مۇھەممەد ئەھمەد چوپانىي

سەمەندەر

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

نەشرىياتتىن

مۇھەممەد ئەھمەد چوپانى 1962- يىلى قاغلىق ناھىيىسىنىڭ چوپانى يېزىسى شەيخلا كەنتىدە مەرىپەتپەرۋەر ئائىلىدە تۇغۇلغان، 1979- يىلى يېزىلىق تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپلا ئوقۇتقۇچى بولۇپ، 1999- يىلىغىچە باشلانغۇچ، ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان، 1999- يىلىدىن ھازىرغىچە قاغلىق ناھىيىلىك سىياسىي كېڭەشتە ئىشلەپ كەلمەكتە.

ئۇ 1984- يىلى «قەشقەر گېزىتى» دە ئېلان قىلىنغان «ئۇنداق قازانغا مۇنداق چۆمۈچ» ناملىق تۇنجى ھېكايىسى بىلەن ئىجادىيەت سېپىگە كىرىپ كەلگەن. شۇنىڭدىن تارتىپ ھازىرغىچە ھەر قايسى گېزىت - ژۇرناللاردا 200 پارچىدىن ئارتۇق شېئىرى، 42 پارچە ھېكايىسى ئېلان قىلىنغان. «ساماۋى قەلئە»، «ئاخىرقى تەبەسسۇم» ناملىق پوۋېست - ھېكايىلەر توپلاملىرى، «ياغاچ مېدال» ناملىق تارىخىي رومانى نەشر قىلىنغان.

ئاپتورنىڭ «سەمەندەر» ناملىق بىر تارىخىي رومانىدا 1945 - 1946- يىللاردىكى زەرەپشان، خالاستان بويلىرىدىكى گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىگە قارشى ئىنقىلابىي كۈرەشلەر ئىخچام، تەسىرلىك بايان قىلىنغان بولۇپ، پېرسونا‌ژلارنىڭ روھىي دۇنياسى، ئىدىيىۋى ھېسسىياتى گۈزەل تىللار ئارقىلىق ناھايىتى چىن ۋە ئىنچىكە تەسۋىرلەنگەن. رومانىنىڭ ۋەقەلىك توقۇنۇشى ئۆتكۈر، پېرسونا‌ژلارنىڭ ھېس - تۇيغۇ زىددىيىتى ئىنتايىن كەسكىن ۋە مۇرەككەپ بولۇپ، ئۇلارنىڭ ھاياتلىق، مۇھەببەت، نىكاھ، ھۆرلۈك - ئازادلىق، دوستلۇق ھەققىدىكى كۆز قاراشلىرى پەلسەپىۋى پىكىرلەر ئارقىلىق بىر قەدەر مۇكەممەل شەرھلەنگەن. رومانىنىڭ يەنە بىر ئالاھىدىلىكى شۇكى، تىل ئىپادىسى، جۈملە قۇرۇلمىسى، ئىپادىلەش ئۇسلۇبى تولىمۇ ئۆزگىچە بولۇپ، ھېس -

تۇيغۇ ئوقچۇپ تۇرىدۇ. ئىككىنچى شەخس تىلىدا يېزىلغان بۇ تۇنجى لىرىك رومان سىزگە چوڭقۇر بەدئىي زوق بېغىشلاپلا قالماستىن، رومانىكى پېرسوناژلارنىڭ قەيسەرانە كۆرەش روھى سىزدە ئۇنتۇلغۇسىز تەسىرات قالدۇرىدۇ.

مۇقەددىمە

كىشىلەر سېنى «ئەسلىمسىز ئادەم» دەپ ئاتىشاتتى. چۈنكى، سەن مۇشۇ كەمگىچە ھېچكىمگە ئۆتمۈشۈڭ، بۈگۈنۈڭ ۋە كەلگۈسىڭ ھەققىدە بىر ئېغىزمۇ بىر نەرسە دەپ بەرمىگەنىدىڭ. يازغۇچى، تارىخچىلارنى، ھەمسۆھبەت، ھۆپىگەر، دوست - بۇرادەرلىرىڭنى، بالا- چاقا، نەۋرە - چەۋرىلىرىڭنى: «سىلەرگە سۆزلەپ بەرگۈدەك ھېچقانداق ئەسلىمەم يوق، مەن بىر ئەسلىمسىز ئادەم» دەپ ئۈمىدسىز قالدۇرۇپ كېلىۋاتاتتىڭ.

ئەمەلىيەتتە، سەن ئەسلىمە قوينىدىلا ياشاپ كېلىۋاتاتتىڭ. قەلبىڭ ئازابلىق ئەسلىمە بىلەن تولغانىدى. يۈرىكىڭ ھەسرەتلىك ئەسلىمە ئىلىكىدە سوقاتتى.

لېكىن، ئەسلىمىلىرىڭ شۇنداق ئازابلىق، شۇنداق ھەسرەتلىك بولسىمۇ، يەنىلا ئۆزۈڭنى ئەسلىمە قوينىغا ئېتىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئاشقىلارچە باغرىلىشاتتىڭ. چۈنكى، سەن ھەسرەتلىك ئەسلىمىلەر قوينىدىلا جەننەت ساداسىنى ئاڭلىيالايتتىڭ. بۇ جەننەت ساداسى ئاخىرقى بۈيرۇقنى ئىجرا قىلىشىڭ ئۈچۈن ساڭا ئۈمىد ۋە جۇشقۇن ھاياتىي كۈچ بەخش ئېتەتتى.

شۇڭا، سەن باشقىلارغا ئەسلىمە سۆزلەپ بېرىشنى خالىمايتتىڭ. چۈنكى، ئەسلىمىلىرىڭنىڭ «قۇرغۇي»نى ئۇركۈتۈۋېتىشىدىن ئەنسىرەيتتىڭ. «قۇرغۇي» ئەتراپىمدىلا ئەگىپ يۈرگەن بولۇشى مۇمكىن، دەپ ئويلايتتىڭ.

يەنە بىر جەھەتتىن، سەن ئەسلىمىلىرىڭ ئارقىلىق باشقىلارنىڭ ھېسداشلىقىغا ئېرىشىشنى خالىمايتتىڭ. چۈنكى، سەن باشقىلارنىڭ ھېسداشلىقىغا ئەمەس، ياردىمىگە موھتاج ئىدىڭ؛ «قۇرغۇي» ھەققىدە ئۇچۇر بېرىپ، سېنى بەختلىك قىلىشىغا موھتاج ئىدىڭ. ئەمما، ساڭا ھېچكىم ياردەم قىلالمايتتى. شۇڭا، باشقىلارنىڭ ياردەمسىز قىلغان

ھېسداشلىقى سېنى مەڭگۈ بەختلىك قىلالمايتتى. باشقىلارنىڭ ھېسداشلىقى بىلەن بەختلىك بولغىلى بولىدىغان بولسا، دۇنيادا بەختسىز ئادەم مەۋجۇت بولمايتتى.

ـ بەزىدە غايىبتىن شۇنداق بىر سوئال سورىلاتتى:

ـ ئەسلىمىلىرىڭ ئەجەب ئازابلىق، ھەسرەتلىككىنە؟!

سەن تەمكىن جاۋاب بېرەتتىڭ:

ـ بەختسىز ئادەمنىڭ ئەسلىمىسى شۇنداق ھەسرەتلىك، ئازابلىق بولىدۇ!

سوئال شۇنىڭ بىلەن جىمىپ قالاتتى.

شۇنداق، سەن بەخت قوينىدىكى بىر بەختسىز ئادەم ئىدىڭ. چۈنكى، سېنىڭ مېھرىبان، كۆيۈمچان، ۋاپادار «پەرىشتە»ڭ بار ئىدى؛ ئىللىق، مۇھەببەتلىك ئائىلەڭ بار ئىدى؛ شۇ ئائىلەڭدە سېنى يېڭىدىن - يېڭى ھايات بوستانلىقىغا يېتەكلەپ باردىغان بالا - چاقا، نەۋرە - چەۋرىلىرىڭ بار ئىدى ئەمما، سەن ئۆزۈڭنى يەنىلا بەختسىز ھېسابلايتتىڭ. بۇنداق چاغلاردا يەنە غايىبتىن شۇنداق سوئال سورىلاتتى:

ـ سەن نېمە ئۈچۈن ئۆزۈڭنى بەختسىز ھېسابلايسەن؟ ئۆمرۈڭدە يېگەن ئاش - تامىقىڭدىن يېگەن تاياقلىرىڭ كۆپ بولغىنى ئۈچۈنمۇ؟

كەسكىن جاۋاب بېرەتتىڭ:

ـ ياق!

ـ كۆرگەن راھەتلىرىڭدىن تارتقان ئازاب - ئوقۇبەتلىرىڭ كۆپ بولغىنى ئۈچۈنمۇ؟

ـ ياق!

ـ ئەمىسە نېمىشقا؟

تەمكىن جاۋاب بېرەتتىڭ:

ـ چۈنكى، مەن ئەللىك يىل تىرىشچانلىق كۆرسىتىپمۇ ئاخىرقى بۇيرۇقنى ئىجرا قىلالمىدىم!

ـ قاچانمۇ بەختلىك بولارسەن؟

جاۋابىكى ئېنىق ئىدى:

ـ ئاخىرقى بۇيرۇقى ئىجرا قىلغان كۈنۈم!

سەن شۇ كۈننى زارىقىپ كۈتكەچ داداڭنى، تاغاڭنى، ھەر بىر سەپدىشىڭنى بىر - بىرلەپ سېغىنىپ چىقىپ، ئەسلىمە قوينىغا غەرق بولاتتىڭ؛ «قۇرغۇي»نى كۆز ئالدىڭغا كەلتۈرۈپ، ئازابلىق ئەسلىمىلەر بىلەن باغرىلىشاتتىڭ؛ ھېلىقى سۈرەتنى قولۇڭغا ئېلىپ، ئەسلىمە دېڭىزغا شۇڭغۇپ، ئۈمىد، ھاياتىي كۈچ ۋە ئازاب سۈزۈپ چىقاتتىڭ!

ساڭا ھاياتىي كۈچ، ئۈمىد بېغىشلايدىغان ۋە ھەسرەتلىك تۇيغۇ كەلكۈنىگە غەرق قىلىدىغان بۇ سۈرەت رامكىلانمىغان، خاتىرەڭنىڭ ئارىسىدا ساقلىناتتى. ئۇنى سېغىنغاندا، ئۇ ھەر قېتىم يادىڭغا يەتكەندە، خاتىرىنىڭ ئارىسىدىن سۈرەتنى سۈغۇرۇۋېلىپ، ئۇنىڭغا تىكىلىپ تۇرۇپ پىچىرلايتتىڭ، ئۇنىڭ بىلەن غايىبانە مۇڭدىشاتتىڭ.

باھارنىڭ قىز مەڭزىدەك جۇلالانلىق سەھىرىدە باشلىغان بۇگۈنكى ئەسلىمەڭ ئۈمىد، ھاياتىي كۈچ ۋە ئازاب بەخش ئەتكۈچى ئاشۇ سۈرەتتىن باشلانغانىدى. چۈنكى، سەن ئۇنى بىردىنلا سېغىنىپ قالغانىدىڭ. چوپان دەرياسىنىڭ شاۋقۇنلىرى، كاككۇكلارنىڭ زوقى ۋە ئىشتىياق بىلەن بوغۇلۇپ - بوغۇلۇپ سايراشلىرى ئۇنى ساڭا ئەسلىتىپ قويغانىدى.

خاتىرىنىڭ ئارىسىدىن سۈرەتنى سۈغۇرۇۋېلىپ، ياشاڭغىراپ كەتكەن كۆزلىرىڭنى ئۇنىڭغا تىكتىڭ. سۈرەتتە ھەربىي فورما كىيگەن، ئاتمىش ياشلاردىكى بىر ئادەم ساڭا نېمىلەرنىدۇر دېيىشكە تەمشىلىپ قاراپ تۇراتتى. ئۇ شۇ قەدەر غەمكىن، شۇ قەدەر مىسكىن، شۇ قەدەر بىچارە، كۆزلىرىدىن ھەسرەت تۆكۈلۈپ تۇراتتى. ساڭا ھەسرەتلىك ھېسسىيات بىلەن قاراپ تۇرغان بۇ ئادەمنىڭ يېنىدا ئاقسېرىق چېھرىنى قورۇق باسقان، ئۆڭۈپ كەتكەن ئۇزۇن چىبەرقۇت چاپىنىنىڭ يېڭىگە قولىنى قوشتۇرۇۋالغان، ياماق ئۈستىگە ياماق چۈشكەن قارا سىيامبو ئىشتىنىنىڭ

تىزلىرى خۇددى پوقاقتەك چىقىپ قالغان، بېشىغا كونا قارا كۆرپە تەلپەك، پۇتىغا ئۆزۈنچاق چورۇق كىيگەن بىر دېھقان مەنىۋى غالىبلىق يېغىپ تۇرغان قوگۇر كۆزلىرىنى ساڭا مۇھەببەت بىلەن تىكىلىپ تۇراتتى، بۇ دەل سەن ئىدىك.

پىچىرلىدىك:

ــ ئېيتە! سەن نېمىشقا كۈندىن - كۈنگە بىچارە، مىسكىن، غەمكىنلىشىپ كېتىۋاتىسەن؟ نېمە ئۈچۈن كۆزلىرىڭدىكى ئەلەم - هەسرەت خۇددى چوپان دەريا‌سىنىڭ باهار كەلكۈنلىرىدەك ئۇلغىيىپ كېتىۋاتىدۇ؟

ئۇمۇ ساڭا پىچىرلاپ جاۋاب بېرەتتى:

ــ چۈنكى، مەن بەخت قوينىدىكى بەختسىز ئادەم.

ــ قانداقسىگە؟

ــ چۈنكى، مەن ئەلەمنى خەلقىم ئۈچۈن ئىشلەتمىگەچكە، خەلقىمنىڭ كۆتكەن يېرىدىن چىقالماي، ئۇلارنىڭ نەپرىتىگە قالدىم. دۇنيادا خەلقنىڭ نەپرەت تېشى ئاستىدا يانجىلىشتىن ئارتۇق بەختسىزلىك بولامدۇ؟ ئېيتە! سەمەندەر، هېلىقى چۈشۈم، 1945 - يىلى باهار ئايلىرىنىڭ بىر كېچىسى سەھەردە كۆرگەن چۈشۈم يادىڭدىمۇ؟

ــ ئەلۋەتتە يادىمدا، خۇددى هازىرقىدەكلا، سېنىڭ بۇ خاسىيەتلىك هەم ئازابلىق چۈشۈڭنى قانداقمۇ ئۇنتۇپ كەتكىلى بولسۇن!؟

ــ... مەن تا هازىرغىچە چۈشۈمدە چىقىپ قالغان هېلىقى «تاغ» ئۈستىدە. دۇنيادا چۈشكىلى بولمايدىغان تاغ بولمايدۇ. ئەمما، بۇ «تاغ» چۈشكىلى بولمايدىغان «تاغ». مەن: «ئۆزۈمنىڭ ئەتكەن ئىشىمغىمۇ ئۆزۈم ئىگە بولالمىسام - هە!؟» دەپ قولۇمدىن چۆمۈچنى تارتىۋالغان كىشىلەرنىڭ ئازراق ئەدىپىنى بېرىپ قويغان «گۇناهىم» ئۈچۈن، تەقدىرنىڭ سېھرىلىك قۇيۇنى مېنى بىر پىقىرىتىپلا مۇشۇ چۈشكىلى بولمايدىغان «تاغ»قا چىقىرىپ قويغان! شۇڭا، مەن بۇ «تاغ»دىن

چۈشەلمەيمەن، مەڭگۈ چۈشەلمەيمەن، خۇددى «تاغ»قا چىقىش ئەركىم بولمىغىنىغا ئوخشاش، چۈشۈش ئەركىمۇ يوق؛ مېنىڭ تۇغۇلۇش ئەركىنلىكىم بولمىغىنىغا ئوخشاش، ئۆلۈش ئەركىنلىكىمۇ يوق. چۈنكى، مەن خەلقىم ئالدىدا كەچۈرگۈسىز گۇناھ قىلغان!

ـ مېنىڭكى بارمۇ؟

ـ سېنىڭ بار؛ سىلەرنىڭ بار؛ سىلەرنىڭ ماڭا ئوخشاش تۇغۇلۇش ئەركىنلىكىڭلار بولمىغىنى بىلەن، ئۆلۈش، ئۆلۈۋېلىش ئەركىنلىكىڭلار بار! قەيەردە ئۆلىمەن دېسەڭلار، ئاساسەن شۇ يەردە ئۆلەلەيسىلەر. مەنچۇ؟ ياق، مەن ئۆلەلمەيمەن. سىلەر مۆرىتى كەلگەندە، ئۆلۈۋالىمەن دەپ ھەر خىل ئۇسۇللار ئارقىلىق ئۆلۈۋالالايسىلەر. مەنچۇ؟ ياق، مەن ئۆلۈۋالاي دەپمۇ ئۆلۈۋالالمايمەن! مېنىڭ ئۆلۈش ئۇسۇلۇم پەقەت ۋە پەقەت بىرلا، ئۇ بولسىمۇ مۇشۇ «تاغ» ئۈستىگە خەلقىمنىڭ مەڭگۈ نەپرىتى ئاستىدا ئەزرائىلنى بىچارىلىك بىلەن كۈتۈش! شۇڭا، مەن ئىنتايىن بەختسىز. بەختسىز بولغانلىقىم ئۈچۈنلا، قەلبىم ھەسرەت ـ نادامەت بىلەن تولغان!

ـ «دۇنيادا مەڭگۈلۈك بەختمۇ، مەڭگۈلۈك بەختسىزلىكمۇ بولمايدۇ». «سەكراتتىكى مۇھەببەت» دېگەن رومانىڭدا سەن شۇنداق دېگەن. شۇڭا، ئۆزۈڭنىڭ بەختسىزلىكى ئۈچۈن بۇنچىۋالا ھەسرەتلىنىپ كەتمە. خەلق سېنىڭ ئازادلىق ۋە ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ئۈچۈن قوشقان تۆھپەڭ بىلەن ئەمەل تەمەسىدە ئېزىنقىپ كېتىپ ئۆتكۈزگەن گۇناھىڭنى ھامان تارازىغا سالىدۇ. ئىشىنىمەنكى ھەم ئۈمىدۋار بولغىنكى، شۇ چاغدا خەلق سېنى چۈشىنىدۇ، كەچۈرىدۇ!

* * *

ـ نېمىگە يىغلايلا؟

«پەرىشتەڭ» يەنە سۆھبىتىگىلارنى بۆلۈۋەتتى. سەن سۈرەتتىن كۆزۈڭنى ئۈزۈپ، ھەسرەتلىك، سېغىنىشلىق ياشلىرىڭنى تارىشىدەك قېتىپ كەتكەن قولۇڭنىڭ كەينى بىلەن سۈرتتۈڭ.

ـ بىر يىرتىمەن مۇشۇ مۇناپىقنىڭ سۈرىتىنى!

ـ ئۇنداق دېمىسىلە، ئۇ مۇناپىق ئەمەس!

«پەرىشتەڭ» ئالدىڭغا ئاشنى دوققىدە قويۇپ قويۇپ، چىقىپ كەتتى. سەن ئاشقىمۇ قارىماستىن كۆزۈڭنى يۇمدۇڭ. خىيال سۈمۈرغۇڭ يىراق ئۆتمۈشكە قاراپ پەرۋاز قىلدى...

1

قاغىلىقتا سۇلتان باي ئىسىملىك ئاقسۇلۇق بىر باي ئادەم بار ئىدى. ئۇنىڭ بازار ئىچىدە دۇكان - سارايلىرى، يېتىملىقۇم يېزىسىنىڭ چاسمۇق كەنتىدە باغ - ئارام‌لىق هويلىسى، كۆكيار يېزىسىنىڭ گوساس يايلىقىدا مال - چارۋىلىرى بار بولغاچقا، كىشىلەر بۇ ئادەمنى «سۇلتان باي» دەپ ئاتايتتى. ئۇ ئۇيغۇر ئۇيۇشمىسىنىڭ رەئىسى بولۇپ، دائىلئېتام، دائىلئاجىزلارنى ئېچىپ، ئاچ - يالىڭاچ بالىلارنىڭ ماددىي - مەنىۋى ئېھتىياجىنى قاندۇرۇپ، قاغىلىق خەلقىنىڭ ھۆرمىتىگە ئېرىشكەنىدى. ئۇ ناھايىتى سېخىي ئىدى، ئەزەلدىن ھاجەتمەنلەرنى قورۇق قول قايتۇرمايتتى. پەننىي ۋە دىنىي ئىلىمدە خېلى كامالەتكە يەتكەنىدى.

سۇلتان باي سودىگەرچىلىكمۇ قىلاتتى. سەن بالىلىق چاغلىرىڭدىكى ئۇستازىڭ راشىدىن مۇپتى ھاجىمنىڭ تونۇشتۇرۇشى بىلەن بۇ ئادەمنىڭ چوپانىدىكى ۋاكالىتەن مال سېتىۋالغۇچىسى بولۇپ قالغانىدىڭ. سەن سۇلتان بايدىن يېپ - يىگىنە، ئورۇس گۈگۈتى، سوپۇن، ھەرخىل رەخت، قەنت - ناۋات قاتارلىق تۇرمۇش بۇيۇملىرىنى ئېلىپ، چوپان،

گوساس، بەشكەنتتاغ قاتارلىق تاغ - تۈزلەرگە ئاپىرىپ سۇ قىلاتتىك. ئۇ يەرلەردىن گۈلە - قاق، ياڭاق، يۇك - تېرە، كۆرپە - تېشەت قاتارلىق نەرسىلەرنى سېتىۋېلىپ، سۇلتان بايغا ئۆتكۈزۈپ، ئاردىدىن ئازدۇر - كۆپتۇر نەپ ئۇندۇرۇپ، تۇرمۇشۇڭنى قامدايتتىك.

1944- يىلى ئەتىياز ئايلىرىنىڭ بىرىدە سۇلتان بايىنىڭ ئۆيىدە رازىق ئىسىملىك موللا سۈپەت كىيىنگەن، قەددى - قامىتى كېلىشكەن، ئوتتۇز ياشلاردىكى ئاقپىشماق، قاپقارا، بولۇپ قاشلىرى ئاستىدىكى قوي كۆزلىرىدىن ئەقىل - پاراسەت نۇرى يېغىپ تۇرىدىغان، قاڭشارلىق، خۇش پېئىل بىر يىگىت پەيدا بولۇپ قالدى. بۇ يىگىت بىر - ئىككى كۈن ئۆتەر - ئۆتمەيلا سىلەر بىلەن، بولۇپمۇ سەن بىلەن بەكمۇ تېز ئىچقويۇن - تاشقويۇن بولۇپ كەتتى. سەنمۇ ئۇنىڭغا ئامراق بولۇپ قالدىك. چۈنكى، ئۇنىڭ ئاجايىپ ھېكمەتلىك سۆزلىرى، دۇنيانىڭ ئۇ چېتىدىن بۇ چېتىگە، ئەرەبتىن پەرەڭگىچە، ئورۇستىن ئۇيغۇر، قازاق، ئۆزبېك، قىرغىزغىچە قىلىدىغان پاراڭلىرى، بولۇپمۇ تۈركىيە، ئامېرىكا... لاردىكى تەرەققىيات ھەققىدە قىلغان ئاجايىپ سۆزلىرى سېنى ھاڭ - تاڭ قالدۇرغانىدى. شۇڭا، ئۇنىڭ بىلەن مۇڭداشقانسېرى مۇڭداشقۇڭ، سۆزلىرىنى ئاڭلىغانسېرى ئاڭلىغۇڭ كېلەتتى. قىسقىسى، ئۇنىڭغا شۇ قەدەر ئامراق بولۇپ قالغانىدىك. كۆرگۈڭ كېلىپلا تۇراتتى، خۇددى ئۇنىڭغا ئاشىق بولۇپلا قالغاندەك.

شۇنداق، سەن ئۇنىڭغا دوستانە ئاشىق بولۇپ قالغانىدىك.

بىر كۈنى سۇلتان باي سېنى ھۇجرىسىغا چاقىرتتى. ھۇجرىدا ئۇستازىڭ راشىدىن مۇپتى ھاجىممۇ بار ئىدى.

ــ سەمەندەر، بۇ بالا مېنىڭ يېقىن تۇغقىنىم بولىدۇ. ئاقسۇدىن مېنى يوقلاپ كەپتىكەن. «يۇرت ئارىلىغاچ، يايلاق كۆرگەچ، سودا - سېتىق قىلىپ، پۇل تېپىپ كەلسەم» دەيدۇ. سەن باشلاپ بېرىپ، كۆرسىتىپ كەلگىن، ــ دېدى ئۇ.

بۇنى ئاڭلاپ سەن شۇنچىلىك خۇش بولۇپ كەتتىڭكى، بۇ ۋەزىپىنى شۇ قەدەر خۇشاللىق ۋە ئىشەنچ بىلەن ئۈستۈڭگە ئالدىڭ.

ــ ماڭا ئىشەنگەنلىكلىرىگە رەھمەت، باي ئاكا! ــ دېدىڭ سەن خۇشاللىقىڭنى باسالماي.

ـ مېنىڭمۇ رەھمىتىمگە ئېرىشەي دېسەڭ، - دېدى راشىدىن مۇپتى ھاجىم، ــ رازىقئاخۇنغا ئوبدان قارا، بىرەر كېلىشمەسلىك بولۇپ قالمىسۇن!

ــ خاتىرجەم بولسىلا، ھاجىم، ئۆزۈمنى ئاسرىغاندەك ئاسرايمەن، كۆز قارىچۇقۇمنى قوغدىغاندەك قوغدايمەن!...

سۈلتان باي ئىككى قېچىرغا ئورۇس قۇلۇپى، ئورۇس گۈگۈتى، قەشقەر چەكمىنى، قەنت ـ ناۋات قاتارلىق تۇرمۇش بۇيۇملىرىنى ئارتىپ، سىلەرگە: «خوش» دېدى.

ئىككىڭلار بىردىن ئاتقا مىنىپ، خالاستان دەريا سىنى بويلاپ، ئاۋۇال شېيىخبۇغا كەلدىڭلار. سىلەر تىجارەت قىلىپ، بىر ئۆلىما كىشىنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالدىڭلار. رازىق ئۆي ئىگىسى بىلەن مۇڭدىشىپ قانمايتتى. بىر چاغدا ئۇ ئۆي ئىگىسى بىلەن مۇڭدىشىپ قانمايتتى. بىر چاغدا ئۇ ئۆي ئىگىسىدىن:

ــ ئاكا، بۇ يۇرتنىڭ ئىسمىنى نېمىشقا «شېيخبۇ» دەيدۇ؟ - دەپ سورىدى.

ـ بۇرۇنقى زاماندا ئۇچ ئۆلىما شەيخىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى تالىشىپ قاپتۇ، ــ دەپ سۆزىنى باشلىدى ئۆي ئىگىسى،ـ بىرى چوپان يېزىسىنىڭ بىر كەنتىدىكىلەرنى: «شەيخلار» دېگەنىكەن، يەنە بىرى: «ياق، شەيخ بۇ» دەپتۇ. ئۇچىنچىسى: «ياق، شەيخ شۇ» دەپ تۇرۇۋاپتۇ. بۇ تالاش - تارتىش خېلى ئۇزاق زامانلارغىچە داۋاملىشىپتۇ. شۇنداق قىلىپ چوپان يېزىسىدىكى ھېلىقى كەنتىنىڭ ئىسمى «شەيخلا(ر)» ، بىزنىڭ بۇ يۇرت «شەيخبۇ» ، سىلەر بارماقچى بولغان يۇرت «شەيخشۇ» دەپ ئاتىلىپ

قاپتۇ.

رازىق بىر تەرەپتىن ئاڭلايتتى، يەنە بىر تەرەپتىن ئاڭلىغانلىرىنى يازاتتى. سەن بۇلارنى يازغانىنىڭ نېمە پايدىسى باردۇ؟ ئاڭلىغاندىكى بولدى ئەمەسمۇ؟ دەپ ئويلاپ ھەيران قالاتتىڭ. ئارقىدىنلا ھە، بۇ يىگىت شۇڭا كۆپ نەرسىلەرنى بىلىدىكەن ــ دە! دەپ ئويلاپ، ئۇنىڭغا ئىچ ئىچىگىدىن قايىل بولاتتىڭ ھەم ھۆرمەت بىلەن ھەۋەسلىنىپ قاراپ كېتەتتىڭ.

سىلەر تىجارەت قىلار-قىلار بەشكەنتتاغنىڭ بىر كەنتى بولغان شەيخشۇغا كەلدىڭلار، شەيخشۇدا ئىككى كۈن تىجارەت قىلدىڭلار. سەن بىردىنلا ئۇنىڭ مەقسىتىنىڭ پۈل تېپىش ئىكەنلىكىدىن گۇمانلىنىپ قالدىڭ. چۈنكى، ئۇ كىشىلەر بىلەن باھا تالىشىپ ئولتۇرمايتتى - دېگىنىگە بېرەتتى، يۈڭ - تېرىلىرىنى... دېگىنىگە ئالاتتى. كىشىلەردىن: «بۇ يولدىن قەيەرگە بارغىلى بولىدۇ؟ بۇ يۇرتنىڭ ئاۋۇ تەرىپىدە قەيەر بار، ماۋۇ تەرىپىدە قەيەر بار؟...» دەپ ئېغىزى بېسىقماي سوئال سورايتتى. سوراپ بولۇپ، ئۆزى يالغۇز يەرگە بېرىۋېلىپ بىر نەرسىلەرنى يازاتتى، خۇددى ئۆمۈچۈك تورىدەك بىر نەرسىلەرنى سىزاتتى. گەرچە سەن سىزغانلىرىنىڭ نېمىلىكىنى بىلمىسەڭمۇ، يازغانلىرىنى ئوقۇشقا قىزىقاتتىڭ. ئەمما، ئۇ يازغانلىرىنى ساڭا ھەرگىز كۆرسەتمەيتتى. شۇڭا، ئىچىڭ پۇشۇپ، ئۇنىڭ سىزغان - يازغانلىرىغا قىزىقىپ، سورايتتىڭ:

ــ رازىق، نېمىدەپ يازدىڭىز؟

ــ ھېچنېمە.

ــ سىزغىنىڭىزچۇ؟

ــ ھېچنېمە.

ئۇ ساڭا: «ھېچنېمە» دەپلا جاۋاب بېرەتتى. سەن ئۇنىڭ جاۋابىدىن سەل رەنجىپمۇ قالاتتىڭ: «بىر ساراڭغا يول باشلىغۇچى بولدۇممۇ، نېمە؟ نېمىدەپ يازساڭ ياز، نېمە سىزساڭ سىز، ئاداش!...»

سىلەر تىجارەت قىلغاچ مۇشۇ بەشكەنتتاغنىڭ بېگى - ھەسەن بەگنىڭ ئۆيىگە يېتىپ كەلدىڭلار. ئىككىسى قانىتلىرىنى بۇركۇتتەك كېرىپ، بىر - بىرىنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈشتى:

ـ ھەسەن!

ـ زەينىددىن!

ئىككىسى شۇنداق دېيىشىپ، قۇچاقلاشتى، خۇددى ئۇزۇن يىل كۆرۈشمىگەن قىيامەتلىك دوستلاردەك.

زەينىددىن؟ زەينىددىن دېگەن كىم ئۇ؟... ئۇزۇن يىل كۆرۈشمىگەچكە، ئىسمىنى ئالماشتۇرۇپ قويدى بولغاي...

سەن شۇنداق ئويلىغاچ ئۇلارنىڭ كۆرۈشۈشلىرىنى تاماشا قىلدىڭ. ئۇ ھەسەن بەگنى قۇچاقلاۋېتىپ، ئۇنىڭ قۇلىقىغا: «مەن ھازىر ‹رازىق› »دەپ پىچىرلىدى.

ئۇ شۇنچە پەس پىچىرلىغان بولسىمۇ، سەن ئاڭلاپ قالدىڭ. ئاڭلاپ تولىمۇ ھەيران قالدىڭ. شۇڭا، ئىچىڭدە شۇنداق ئويلىدىڭ: مەن ھازىر رازىق. بۇرۇنچۇ؟ بۇرۇنقى ئىسمىچۇ؟ بۇرۇنقى ئىسمى زەينىددىن - دە، ئەھۋالدىن قارىغاندا، ئۇ ئىسمىنى ئۆزگەرتىۋاپتىكەن- دە، نېمىشقا ئۆزگەرتىدۇ؟ بۇلار زادى نېمە ئادەم؟ بۇلار قەيەردە تونۇشقان بولغىيتتى؟..

رازىق ساڭا سىرلىق تۇيۇلۇشقا باشلىدى.

ھەسەن بەگ سىلەرنى خاس ھۇجرىسىغا كىرىۋېلىپ، ئىككى كېچە مۆڭدىشىپ چىقتى. لېكىن، سېنى سۆھبىتىگە قاتناشتۇرمىدى. باشقا بىر ئۆيدە يالغۇز يېتىپ، ئىككىسىنىڭ سۆھبىتىنى سېغىنىپ چىقتىڭ. سېغىنار - سېغىنار ئىچىڭ پۇشۇپ، ئۇنىڭدىن خاپا بولۇپ قالدىڭ.

ئۇلار نېمە دېيىشكەندۇ؟ خەپ، مېنى يالغۇز يىتقۇزۇپ قويدىيا؟

ھەممىسى رازىق زەينىددىننىڭ ئويۇنلىرى، ماڭا ئىشەنمىگەن گەپ!

ئەتىسى سىلەر مومۇققا قاراپ ماڭدىڭلار. سەن خۇيلىنىۋالدىڭ، گومۇش بولۇۋالدىڭ، جىمغۇر بولۇۋالدىڭ. شۇ ئارقىلىق زەينىددىننى

زېرىكتۈرمەكچى بولغانىدىڭ. ئۇ ئاخىر زېرىكتى بولغان، سورىدى:

ـ سەمەندەر، مىجەزىڭ يوقما، نېمە؟

ـ...

ـ بىر يېرىڭ ئاغرىمدۇيا؟

ـ...

سەن ئۇنىڭ سوئاللىرىنى جاۋابسىز قالدۇرۇۋەردىڭ. ئۇ جىم بولۇپ قالدى. بىر چاغدا سىلەر بىر ئاچالغا كېلىپ قېلىۋىدىگىلار، ئۇ ئالدىراپلا سورىدى:

ـ قايانغا ماڭىمىز؟

ـ ئالدىمىزغا!

ناھايىتى توڭلۇق بىلەن جاۋاب بەردىڭ. ئۇ جاۋابىڭنى ئاڭلاپ، ئالدىڭغا كېلىپ:

ـ ماڭا قارىغىنە، ـ دېدى مۇلايىملىق بىلەن.

قارىمايدىگەنىدىڭ، لېكىن قارىمايتۇرالمىدىڭ.

ـ نېمە بولدى؟

ـ ھېچنېمە!

ـ جېنىڭ چىقىپ كەتسىمۇ گەپ قىلغىنە بىر، زادى نېمە بولدى ساڭا؟!

ساراڭلىق قىلغۇڭ كېلىۋەرمىدى. شۇڭا:

ـ سىلەر نېمىشقا مېنى باشقا ئۆيدە ياتقۇزۇپ قويۇپ كۈسۈرلىشىسىلەر؟

ـ ئون يىلدىن بېرى جۇغلىشىپ قالغان گەپلىرىمىز...

ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدۈڭ:

ـ مەن ئاڭلاپ قالسام بولمايتتى ـ ھە؟!

ـ ياقەي...

ـ ماڭا ئىشەنمىدىڭلار، شۇنداقمۇ؟

ـ ياقەي، ئىشەنمەيدىغان گەپ يوق. سېنى ئارام ئېلىۋالسۇن، قېنىپ بىر ئۇخلىۋالسۇن دەپ.

ئۇنىڭ قىپقىزىل يالغان گەپ قىلىۋاتقانلىقىنى بىلىپ، دېمىغىنى قېقىپ قويۇپ دېدىڭ:

ـ ھىم! ئۇخلىۋالسۇن دەپمىش، تېخى! راست گەپنى دېگەنده، سىلەر ماڭا ئىشەنمىدىڭلار. مەندىن بىر نەرسىنى يوشۇرىدۇڭلار. سىلەر دۇرۇس ئادەم ئەمەسكەنسىلەر!

ـ سەمەندەر، ماڭا ئىشەن...

ـ ماقۇل، ئىشىنەي، - دېدىڭ سەن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، - قېنى ئېيتە، سەن ھەسەن بەگ بىلەن قاچان تونۇشقان؟

ـ ئون بەش يىلنىڭ ئالدىدا. ئۇ ئاقسۇغا - بىزنىڭ ئۆيگە ئىشلەمچى بولۇپ بېرىپتىكەن. شۇ چاغدا دوست بولۇشقان.

سەن ئۇنىڭ گېپىگە ئىشەندىڭ، ئەمما يەنە سورىدىڭ:

ـ رازىق، سېنىڭ ئېتىڭ زادى نېمە؟

ئۇ ساڭا تەئەججۈپ بىلەن قاراپ جاۋاب بەردى:

ـ ئېتىڭ نېمە؟ ئېتىم شۇ رازىق.

ـ راست رازىق؟

ـ راست بولماي ئەمىسە!

ـ ئەمىسە، ھەسەن بەگ سېنى «زەينىددىن» دەپ قىچقىردى يا؟

ئۇنى چىڭ يەردىن تۇتۇۋالغانىدىڭ، دۇدۇقلاپ قالدى:

ـ بۇ... بۇ... مېنى بىرىگە... مېنى ئاكامغا ئوخشىتىپ قاپتۇ.

ئىشەنمىدىڭ.

ـ يالغان!

ـ راست شۇ.

ـ يالغان!

ـ مەيلى ئەمىسە يالغان بولسا.

ئۇ ئېتىنىڭ چۈلۈۋۈرىنى تارتىپ مېڭىشقا تەمشەلدى. بىراق، سەن ئېتىڭنىڭ چۈلۈۋۈرىنى كەينىگە تارتتىڭ. ئۇ بۇنى كۆرۈپ تېڭىرقاپ قالدى.

ـ هوي سەمەندەر، نەگە بارىسەن؟ - دەپ ئالدىراپ سورىدى.

ـ كېتىمەن! زەردەڭ بىلەن جاۋاب بەردىڭ. راستتىنلا كەتمەكچى بولغانىدىڭ.

ـ نېمىشقا؟

ـ مەن ماڭا ئىشەنمىگەن ئادەم بىلەن سەپەرداش بولمايمەن!

ئۇنىڭمۇ تاقىتى توشقان بولسا كېرەك، ۋارقىرىدى:

ـ كەتسەڭ كەت!

سەن ئاتقا قامچا سالدىڭ. ئېتىڭ چېپىپ كەتتى. ئوي - خىياللىرىڭ ئېتىڭدىنمۇ ئىتتىك ئىدى: سۇلتان باي: «رازىقنى نېمىشقا تاشلاپ كەلدىڭ» دېسە، نېمە دەيمەن؟ «ئەسلى ئېتىنى دەپ بەرمىگەنىدىكىن، قايتىپ كەلدىم» دەيمەنغۇ؟ هاجىم: «رازىقنىڭ ئەسلى ئىسمى بىلەن سېنىڭ نېمە كارىڭ؟ ئۇ نەگە بارىمەن دېسە، شۇ يەرگە ئاپىرىپ - ئەكېلىشنى بىلسەڭ بولمىدىمۇ؟» دېسە، نېمە دەيمەن؟ يۈزىگە قانداق قارايمەن؟ مەيلى، دەپ بەرمىسە دەپ بەرمىسۇن. «هەقىقىي ئىسمىڭنى دەپ بەرمىدىڭ، كەچۈرمىشىڭنى سۆزلەپ بەرمىدىڭ» دەپ ئۆزۈم هۆرمەت قىلىدىغان، ئەقىللىق، بىلىملىك بۇ دوستۇمنىڭ كۆڭلىنى ئاغرىتماي. ئىسمى رازىق بولامدۇ، زەينىددىن بولامدۇ؟ نېمە كارىم...

سەن شۇنداق ئويلاپ، ئېتىڭنىڭ چۈلۈۋۈرىنى تارتاي دەپ تەمشىلىپ بولغۇچە رازىقنىڭ ئاۋازى قۇلىقىڭغا كىردى:

ـ بولدى، قايتىپ كەل، سارىڭ يىگىت! ساڭا هەممىنى دەپ بېرەي!

ئۇنىڭ ناھايىتى دەل ۋاقتىدا ئېغىز ئاچقانلىقىدىن شۇ قەدەر خۇشال بولۇپ كەتتىڭ. سەن ئېتىڭنى خۇددى دۇلدۇلدەك چاپتۇرۇپ، ئۇنىڭ يېنىغا كەلدىڭ.

«رازىق» كەچۈرمىشلىرىنى سۆزلەشكە باشلىدى:

ـــ مېنىڭ ئەسلىي ئىسمىم زەينىددىن زايىت، ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلابىنىڭ رەھبەرلىرىدىن بىرى. مەن جەنۇبىي شىنجاڭدا گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىگە قارشى قوزغىلاڭ قوزغاش ئۈچۈن كەلگەن. ھەسەن بەگ بىلەن 1931 - يىلى تاشكەنتتە ئوقۇۋاتقان مەزگىلىمدە تونۇشقان...

ـ ئۇ تاشكەنتكە قانداق بولۇپ چىقىپ قاپتىكەن؟ - دەپ سورىدىڭ سەن ئۇنىڭ گېپىنى بۆلۈپ.

ـ ئۇ مۇشۇ بەشكەنتتاغدا بىر نامرات چارۋىچى ئائىلىسىدە تۇغۇلۇپ چوڭ بوپتىكەن. بەش - ئالتە يېشىدىلا ئاتا - ئانىسى ئۆلۈپ كېتىپ يېتىم قاپتۇ. بالىلىق دەۋرىنى چۆپتىكى تاغىسىنىڭ ئۆيىدە ناھايىتى مۇشەققەتتە ئۆتكۈزۈپتۇ. ئون بەش ياشقا كىرگەندە زەرەپشان دەرياسىدىن ئۆتۈپ، بورامسال ئارقىلىق تاشقورغانغا كېلىپ، ئەمەلدار، چارۋىدارلارنىڭ چارۋىلىرىنى بېقىپ بېرىپ كۈن ئۆتكۈزۈپتۇ. ئۇ شۇ جەريانىدا تاشقورغان ناھىيىسىنىڭ خەنزۇ ئامبىلىنىڭ ئاتلىرىنى بېقىپتۇ. بالىلىرىغا قاراپ بەرگەچ خەنزۇ تىلىنى ئۆگىنىۋاپتۇ. كېيىن شۇ جايدىكى يەرلىك چېگرا ساقلاش ئەترىتىدە چېگرا ساقلىغۇچى ئەسكەر بوپتۇ. چېگرا ساقلاش پۇرستىدىن پايدىلىنىپ چېگرىدىن ئۆتۈپ، پەرغانە، ئوش، ئەنجان، تاشكەنت قاتارلىق جايلاردا ئون بەش يىل سەرسان - سەرگەردان بولۇپ يۈرۈپتۇ. بىز ئۇنىڭ بىلەن دەل شۇ مەزگىللەردە تاشكەنتتە تونۇشۇپ قالدۇق. بىزنىڭ ياردىمىمىزدە ئۇمۇ ئاز - تولا بىلىم ئىگىلىدى. بىز ئوقۇش پۈتتۈرۈپ قايتىپ كەلدۇق، ئۇمۇ يۇرتىغا كەتتى. شۇنىڭدىن تارتىپ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشەلمىدۇق. ئۇ يۇرتىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، تاشقورغاندىكى ئەينى چاغدىكى چېگرا ساقلاش ئەترىتىدىكى تاجىك دوستى، 1940 - يىلىدىكى گومىنداڭ قاغىلىق ساقچى ئەترىتىنىڭ باشلىقى - بوز يىگىت (بوز توختى) نىڭ تونۇشتۇرۇشى ۋە ياردىمى بىلەن بەشكەنتتاغقا بەگ بوپتۇ. بۇ يىل 2 - ئاينىڭ 14 - كۈنى يەكەندە ئېچىلغان يىغىنمىزغا قاغىلىقتىن قۇددۇسخان غوجا،

ئابدۇلئەھەد خېلىلوفلار بىلەن بىللە قاتناشقان. بىز پات يېقىندا ئومۇميۈزلۈك قوزغىلاڭ كۆتۈرىمىز...

«رازىق» ساڭا ھەممىنى سۆزلەپ بەردى. ئىلى، ئالتاي، تارباغاتاي خەلقىنىڭ ئازادلىققا ئېرىشكەنلىكىنى، پات يېقىندا پۈتۈن شىنجاڭ خەلقىنىڭ ئازادلىققا چىقىدىغانلىقىنى... ئاڭلاپ، يۈرىكىڭ خۇشاللىقتىن يېرىلىپ كەتكىلى تاسلا قالدى، قانلىرىڭ جۇش ئۇرۇپ، تومۇرلىرىڭدا ئۆركەشلىدى، خۇددى خالاستان دەريا سىدەك.

ئىپتىخار ۋە ئۈمىدۋارلىق ئىلكىدە سورىدىڭ:

ـ زەيىنىددىن، ياق... ياق، رازىق، ئېيتىڭە، ئازادلىق دېگەن نېمە؟

ـ ئازادلىق دېگەن بەخت.

سەنمۇ بىلەرمەنلىك قىلىپ:

ـ بەخت دېگەن ئازادلىق، شۇنداقمۇ؟ - دەپ سورىدىڭ. بىراق، كۈتۈلمىگەن جاۋابقا ئېرىشتىڭ:

ـ ياق، بەخت ئازادلىق ئەمەس!

ـ نې... نېمىشقا؟

ـ چۈنكى، ئىنسان ئازادلىققا ئېرىشسىلا بەختلىك بولالايدۇ. ئەمما، بەختكە ئېرىشسىلا ئازاد بولالمايدۇ. ئازادلىققا ئېرىشمەي تۇرۇپ ئېرىشكەن بەختنىڭ ئۆمرى قىسقا بولىدۇ، خۇددى شېرىن چۈشتەكلا.

سەن «رازىق» نىڭ سۆزىگە ئىچ - ئىچىڭدىن قايىل بولۇپ، قىزىرىپ كەتتىڭ. قەلبىڭ شادلىق - ھاياجان بىلەن تولغىنىدى، يۈرۈكىڭدە ئۈمىد كۆۋرەيتتى. باش ئۈستۈڭلارغا سايە تاشلاپ تۇرغىنى ئاپئاق بۇلۇت ئەمەس، پات يېقىندا يېتىپ كېلىدىغان ئازادلىق - ھۆرلۈك، بەخت سۈمۈرغىنىڭ قانىتىنىڭ راھەتبەخش سايىسى ئىدى.

تىلىڭ تاغ قۇشلىرىدەك سايراتتى:

شاراقلايدۇ سەھەردە

دەرۋازامنىڭ ھالقىسى.
قىز باللارنى سۆيمەكلار،
يۇقۇپ قالار ماكىقىسى.

«رازىق»نىڭ شاد كۈلكىلىرىگە قوشۇلۇپ كەتكەن ئوتلۇق ناخشاڭ تاغلاردا ئەكس ساداً قايتۇراتتى:

كۆمىچىمنى گەمىدە
بۇلاپ يەيمەن قايماققا.
كۆكۈل دېگەن سارىكەن،
كۆيۈپ قالدىم مايماققا.

ـ ياشاپ كەت، سەمەندەر!
سەن ناخشا ئېيتىپ ھارمايتتىڭ:

مەن قويۇمنى ئاپىرىپ،
باينىڭ قويىغا قاتتىم.
يامان بولغاچ يار ئوتۇڭ،
مۇزتاغقا چىقىپ ياتتىم.

«رازىق»نىڭ كۆكلى شۇ قەدەر ئېچىلىپ كەتكەنىدى.

تۇمۇچۇقلار سايرايدۇ
قونۇۋېلىپ باراكغا.
گەپ قىلمىسام قىلمايمەن
چوكان دېگەن سارىكغا.

ـ نەچچە كۈننىڭياقى نېمىشقا ئېيتىپ بەرمىگەن گومۇش بولۇۋېلىپ؟

ـ ماڭا ئىشەنمىگەندىكىن.

ـ كىچىك بالىنىڭكىدەك خۇيۇڭ بارىكەن جۇما سېنىڭ.

تەن ئالدىڭ، كىچىك بالىدەك قىلىقلارنى قىلىپ يۈرگىنىڭ ئۈچۈن پۇشايمان قىلغان، خىجىل بولغانىدىڭ.

«رازىق» ساڭا چىن كۆڭلىدىن رەھمەت ئېيتتى:

ـ ماڭا ناخشا ئېيتىپ بەرگىنىڭ ئۈچۈن رەھمەت ساڭا، سەمەندەر!

«رازىق»نىڭ رەھمىتىدىن ئىچىڭ ئىسسىقلىنىپ بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشكىنىڭ ئۈچۈن ئۆزۈڭنى بەختيار سەزدىڭ.

شۇنداق، سەن بۇ ناخشىلارنى يېتىپ كېلىش ئالدىدا تۇرغان يېڭى بىر زامان ئۈچۈن ئېيتىۋاتاتتىڭ؛ سەن بۇ ئېزگۈ ناخشىلىرىڭنى ئۆزىنى خەلقنىڭ ئازادلىق ئىشلىرى ئۈچۈن بېغىشلاۋاتقان دوستۇڭ - زەيىنىدىن ئۈچۈن ئېيتىۋاتاتتىڭ؛ سەن بۇ ئىلھامبەخش ناخشىلىرىڭنى زەيىنىدىنەك بىلىملىك بىر ئىنقىلابچى بىلەن سەپەرداش بولغىنىڭ، ئۇنىڭغا يول باشلىغۇچى بولغىنىڭ ئۈچۈن، ئۆز - ئۆزىدىن پەخىرلىنىپ ئېيتىۋاتاتتىڭ؛ يۈرىكىدىن كۈچلۈك ئۈمىدنىڭ تۇرتكىسىدە فونتانەك ئېتىلىپ چىقىۋاتقان بۇ مۇھەببەت كۈيلىرىڭنى پات يېقىندا پارتلايدىغان قوزغىلاڭغا قاتنىشىش قارارىغا كەلگەنلىكىڭ ئۈچۈن، ئۆز - ئۆزۈڭدىن غۇرۇرلىنىپ ئېيتىۋاتاتتىڭ!

شۇنداق، سەن قوزغىلاڭغا - ھۆرلۈك ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلىدىغان ئىنقىلابقا قاتنىشىپ، ئۈچ ۋىلايەت خەلقىنى ئازاد قىلىش ئۇرۇشلىرىغا قاتناشقان جەڭچىلەردەك قەھرىمانلىقلارنى كۆرسىتىش قارارىغا كەلگەنىدىڭ.

سىلەر مومۇقا يېتىپ كەلدىڭلار. بىر بۇلاقنىڭ بويىغا كېلىپ، ئات - ئۇلاغلارنى ئوتلاققا قويۇۋېتىپ، ئۆزۈڭلارنى بۇلاق بويىدىكى چىملىققا

تاشلاپ ئارام ئالدىكلار. ئۇنىڭ تەلىپى بويىچە، سەن گىرەلەشتۈرۈلگەن قولۇڭغا بېشىڭنى قويۇپ، كۆككە تىكىلگىنىڭچە بىلىدىغان قوشاقلىرىڭنى ئوقۇشقا باشلىدىڭ. ئۇ خاتىرىلەيتتى، سەن ئالدىرىماي مىسرامۇ مىسرا ئوقۇيتتىڭ. باھار قۇياشى كۆكتە مەستخۇش پارلاپ تۇراتتى. بۇلۇتسىز كۆكتە بىر تاغ بۈركۈتى لەرزان پەرۋاز قىلاتتى. خەنجەردەك ئۇچلۇق تاغلاردا رەسسە بولۇشقا باشلىغان ياپيېشىل قارىغايلار قوشاقلىرىڭغا زەن سېلىپ جىممىدە تۇرۇشاتتى.

ئەتىسى سەن ئۇنى مىرزا ئابابەكرى قورغىنىغا ئېلىپ باردىڭ.

قورغان ئورۇنلاشقان ئېگىز تاغنىڭ شەرق تەرىپى پەلەمپەيسىمان يانتۇلۇق ئىدى. قورغاننىڭ جەنۇبتىن شىمالغا بولغان ئۇزۇنلۇقى بەش يۈز مېتىر، شەرقتىن غەربكە بولغان ئۇزۇنلۇقى يۈز مېتىر، شەرق تەرەپتىكى تاش بىلەن قوپۇرۇلغان تېمىنىڭ ئېگىزلىكى ئون مېتىر، كەڭلىكى ئۈچ مېتىر كېلەتتى. جەنۇب، غەرب، شىمال تەرەپلەردىكى ئېگىز تاغ باغرىنى بويلاپ، قورغاننى ئايلىنىپ غەربىي جەنۇبتىن شەرقي شىمالغا قاراپ شىددەت بىلەن ئاقىدىغان خالاستان دەرياسىغا قارىسا، ئادەمنىڭ بېشى قايىاتتى. قورغاندىكى ۋە زىنداندىكى ئادەم سۆڭەكلىرىگە قارىسا، ئادەمنىڭ تېنى شۇركۈنۈپ سىلكىنىپ كېتەتتى. قورغان ئىچىدە ئون ئېغىز ئۆيىنىڭ خارابىسى ۋە خالاستان دەرياسىنىڭ جەنۇبي قىرغىقىغا يانداشتۇرۇپ سېلىنغان مەھبۇسلارنى سىيرىلدۇرۇپ تاشلايدىغان بىر زىندان ئىزى بار ئىدى. بۇ زىندانغا تاشلانغان ئادەمنىڭ بۇ يەردىن چىقىپ كېتىشى ئەسلا مۇمكىن ئەمەس ئىدى. «توققۇزى تەل»، مۇستەھكەملىكتە جاھاندىن يەنە بىرنى تاپقىلى بولمايدىغان بۇ تەبىئىي قورغاننى كۆرۈپ، «رازىق» چوڭقۇر ئويغا پاتتى.

ـ مىرزا ئابابەكرى دېگەن كىم، بىلەمسەن؟ - دەپ سورىدى ئۇ چوڭقۇر خىيال قويىنىدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ.

ـ بىلىمەن! ـ دېدىڭ سەن بىلەرمەنلىك قىلىپ، - ئۇ دېگەن

قەدىمدە ئۆتكەن بىر زالىم پادىشاھ، - سەن چوڭلاردىن ئاڭلىۋالغان بىر رىۋايەتنى سۆزلەشكە باشلىدىڭ، - ئۇ بۇ قورغاننى سالدۇرۇش ئۈچۈن ئەر - ئاياللارغا ئوخشاشلا بىر كىشىلىك ھاشار، بىر كىشىلىك تاماق بېرىپتىكەن. لېكىن، ئېغىر ئاياغ ئاياللارغا ئىككى كىشىلىك تاماق، ئىككى كىشىلىك ھاشار بېرىپتىكەن.

ـ نېمىشقا؟

ـ بەلكىم، قورسىقىدىكى بالىسىمۇ بىر كىشىلىك تاماق يېگەنىدىكىن دەپ، شۇنداق قىلغان بولغىيتتى.

ـ مانا مۇشۇ رىۋايەتنىڭ ئۆزىلا ئۇنىڭ ئىنتايىن زالىملىقىغا دەلىل بولالايدۇ. چۈنكى، رىۋايەتنىڭ ئۆزىمۇ بىر بەدئىي تارىخ، - ئۇ بىردەم جىم بولۇپ قالغاندىن كېيىن، - سەمەندەر، مىرزا ئابابەكرى دېگەن قاچان، قەيەردە ئۆتكەن ئادەمكەن؟ ئۇ بۇ قورغاننى قاچان، نېمىشقا سالدۇرۇپتىكەن؟ - دەپ سورىدى.

ـ تاڭ.

ـ بىلەمسەن؟

ـ بىلمەيمەن، بۇنى ھېچكىم بىلمەيدۇ.

ـ ھېچكىم بىلمەيدۇ؟ بىلىدۇ، مانا مەن بىلىمەن!

بۇنىڭ ئۇنىڭ بىلىدىغانلىقىنى ئۇقۇپ، تېخىمۇ ھەيران قالدىڭ؛ ئۇنىڭ راستىنلا بىلمىدانلىقىدىن يەنە بىر ھەيران قالدىڭ. مۇشۇنداق بىلىملىك بىر ئادەمگە يولۇقتۇرغان تەقدىرىڭدىن چەكسىز سۆيۈندۈڭ.

ـ مىرزا ئابابەكرى 1435 - يىلى تۇغۇلغان، ساختا يارلىق ئارقىلىق يەكەننىڭ بېگى بولۇۋالغان. بۇ قورغاننى ئۇ بەگ بولۇپ يۈرگەن چاغلاردا 1477 - يىلى ئىش باشلاپ، 1480 - يىلى پۈتتۈرگەن. ئۇ 1483 - يىلى تەڭرىتېغىنىڭ جەنۇبى، بەدەخشان، قىسمەن پەرغانە رايونىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان «قەشقەر خانلىقى»نى قۇرغان. ئۇ خانلىقتا ئولتۇرغان قىرىق سەككىز يىل ئىچىدە باشتا ئادالەت بىلەن يۈرت سورىغان،

كېيىنكى چاغلاردا خەلقىمىزگە سالمىغان زۇلۇمى قالمىغان. ھېلىقى سەن ئېيتقان رىۋايەتتىكى ئېغىر ئاياغ ئاياللارغا ئىككى كىشىلىك تاماق، ئىككى كىشىلىك ھاشار بېرىشى ئۇنىڭ ئىنتايىن زالىم - ۋەھشىيلىكىنىڭ مۇبالىغە بىلەن سۆرەتلىنىشى...

ـ ئۇ قانداق ئۆلگەن؟

ئۇ سېنىڭ سوئالىڭغا جاۋاب بېرىشتىن بۇرۇن سەئىدخان ھەققىدە سۆزلەپ بەردى:

ـ... 1514 - يىلى سۇلتان سەئىدخان تەرىپىدىن ئاغدۇرۇلۇپ، لاداخ يولىدا ئۆلتۈرۈلگەن. سەن ئوقۇپ بەرگەن:

قىزىلچىدا مازار بار،
مىرزا بەگكە تەئەللۇق.
چۆلدە قالغان ئۆلۈكى
قاغىلارغا يەم - ئوزۇق.

دېگەن قوشاق بۇنىڭ دەللىلى...

ـ ھە راست، - دېدىڭ سەن بىر ئىشنى ئېسىڭگە ئېلىپ ۋە ئۇنىڭمۇ ئېسىگە سالماقچى بولدۇڭ، - شېيخبۇنىڭ ئېگىزيار كەنتىدە مۇشۇنىڭغا ئوپمۇ ئوخشايدىغان يەنە بىر قورغان بار.

ئۇ ئەپسۇسلۇق ئىلىكىدە ساڭا قاراپ:

ـ نېمىشقا شۇ چاغدا دېمىگەن؟ - دەپ سورىدى.

ـ دېمەپتىمەن... بىلەمتىكى دەپ...

ـ بىلىشىمغۇ بىلىمەن، بىراق كۆرگۈم بار ئىدى.

ئۇنىڭ بۇنىمۇ بىلىدىغان بولۇپ چىقىشى سېنى تېخىمۇ ھەيران قالدۇرۇۋەتتى. شۇڭا، سەن ئۇنىڭدىن قىزىقىپ سورىدىڭ:

ـ ئۇ قورغاننى كىم سالدۇرغان بولغىيتتى؟

ـ ئۇنىمۇ مىرزا ئابابەكرى سالدۇرغان...

«توۋا، بۇ ئادەممۇ ياكى خىزىرمۇ؟ ئۇنىڭ بىلمەيدىغان نەرسىسىمۇ بارمىدۇ؟..»

سەن ئۇنىڭ ئاغزىغا قاراپلا قالدىڭ.

ئۇ قورغاننى ئايلىنىپ يۈرۈپ تەپسىلىي كۆردى ۋە خېلى ئۇزاققىچە بىر نېمىلەرنى يازدى، بىر نېمىلەرنى سىزدى.

سەن بۇ قېتىم ئۇنى: «نېمىدەپ يازدىڭىز؟ سىزغىنىڭىز نېمە؟...» دەپ ئاۋازە قىلمىدىڭ.

سىلەر داۋان ئېشىپ، چوپان بەگلىكىگە قارايدىغان گوساس قىشلىقىغا كەلدىڭلار. گوساسقا سۇلايمان ئىسىملىك بىر ئادەم يۈز بېشى ئىدى. سىلەر ئۇنىڭ هويلىسىنىڭ ئالدىغا كېلىپلا شىپپىدە توختاپقالدىڭلار. چۈنكى، سۇلايمان يۈز بېشى قاتار كەتكەن ئۇجمىلەرگە قاتىرىسىغا ئېسىپ قويۇلغان بىر قانچە دېھقان - چارۋىچىنى هە دەپ قامچىلاۋاتاتتى. دېھقان - چارۋىچىلار كۆڭلەكچان، ئەزايىنىڭ ساق يېرى قالمىغان، قان بىلەن بويالغان، قاش - قاپىقى يېرىلغاندى. ئۇلارغا هەربىر قامچا تەگكەندە، تولغىنىپ - تولغىنىپ كېتەتتى، خۇددى سويلاپ كېلىۋاتقان يىلاندەك. يېلىنىش - ئىلتىجالىرى يۈرەكنى ئېزەتتى، گويا كى مومدەك. داد - پەريادلىرى تەننى سىرقىرىتاتتى، مىسالى ئامبۇردا قىسقاندەك.

سىنىڭمۇ يۈرىكىڭ مۇجۇلۇپ، تەنلىرىڭ سىرقىراپ كەتتى. «رازىق»قا قارىدىڭ. ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپ، نېپىز لەۋلىرى لىپىلداپ كەتكەنىدى، خۇددى باھار ئاپتېپىدا بەرق ئۇرۇۋاتقان نەرگىس بەرگىدەك. ۋۇجۇدى تىترەۋاتاتتى، بەئەينى كەچ كۈزدىكى مامكاپ ياپراقچىلىرىدەك.

«رازىق» ئاتتىن چۈشۈپ بولغۇچە سەن ئاتتىن سەكرەپ چۈشۈپلا ئۇنىڭ قولىدىن چۈلۋۇرنى ئالدىڭ. ئۇ سۇلايمان يۈز بېشىنىڭ قېشىغا

ناھايىتى ئىتتىكلا باردى - ده، قولىنى كاپپىده تۇتۇۋالدى. سۇلايمان يۈز بېشى «رازىق»نى كۆرۈپ، باش - ئايىغىغا بىر قۇر قاراپ، سەل پەسكويىغا چۈشتى - ده:

ـ سەن نېمە ئادەم؟! - دەپ سوردى.

ـ مەن سودىگەر، - دېدى ئۇ تەمكىنلىك ۋە مۇلايىملىق بىلەن ئۆزىنى ئارانلا بېسۋېلىپ.

ـ مېنىڭ ئىشىمغا ئارىلاشماي، قولۇمنى قويۇپ بەر!

«رازىق» سۇلايمان يۈز بېشىنىڭ قولىنى تېخىمۇ چىڭ تۇتۇپ تۇرۇپ سوردى:

ـ بۇ ئادەملەرنى نېمىشقا ئۇرىسەن؟

ـ ئالۋان - سېلىقنى بەرگىلى ئۇنىمىدى.

ـ مۇشۇنداق ئۇرساڭ بېرەمدۇ؟

ـ بېرىدۇ.

ـ بولسا بېرەر؟

ـ بولسىمۇ بەرمەيدۇ بۇ يالاڭتۆشلەر!

«رازىق» سۇلايمان يۈز بېشىنىڭ قولىنى قويۇپ بېرىپ، يانچۇقىدىن قىرىق سەر كۆمۈش چىقىرىپ، ئۇنىڭغا بېرىپ، بىچارە دېھقان - چارۋىچىلارنى تەڭلىك ۋە زۇلۇمدىن قۇتقۇزۇپ قالدى. ئۇلارنىڭ باش - كۆزلىرىدىكى قانلارنى سۈرتۈپ، بىر كىيىملىكتىن ماتا(خام) تارقىتىپ بەردى. بۇ بىچارىلەر ئۇنىڭغا پۈكۈلۈپ تەزىم قىلىپ، رەھمەت - تەشەككۈر ياغدۇرۇشتى، خۇددى باھار يامغۇرلىرىدەك.

سەن ئۇنىڭ ھىممىتىدىن شۇ قەدەر سۆيۈنۈپ كەتتىڭ. كۆزلىرىڭگە ئىسسىق ياش كەلدى. راستىنى ئېيتقاندا، ئۇنىڭدەك مەرد ساخاۋەتچىنى كۆرۈشۈڭ تۇنجى قېتىم ئىدى. ئەگەر مۇشۇ ئەھۋاللارنى ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆرمىگەن بولساڭ، بىراۋ: «مۇشۇنداقمۇ ساخاۋەتچى بار» دېسە، ھەرگىز ئىشەنمەيتتىڭ.

ــ غوجام، بۇ كىشى كىم بولىدۇ؟ - دەپ سورىدى بىر كىشى سەندىن.

ـ بۇ كىشى... بۇ كىشىنىڭ ئىسمى «رازىق» باي، سېخىي سودىگەر.

ـــ غوجام، - دېدى يەنە بىرىمۇ گەپكە ئارىلىشىپ، - «خىزىر»مىكى دەيمەن يا، مەن؟

سەن چەكسىز پەخىرلىنىش ئىلكىدە جاۋاب بەردىڭ:

ـ شۇنداق، ئۇ خىزىرانە ئادەم ئىدى.

«رازىق» يامغۇردەك ياش تۆكۈۋاتقان خوشلاشقۇچىلارغا ئۈمىد بېغىشلاپ: «قېرىنداشلار، ئۈمىدۋار بولۇڭلار، بۇ كۈنلەرمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ. ياخشى كۈنلەرنىڭ يېتىپ كېلىشىگە ئاز قالدى!» دېدى ـ دە، ئۇلار بىلەن خوشلاشتى.

سىلەر سودا قىلغاچ گوساس يايلاقلىرىغا يۈرۈپ كەتتىڭلار. يايلاقتا يېشىل قارىغايلىقلارنى ئارىلاپ، مالچىلارنىڭ قېتىق ـ قايماقلىرى بىلەن مېھمان بولۇپ، تۆت ـ بەش كۈننى ئۆتكۈزۈۋەتتىڭلار. چۈنكى، «رازىق»نىڭ ساخاۋەتلىك نام ـ شۆھرىتىنى يايلاق شامالىرى مالچىلارنىڭ قۇلاقلىرىغا ئاللىبۇرۇن يەتكۈزۈپ بولغانىدى. بىراق، ئۇ مالچىلارنىڭ قوي سويۇشىغا ھەرگىز يول قويمىدى، پەقەت قېتىق ـ قايماق بىلەنلا مېھمان بولدى.

ـ ئۇلۇغئاتقا كەلدۇق، - دېدىڭ سەن داۋانغا يېقىنلاشقاندا.

ـ نېمە، ئۇلۇغئات؟ - «رازىق» ھەيران قالدى.

ـ ھەئە.

ـ «ئات» ئەمەس، «ئارت». «ئۇلۇغئارت» دەيمىز. «ئارت» دېگەن بۇ سۆز «داۋان» دېگەنلىك بولىدۇ، - دېدى ئۇ ساڭا چۈشەندۈرۈپ، - ھەي سەمەندەر، مۇشۇ تاغلاردا مۇشۇنداق «ئارت» سۆزى بىلەن ئاتىلىدىغان يەنە قايسى داۋانلار بار؟ - دەپ سورىدى يەنە.

- يەنە «كىچىكئارت»، «قۇرۇمئارت»، «كۆكئارت»،

«ئېشەكئارت» ، «تامئارت» دېگەن داۋانلار بار.

ـ سەن ھەممىسىنى بىلەمسەن؟

ـ ياق، مەن ئۇ تەرەپلەرگە ئۆتۈپ باقمىغان.

ـ ئۆتۈپ باقمىغان بولساڭ، ئەمدى ئۆتۈپ باقلى.

سىلەر مالچىلاردىن سوراپ يۈرۈپ گوساسىنىڭ ئۈسەس يايلىقى ئارقىلىق ئۇلۇغئارت داۋىنىدىن ئۆتۈپ، كەشمىر بىلەن چېگرىلىنىدىغان يۇلۇڭ قىشلىقىغچە بېرىپ، ھەممە داۋان، يايلاقلارنى كۆرۈپ كەلدىگلار. شۇ يايلاق، شۇ داۋانلاردىن ھالقىپ قەيەرلەرگە بارغىلى بولىدىغانلىقىنى ئۇقتۇڭلار. «رازىق» يەنىلا ھەم يازاتتى، ھەم سىزاتتى.

«رازىق» بارغانلىكى جايدا قارىغايلىقلار بىلەن چۈمكەلگەن تاغ چوققىلىرىغا، كېيىك، بۆكەن، قوي، قوتاز... لار بىلەن تولغان، «ھۈپپىدە» ئېچىلغان گۈللەر بىلەن بېزەلگەن كەڭرى يايلاقلارغا، بۇركۇت، ئۇلار... لار غۇيۇلداپ ئۇچۇپ تۇرىدىغان زۇمرەت كۆككە تويماي قارايتتى. بىر چاغدا ئۇ ساڭا قاراپ:

ـــ قارا، سەمەندەر، بىزنىڭ يۇرتىمىز، بىزنىڭ ۋەتىنىمىز مانا مۇشۇنداق گۈزەل ھە بايلىق بىلەن تولغان! - دېدى.

سەن «رازىق»قا قارىدىڭ. ئۇ پەخرىمەنلىك بىلەن ئۇلۇغ كىچىك تىنىپ قويۇپ جىم بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ گېپىنى سەن داۋاملاشتۇردۇڭ:

ـــ شۇڭا، بۇ سۆيۈملۈك يۇرتىمىز، سۆيۈملۈك ۋەتىنىمىز بىلەن پەخرلىنىشىمىز، ئۇنى سۆيۈشىمىز، قوغدىشىمىز كېرەك!

ـ شۇنداق، «جاندىن كەچمىگۈچە جانانغا يەتكىلى بولمايدۇ!»

سەن چىن يۈرىكىڭدىن تەستىقلىدىڭ:

ـ شۇ!

سىلەر ئايلىنار - ئايلىنار يەنە گوساسقا قايتىپ كەلدىگلار - دە، گوساس داۋىنى ئارقىلىق چوپانغا چۈشتۈڭلار.

چوپان «رازىق»قا ئاجايىپ يېقىپ كەتتى؛ جەنۇبتىن شىمالغا قاراپ

قىشمۇ ياز توختىماي ئېقىپ، زەرەپشان دەريالىرىغا قوشۇلۇپ كېتىدىغان ئوينىاق چوپان دەريالىسى، شەرق ۋە غەرب تەرىپىدە تەبىئىي تاغ سېپىلى ھاسىل قىلغان سېرىق توپىلىق دۆڭلۈك ۋە تاغلىرى، ساپ ھاۋالىسى، بۇك - باراقسان مەھەللىلىرى، ئالما، نەشپۈت، ئۆرۈكلەر بىلەن تولغان غۇژمەك - غۇژمەك باغلىرى، توپا چىراي، دىلى سۇنۇق، ئەمما ئاق كۆڭۈل، مېھماندوست خەلقى ئۇنىڭغا قەۋەتلا يېقىپ كەتتى. ئۇ ئازغانسال كەنتىنىڭ كۆلئاغزى دېگەن يېرىدىكى داۋان ئارقىلىق گوساسقا، گوساس ئارقىلىق كۆكيار يېزىسىنىڭ ھەر قايسى كەنتلىرىگە، چوپانىنىڭ شېيخبۇ كەنتىگە، گىرىڭلا، ئاتىرىس جىلغىلىرى ئارقىلىق يەكەننىڭ قوشراپ يېزىسىغا، دەريا يېقىلاپ مېڭىپ قاراشور كەنتى ئارقىلىق يەكەننىڭ كاچۇڭ يېزىسىغا بارغىلى بولىدىغان يوللارنىڭ خەرىتىسىنى سىزدى.

ئۇ بىر كۈنى سەھەردە داداڭغا چۈش ئۆرۈپ مۇنداق دېدى:

ــ مەن كېچىدە مۇنداق بىر چۈش كۆرۈپتىمەن: ئىچىگە شوتا قويۇپ چۈشكۈدەك ناھايىتى يوغان بىر قازاندا ئاش پىشۇرۇپتىمەن. قاچىلىرىنى تەڭلەپ كەلگەن نۇرغۇن كىشىلەرگە ئاش ئۈسۈپ بېرىپتىمىشمەن. ئاشنى ئۈسسام - ئۈسسام پەقەتلا تۈگىمەيمىش. بىر چاغدا ناھايىتى بىچارە بىر توپ كىشىلەر قاچىلىرىنى تەڭلەپ كېلەرمىش. ئىچىم ئاغرىپ، ئۇلارغىمۇ ئاش بېرىمىشمەن. بېرىمىشمەنۇ بېرىمىشمەن، ئۇلارنىڭ تولىلىقىدىن ھەر قانچە قىلىپمۇ ئۇلارغا ئاش ئۈسۈپ ئۈلگۈرتۈپ بولالمايمىشمەن. ئاخىر ھالىمدىن كېتىپ توختاپ قالىمىشمەن. ئۆز قوۋملىرىمگە ئاش ئۈزىتىپ بېرەلمەيمىشمەن. ئەمما، ھېلىقى كىشىلەر مېنىڭ ئاش ئۈزىتىپ بېرىشىمنى كۈتمەستىن چۆمۈچىنى قولۇمدىن تارتىۋېلىپ، ئۆزلىرى ئۈسۈپ ئىچىۋېرىمىش. مەن ئۆزۈمنىڭ ئەتكەن ئىشىغا ئۆزۈم ئىگە بولالمىسام - ھە!؟ دەپ ئويلاپ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بىر بىلەرمەنىنىڭ ئەدىپىنى بېرىمىشمەن. بىراق، جېدەل تېخىمۇ ئۇلغىيىپ كېتەرمىش. مەن ئاچچىقىمدا: «توختاش، ھەممىڭنىڭ ئەدىپىڭنى بىر بەرمىسەم!» دەپ

يان - بېلىمنى ئاختۇرۇشۇمغا، ناھايىتى ئېگىز بىر تاغنىڭ ئۈستىگە چىقىپ قالىمىشىمەن. تاغ ئۈستىدە تۇرۇپ قارىسام، كىشىلەر ئولاش - چولاش باش - كۆزى يوق ھالدا تاماق يەۋېتىپتىمىش، خۇددى ئۆمرىدە تاماق يەپ باقمىغانىدەك. مەن تاغدىن پەسكە سىيرىلىپ چۈشۈشۈمگە پۈتۈم «پارتلىدە» تېيىلىپ كېتىپ، بىر ئۇچلۇق تاشقا ئىلىنىشىپ قالىمىشىمەن. مەن تاغدىن يا چۈشەلمەيمىشىمەن، يا ئۈستىگە چىقالمايمىشىمەن. ئۇنى ئۈستىگە كىشىلەر ماڭا بىر - بىرلەپ تاش ئېتىشقا باشلايمىش. مەن قورقۇپ: «ئەي خالايىق، مېنى قۇتقۇزۇۋېلىڭلار!.. گۇناھسىدىن ئۆتۈڭلار!...» دەپ ۋارقىراپ ئويغىنىپ كەتتىم.

داداڭ بىر ھازا ئويلانغاندىن كېيىن دېدى:

ـ ئاش دېگەن رىزىق، سىز ئۆز قوۋۇلىرىڭىزگە رىزىق تارقاتقۇچى - كاتتا ئەمەلدار بولىدىغان ئوخشايسىز، بىراق...

داداڭ تەبىرىنىڭ داۋامىنى يۈتۈۋەتتى. سەنمۇ، «رازىق»مۇ «بىراق»نىڭ ئاخىرىنى سورىمىدىڭلار، سورىغۇڭلار كەلمىگەنىدى، سوراشقا جۈرئەت قىلالمىغانىدىڭلار. شۇڭا، سىلەر خېلى ئۇزاققىچە جىمىپ كېتىشتىڭلار.

سېنىڭ ھويلاڭ چوپان دەرياسىنىڭ غەربىدىكى بۈككىدە مەھەللە - شېيخلا كەنتىدە ئىدى. چوپان دەرياسىنىڭ سۈس ئاڭلىنىپ تۇرىدىغان شاۋقۇنى ئادەمنى زېرىكتۈرمەيتتى. شۇڭا، «رازق» بۇ يۇرتتا - سىلەرنىڭ ئۆيۈڭلاردا ئون يەتتە كۈن تۇرۇپ قالدى. شۇ ئارىلىقتا ئۇنى دامسى - قوشراپ، چىمدۇ - كاچۇڭلارغا ئاپىرىپ كەلدىڭ. ئۇ بۇ جەريانىدا سودا قىلغاچ توي - تۆكۈن، نەزىر - چىراغلارغا باردى، يۇرت مۆتىۋەرلىرى بىلەن ئۇچراشتى، مۇڭداشتى. بولۇپمۇ تاغاڭ - پەننىي مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى، كىچىكىدە ئاغزىڭغا تۇنجى ئىلىم سالغان سۆيۈملۈك ئۇستازىڭ ماموت ئەپەندى بىلەن سىرداشلاردىن بولۇپ قالدى. ئۇ مۇشۇ يۇرتقا نىسبەتەن ئىلىمده خېلى كامالەتكە يەتكەن، ياۋاش، ئەمما

غۇرۇرلۇق ئادەم بولۇپ، نۇرغۇن شاگىرتلارنى يېتىشتۇرگەنىدى. شۇڭا، يۇرت خەلقى ئۇنى «مامۇت ئەپەندى» دەپ ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئېلىشاتتى. مۇنداقچە ئېيتقاندا، ئۇنى مۇشۇ يۇرتنىڭ مەنىۋى يېتەكچىسى دېسە، ھەرگىز يالغان بولمايتتى، ئارتۇق كەتمەيتتى؛ ھەتتا ئۇنى چوپان ۋادىسىدىكى ئۇيغۇر، قىرغىز، تاجىك خەلقىنىڭ روھىي تۇۋرۇكى دېسە، ھېچكىم: «ياق!» دېمەيتتى.

ـ «رازىق»، يۈسۈپ بەگدىن ئېھتىيات قىلىڭ، - دېدى بىر كۈنى مامۇت ئەپەندى، ئۇ سىزنىڭ پېيىڭىزگە چۈشكەندەك قىلىدۇ.

يۈسۈپ بەگ چوپانلىنىڭ بېگى ئىدى. گەۋدىلىك، سېمىز، سېرىق چېھرىدىن ياۋۇزلۇق، شۇملۇق تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان بۇ ئادەمدىن ئېھتىيات قىلماي زادى بولمايتتى.

بىز مامۇت ئەپەندى بىلەن خوشلىشىپ بولغاندىن كېيىن، «رازىق»:

سىلەر نەرسە ـ كېرەكلىرىڭلارنى تەخلەپ قويۇپ، بالدۇرلا يېتىپ قالدىڭلار. يېرىم كېچە بولغاندا، ئىشىك ئەنسىز قېقىلدى. سەن چۆچۈپ بېشىڭنى كۆتۈردۈڭ. «رازىق»مۇ ئويغىنىپ ئەنسىز پىچىرلاپ سورىدى:

ـ كىمدۇر ئۇ؟

تاڭەي، مەن چىقىپ باقاي.

سەن چاپىنىڭنى يېپىنچاقلاپ چىقىپ دەرۋازىنى ئاچتىڭ. ئاپئاق نۇر چېچىپ تۇرغان تولۇن ئاي ئاستىدا تاغاڭ ـ مامۇت ئەپەندى تەشۋىشانە جىددىيلىك بىلەن قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ئېغىر ـ ئېغىر ھاسراشلىرىدىن ناھايىتى تېز يۈگۈرگەنلىكىنى ۋە مۇھىم بىر خەۋەر ئېلىپ كەلگەنلىكىنى جەزم قىلدىڭ. دەريا شاۋقۇنلىرىغا قوشۇلۇپ كېتىۋاتقان ھاسراشلىرى سېنى بەكمۇ تەقەززا قىلاتتى. ئەمما ئۇنىڭ ئاغزىدىن «تېز... تېز...» دىن باشقا گەپ چىققىلى ئۇنىمايۋاتاتتى.

ـ نې... نېمە بولدى، مولدادا؟! ـ دەپ سورىدىڭ سەن تاغاڭنىڭ پىلىلداپ تۇرغان قوڭۇر كۆزلىرىنىڭ نۇرانە قارىچۇقلىرىغا تېپىپ چىققان

ئەنسىزلىك بىلەن دۇپۇلدەپ سوقۇۋاتقان يۈرىكىنىڭ ئەكسىگە تەقەززالىق ئىلىكىدە تىكىلىپ.

– تېز... تېز قېچىڭلار. سىلەرنى تۇتقىلى... يامۇلدىن يايىلار كەپتۇ. كېل.. كېلىۋاتىدۇ.

تاغاڭنىڭ گەپ - سۆزلىرى ۋە روھىي ھالىتىگە قاراپ، ئىشىنىڭ ئۇجۇر - بۇجۇرىنى سۈرۈشتە قىلىشقا ۋاقىت يوقلۇقىنى ھېس قىلىپ، ئۆزۈڭنى ئۆيگە ئاتتىڭ.

– «رازىق» ، تېز بولۇڭ!

ئۇمۇ كىيىنىپ تەل بولۇپ تۇرۇپتىكەن، كەينىڭدىنلا چىقتى. داداڭ ئۆگزىگە چىقىپ كەتتى، سىلەر ئېگەر - جابدۇقلارنى كۆتۈرۈپ ئېغىلغا يۈگۈردۈڭلار.

داداڭنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

– «رازىق ئاخۇن» ، چېرىكلەر ئېشەگىلا كېلىپ بولاپتۇ، چاپسان بولۇڭ، قاپاق تېرەكنىڭ كامىرىغا كىرىۋېلىڭ!

داداڭنىڭ گېپىدىن ئاتلارنى توقۇشقا ئۇلگۈرەلمەيدىغانلىقىڭلارنى بىلگەن «رازىق»:

– مېنىڭ مۇلەم!... دېدى.

سەن ئۇنىڭ مۇلىسىنى قولىغا ئېلىپ بەردىڭ. مۇلىنىڭ ئىچىدە ئۇنىڭ يازغان - سىزغان بارلىق ماتېرىياللىرى ۋە ناھايىتى كىچىك بىر تاپانچىسى بار ئىدى. ئۇ مۇلىنى قۇچاقلىغان پېتى باغقا كىرىپ كەتتى، سەن دەرۋازىنى تاقاپ، ئۆزۈڭنى ئۆيگە ئاتتىڭ. يوتقانغا كىرىپ جىممىدە يېتىۋالدىڭ، يۈرىكىڭ دۇپۇلدەيتتى، ھېلىتىن قورقۇپ، جېنىڭ چىقاي دېگەنىدى، شۇڭا، تىلىڭ ئىلتىجادىن خالىي ئەمەس ئىدى: «ئەي ئۇلۇغ پەرۋەردىگارىم، ھەممىمزنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلىغايسەن!...»

تېخى ئېغىر - ئېغىر تىنىقلىرىڭ بېسىقماي تۇرۇپلا، ھويلىنى ئوپۇر - توپۇر قاپلاپ كەتتى؛ تېخى يۈرىكىنىڭ «دۈك - دۈك»لىرى

توختىماي تۇرۇپلا، پەنجىرىدىن، تۆۋلۈكتىن ملىتقلارنىڭ ئىستوۋۇللىرى ساۋگىلاپ بولدى، خۇددى يالماۋۇزنىڭ چاۋگىلىدەك.

ــ قىمىرلاشما، بولمىسا گىرانات تاشلاپ، ئۇچەي - قارنىڭلارنى كۆككە سورۇۋېتىمىز!

سىلەر قىمىرلاشمىدىڭلار، قىمىرلاشساڭلارلا، چېرىكلەرنىڭ گىرانات تاشلاپ، ئۇچەي - باغرىڭلارنى كۆككە سورۇۋېتىشى تۇرغان گەپ ئىدى. ئىشىكنىڭ تاقاقلىرى، ئۇلگۇجەكلىرى «قاراس - قۇرۇس!» قىلىپ سۇنۇپ، ئۆيگە بىر توپ چېرىك باستۇرۇپ كىردى. بىرى سەرەڭگە يېقىپ، مورا بېشىدىكى جىنچىراغنى يانداۋردى.

ــ قوپۇشە!

سىلەر قوپۇشتىڭلار.

ــ زەينىددىن دېگەن قايسىڭ!؟

سەن بۇ چاغدا ئۆزۈڭنى خېلى تۇتۇۋالغانىدىڭ. قورقۇنچلىرىڭمۇ شىپىدە پەسلەپ قالغانىدى. شۇڭا، ساختا قورقۇنچ ئىلكىدە:

ــ زەين... زەينىددىن؟ - دەپ سورىدىڭ.

ــ ھە، زەينىددىن زايتوف!

سەن تەمكىن جاۋاب بەردىڭ:

ــ بۇ... بۇ ئۆيدە زەينىددىن دەپ ئادەم يوق.

ــ ھېلىقى «رازىق» چۇ؟

ــ ھە، «رازىق» دەڭلا مۇنداق. ئۇ تۇنۇگۈن كەتكەن.

چېرىكلەر گېپىڭگە ئىشەنمىدى، ئەلۋەتتە ئىشەنمەيتتى.

ــ ئاختۇرۇڭلار!

چېرىكلەر ئۆيمۇ ئۆي، سامانلىقمۇ سامانلىق ئاختۇرۇشتى. سەن «رازىق» تىن خاتىرجەم ئىدىڭ. چۈنكى، يېشىنى داداڭمۇ بىلمەيدىغان، ئىككى ئادەمنىڭ غۇلچى ئارانلا يېتىدىغان، قېرىلىقىغا باقماي جومباق - جومباق شاخلاپ كەتكەن، پورلىشىپ ئىچى خۇددى بۆز تاغاردەك بولۇپ

كەتكەن سۆيۈملۈك قاپاق تېرىكىڭ ئۇنى ھەرگىز ئاشكارىلاپ قويمايتتى، سىلەر قىيناققا چىدىيالماي، ئاشكارىلاپ قويمىساڭلارلا.

«ئاھ خۇدا، بىزگە چىدام ئاتا قىل!...»

چېرىكلەر كىرىپ، كومانداىرىغا دوكلات قىلدى:

ـ يوق، تاپالمىدۇق.

ـ ھەممە يەرنى ئاختۇردۇڭلارمۇ؟

ـ ھەئە، ھەممە يەرنى ئالا قويماي ئاختۇردۇق.

«خۇدا، ساڭا مىڭ قەتلە شۈكۈر!»

سەن چوڭقۇر نەپەس ئالدىڭ. ئۇلار سىلەرنى سۆرەپ ھويلىغا ئېلىپ چىقتى. زېمىن سۈكۈتكە چۆككەنىدى. تولۇن ئاي باش ئۈستۈڭلاردىلا پارلاپ تۇراتتى.

ـ ئۇ قېنى؟!

سوئاللارغا سەن جاۋاب بېرىشكە باشلىدىڭ:

ـ كىم؟

ـ تولا خۇپسەنلىك قىلماي، ئېيتە، ھېلىقى «رازىق» باي قېنى!؟

ـ كەتكەن.

ـ قاچان؟

ـ تۈنۈگۈن... جۈمەدىن كېيىن.

ـ نەگە؟

ـ قوشراپقا.

ـ يالغان!

ـ راست شۇ.

تارتۇق يۈز سوراقچى تارىشىدەك قاتتىق، يىرىك ئالىقىنى بىلەن يۈزۈڭگە «چاك - چۇك» تۆتنى سېلىۋەتتى. كۆزۈڭدىن چاقنىغان چاقماق پارلاپ تۇرغان تولۇن ئايىنى يۇتۇپ كەتتى. زېمىن لاپىدە قارىداپ، يۇلتۇزلار زۇلمەت ئىلىكىدە يارقىن جىمىرلاپ كەتتى.

ـ ھەي سەمەندەر، - دېدى ھەسەن① ۋالىي ئالدىڭغا كېلىپ، - ئېغىلدا ئېتىڭلار تۇرمامدۇ ئەينا؟

ھەسەن ۋالىي - يۈسۈپ بەگنىڭ سادىق غالچىسى بولۇپ، ناھايىتى رەھىمسىز، يەرنىڭ ئاستىدىكى يىلاننىڭ كۆشىگىنىنى، ئادەمنىڭ يۈرىكىدە قانچە، مېڭىسىدە قانچە تومۇرى بارلىقىنى بىلىدىغان، قۇۋۇلۇقتا شەيتانغا دەرس بېرىدىغان ھېيلىگەر ئادەم ئىدى. شۇڭا، ئۇنىڭغا ئېھتىياتچان بولمىسالىق بولمايتتى.

ـ ئۇ دېگەن سۇلتان باينىڭ ئېيى.

ـ ياۋاش بولۇپ، ئۇنىڭ قەيەردىلىكىنى دەپ بەرگىن. ئۇ تاغ ئوغرىسىغا بىكاردىن - بىكارغا جېنىڭنى سېلىپ بېرىپ نېمە قىلسەن؟ دە، ئۇنى قەيەرگە مۆكتۈرۈپ قويدۇڭلار؟ دەپ بەرسەڭ، ئۇنىڭغا يالاقچىلىق قىلغان گۇناھىڭنى تىلۋالىمەن.

ھەسەن ۋالىينىڭ: «ئۇنىڭغا يالاقچىلىق قىلغان...» دېگەن سۆزى يۈرىكىگە غۇسسىدە سانجىلدى، تولغىنىپ كەتتىڭ. شۇڭا:

ـ يالاقچى... - دەپ توختاپ قالدىڭ. «يالاقچى دېگەن ئۆزۈڭ!..» دېگەن سۆزۈڭنى ناھايىتى تەستە يۇتۇۋەتتىڭ، خۇددى زەھەر يۇتقاندەك.

ھېلىقى سوراقچى چېرىك بۇيرۇق قىلدى؛

ـ ئۇرا!

چېرىكلەر سېنى قامچا بىلەن ئۇرۇشقا باشلىدى. يوتقاندىن كۆڭلەكچانلا سۇغۇرۇلۇپ چىققاچقا، قامچا جان - قېنىڭدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى. سەن لېۋىڭنى چىڭىدە چىشلىۋېلىپ يۇمىلىناتتىڭ، تولغىناتتىڭ، ئەمما قىلچە ۋارقىرىمايتتىڭ. چۈنكى، بىرىنچىدىن، «رازىق»تىن نومۇس قىلغانىدىڭ؛ ئىككىنچىدىن، «رازىق» نىڭ سېنىڭ چىرقىراشلىرىڭنى ئاڭلاپ، ئازابلىرىڭغا چىدىيالماي يۈگۈرۈپ چىقىشىدىن ئەنسىرىگەنىدىڭ. سەن ئۇنى چوڭقۇر چۈشەنگەنىدىڭ؛ ئۇنىڭ باشقىلارنىڭ ئۆزى ئۈچۈن قۇربان بېرىشىنى كۈتىدىغان ئادەم ئەمەس

ئىكەنلىكىنى شۇ قەدەر چوڭقۇر چۈشەنگەنىدىك.

سەن سۆڭەك - سۆڭەكلىرىڭدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان بۇ ئازابلارغا ئاجايىپ ھەيرانلىق بىلەن چىداۋاتاتتىك. سەن بۇ ئازابلارغا قانداقلارچە بەرداشلىق بېرىۋاتقانلىقىڭغا ھەيران قېلىۋاتاتتىك. چۈنكى، سەن ئۆمرۈڭدە بىر كىمدىن بىرەر تەستەك يەپ باققان ئادەم ئەمەس ئىدىك.

داداڭ، ئاناڭ چېرىكلەرگە، ھەسەن ۋالىيغا يالۋۇراتتى، يېلىناتتى. ئەما، يالۋۇرغانسېرى چېرىكلەر سېنى تېخىمۇ قاتتىق ئۇراتتى. قاتتىق چىشلەنگەن لېۋىڭدىن، قامچا ئىزلىرىدىن ئېتىلىپ چىققان قېپقىزىل قانلىرىڭنىڭ تولۇن ئاي باغرىنى قېپقىزىل بويىۋەتكەنلىكىنى كۆرمەيتتىڭ، تۇيمايتتىڭ. چۈنكى، سەن داق يەردە ئەمەس، تولۇن ئاي باغرىدا يۇمىلىنىۋاتاتتىڭ، يۇرىكىڭ ئاجايىپ گۈزەل، ئاجايىپ ئېزگۈ، ئاجايىپ راھەتبەخش كۈيلەر ئىلكىدە مەستخۇشلانغاندى. شۇڭا، سەن شۇنچە دەھشەتلىك قىيناقلارغا ھەيرانلىق ئىلكىدە بەرداشلىق بېرىۋاتاتتىڭ.

ـ راست كەتكەن ئوخشايدۇ.

كىمدۇر بىرى شۇنداق دېگەندەك قىلىۋىدى، چېرىكلەر ئۇرۇشتىن توختاشتى.

ئەما، توخۇلار چىللىشاتتى، ئىتلار قاۋىشاتتى، ھەسەن ۋالىي ۋالاقلايتتى:

ـ ياق، بار، مەن تېخى ئاخشام نامازشام بىلەن كۆرگەن.

سەن غەزەپ بىلەن پىچىرلىدىڭ: «ھۇ، مۇناپىق!...»

سوراقچىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

ـ ھەي قېرى!

سەن بۇنى ئاڭلاپ، مىڭ مۇشەققەتتە ئۆرە بولۇپ، كەينىڭدىكى ئۇجمىگە يۆلەندىڭ. سوراقچى داداڭغا تاپانچىسىنى تەڭلەپ:

ـ ھەي قېرى، سەن دە. دېمەيدىغان بولساڭ، «پاڭ!»، - دېدى.

ـ ئۇ تۇنۇگۈن كەتكەن.

ھەسەن ۋالىي يەنە ۋالاقشىدى:

ـ ياللان، كەتسە مال - پاللىرىنى ئېپكېتەتتى.

سەن پىچىرلىدىڭ: «ئۇدۇل دوزاختا كىرىپ كېتەرسەن، ئىلاھىم! ھايات قالسام، سېنى بوغۇۋەتمەيدىغان بولسام، دادامنىڭ بالىسى، زەينىددىننىڭ دوستى بولماي كېتەي!»

ـ ئىككىلىسىنى ئۇجمىگە باغلاڭلار!

سوراقچىنىڭ بۇيرۇقى بىلەن چېرىكلەر داداڭ بىلەن سېنى ئۇجمىگە باغلاشتى. سوراقچى تاپانچىسىنى بېلىگە قىستۇرۇپ، يېنىدىن خەنجىرىنى چىقىرىپ، ئالدىڭلارغا كەلدى.

بوغۇزلىۋېتىدىغان بولدى، ئاھ خۇدا! مەنغۇ مەيلى، دادام، ئاشۇ بىچارە دادام!

كۆزلىرىڭدىن تارامىلاپ ياشلار تۆكۈلدى. راستىنى ئېيتقاندا، ئۆزۈڭنىڭ جېنىڭغا ئەمەس، داداڭغا چىدىمايۋاتاتتىڭ. چۈنكى، داداڭنىڭ ئۆلۈمى - سېنىڭ ئۆلۈمۈڭ ئىدى. شۇڭا، بىردىنلا داداڭنى قۇتقۇزۇپ قېلىش قارارىغا كېلىپ قالدىڭ. ئەمما، بۇ قارارىڭنى ئىجرا قىلالمىدىڭ. چۈنكى، سۇلتان باي، تاغاڭ، داداڭ، ئۇستازىڭ راشىددىن مۇپتى ھاجىم، دوستۇڭ «رازىق» ساڭا غايىبتىن تىكلىپ تۇرۇۋالغانىدى؛ ۋىجدانىڭ ساڭا تىكلىپ تۇرۇۋالغانىدى؛ قەلبىڭدىكى گۈزەل كۈيلەر - جەننەت ساداسى ساڭا مىختەك قادىلىپ تۇرۇۋالغانىدى.

ئەگەر قارارىڭنى ئىجرا قىلمىدىغان بولساڭ، ھەممىدىن مەھرۇم قالاتتىڭ. ئۇلاردىن مەھرۇم قېلىش سەن ئۈچۈن ئوخشاشلا ھاياتتىن مەھرۇم قېلىش بىلەن باراۋەر ئىدى.

مەيلى، ياش ئۆلسەكمۇ، قېرىپ ئۆلسەكمۇ ھامىنى بىر ئۆلىمىز!

ئاخىر سەن ۋىجدانىڭ ۋە قەلبىڭدىكى گۈزەل كۈيلەر ــ جەننەت ساداسى ئۈچۈن ھاياتتىن ۋاز كېچىش قارارىغا كەلدىڭ. بۇنداق بولغاندا،

سەن پەقەت بىر قېتىملىق شېرىن چۈشتىن مەھرۇم قالغانىدەك ھاياتتىنلا مەھرۇم قالاتتىك، لېكىن ۋىجدان ۋە قەلبىڭدىكى گۈزەل كۈيلەر ــ جەننەت ساداسى بىلەن ھەقىقىي ــ چىن ھاياتقا قەدەم قويياتتىك.

سەن شۇلارنى چوڭقۇر ھېس قىلىپ، ئۆلۈمگە چىن كۆڭلۈڭدىن رازى بولۇپ پىچىرلىدىڭ: «ھەر نېمە بولسا، پىچاقتا بوغۇزلاپ ئۆلتۈرىدىغان بولدى. ئەگەر مىلتىق بىلەن ئاتسا، ئوق ئاۋازىنى ئاڭلاپ، «رازىق» يۈگۈرۈپ چىقىپ... مەيلى، قىينالساقمۇ... بېھىشتا...»، « ‹رازىق› ... زەيىنىددىن، بىزگە بېغىشلاپ ئەسەر يېزىشنى ئۇنتۇما. ئەۋلادلار بىزدەك ئاتا ـ بالىنىڭمۇ ئازادلىق ئۈچۈن قۇربان بەرگەنلىكىمىزنى ئۇقۇپ قالسۇن!...»

سەن شۇلارنى پىچىرلاپ، داداڭغا قارىدىڭ. كۆزلىرىڭلار ئۇچراشتى. داداڭنىڭ كۆزلىرىدىكى رازىمەنلىك ۋە قەيسەرلىكنى كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن، ئۆز ـ ئۆزۈڭدىن پەخىرلىنىپ ئايغا باقتىڭ. ئايمۇ چەكسىز پەخىرلىنىش ئىلكىدە سىلەرگە مەڭگۈلۈك ئۈمىد ۋە راھەت بېغىشلاپ تۇراتتى.

سوراقچى كېلىپ، داداڭنىڭ كۆكسىگە خەنجەرنى سانجىپ تۇرۇپ سورىدى:

ــ ئېيتە، ئۇ نەدە؟

ــ كەتكەن.

سوراقچى خەنجەر بىلەن داداڭنىڭ كۆكسىنى تىلدى، داداڭ «ۋايجان!» دەپ بوشقىنە ۋارقىرىۋەتتى.

ــ دادا!...

ياشلىرىڭ تارىلاپ ئېقىپ، يۈز ـ كۆزۈڭدىكى قان بىلەن قوشۇلۇپ تولۇن ئاي خىرە يورۇتۇپ تۇرغان ئانا زېمىن باغرىغا سىڭىپ كەتتى.

ــ سەن دە، ئۇنى نەگە مۆكتۈرۈپ قويۇشتۇڭ!؟

ــ ئۇ كەتكەن!

سوراقچى سېنىڭمۇ كۆكسۈڭنى تىلدى. سىرغىپ چىققان قان تولۇن

ئاي مەڭزىگە ئەڭلىك بولۇپ سۈرۈلدى.

ـ ئۇ نەدە!؟

پۈتكۈل ۋۇجۇدۇڭ غەزەپتىن ئۆرتىنىپ كەتكەندى، شۇڭا:

ـ ئۇ يۈرىكىمدە!... ئۇ قەلبىمدە! ـ دەپ ۋارقىرىدىڭ.

كۆكسۈڭ بىر غېرىچ ئۇزۇنلۇقتا تىلىنىپ بولغاندا، بىرى سوراقچىنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىۋېدى، ئۇ بىر دەم ئويلىنىپ قېلىپ:

ـ بۇنى ئېلىپ مېڭىڭلار! ـ دېدى.

چېرىكلەر سېنى ئېلىپ مېڭىشتى. داداڭ، ئاناڭ، ئۇكىلىرىڭ، قوشنا ـ قولۇملىرىڭ ساڭا خەيرلىك تىلەكلەرنى تىلەپ زار ـ زار يىغلاپ قېلىشتى...

تۇرمىدە ئۇچ كۈن دەھشەتلىك سوراق قىلىندىڭ. مەۋجۇتلۇقۇڭ تامامەن ئۇنتۇلغاندى. بىر چاغدا كۆزۈڭنى ئېچىپ، ئۆزۈڭنى سۈلتان بايىنىڭ ئۆيىدە كۆردۈڭ. ئۆزۈڭنىڭ هايات ئىكەنلىكىگە، قانداقلارچە هايات قالغانلىقىغا هەيران قالدىڭ، ئىشەنگۈڭ كەلمەيتتى.

مەن قانداق بولۇپ هايات قالدىم؟ بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالدىم؟ زەينەددن قۇتۇلۇپ كېتەلىگەنمىدۇ؟...

بىلمەيتتىڭ؛ سۈلتان بايىنىڭ سېنى ناهىيىلىك ساقچى ئىدارىسىنىڭ باشلىقى سۈي جىجۇڭغا يۈز سەر ئالتۇن پارا بېرىپ قۇتقۇزۇپ چىققانلىقىنى بىلمەيتتىڭ؛ زەينەددىنىڭ سۈلتان باي بىلەنمۇ خوشلاشماي، ئۇلۇغچاتقا بېخەتەر بېرىۋالغانلىقىنى بىلمەيتتىڭ.

جاراھەتلىرىڭ ساقىيىپ، كۈچ ـ قۇۋۋىتىڭ بۇرۇنقىدەكلا ئۇرغۇپ ـ تاشقاندا، باهار ئاخىرلىشىپ، سېخىي ياز باشلىنىپ بولغانىدى. سەن سۈلتان باي بىلەن خوشلىشىپ چوپانغا ــ ئۆيۈڭگە كەلدىڭ. ئاتا ـ ئاناڭ: «بالام، جېنىم بالام، ئەمدى بىزدىن بىر قەدەمۇ ئايرىلما، ئۇماچ ئىچسەكمۇ، زاغرا غاجىلساقمۇ بىللە بولىلى...» دەپ سېنى قانماي ـ قانماي سۆيۈپ كېتىشتى.

سەن ئاتا - ئاناڭنىڭ ئوتلۇق مېھرىنىڭ تەسىرىدە مومدەك يۇمشاپ، ئۆز - ئۆزۈڭگە پولاتتەك قەسەم بەردىڭ: «سەنلەردىن ئىنتىقام ئالماي قويمايمەن!»

* * *

ـ بوۋا، قارىغىنە، ماۋۇ كىتابتا سەنمۇ چىقىدىكەنسەن!

ئۇ ياشلىق نەۋرەڭ شۇنداق دەپ خىيال قۇشلىرىڭنى ئۇركۈتۈۋېتىپ، قولۇڭغا «ئاي هامان چىقىدۇ» ناملىق بىر كىتابنى تۇتقۇزۇپ قويدى.

سەن كىتابنى قولۇڭغا ئالدىڭ، كىتابنىڭ مۇقاۋىسىغا ئاينىڭ يېقىنلا يەردە كېلىۋاتقانلىقىدىن بېشارەت بېرىپ تۇرغان نۇرانە ئۇپۇقنىڭ، ئوڭغۇل - دوڭغۇل چىغىر يولدا كېتىۋاتقان بىر جۈپ قىز - يىگىتنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەنىدى.

ئاپتورنىڭ ئىسمىنى ئوقۇدۇڭ: «ناله».

سەن «ناله»نىڭ ئىسىم ياكى تەخەللۇس ئىكەنلىكىنى بىلەلمەي، كىتابنىڭ ئىچ بېتىنى ئېچىپ، تىرناق ئىچىدىكى «بىئوگرافىيىلىك پوۋېست» دېگەن خەتنى ئوقۇپ: «بۇ هەقىقىي ئادەم، هەقىقىي ئىشلار تەسۋىرلەنگەن ئەسەر ئىكەن - ده!» دەپ پىچىرلاپ قويدۇڭ.

بۇ تېخى يېقىندىلا تۇركچىدىن تەرجىمە قىلىنغان كىتاب بولۇپ، ئاپتور هەققىدە هېچقانداق ئىزاهات بېرىلمىگەن، پەقەت ئاپتورنىڭ كىرىش سۆزىنىڭ ئاخىرىدا «مەن بۇ كىتابنى زۇمرەت سايىتىنىڭ ئەسلىمىسىگە ئاساسەن يېزىپ چىقتىم... تارىخىي پاكىتقا هۆرمەت قىلدىم...» دېيىلگەنىدى.

زۇمرەت؟ ئاشۇ زۇمرەت شۇمىدۇ؟ ئەللىك يىلدىن بېرى هېچبىر ئىز - دېرىكى، خەت - خەۋىرى بولمىغان ئاشۇ زۇمرەت شۇمىدۇ؟

بۇ پوۋېست ئىككىنچى شەخس تىلىدا يېزىلغان بولۇپ، سەن ئوتتەك قىزىقىش ئىلىكىدە ئۇنىڭ مۇقەددىمىسىنى ئوقۇشقا باشلىدىڭ.

2

مۇقەددىمە

ياز كەچقۇرۇننىڭ راھەتبەخش ئىللىق شامىلى غەربىي ئۇپۇقتا مەيۈسانە پارلاپ تۇرغان دەردەمەن قۇياشنىڭ زەر نۇرلىرىغا بۆلىنىپ، تۇرۇلغا، تۇمۇچۇق، سوپىسوپىياڭ، كاككۇك... لارنىڭ پىغانلىق كۈيلىرىنى ھاپاش قىلىپ، ھارغىن قەدەملەر بىلەن چوپان دەرياسىغا ئەگىشىپ، يىراق - يېراقلارغا ئۇزاپ كېتەتتى...

شامال باش ئۈستۈڭدىن، يان بېلىڭدىن يەڭدەپ - يەڭدەپ ئۆتۈپ كېتەتتى، خۇددى ناھايىتى ئېغىر يۈك يۈدۈۋالغان ئادەمدەك. چۈنكى، ئۇنىڭ يۈكى ئېغىر، تولىمۇ ئېغىر ئىدى؛ ئۇنىڭغا قاراقۇرۇم ئاسمىنىدىن تۆكۈلۈۋاتقان ھەسرەت - نادامەتلەرنى، غەزەپ - نەپرەتلەرنى، ۋاقتسىز سارغىيىپ تۆكۈلگەن گۈزەل ئارزۇ - ئىستەكلەرنى يۈدۈپ، يىراق - يىراقلارغا ئېلىپ كېتىشكە توغرا كەلگەنىدى.

«ئۇ ئېلىپ كېتەلەرمىكىن؟ ئېلىپ كېتىپ بولالارمىكىن؟...»

ـ نېمە دەيسەن، زۇمرەت ئاچا؟

ئېسىڭنى يىغىپ، ئارقاڭغا ئۆرۈلىدۇڭ. ئاچاڭنىڭ ئون ئىككى ياشلاردىكى قىزى رابىيە ساڭا قاراپ كېلىۋاتاتتى. سەن ئۇلۇغ كىچىك تىنىپ قويىدۇڭ. ئۇ قېشىڭغا كېلىپ، ساڭا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ قالدى. چېھرىڭ تاتىرىپ، ھەسرەتلىك تۇس ئالغان، بۇلاق سۈيىدەك، ئۈستۈڭدىكى ياز كۆكىدەك تىنىق كۆزلىرىڭ شۇنداق تۇمانلىق، شۇنداق قەھرلىك ئىدى.

ـ سەن بىردىنلا مۇلايىملىشىپ، ئۇنىڭغا بىچارىلەرچە تىكىلدىڭ. چۈنكى، ئۇ بەكمۇ تەرسا - جاھىل، گېپىڭگە ئاسانلىقچە ئۇنىمايتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇنى بۈگۈن تولا ئاۋارە قىلىۋەتكەنسىدىڭ. مۇشۇ نۆۋەت بارسا، ئۇ مەتسالىنى تۆتىنچى قېتىم چاقىرغىلى بارغان بولاتتى.

ـ نېمە گەپتى ئۇ؟

ـ مەتسالىنى قىچقىرىپ كېلەمسەن؟

ـ يەنىمۇ؟! تولا قىچقىرىۋېرىدىكەنسەن، خېنىم! - دېدى ئۇ قاپاقلىرىنى سۈزۈپ، - مەن سېنىڭ قىچقىرغۇچىڭمىدىم يا؟ ئۆزۈڭ قىچقىر، ماڭ!

ئۇ كەينىگە ئۆرۈلدى. سەن ئۇنى كاپىدە تۇتۇۋالدىڭ. ئىككى مۇرىسىدىن تۇتۇپ ئۆزۈڭگە قاراتتىڭ.

ـ ماقۇل دە، ئوبدان ئۇكام، مۇشۇ بىر قېتىملا.... ئەمدى سېنى... - ئاۋازىڭ جىغىلداپ كەتتى. خۇددى دەز كەتكەن جانان چىنىدەك، - سېنى ئىككىنچى ئۇنى قىچقىرغىلى سالمايمەن، ماقۇلما؟ مەن خۇش بولاي سەندىن!

ئۇ چوڭقۇر ئۆتۈنۈش، چەكسىز مۇڭ - زارغا تولغان ھەسرەتلىك كۆزلىرىڭنىڭ ئەڭ، ئەڭ تەكتىگە بېلىقتەك شۇڭغۇپ سورىدى:

ـ بەك سېغىنىپ قالدىڭما؟

ئۇ سەبىيلەرچە ھېسداشلىق بىلەن ۋىلقىلاپ كۈلدى. سەنمۇ كۆزۈڭنى توسۇپ تۇرغان نېپىز بىر قەۋەت ياش پەردىسىنى مىڭ تەستە يىرتىپ، زورۇقۇپ كۈلگەچ باش لىڭشىتتىڭ. ئاخىر ئۇنىڭ ساڭا ئىچى ئاغرىدى بولغاي، سورىدى؛

ـ نەدە ئۇ؟

ـ ھەر قاچان تۇغمەندە، تۇغمەندە بولمىسا، ئۆيىگە بارغىن.

ئۇ تۇغمەنگە قاراپ ماڭدى. سەن ئەسكەرتتىڭ:

ـ بىزنىڭ ئۆيگە كەلسۇن، «بەك مۇھىم گېپى بارکەن» دە جۇمۇ؟

ئۇ كەتتى.

سەن ئۆرۈك ھىدى بىلەن يۇغۇرۇلغان مەززىلىك ھاۋادىن قېنىپ نەپەس ئالغاچ دەريا بويىدىكى سۆگەتلىكتە ئاران - ئاران كۆرۈنۈپ تۇرغان تۇگمەنگە - كۆل سۈيىدەك تىپتىنچ، تاڭ شەبنىمدەك غۇبارسىز قەلبىڭگە تۇنجى مۇھەببەتنىڭ ئالتۇن تامغىسى ئۇرۇلغان مۇقەددەس جايغا مۇھەببەتكە تولغان نەپرەت، نەپرەتكە تولغان مۇھەببەت بىلەن قاربدىلىڭ...

بۇلتۇر دەل مۇشۇ كۈنلەردە بىر خالتا بۇغداينى يۈدۈپ تۇگمەنگە كەلمىگەن بولساڭ؛ تۇگمەنچى تۇگمەندە بولماي قېلىپ، ئۆستەڭ بويىدا ئۇنىڭ ئوغلى مەتسالىنىڭ قارىسىنى كۆرۈپ قېلىپ، ئۇنىڭ قېشىغا كەلمىگەن بولساڭ؛ ئۇنىڭ ئۆستەڭگە پۈتىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇرۇپ:

ئەي نىگار، كۆڭلۈڭنى ئۇتقۇم كېلىدۇ،
قامالالاپ بېلىڭدىن تۇتقۇم كېلىدۇ.
لەززەتلىك مېھرىڭنى ئېلىپ قەدەھكە،
مەي - شاراب ئورنىدا يۇتقۇم كېلىدۇ.

دەپ ئېيتقان ئوتلۇق، مۇھەببەتلىك ناخشىسىنى ئاڭلاپ، سېھرلىنىپ قالمىغان بولساڭ؛ ئۇنى «چۆچۈتۈپ قويمەن» دەپ بىر ئىتتىرىپلا سۇغا چۈشۈرۈۋەتمىگەن بولساڭ؛ «قاشقا تارتىپ چىقىرىپ قويمەن» دەپ ئۇنىڭ مۇزدەك قولىنى تۇتمىغان، تۇتقاندىمۇ ئۆزۈڭنى باشقۇرالماي، ئۇنىڭ مۇزدەك قولىنى تۇتمىغان، تۇتقاندىمۇ ئۆزۈڭنى باشقۇرالماي، ئۇنىڭ قۇچىقىغا يىقىلىپ چۈشۈپ، سوغۇق باغرىدا باغرىڭنى داغلىۋالمىغان، شۇ ئارقىلىق رىشتىگە رىشتىڭنى باغلىۋالمىغان بولساڭ؛ شۇنىڭدىن تارتىپ تۇگمەنگە پات - پات كېلىپ، ۋۇجۇدۇڭدىكى شېرىن تۇيغۇلارنىڭ خورىكىنى ئۆستۈرۈۋەتمىگەن

بولساڭ؛ كېيىن دادىللىق بىلەن ئۇنىڭغا سۆيگۈ ئىزھار قىلىپ، مۇھەببەتلىك ھاياتقا قەدەم قويمىغان بولساڭ؛ ئۇنى ئاشىقانە باغرىلاپ، ئاشىقانە سۆيۈپ، فرونتقا كۆز يېشىڭ ئارقىلىق ئۇزىتىپ، قەلبىڭنى ھىجران بىلەن ئۆرتىمىگەن بولساڭ؛ ئۇنىڭغا: «ئۇرۇش ئاخىرلاشقاندا، مەن ساڭا مەنسۇپ بولىمەن» دەپ تەنتەنە بىلەن جاكارلىمىغان بولساڭ، بەلكىم ھازىرقىدەك مۇھەببەت بىلەن نەپرەت ئارىلىقىدا يانجىلىپ، بۇنچىلىك ئازابلانماسلىقىڭ مۇمكىن ئىدى.

«ئاھ، بىچارە مەتسالى! ئاھ، بىچارە مەن!»

سەن شېرىن خىيالىرىڭنى يۇرىكىڭنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدىن پارتلاپ چىققان مۇشۇ ئىككى جۈملە ئازابلىق نىدايىڭ ئارقىلىق ئاخىرلاشتۇرۇپ، ئارقاڭغا ئۆرۈلدۈڭ.

سەن ئاچاڭغا «خوش» دەپ قويۇشنىمۇ ئۇنتۇپ، چوڭقۇر ھويلا مەھەللىسىدىكى ئۆزۈڭنىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدىڭ.

ھويلىدا ئېتىڭ سامان يەۋاتاتتى. سەن ئۇنىڭغا بوغۇز تۆكۈپ بېرىپ، ھويلاڭنىڭ ھەممە بۇلۇڭ - پۇچقىقىغا نەزەر سېلىپ چىقتىڭ. ھويلاڭ كۆڭلۈڭدەكلا كۆڭۈلسىز، كۆڭلۈڭدەكلا خاراب!... تۇغۇتتىن قوپۇپلا تەنتەنە قىلىشىدىغان توخۇلىرىڭ، كۆزۈڭدىن دۇملانغان بىر تامچە يېشىڭ بىلەنلا مىجىلىپ كېتىدىغان ئاناڭ، بارلىق مېھىر - مۇھەببىتىنى ساڭىلا ئاتاپ ئۆتكەن داداڭ... ئاھ، ئۇلار ھازىر نەدىكىن؟!... ئاناڭ سەۋەنلىكىڭنى، داداڭ «ۋاپاسىز» لىقىڭنى كەچۈردىمىكىن؟ كەچۈرەرمىكىن؟

بىلمەيتتىڭ. ئەمما، كەچۈرۈشنى شۇ قەدەر ئارزۇ قىلاتتىڭ.

سەن زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ، بۇقۇلدىدىڭ، خۇددى قەيەرلەرگىدۇر قاڭقىپ كەتكەن سەرسان كەپتەرلىرىڭدەك. ياشلىرىڭ نازۇك بارماقلىرىڭ ئارىسىدىن سىرغىپ چىقتى، گويىاكى بۇلاق سۈيىدەك. پىغانلىرىڭ يېز شامىلىغا ھاپاش بولدى، مىسالى ھېرىپ قالغان كىچىك بالا ئانىسىغا

هاپاش بولۇۋالغاندەك...

3

كىتابتىن كۆزۈڭنى ئۇزدۇڭ. چۈنكى، زۇمرەتنىڭ مۇرەككەپ ھېس-تۇيغۇلىرى سېنى گاڭگىرتىپلا قويغانىدى. كىتابنى تۇتقان پېتىڭ كۆزۈڭنى يۇمدۇڭ. كۆزۈڭنى يۇمۇشۇڭغىلا خىيال سۈمۈرغۇڭ سېنى هاپاش قىلىپ، 1945 - يىلىدىكى ئەسلىمە قوينىغا ئەكەتتى. بۇ ماهى رەجەپنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدىكى ئايدىڭ كېچە ئىدى:

ئاناڭنىڭ ئۆكسۈشلىرى، داداڭنىڭ ئېغىر - ئېغىر تىنىقلىرى مەرۋايىتتەك سۈزۈك ياشلىرىڭ بىلەن قوشۇلۇپ، مۇئەللەقتە جىممىدە ئېسىلىپ تۇرغان تولۇن ئاي نۇرىغا چۆمۈلگەن زېمىنغا تارىلاپ تۆكۈلەتتى، خۇددى يىپى ئۈزۈلگەن مارجان كۆپكۆك مۇزغا تۆكۈلگەندەك. بۇ ئۆكسۈش، ئېغىر تىنىق ۋە تەۋىسسىز كۆز ياشلىرىڭ سېنى، ئاتمىش ياشلاردىن ئاشقان ئاتا - ئاناڭنى، خەيرلىك تىلەككە تەمشىلىپ تۇرغان تولۇن ئايىنى ۋەھىمىگە، ساراسىمىگە سالاتتى، گويىاكى بۇ مەڭگۈلۈك ئايرىلىش بولۇپ قالىدىغاندەك.

دېمىسىمۇ، بۇنىڭغا ھېچكىم: «بۇ مەڭگۈلۈك ئايرىلىش ئەمەس» دەپ ھۆكۈم قىلالمايتتى. بەلكىم، شۇنداق بولۇپ قالار؛ بەلكىم، شۇنداقمۇ بولۇپ قالماس.

ـ خۇداغا ئامانەت، قوزام!

ئاناڭ سېنى باغرىغا باستى. بويۇنلىرىڭنى، يۈز - كۆزلىرىڭنى، يۇمران ساقال - بۇرۇتلىرىڭنى يىرىك ئالىقانلىرى بىلەن سىلىدى؛ يۈز-كۆزۈڭگە، كەڭ پېشانەڭگە، چۆچۈرىدەك كىچىك قۇلاقلىرىڭغا سۆيدى، يۈزلىرىنى سۈركىدى.

جۇدالىق ياشلىرىڭلار ئۆز ئارا سىڭىشىپ كەتتى.

ئاناڭ سېنى باغرىدىن ئاجراتتى، سەنمۇ ئۆزۈڭنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىشتىڭ.

ــ ماڭ، بالام، - دېدى داداڭمۇ يۇزۈڭنى ئالىقانلىرى ئارىسىغا ئېلىپ، پېشانەڭگە چوڭقۇر ئاتىلىق مېھرى بىلەن سۆيۈپ، - سېنى ئاللاغا تاپشۇردۇق!

ئاناڭ داداڭنىڭ تىلەكلىرىنى تارتىۋالدى:

ــ خۇدا سېنى ئۆز پاناھىدا ساقلىغاي!... ئاللا خەيرلىك ئىشلار ئۈچۈن ئۆزىنى ئاتىغانلارنى ئۆز پاناھىدا ساقلايدۇ.

ئاخىرقى تىلەك داداڭ بىلەن ئاناڭنىڭ ئاغزىدىن تەڭلا چىقتى:

ــ خوش، بالام، ئاللا سىلەرگە نۇسرەت ئاتا قىلغاي!

سەنمۇ ياخشى تىلەكلىرىڭنى تۈگىتىپ خوشلاشتىڭ:

ــ خوش، ئانا، دادا، خۇدايىمغا ئامانەت!

سەن ئاتا ــ ئاناڭ بىلەن ئەنە شۇنداق خوشلاشتىڭ. ئاناڭ دەرۋازىنىڭ يان ياغىچىغا يۆلىنىپ، سېنى ئۆكسۈگەن پېتى ئۇزىتىپ قالدى. داداڭنىڭ مەڭزىدىن دومىلاپ چۈشكەن ياشلار يۈرىكىڭنى مىجىپلاۋەتتى، خۇددى قورام تاش چۈمۈلىنى مىجۇەتكەندەك. چۈنكى، سەن مۇشۇ يىگىرمە ئىككى يىللىق ئۆمرۈڭدە داداڭنىڭ كۆزىدە بىر تامچە ياش كۆرۈپ باقمىغانىدىڭ. داداڭ تولىمۇ جىگەرلىك قورقۇمسىز، ئۈمىدۋار ئادەم ئىدى. بىراق، سەن داداڭنىڭ ئۆز تەقدىرىنى ئەل ــ يۇرتنىڭ تەقدىرى بىلەن چېتىپ ياشاپ كېلىۋاتقانلىقىنى ئۇقمايتتىڭ. ئۇققان بولساڭ...

سەن بوغۇلۇپ يىغلىغىنىڭچە ئارقاڭغا قارا ــ قارا سۈتتەك ئايدىڭ كېچە قوينىغا كىرىپ كەتتىڭ؛ قەلبىڭگە ئۇلۇغۋارانە ئىستەكلەرنى تېڭىپ، نۇرانە ئاي باغرىغا سىڭىپ كەتتىڭ...

يازنىڭ مەيىن شامىلى سوقۇپ تۇراتتى. قەدەملىرىڭ شۇنداق تېتىك، شۇنداق يەڭگىل ئىدى، گويا كى ئاق قۇ پېيىدەك. چۈنكى، سەن ئوڭغۇل

- دوكۇغۇل چىغىر يولدا ئەمەس، ئەتراپىدا رەڭمۇ رەڭ گۈللەر ئېچىلغان، خۇش زۇۋانلىق خىلمۇ خىل قۇشلار سايرىشىپ تۇرغان، ئىككى قاسىنقىدىكى ئېرىقتا كەھرىۋادەك سۈپسۈزۈك سۇلار ئېقىپ تۇرغان، يېشىل كىمخابتەك شۇنداق يۇمشاق، شۇنداق نۇرانە يول بىلەن كېتىۋاتاتتىڭ. بۇ دەل ئۆزۈڭنىڭ قەلبى ئىدى.

شۇنداق، سېنىڭ كېتىۋاتقىنىڭ دەل بېھىشكە تۇتىشىپ كېتىدىغان يول ئىدى.

شۇنداق، سېنىڭ كېتىۋاتقىنىڭ دەل بېھىشكە تۇتىشىپ كېتىدىغان يول ئىدى!

شۇڭا، سەن جەننەت ساداسىنى ناھايىتى يېقىنلا يەردىن ئاڭلاۋاتاتتىڭ. ئۆمرۈڭدە سېھرىي كۈچ - قۇدرەتكە ئىگە بۇنداق ئېزگۈ سادانى ئىككىنچى قېتىم ئاڭلىشىڭ ئىدى، بىرىنچى قېتىم ھېلىقى كېچە - زەينىددىننى قۇتقۇزۇپ قالىمەن دەپ، لېۋىڭنى مەھكەم چىشلەپ، لېۋىڭدىن قان سىرغىتقان خاسىيەتلىك كېچە ئاڭلىغانىدىڭ.

قەلبىڭ گۈزەل كۈيلەر بىلەن تولغانىدى، ئۆمرىدە قەلبىڭ سېھرىلىك، ئۇمىدبەخش كۈيلەر بىلەن بۇگۈنكىدەك بۇنداق لەببالەب تولۇپ باقمىغانىدى.

بىردىنلا توۋلاپ ناخشا ئېيتقۇڭ كېلىپ كەتتى، بىراق ئېيتالمىدىڭ. چۈنكى، چېرىكلەرنىڭ قولىغا چۈشۈپ قېلىپ، خەيرلىك ئىشلار ئۈچۈن ھېچبىر ئىش قىلالماي، قەلبىڭدىكى گۈزەل كۈيلەر جەننەت ساداسىدىن مەھرۇم قېلىشتىن قورقىنىدىڭ.

شۇڭا، داداڭنىڭ بىر شېئىرىنى ئېسىڭگە ئېلىپ، ئۇنىڭغا قەلبىڭدىكى گۈزەل كۈيلەرگە غىڭشىپقىنە جور بولدۇڭ:

ئىگەم، يارنى تاپاي ئىزدەپ، ئىرادەم پەيلىنى كاج ئەت،
ئىزىمدىن ئۇندۇرۇپ رەيھان، بېرىپ - كەلمەكنى مېھراج ئەت.

خىزىر، نېرۋا - ھۇجەيرەم قاپلىنىپ كەتتى پىراق بىرلە، پىراقنى سۇرگىلى قەلبىڭدىكى گۈللەرنى ئىخراج ئەت.

نىگار، ساختىلىشىپ قالغاي مۇھەببەت سۆيگۈگە قانسا، شۇڭا سۆيگۈڭگە - مېھرىڭگە مېنى مەڭگۈگە موھتاج ئەت.

ساقىي، جامىمغا لىق مەي قۇي، ئازاب - كۈلپەتلىرىم ئۆلسۇن، پۈلۈڭغا باج كېلىپ قالسا، جېنىمنىڭ رىشتىنى باج ئەت.

ئۈمىدسىز بولما، ھىجرانىي، ۋىسالنىڭ شەپىسى كەلدى، ۋىسال قۇچقان كۈنۈڭ يارىڭ ئۈچۈن قەلبىمنى زەر تاج ئەت.

قەلبىڭ ئۈمىد ۋە شۇنقەدرى كېچىسىدىكى يۇلتۇزلار بىلەن تولغانىدى. شۇڭا، سەن مەردانە قەدەملەر بىلەن مەتسالىنىڭ ئۆيىگە بىردەمدىلا يېتىپ كەلدىڭ - دە، تامدىن ئارتىلىپ ئۇنىڭ بېغىغا كىردىڭ. بىر بېسىپ - ئىككى بېسىپ ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئارقىسىدىكى پەنجىرە تۈۋىگە «تاك - تاك - تاك» ئۇردۇڭ. خېلى كۈتتۈڭ، جىمجىت، يەنە ئۇردۇڭ، چىقمىدى. ئاخىر ئۆرۈككە يامىشىپ چىقىپ شۇنىرلىدىڭ:

ـ مەتسالى، ھوي مەتسالى.

خورەك ئاۋازى ئۆچۈپ، مەتسالىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

ـ ھە، سەمەندەرمۇ سەن؟

ـ ھە، مەن شۇ، قوپمامسەن؟!

ـ ما... ما... مانا... ھازىر...

ـ ئىتتىك بول، تاڭ ئېتىپ قالىدۇ ھېلى.

سەن ئۆرۈكتىن پەسكە چۈشۈپ، باغ ئىشىكىنىڭ ئالدىغا كەلدىڭ. ئۇ ھايال بولمايلا چىقتى. ئۇ چاپىنىنى يېپىنچاقلىۋالغان، ئۇنىڭ ئۈستىگە پۇتىغا ئاياغمۇ كىيمىگەنىدى.

سەن سەل ھەيران بولدۇڭ.

ـ تەييار بولۇپ چىقماپسەنيا؟...

ئۇ قېشىڭغا كېلىپ توختىدى. ئۇنىڭغا قارىدىڭ، بىراق ئۇنىڭ قوڭۇر كۆزلىرىدىن دەماللىققا ھېچبىر مەنە سېزەلمىدىڭ. شۇڭا، ئۆزۈڭنىمۇ قېتىپ:

ـ بارمايمىزمۇيا؟ - دەپ سورىدىڭ.

ـ بارمىساق بارمايلىمىكى، - دېدى ئۇ زەئىپانە تەلەپپۇزدا.

ـ نېم... نېمىشقا؟

سەن ھەيران قالغىنىڭدىن كېكەچلەپ قالدىڭ. چۈنكى، سەن مەتسالىدىن بۇنداق جاۋاب كۈتمىگەنىدىڭ، كۈتمەيتتىڭ؛ ئۇنىڭ بۇ جاۋابىغا ئىشەنگۈڭ كەلمىدى، ئىشەنمەيتتىڭ. ئۇ بۇنداق جاۋاب بېرىدىغان يىگىت ئەمەس ئىدى، ئۇنى چوڭقۇر چۈشىنەتتىڭ. شۇڭا، سەن ئويلاپ قالدىڭ: ماڭا چاقچاق قىلمۇاتقان ئوخشايدۇ. مېنى سىناۋاتقاندۇ، بەلكىم.

ياندۇرۇپ سورىدىڭ:

ـ چاقچاق قىلمۇاتمايدىغانسەن؟

ـ ياق.

ـ ئەمىسە نېمىشقا؟

ئۇ ئۇندىمىدى. سەن ئۆرۈككە يۆلەندىڭ. ئۇ قاشتىلا ئولتۇرۇپ يەرگە قارىدى. سۈتتەك ئايدىڭ كېچە قوينىدىكى گىرىمسەن باغ سۈكۈتكە چۆمگەنىدى.

سۈكۈت، جاھىلانە سۈكۈت داۋام قىلاتتى.

نېمىشقا بارماس بولۇپ قالغاندۇ؟ دادىسى بارغىلى قويمىغانمىدۇ ياكى ئۆزى... قورقۇپ... ئۇ قورقماس يىگىت ئىدىغۇ؟ مەيلى بارمىسا،

ئۆزۈم كېتىۋېرەيمىكى...

بىراق، ئۇنىڭ بارماسلىقىنىڭ سەۋەبىنى سورىغۇڭ كېلىپ قالدى:

ـ بارمىساڭ بارما، زادى نېمىشقا بارمايسەن؟

ـ...

ـ قورقتۇڭمۇ يا؟

ـ ياق!

ـ ئەمىسە نېمىشقا؟

ـ...

غۇرۇرىدە ئاچچىقىڭ كەلدى. ئۇنىڭغا ۋارقىرىدىڭ، خۇددى ئۇكاڭغا ۋارقىرىغاندەك:

ـ جېنىڭ چىقىپ كەتسىمۇ، گەپ قىلغىنە، ئاداش! راست گەپنى دە، بارمىساق بارمايلى بوپتۇ.

ئۇ ئاخىر زۇۋان سۇردى:

ـ سەن بىلمەيسەن، مېنىڭ ئاشىقىم بار، جەڭ دېگەندە... ناۋادا ئۆلۈپ كەتسەم... كۈزىچە... 10 - ئايدا توي قىلماقچى بولغان. سەندەك بىر قېتىم توي قىلىۋالغان بولسامغۇ...

ئۇنىڭ دېمى بارغانسېرى ئىچىگە چۈشۈپ كېتىۋاتاتتى.

ئاشىقىم بار؟... كىمدۇر ئۇنىڭ ئاشىقى؟... ئەجەب مەن ئاڭلىماپتىمەنيا؟...

سەن خىيالىڭنى يىغىپ سورىدىڭ:

ـ تۈنۈگۈن ئۇنداق دېمەيتتىڭيا؟

ـ...

ئۇ قاشقا تېخىمۇ چوڭقۇر ئولتۇرۇشۇپ كەتتى.

ئۇنى زورلىغۇڭ كەلمىدى.

ـ مەيلى ئەمىسە، سېنىڭ بارغۇڭ كەلمىگەن بولسا، بىز بېرىۋېرىلى.

ئۇ ئورنىدىن تۇردى، ساڭا تىكىلىپ قارىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدە

ۋىسال تەشنالىقى جىلۋىلىنەتتى؛ ئۇنىڭ ئويچان كۆزلىرىدە خىجالەت جىلۋىلىنەتتى.

ـ خوش، سەمەندەر!

ئۇ سېنى دوستانە مېھرى بىلەن قۇچاقلىدى. ئۇنىڭ باغرى ئۇنىڭغا بولغان ئاچچىق قېيىداشلىرىڭنى شوررىدە ئېرىتىۋەتتى، خۇددى ئوتقا چۈشكەن قوغۇشۇندەك. شۇڭا، سەنمۇ ئۇنى دوستانە مېھىر ـ مۇھەببەت بىلەن قۇچاقلاپ:

ـ سەن بولساڭمۇ بەختلىك بولغاچ تۇر، ئاداش! - دېدىڭ چىن يۈرىكىڭدىن چىقىرىپ.

ـ رەھمەت!

ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى خىجالەت يوقالغانىدى. بۇنى كۆرۈپ ئۆزۈڭنى يېنىكلەپ قالغاندەك ھېس قىلدىڭ.

ـ ئاللا سىلەرگە نۇسرەت ئاتا قىلغاي! سېنى ئۆز پاناھىدا ساقلىغاي! ھەر نامىزىمدا ساڭا ئامانلىق تىلەپ دۇئا قىلىشنى ئۇنتۇمايمەن!...

ـ رەھمەت ساڭا! - سەن ئۇنىڭ ئىككى مۈرىسىدىن تۇتۇپ چىڭدە قىستىڭ، - مەن سەن ئۈچۈنمۇ جەڭ قىلىپ قويىمەن!

چىن يۈرىكىڭدىن چىققان بۇ سۆزلىرىڭنى ئاڭلىغان مەتسالىنىڭ كۆزلىرىدە ياش لىغىرلاپ قالغانىدى. بۇنى كۆرۈپ سېنىڭمۇ ئۆپكەڭ ئۆرۈلدى. شۇڭا، كىچىكىڭدىن باشلاپلا بىللە ئويناپ چوڭ بولغان بۇ قەدىناس دوستۇڭدىن كۆزۈڭ قېيمىغان ھالدا ئايرىلىشقا مەجبۇر بولدۇڭ.

ئۇ خەيرلىك تىلەكلىرى بىلەن تامدىن ماراپلا قالدى.

سەن قەييۇمنىڭ ئۆيىگە كەلدىڭ. ئۇ ئاسانلا ئويغاندى.

ـ مەن بارمايدىغان بولۇپ قالدىم، ئاداش، - دېدى ئۇ خىجالەت بىلەن.

ـ نېمىشقا؟

ـ سەنمۇ بىلىسەن، ئاتا ـ ئانام قېرىپ قالدى، مەن كەتسەم...

سەن ئۇنىڭ بىلەن تاقىشىپ يۈرمىدىڭ.

ـ مەيلى ئەمىسە، خوش!

ـ خوش، خۇداغا ئامانەت، ئاقيول بولسۇن! سېنى ئامان قىلغاي ئىلاھىم!

ئۇنىڭ ياخشى تىلەكلىرىنى سەمىمىيلىك بىلەن قوبۇل قىلىپ، رەھمەت ـ تەشەككۈرۈڭنى بىلدۈرۈپ خوشلاشتىڭ.

سادىقنى ئويغاتتىڭ.

ـ باللىرىم كىچىك...

نىيازنى ئويغاتتىڭ.

ـ چېرىكلەر بىلەن ھېچقانداق ئۆچ ـ ئاداۋىتىم يوق...

رۇسۇلنى ئويغاتتىڭ.

ـ تېخى ئون گۇلۇمنىڭ بىرىمۇ ئېچىلمىدى...

ھەمساۋاق دوستۇڭ ئىسكەندەرنى ئويغاتتىڭ.

ـ سېنىڭمۇ خەۋىرىڭ بار، تەجەللى ھەزرىتىم ھەققىدە قىسسە يېزىۋاتىمەن، ئۇنى بىر باشقا ئاچقىمسام بولمايدۇ...

ـ «ئازاد بولمىغان مىللەتنىڭ ئىستىقبالى بولمايدۇ، شۇڭا بىزمۇ ئازادلىق ئۈچۈن جېنىمىزنى پىدا قىلمىساق بولمايدۇ» دەيتتىڭغۇ؟

ـ بۇ ھەقىقەت! مەن شۇنداق دېگەن، لېكىن...

موللا ئايۇپنى ئويغاتتىڭ.

ـ مەدرىسىدىكى تالىپلىرىم ساۋاقسىز قالىدۇ...

ـ قايسىبىر كىتابقا: «تەڭرى ۋە زامان ئۆلمەيدۇ، ئادەم ئۆلۈش ئۈچۈن تۇغۇلىدۇ» دەپ پۈتۈلۈپتىكەن. دېمەك، ئادەم ئۆلۈش ئۈچۈن ياشايدۇ. شۇڭا، بىزمۇ ياشاش ئۈچۈن ـ ھۆرلۈك ـ باراۋەرلىك ئۈچۈن ئۆلۈشمىز كېرەك دەيتتىڭمۇ؟

ـ ئۇغۇ شۇنداق، ئەمما...

سەن ئۇنىڭ بىلەن خوشلاشتىڭ، ئارقاڭغا ياندىڭ. ئاران ـ ئاران

دەسسەپ كېتىۋاتاتتىك. چۈنكى، خەيرلىك تىلەكلەر ئۈستۈڭدىن بېسىپلا تۇراتتى. خۇددى تاغدەك، نەق - نېسى دۈئالار ئاستىدا مىجىلىپلا كەتكەنىدىك، گويا كى تۆگە تاپىنى ئاستىدا قالغان چۈمۈلىدەك. سېنى قەلبىڭدىكى گۈزەل كۈيلەر - جەننەت ساداسى يۆلەپ تۇرمىغان بولسا، بەلكىم لاسسىدە بوشىشىپ، ئىزىڭغىلا ئولتۇرۇپ قېلىشىك مۇمكىن ئىدى.

قانداق قىلسام بولار؟

تەۋرىنىپ قالدىك.

مەنمۇ بارمايمىكى...

بىر قارارغا كېلەلمىدىك. دوستلىرىڭنىك باھانە - سەۋەبلىرىنى ئەزمايىش قىلىشقا باشلىدىك. ئەزمايىش قىلغانسېرى دوستلىرىڭنىك باھانە - سەۋەبلىرى ئورۇنلۇق تۇيۇلاتتى؛ ئەزمايىش قىلغانسېرى ئىشەنچ - ئىرادەك لىڭشىپ، قەلبىڭگە ئۈمىدسىزلىك سايە تاشلايتتى.

مېنىڭمۇ ئاتا - ئانام ياشىنىپ قالدى، مەندىن باشقا باققۇدەك بالىسى يوق، ئون ياشلىق سىڭلىم ئۇلارنى باقالمايدۇ. چېرىكلەر بىلەنمۇ ھېچقانداق ئۆچ - ئاداۋەتىمىز يوق. زەينىددىننى يوشۇرۇپ قالمىغان بولسام، چېرىكلەر مېنى بىكاردىن - بىكارغا ئۇرمايتتى. ئادەم دېگەن تاياق يەپ، يىغلاپ - قاقشاپ ياشايدىغان گەپ... نېمىشقا مەنمۇ جەڭگە بارىدىكەنمەن؟ ھەپسىدە - ساقچىلارنىڭ تاياق - توقماقلىرىدا ئۆلمىدىمىۇ، ئۆلگەندىن بەش بەتتەر قېينالدىم، ئەمدى يەنە قېينالغۇم، راھەت پاراغەت كۆرمەي، ياپياش تۇرۇپلا ئۆلگۈم يوق!...

ئۆزۈڭگە ئىشەنگۈڭ كەلمەي قالدى؛ ئۆزۈڭنىڭ ئويلىرىڭغا ئىشەنگۈڭ كەلمەي قالدى. ئەمما، ئىشەنمەي بولمايتتى. سەن راستلا شۇنداق ئويلىغانىدىك، شۇ ئويلىرىڭدىن خجالەت بولدۇڭ، نومۇس ھېس قىلدىڭ. ئەمما، نومۇس، خجالىتىڭنى تەن ئالغۇڭ كەلمىدى. مەنمۇ بارمايمەن. بىرلا مېنىڭ ئاشقىم يوق شۇ. بۇ مېنىڭ جەڭگە بېرىشىمغا شەرت بولالمايدۇ. ئاشقىم يوق دەپ خوتۇن ئالمىسام بولامدۇ؟ بىر قېتىم

خوتـۇن ئـالغىنىم بـىلەن، بـالام يـوق. شـۇڭا، يەنە خوتـۇن ئېلىـپ، بـالا تاپمىسام بولمايـدۇ. ئۆلـۈپ كەتسـەم، جەمەتىمىزنىـڭ يىلتىـز - نەسـەبى قۇرۇپ كەتسە مەيلىمۇ؟ ياق! ئاسلانچىلىك بولسىمۇ، بـىرەر بـالام بولغـان بولسىغۇ... بولدىلا، مەنمۇ بارمايمەن!

تولۇن ئاي باش ئۈستۈڭدىلا، ساڭا ئەگىشـىپ كېتىۋاتـاتتى. يازنىـڭ راھەتبەخش ئىللىق شامىلى سېنى توڭدۇرۇپ، تىترىتىشكە باشـلىغانىدى. چـۈنكى، قەلبىـڭ سوپىسـوغۇق، بـايىقى تەپـتىن ئەسـەرمۇ قالمىغانـدى؛ قەلبىڭ قۇيقۇرۇق، بـايىقى ئىشـەنچتىن ئەسـەرمۇ قالمىغانـدى؛ قەلبىـڭ دوزاخـتەك مـۇدھىش، بـايىقى گـۈزەل كـۆيلەر - جەنـنەت ساداسـىدىن ئەسەرمۇ قالمىغانىدى.

بۇ مەنمۇ؟ شۇلارنى ئويلىغان مەنمۇ؟

ئۆز - ئۆزۈڭگە ئىشەنگۈڭ كەلمەيتتى.

زەيىنىددىن بىلەن سـەپەرداش بولـۇش جەريانـدا ۋەتەن، مىللەت، ئازادلىق ھەققىدە قەلبىڭگە پۈككەن گـۈزەل غايىلىرىڭ قېنى؟ سەن تېخى يېقىندىلا قوزغىلىدىغان ئىنقىلابقا قاتنىشىپ، ئۆزۈڭنى خەلقنىڭ ھۆرلۈك-باراۋەرلىكى ئۈچۈن بېغىشلىماقچى بولغـانمۇ؟ قېنـى ئـۇ بۈيـۈك ئېتىقـاد-غايىلىرىڭ؟

ياق، بىلەتتىڭ، بىلمەسكە سېلىۋالغانىدىڭ.

شۇڭا، شۇلارنى ئويلىغان، شۇنداق قارارغا كەلگەن كىشىنىڭ ئۆزۈڭ ئىكەنلىكىـگە ئىشـەنگۈڭ كەلمەيتتـى؛ شـۇڭا، سـەن ئـۆزۈڭگە ئوخشاشمايدىغان يوچۇق بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالغانىدىڭ، خۇددى ئـاز بولسىمۇ ئۇسـتازىڭ راشـىددىن مـۇپتى ھاجىمـدا ئوقـۇپ بىلىـم تەھسـىل قىلىپ باقمىغانـدەك، زەيىنـىددىن زايىتـوۋ بـىلەن سـىرداش دوسـتلاردىن بولـۇپ، قەلـبىڭگە گـۈزەل غـايىلەرنى پۈكـۈپ باقمىغانـدەك، چېـرىكلەر تەرىپـىدىن روھـي ۋە جىسـمانىي جەھەتـتىن ئۆلگـۈدەك ئازابلىنىـپ، ئـۇلاردىن قىسـاس ئـېلىش ئۈچـۈن ئـۆز - ئـۆزۈڭگە قەسـەم بېرىـپ

باقمىغانـــدەك، يۇرىكىڭنىـــڭ ئەڭ چوڭقـــۇر قاتلاملىرىـــدا چېـــرىكلەرگە نىسبەتەن ئۆچ - ئاداۋەت كۆكلەپ باقمىغاندەك.

ئـــۆزۈڭنى ناھـــايىتى ماغدۇرســـىز ســـەزدىڭ، خـــۇددى تەكلىماكـــان قۇملـــۇقىنى توغرىســـىغا كېســـىپ ئـــۆتكەن ئۇسســـۇز يولۇچـــىدەك. چـــۈنكى، بايىقى كۈچ - قۇۋۋەتلىرىڭ چىرايلىق باھانە - ســـەۋەبلەر، «لـــېكىن»، «بىراق»، «ئەمما»لار، ئېزگۈ تىلەكلەر، نەق نېسى دۇئالار، «لېكىن»، «ئەمما»، «بىراق»لار ئاستىدا قالغان ۋۇجۇدۇڭدەك.

پۈت - قوللىرىڭ بوشىشـــىپ، پـــالاقلاپ قېلىۋاتـــاتتى. شـــۇڭا، ئېرىـــق بويىغـــا كېلـــىپ دوڭغـــاق ســـۆگەتكە يۆلەنـــدىڭ. لـــېكىن ســـىيرىلىپ - سىيرىلىپ ئولتۇرۇپ قالدىڭ.

ئەجەب بولۇپ قالدىمىا؟ نېمە بولغاندۇ ماڭا؟

بىلمەيتتـــىڭ؛ ســـېنى يۆلەشـــتۈرۈپ ئېلىـــپ كېتىۋاتقـــان قەلبىڭـــدىكى گۈزەل كۈيلەر - جەننەت ساداسىدىن مەھرۇم قالغانلىقىڭنى بىلمەيتتىڭ. ئەگەر بىلگەن بولساڭ، دوستلىرىڭنىڭ باھانە - سەۋەبلىرىنى ئەزمايىش قىلىشنىڭ ئورنىغا، نۇرانە مەنزىلگە قاراپ مەردانە قەدەملەر بىلەن تەنھا كېتىۋەرگەن بولاتتىڭ.

ئۇسساۋاتقانلىقىڭنى ھېس قىلدىڭ. راستتىنلا ئۇسساپ كەتكەنىدىڭ.

قولـــۇڭنى يۇيـــۇپ، بىـــر ئوچـــۇم ســـۇ ئىچتـــىڭ. ئۇلـــۇغ - كىچـــىك تىنـــىپ، شىرىلداپ ئېقىۋاتقان سۈپسۈزۈك سۇغا تىكىلدىڭ، تىكىلـــدىڭىۇ، ھەيـــران قالـــدىڭ. چـــۈنكى، تولـــۇن ئـــاي ۋە يۇلتـــۇزلار جىلـــۋە قىلـــىپ تۇرغـــان شـــۇ ســـەتھىدە بىچـــارە، تولىمـــۇ بىچـــارە ھـــالەتكە چۈشـــۈپ قالغـــان بـــرى ســـاڭا ئىنتايىن بىچارىلەرچە قاراپ تۇراتتى، ئۇ سەن ئىدىڭ. بىردىنلا ئـــۆزۈڭگە ئىچىـــڭ ئاغرىـــپ قالـــدى. ئـــۆزۈڭنى راســـتتىنلا بىچـــارە، يېـــتىم، يەكـــكە - يېگانە، غۇرۇرسىز ھېس قىلىپ قالدىڭ.

توۋا، بۇ مەنمۇ؟... بۇ راستتىنلا مەنمۇ - ھە؟... نېمىشـــقا... نېمىشـــقا ئۆزۈمنى مۇشۇنداق بىچارە ھېس قىلىمەن؟

بىلمەيتتىڭ.

ئاتا - ئانام تۇرۇپمۇ ئۆزۈمنى نېمىشقا يېتىم ھېس قىلىمەن؟ بىلمەيتتىڭ. نېمىشقا ئۆزۈمنى بۇ دۇنيادا يەككە - يېگانە قالغاندەك ھېس قىلىمەن؟

بىلمەيتتىڭ.

نېمىشقا ئۆزۈمنى غورۇرسىز ھېس قىلىمەن؟

بىلمەيتتىڭ، زادىلا بىلمەيتتىڭ.

چۈنكى، سەن ئىشەنچىنى يوقاتقان ئادەمنىڭ مۇشۇنداق بىچارە بولىدىغانلىقىنى بىلمەيتتىڭ؛ ئېتىقادىدىن يېنىۋېلىپ، قەلبىدىكى گۈزەل كۆيلەر - جەننەت ساداسىدىن مەھرۇم قالغان ئادەمنىڭ ئاتا - ئانىسى تۇرۇپمۇ مۇشۇنداق قارا يېتىم بولۇپ قالىدىغانلىقىنى بىلمەيتتىڭ؛ قىساسىنى ئۇنتۇغان، قىساس ئېلىش ئۈچۈن ئۆز - ئۆزىگە قەسەم بېرىپ، قەسىمنى بۇزغان ئادەمنىڭ مۇشۇنداق غورۇرسىز بولۇپ قالىدىغانلىقىنى بىلمەيتتىڭ.

ئەگەر بىلگەن بولساڭ، بېھىشكە تۇتىشىپ كېتىدىغان يولۇڭدىن - ئەتراپىدا خىلمۇ خىل گۈللەر ئېچىلىپ، خىلمۇ خىل قۇشلار سايرىشىپ، ئىككى يېقىدا سۈپسۈزۈك سۇلار شىرىلداپ ئېقىپ تۇرىدىغان نۇرانە يولۇڭدىن يېنىۋېلىپ، قەلبىڭدىكى گۈزەل كۆيلەر - جەننەت ساداسىدىن مەھرۇم قالمىغان بولاتتىڭ.

شۇنداق، سەن ناھايىتى مۇشەققەتتە ئېرىشكەن ئەڭ زور بايلىقىڭدىن - جەننەت ساداسىدىن مەھرۇم قالدىڭ. چۈنكى، سەن بىردەمدىلا قىساسىنى ئۇنتۇغان غەپلەتتىكى ئادەمگە ئايلىنىپ قالغانىدىڭ.

توساتتىنلا قەلبىڭنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىن غەزەپلىك بىر سوئاللىق نىدا كۆتۈرۈلۈپ قالدى: «ئۇنداقتا جەڭگە كىم بارىدۇ؟!»

بۇ ھەقتە ئويلىغۇڭ كەلمىدى. بەلكىم، ئويلاپمۇ قالار ئىدىڭ، لېكىن

قەيەردىنمۇ لەيلەپ - لەيلەپ ئۇچۇپ كەلگەن مۇنۇ ناخشا سېنىڭ ئويلاش پۇرستىڭنى تارتىۋالدى:

بۇ ھاۋا ھاۋامىدۇ؟
قار - يامغۇر ياغامدۇ؟
ئاچىسى ئۆلۈپ قالسا،
سىڭلىسى راۋامدۇ؟

ھەسرەتلىك ناخشا داۋام قىلاتتى. لېكىن، سەن داۋامىغا قۇلاق سالمىدىڭ، قۇلاق سالغۇڭ كەلمىدى، خۇددى ھېلىقى «جەڭگە كىم بارىدۇ؟» دېگەن سوئالغا جاۋاب بەرگۈڭ كەلمىگەندەك. شۇڭا، ناخشىنىڭ داۋامىغا قۇلاق سېلىشنىڭ ئورنىغا شۇنىڭدىكى:

«ئاچىسى ئۆلۈپ قالسا... سىڭلىسى... ئەجەب بۇ ھەقتە ئويلاپ باقماپتىمەنيا؟ راۋا بولماي ئەمسە! نېمىشقا راۋا بولمايتتى؟ راۋا بولىدۇ تازا!»

كۆڭلۈڭ ۋاللىدە يۇرۇپ كەتتى، خۇددى كۆز ئالدىڭدىكى چەكسىز كەتكەن ئايدالىدەك.

«ئەجەب يادىمغا كەلمەپتۇيا؟... كاساپەت!»

بېشىڭنى كۆتۈرۈپ، كەينىڭدىكى سۆگەتكە يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ ئايغا تىكىلىدىڭ. تولۇن ئاي كۆز ئالدىڭدىلا ئەگىپ يۈرەتتى، خۇددى ئايالىڭنىڭ سىڭلىسى زۇمرەتنىڭ نۇرلۇق سېيماسىدەك: ئون تۆت كۈنلۈك تولۇن ئايدەك يۇپيۇمىلاق يۈز، باھاردىكى كەچكى شەپەقتەك قىپقىزىل مەڭز، پۇرچاقچىلىك خال قونغان ئانار دانىسىدەك قىپقىزىل لەۋ، خۇددى ئۇينىڭ كۆزىدەك يوغان، قاپقارا شەھلا كۆز، زىلۋا بويىدا تاپىنىنى سۆيۈپ تۇرىدىغان بىلەكتەك ئىككى ئۆرمە چاچ...

«بالدۇرراق يادىمغا كەلسىچۇ، كاساپەت!... دىققەت قىلماپتىمەنيا،

ئەجەب!»

ئېرىقتىكى زىلال سۇ شىرىلدايتتى. مەيىن شامال يالپۇز ھىدىنى قەلب دۇنيايىڭغا ھەيدەپ كىرەتتى. لېكىن، قەلبىڭ شۇنچىلىك ئاچچىق، شۇنچىلىك قاڭسىق ئىدى.

شۇڭا، سەن مەرھۇم ئايالىڭنىڭ چاچلىرىنى ھىدلىغاندەك.

«بىچارە!»

ئايالىڭ تۇغۇتىدا ئۆلۈپ كەتكەنىدى. ئۇ چېچىنى مەھكەم چىشلىۋالغان ھالدا قۇچىقىڭدىلا جان ئۈزگەنىدى؛ مۇھەببەتلىك كۆزلىرى ماڭلاي چاچلىرى ئارىسىدىن ساڭا تىكىلگەن پېتى قېتىپ قالغان، گىلاستەك قىپقىزىل نېپىز لەۋلىرى سەبىي قەلبىڭدەك ئاقارغان ھالدا سەن بىلەن نىداسىز ۋىدالاشقانىدى.

ئۇ ۋەسىيەتمۇ قىلالمىغانىدى، شۇم ئەجەل...

«بىچارە!»

يۈرىكىڭ ئىچىشىپ، كۆزۈڭگە ئىسسىق ياش كەلدى. ئۇنى سۆيەتتىڭ؛ چىن يۈرىكىڭدىن شۇنداق سۆيەتتىڭ. شۇڭا، ئىككى يىلدىن بىرى ئۇنىڭ بىلەن غايىبانە ياشاپ كېلىۋاتاتتىڭ. بۇ خىيالىي دۇنيا سەن ئۈچۈن تولىمۇ گۈزەل بولغاچقىلا، قايتا ئۆيلەنگۈڭ كەلمىگەنىدى؛ قايتا ئۆيلىنىپ، ئۇنىڭ روھىنى قورۇندۇرغۇڭ كەلمىگەنىدى؛ خىيالىي دۇنيادىكى گۈزەللىكتىن مەھرۇم قالغۇڭ كەلمىگەنىدى.

مانا ئەمدى ئۇنىڭ سىڭلىسى بىلەن ھەقىقىي دۇنيادا بىر ئۆمۈر بىللە بەختلىك ياشىماق بولۇۋاتاتتىڭ. چۈنكى، سېھرىي قۇدرەتكە ئىگە ھېلىقى ئۇيغۇر ناخشىسى ئايالىڭغا بولغان غايىبانە مېھىر - مۇھەببەتنى بىردەمدىلا زۇمرەتكە بولغان مۇھەببەتكە ئايلاندۇرۇپ قويغانىدى.

زۇمرەتنى ئالىمەن!... ئۇنى ئالسام، ئايالىمنىڭ روھىمۇ قورۇنۇپ يۈرمەيدۇ. ياتنى ئالغاندىن مىڭ ياخشى. راۋا بولماي ئەمىسە، ئەلۋەتتە، راۋا بولىدۇ. نېمىشقا؟... نېمىشقا مەن زۇمرەتنى ئېلىپ، ئۇنى ئۆزۈمگە،

ئۆزۈمنى ئۇنىڭغا ئاشىق قىلىشنى ئويلاپ باقمىغان بولغيتتىم؟ ئۇ ئاچىسىدەكلا چىرايلىق، ئاچىسىدەكلا ئوماق. ئۇ چوقۇم مېنى ئۆزىگە ئاشىق قىلالايدۇ، مەنمۇ شۇ. ئۇنى ئالساملا، ئۇ ماڭا ئاشىق بولۇپ قالاتتى. خۇددى ئاچىسىدەكلا، ئۇ نىكاھىمغا ئۆتسىلا، ئاچىسىنىڭ قەلبىمدىكى ئورنىنى ئىگىلەپ، يۈرىكىمدىكى

ئەلەم - ھەسرەت، چۈشكۈنلۈكنى قوغلاپ چىقىراتتى...

راستىنى ئېيتقاندا، مېنىڭ جەڭگە بېرىشقا شەرتىم توشمايدۇ. چۈنكى مېنىڭ دادام قېرى، چېرىكلەر بىلەنمۇ ھېچقانداق ئۆچ - ئاداۋىتىمىز يوق، گۇناھ ئۆزۈمدە، بۇنى «ئۆچ - ئاداۋەت» دېيىشكە بولمايدۇ. ئاشقىممۇ بار بولدى. ئەمدى توي قىلمىسام، بالا تېپىپ، جەمەتىمىزنىڭ يىلتىزىنى كۆكلەتمىسەم بولمايدۇ!...

خىيالىڭ شۇ يەرگە كەلگەندە، قەلبىڭدىن شۇنداق بىر سوئال پارتلاپ چىقتى: «مۇشۇلارنى ئويلىغان سەنمۇ؟!»

بۇ سوئالغا جاۋاب بېرىشتىن باش تارتىپ، خىيالىڭنى داۋاملاشتۇرۇۋەردىڭ: ئازادلىق - ھۆرلۈك،... ئاشىق - مەشۇقلار ئۈچۈن ئازادلىقنىڭ كېرىكى يوق؛ مۇھەببەتداشلار ئۈچۈن ھۆرلۈكنىڭ كېرىكى يوق. مۇھەببەتنىڭ ئالدىدا ھەممە نەرسە بىر تىيىن. چۈنكى، مۇھەببەت ـــــ ئازادلىق ھەرگىزمۇ ئازادلىق، ھۆرلۈك مۇھەببەت ئەمەس!

سەن جىنايەتكارانە خىيالىڭنىڭ قۇيرۇقىنى شۇنداق چورت كېسىپ، ئورنۇڭدىن سەنتۈرۈلۈپ - سەنتۈرۈلۈپ تۇردۇڭ. سىرقىراپ تۇرغان ئېغىر - ئېغىر پۇتلىرىڭنى سۆرەپ - سۆرەپ، يەڭدەپ - يەڭدەپ ئۆيۈڭگە قاراپ ماڭدىڭ. بايىقى خۇش زۇۋانلىق قۇشلارنىڭ مەپتۇنكارانە سايراشلىرى شىپىدە غايىب بولغان، ئەتراپىدا خىلمۇ - خىل گۈللەر ئېچىلغان، ئېرىقلىرىدا سۈپسۈزۈك سۇلار شىرىلداپ ئېقىپ تۇرىدىغان مەنزىلدىن قىلچىمۇ ئەسەر قالمىغانىدى. يول ئوڭغۇل - دوڭغۇل ھەم چاۋار - چاتقاللىق، ئازغان - تىكەنلەر قاپلاپ كەتكەن، مېڭىش تولىمۇ قىيىن

ئىدى: يىقىلاتتىك، قوپاتتىك، ئازغان - تىكەنلەر يۈز - كۆزلىرىڭنى تىلىپ قان ئالاتتى. چاۋار - چاتقاللىقلار ئارىسىدىن يىلان - چايانلار كۈشۈلداپ چىقىپ، ساڭا نەشتەر ئۇرغىلى ھەيۋە قىلاتتى. سەن ۋارقىراپ جان - جەھلىك بىلەن قاچاتتىك. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆمرۈڭدە سەن ئاڭلاپمۇ باقمىغان ئاجايىپ قورقۇنچلۇق ئاۋازلار سېنى ۋەھىمە - ساراسىمىگە سالاتتى.... سەن شۇنچە ئۇزاق يۈگۈرۈپمۇ چاتقاللىقلار ئارىسىدىن چىقىپ كېتەلمەيۋاتاتتىك. ئەكسىچە، قورقۇنچلۇق تىلسىملىق دۇنياغا تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ كېتىۋاتاتتىك. ئاخىر ئۈمىدىك «چىرت»لا قىلىپ ئۆزۈلدى. ئامالسىز ئىلتىجا بىلەن ۋارقىرىدىك: «خىزىر، سەن نەدە؟!»

يىقىلىپ - قوپۇپ يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقاچ خېلى ئۇزاق كۈتكەن بولساڭمۇ، ھېچبىر سادا ياكى تىۋىش كەلمىدى، خىزىر تۇرماق، ئۇنىڭ شەپىسىمۇ ئاڭلانمايتتى، سايىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى. ئاڭلانغىنى پەقەت قورقۇنچلۇق ئاۋازلار، يىلان - چايانلارنىڭ كۈشۈلداشلىرى...

«نېمىشقا؟! خىزىر، سەن نېمىشقا كەلمەيسەن؟! كېلىپ، مېنى نېمىشقا بۇ ھالاكەتتىن قۇتقۇزمايسەن؟! سەن كۈلپەت - ھالاكەت ئىچىدە قالغان ناتىۋانلارغا ياخشىلىق قىلغۇچى، بېشىنى سىلىغۇچى ئىدىڭغۇ؟! »

چوڭقۇر ئۈمىدسىزلىك بىلەن ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ ھەسرەت بىلەن يىغلىدىك. چۈنكى، سەن خىزىرنىڭ ئۇلۇغۋارانە ئىستىكى، ئېتىقاد - غايىسىدىن يېنىۋالغان، ئۆلۈمدىن قورقىدىغان سەندەك گۈمراھ بەندىگە ياخشىلىق قىلمايدىغانلىقىنى بىلمەيتتىك. ئەگەر بىلگەن بولساك، ئارقاڭغا يېنىپ بايىقى نۇرانە يولۇڭغا كىرىپ كەتكەن بولاتتىك. شۇڭا، يۈز - كۆزلىرىڭنىڭ تىلىم - تىلىم تېلىنىپ، شۇرقىراپ قان ئېقىشىغا قارىماي، چاۋار - چاتقال، ئازغان - تىكەنلەرنى قايرىپ، جان - جەھلىك بىلەن يۈگۈردۈك...

بىر چاغدا بۇرۇلۇپ كەينىگە قاراپ ھەيرانلا قالدىك. چۈنكى، سەن

شۇنچە يۈگۈرۈپمۇ بايىقى يۆلىنىپ ئولتۇرغان دوكلات سۆزىدىن ئەمدىلا ئون نەچچە قەدەم يىراقلاشقانىدىك.

باياتىن بىرى مەن قەيەردە ماكلدىم؟

بىلمەيتتىك.

باياتىن بىرى سەن يۈگۈرگەن، قورقۇنچلۇق ئاۋازلار بىلەن تولغان يىلان - چايانلىق، چاۋار - چاتقاللىق، ئازغان - تىكەنلىك يول دەل سېنىڭ قەلبىڭ ئىدى.

سەن ئېسىڭنى يىغىپ، يولۇڭنى داۋام قىلدىڭ. پۈتلىرىڭ شۇ قەدەر ئېغىر، بارغانسېرى ئېغىرلىشىپ كېتىۋاتاتتى. گويا كى چويۇنىدەك. پۈتۈن ئەزايىڭ سىرقىراپ ئاغرىيتتى، خۇددى ئۇرۇپ چېقىۋەتكەندەك. ئىچ - ئىچىكىدىن ھاردۇق ـــ «ئۇھ» چىقاتتى. مىسالى ھازىرلا چۆلدىن چىققان ئۇسسۇز يولۇچىدەك. قەلبىكىدە شۇنىڭغان ھۇۋلايتتى، بەئەينى كۆھنەقاپنىڭ ئاغزىدەك.

ئەجەب بولۇپ قالدىمىا، بىردەمدە نېمە بولغاندۇ ماكا؟

بىلمەيتتىك. چۈنكى، سەن مۇھەببەت گەرچە ھۆرلۈك - ئەركىنلىكسىزمۇ ئۆزىنىڭ ھاياتىي كۈچىنى ساقلاپ قالالىسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئاخىرقى ھېسابتا ۋىسالسىز مۇھەببەتكە ئايلىنىپ قالىدىغانلىقىنى بىلمەيتتىك. ئەگەر بىلگەن بولساك «مۇھەببەت ـــ ئازادلىق - ھۆرلۈك، لېكىن ئازادلىق ـــ مۇھەببەت ئەمەس!» دەپ يەكىلتەكلىك بىلەن ھۆكۈم چىقارمىغان بولاتتىك؛ ئەگەر بۇ نۇقتىنى چۈشەنگەن، چوكقۇر چۈشەنگەن بولساك، يىلان - چايانلىق، چاۋار - چاتقاللىق يولدا ئېغىر قەدەملىرىڭنى سۆرەپ ئۆيۈكىگە ئەمەس، قەلبىكىدىكى گۈزەل كۆيلەر ـــ جەننەت ساداسى ئىچىدە بېھىشكە تۇتىشىپ كېتىدىغان نۇرانە يول ئارقىلىق جەكىگاھقا قاراپ ماكغان بولاتتىك.

دادام نېمە دەر؟ ھېچنېمە دېمەيدۇ! ‹ئۇماچ ئىچسەكمۇ، زاغرا غاجىساقمۇ، بىزدىن ئايرىلما› دېگەن. ئۇلار مېنىڭ رايىمنى دەپلا جەكىگە

بېرىشىمغا خۇشاللىق بىلەن رازىلىق بەرگەن. بولمىسا مېنى زار - زار يىغلاپ تۇرۇپ ئۇزىتىپ قالامتى؟ قايتىپ كەلگەنلىكىمنى كۆرسە، «ۋاي جىنىم قوزام، ھەر نېمە بولسا قايتىپ كېلىپسەن» دەپ چوكۇلدىتىپ سۆيۈپ كېتىدۇ...

ئەما، ئاتا - ئاناڭ ئۇنداق قىلمىدى.

ـــ نېمىشقا يېنىپ كەلدىڭ، بالام؟

ئىشكتىن كىرىپ بولغۇچە ئاناڭ شۇنداق دەپ سوراپ بولدى. دادامڭ ئاجايىپ ھەيرانلىق بىلەن ساڭا قاراپلا قالدى. سەن سۇپىنىڭ لېۋىدىلا ئولتۇرۇپ قالدىڭ. ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ قويۇپ، ئىنتايىن ھارغىن، ئۈمىدسىز تەلەپپۇز بىلەن بولغان ئىشلارنى سۆزلەپ بەردىڭ. ئاخىردا: «مېنىڭ ھېچنېمەم، ھېچ ئىشىم يوق ئوخشايدۇ بۇ تۇرقىدا، جېنىغا تويغان مەنلا ئوخشايمەن» دەپ غۇدۇرىغان بولۇپ سۆزۈڭنى تۈگەتتىڭ - دە، ئاتا - ئاناڭنىڭ ئىنكاسىنى كۈتتۈڭ. ئاتا - ئاناڭ سېنىڭ قايتىپ كەلگەنلىكىڭنى كۆرۈپ قانداق ھەيران قالغان بولسا، سەنمۇ شۇنداق ھەيران قالدىڭ. چۈنكى، ئاتا - ئاناڭ ھەسرەتلىك ئۇلۇغ - كىچىك تىنىشىپ، بىر - بىرىگە ئەپسۇسلۇق ئىلىكىدە قاراپ قىلىشقانىدى. بىر پەس جىملىقتىن كېيىن دادامڭ ئېغىر - بېسىقلىق بىلەن سۆزلەپلا كەتتى:

ـــ بىرى تېخى تۇيى قىلمىغان، خوتۇن ئالمىسا، بالا تاپمىسا بولمايدۇ. بىرىنىڭ ئاتا - ئانىسى قېرى، باققۇچىسى يوق. بىرى يالغۇز ئوغۇل، ئۆلۈپ كەتسە، نەسەب - يىلتىزى قۇرۇپ كېتىدۇ. بىرىنىڭ بالىلىرى كىچىك، ئۆلۈپ كەتسە، بالىلىرىمۇ ئۆلۈپ كېتىدۇ. بىرى شائىر - يازغۇچى، ئەسەر يېزىپ، ئەۋلادلىرىغا مىراس قالدۇرمىسا بولمايدۇ. بىرىنىڭ تېخى ئون گۈلىنىڭ بىرىمۇ ئېچىلمىغان. بىرى مۇقەددەس ۋەزىپىنى ئۈستىگە ئالغان، تالىپ تەربىيىلىمسە بولمايدۇ. موللا - تالىپ ئازىيىپ كېتىپ، جەننەت قۇرۇق قالىدۇ. بىرى ئالىم، زامانىغا كېرەكلىك، ئۆلۈپ كەتسە بولمايدۇ. بىرىنىڭ ھېچنېمىدىن تەڭلىكى يوق. بىرىنىڭ

چېرىكلەر بىلەن ئۆچ - ئاداۋەتنى يوق. بىرى قېرى، بىرى ئايال جەڭ قىلالمايدۇ. بىرى...ـــ داداڭ قىزىشىپ سۆزلەپ شۇ يەرگە كەلگەندە، ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ قويۇپ، بىردەم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن داۋام قىلدى، ـــ ئەمىسە، جەڭنى كىم قىلىدۇ؟ شۇنداق ئەمەس كىم بار؟ جەڭگە بېرىش پەقەت جېنىدىن تويغانلارنىڭلا، چېرىكلەر بىلەن ئۆچ - ئاداۋەتنى بارلارنىڭلا ئىشى ئوخشايدۇ بۇ تۇرقىدا. جاھاندا جېنىدىن تويغان كىم بار؟ راسا ئويلاپ باقساق، كىمنىڭ چېرىكلەر بىلەن ئۆچ - ئاداۋەتنى يوق؟ ئاۋامنىڭ ئۆچ - ئاداۋەتنى .....

داداڭ چىڭقىلىپ يۆتىلىپ كېتىپ، گېپىنى داۋاملاشتۇرالمىدى. داداڭنىڭ كۆزدە تۇتۇۋاتقىنى 1933 - يىلى يازدا يۈز بەرگەن «شاپلىق تۈز پاجىئەسى» ئىدى. سەن داداڭنىڭ خوتەنده شاھ مەنسۇرنىڭ قوزغىلاڭ كۆتۈرۈپ، ماخۇسەن قىسىملىرىنى ئۈزۈل - كېسىل مەغلۇپ قىلغانلىقىنى، شەرمەندىلەرچە مەغلۇپ بولغان ماخۇسەن قىسىملىرىنىڭ يەكەن تەرەپكە ئۆتۈپ كېتىش ئۇچۇن، تاغ بېغىرلاپ قېچىپ كېلىۋاتقانلىقىدىن خەۋەر تاپقان قاغىلىقتىكى قوزغىلاڭچىلارنىڭ رەھنىرىدىن ھەسەن ۋالىيغا: «... مىلتىقنىڭ ئوقى يوق، ئەلنى باشلاپ چېقىپ ئالدىنى توسۇڭلار!...» دەپ يارلىق كەلگەنلىكىنى، شۇنىڭ بىلەن چوپان خەلقى پالتا، كەكە، ئارا - گۇرجەك، تاياق - توقماقلارنى كۆتۈرۈپ، چېرىكلەرنىڭ ئالدىنى توسقىلى «شاپلىق تۈز» دېگەن تۈپتۈز كەتكەن، شاپ بىلەن قاپلانغان قۇملۇققا كەلگەندە، چېرىكلەر خەلق توپىنى قورشاپ، ئىككى يۈز ئوتتۇز نەپەر ئادەمنى قىرىپ تاشلاپ، يەكەن زېمىنىغا قېچىپ كەتكەنلىكىنى① تالاي قېتىم ئاڭلىغانىدىڭ. شۇلارنى ئويلاپ كۆزۈڭنى يۇمدۇڭ. كۆز ئالدىڭدا سەبىي قەلبىڭنى مۇجۇپ - مۇجۇۋەتكەن، پۇت - قوللىرىڭنى سىرقىرتىپ - سىرقىرتىۋەتكەن «شاپلىق تۈز پاجىئەسى» ـــ قانغا بويالغان قۇملۇق، قانغا بويىلىپ ياتقان سانجاق - سانجاق جەسەتلەر زاھىر بولدى.

تېنىڭ قايتىدىن سەرقىراپ، كۆزۈڭنى ئاچتىڭ. ئاتا - ئانىڭ قايتىدىن مەيۈسلۈك ئىلىكىدە مىجىلىپ، سۈپىنىڭ قىرىغا ئولتۇرۇشۇپلا كەتكەنىدى. گويا كى لايغا بارا - بارا ئولتۇرۇشۇپ كېتىۋاتقان قورام تاشتەك.

يەنە كۆزۈڭنى يۇمدۇڭ. كۆز ئالدىڭدا بايىلا يۈرىكىڭنى پۈرۈدە كۆيدۈرۈپ ئۆتۈپ كەتكەن زۇمرەتنىڭ گۈزەل سىيماسى زاھىر بولدى.

كۆزۈڭنى ئاچتىڭ. ئاتا - ئاناڭ نېمە ئىش قىلىشىنى، نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي، قېتىپلا قالغانىدى، خۇددى كاۋا بارىڭى ئۈستىدىكى تولۇن ئايدەك.

كۆزۈڭنى يۇمدۇڭ. كۆز ئالدىڭدا بۇلاپ - تالىنىپ، سايا قا قا، يۇرت - ماكانسىزغا ئايلىنىپ قالغانلار ۋە قېلىۋاتقانلار، ئايىغ - ئاستى قىلىنىۋاتقان خوتۇن - قىزلار، ئاچ - زارلىقتىن ئۆلۈپ كېتىۋاتقان بالىلار، چېرىكلەرنىڭ مىلتىقلىرى ئاستىغا ۋە چېرىكلەرنىڭ سايىسىگە ئۆتۈۋالغان، قوينىغا قۇيرۇق شىپاڭشتىپ كىرىۋالغان بىر قىسىم بايلارنىڭ قانلىق قامچىسى ئاستىدا قۇلغا ئايلىنىپ قالغان ھەم قېلىۋاتقان دېھقان - چارۋىچىلار زاھىر بولدى.

كۆزۈڭنى ئاچتىڭ. ئاتا - ئاناڭ مىدىر - سىدىر قىلماي جىممىدە ئولتۇراتتى. مىسالى سېھىرلىنىپ قالغان پەرىشتىلەردەك.

كۆزۈڭنى يۇمدۇڭ. كۆز ئالدىڭدا سۇلتان باي، راشىددىن مۇپتى ھاجىم، قىسقىغىنە ۋاقىت ئىچىدە سەندە ئۇنتۇلغۇسىز تەسىرات قالدۇرغان، قەلبىڭدە ۋەتەن، خەلق، ھۆرلۈك تۇيغۇسى ئويغاتقان دوستۇڭ زەينىددىن زاھىر بولدى.

كۆزۈڭنى ئاچتىڭ. ئاتا - ئاناڭ چوڭقۇر خىيال دېڭىزىغا غەرق بولغانىدى.

كۆزۈڭنى يۇمدۇڭ. كۆز ئالدىڭدا قاپاق تېرەككە باغلىنىپ، سوراق قىلىنىۋاتقان، بەدىنىدىن سىرغىپ قان ئېقىۋاتقان داداڭ ۋە ئۆزۈڭنىڭ

سېيماسى هازىر بولدى.

ئەمما، ساڭا بۇ زاهىراتلار قىلچە تەسىر قىلمىدى، خۇددى تاشقا ئازابلىق ئىلتىجا تەسىر قىلمىغاندەك.

كۆزۈڭنى تېخىمۇ چىڭ يۇمدۇڭ. كۆز ئالدىڭدا بۇ قېتىم جەڭگاھتا ئۆزۈڭنىڭ قانغا بويالغان ئېچىنىشلىق ئۆلۈمۈڭ ۋە زۇمرەتنىڭ گۈزەل سېيماسى زاهىر بولدى.

مانا مۇشۇ ئىككى زاهىراتلا ساڭا ئەڭ كۈچلۈك تەسىر قىلدى. شۇڭا، ۋۇجۇدۇڭ سىلكىنىپ - سىلكىنىپ كەتتى، يۈرىكىڭدىن ئاخىرقى قارار پارتلاپ چىقتى: «ئىشقىلىپ، ئەمدى جەڭگە بارمايمەن! ... »

ـــ ئادەم كۈرەش ئۈچۈن يارالغان! ... ـــ داداڭ شۇنداق دەپلا توختاپ قالدى.

ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن توختاپ قالغانلىقىنى پەرەز قىلالمىدىڭ. داداڭ شۇ توختاپ قالغانچە قايتا ئېغىز ئاچمىدى. سەنمۇ يەرگە تىكىلىپ ئولتۇرغىنىڭچە ئۇندىمىدىڭ. يۈرىكىڭ داداڭنىڭ پىكرىنى تەستىقلاپ تۇرسىمۇ، لېكىن ئېتىراپ قىلغۇڭ كەلمەي، كۆڭلۈڭدە شۇنىلاپ قويدۇڭ: «ئىشقىلىپ، بىزنىڭ چېرىكلەر بىلەن هېچقانداق ئۆچ - ئاداۋىتىمىز يوق. مەن جەڭگە بارمايمەن، بارمايمەن!»

هويلىنى ئېغىر سۈكۈنات باستى.

سۈكۈنات ئاخىر ئاناڭ تەرىپىدىن بۇزۇلدى:

ـــ كەلگۈسىدىكى ئانىلار شائىر - يازغۇچى، ئۆلىما - ئالىم، مۇدەررىس تۇغالمايدىغان ئوخشايدۇ!

ئاناڭنىڭ بۇ سۆزى يۈرىكىڭگە غاسسىدە سانجىلىۋىدى، غايە - ئېتىقاد، غۇرۇر، ئۇمىد - ئىشەنچ ۋە ئىلاهىي بايلىقىڭ ـــ جەننەت ساداسىدىن مەهرۇم قالغان ۋۇجۇدۇڭ لەرزىگە كەلدى. بىراق، بۇ سېنىڭ نۇرانە مەنزىلدىن قايتىپ كەلگەنلىكىڭگە پۇشايمان قىلغانلىقىڭدىن دېرەك بەرمەيتتى. ئەگەر داداڭ ئاناڭنىڭ سۆزىنى تارتىۋالمىغان بولسا،

بەلكىم بۇ ھەقتە ئويغا پېتىپ، پۇشايمان قىلىپ قېلىشىڭ مۇمكىن ئىدى.

— بوپتۇ بالام، كىرىپ ئۇخلا!

سەن دەل مۇشۇنى كۈتۈپ تۇرغاندەكلا لىككىدە ئورنۇڭدىن تۇردۇڭ، خۇددى ناشتىسىز قالغان سەرسان كېيىكتەك. ناھايىتى تېز يېشىنىپ ياتتىڭ. يوتقىنىڭ مۇزلاپ كەتكەنىدى، گويا كى ۋىسال تەشنالىقى بىلەن تولغان مۇزسىمان قەلبىگىدەك.

توخۇلارنىڭ چىللاشلىرىغا ئەگىشىپ ئاچچىق بىر شېرىن تۇيغۇ توپى باستۇرۇپ كەلدى، خۇددى كەلكۈندەك ...

4

كاۋا باراڭلىرى ئارىسىدىن نەيزىدەك بوسۇپ كىرگەن قۇياش نۇرى يۈز - كۆزۈڭگە سانجىلغاندىلا، ئاندىن كۆزۈڭنى ئاچتىڭ. قۇياش خېلىلا ئۆرلەپ قالغانىدى.

ئەستاغپۇرۇللا... ئەجەب يېتىپ قاپتىمەنيا!

كۆڭلۈڭ غەشلىك بىلەن تولدى. چۈنكى، سەن ھېچقاچان بۇنداق غەپلەت ئۇيقۇسىدا يېتىپ قالمىغانىدىڭ؛ سەن نامازنى ھېچقاچان بۇنداق سەۋەبسىز قازا قىلىپ باقمىغانىدىڭ؛ سەن ھېچقاچان بۇنداق كۆزۈڭنى بۇنداق سەت مىجىپ ئۇۋۇلاپ، چاپىقىڭنى كىر - قاسماق بارماقلىرىڭ بىلەن بۇنداق قوپال ئېرتىپ، بۇنداق خامۇشانە كېرىلىپ، بۇنداق غېرىبانە ئەسنىگىنىڭچە ئورنۇڭدىن تۇرۇپ باقمىغانىدىڭ، شۇنداق سەھەر ئورنۇڭدىن تۇراتتىڭ، نامىزىڭنى ئوقۇپ بىرەر پارە قۇرئان تامام قىلىپ، ئاندىن ئىش - ئەمگەككە چىقاتتىڭ. بۈگۈن...

ھاۋا شۇنداق ئوپئوچۇق، ئەمما كۆڭلۈڭ بۇنىڭ دەل ئەكسىچە. بېشىڭ چىڭقىلىپ ئاغرىپ تۇراتتى. ۋۇجۇدۇڭدا روھسىزلىق ھۆكۈم سۈرەتتى.

داداممۇ توغرا چۈشىنىپ قالار، جەڭ دېگەن جەڭ، ئۇ ھەرگىزمۇ چالما ئويۇنى ئەمەس، ناۋادا ...

سەن ئۆزۈڭگە شۇنداق تەسەللى بېرىپ ئورنۇڭدىن تۇردۇڭ. داداڭ كۆرۈنمەيتتى، ئاناڭ قازانغا سقماق سقىۋاتاتتى. توخۇلىرىڭ ھويلىنىڭ بىر بۇلۇڭىدا چۈجىلىرىگە داڭگال چېچىپ بېرىۋاتاتتى. چۈجىلەرگە قاراپ بىردىنلا يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچار - ئاچمايلا ئۆلۈپ كەتكەن ئوغلۇڭ ئېسىڭگە كېلىپ قالدى.

ھايات بولغان بولسا، ئىككى ياشقا كىرەتتى، كەينىمدىن ئەگەشكۈدەك بولاتتى، مەنمۇ جەڭگە بارالايتتىم ...

سەن ئۆز - ئۆزۈڭگە ساختا تەسەللى بېرىۋاتاتتىڭ، بالاڭنىڭ يوقلۇقى ساڭا ئوبدانلا بىر باھانە بولغانىدى.

«بالام كىچىك دەيدۇيا، تېخى! ھىم، كىچىك بولسا چوڭ بولىدۇ، رىزقىنى ئاللا ئۆزى بېرىدۇ، ئېغىرىنى يەر كۆتۈرىدۇ، چوڭ بولىدۇ. ئىشقىلىپ، مېنىڭ كىچىك بولسىمۇ، ئاسلان چاغلىق بىر بالام بولغان بولسا، بالام كىچىك دەپ تۇرماي، چوقۇم باراتتىم. ھىم، ھەممىسى نان قېپى، ھەممىسى لامزەللە، ھەممىسى قورقۇنچاق».

سەن شۇنداق شۇرلىدىڭ. ئەمما، شۇ نان قېپى، شۇ لامزەللە، شۇ قورقۇنچاقلارنىڭ قاتارىدا ئۆزۈڭنىڭمۇ بارلىقىنى ئويلاپمۇ كۆرمىدىڭ؛ قەستەنگە ئويلاپمۇ كۆرمىدىڭ. ئەگەر سەن بۇ جەھەتتە ئاڭقاۋ بولۇۋالماي، پەقەت باللارچە سەبىي كاللا بىلەن بولسىمۇ ئويلاپ كۆرگەن بولساڭ، ئۆزۈڭنىڭمۇ ئۇچىغا چىققان نان قېپى، لاياقەتلىك لامزەللە، سېپى ئۆزىدىن قورقۇنچاق ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلغان بولاتتىڭ؛ ئېتىراپ قىلغانلا بولساڭ، ئۇلارنى ئەمەس، ئاۋۋال ئۆزۈڭنى ئەيىبلەپ، قەلبىڭدىكى گۈزەل كۆيلەر ـــ جەننەت ساداسىدىن مەھرۇم قالمىغان بولاتتىڭ.

شۇنداق، سەن ئىلاھىي بايلىقىڭ ـــ جەننەت ساداسىدىن مەھرۇم

قالغانىدىك.

سەن ئىشىك تۈۋىگە چىقىپ، ئېرىق بويىدا زوڭزىيىپ ئولتۇردۇڭ. ئېرىقتا ئاخشامقى كەھرىۋادەك سۈزۈك سۇ شىرىلداپ ئېقىپ تۇراتتى. سۇدا ئۆز ئەكسىڭنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتىڭ. ئۆزۈڭنى تونۇيالماي، كۆزۈڭنى چەكچەيتىپ، ئەكسىڭگە سىنچىلاپ قارىدىڭ. سۇ سەتھىدە گۈل - گىياھسىز بىر قاغجىراق قەلب يېيىلىپ ياتاتتى، خۇددى قىيامەتتە قالغان سەھرايى كەبىر چۆلدەك. ئۇ دەل سېنىڭ قەلبىڭ ئىدى. سۇ سەتھىدە يېيىلىپ ياتقان شۇ قاغجىراق قەلب ئۈستىدە ئىنتايىن بىچارە - مىسكىن، ئىنتايىن چۈشكۈن - ئۈمىدسىز، ئىنتايىن خامۇش - غەمناك بىرى ساڭا تىكىلىپ تۇراتتى. قوڭۇر كۆزلىرى كەچكى شەپەقتەك قىزارغان، ئاقپىشماق چېھرى بېلىق قورسىقىدەك ئاقارغان، ئەۋرىشىم بۇرۇت - ساقاللىرى ئۆسۈپ چىگىشلىشىپ كەتكەن بىرى ساڭا بىچارە، يېتىم، يەككە - يېگانە، غۇرۇرسىز، ئېتىقادسىز، غەمناك ئىكەنلىكىڭنى تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلدۇرۇپ تۇراتتى. ئۇ دەل سەن ئىدىڭ.

توۋا، بۇ نېمە ئىش؟... نېمىشقا؟

بىلمەيتتىڭ، توغرىسى، بىلىشنى قەستەن خالىمايۋاتاتتىڭ.

بۇ كىم؟ بۇ راستىنلا مەنمۇ - ھە؟

ئۆزۈڭ ئىكەنلىكىڭگە ئىشەنگۈڭ كەلمەي تۇرۇپ ئىشەندىڭ. ئىشەنمىسەڭ بولمايتتى. چۈنكى، مۇھەببەت تەلپۈنۈپ تۇرغان غەمناك يۈرىكىڭنىڭ ھەسرەتلىك «دۈك - دۈك» قىلىشلىرى ئۇنىڭ راستىنلا سەن ئىكەنلىكىڭنى ئىسپاتلاپ تۇراتتى.

يۈز - قولۇڭنى ئالدىرىماي يۇيۇپ، ئاستا ئورنۇڭدىن تۇردۇڭ، كۆكسۈڭنى تولدۇرۇپ - تولدۇرۇپ نەپەسلەندىڭ. ئاندىن بىر بېسىپ - ئىككى بېسىپ قوناقلىققا قاراپ ماڭدىڭ. قوناقلىققا كىرىپ قارىباش قوناقلاردىن ئون نەچچىنى يۇلۇپ كېلىپ، ئېغىلغا كىردىڭ، ھەيران قالدىڭ، چۈنكى ئېغىلدا ئېشەك يوق تۇراتتى.

ــ ئانا، ئېشەك يوقيا؟ دەپ سوردىك داستىخانغا ئولتۇرۇۋېتىپ.

ــ داداڭ يايلاققا كەتتى.

ــ يايلاققا؟

....

سەن ئۇندىمەيلا ئاش ئىچىشكە باشلىغان ئاناڭغا قاراپ تېخىمۇ ھەيران قالدىڭ، چۈنكى، داداڭ يۈسۈپ بەگنىڭ قويلىرىنى بېقىپ بېرىشكە كېلىشىپ قويغان بولسىمۇ، تېخى ماڭىدىغان ۋاقتى ئەمەس ئىدى.

ــ كېلەر ھەپتە ماڭماقچىدىيا، تېخى؟

ــ ئاخشام سەن كېتىپ يۈسۈپ بەگ: «بۈگۈنلا ماڭسۇن» دەپ بالا ئەۋەتىپتىكەن، سېنى ئۇخلۇۋالسۇن دەپ، ئويغاتقۇسى كەلمەي...

سەن بۇ ھەقتە ئارتۇقچە ئويلىنىپ يۈرمەي قوشۇقنى قولۇڭغا ئالدىڭ.

ئانامغا دەي، قېينانام بىلەن بۈگۈنلا كۆرۈشسۇن...

زۇمرەتنىڭ گۈزەل سېيماسى كۆز ئالدىڭدىن ئۇچۇشقا باشلىدى. ۋىسال قۇشى باش ئۇستۈڭدىلا ئەگىپ يۈرەتتى، قەلبىڭدە زۇمرەتنىڭ سەبىي ئىشقى مەۋج ئۇراتتى.

ئىككى يىلنىڭياقى ئەجەب يادىمغا كەلمەپتۇيا؟ ھېلىغىچە بالام ماڭغۇدەك بولىدىكەن، مەنمۇ جەڭگە بارالايدىكەنمەن، ئىسىت!

يۈرىكىڭدە شېرىن ئېقىم مەۋج ئۇراتتى، دىل قەسرىڭدە شېرىن غەشلىك ھۆكۈم سۈرەتتى.

ئاناڭ قېينانىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ، خۇش خەۋەر ئېلىپ كەلدى. بىراق داداڭ، «مەن بارالمايمەن، توينى قىلۈېرىڭلار» دەپ تونۇپ بەرگەچكە، ئاناڭ ئىككىنچى قېتىم بېرىپ، تويلۇق سالدۇرۇپ، توي كۈننى بېكىتىپ كەلدى. توي كۈنۈڭ يىراق - يىراقلاردىن پات - پات گۈمبۈرلەشلەر، ئوق ئاۋازلىرى ئاڭلىنىپ تۇرىدىغان ئەنسىز كۈنلەرنىڭ بىرىگە تۇغرا

كەلگەنىدى.

ئەتە تويۇم بولىدۇ دېگەن كۈنى كەچتە سېنى مەتسالى ئىزدەپ كەلدى.

ــ ھە، كېلىپ قاپسەنيا؟ دەپ سورىدىك قىسقىچە ئەھۋاللاشقاندىن كېيىن، ــ بىر گەپ بارمىدىيا؟

ــ سەن بىلەن خوشلىشاي دەپ كەپتىم، ــ دېدى ئۇ ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشىلىپ،

ــ خوشلىشاي؟ ــ سەن سەل ھەيران قالدىك،

ــ بىر يەرگە بارامسەن؟

تاغقا... جەڭگە...

سەن تېخىمۇ ھەيران قالدىك،

ــ ئۆتكەندە ئۇنىمغانيا توي قىلمەن دەپ؟

ــ ئەمدى قىلمايدىغان بولدۇم.

ــ نېمىشقا؟

ــ ئۇنىمىدى.

ــ كىم؟

ــ...

ــ كىم ئۇنىمىدى؟ ئالىدىغان قىزىڭمۇ ياكى ئاتا - ئانىسىمۇ؟

ــ ئاتا - ئانىسى.

ــ نېمىدەپ؟

ــ...

ــ كىم ئۇ قىز؟

ئۇ سوئاللىرىڭنى جاۋابسىز قالدۇرۇپ، ئورنىدىن تۇردى، سېنى باغرىغا باستى، خۇددى ئۆتكەن كۈندىكىدەك، ئۇ سېنى باغرىدىن ئاجرىتىپ ئۇلۇغ كىچىك تىندى. ئۇنىڭغا ھەيرانلىق ئىلىكىدە سىنچىلاپ قارىدىك، ھەر قانچە سىنچىلاپ قاراپمۇ، قاپقارا كۆزلىرىگە بېلىقتەك

شۇڭغۇپ بېقىپمۇ، ئۇنىڭ پۈتكۈل ۋۇجۇدىدىن، رەشىك - ئۆچمەنلىك، ئەلەم - ھەسرەت، دەرد - پىراق، ھىجران - جۇدالىق تۆكۈلۈۋاتقانلىقىنى سېزەلمىدىڭ. سېزەلمەيتتىڭ...

ــ ئۇنى... بەكلا ياخشى كۆرەمتىڭ؟

ــ ھەئە، جېنىمدىنمۇ.

ئۇنىڭغا ئىچىڭ ئاغرىپ قالدى، ئۇنىڭ بىلەن ئۇزاق - ئۇزاق مۇڭداشقۇڭ، ئۇنىڭغا تەسەللى بەرگۈڭ كەلدى؛ ئۈمىدۋارلىق، چىداملىق بەخش ئەتكۈڭ كەلدى؛ قولۇڭدىن كېلىشىچە ياردەم قىلغۇڭ، ھەتتا ئۇنىڭ مۇھەببىتى ئۈچۈن ئۆزۈڭنى بېغىشلىغۇڭ كەلدى.

ــ بەختلىك بول ئاداش، ئاللا سىلەرگە مەڭگۈ بەخت - سائادەت يار قىلسۇن! ــ ئۇ ئون نەچچە قەدەم مېڭىپ بولۇپ، كەينىگە بۇرۇلۇپ قوشۇپ قويدى، ــ خۇداغا ئامانەت، سەن ئۈچۈنمۇ جەڭ قىلىپ قويۇشنى ئۇنتۇمايمەن.

ۋۇجۇدۇڭ سۆيۈنۈش، ئازاب، جۇدالىقتىن لەرزىگە كەلدى.

ــ ئاللا سېنى ئۆز پاناھىدا ساقلىغاي! مەنمۇ سەن ئۈچۈن دۇئا قىلىپ تۇرۇشنى ئۇنتۇمايمەن!

ئاۋازىڭ بوغۇلۇپ قالدى، ياشلىرىڭ مەڭزىڭ بويلاپ چۈشۈپ، ئانا تۇپراققا سىڭىپ كەتتى؛ ھەسرەتلىك تىنىقلىرىڭ گۈگۈم تىنىقىغا قوشۇلۇپ كەتتى.

سىلەر ھەسرەت بىلەن خوشلاشتىڭلار.

تويۇڭ نەغمە - ناۋا ئىلىكىدە ناھايىتى ئاددىي - ساددا ئۆتكۈزۈلدى. نىكاھ ئوقۇلۇپ، زۇمرەت ئۆيۈڭگە دەبدەبىسىز كۆچۈرۈپ كېلىندى.

لېكىن، دوستلىرىڭ گۈگۈم چۈششى بىلەن تەڭ يەنە داپ - دۇتارلىرىنى تاراڭشتىپ مەشرەپ باشلىۋەتتى:

ئالمىخانىنىڭ ئاقلىقى،

خۇددى ئاپئاق پاختىدەك.
مەيدىسىنىڭ گۆشى يوق،
رەندە سالغان تاختىدەك.

«پاراققىدە» كۆلكە كۆتۈرۈلدى. سازەندىلەر تېخىمۇ روھلاندى، رەققاسلار نازلىق بېقىشىپ، لەرزان - لەرزان تولغىنىپ، ئۇيغۇر ئۇسۇلىنى نامايان قىلاتتى.

ئالما ئاتسام يارىمغا،
تۇتىۋالدى موككىدە.
خىيالەتتە ئولتۇرسام،
سۆيۈۋالدى چوككىدە.

كۈي تېخىمۇ ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەنىدى. خۇددى يۇرىكىگىدىكى ۋىسال تەشنالىقىدەك.

مەشرەپ راسا قىزىۋاتقاندا، ئىسكەندەر قۇلىقىغا پىچىرلىدى.

سەمەندەر، داداڭنى... ئەكەپتۇ.

ــ نېمە؟ دادام كەپتۇما؟! ــ دېدىڭ سەر ئىسكەندەرگە قاراپ، بىر خىل ئىچكى ھاياجان، ئىچكى خۇشاللىق يۇرىكىگە تەپتى.

ــ ياق... داداڭنى چېرىكلەر...

سەگەكلەشتىڭ، ھاياجان - خۇشاللىقلىرىڭ ئىزىدىلا شىپپىدە توختاپ قالدى.

ــ تىلىڭنى چاينىماي، دېمەمسەن ئوچۇق؟! دادام...

يۇرىكىڭ ئەنسىز دۈپۈلدىدى.

ــ داداڭنى چېرىكلەر... داداڭ قۇربان بوپتۇ...

ــ نېمە!؟...

ئۇستىخانلىرىڭ قاراسلاپ كەتتى؛ ۋىسال تەشنالىقىدىكى قاغجىراق يۈرىكىڭ قاراسلاپ كەتتى؛ ۋۇجۇد - ۋۇجۇدلىرىڭ، ئۇڭە - ئۇڭلىرىڭ قاراسلاپ كەتتى، شۇڭا، سەن چاچراپلا تۇرۇپ تالاغا يۈگۈردۈڭ، ئاناڭمۇ، ئون ياشلىق سىڭلىڭمۇ، ئۇرۇق - تۇغقان، يۇرتداشلىرىڭمۇ ساڭا ئەگەشتى.

ئاھ، خۇدا، بۇ نېمە ئىش؟! نېمىشقا، زادى نېمىشقا شۇنداق بولىدۇ؟ دادام قوي باققىلى يايلاققا كەتكەن ئىدىغۇ؟... دادام قانداق بولۇپ قۇربان بولىدۇ؟

بىلمەيتتىڭ.

چۈنكى، سەن دادامنىڭ شۇ كۈنى ـــ سەن جەڭگاھقا بارماي، قايتىپ كەلگەن شۇ كۈنى سەھەردە ئاناڭ بىلەن خوشلىشىپ، تاغقا ـــ جەڭگاھقا كەتكەنلىكىنى ئۇقمايتتىڭ؛ «تويىنى قىلىۋېرىڭلار» دەپ تونۇپ بەرگەنلىكىنىڭمۇ يالغان ئىكەنلىكىنى، بۇ ھەقىتە ئاناڭنىڭ سېنى شۇنداق دەپ ئالداپ قويغانلىقىنى ئۇقمايتتىڭ؛ دادامنىڭ جەڭچىلەرنىڭ ئوزۇق - تۈلۈكى تۈگەپ كەتكەچكە، دامسىغا ئوزۇق - تۈلۈككە كېلىپ، دۈشمەن قولىغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى دەھشەتلىك قىينىقلار بىلەن پاجىئەلىك ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى ئۇقمايتتىڭ.

ئەمما سەن يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ ئەلەم بىلەن ئۆكسۈگەچ دادامنىڭ شۇ كۈنى «ئوغلۇم ئوت يالقۇنلىرى ئىچىدە ياشايدىغان قۇش ـــ سەمەندەردەك قەيسەر ئادەم بولسۇن» دېگەن ئۈمىدتە ساڭا «سەمەندەر» دەپ ئىسىم قويغانلىقىدىن قاتتىق ئەپسۇسلانغانلىقىنى قىياس قىلدىڭ؛ دادامنىڭ سەندەك بىر يارامسىز ئوغۇلنى بېقىپ چوڭ قىلغانلىقىدىن شۇنچىلىك ئەپسۇسلىنىپ، دىلىنىڭ پىچاقتا جىجىغانىدەك ئازابلانغانلىقىنى قىياس قىلدىڭ؛ شۇڭا، ئۇنىڭ سەن بىلەن خوشلاشقۇسى كەلمەي، سەندىن چەكسىز ئۈمىدسىزلەنگەن پېتى جەڭگاھقا كەتكەنلىكىنى قىياس قىلدىڭ.

داداڭنىڭ جەسىتىنى ئېلىپ كېلىۋاتقانلار بىلەن گىرىكلا جىلغىسىنىڭ ئاغزىدىلا ئۇچراشتىڭ. ئۇلار، سېنى كۆرۈپ كىگىزده ياسىغان زەمبىلنى يەرده قويدى. سەن ئۆزۈڭنى داداڭغا تاشلىدىڭ. كىيىم - كېچەكلىرىڭ قانغا بويالدى؛ يۈز - كۆزلىرىڭ قانغا بويالدى؛ يۈرەك - باغرىڭ قانغا بويالدى!

«مېنى كەچۈرگىن، دادا! مەندەك ياريماس، قورقۇنچاق، نان قېپى، لامزەللە، شەخسىيەتچى ئوغلۇڭنى كەچۈرگىن! »

ئازاب بىلەن يىغلىدىڭ؛ ھەسرەت - نادامەت بىلەن يىغلىدىڭ؛ پىغانلىق ھېسسىيات بىلەن ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ، تېلىقىپ - تېلىقىپ يىغلىدىڭ. بۇ ئازاب، بۇ ھەسرەت - نادامەت، بۇ پىغانلىق ھېسسىياتلىرىڭ ئۇچقۇنغا ئايلاندى، يالقۇنغا ئايلاندى، غايەت زور لاۋاغا ئايلاندى. بۇ قىساس ئۇچقۇنى، قىساس يالقۇنى، قىساس لاۋاسى ئىدى.

«دادا، مەن سېنىڭ قىساسىڭنى ئالىمەن! قىساسىڭنى ئېلىپ، ۋاپاسىز ئوغلۇڭ زەخمىناك قىلغان قەلبىڭگە مەلھەم چېچىپ، رەنجىگەن روھۇڭنى خۇشنۇد قىلىمەن! ماڭا ئىشەنگىنكى، جېنىم دادا، مەيلى قانداق ئىشلار يۈز بەرمىسۇن، قىساسىڭنى چوقۇم ئالىمەن! قىساسىڭنى مەڭگۈ ئۇنتۇمايمەن! راست دەۋاتىمەن، بۇزۇرۇكۋارىم دادا، ئەلنىڭ قىساسىنى ئۆزۈمنىڭ قىساسى دەپ بىلىمەن! پۈتۈمغا سانجىلىپ قان ئالغان ئازغان - تىكەنلەرنى ئەپۇ قىلىشنى، لېكىن مېنى ئەزگەنلا ئەمەس، ھەتتا كۆڭلىده ماڭا قارا سانىشنى نىيەت قىلغان، مېنى ھاقارەتلىگەن، مەسخىره قىلغان، كۆزىنى يوغانراق ئېچىپ قارىغان رەقىبلىرىمدىن قىساس ئېلىشنى پەرز ۋە مەڭگۈلۈك بۇرچۇم دەپ بىلىمەن!...»

بۇ سېنىڭ چىن يۈرىكىڭدىن ئۇرغۇپ چىققان قەسەمنامەڭ، ئۆمۈر بويى ئەمەل قىلىدىغان ياشاش مىزانىڭ ئىدى. لېكىن سەن يەنىلا قىساسنى ئۇنتۇغان ئادەم ئىدىڭ.

داداڭنىڭ ئۈچ نەزىرسىنى بەرگەن كۈنى كېچىده داداڭنى يەنه كۆز

ئالدىڭغا كەلتۈردۈڭ، مۇشتلىرى چىڭ تۈگۈلگەن، چىشلىرى مەھكەم كىرىشكەن، قىيا ئوچۇق قالغان كۆزلىرىدە قىساس ئۇچقۇنى، قان بىلەن زىننەتلەنگەن نېپىز لەۋلىرىدە خۇش تەبەسسۇم قېتىپ قالغان ئىدى. ئۇ خۇش تەبەسسۇم قېتىپ قالغان شۇ سۆيۈملۈك لەۋلىرىدە ساڭا نېمىلەرنىدۇر دېيىشكە، نېمىلەرنىدۇر ئەسكەرتىپ قويۇشقا، نېمىلەرنىدۇر ۋەسىيەت قىلىشقا تەمشىلىپ تۇرغاندەكلا قىلاتتى.

دادام نېمىلەرنى دېمەكچى، نېمىلەرنى ئەسكەرتمەكچى، نېمىلەرنى ۋەسىيەت قىلماقچى بولغىيتتى؟

بىلمەيتتىڭ.

«ئادەم كۆرەش ئۈچۈن يارالغان!...» دېمەكچى بولغىيمىدى؟

بىلمەيتتىڭ.

«قىساسىمنى چوقۇم ئال» دېمەكچى بولغىيمىدى ياكى «ئازادلىق - باراۋەرلىك، مۇھەببەت ھەققىدە قايتا ئويلىنىپ باق» دېمەكچى بولغىيمىدى؟

بىلمەيتتىڭ.

لېكىن، قىياس قىلدىڭ، شۇڭا، ئويلاندىڭ، ئويلا - ئويلا ئاخىر كۆز قارىشىڭنى ئۆزگەرتتىڭ؛ تۇغرا، مۇھەببەت ھەممىدىن ئۇلۇغ ئىكەن. مۇھەببەتتىن ئازادلىق تېخىمۇ ئۇلۇغ ئىكەن، مۇھەببەت ئازادلىقسىز ۋىسال تاپالمايدىكەن.

ئەمما، بۇ سېنىڭ مۇھەببەتكە بولغان كۆز قارىشىڭدا تامامەن يېڭىلىنىش بولغانلىقىدىن دېرەك بەرمەيتتى.

ئەگەر يۇرتىمىز ئازاد بولغان بولسا، دادام ئازادلىق... دەپ جەڭگە بارمايتتى، قۇربان بولمايتتى، ئانامۇ، سىڭلىمۇ، مەنمۇ دادامدىن ۋاقتىسىز ئايرىلىپ، مۇھەببەتتىن مەھرۇم قېلىپ، بەختسىز بولۇپ قالمايتتۇق، داغدا، ھەسرەتتە قالمايتتۇق.

ئازابلىق خىياللار بىلەن زادىلا ئۇخلىيالمىدىڭ، ئورنۇڭدىن تۇرۇپ،

چىراغنى ياقتىڭ، داداڭنى خوتەن قەغىزىگە پۈتۈلگەن «دىۋانى هىجرانىي» ناملىق دىۋاننىنى قولۇڭغا ئېلىپ، جىنچىراغنىڭ غۇۋا يورۇقىدا ئۇنى ئەستايىدىل ئوقۇشقا باشلىدىڭ، داداڭنىڭ «هىجرانىي» تەخەللۇسى بىلەن ئىجاد قىلغان بۇ شېئىرلىرىنىڭ كۆپىنچىسى ساڭا ياد بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ هىدىنى پۇراش، سېيماسىنى كۆرۈش، يۈرەك سۆزلىرىدىن بەهر ئېلىش ئۈچۈن، ئۇنى تولۇق، ئەستايىدىل ئوقۇيتتىڭ.

شۇنداق، هەر بىر هەرپىتىن داداڭنىڭ هىدى كېلەتتى؛ هەربىر بوغۇمىدىن داداڭنىڭ قەيسەرانە سېيماسى جىلۋە قىلاتتى؛ هەربىر مىسرادىن داداڭنىڭ هېكمەتلىك پىكرلىرى قۇلقىڭ ئارقىلىق قەلب كۆلچىكىڭگە قۇيۇلاتتى. قىسقىسى، «دىۋان» دىكى بۇ شېئىرلار ۋۇجۇدۇڭنى لەرزىگە سالاتتى، خۇددى سەن ئۈچۈنلا ئىجاد قىلىنغاندەك.

يېگانە قالساڭمۇ هەق تەرەپتە تۇر،
رەقىبلەر كۆكسىگە خەنجىرىڭنى ئۇر.
بولساڭمۇ قەلەندەر ياشا مۇستەقىل،
شۇندىلا روهۇڭدىن تارقىلىدۇ نۇر.

سەن بۇ رۇبائىينى ئوقۇپ توختاپ قالدىڭ.

ئاھ، خۇدا! مەن نېمىشقا يەكىكە - يېگانە قالساممۇ، هەق تەرەپتە تۇرالمىدىم؟ نېمىشقا هەققانىيەت ئۈچۈن رەقىبلەرنىڭ كۆكسىگە خەنجەر ئۇرالمىدىم؟ نېمىشقا روهۇمنى قۇياشتەك پارلىتالمىدىم؟

شۇنداق، ئادەم كۆرەش ئۈچۈن يارالغان؛ ئۆز غايە - ئىتتىقادى، ئازادلىقى ئۈچۈن تېنىمسىز كۈرەش قىلىش ئۈچۈن يارالغان. دادا، ماڭا ئىشەن، مەنمۇ چوقۇم ئۆز غايە - ئىتتىقادىم، ئۆزۈمنىڭ، ئەلنىڭ ئازادلىقى - باراۋەرلىكى ئۈچۈن ئۆمرۈم بويى كۈرەش قىلىمەن.

ياشىلىرىڭ تارىلاپ تۆكۈلدى. سەن ئۆزۈڭنى بېسىۋېلىپ،

ياشلىرىڭنى قولۇڭنىڭ كەينى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ، داداڭنىڭ سەن تۇغۇلغان كۈنى يۈكسەك ئۈمىدۋارلىق ھېسسىياتى بىلەن يازغان «مەن بار» رادىئىلىق مۇۋەششەھىنى ئوقۇدۇڭ:

سېنىڭدەك، سەن ئۇچۇن ئوتقا ئۆزۈمنى ئاتقىلى مەن بار،
ئوتۇڭدا كۈل بولۇپ خەستەك، لېيىڭغا پاتقىلى مەن بار.

ئەجەلنىڭ نۆۋىتى كەلسە ساڭا، تەشۋىش يېتىپ يۈرمە،
سالامىم بىرلە ئەزرائىل تىغىدا① ياتقىلى مەن بار.

مۇھەببەت - سۆيگۈ، مېھرىمدە قىران روھۇڭغا بەل باغلاپ،
ساڭا ھەر نە كېرەك بولسا، جېنىمنى ساتقىلى مەن بار.

ئەگەر ئالۋۇنغا يەم بولسا ئېتىڭ چۆللەردە ئارماندا،
غۇرۇرۇم بىرلە مەپەڭگە ئۆزۈمنى قاتقىلى مەن بار.

نىيەت - گۈلباغلىرىڭغا زاغ قونۇپ سايراشقا تەمشەلسە،
ئۇنى قەھرىمنى يا ئەيلەپ داۋاملىق ئاتقىلى مەن بار.

دىرىلداپ تىترىسەڭ قىشتا قالا قەلبىمنى، مېھرىمنى،
ناۋادا چاڭقىساڭ يازدا، بولۇپ مۇز قاتقىلى مەن بار.

ئەگەر روھۇڭغا ئال② چۈشسە، ئۇنى ئۇيغۇرچە روھ بىرلە،
خىزىر يەڭلىغ داۋالاپ، تېز بېقىپ، ئايناتقىلى مەن بار.

رەھىمسىزدۇر پەلەك - تەقدىر، ياشا ھىجرانىيدەك قەيسەر،

بۇيۇك پەزىلىمنى پەزىلىگگە ئۆمۈرلۈك چاتقىلى مەن بار.

... دادام ئۆز ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىپ، ياشانغان تۇرۇقلۇقۇمۇ مەن ئۈچۈن ئەزرائىلنىڭ ئالدىغا مەردانىلىك بىلەن بارالىدى. مەن پۈتۈن-سۈرۈك بىر يىگىت تۇرۇپمۇ نېمىشقا بارالمىدىم؟ نېمىشقا دادامنىڭ مەندىن كۈتكەن ئۈمىدىنى ئاقلىيالمىدىم؟ مېنىمۇ يىگىت دېگىلى بولامدۇ ــ ھە؟!

ياشلىرىڭ يامغۇر بولۇپ قۇيۇلدى. ھەر قانچە قىلىپمۇ ئۆزۈڭنى تۇتۇۋالالمىدىڭ. «دۇۋان» نى يېپىپ، ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ ھەسرەت بىلەن يىغلاپ كەتتىڭ. ئۇگە - ئۇگلىرىڭ ھەسرەت - نادامەتتىن لەرزىگە كەلگەندى.

جېنىم دادا، مەن سەن ئۈچۈن قىساس ئالىمەن! قىساسىڭنى ئېلىپ، گۇناھىمنى يۇيۇپ، روھۇڭنى خۇشنۇد قىلىمەن! ئالدىڭغا ئۇيغۇر يىگىتلىرىگە خاس پىداكارانە خىسلىتىم بىلەن بېرىپ، سەندىن ئەپۇ سورايمەن. مېنى كەچۈرەمسەن. دادا؟

قەلبىڭدە قىساس ئوتى گۈرۈلدەيتتى.

ئەتىسى قاق سەھەردىلا دەرۋازاڭ بوشقىنە قېقىلدى، تېزلا كىيىنىپ سىرتقا چىقتىڭ. سېنى دوستلىرىڭ ــ قايسى كۈنى ھەر خىل باھانە - سەۋەبلەرنى كۆرسىتىپ، جەڭگە بېرىشتىن يالتىيۋالغان دوستلىرىڭ كۈتۈپ تۇراتتى.

ــ سەنمۇ بارامسەن؟ ــ دېدىڭ سەن ئىسكەندەرگە قاراپ.

ــ بارماي، نېمىشقا بارمايتتىم؟

ــ قىسسەڭنى كىم يازار ئەمدى؟

ــ يەنىلا ئۆزۈم يازىمەن، ــ دېدى ئىسكەندەر خىجالەت ۋە ئۈمىدۋارلىق ھېسسىياتى بىلەن،- بۇقېتىم قىسسەمنى قەلەم بىلەن ئەمەس، قورال بىلەن يازماقچى.

-ئۆتكەندە شۇنداق دېگەن بولساڭ...-دېدىڭ سەن ھەسرەت بىلەن.

-ئويلاپ باقسام، بىز ئۆلۈكلەرنىڭ ئەمەس، تىرىكلەرنىڭ غېمىنى بەكرەك قىلمىساق بولمايدىكەن.

-شۇ، ھەممىدىن موھىمى زۇلۇمدىن قۇتۇلۇش!-دېدى موللا ئايۇپمۇ ئىسكەندەرنىڭ سۆزىگە ئۇلاپلا. ئۇ يەتتە-سەككىز تالىپنى ئەگەشتۈرۈپ كەلگەنىدى.

دوستلىرىڭ كۈلۈپ كېتىشتى. سەنمۇ ھەسرەتلىك ۋە ئۇمىدۋارلىق بىلەن ئاچچىق كۈلۈپ قويۇپ، ئاناڭ ۋە ئايالىڭ بىلەن خوشلاشتىڭ، ئەلۋاتتە، يىغلاپ تۇرۇپ ئەمەس.

ئاتا-ئانىلىرىڭلار، ئەھلى جامائەت كۆز يېشى، خىزىرانە تىلەك-دۇئالىرى ئارقىلىق سىلەرگە ئامانلىق ۋە نۇسرەت تىلەپ قالدى؛ تولۇن ئاي پارلاپ، يۇلتۇزلار چاراقلاپ تۇرغان شۇنقەدرى كېچىسىدەك گۈزەل كېچە ئېزگۈ تىنىقلىرى ئارقىلىق سىلەرگە ئۇمىد بېغىشلاپ قالدى؛ چوپان دەريا‌سى جەننەت ساداسىدەك يېقىملىق شاۋقۇنلىرى ئارقىلىق سىلەرگە جۇشقۇن ھاياتىي كۈچ بېغىشلاپ قالدى.

سىلەر ئۆتكەن كۈنى سەن قېچىپ كەلگەن چاۋار-چاتقاللىق، يىلان-چايانلىق يول بىلەن ئەمەس، ئىككى ياقىسىدا سۇپسۈزۈك سۇلاپ ئېقىپ تۇرىدىغان، ھاياتبەخش ھىد چېچىپ تۇرغان شاھانە گۈللەر بىلەن پۈركەلگەن، خىلمۇخىل خۇشناۋا قۇشلار سايراپ تۇرىدىغان نۇرانە يول بىلەن جەڭگاھقا قاراپ يۈرۈپ كەتتىڭلار. قەدەملىرىڭلار شۇ قەدەر يەڭگىل ئىدى، خۇددى قۇش پېيىدەك. يۈرىكىڭلار توختاۋسىز ئالغا ئىنتىلەتتى، گويا‌كى ئوغۇزخانىڭ دۇلدۇلىدەك. قەلبلىرىڭلار ئازادلىق، تەڭلىك، باراۋارلىك، تىنىچلىققا مۇھتاج ئىدى. سىلەر مۇشۇ مۇھتاجلىق ئۈچۈن، تاغقا-ئىنقىلاپ سېپىگە قاراپ كېتىۋاتاتتىڭلار. چۈنكى، سىلەر ئىنقىلابقا قاتنىشىپ، قەلبىڭلارنىڭ مۇھتاجلىقى ئۈچۈن قان كېچىپ كورەش قىلىش قارارىغا كەلگەنىدىڭلار. شۇڭا، قەدەملىرىڭلار ئىتتىك، ئالدىرىمسىڭلار بولمايتتى. چۈنكى، مۇھتاجلىق ئۈچۈن ئېلىپ

بىرىلىۋاتقان ئىنقىلاب ساڭا، ئىسكەندەرگە، مولا ئايۇپقا.... ئوخشاش ئازادلىق ئۇچۇن تۇغۇلۇپ، ئازادلىق ئۇچۇن ئۆلىدىغان ھەقىقىي ئەزىمەتلەرگە مۇھتاج ئىدى، خۇددى قەلبلىرىگلار تەڭلىك-باراۋەرلىك، تىنچلىق، ئازادلىققا مۇھتاج بولغاندەك.

شۇڭا، قەلبلىرىگلار گۈزەل كۆيلەر-جەننەت ساداسى بىلەن تولغاندى؛ مەنزىلىگلار جەننەت گۈللىرى بىلەن بېزەلگەندى.

5

زور قوشۇن بىلەن ئارىتاشتا ئۇچراشتىگلار. شۇنىڭ بىلەن ئىنقىلابىي ھاياتىڭ باشلاندى.

سەن تەقدىرىگدىن چەكسىز رازى بولدۇڭ. چۈنكى، ھەممىگلار مەتسالى تۇرۇشلۇق روتىغا تەقسىم قىلىنغانىدىگلار. سەن، ئىسكەندەر، مولا ئايۇپلار مەتسالى تۇرۇشلۇق ۋىزۇتقا تەقسىم قىلىندىگلار. بىلله ئوينىاپ چوڭ بولغان دوستلىرى بىلەن بىلله جەڭ قىلىش، ھۇررا سادالىرى ئىچىدە بىلله ئاتاكىغا ئۆتۈش، جەننەت ساداسى ئىچىدە ئازادلىق-باراۋەرلىك ئۇچۇن بىلله قۇربان بېرىش نېمىدېگەن كۆڭۈللۈك ھەم زور بەخت-ھە!

شىددەتلىك جەڭلەر ساڭا جەسۇرلۇق بەخش ئېتىۋاتاتتى.... سەن بىكار قالساڭلا مىلتىقىڭنى سىلايتتىڭ، سۈرتەتتىڭ، خۇددى مەرھۇم ئايالىڭنىڭ چاچلىرىنى، يۈز-كۆزلىرىنى سىلىغاندەك. ئەمدى يېڭى ئايالىڭ زۇمرەتنىڭ چاچلىرىنى، يۈز-كۆزلىرىنى قاچان سىلارسەنكىن؟ قاچان سىلاپ، قاچان ۋىسال قۇچارسەنكىن؟ ئۇرۇش قاچان ئاخىرلىشىپ، ئازادلىق، تىنچلىق، ئاسايىشلىق كۈنلىرى قاچان يېتىپ كېلەركىن؟ بىلمەيتتىڭ.

لېكىن، سەن شۇ كۈنلەرنىڭ تېزرەك يېتىپ كېلىشىنى شۇ قەدەر

ئۈمىد قىلاتتىك. شۇلارنى ھەربىر ئويلىنىڭدا، ئىچ-ئىچىڭدىن شېرىن ئىستەك ئوقچۇيتتى؛ ئىچ-ئىچىڭدىن قىساسكارانە روھ ئۇقچۇيتتى.

يۈرىكىڭ كەلگۈسىگە، مۇھەببەتكە، ئازادلىق-باراۋەرلىككە تەلپۈنەتتى.

سەن تەلپۈنۈش ئىلكىدە جەسۇرانە جەڭ قىلاتتىك.....

قوشراپتىكى جەڭ قار ئۇچقۇنداپ تۇرغان بىر كېچىسى باشلانغاندى. سەن بىر تۈپ قېرى سۆگەتنىڭ تۈۋىگە كرىۋالغانىدىك. مەتسالى بىر ئازگالغا مۆكۈنۈۋالغاندى.

سىلەرنىڭ ۋەزىپەڭلار روتىنىڭ چېكىنىشى ئۈچۈن دۈشمەننى توسۇپ تۇرۇش ئىدى. روتا دەريادىن ئۆتۈپ بولغاندا، بەلگە ئوقى ئېتىلاتتى، بەلگە ئوقى ئېتىلسىلا، سىلەر چېكىنەتتىڭلار.

دۈشمەنلەر پايپاسلاپ كېلىشكە باشلىدى. ئۇلار سىلەرگە يېگىرمە-ئوتتۇز قەدەمچە قالغاندا، ۋىزۋوت كوماندىرىنىڭ بۇيرۇقى ئاڭلاندى:

-ئېتىڭلار!

سىلەر ئوق ئېتىشقا باشلىدىڭلار، شىددەتلىك ئېتىشىش باشلاندى. ئوقلار قۇلاق تۈۋىڭدىن، باش-ئۈستۈڭدىن ۋىزىلداپ ئۇچۇپ ئۆتەتتى؛ مىنامىيوت ئوقلىرى ئەتراپىڭدا پارتلاپ زېمىننى لەرزىگە سالاتتى، سىلەرنى توپىغا كۆمەتتى، چىقىمدار قىلاتتى....

لېكىن، سىلەرنىڭ ھازىرقى ئورنۇڭلار ناھايىتى ياخشى ئىدى، بىر قۇرۇق ئۆستەڭنىڭ ئىچىگە كىرىۋالغانىدىڭلار. دۈشمەن يانتۇلۇقتىن ئۆمىلەپ ھۇجۇمغا ئۆتكەنىدى. شۇڭا، سىلەرنىڭ ئوقۇڭلار ئانچە زايە كەتمەيتتى ئەمما، چېرىكلەر پەۋقۇلئاددە كۆپ، بىرى يېقىلسا، ئۇنى قىمىرلاپ ئىز بېسىپ كېلىۋېرەتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇلارنىڭ مىنامىيوتلىرى تېخىمۇ غالجىلاشقاچقا، ئىزۋۇدىڭلار ھالسىراپ قېلىۋاتاتتى.

شۇڭا، سىلەر بەلگە ئوقىنىڭ تېزرەك ئۇچۇپ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتەتتىڭلار.

-سەمەندەر، سەن بارمۇيا؟!

-ئوق....ئوق بولمىسا، نېمىنى ئاتىمەن؟ تەلىپكىمنى ئاتىمەنمۇ يا؟

ئوقۇڭ تۈگەپ قالغانىدى، ئوقۇڭلار تۈگەپ قېلىۋاتاتتى. ئۇرۇش يەنە ئون مىنۇت داۋاملىشىدىغان بولسا، سىلەر پۈتۈنلەي مەغلۇپ بولۇپ، روتا ئېغىر تالاپەتكە ئۇچرىشى مۇمكىن ئىدى.

دەل شۇنداق پەيتتە ۋىزۋوت كوماندىرىنىڭ بۇيرۇقى گۈمبۈرلەشلەر ئىچىدە جاراڭلىدى:

-يىگىتلەر، ئەڭ ئاخىرقى تىنىقمىز قالغۇچە كۈرەش قىلايلى!

شۇنداق قىلماي بولمايتتى. سىلە شۇنداق قىلىدىڭلار، ئاخىرقى ئوقلىرىڭلارنى ئېتىشقا باشلىدىڭلار. زېمىن تىترەيتتى، قار ئۇچقۇنلىرى توپا-چاڭلارغا قوشۇلۇپ كېتەتتى. دۈشمەنلەر يەر بېغىرلاپ يېقىنلاشماقتا ئىدى. قۇچاقلاشما جەڭ باشلىنىش ئالدىدا تۇراتتى. ئەگەر قۇچاقلاشما جەڭ بولۇپ قالىدىغانلا بولسا، سىلەر بىردەمدىلا قىيما-چىيما بولۇپ كېتەتتىڭلار.

سېنىڭ بەلگە ئوقىنى كۈتۈپ، سۆگەتنىڭ دالدىسىدا مۈشۈكتەك ماراپ يېتىۋەرگۈڭ كەلمىدى. شۇڭا، سۆگەتنىڭ دالدىسىدىن توشقاندەك پارتىدە چىقتىڭ-دە، پەسكە قاراپ يۇمىلاندىڭ، ئۆمىلىدىڭ.

- سەمەندەر، يېنىپ كەل، خەتەرلىك!

مەتسالى تۇۋلاپلا قالدى. ئۇنىڭ ئاخىرقى ئاۋازى سېنىڭ دومىلاشلىرىڭ ئاستىدا قالدى. سەن ئون نەچچىنى دومىلىنىپ، بىر ئويمانلىققا كىرىپ توختىدىڭ. ئويمانىدىن بېشىڭنى چىقىرىۋىدىڭ، بىر پاي ئوق تەلىپكىڭگە تېگىپ، بىر تەرىپىنى قوناق قۇلىقىدەك ساڭگىلىتىپ قويدى. سەن ئويمانغا چاپلىشىپلا قالدىڭ.

«ھۇ ئاناڭنى!.... ئەزرائىل، رەھمەت ساڭا!...»

سەن يەنە بېشىڭنى چىقاردىڭ. بەش-ئالتە قەدەمچە نېرىدا ئۇچ دۈشمەن ئۆلۈكى سۈنايلىنىپ ياتاتتى. سەن شۇلارنىڭ ئوقلىرىنى ئالماقچى

بولدۇڭ. شۇ چاغدا، دەل شۇ چاغدا، تۇمانلىق ھاۋادا ياپيېشىل بەلگە ئوقى پارلىدى، خۇددى ئۇمىدتەك. شۇنىڭ بىلەن تەڭ كۆكلۈكمۇ پاللىدە يۇرۇپ كەتتى، گويا كى قۇياشتەك. چېكىنىش بۇيرۇقى بېرىلدى، ۋىزۋوت چېكىندى.

-سەمەندەر، تېز، تېز بول! تېز يېنىپ كەل! مەن سېنى قوغداي!

مەتسالى ۋىنىي ئالدىراتقىلى تۇردى. بىراق، سېنىڭ قۇرۇق قول قايتىپ كەتكۈڭ كەلمىدى. چېكىنىش ئۇچۇنمۇ ئوق بولمىسا بولمايتتى. ئاتاكىغا ئۆتۈشتىن كېيىنىشىنىڭ قىيىن ۋە خەتەرلىك ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلەتتىڭ. شۇڭا، سېنىڭ ھېلىقى ئۇچ چېرىكىنىڭ ئوق-دورىلىرىنى غەنىيمەت ئالغۇڭ، بولۇپمۇ ئاۋۇ بىرىنىڭ ئاپتۇماتىنى غەنىيمەت ئېلىپ، ئۇنى مەتسالىدەك سايراتقۇڭ كەلگەنىدى.

ئاپتوماتىم بار بولغان بولسا، نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى-ھە! نېمە ئۇ مىلتىق دېگەن! يوقتىن ياخشىراقكەن ئىشقىلىپ.....

سەن تەۋەككۈل دەپ ئويمانداىن چىقتىڭ. ئىككى تاقلاپلا ھېلىقى ئۆلۈك چېرىكلەرنىڭ قېشىغا كېلىپ، قورالىرىنى، ئوق-دورىلىرىنى ئېلىپ ئۆمىلەشكە باشلىدىڭ.

مەتسالى ئاندا-ساندا ئوق ئېتىپ قويۇپ سېنى قوغداۋاتاتتى. ئارىلىق يەتتە-سەككىز قەدەمچە قالغاندا، ئورنۇڭدىن دەس تۇرۇپ يۈگۈردۈڭ. بىراق مەتسالىنىڭ ئالدىغا كېلىپلا موككىدە يىقىلدىڭ. چۈنكى، ئوڭ پۇتۇڭغا ئوق تەگكەنىدى. ئۇ سېنى تارتىپ ئېرىقنىڭ ئىچىگە چۈشۈردى.

ۋىزۋوت چېكىنىپ بولغانىدى. مەتسالىنىڭمۇ ئوقى تۈگىگەنىدى.

- نېمىشقا....نېمىشقا چېكىنمەيسەن؟ تېز قاچ!-دېيىشكە سەن ئاپتوماتىڭنى دۈشمەنگە توغرىلاپ.

دۈشمەنلەر يوپۇرۇلۇپ كېلىۋاتاتتى.

- سېنى تاشلاپما؟-دېيدى مەتسالى سەن غەنىيمەت ئالغان يەنە بىرئاپتوماتنى قولىغا ئېلىپ.

شۇنداق، ئۇسېنى تاشلاپ قاچالمايتتى. ئۇنىڭ سېنى تاشلاپ قاچالمايدىغانلىقىغا شەكسىز ئىشىنەتتىڭ. چۈنكى، ئۇ بۇنىڭدىن بۇرۇنمۇ سېنى شۇنداق قوغداپ قالغانىدى. بىر قېتىمى سىلەر چېكىنىۋېتىپ سەن سازلىققا پېتىپ قالغانىدا، ئۇ سېنى قۇتقۇزىمەن دەپ ھەر ئىككىڭلار دۈشمەن قولىغا چۈشۈپ قېلىپ، دەھشەتلىك قىيناقنىڭ تەمنى تېتىپ بولغۇچە روتا بىر كېچىدىلا ھۇجۇم قىلىپ، سىلەرنى قۇتقۇزۇپ قالغانىدى. يەنە بىرقېتىم ئۇ يامغۇردەك يېغىۋاتقان ئوققا قارىماي، سېنى قۇتقۇزۇپ قالماق بولۇۋاتاتتى.

ئەممىا، سەن ئۇنىڭ سېنى قۇتقۇزغۇسى يوقلۇقىنى، پەقەت ئىرادىسىگە خىلاپ ھالدا قۇتقۇزۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتىڭ. ئەگەر بىلگەن بولساڭ، ئۇنى قېچىشقا دەۋەت قىلىشنىڭ ئورنىغا ئۇنىڭدىن ئېھتىيات قىلغان بولاتتىڭ.

- سەن تېز قاچ! مەن سېنى قوغداي!

- ياق!

ئىككىلىمىزلا ئۆلۈپ كېتىمىز.....

- مەيلى، ئۆلسەك تەڭ ئۆلىمىز!

ئۇ قاچقان بولسا، سەن ئۇنى چوقۇم قوغداپ قالالايتتىڭ، بىراق، ئۇ قاچقىلى ئۇنىمىدى. سەن قاچالمايتتىڭ، ئىككىڭلار بىللە قېچىش خەتەرلىك، ئانچە ماڭمايلا دۈمبەڭلاغا ئوق يېيىتىڭلار، ئۇنىڭدىن كۆرە، مەتسالىنى قاچۇرۇۋتىپ، ئاخىرىغىچە ئىتىشقىنىڭ ياخشى ئىدى.

ئېتىشتىڭلا، سىلەر ئاتاتتىڭلار، گىرانات تاشلايتتىڭلار. دۈشمەن ئوفىتسېرلىرى كانىيى يىرتىلىپ كەتكۈدەك ئالىتاغىل ۋارقىرىشاتتى. دۈشمەنلەر ئاستا-ئاستا ئېھتىيات بىلەن يوپۇرۇلۇپ كېلىۋاتاتتى. ئاپتوماتىڭلار سايرايتتى. بۇ سېنىڭ تۇنجى قېتىم ئاپتومات ئېتىشىڭ ئىدى.

ئاپتوماتتا جەڭ قىلىش نېمىدېگەن كۆڭۈللۈك-ھە!

قەلبىڭدە مەتسالىغا بولغان ھۆرمەت-تەشەككۇر كۆۋرەيتتى، خۇددى

زەرەپشان دەريا سىدەك. چۈنكى، سەن مەتسالىنىڭ سېنىڭ ئۆلۈمىڭنى تىلەيدىغان، ئەمما ئۆلۈپ كېتىشىڭدىن ئۆلگۈدەك قورقىدىغان بىردىنبىر دوستۇڭ ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتىڭ؛ سەن يوق جايدا ئۆلۈپ كېتىشىڭنى ئاللادىن ئىلتىجا قىلىدىغان، سېنى «مېڭەڭگە ئوق تېگىپ، تىن تارتمايلا ئۆلەرسەن ئىلاھىم!» دەپ دوستانە ئۆچمەنلىك بىلەن قارغايدىغان بىردىنبىر دوستۇڭ ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتىڭ.

جەننەت ساداسى بىلەن لىق تولغان يۈرىكىڭدە چەكسىز پەخرىمەنلىك-ئىپتىخار ئۇرغۇيتتى. سەن شۇنداق بىر سادىق، قەيسەر دوستۇڭنىڭ بارلىقىدىن پەخرلىنەتتىڭ. چۈنكى، سەن مەتسالىنىڭ قەلبىدە ساقلا نىسبەتەن مۇھەببەتلىك غەزەپ-تەپرىتىگە چوڭقۇر دوستلۇق، مېھىر-مۇھەببەتنىڭ سىڭىپ كەتكەنلىكىنى ئۇقمايتتىڭ؛ ئۇنىڭ بىر-بىرىگە قارشى بۇ رودۇپايانە ھېس-تۇيغۇلىرىنىڭ خۇددى سىلەر دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلىۋاتقانلا ئوخشاش جاھىلانە تىركىشىۋاتقانلىقىنى ئۇقمايتتىڭ؛ گەرچە ئۆزۈڭلارنىڭ مەغلۇپ بولىدىغانلىقىڭلارنى ئېنىق بىلسەڭمۇ، لېكىن مەتسالىنىڭ قەلبىدىكى مۇھەببەتكە تولغان رەقىبانە ھېس-تۇيغۇلىرىنىڭ قايسىسىنىڭ مەغلۇپ بولىدىغانلىقىنى، قايسىسىنىڭ مەغلۇپ بولۇشىنى ئۈمىد قىلىدىغانلىقىنى ئۇقمايدىغانلىقىنى ئۇقمايتتىڭ.

دۈشمەنلەر ئالدىڭلاردىن ئۆتمەي، ئاللىبۇرۇن چېكىنىپ بولغان ئىزۇۋۇدنى قوغلىيالمايتتى. ئۆتۈش يولى بەك تار بولۇپ، بۇ سىلەرگە ناھايىتى پايدىلىق ئىدى. شۇڭا، دۈشمەن يېقىنلاپ كېلەلەيتتىيۇ، شىددەت بىلەن ھۇجۇمغا ئۆتەلمەيتتى. ھۇجۇمغا ئۆتسىلا بىردىن-بىردىن يەر چىشلەيتتى.

-ئوقنى ئايا،-دېدى مەتسالى،- بىردانە گىرانات ئېلىپ قوي.

سىلەر ئوقنى ئاياشقا باشلىدىڭلار، ئاياپ ئاتتىڭلار. شۇنچە ئاياپ ئاتساڭلارمۇ، ئاخىر ئوقۇڭلار تۈگەپ قالدى.

-قانداق قىلىمىز؟-دەپ سورىدىك. ئۇمۇ ياندۇرۇپلار سورىدى:

-قانداق قىلىمىز شۇ؟

دۇشمەنلەر ئۆملەپ يېقىنلاپ كەلمەكتە ئىدى.

-مېنىڭچە، سەن دەرھال قاچ، ھازىرمۇ قېچىپ كېتەلەيسەن.

-سەنچۇ؟ مەن گىرانىتنى مەيدەمگە تېڭىپ جىممىدە يېتىۋالىمەن. دۇشمەلەر ئەتىراپىمغا راسا ئولاشقاندا، «گۇممىدە» پارتلىتىمەن! سەن ماڭا قارىماي، تېز قاچ!-دېدىك چەكسىز رازىمەنلىك بىلەن. چۈنكى، سېنىك دۇشمەن قولىغا تىرىك چۈشكۈڭ يوق ئىدى، چۈنكى زەيىنىددىننى قۇتقۇزۇپ قېلىش جەريانىدىكى دەھشەتلىك قىيناقلارنىڭ تەمى ھازىرمۇ قەلبىڭدە شۇ پېتى ساقلىنىپ قالغانىدى.

مەتسالى ئويلىنىپ قالدى. دۇشمەن ئېھتىيات بىلەن يېقىنلاپ كەلمەكتە ئىدى. شۇڭا، سەن ئۇنى قېچىشقا سۈيلىدىڭ:

- مەن بىلەن كارىڭ بولمىسۇن، تېز قاچ دېدىم! مەن سەندىن رازى، ئۇ دۇنيا-بۇدۇنيا رازى!

- ياق، مەن سېنى تاشلاپ قاچالمايمەن، تاشلاپ قاچقۇچە... سەن دېگەندەك قىلىلى!

سىلەر گىراناتنىڭ ھالقىسىنى بارمىقىڭلارغا ئۆتكۈزۈپ، ئۇنى باغرىڭلارغا چىڭىدە بېسىپ، جىممىدە يېتىۋېلىستىڭلار، خۇددى ئۆلۈكتە.

- مەندىن رەنجىگەن تەرەپلىرىڭ بولسا، ئەپۇ قىل، ئاداش!-سەن چوڭقۇر ئۆتۈنۈش بىلەن پىچىرلىدىڭ.

- يوق.... سەندىن رەنجىگەن تەرەپلىرىم يوق!

بىراق، ئۇنىڭ قىيقىزىل يالغان گەپ قىلىۋاتقانلىقىنى ئۇقمايتتىڭ.

- سېنىڭمۇ مەندىن رەنجىگەن تەرەپلىرىڭ بولسا، كۆڭلۈڭدىن چىقىرىۋەت، خوش!-دېدى ئۇ.

- ئۇ دۇنيادا قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈش نېسىپ بولغاي، ئىلاھىم!

دۇشمەنلەر ئوندىق ئىتتتىك باستۇرۇپ كېلەلمەيتتى. چۈنكى، ئۇلار سىلەرنىڭ تۈيۇقسىز ھۇجۇمىڭلارغا ئۇچراپ، جېنىدىن جۇدا بولۇشىدىن قورقاتتى. شۇڭا، ۋاقىت ناھايىتى ئاستا ئۆتۈۋاتاتتى، خۇددى سازاڭ ئۆمىلىگەندەك.

قەلبىڭ سېھىرلىك گۈزەل كۈيلەر-جەننەت ساداسى بىلەن تولغانىدى. يۈرىكىڭ جەننەت ساداسى ئىلكىدە دۇپۇلدەيتتى، شۇنىڭلايتتى. ئۇنىڭ بۇ ئاخىرقى دۇپۇلدەسلىرى تولىمۇ سۆيۈملۈك، شۇنىڭلاشلىرىمۇ ئاجايىپ جەلپكار ئىدى. يۈرىكىڭنىڭ بۇ سۆيۈملۈك دۇپۇلدەشلىرىگە، جەلپكارانە شۇنىڭلاشلىرىغا ئالدىنىپ قالغۇڭ يوق ئىدى. ئالدىنىپ قالىدىغانلا بولساڭ، ئويلىنىپ قالاتتىڭ. ئويلىنىپ قالىدىغانلا بولساڭ، دەسلەپكى قارارىڭدىن يېنىۋىلىشقا مەجبۇر بولۇپ قالاتتىڭ.

«ھايات-ماماتلىق ھەققىدە تەكرار-تەكرار ئويلىنىۋەرگەن ئادەم مەڭگۈ قەھرىمان بولالمايدۇ.»

سەن بۇ نوقتىنى جەڭگاھقا كەلگەندىن بېرى تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلىۋاتاتتىڭ. شۇڭا، سېنىڭمۇ دۇشمەن قولىغا تىرىك چۈشۈپ قېلىپ، دەھشەتلىك قىيناقلارغا (ناۋادا) بەرداشلىق بېرەلمەي، مەخپىيەتلىكنى ئاشكارىلاپ قويۇپ، قەھرىمانلىق شەرىپىدىن مەھرۇم قالغۇڭ يوق ئىدى؛ ھايات تەشنالىقىغا بەرداشلىق بېرەلمەي، جەننەت ساداسىدىن مەھرۇم قالغۇڭ يوق ئىدى.

شۇڭا، ئوي-خىيال، سەزگۈ دېگەنلەرگە كاللاڭدىن قىلچە ئورۇن بەرمەي، نەپسىڭنى پەسەيتىپ جىممىدە يېتىۋالدىڭ، خۇددى تاشپاقىدەك.

لېكىن، سەن مەتسالىنىڭ ئويلىنىۋاتقانلىقىنى-ھاياتلىق، مۇھەببەت، ۋىسال ھەققىدە تەكرار-تەكرار ئويلىنىۋاتقانلىقىنى ئۇقمايتتىڭ؛ بۇ ھەقتە ئويلىنىپ-ئويلىنىپ، ئاخىر سېنىڭ گرانىتىڭ «گۈممىدە» پارتىلىغاندىن

كېيىن، ئۆزىنىڭ گرانىتىنىڭ پىينى ئۈزۈپلا قالدۇق دۇشمەنگە تاشلاپ، هايات قېلىش قارارىغا كەلگەنلىكىنى ئۇقمايتتىڭ؛ ئۇنىڭ «بۇ ئۇنى دۇشمەن قولىغا تىرىك تاشلاپ بەرگەنگە قارىغاندا، مىڭ مەرتىۋە ياخشى، تارتىدىغان ۋىجدان ئازابىمۇ يېنىكرەك بولىدۇ» دەپ ئويلاپ، شۇنداق شۇملۇقانە قارا چىقارغانلىقىنى ئۇقمايتتىڭ؛ زۇمرەتكە نېمىدەپ جاۋاپ بېرىش، نېمىدەپ چۈشەندۈرۈش هەققىدە باھانە-سەۋەب تاپالماي، گاڭگىراپ قېلىۋاتقانلىقىنى تېخىمۇ ئۇقمايتتىڭ.

دۇشمەنلەرنىڭ گاراڭ-گۇرۇڭلىرى ئاڭلىنىشقا باشلىغانىدى. ئەزرائىل سېنى قورقۇتۇۋەتمەسلىك ئۈچۈن، قاپقارا قاناتلىرى بىلەن يۇز-كۆزلىرىڭنى سلاپ قويدى. شۇنىڭ بىلەن يۈرىكىڭنىڭ «دۈك-دۈك»ى پەسىيىپ، قەلبىڭدىكى گۈزەل كۈيلەر- جەننەت ساداسى تېخىمۇ ئەۋجىگە كۆتۈرۈلدى. شۇنىڭ بىلەن چوغدەك قىزىپ كەتكەن بەدىنىڭ بىردىنلا سوۋۇپ، چىلىق-چىلىق تەرلىرىڭ شىپىدە قۇرۇپ، يەڭگىللەپلا كەتتىڭ، خۇددى ئاق قۇ پېيىدەك. ئۆزۈڭنى چەكسىز راھەت هېس قىلدىڭ، گويا كى جەننەت ئەھلىدەك.

داداڭ جەننەتۇل-مەئۋادا ساڭا باغرىنى ئېچىپ تۇراتتى. سەن ئاستا-ئاستا ئۈچۈپ ئۇنىڭ باغرىغا يېقىنلاپ كېتىۋاتاتتىڭ. سەن ئۈچۈپ كېتىۋىتىپ «پىلىڭنىڭ هالقىسى قولۇمدا بارمۇ، يوقمۇ»دەپ قولۇڭنى مىدىرلىتىپ باقتىڭ. هالقا بارمىقىڭغا ئۆتكۈزۈكلۈك تۇراتتى. گرانىتىڭ بېشى ئالقانلىرىڭ ئارىسىدا مىجلىپ كېتەيلا دەپ قالغانىدى، خۇددى قۇشقاچ بالىسىدەك.

- سەمەندەر بېشىڭنى كۆتۈر!

بۇ ئاۋاز گويا يەتتە قات ئاسماننىڭ ئۈستىدىن، يەتتە قات يەرنىڭ ئاستىدىن كېلىۋاتقاندەك تولىمۇ بوش، تولىمۇ زەئىپ ئاڭلاندى.

- نىمە ئاۋاز بۇ؟

بۇ خىتاب يەنە تەكرارلاندى. بۇ تولىمۇ يوچۇن خىتاب ئىدى.

بۇ كىمنىڭ ئاۋازى؟ قەيەردىن كېلىۋاتىدۇ؟ بېھىشتىنمۇ؟ مەن بېھىشكە يېقىنلىشىۋاتىمەنمۇ ياكى بېھىش ماڭا يېقىنلىشىۋاتامدۇ؟

بىلمەيتتىم.

شۇڭا، سەن سەكراتىكى ھېس-تۇيغۇلىرىڭنىڭ قۇدرىتىگە ئىشىنەر-ئىشەنمەي بېشىڭنى كۆتۈردۈم. مەتسالى يېنىڭدىلا ساڭا قاراپ تۇراتتى.

- نېمە بولدى؟

- مېنىڭ بۇنداق ئۆلگۈم يوق!

مەسالى شۇنداق دەپلا گراناتنىڭ يىپىنى ئۈزۈپ دۈشمەنگە قارىتىپ ئاتتى. قاتتىق پارتلاش بىلەن تەڭ قېيا-چېيا كۆتۈرۈلدى؛ قاتتىق پارتلاش بىلەن بارلىق قارارىڭ، بېھىشكە قاراپ ئۇچۇپ كېتىۋاتقان شېرىن ھېس-تۇيغۇلىرىڭ تىرىپىرەن بولۇپ كەتتى.

- ئەمدى ئۆلسەممۇ مەيلى!

مەتسالى ئۆزىنى قاشقا تاشلاپ، پۈتىنى ئۇزۇن سۇنۇپ ئولتۇردى. سەنمۇ ئېسىڭنى يىغىپ قاشقا ئۆمىلەپ كەلدىڭ-دە، غۇژمەكلىشىپ چىقىۋاتقان دۈشمەنگە قارىتىپ گراناتنى تاشلىدىڭ، زېمىن تىترىدى؛ تاغۇ تاشلار تىترىدى؛ يۈرىكىڭ تىترىدى.

ئەمما، سەن يەنىلا قۇش پېيىدەك يەڭگىل ئىدىڭ، لىككىدە ئۇچۇپ مەتسالىنىڭ يېنىغا قوندۇڭ. ئۇ قولىنى بوينۇڭدىن ئېلىپ، سېنى مەھكەم قۇچاقلىدى. سەنمۇ ئۇنىڭ سول قولىنى تۇتۇپ چىڭگىدە قىستىڭ.

بىزنى قېيما-چېيما قىلىۋېتىدۇ، مەيلى.

سەن شۇنداق ئويلىدىڭ. چۈنكى، ئۇلار بۈگۈن تولۇق بىر روتا ئەسكىرىدىن ئايرىلىپ قالغانىدى. پەقەت ئىككىگىلارلا ئۇلارنىڭ بىر ئىزۇدۇد ئەسكىرىنى يەر غاجاتقانىدىگىلار.

ئون نەچچە چېرىك قاشتا پەيدا بولدى. سەن كۆزۈڭنى يۇمۇپ مەتسالىنىڭ قولىنى مەھكەم قىستىڭ، ئۇمۇ سېنى مەھكەم قۇچاقلىدى. «ئاخىرەتكە بىرىپ بولغۇچە ئاجراپ كەتمەيلى» دېگەنىدەك، سىلەر

خـــۇددى مۇســـتەھكەم بـــر گەۋدە-ئاجرالمـــاس ئۇيۇلتاشـــقا ئايلىنـــىپ كەتكەنىدىگلار.

- ئوق چىقارماڭلار!

- تىرىك تۇتۇڭلار!

- تۇرۇشە ئورنۇڭدىن!

مەتسالى قولىنى بوينۇڭدىن ئېلىپ قىمىرلىدى. سەنمۇ ئورنۇڭدىن تۇرۇشقا تەمشەلدىڭ. سەن دۇشمەنلەرنىڭ راستتىنلا سىلەرنى تىرىك تۇتۇش قارارىغا كېلىشكەنلىكىنى جەزم قىلدىڭ. بولمىسا، ھېلىغىچە بەدىنىڭلار ئۆتمىتۆشۈك بولۇپ بولغان ياكى مىلتىقنىڭ نەيزىلىرى قوساقلىرىڭلاردىن تۆشۈك ئېچىپ، ئۇچەي-قارنىڭلارنى كۆككە سوروپ بولغان بولاتتى.

6

ئۇلار سىلەرنى ئەكېلىپلا بىر سامانلىققا سولاپ قويۇشتى. پۇتۇڭنىڭ جاراھىتى چىدىغۇسىز دەرىجىدە ئاغرىيتتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە سوغۇق ھەدەپ سىلەرگە نەشتىرىنى سانجىپ تۇراتتى. سامانىنىڭ ئاچچىق ھىدى دىماغنى ئېچىشتۇراتتى. قانداقلا بولمىسۇن، ئاستىڭلار يۇمشاق، سوغۇققا چىدىيالىساڭلارلا، ئۇخلىغىلى بولاتتى. لېكىن، بىر كېچىنى ئۇلار-ئۇخلىماي دېگەندەك ناھايىتى تەستە ئۆتكۈزدۇڭلار.

- تۇرۇشە!

سەھەردىلا دوغلاققىنە كەلگەن بىر چېرىك كىرىپ كەلدى. سىلەر ئورنۇڭلاردىن تۇردۇڭلار.

- مېڭىشە!

مەتسالى قولۇڭنى بوينىدىن ئارتىلدۇرۇپ، سېنى ئېلىپ ماڭدى. دوستۇڭنىڭ ۋاپادارلىقىدىن چەكسىز پەخىرلەندىڭ؛ قەيسەر بىر دوستۇڭ

بىلەن قىنىياققا بىللە كېتىۋاتقىنىڭ ئۈچۈن، ئۆزۈڭنى قەيسەر ھېس قىلدىڭ.

ئىشكتىن چىقىشىڭلارغىلا كۆز ئالدىڭلار ئاپئاق بىر دۇنيا زاھىر بولدى. بۇ قايسىبىر بايىنىڭ قورۇسى بولۇپ، ئەتراپى ئۆرۈكلەر بىلەن قورشالغان، بىلەكتەك-بىلەكتەك قار قونغان ئۆرۈك شاخلىرى قىسماقتەك ئېگىلىپ، غەزىپىانە سۈكۈتكە چۆمگەنىدى، خۇددى قار ئاستىدىكى دەردەمەن زېمىنىدەك.

پۈتۈڭدىن تارقالغان ئاغرىق ئۈڭە-ئۈڭلىرىڭگىچە تارقىلاتتى. گويىاكى تاش چۈشكەن كۆلدە ھاسىل بولغان يۇپيۇمىلاق چەمبىرەكلەردەك. شۇڭا، يۈرىكىڭ غارسىلدايتتى؛ ئۈڭە-ئۈڭلىرىڭ غارسىلدايتتى؛ ئارزۇ-ئۈمىدلىرىڭ غارسىلدايتتى، تاپىنىڭ ئاستىدىكى قارلار غارسىلدىغاندەك.

ئۇلار سىلەرنى چوڭ بىر سارايغا ھەيدە كىردى. سىلەر پەگەدىلا توختىدىڭلار. سارايدا قاپقارا، قىيسىق كۆز بىر ئوفىتسېر چازا قۇرۇپ، يالغۇزدىن-يالغۇز گۆش يەپ ئولتۇراتتى. مەشتە گۈرۈلدەپ ئوت كۆيۈۋاتاتتى. ئۆي شۇنداق ئىسسىق، تېنىڭگە ئاجايىپلا خۇشياققاندى. ئەگەر ئوفىتسېر دەخلى قىلمايدىغان بولسا، ئۆزۈڭنى مەشىنىڭ يېنىدىكى كۆرپىگە تاشلاپ ئۇخلىغۇڭ، ئىككى-ئۈچ كۈن ئويغانماي ئۇخلىۋالغۇڭ بار ئىدى. قېنىپ ئۇخلىمىغىلى قانچىلىك بولدىكىن؟

بىلمەيتتىڭ.

بەلكىم، ئىنقىلابقا قاتناشقاندىن بېرى قېنىپ ئۇخلاپ باقمىغاندۇرسەن. قېنىپ ئۇخلاش ئۈچۈن، ئۇنى-ئۇلارنى تامامەن يوقىتىش كېرەك ئىدى. شۇنداق قىلغاندىلا، ئاندىن ساڭا-سىلەرگە قېنىپ-قېنىپ ئۇخلاش نېسىپ بولاتتى.

«چوقۇم يوقىتىمىز!...»

غەزەپ بىلەن پىچىرلاپ، ئوفىتسېرغا نەزەر سالدىڭ. ئوفىتسېر

پەرۋاسىز ھالدا گۆش يەۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئىشتىھاسىدىن ئاجايىپلا ھەيران قالدىڭ: «ياپىرا!»

بەلكىم، بايىاتىن بېرى ئۆزى يالغۇز بىر پاقلاننىڭ گۆشىنى يەپ بولغاندۇ. جاھاندا شۇڭىمۇ توقچىلىق بولمايدىكەن-دە؟!

ئاغزىڭغا يىغلىپ قالغان سېرىقسۇنى يەرگە غەزەپ بىلەن تۈكۈرۈۋېتىپ، مەتسالىغا قارىدىڭ. ئۇمۇ ساڭا قاراپ مىيىقىدا كۈلۈمسىرەپ قويدى. ئۇنىڭ كۈلۈمسىرەشلىرىدىن ئىسيانكارانە روھ تۇزۇيتتى؛ ئۇنىڭ كۈلۈمسىرەشلىرىدىن غەزەپ-نەپرەت تۇزۇيتتى؛ سەن بۇنى ناھايىتى چوڭقۇر ھېس قىلدىڭ ۋە ئېنىق سېزىۋالدىڭ. ئەمما، ئۇنىڭ بۇ كۈلۈمسىرەشلىرىدىن يەنە ئۈمىدسىزلىكنىڭمۇ تۇزۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلالمىدىڭ. شۇڭا، قولۇڭنى ئۇنىڭ مۈرىسىدىن ئېلىپ، قەددىڭنى رۇسلىدىڭ.

ئوفىتسېر گۆشنى يەپ بولۇپ، قولياغلىق بىلەن قولىنى، ئېغىزىنى ۋە تەرلىرىنى سۈرتتى. ھەر چىشلىق بەلگە تاقالغان قاسقان شەپكىسىنى ئېلىپ، ئۆزىنى ئالدىرىماي يەلپۈگەچ سىلەرگە قارىدى. چايدىن بىر ئوتلۇۋېتىپ «گار-گار» كېكىردى-دە، باش-ئايىغىڭلارغا مەغرۇرانە نەزەر بىلەن بىرقۇر قاراپ چىقتى.

-ھۇي!

ئوفىتسېر شۇنداق دېۋىدى، تايىاقتەك قېتىپ قالغان كانۇيى دىررىدە چۆچۈپ ئۇنىڭغا قارىدى. ئوفىستېر گەپ قىلمايلا قولى بىلەن «ئاچىقىپ كەت» دېگەن مەنىدە ئىشارەت قىلدى.

ھېلىقى چېرىك مەتسالىغا قاراپ:

-ماڭە!-دېدى.

مەتسالى «قېنى، قولۇڭنى بوينۇمغا ئال» دېگەن مەنىدە ساڭا قارىدى. سەن قولۇڭنى ئەمدىلا ئۇنىڭ مۈرىسىگە ئارتىۋىدىڭ، كانۇيى:

-سەن قال!-دەپ يول قويمىدى.

شۇ چاغدىلا سەن بۇنىڭ ئالدىن ئورۇنلاشتۇرۇش ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىڭ.

مەتسالى قولۇڭنى چىڭگىدە قىسىپ قويۇپ، مەردانە قەدەملەر بىلەن چىقىپ كەتتى. ئوفىستېر بولسا، كەينىدىكى يوتقان-كۆرپىلەرگە ئۆزىنى تاشلاپ، بېشىنى ئالىقىنىغا قويۇپ، سول پۇتىدا داستىخانغا دەسسەپ، ئوڭ پۇتىنى مىنگەشتۇرۇپ، كۆزىنى يۇمۇپ خىيالغا كەتتى.

سەن بارلىق بەدەن ئېغىرلىقىڭنى ساق پۇتۇڭغا مەركەزلەشتۇرۇپ، كېسەل پۇيۇڭنىڭ ئۈچىدا دەسسەپ جىممىدە تۇراتتىڭ. جىم تۇرمىساڭ بولمايتتى. چۈنكى، تەڭپۇڭلۇقۇڭنى يوقىتىپ، شۇنداق يەڭدەپ كېتىدىغانلا بولساڭ، بار ئېغىرلىق كېسەل پۇتۇڭغا چۈشۈپ، رەقىبىڭنىڭ كۆز ئالدىدا ئىگراپ سېلىشىڭ ياكى ئۇنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ چۈشۈشۈڭ مۇمكىن ئىدى. سەن ئۈچۈن بۇنىڭدىن ئۆلۈم مىڭ مەرتىۋە ئەۋزەل ئىدى.

مەتسالىنىڭ سوراق قىلىنىۋاتقانلىقىنى جەزم قىلدىڭ.

بەرداشلىق بېرەلەرمۇ؟ ئىقرار قىلىپ قويارمۇ؟

خىيالىڭنى ئۇنىڭ ئازابلىق ۋارقىرىشى ئۈزۈۋەتتى. قىينىقى باشلانغانىدى.

-ھۇ، مۇناپىقلار!...ۋايجان!....توڭگۇزلار!....ۋاييەي!.... ھايۋانلار!.... بۇ.... بۇنىڭ ئۈچۈن....

ئۇنىڭ دېيەلمىگەن كېپىنى سەن داۋاملاشتۇردۇڭ: «بۇنىڭ ئۈچۈن چوقۇم بەدەل تۆلىشىسەن!...»

ئۇ ۋارقىرايتتى، تىللايتتى؛ ۋارقىرايتتى، قىينىقچىلارنى يەتمىش پۇشتىنىغچە قارغايتتى. كۆز ئالدىڭدا سىم قامچىلار سويلايتتى. سىم قامچىلار مەتسالىنىڭ بەدىنىگە ئەمەس، گويا سېنىڭ بەدىنىڭگە تېگىۋاتقاندەك، يۈرىكىڭ پىژىلداپ ئېچىشىپ، پۈتكۈل ئەزايىڭ سرقىراپ كەتتى. تولغىنىپ-تولغىنىپ ئاخىر سەنتۈرۈلۈپ كەتتىڭ-دە، كېسەل پۇتۇڭدا دەسسەپ سالدىڭ. يىقىلىپ چۈشمىدىڭىز، لېكىن چىرايىڭنى

پۈرۈشتۈرۈپ، بوشقىنە ئىگىراپ سالدىگ.

ئوفىستېر ئاگىلاپ قالغانمىدۇ؟ بەلكىم، ئاگىلاپ قالغاندۇ، ئاگىلاپ قالغان چېغى.

ئۆلمىدىگ، لېكىن ئۆلگەندەك بولدۇگ.

نېمىشقا ئىگىراپ سالدىم؟ كىچىككىنە ئاغرىققا چىدىيالماي-ھە! مەتسالىدەك سىم قامچا يېسەم، قانداق قىلاتتىمكىن؟

ئۆزۈگنى قارغىدىگ، چىدامسىزلىقىدىن ئۆكۈنۈپ، ئۆز-ئۆزۈگگە ۋەدە بەردىگ: «ئەمدى ھەرگىز... ئۆلسەممۇ زۇۋان سۈرمەيمەن، چوقۇم چىدايمەن.»

كۆزۈگنى يۇمدۇگ، چىشىگنى چىشىگغا چىگگىدە باستىگ. سىم قامچىلار بەدىنىگگە تارسىلداپ تېگەتتى، يۈرىكىگ ئېچىشىپ ئاغرىيتتى؛ ئۇگە-ئۇگىلىرىگ سىرقىراپ ئاغرىيتتى.

«ياۋۇزلار! مەلئۇنلار! قاراپ تۇرۇش، قىساس.... قىساس قىيامەتكە قالمايدۇ!...»

ئىچ-ئىچىگىدىن غەزەپلىك نىدا پارتلاپ چىقتى. تامغا يۆلىنىپ ئوفىستېرغا قارىدىگ. ئۇنىگ كۆزلىرى چىگ يۇمۇلغان، لەۋلىرىدە شادىيانە كۈلگە قېتىپ قالغان، مىنگەشتۈرۈلگەن پۇتى گويا غەلبە شادلىقىغا، غەلبە سىمفونىيىسىگە جور بولۇۋاتقاندەك، رىتىملىق گىلدىگلاپ تۇراتتى.

«ئالدىراپ خۇش بولۇپ كېتىشمە. كۆرىمىز تېخى.»

ئاھ خۇدا، بۇ مەلئۇنلارغا رەھىم-سەپقەت ئاتا قىلمىساگمۇ مەيلى، لېكىن قۇدرەت-كامالىگنى ئىشقا سېلىپ مەتسالىغا، ماگا چىدام-غەيرەت ئاتا قىل! جاھان بىزدىن يەنە بىر ھەيران قالسۇن.

«ھەممىگە قادىر ئىگەم، ئۆز قولۇم بىلەن رەقىبلىرىمدىن قىساس ئېلىشنى نېسىپ ئەت! ئەگەر ئۇنى نېسىپ ئەتمىسەگ، قىيامەتتە رەقىبلىرىمنىگ ياقىسىدىن ئېلىشمنىگ ئورنىغا بۇ دۇنيادا ئۇلارنىگ ئالدىدا مەغرۇر ياشتىدىغان ۋىجدان-غۇرۇر، مۇستەھكەم ئېتىقاد، روھىي

قۇدرەت، روھىي غالىبلىق ئاتا قىل!»

ئىلتىجالىق ياشلىرىڭىنىڭ مەڭزىڭ بويلاپ ئېقىۋاتقانلىقىنى سەزمەي قالدىڭ.

ئۆلسەممۇ ۋارقىرىمايمەن! ئۆلسەممۇ ئىقرار قىلمايمەن.

مەشتە ئوت گۈرۈلدەيتتى، مىسالى قەلبىڭدىكى قىساس ئوتىدەك.

مەتسالى قاتتىق بىر ۋارقىرىشى بىلەنلا ئۇنى ئۆچۈپ كەتتى.

قانداق قىلغاندۇ؟.... ئۆلتۈرۈۋەتكەنمىدۇ؟ ئاھ، خۇدا!

قاتتىق ئازابلاندىڭ، تولغاندىڭ، ئۇنسىز ئىڭرىدىڭ. ئىچىڭدە ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ ھەسرەت بىلەن يىغلىدىڭ....

ئوفىستېر ھېلىمۇ شېرىن خىيال سۈرۈۋاتامدىغاندۇ؟ ھېلىمۇ....

سەن شۇ خىيال بىلەن ئۇنىڭغا قارىدىڭ، قارىشىڭغىلا ئۇ كۆزىنى ئاۋۋالقىدەكلا يۇمۇۋالدى.

باياتىن بېرى مېنى مەخپىي كۆزىتىۋېتىپتۇ-دە؟!

سەنمۇ كۆزەتتىڭ: ئۇنىڭ كۈلىدەك لەۋلىرىدە شادىيانە كۈلكە، پۈتى رىتىملىق گىلدىڭلايتتى....

بىردىنلا يېشىڭنىڭ تەمىنى تېتىپ قالدىڭ.

نېمىشقا ئۇنىڭ كۆزىچىلا يىغلىدىم؟ خەپ!

ئۆكسۈشلىرىڭ شىپىدە توختىدى. قەددىڭنى رۇسلاپ، سوراقنى كۈتتۈڭ. سوراققا قانداق تاقابىل تۇرۇش، قىيناققا قانداق بەرداشلىق بېرىش ھەققىدە كۆڭلۈڭدە تەييارلىق قىلدىڭ....

بىر چاغدا ئۇلار سېنى سوراقخانىغا ئەكىردى. بۇ سىلەر سولانغان سامانلىقتىن ئانچە پەرقلىنىپ كەتمەيدىغان بىر ئەسكى ئۆي ئىدى. مەتسالىنى كۆرۈپ يۈرىكىڭ «ۋاڑڑىدە» ئېچىشتى، تولغاندى، يىغلىدى، دۈشمەننى قارغىدى ھەم غەزەپلىك ھۆركىرىدى، خۇددى چوپان تاغلىرىدا مەغرۇرانە چاپچىپ يۈرگەن كۆك بۆرىلەردەك. ئەمما، سەن بۇ ھېس-تۇيغۇلىرىڭنى، كۈپتەك سېمىز سوراقچىغا، يەڭلىرى شىمايلانغان،

قوللىرىدىكى سىم قامچىلار يىلاندەك تولغىنىپ تۇرغان ئىككى چېرىككە سەزدۈرمىدىك. بىراق، يەنە ئاچتىك. چۈنكى، سەن دوستۇڭنىڭ قانداق، قايسى ئۇسۇلدا قىينالغانلىقىنى ئېنىق كۆرۈۋالماقچى، شۇ ئارقىلىق ئۆزۈڭدىكى چىدام-غەيرەت، غەزەپ-نەپرەت، قىساس-ئۆچمەنلىكنى تېخىمۇ ئۇلغايتىپ، سوراقچىغا جەسۇرانە خىلىتىڭنى كۆرسىتىپ قويماقچى بولغانىدىك؛ مەرھۇم داداڭغا ئۆزۈڭنىڭ ئەمدى يارىماس، قوقۇنچاق، لامزەللە، بىچارە، يېتىم، يەكە-يېگانە، غۇرۇرسىز، ئېتقادسىز، غەمناك ئەمەسلىكىڭنى ئىسپاتلاپ بەرمەكچى بولغانىدىك.

سەن مەتسالىنى بۇ ھالەتتە كۆرەرمەن دەپ ئويلىمىغانىدىك:

ئۇ يالىڭاچ ھالدا ئىككى قولىدىن ئېسىلغانىدى. پۇتى يەرگە تېگەر-تەگمەس سۆرىلىپ تۇراتتى. سىم قامچىنىڭ ھەربىر ئىزىدىن قان ئېتىلىپ چىققان، پۇت-قول، بەدەنلىرىنىڭ ساق يېرى قالمىغانىدى. بېشى ساڭگىلاپ قالغاچقا، يۈز-كۆزىدىكى جاراھەتلىرىنى كۆرەلمىدىك. لېكىن، تۆكلۈك مەيدىسىگە سىرغىپ چۈشۈۋاتقان قاندىن ئۇنىڭ جاراھىتىنىڭ شۇ قەدەر ئېغىر ئىكەنلىكىنى جەزم قىلىپ، غەزەپتىن تىترەپ كەتتىڭ. بېشىڭنى كۆتۈرۈپ، روھىي ھالىتىڭنى كۆزىتىۋاتقان سوراقچىغا قەھرىڭ بىلەن تىكىلدىڭ. سوراقچى غالىبانە ھىجىيىپ قويۇپ سورىدى:

- قانداق سەنغۇ ئېيتارسەن؟ روتاڭلارنىڭ تۈيۇقسىز چېكىنىپ كېتىشىدىكى مەقستى نېمە؟

- ....

- ھېلىقى ئوق-دورىلارنى قەيەرگە يوشۇرۇپ قويۇشتۇڭلار؟

- ....

سەن گەپ قىلمىدىڭ، قىلىشىڭنىڭمۇ ئورنى يوق ئىدى. بىراق، گەپ قىلىشىنىڭ ئورنىغا سوراقچىنىڭ يۈزىگە «شالاققىدە» تۆكۈردۈڭ. سەندىكى بۇ روھىي غالىبلىقنى، قەيسەرلىكىنى كۆرگەن سوراقچىنىڭ تۆكۈرۈك چاپلىشىپ قالغان يۈزى تېخىمۇ تاتىرىپ كەتتى. بىراق،

سوراقچى نېمىشقىدۇر ئۆزىنى بېسىۋېلىپ، ساڭا مىختەك قادىلىپ سوراقنى يەنە داۋام قىلدى:

- ئېيتە!...

سەن پىچىرلاپ قويدۇڭ:

- ھىم، ئېيتمىمەن.

سىم قامچىلار باش-ئۈستۈڭدە سويلىنىپ تۇراتتى. گەرچە سەن نېمىنى ئېيتىدىغانلىقىڭنى بىلىپ تۇرساڭمۇ، يەنە:

- نېمىنى ئېيتىمەن؟-دەپ سورىدىڭ.

- ئوق-دورىلار نەدە؟!

- ....

بۇ سۇئالغا جاۋاپ بېرىشىڭمۇ، ئوق-دورىلاردىن تېنىۋېلىشىڭمۇ ھېچبىر ھاجىتى يوق، ئەڭ ياخشى جاۋاب سۈكۈت، جاھىلانە سۈكۈت ئىدى. چۈنكى، دۈشمەن سىلەرنىڭ روتىنىڭ نۇرغۇنلىغان ئوق-دورىلارنى غەنىيمەت ئالغانلىقىنى، لېكىن چېكىنىش ئالدىدا يۆتكەپ كېتىشكە ئۈلگۈرەلمەي، ئۇلارنى قەيەرلەرگىدۇر يۇشۇرۇپ قويغانلىقىڭلارنى بىلەتتى.

ئەگەر سەن ئوق-دورىلارنى يۇشۇرغان جايىنى، روتاڭلارنىڭ تۇيۇقسىز چېكىنىپ كېتىسىدىكى مەقسىتىنى ئېيتىپ قويىدىغانلا بولساڭ، ئىنقىلاب ۋە ئىنقىلابچىلار زور زىيانغا ئۇچرايتتى. شۇنىڭ بىلەن سىلەرنىڭ شەرەپلىك ھاياتىڭلار شەرمەندە ھاياتقا ئايلىنىپ قالاتتى. شۇڭا، سەن دۈشمەننىڭ قورشاۋىدا قالغان چاغدىلا شەرمەندە ھاياتتىن قورقۇپ، قەلبىڭدىكى گۈزەل كۈيلەر-جەننەت ساداسىدىن مەھرۇم قېلىشتىن ئەنسىرەپ، دۈشمەن بىلەن قوشۇلۇپ پاتلاپ ئۆلۈۋېلىش قارارىغا كەلگەنىدىڭ. ئەگەر مەتسالى يېنىۋالمىغان بولسا، بۇ چاغقىچە جەننەتتە مەڭگۈلۈك بەختىنىڭ ھۇزۇرىنى سۈرۈۋاتقان بولاتتىڭ؛ مەتسالى يېنىۋالمىغان بولسا، بۇ چاغقىچە داداڭنىڭ ئالدىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ،

ئۇنىڭ كەچۈمىگە ئېرىشىپ بولغان بولاتتىڭ. گەرچە سەن تۇزۇكرەك ئىبادەت قىلالمىغان بولساڭمۇ، لېكىن يەنىلا جەننەتكە كىرەلەيدىغانلىقىڭغا چەكسىز ئىشىنەتتىڭ؛ گەرچە سەن ئۆز ئېتىقادىڭدىن يېنىۋىلىپ، ئىشەنچەڭنى يوقتىپ، ئۇلۇغۋارانە ئىستىكىڭدىن ۋاز كېچىپ، قىساسىڭنى قەستەنگە ئۇنتۇپ، ئېغىر گۇناھ ئۆتكۈزگەن بولساڭمۇ، يەنىلا جەننەت ساداسىنى ئاڭلىيالايدىغانلىقىڭغا چەكسىز ئىشىنەتتىڭ. چۈنكى قەلبىنى ئېزگۈ نىيەتلەر بىلەن تولدۇرۇپ، ھەققانىيەت، ئازادلىق، باراۋەرلىك ئۈچۈن كۈرەشكۈچىلەرنىڭ چوقۇم جەننەتكە كىرىدىغانلىقىغا سېنى بىر ئۆزىڭ ئوفستېر:

پانىيدا چىقمىغان مەيخانىدىن مەن،
بەختنى سۈمۈرگەن سەيخانىدىن مەن.
شۇنىڭدەك جەننەتتىن جاي بەردى ئاللا،
قاچمىغاچ ھەقىقەت مەيدانىدىن مەن.

دېگەن سېئىرى ئارقىلىق ئىشەنىدۈرۈپ قويغانىدى؛ ئۇ شۇ شېئىرى ئارقىلىق سېنىڭ ھاياتلىققا، ئازادلىق-باراۋەرلىككە، ھەققانىيەتكە بولغان ھۆرمەت، ئېتىقاد، ئۈمىد-ئىشەنچىڭنى ئۇرغۇتقانىدى؛ ئۇشۇ شېئىرى ئارقىلىق سېنى ھەققانىيەت مەيدانىدىن قېچىش ئەمەس، بەلكى ھەققانىيەت ئۈچۈن جان بېرىش قارارىغا كەلتۈرگەنىدى.

ھازىر سەن شۇ قارارىڭ بويىچە قەددىڭنى رۇسلاپ، سوراقچىغا مەردانە نىگاھ تاشلىدىڭ.

سىم قامچىلار تارسىلداپ تېگىشكە باشلىدى. ئۆز-ئۆزۈڭگە بەگەن ۋەدەڭ، ھېلىقى شېئىرىڭ تۈرتكىسىدە چىقارغان قارارىڭ، داداڭ ۋە خەلقىڭنىڭ قانلىق قىساسى بەخش ئەتكەن قەيسەرانە روھىڭنىڭ خىتابىغا ئاساسەن، لېۋىڭنى مەھكەم چىشلىدىڭ، لېكىن لۈڭدىن قان

سىرغىپ چىقتى. داق يەردە ئەمەس، جەننەت ساداسى ئۇستىدە دوملاندىك، تولغاندىك، يۇلقۇندۇك. لېكىن، قىلچە ۋارقىرىمىدىك. يۇرىكىنىك ۋارقىراشلىرىنى قەلبىدىكى گۈزەل كۆيلەر-جەننەت ساداسى يۇتۇپ كەتكەندى.

ھۇشۇڭغا كېلىپ ئۇستۇبشىنىك چىلىق-چىلىق ھۆل بولۇپ كەتكەنلىكىنى كۆردۇك. ئۇلار سېنى ھۇشۇڭغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن چىلەكلەپ سوغۇق سۇ چاچقاندى.

- ئېيتە، ئوق-دورىلار نەدە؟ روتاڭلارنىك تۈيۇقسىز چېكىنىپ كېتىشىدىكى مەقستى نېمە؟!

- ....

سوراقچىنىڭمۇ، سىم قامچا تۇتقان قوللىرى قىچىشىپ تۇرالماي قالغان ھېلىقى ئىككى چېرىكىنىڭمۇ تاقىتى توشقاندى.

- بۇرنىغا لازا سۈيى قۇيايلى!

- زەكىرىگە قىل تىقايلى!

- ياق،- دېدى سوراقچى ئىككىسىنىك تەكلىپلىرىنى رەت قىلىپ،- ھازىرچە يارىسىغا قوزۇق تىقىڭلار!

چېرىكلەرنىك بىرى كىچىككىنە بىر ياغاچنى ئەكىرىپ، قىلىچتەك يوغان خەنجىرى بىلەن ساڭا كۆرسىتىپ تۇرۇپ ئۇچلاشقا باشلىدى.

«ئاھ، خۇدا، سەن ئۇلۇغ، ھەممىگە قادىرسەن، ماڭا كۈچ-قۇۋۋەت، چىدام، قەيسەرلىك ئاتا قىل! بۇنىڭدىن باشقا سەندىن ھېچنېمە تەلەپ قىلمايمەن!»

يەنە ئىككى چېرىك كىردى. تۆت چېرىك سېنى يەرگە ئوڭدىسىغا ياتقۇزۇپ باستى. سەن كۆزۈڭنى مەھكەم يۇمۇپ، لېۋىڭنى چىڭڭىدە چىشلىدىك. سوراقچى ياراڭغا قوزۇقنى ئازراق تىقىپ يەنە كوچىلاشقا باشلىدى. سەن تېپىرلىدىك، تېپىرلىدىك، تېپىرلىدىك؛ تولغاندىك، تولغاندىك، تولغاندىك؛ داق يەرنى تاتىلىدىك، تاتىلىدىك، تاتىلىدىك!

ئەمما، ۋارقىرىمىدىڭ. يۈرىكىڭنىڭ ۋارقىراشلىرىنى يەنىلا قەلبىڭدىكى گۈزەل كۆيلەر-جەننەت ساداسى يۇتۇپ كەتتى. پۈتۈڭدىن، تىرناقلىرىڭدىن، لېۋىڭدىن، يۈرىكىڭدىن، ئۆگە-ئۇگلىرىڭدىن، بېغىش-بېغىشلىرىڭدىن قان بىلەن بىللە غەزەپ-نەپرەت، ئىسيانكارانە روھ سىرغىپ چىقىپ، داق يەرگە سىڭىپ كەتتى، خۇددى سەن جەننەت ساداسىغا سىڭىپ كەتكەندەك.

7

ھوشۇڭغا كېلىپ ئۆزۈڭنى يەنە شۇ سامانلىقتا-مەتسالىنىڭ قۇچقىدا كۆردۈڭ. ئۇ سېنىڭ ھوشۇڭغا كەلگەنلىكىڭنى كۆرۈپ، شۇنداق خۇش بولۇپ كەتتى.

- خۇداغا مىڭ قەتىرە شۈكۈر! ھەر نېمە بولسا ھوشۇڭغا كەلدىڭ ئاداش.

ئاستا ئۆرە بولدۇڭ. ئۇسېنى تامغا پەم بىلەن يۆلەندۈردى.

- سەنچۇ؟... سېنىڭ ھالىڭچۇ؟

سەن چەكسىز ھاياجان ئىلكىدە ئۇنىڭدىن سورىدىڭ. چۈنكى، سەن ئۇنىڭ باياتىنقى ھالىنى كۆرۈپ، ئۆلۈپ كەتتى دەپ جەزم قىلغانىدىڭ.

- مەن...مەن...كۆرمىدىڭما، مەن خېلى ياخشى، سەندىن ياخشى ئىشقىلىپ.

جىملا بولۇپ قېلىشتىڭلار، جىمجىتلىق خېلى ئۇزاق داۋام قىلدى. جاراھەتلىرىڭنى تاتىلاپ ئازابلىغۇچى بۇ جىمجىتلىقتىن جاق تويغانىدىڭ. شۇڭا، يېقىندىن بېرى خىيالچان بولۇپ قېلىۋاتقان مەتسالى بىلەن مۇڭدىشىپ، ئازابلىق جىمجىتلىقتىن قۇتۇلماقچى بولدۇڭ.

- مەن... مەن سەندىن ئەنسىرەپ خۇددى....

مەتسالى خىيالدىن چۈچۈپقىنە ئويغاندى.

- نېمىدەپ ؟

- سېنى دەپ سالامتىكى دەپ.

راست، سەن ئۇنىڭدىن شۇنداق ئەنسىرىگەنىدىڭ.

- ھىم!- ئۇ دىمىغىنى قېقىپ قويدى،- مەن تېخى سەندىن ئەنسىرەپ يۈرسەم.

- مەندىن؟ ھا!... ھا!... ھا!...- ئىچ-ئىچىڭدىن چىقىرىپ غالىبانە كۈلدۈڭ،- مەندىن ئەنسىرەپ يۈردۈڭما، تېخى؟1 ۋاي، بىچارە بايقۇش.

ئۇمۇ كۈلدى، غالىبانە كۈلكىگىلار ئۆمۈچۈك تورلىرىنى تەۋرىتىۋەتتى؛ غالىبانە نىگاھلىرىگىلار گىرىمسەن ساماناللىقنى ۋاللىدە يورۇتۇۋەتتى، شۇ يورۇقلۇق ئىچىدە مەتسالىنىڭ يۈز-كۆزىدىكى جاراھەتلەرنى تېخىمۇ ئېنىق كۆرۈپ، ئىچىڭ سىيرىلىپ كەتتى، ئۆپكەڭ ئۆرۈلۈپ، يىغا تۇتتى. بىراق، ئۆزۈڭنى تۇتۇۋالدىڭ.

- قىيناققا چىدىماق ئاسانمىكەن؟-دەپ سورىدى مەتسالى.

- ئىشقىلىپ سەن بولغان بولساڭ، ھەرگىز چىدىيالمايتتىڭ.

سەن چاقچاق قىلىپ كۈلدۈڭ. راستىنى ئېيىتقاندا، سەن بۇ قېتىملىق قىيناققا ناھايىتى مۇشەققەتتە بەرداشلىق بەرگەنىدىڭ (ھەپسىدىكى قىيناقلار بۇ قىيناققا ياماقمۇ بولالمايتتى). سەندىن باشقىلارمۇ بۇنداق قىيناققا چىدىيالىشى مۇمكىن، لېكىن چىدايمەن دېسە، ئىشەنگۈڭ كەلمەيتتى؛ ئۆزۈڭنىڭمۇ قانداقلارچە چىدىيالغىنىڭغا ئىشەنگۈڭ كەلمەيتتى؛ ئۆزۈڭنىڭمۇ قانداقلارچە چىدىيالغىنىڭغا ئىشەنگۈڭ كەلمەيتتى. ئەگەر قەلبىڭدىكى گۈزەل كۈيلەر-جەننەت ساداسى روھىڭنى يۆلەپ، پەرۋىشلەپ، يۈرىكىڭنى سىلاپ ئەللەيلەپ تۇرمىغان بولسا، بۇ قىيناققا چىدىيالماسلىقىڭ مۇمكىن ئىدى.

مەتسالى كۈلۈمسىرەپقىنە تۇراتتى. سەنمۇ سورىدىڭ؛

- سەنچۇ؟

- ئىشقىلىپ سەن بولغان بولساڭ، ھەرگىز چىدىيالمايتتىڭ.

- بەلكىم.

سامانلىقنىڭ ئىشىكىنىڭ يوچۇقلىرىدىن كىرىپ تۇرغان قۇياش نۇرى تامغا نەيزىدەك، خەنجەردەك، بىگىزدەك، يېڭنىدەك سانجىلىپ تۇراتتى. بۇنىڭدىن قارنى توختاپ، ئاسمانىنىڭ ئېچىلىپ كەتكەنلىكىنى جەزم قىلدىڭ. بۇنىڭ ئەكسىچە، كۆڭلۈڭ ئېچىلمىغان، تۇتۇق ئىدى، خۇددى تۇمانلىق كۆكتەك. چۈنكى، ئەزرائىلنىڭ قاپقارا قانىتى كۆڭلۈڭگە كۆلەڭگە تاشلاپ تۇراتتى. بۇسۇنىڭ ئۆلۈمىدىن قورققانلىقىڭ ئەمەس ئىدى، ئەلۋەتتە. سېنىڭ ئۆلگۈڭ يوق ئىدى. چۈنكى، سېنىڭ ئۇرۇش ئوتلىرى ئىچىدە سەمەندەردەك قەيسەرانە روھ بىلەن جەڭ قىلىپ، داداڭنىڭ، ئاللادىن باشقا ئىگىسى، يۆلەنچۈكى يوق، باشپاناھسىز، بەختسىز، ئەركسىز خەلقىڭنىڭ ئازادلىق-باراۋەرلىكى ئۈچۈن قۇربان بولغان ئىنقىلابىي سەپداشلىرىڭنىڭ قىساسىنى ئېلىپ، روھىنى خۇشنۇد قىلغۇڭ بار ئىدى؛ رەقىبلىرىڭنىڭ شەرمەندە ھالىن ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆرۈپ، مەغرۇرانە كېرىلگۈڭ بار ئىدى؛ ھەممە ئادەم ھۆر، باراۋەر، ئاسايىشلىق زامان بەرپا قىلىپ، ئايالىڭ زۇمرەت بىلەن ئارامخۇدا، تىنچ-ئامان، خاتىرجەم، بەختلىك ياشىغۇڭ بار ئىدى.

قاش قارايغان مەزگىلدە سامانلىقنىڭ ئىشىكى سەت غىچىرلاپ ئېچىلىپ، بىر چېرىكنىڭ بېشى كۆرۈندى. ئۇ ئىككى زاغرىنى ئالدىڭلارغا تاشلىدى، خۇددى ئىتقا نان تاشلىغاندەك. ئەمەلىيەتتەمۇ، ئۇلارنىڭ نەزىرىدە سىلەر (خەلق) ئىت ئىدىڭلار. شۇڭا، سىلەر ئۆزۈڭلارنىڭ ئادەم-ئەڭ قەدىمىي مىللىي ئۆرپ-ئادەتكە...ئىگە، ھۆر-باراۋەر ياشاپ كەلگەن مەرىپەتپەرۋەر، تىنچلىقپەرۋەر ئادەم ئىكەنلىكىڭلارنى ئىسپاتلاش، بۇنى ئۇلارنىڭ سەمىگە سېلىپ قويۇش ئۈچۈن جەڭ قىلىۋاتاتتىڭلار.

نان سېسىق سامان ئۈستىگە «پوككىدە» چۈشكەنىدى، خۇددى توڭ چالمىدەك. سەن بۇنىڭدىن چەكسىز خورلۇق ھېس قىلدىڭ، خورلۇق ئىلكىدە راستىنلا نان تاشلاپ بەرگۈدەك ھالغا چۈشۈپ قالغان خەقمۇ

بىز؟ دەپ ئويلىغاچ مەتسالىغا قاراپ قويۇشتۇڭلار. سىلەر بىر-بىرىڭلارغا خورلۇقانە نەزەردە قاراپ ئاچچىق كۈلۈمسىرەپ قويۇشتۇڭلار. سورىدىك:

- قانداق قىلىمىز؟

ئۇ ناننى قولىغا ئېلىپ، پۈۋلەپ تۇرۇپ دېدى:

- يەيمىز، نېمىشقا دېسەك، بىرىنچىدىن، بۇ نان خەلقىمىزنىڭ نېنى، ئۆزىمىزنىڭ نېنى، ھەرگىز ئۇلارنىڭ ئەمەس! ئىككىنچىدىن، بۇ ناننى يېمىسەك، ئەزرائىلنىڭ ئالدىغا مەردانە قەدەملەر بىلەن بارالمايمىز.

نان شۇنداق قاتتىق-تۇڭلاپ قالغانىدى. شۇڭا، ئۇنى مۇشەققەتتە غاجاپ تۆگەتتىڭلار، نان شۇنداق تاتلىق ئىدى، خۇددى ھەسەلدەك. چۈنكى مەتسالى دېگەندەك، بۇ ئۆزۈڭلارنىڭ نېنى ئىدى.

«ئۆزىنىڭ نېنى مۇشۇنداق تاتلىق بولامدىكىن؟»

سۇ ئالىڭغا يۈرىكىڭ جاۋاب بەردى: «شۇنداق!»

جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرەتتى. سازاڭدەك ئۆملەپ كېتىۋاتقان بۇ جىمجىتلىقنى سەن بۇزمىساڭ، مەتسالى مەڭگۈ بۇزمايدىغاندەك قىلاتتى.

نېمانداق تولا خىيالدۇ ئۇ تۈگىمەيدىغان؟ نېمىنى خىيال قىلىدىغاندۇ ئۇ شۇنچە؟

بىلمەيتتىڭ.

بىلگۈڭ كەلدى. شۇڭا، ئۇنى جەينىكىڭ بىلەن نوقۇپ، ئېغىر خىيالدىن ئويغاتتىڭ:

- ھەي مەتسالى، نېمىشقا ئۆتكەنىدە تۈيۇقسىزلا جەڭگە بارىدىغان بولۇپ قالدىڭ؟ دەسلەپتە بىللە بارلى دېسەم، ئۇنىمايسەن.

ئۇجىممىدە تۇراتتى. سەن يەنە نوقۇدۇڭ.

- دېگىنە بىر.

- ....

ئۇ يەنە گەپ قىلمىدى. قاتتىقراق نوقۇپ سورىدىڭ. چۈنكى، سەن جاھىلانە جىمجىتلىقنىڭ ئازابلاشلىرىدىن شۇنداق بىزار بولغانىدىڭ.

- ساڭا شۇ چاغدا دېگەن.
- دېگەن شۇ، ئاتا-ئانىسى نېمىدەپ بەرمىدى؟
- تاڭەي.
- ئاتا-ئانىسى بەرمىسە، قىزنىڭ ئېلىپ قاچماي تازا، ئەخمەق!
- راست، مەن بەك ئەخمەقكەنمەن!

مەتسالى ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ قويۇپ، جىمىپلا كەتتى.

سەن: «ئۇ قىز كىم؟» دەپ سوراقچى بولدۇڭيۇ، سورىمىدىڭ، سورىغۇڭ كەلمىدى. ئۇنىڭ ھەسرەتلىك تىنىقلىرى، ئەلەملىك ئوھسىنىشلىرى يۈرىكىڭنى ئېزىپ، تىلىڭنى يىغىشقا مەجبۇر قىلغاندى.

ياريسىنى كوچىلىماي، بىچارە.

ئۇنىڭغا قارىدىڭ. ئۇ بېشىنى تامغا تىرەپ، كۆزىنى چىڭىدە يۇمۇۋالغانىدى. ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قارىدىڭ، تىنىقلىرى يۈز-كۆزۈڭگە ئۇرۇلدى. بۇ ئېغىر تىنىقلاردىن سەن جۇدالىق ھىدلىرىنى پۇرىدىڭ، ئەمما ئۇنىڭدىن ئوقچۇپ چىقىۋاتقان ئىشق - پىراق ھىدلىرىنى قىلچە پۇرىيالمىدىڭ. يۈز - كۆزىدىكى جاراھەتلىرىنى كۆرەلىگىنىڭ بىلەن، قەلب جاراھەتلىرىنى كۆرەلمىدىڭ. ئەت-يېنىدىكى جاراھەتلىرىنىڭ قەلب جاراھەتلىرىگە ياماقمۇ بولالمايدىغانلىقىنى بىلمەيتتىڭ. بىلگەن بولساڭ بايىقى «يارىسىنى كوچىلىماي» دېگەن قارارىڭدىن بىردەمدىلا يېنىۋىلىپ، يەنە ئۇنىڭ قەلب يارىسىنى كوچىلىمىغان بولاتتىڭ، خۇددى چېرىكلەر سېنىڭ پۈتۈڭدىكى جاراھىتىڭنى كوچىلىغاندەك.

- ھەي مەتسالى، ئالماقچى بولغان ئاشىقىڭ كىمدى زادى؟
- بولدى، مېنى ئارامىمدا قويغىنا!
- ياق، قويمايمەن، دېمىسەڭ، كېچىچە ئوخلىغىلى قويمايمەن. سېنىڭ بۇنداق جىم بولۇۋىلىپ، خىيال سۈرۈشۈڭگە ھەرگىز يول قويمايمەن، - دېدىڭ تەسالىق بىلەن.

....-

- بىزنىڭ يا ئەتە، يا ئۆگۈن ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ، بىلەمسەن؟ چۈقۇم ئۆلتۈرۈۋېتىدۇ. يەنە نېمىنى يۇشۇرىسەن؟ جان دوست تۇرۇپ...

- ياق، مېنىڭ ئۆلگۈم يوق.

- مېنىڭمۇ شۇ. بىراق، نېمە ئامال؟ چېرىكلەرگە: «مېنىڭ ئۆلگۈم يوق» دېسەڭ، ئۇنامدۇ؟ بولدى، خام خيالنى ئاز قىل.سېنىڭ كۆزۈڭنى يۇمۇۋېلىپ، مېنى بۇنداق بىزار قىلمىشىڭغا يول قويمايمان. بىلەمسەن؟ بىزنىڭكىلەر بۇنداق شارائىتتا ھەرگىزمۇ ھۇجۇمغا ئۆتەلمەيدۇ ھەم قىلىش پىلانى بۇ يەر ئەمەس.قېنى، گەپ قىلە!

- نېمە دەيمەن؟

- نېمە دېسەڭ دە، ئەڭ ياخشىسى مۇھەببەت كەچۈرمىشلىرىڭنى سۆزلە. ئازابلىرىمىز بىردەملىك بولسىمۇ ئۇنتۇلسۇن!

-....

دەل شۇ چاغدا سامانلىقنىڭ ئىشىكى غىچىرلاپ ئېچىلىپ،بىرى كىردى.

- سەمەندەر، مەتسالى، سىلەر ئويغاقما؟ - دېدى ئۇ شۇرلاپ.

- ھەئە، ئۇيغاق.

«بۇ كىم؟ ئاۋازى تونۇشلىغۇ؟»

- قېنى تىز تۇرۇڭلار.

مەتسالى سېنى يۆلەپ تۇرغۇزدى.

- سەن كىم؟ - سورىدى مەتسالى.

- مەنما؟

دەل شۇ چاغدا ئۇنى تونۇپ قالدىڭ.

- ۋاي، سەن غوجەخمەتما؟

- ھەئە، قېنى تېز... تېز قېچىڭلار!

- سەن قانداق بولۇپ....

- بولدى، بۇ گەپنى دېيىشكىلى ھازىر ۋاقىت يوق. قاراۋۇلنى

بوغۇۋەتتىم: تېز بولۇڭلار! قاراۋۇل ئالمىشىدىغان ۋاقىت بولۇپ قالدى. ئېسىڭلاردا بولسۇن، پاروُل - «تۈلكە».

مەتسالى ھېلىقى ئۆلۈك قاراۋۇلنىڭ ملتىقىنى مۇرىسىگە ئاستى. ساڭا غۇجەخمەت بىر دانە ماۋزېرنى تۇتقۇزۇپ قويدى، ئۇ سىلەرنى باغدىن بىخەتەر ئاچىقىپ قويۇپ :

- مۇشۇ ئۆستەڭنى بويلاپ مېڭىۋەرسەڭلار، بىر تۇغمەنگە باريسىلەر. تۇغمەنچى ھالىڭلاردىن خەۋەر ئالىدۇ، - دېدى ـ دە،سىلەرگە ئاقيول تىلەپ كۆزدىن غايىپ بولدى.

سىلەر غۇجەخمەت دەپ بەرگەن پاروُل ئارقىلىق قاراۋۇللارنىڭ ئالدىدىن ئوڭۇشلۇق ئۆتۈپ كەتتىڭلار. تۇغمەنگە يېقىنلاشقاندا،مەتسالى سوراپ قالدى:

- ھەي سەمەندەر، بىزنى قۇتقۇزۇپ قالغىنى يۈسۈپ بەگنىڭ ئوغلى غوجەخمەت شۇما، ئەمەسما؟

- شۇكەن ئەينا.

- ئەجەپ ئىشەنگۈم كەلمىدى مېنىڭ.

- مېنىڭمۇ شۇ.

شۇنداق، ئۇنىڭ شۇ غۇجەخمەت ئىكەنلىكىگە زادىلا ئىشەنگۈڭ كەلمەيتتى؛ ھېچكىمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى.

شۇنداق، مىللىي مۇناپىقلار، مىللىي غالچىلار گومىنداڭنىڭ يالىقىنى يالاپ، ئۇلار ئۈچۈن جېنىنى پىدا قىلىۋاتقان مۇشۇنداق پەيتتە، بىر زالىم بەگنىڭ ئەتىۋارلىق ئوغلىنىڭ چېرىكلەرنىڭ ئارىسىغا كىرىۋېلىپ، يىگىتلەر① ئۈچۈن مەخپىي خىزمەت قىلىشىغا ئادەمنىڭ ئاسان ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى.

8

سەن پولۇك دوختۇرخانىسىغا ئەكېلىندىڭ. دوختۇرخانا تېڭ تاغ ئاستىدىكىلا بىر بايىنىڭ ھويلىسىغا جايلاشقانىدى. ئون نەچچە ئېغىز ئۆيدە يارىدارلار داۋالىنىۋاتاتتى. سېنىڭ جاراھىتىڭ بەك ئېغىر بولمىغاچقا، ئاددىيغىنە بىر ئۆيدىكى سۇيىغا ئورۇنلاشتۇرۇلدۇڭ. ئۆيدە پۇت - قوللىرى باغلانغان تۆت نەپەر يارىدار ياتاتتى. سەن تام تۇۋىگە يىغىپ قويۇلغان يوتقان - كۆرپىلەرگە يۆلىنىپ، پۈتۈڭنى ئۇزۇن سۇندۇڭ - دە، يارىدارلارنىڭ سۇئاللىرىغا جاۋاپ بېرىشكە باشلىدىڭ، ئولار بىلەن قىزغىن تونۇشۇۋاتقاندا، دوختۇرئىسھاقجان كىرىپ كەلدى. ئىسھاقجان قاغىلىق ناھىيىلىك دوختۇرخانىنىڭ باشلىقى بولۇپ، سىلەر كوسىراپقا كەلگەندە، ئۇدورا - دەرمەك ۋە ئابدۇغۇپۇرجان، مۇھەممەد ئىمىن ھاجىم قاتارلىق تېۋىپ - دوختۇرلارنى ئەكېلىپ، خېلى مۇكەممەل بولغان «پولۇك دوختۇرخانىسى» نى بەرپا قىلغانىدى.

- پۈتىڭىزنى ئېچىڭ، - دېدى ئۇ ساڭا بىر قۇر قاراپ چىقىپ.

سەن ئىشتىنىڭنىڭ پۇچقىقىغا ئەمدىلا قول ئۇزۇتىشىڭغا، بىرھەمشىرە قىز ئاپئاق پەتنۇستا تېڭىق ئەسۋاپلىرىنى ئەكىرىپ،ھەربىكتىڭنى توقتىتىپ قويدى. ئۇ ئالدىڭغىلا كىلىپ توختىدى. ئۇنى كۆرۈپ يۈرىكىڭ قارتتىدە قىلىپ كەتتى، كۆزلىرىڭ چەكچىيىپ ئونىڭغا قاراپلا قالدىڭ. خۇددى بورانىدا قالغان مەجنۇنتالدەك تولغىنىپ كەتتىڭ، شاشلاپ كېتىۋاتقان ھەيرانلىقىڭنى يۈگەنلىۋالدىڭ. ئەگەر ئۇنداق قىلمىغان بولساڭ قولۇڭلا ئەمەس، ھەتتا ئەسەبلىرىڭمۇ، يۈرىكىڭمۇ ھەربىكەتتىن توختاپ قىلىشى مۇمكىن ئىدى. چۈنكى، پەتنۇسنى تۇتقان پېتى خۇددى سەندەكلا قېتىپ قالغان بۇ ھەمشىرە قىز سېنىڭ خوتۇنۇڭ ئىدى؛ غۇنچىسىنى ئۇزۇشكە ئۇلگۈرەلمىگەن سۆيۈملۈك خوتۇنۇڭ زۇمرەت ئىدى.

سەن ئۇنىڭ ئىككى ئاي بۇرۇن فرۇنتقا قېتىلغىنىنى، شۇنىڭدىن بېرى پولۇك دوختۇرخانىسىدا ھەمشىرىلىك قىلىۋاتقانلىقىنى ئۇقمايتتىڭ.

- بۇ... ۋاي... بۇ سىزما، سەمەندەر؟

سەندىن بۇرۇنراق ئېسىنى يىغىۋالغان زۇمرەت دۇدۇقلاپ تۇرۇپ شۇنداق دېدى.

- هە... سىز... قاچان...

سەن ئارانلا شۇنى دېيەلىدىك - دە، ئىشتىنىڭنىڭ پۇچقىقىنى تۇرۇپ دوختارغا كۆرسەتتىك. جاراھەتلىك يىرىڭداپ، خېلى بىرىيەرلەرگىچە قىزىرىپ كەتكەنىدى. دوختۇر پۇتۇڭنى تەكشۈرۈپ كۆرۈپ:

- ئوق بەك چوڭقۇر پېتىپ كېتىپتۇ، - دېدى ۋە زۇمرەتكە جاراھەتنىڭنى پاكىز تازىلاشنى تاپىلىدى. زۇمرەت جاراھەتنىڭنى تازىلاشقا باشلىدى.

- سىلەر تونۇشامسىلەر؟ - دەپ سوراپ قالدى دوختۇر.

سەن بۇ سوئالنى ئۇنىڭ كىمدىن سورىغانلىقىنى ئۇقالمىدىك. شۇڭا، زۇمرەتنىڭ جاۋاپ بىرىشىنى كۈتۈپ، ياراڭغا قاراپ جىممىدە تۇرۇۋالدىك. بىراق، زۇمرەت جاۋاپ بەرمىدى؛ بىر مىنۇت كۈتتۈك، جاۋاپ بەرمىدى؛ بىر سائەت كۈتتۈك، جاۋاپ بەرمىدى؛ بىر يىل كۈتتۈك، جاۋاپ بەرمىدى؛ ھەتتا بىر ئۆمۈر كۈتتۈك، يەنىلا جاۋاپ بەرمىدى، ئاخىر ئۆزۈك جاۋاپ بەردىك:

- ئۇ مېنىڭ خوتۇنۇم بولىدۇ، - دېدىك سەن زۇمرەتكە قاراپ.

بىراق، ئۇ ساڭا قارىمىدى، ئەمما ۋىللىدە قىزىرىپ كەتتى. پۇتۇك تازىلىنىۋاتاتتى؛ يۈرىكىك شېرىن تۇيغۇلار بىلەن ئەملىنىۋاتاتتى. دوختۇر ۋە باشقا يارىدارلار ساڭا تەئەججۈپ بىلەن قاراپ قېلىشتى.

- مۇنداق دە، - دوختۇر ياراڭنى تېڭىشقا تەييارلانغاچ شۇنداق دېدى، - تەلىيىڭ بارىكەن جۇما، يىگىت! شۇنداق ئوبدان خوتۇن ئېلىۋاپسەن خۇددى پەرىشتىدەك.

ئۇنىڭ پەرىشتە ئىكەنلىكىنى تۇنجى قېتىم ھېس قىلدىك.چۈنكى، ئوق ئېلىپتىلىپ، ياراڭ تېڭىلماستىنلا پۇتۇڭنىڭ ۋە بەدەنلىرىڭدىكى جاراھەتكىرىڭنىڭ ئاغرىقى شىپىدە توختاپ قالغانىدى.

- پەخىرلەن، يىگىت!

تۇنجى قېتىم پەخىرلەندىك.

- زۇمرەت، ئىككىسىنى قىچقىرىپ كىرىك.

زۇمرەت چىقىپ كېتىپ، ئابدۇغۇپۇرجان بىلەن مۇھەممەد ئىمىن ھاجىمنى باشلاپ كىردى. دوختۇر ئۇ ئىككىسىگە قاراپ :

- ئىككىڭلار بۇ يىگىتنى، ئىسمىك نېمىدى؟ ھە، سەمەندەرنى چىك بېسىپ تۇرۇڭلار، ئوقنى ئېلىۋىتەيلى، - دېدى.

لېكىن، دوختۇر كۈتۈلمىگەن جاۋاپقا ئېرىشتى:

- بېسىپ تۇرمىسمۇ، چىدىيالايمەن!

ھەممىسى ساڭا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ قالدى، ھەتتا خوتۇنۇڭمۇ.

- چاقچاق قىلماك، - دېدى دوختۇر. خوتۇنۇك سېنى ئاگاھلاندۇرۇپ قويدى:

- مەست قىلمىدۇق، دورا تۇگەپ قاپتىكەن. ھەرقانچە سەمەندەردەك قەيسەر بولسىڭىزمۇ، چىدىيالمايسىز جۇماك!

- قوزۇق بىلەن كوچىلىغاندىمۇ چىدىغان. ناھايىتى ئاغرىسا، يەنە شۇنچىلىك ئاغرىيا شۇ.

خوتۇنۇڭنىك ئالدىدا ماختانغۇك كېلىپ، دۈشمەننىك قىيناقلىرىغا قانداق بەرداشلىق بەرگەنلىكىنى قىسقىچە سۆزلەپ بەرگەچ ئۇنىك يېز سەھىرىنىك ئوپئوچۇق كۆكىدەك تىنىق كۆزلىرىگە شۇڭغۇدۇك، خۇددى بىلىقتەك. ئۇنىك نۇرانە قارچۇقلىرىدا ئۆزئەكسىڭىنى كۆرۈپ، ئۆز-ئۆزۈڭدىن غۇرۇرلاندىك.

سەن دوختۇرلار ۋە ياردارلارنىك ماختاشلىرىدىن قىلچە ھۇزۇرلىنالمىدىك چۈنكى، خوتۇنۇك سېنى تېخى ماختىمىغانىدى.

سەن خوتۇنۇڭنىك ماختاشلىرىغا شۇنچىلىك ئارزۇمەند ئىدىك.

سەن ئىككى پۇتۇك بىلەن پۇتۇڭنى قورۇپ چىڭىدە تۇتتۇك.دوختۇر ياراڭغا قىسقۇچنى پەم بىلەن تىقتى. سەن كۆزۈڭنى يۇمۇپ، چىشىڭنى

چىشىڭغا مەھكەم باستىڭ. ئاغرىق ئۇگە- ئۇگىلىرىڭگە ئۆتۈپ كەتتى؛ ئاغرىق جان- جېنىڭغا ئۆتۈپ كەتتى.قىسقۇچ جەننەت ساداسى بىلەن تولغان يۇرىكىڭنى كوچىلاۋاتاتتى...

سەن ئاللادىن ئۆزۈڭگە چىدام- غەيرەت ئاتا قىلىشنى تىلەيتتىڭ؛ ۋارقىراپ سالماسلىقنى، تولغۇنۇپ كەتمەسلىكنى، دوختۇرلار، يارىدارلار، بولۇپمۇ خوتۇنۇڭنىڭ ئالدىدا سۇنۇپ قالماسلىقىڭنى تىلەيتتىڭ. چۈنكى، سەن خوتۇنۇڭنىڭ ماختاشلىرىغا تەشنا ئىدىڭ.

قىسقۇچ يۇرىكىڭدە، بۆرىكىڭدە، جىگىرىڭدە، بارلىق نېرۋا- ھۈجەيرىلىرىڭدە يورغىلايتتى. بار كۈچۈڭ قولۇڭغا يىغىلىپ پۈتۈڭنى زۇلۇم بىلەن قورۇيتتى؛ بار كۈچۈڭ چىشىڭغا يىغىلىپ، خۇددى بىر- بىرىنى ئۆۋىتەكۈدەك دەرىقىدە شۇنداق چىڭ بىسىلاتتى؛ بار كۈچۈڭ كۆزۈڭگە يىغىلىپ، كىرپىكلىرىڭ خۇددى مەڭگۈ ئاجراتقىلى بولمىغۇدەك دەرىجىدە چەمبەرچاس گىرەلىشىپ كەتكەنىدى. يۈز- كۆزۈڭدە تەر تامچىلىرى يالتىرايتتى،گۈياكى گۈل بەرگىدىكى شەبنەمدەك.

بىر چاغدا بىر نەرسە «تىرىققىدە» قىلىپ قالدى. كۆزۈڭنى ئاچتىڭ، ئوق ئېلىۋېتىلگەنىدى. تەخسىدە قىپقىزىل بىر تۇمۇر پارچىسى يېۋۈزانە شۇمشىيىپ تۇراتتى. ئۇنىڭغا ناپەرەت بىلەن قارىدىڭ.

- ئاجايىپ قەيسەركەنسەن! - دېدى دوختۇر،- خۇددى ئىسمى- جىسمىڭغا لايىق!

سەن ئۆزۈڭدىن پەخىرلىنىپ كۈلۈمسىرەپ قويدۇڭ. سەن ئۆزۈڭدىن - ئۆزۈڭنىڭ يارىملىق، قەيسەر بىر جەڭچى ئىكەنلىكىڭدىن پەخىرلىنىۋاتاتتىڭ.

- مەن بۇ چاققىچە سەندەك قەيسەر يىگىتنى كۆرۈپ باقمىغان.

سەن دوختۇرلارغا، يارىدارلارغا، سۆيۈملۈك خوتۇنۇڭغا تەبەسسۇم بىلەن مەغرۇر قاراپ قويدۇڭ. سەن ئۆز- ئۆزۈڭدىن غۇرۇرلىنىۋاتاتتىڭ؛ خوتۇنۇڭنىڭ ئالدىدا قەيسەرانە روھىڭنى نامايىش قىلالىغىنىڭ ئۈچۈن

غۇرۇرلىنىۋاتاتتىڭ؛ خوتۇنۇڭنىڭ ئالدىدا ماختىلىپ، ئۇنى ئىچ-ئىچىدىن ئۆزۈڭگە مەپتۇن قىلىش پۇرسىتىگە ئېرىشەلىگىنىڭ ئۈچۈن غۇرۇرلىنىۋاتاتتىڭ.

ئۇ مەپتۇن بولدىمكىن؟

بىلمەيتتىڭ.

ئەمما، مەپتۇن قىلالايدىغانلىقىڭغا ئىشىنەتتىڭ. لەنتى ئۇرۇش بولمىغان بولسا، زۇمرەتنى بۇ چاققىچە ئۆزۈڭگە مەپتۇن قىلىپ بولغان بولاتتىڭ. چۈنكى سەن ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىش - نىكاھ ئوقۇتۇپ، بىر ئائىلىگە جەم بولۇش، بىر ياستۇققا بەنت قىلىپباش قويۇشنى «مەپتۇن قىلىش» دەپ چۈشىنەتتىڭ.

دوختۇرلار چىقىپ كەتتىشتى. زۇمرەت جاراھەتنىڭ تازىلاپ تېڭىشقا باشلىدى. مېنىڭ خوتۇنۇم زۇمرەت شۇمۇ - ھە!؟ توۋا، كاساپەت، تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ كېتىپتۇيا! ئۇرۇش بولمىغان بولسا... قىرىق كۈن توختاپ، دادامنىڭ قىرىقىنى بېرىۋېتىپ بولۇپ...

يۈرىكىڭ پىژىرلىدە كۆيدى. شېرىن تۇيغۇ تويۇ بېغىش - بېغىشلىرىڭغا باستۇرۇپ كىرىپ، پۈتۈڭنىڭ ئاغرىقىنى تىرىپىرەن قىلىۋەتتى.ئەجەپ... شۇ پېتى تاشلاپ قويۇپ كەپتىكەنمەن. ئىست!

ئۆزۈڭنى يوقىتىپ قويغىلى تاسلا قالدىڭ. ئەگەر ھېلىقى يارىدارلار بولمىغان بولسا، زۇمرەتنى كاپپىدە تۇتۇپ، باغرىڭغا پوككىدە باسقان، بوينىنى شاپتۇل شېخىنى قارىغاندەك گاچچىدە قايرىپلا چوكۇلدىتىپ سۆيۈپ كەتكەن بولاتتىڭ،خۇددى تەلۋىدەك.

سۆيەلەرسەنمىكىن؟

سۆيمەي ئەمىسە؟ چوقۇم سۆيىمەن. خوتۇنۇميا ئۇ مېنىڭ.

زۇمرەت جاراھەتنىڭ تېڭىپ بولۇپ، بېشىنى كۆتۈردى. ئۇ شۇنداق چىرايلىق، شۇنداق ئومۇاق ئىدى. ئاپئاق خالات، قارلىغاچ قۇيرۇقلۇق ئاپئاق پوسما ئۇنىڭغا قەۋەتلا ياراشقانىدى، خۇددى بۇ كىيىملەر

زۇمرەتكىلا ئاتاپ لاھىيلەنگەندەك، زۇمرەتمۇ مۇشۇ كىيىملەر ئۈچۈنلا تۇغۇلغاندەك. ئۇ نەرسە - كېرەكلىرىنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ ساڭا سەبىي تەبەسسۇم سوۋغا قىلىۋىدى، يۈرىكىڭ «گۈپپىدە» قىلىپ ئوت ئالدى، خۇددى دوزاخنىڭ تۇتۇرۇقىدەك. شۇڭا، سەن ئۇنىڭ دىڭىزدەك تەپتەكشى، چوڭقۇر كۆزلىرىگە يېيىلىپلا كەتتىڭ، گۈياكى ئەتىگەنده يۈز ئاچقان قۇياشنىڭ زەر نۇرلىرى زېمىنغا يېيىلىپ كەتكەندەك. ئۇ چىقىپ كەتتى. سەن نېمە دېيىشىڭنى بىلەلمەي تۇرۇپلا قالدىڭ، سېھرلىك تۇيغۇلار تىلىڭنى قويغانىدى. سەن ئۇنى كۈتتۈڭ؛ تىرىنقىنىڭ ئۇچىنمۇ تۇتۇشقا، قۇندۇزدەك قاپقارا چاچلىرىنى سلاشقا، ئىپارەك ھىدلىق، ئوتتەك قاينىاق تىنىقلىرىنى ھىدلاشقا، زۇمرەتتەك سۈزۈك قارىچۇقىدا ئۆزۈڭنىڭ بەختىيار سېمىسىنى كۆرۈپ تەنتەنە قىلىشقا، ئاققۇ كۆكسىدەك يۇمران باغرىغا سىڭىپ كېتىشكە ئۇلگۈرمىگەن سۆيۈملۈك خوتۇنۇڭنى خېلى ئۇزاق زارىقىپ كۈتتۈڭ، كىرمىدى.ئاخىر كەينىڭدىكى يوتقان - كۆرپىلەرگە يۆلىنىپ، ئالىقىنىڭنى گىرەلەشتۈرۈپ گەدىنىڭگە قويۇپ، قاغىلىق بازىرىنىڭ باغئېرىق بويى مەھەللىسىدە ئۆسۈپ چوڭ بولغان، ئاشپەزلىكتە خېلىلام نام چىقىرىپ، بازار خەلقىنىڭ ھۆرمىتىگە ئېرىشكەن، ئوتتوز بەش ياشلاردىكى بەستلىك، قارىمۇتۇقراق كەلگەن چېھرىگە قاپقارا ساقىلى خۇيمۇ ياراشقان تاشئاخۇننىڭ كەچۈرمىشلىرىگە قۇلاق سالدىڭ.

9

بىر كۈنى ناماز شام بىلەن بىزنىڭ ۋىزۇۋوت كومانىدىكىرىمىز بىزگە يىغىن ئېچىپ مۇنداق دېدى:

- يىگىتلەر، روتا كومانىدىرى بىزنىڭ ۋىزۇۋوتنى ئارقا يولنى توسۇشنى بۇيرۇدى. ھەممىڭلار بىلىسلەر، بىز يېقىندىلا تۇمشۇق سارايىنى دۈشمەن قولىدىن تارتىۋالىدۇق. پولىك شىتابى ئارتىتاشقايۆتكەپ كېلىنىدى.

تۇمشۇقساراي مۇداپىئەلىنىشكە ئەپلىك جاي بولغاچقا دۇشمەنلەر قايتا-قايتا تۆت قېتىم ھۇقۇم قىلىپمۇ ئۇ قولىمىزدىن ئالالمىدى. ئۇلارنىڭ تۇمشۇقساراينى تارتىۋېلىشقا شۇنچە كۈچەپ كېتىشىدىكى مەقسىتى نېمە؟ ئۇلارنىڭ مەقسىتى شۇكى، تۇمشۇقساراينى ئېلىپ، شۇ ئارقىلىق قوماندانلىق شىتابنى گۇمران قىلماقچى. شۇڭا، دۇشمەنلەر تۇمشايساراينىڭ غەربىدىكى جىلغا- جىرالار بىلەن ماڭىدىغان ئارقا يولنى ئىشغاق قىلىپ،بىزنى بىر يولىلا يوقاتماقچى. ئۇلار جاسۇس ۋە مۇناپىقلارنىڭ ياردىمى بىلەن بىزنىڭ ئارقا يولىدىكى مۇداپىئە سېپىنىزنىڭ ئاجىز ئىكەنلىكىنى بىلىۋالغان گەپ. شۇڭا، بىزنىڭ بۇ قېتىمقى ۋەزىپىمىز ئارقا يولغا بېرىپ، دۇشمەنگە ئۇ يەردىكى مۇداپىئە سېپىمىزنىڭ ناھايىتى مۇستەھكەم ئىكەنلىكىنى بىلدۇرۇپ قويوش. شۇڭا،يىگىتلىرىمىزنىڭ بۇيرۇققا قەتئىي بويسۇنۇشىنى، ئۆز ئالدىغا خالىغانچە ھەرىكەت قىلماسلىقى،ئەڭ ئاخىرقى تىنىقى قالغۇچەباتۇرانە جەڭ قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن!

بىز ھەممىمىز تەڭلا چۇقان سېلىشتۇق:

- ئازادلىق ئۈچۈن جېنىمىز چىدا!

- ئەل- تۇرت ئۈچۈن قىساس ئالىمىز!

- ھۇررا !... ھۇررا !... ھۇررا !...

ھۇررا سادالىرىمىز تۇمشۇقساراي تاغلىرىنى تىترەتتى.

بىز ئارقا يول ئېغىزىدىن چىقىپ، دۇشمەننىڭ مۇداپىئەسىدىن ئون نەچچە چاقىرىمچە ئارىلىق قالدۇرۇپ، ناھايىتى يۇشۇرۇن ھالدا مۇداپىئە ئىستىھكاملىرىنى قۇردۇق.

ئارىدىن بىر ھەپتە ئۆتۈپ كۈن نەيزە بويى ئۆرلىگەن چاغدا،ئاندى دۇشمەنلەر ھەرەكەتكە كەلدى. ۋىزۇۋوت كوماندىرىمىز ئوسمان گۇر- گۇر (ئۇنىڭ ئاۋازى گۇر- گۇر چىققاچقا، بىز ئۇنى ئوسمان گۇر- گۇر دەيتتۇق) دۇشمەن ئەھۋالىنى خېلى ئۇزاق كۆزەتلەندىن كېيىن، راتسىيىگە ئەمەلىي

ئەھۋالنى شتابقا دوكلات قىلىشنى بۇيرۇدى. شتابتىن چېكىنىش بۇيرۇقى كەلدى. بۇنى ئاڭلاپ ئەرۋاھىمىز قىرىق گەز ئۇچتى:

- قانداق گەپ بۇ، نېمىشقا چېكىنىدىكەنمىز؟ - شۇنچە يولنى بىكارغا ماڭدۇقمۇ ئەمدى ؟

- ھېچ بولمىغاندا، پۇخادىن چىققۇدەك ئېتىشۈلۈپ، ئاندىن چېكىنەيلى!

- شۇنداق قىلىلى، پۇخادىن چىققۇدەك ئېتىشلى!

ـ ئۆزىمىزنى بىر كۆرسىتىپ قويىلى ئۇ نىجىسلارغا!

...ـ

ئوسمان گۇر - گۇرنىڭ ئاۋازى ھەممىزنىڭ ئاۋازىنى بىسىپ چۈشتى:

ـ چېكىنىڭلار!

سوئاللار يېغىلىپ كەتتى:

ـ گۆشىنىچۇ؟

ـ يۇلۇنىچۇ؟

...ـ

سوئاللار يەنە ئوسمان گۇر ـ گۇرنىڭ ئاۋازى ئاستىدا قالدى:

ـ چېكىنىش! ھەممىسى قالسۇن!

يىگىتلەر ئاتلىرىغا مىنىشىپ بىر دەمدىلا كۆزدىن غايىپ بولدى. مەن ئېتىمغا مىنىپ بولدۇپ، شىپىدە توختاپ قالدىم. راستىنى ئېيتقاندا، «زەر قەدىرىنى زەگەر بىلىدۇ» دېگەندەك، ئۆزۈم ئېتىپ، تاۋاقلارغا ئۇسسۇپ قويغان پولۇلارغا، ئۆزۈم پىشۇرۇپ، لېگەنلەرگە دۆۋىلەپ قويغان پاقلان گۆشلىرىگە چىدىمىغانىدىم. شۇڭا، «دۈشمەنلەر كېلىپ بولغۇچە، ئازراق گۆش يەۋالايچۇ» دەپ ئويلاپ، ئاتتىن چۈشتۈم. ئېتىمنى باغلاپ قويۇپ، گۆش، پولۇلارنى بىر دۆڭگە ئاچىقىپ، يولغا قارىغاچ راسا ئىشتىها بىلەن يېيىشكە باشلىدىم. قورسىقىم ئېتىلىپ كەتكۈچە يېدىم.

دۇشمەنلەرنىڭ ھېچبىر قارىسى كۆرۈنەيمۇ دېمەيتتى.

مەن ئوسمان گۇر-گۇر دۇربۇندا نېمىنى كۆرگەن بولغۇيتتى؟ مەيلى، دۇشمەنلەرنىڭ قارىسى كۆرۈنگۈچە تۇرۇپ باقاي، دەپ ئويلاپ، ئورنۇمدىن قوزغالمىدىم.

ئىككى- ئۈچ سائەتچە ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، ئالدىمدىكى چەكسىز كەتكەن تۈزلەڭلىكتە دۇشمەنلەر خۇددى قارا چۈمۈلىدەك قىمىرلاشقا باشلىدى. مەن ئېتىمنى يېشىپ بولۇپ، يەنە شىپىدە توختاپ قالدىم-دە، ئۆمرۇم ئاشپەزلىك بىلەن ئۆتۈپ كېتەرمۇ مېنىڭ؟ توختا، مەنمۇ دۇشمەنگە قارىتىپ بىر پاي ئوق ئېتىپ باقاي، دەپ ئويلاپ، ئېتىمنى قايتىدىن باغلاپ قويۇپ، مۇرەمگە مىلتىقمنى ئالدىم. چۈنكى، مەن مەشىق قىلىپ ئوق ئېتىپ باققانىدىم، لېكىن دۇشمەنگە قارىتىپ بىر پايمۇ ئوق ئېتىپ باقمىغانىدىم. شۇڭا، مىلتىقمنى ئوقلاپ، باش-كۆزىنى سىلاپ، ئىككى قورام تاشنىڭ ئارىسىغا مۆكۈنۈپ تەل بولۇپ تۇردۇم.

دۇشمەنلەر ئاتلىرىنى ئاستا ماڭدۇرۇپ، ئالدىرىماي، بەخىراماڭ كېلىۋاتاتتى. مەن كۇرجۇكقا بارمىقمنى ئېلىپ، دۇشمەننىڭ تېخىمۇ يېقىنلاپ كېلىشىنى كۈتۈپ جىممىدە تۇراتتىم.

دۇشمەنلەر ماڭا ئېھتىيات بىلەن يېقىنلاپ كەلمەكتە ئىدى. سەپنىڭ ئالدىدا ناھايىتى خىل، ئاپئاق ئايقا مىنگەن، كىچىككىنە بېشىغا قازاندەك قاسقان شەپكە كىيگەن بىر ئوفىتسېر گاھ قوللىرىنى جەڭچىلىرىگە شىلتىپ بىر نېمىلەرنى دېگەچ، گاھ دۇربۇندا ئالدىغا ـ ماڭا قارىغاچ كېلىۋاتاتتى. مەن دەل شۇ ئوفىتسېرنى ئاتماقچى بولۇپ، ئارىلىق سەكسەن قەدەمچە قالغاندا، ئالدىرىماي قارىغا ئېلىپ كۇرجۇكنى باستىم. «گۇم» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ ئوفىتسېر يەرگە پالاقىدە يىقىلدى، خۇددى ئەسكى توقامدەك. يەنە بىر پاي ئوق ئاتتىم، ئۇنىڭ تەگكەن-تەگمىگەنلىكىنى ئۇقالمىدىم. چۈنكى، دۇشمەنلەر ئوفىتسېرى ئاتتىن يىقىلىشى بىلەنلا پاتىپاراق بولۇپ كېتىشكەنىدى.

دۇشمەنلەر بىز يىگىتلەرنىڭ بۆكتۇرمىسىگە ئۇچراپ قالغان ئوخشايمىز، دەپ ئويلاپ قالغان چېغى، ھېلىقى ئوفىتسېرنىڭ ئۆلۈكنى ئاتقانلىرىنى بەدەر تىكىۋېتىشتى.

مەن ئۆلەر-تىرىلىشىغا قارىماي، توپا-چاڭ توزۇتۇپ قېچىپ كېتىۋاتقان دۇشمەنلەرنىڭ تاماشىسىنى كۆرۈپ، كۈلۈپ تېلىقىپ قاپتىمەن. مەن قاچاي دەپ تۇرغاندا، ئۇلارنىڭ قېچىپ كەتكىنىنى كۆرۈڭ!

كىچىكىمدە دادام مېنى: «بۇ بالام سەل دەلدۇشرەك چوڭ بولۇپ قالدى» دەيدىغان، يىگىتلەرمۇ مېنى: «كاللىسىنىڭ ئازراق سۇيى بار» دېيىشەتتى. راست دېگەندەك، مەن دەلدۇش ئوخشايمەن، كاللامنىڭ سۇيى بار ئوخشايدۇ. يەنە قاچقۇم كەلمىدى. دۇشمەنلەر يەنە كەلسە ئاتاي، ئۇلار «يىگىتلەرنىڭ مۇداپىئەسى كۈچلۈككەن» دەپ قالسۇن دەپ، قورسقىم ئاچسا گۆش-پولۇ يەپ، ئۈچ كۈن قاراۋۇللۇق قىلدىم. دۇشمەننىڭ قارىسى قايتا كۆرۈنمىدى. ئىچىم پۇشۇپ كەتتى، ئاخىر يېشىل بەلۋېغىمنى يېشىپ، بىر ياغاچقا بايراق قىلىپ چەگدىم - دە، ئۇنى مەن ئوق ئاتقان دۆڭگە قاداپ قويۇپ، ئارقا يول ئېغىزىغا قاراپ ماڭدىم.

مەن ئېتىمنى چاپتۇرۇپ يىگىتلەر: «ۋاي، جەڭگە چىقساق بولاتتى ۋاي، قاچانمۇ جەڭگە چىقارمىز؟» دەپ تۇرالماي قېلىشسا، ئۆلگۈسى كەلگەن چېغى دەپ قاپتىكەنمەن.

ئازادلىق - باراۋەرلىك، تىنچلىق ئۈچۈن جەڭ قىلىش دېگەن ئاجايىپ كۆڭۈللۈك ئىشكەن ئەمەسمۇ؟ ئەمدى ھەرگىز ئاشپەزلىك قىلمايمەن، چوقۇم جەڭگە بارىمەن!...

دېگەنلەرنى ئويلىغاچ قوماندانلىق شىتابقا ناھايىتى تېزلا يېتىپ كەلدىم. ئاتتىن چۈشۈپ بولغۇچە يىگىتلەر مېنى ئارىغا ئېلىۋېلىپ: «ھوي گەلدەڭ، ئۇچ كۈننىڭياقى نەگە باردىڭ؟ بىز تېخى سىنى ئۆلگەن چېغى

دەپ قاپتىمىز، لەشكەر پولكوۋنىك ئوسمان گۇر-گۇر ئاچچىقلاپ خۇددى...» دېيىشكىلى تۇردى. ئەمدىلا چۈشەندۈرەي دەپ بولغۇچە ئوسمان گۇر-گۇر توپنى بۆسۈپ كىرىپ ياقامدىن تۇتتى. مەن: «ئىتى-مىتى» دەپ بولغۇچىلا تەستەكتىن تۆتنى يەپ بولدۇم. كۆزۈمدىن ئوت چاقناپ، يۈزىم لازا سۈركىگەندەك ئېچىشىپ كەتتى. دادامدىنمۇ بۇنداق تاياق يېمىگەنىدىم. بۇ ئىش ماڭا بەكلا ئار كەلدى، خۇددى كىچىك بالىدەك يىغلاپ كېتىپتىمەن. ھەممىسى جىمىپ كېتىشتى. بىرى: «سۇ ئىچ» دەپ بىر جامنى تەڭلىدى. مەن جامنى جەينىكىم بىلەن بىر قويۇپ، سۇنى ئۆرۈۋەتتىم.

ـ بولدى، خاپا بولما، ئاچچىقمىدا... ـ دېدى ئوسمان گۇر-گۇر.

مەن راستىنلا خاپا بولغانىدىم، گەرچە ھەممە گۇناھ ئۆزۈمدە بولسىمۇ، كۆز يىشىمنى سۈرتۈپ، ئاۋۋال ئوسمان گۇر-گۇرگە، ئاندىن يىگىتلەرگە قاراپ:

ـ مەن ئەمدى ھەرگىز ئاشپەزلىك قىلمايمەن!ـ دېدىم، ھەممىسى ھەيران قېلىشتى:

ـ نىمىشقا؟

مەن ئۇلارغا بولغان ئىشلارنى، ئويلىغان ئويلىرىمنى تەپسىلىي سۆزلەپ بەردىم. ئوسمان گۇر-گۇر قاتتىق خىجىل بولدى.

ياشلىرىمنى قولياغلىقى بىلەن سۈرتۈپ تۇرۇپ ماڭا كۆڭۈل قويدى. دەل شۇ چاغدا بۇ يەرگە پولكوۋنىك لەشكەر كېلىپ قالدى.

مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ، پۈتۈمنى جۈپلەپ، قولۇمنى چېكەمگە قويۇپ چاس بەردىم:

ـــ سالام پولكوۋنىك، جەڭگىۋار پولك 2-باتالىيون 1- ۋىزۋوت جەڭچىسى تاشئاخۇن دوكلات قىلىدۇ!ـــ دېدىم- دە، بولغان ئىشلارنى تەپسىلىي دوكلات قىلدىم.

پولك كوماندىرى لەشكەر ھاياجىنىنى باسالماي، ئىككى مۆرەمدىن

تۇتۇپ تۇرۇپ:

ـ رەھمەت ساڭا، يىگىت!... ـ دەپ بىرمۇنچە ماختاپ كەتتى.

شۇنىڭ بىلەن بارلىق خاپىلىقلىرىم بوراندا قالغان توزغاقتەك پۇررىدە توزۇپ كەتتى.

پولك كوماندىرى بىزنىڭ ۋىزۋوتنى يەنە ھىلىقى قاراۋۇللۇق ئورنىغا بېرىشنى بۇيرۇدى. بىز قاراۋۇللۇق ئورنىمىزغا كەلگەندە، مەن قاداپ قويغان بايراق، خۇددى يىپەك بايراقتەكلا لەپىلدەپ تۇراتتى. بىز ئاتلىرىمىزدىن چۈشۈپ، سەپلىرىمىزنى تۈزەپ، بايراققا چوڭقۇر ھۆرمەت بىلەن تىكىلدۇق، ئويلىمىغان يەردىن ئوسمان گۈر-گۈر كوماندا بەردى:

ـ يىگىتلەر،تاشئاخۇن ئۆز قولى بىلەن قاداپ لەپىلدەتكەن بايراققا سالام!

ھاياجانلىق ياشلىرىم مەڭزىم بويلاپ ئېقىشقا باشلىدى. مەن ئۆمرۈمدە بۇنداق ھاياجانلىنىپ باقمىغانىدىم!

تاشئاخۇننىڭ ئاۋازى بوغۇلۇپ توختاپ قالغانىدى. ئۇ شۇ تاپتىمۇ قاتتىق ھاياجانلىنىپ كېتىۋاتاتتى. سەنمۇ ئۇلۇغۋارانە غايىلىك بۇ يىگىتكە چوڭقۇر ھاياجان ئىلكىدە ئالەمچە ئېھتىرام بىلەن تىكىلدىڭ.

تاشئاخۇننىڭ بۇ ھېكايىسى باللىق چاغلىرىڭدىكى كىچىككىنە بىر ئىشنى يادىڭغا سېلىپ قويغانىدى. بۇ تاغاڭدا ئوقۇۋاتقان كۈنلىرىڭنىڭ بىرىدە يۈز بەرگەن ئىشلار ئىدى.

بىر كۈنى تاغاڭ ماموت ئەپەندى:

ـ بالام، سەن بېرىپ، كەلمىگەن باللارنى يىغىپ كەلگىن،ـ دېدى.

سەن ماقۇل بولۇپ، تېتىك قەدەملەر بىلەن يۈرۈپ كەتتىڭ. بۇ ئەقلىنىڭ كاللاڭغا قەيەردىن كەلگەنلىكىنى بىلمەيتتىڭ: تېرەكتىن بىر شاخ سۇندۇرۇپ، يوپۇرماقلىرىنى پۈتىدىڭ، ئاندىن بەلۋېغىڭنى يېشىپ، ئۇنى تاياقنىڭ ئۇچىغا ئەپلەشتۈرۈپ چىگىپ بايراق ياسىدىڭ. باللارنى يېغىپ بايراققا ئەگەشتۈرۈپ مەكتەپكە كەلدىڭ. تاغاڭ بۇنى كۆرۈپ:

ـ رەھمەت بالام، ئەقلىگگە باركاللا! ـ دەپ سېنى چوڭقۇر مېھرى ۋە هاياجان بىلەن سۆيۈپ كەتتى.

شۇلارنى ئويلاپ ۋۇجۇدۇڭ ئۆمىد، هاياجان ۋە هاياتىي كۈچ بىلەن قاپلانغانىدى. قەلبىڭ گۈزەل كۈيلەر جەننەت ساداسى بىلەن تولدى. يۈرىكىڭدە تاشئاخۇن قادىغان بۇيۇكانە بايراق جەننەت ساداسىغا جور بولۇپ لەپىلدەپ تۇراتتى.

شېرىن بىر تۇيغۇ توپى ئۈستۈڭدىن شىددەت بىلەن باستۇرۇپ كېلىۋاتاتتى. خۇددى باهار كەلكۈنلىرىدەك. سەن كۆزۈڭنى يۇمۇپ، شۇ شېرىن تۇيغۇ كەلكۈنىگە غەرىق بولۇپ، تېخىمۇ زور هاياتىي كۈچكە تولدۇڭ.

10

ـ قويۇڭ،ئاش ئىچىڭ.

بىرى شۇنداق دەپ ساق پۈتۈڭنى نوقۇدى. سەن كۆزۈڭنى ئاچتىڭ، ئالدىڭدا زۇمرەت تۇراتتى. داستىخاندا هەمراهلىرىڭ سۆيۈقئاش ئىچىپ ئولتۇرۇشاتتى. ئالدىڭدىكى قاچىدىن پۇرقىراپ بۇس چىقىپ تۇراتتى. زۇمرەتنىڭ قىپقىزىل مەڭزى كەچكى شەپەقتەك جىلۋە قىلاتتى. سەن ئەتىگەندىن بېرى ئۇخلاپلا كەتكەنىدىڭ، خۇددى دۈشەكە، شۇنداق شېرىن، شۇنداق تاتلىق ئۇخلىغانىدىڭ. زۇمرەت ئويغاتمىغان بولسا، قاچانغىچە ئۇخلايتتىڭكىنتاڭ؟ مۇشۇنداق ئۇخلاپ باقمىغىلى قانچىلىك بولغانلىقىنى ئۇقمايتتىڭ. بۇ تولىمۇ خاسىيەتلىك ئۇيقۇ ئىدى، گويا كى سۆيگۈ شارابىدا مەس بولغان ئاشىقنىڭ ئۇيقۇسىدەك. سەن ئەسنەپ ـــ كېرىلىپ قويۇپ، قاچىنى قولۇڭغا ئالدىڭ. زۇمرەت چىقىپ كەتتى. سەن ئاش ئىچىشكە باشلىدىڭ. سەن ئىككىنجى قاچا ئاشنى ئىچىپ بولۇپ تۇرۇشۇڭغا زۇمرەت يەنە كىردى. بېشىڭنى كۆتۈرۈپ هەيران قالدىڭ. چۈنكى، هەمراهلىرىڭنىڭ بىرىمۇ كۆرۈنمەيتتى. ئۇلار قاچانلاردا چىقىپ

كېتىشتىكىن؟

بىلمەيتتىك.

شېرىن خىيال، شېرىن تەسەۋۋۇرلار ئىلكىدە ئۇلارنىڭ قاچانلاردا چىقىپ كېتىشكىنىنى تۇيمايلا قالغانىدىك. گۇگۇم پەردىسى تارتىلغانىدى. زۇمرەت زۇمرەت قاچا ـ قۇچىلارنى يىغىشتۇرۇشقا باشلىۋىدى، سورىدىك:

ـ ئانام خېلى ساقما؟

ـ ساق خېلى.

ئۇ تولىمۇ غەمكىن، پەرىشان كۆرۈنەتتى.

نېمىشقا؟ زادى نېمىشقا؟

بىلمەيتتىك.

ـ سىز... سىز نېمىشقا كەلدىڭىز؟

ـ كەلدىم شۇ، ـ دېدى ئۇساڭا قارىماستىن،ـ كەلمىسەم بولامتى ئەمىسە؟

ئۇ قاچىلارنى كۆتۈرۈپ سىرتقا ماڭدى.

سەن ئۇنى توستۇڭ.

ـ نەگە بارىسىز؟ ئولتۇرۇڭ بىردەم، مۇڭدىشىمىز.

ئۇ قاچىلارنى قويۇپ، سۇپىنىڭ لېۋىدىلا ئولتۇردى. ئۆي ئىچىنى سۈكۈپ باستى. گەپنى نەدىن، قانداق باشلاشنى بىلەلمەي تەمتىرەپ قالدىك. ئاخىر:

ـ زۇمرەت، مېنى...مېنى سېغىنىدىڭىزما؟ـ دەپ سورىدىك.

زۇمرەت ساڭا لاپپىدە بىر قاراپ قويۇپلا، يەرگە قارىۋالدى. سەن ئۇنىڭ شۇ چاقماق كەبى مەسۇم نىگاھىغا ئاشىقانە نەزەردە تاقابىل تۇرىدۇڭ. سەن ئۇنىڭ: «سېغىنىدىنم، شۇنداق سېغىنىدىم! جەڭگاھقىمۇ سىزنى سېغىنىپ كەلدىم شۇ!» دەپ جاۋاب بېرىشنى شۇنچىلىك ئارزۇ قىلىپ قالدىك. چۈنكى، ئۇ سىنى سېغىنىشى، خۇددى سەن ئۇنى سېغىنغانىدەكلا سېغىنىشى كېرەك ئىدى؛ ئۇنى ۋىسال پەيتىدە ۋىسالسىز

قالغان مۇھەببىتىڭنىڭ سېغىنىدۇرۇشى كېرەك ئىدى. ئەمما، سەن كۈتكەن جاۋابقا ئېرىشەلمىدىڭ. ئۇ سوئالىڭغا سوئال بىلەن جاۋاب بەرگەنىدى:

ـ سىزچۇ؟

سەن بۇنىڭدىن رەنجىپ كەتمىدىڭ. چۈنكى، ئۇ تېخى سەبىي، مەسۇم ئىدى. شۇڭا، سەن ئۇنىڭ سەبىي يۈرىكىنى لەرزىگە سېلىش ئۈچۈن:

ـ شۇنداق سېغىندىم، سېغىنىپ ئۆلەيلا دېدىم، زۇمرەت! ـــ دېدىڭ هاياجانلىق تەلەپپۇزدا، ـ سىزچۇ؟

ئۇ كىگىزنى تاتىلاپ جىممىدە ئولتۇراتتى. سەن ئۇنىڭ جاۋابىغا ئاشقانە جاۋابىغا تاشنا ئىدىڭ؛ ئۇنىڭ بۇلاق سۈيىدەك شۇرلاشلىرىغا تەشنا ئىدىڭ؛ بوينۇڭغا چىگىلىكتەك ئېسىلىپ تۇرۇپ، سۆيۈشلىرىگە تەشنا ئىدىڭ؛ يۈمران، سەبىي باغرىغا سېنى چوڭقۇر چۆكۈرۈپ، سۆيگۈ دىگىزىغا غەرىق قىلۇېتىشىگە تەشنا ئىدىڭ.

بىراق، زۇمرەت ئۇنداق قىلمىدى.

«سىز ئۇنداق قىلمىسىڭىز، مەن قىلىمەن!»

سەن ئۇنىڭغا يېقىنلىشۇىدىڭ، ئۇمۇ قىمىرلاپ كەينىگە سۈرۈلدى. بۇنىڭدىنمۇ قىلچە رەنجىمىدىڭ. چۈنكى، سەن ئۇنى چۈشىنەتتىڭ، ئۇنىڭ ئاچىسى ـــ مەرھۇم ئايالىڭمۇ تۇيۇ كېچىسى شۇنداق ناز بىلەن قاچقان، سېنى نازلىق تىللىغان، نازلىق سىلكىشلىگەن. كېيىن سېنى قوغلاپ تۇرۇپ سۆيدىغان بولۇپ قالغانىدى. زۇمرەتمۇ...

«قاراپ تۇرۇڭ، سىزمۇ...»

ـ مېنى سېغىنىدىڭىز، شۇنداقمۇ، زۇمرەت؟

سەن شۇنداق دىگەچ ئۇنىڭغا بىلىنەر-بىلىنمەس يېقىنلاشتىڭ. ئۇمۇ ساڭا سەزدۈرمەيلا كەينىگە سۈرۈلگەچ:

ـ هەئە... سېغىنىپ... ـ دېدى سەن ئارانلا ئاڭلىيالىغۇدەك قىلىپ.

بۇ جاۋابتىن ۋۇجۇدۇڭ شېرىن جۇغۇلداش ئىلكىدە ئېرىپلا كەتتى،

خۇددى سىمابتەك. يۇرىكىڭ بەختىيارلىق ھېسىلىرىغا چۆمۈلۈپ مەستخۇشلاندى.

ـ سېغىنىدىغانلىقىڭىزنى، بىلەتتىم.

ئەمما، بىلمەيتتىڭ؛ زۇمرەت قېيقىرىل يالغان گەپ قىلۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتىڭ؛ ئۇنىڭ سېغىنغىنىنىڭ سەن ئەمەس، باشقا بىرى ئىكەنلىكىنى ئەسلا بىلمەيتتىڭ.

ھەتتا بۇنى خىيالىڭغا كەلتۈرۈپمۇ قويمايتىڭ. بىلگەن بولساڭ، خىيالىڭغا كەلتۈرۈپ، تەسەۋۋۇر قىلىپ باققان بولساڭ، بەختىيارلىق ھېسىلىرىدا مەستخۇشلىنىشىنىڭ ئورنىغا ئازابلىق ھېسىلار دەرىسىدە تولغانغان بولاتتىڭ، خۇددى ئېشىپ قويۇپ بېرىلگەن يېپەك ئارقاندەك.

ـ ئەجەب قەيسەركەنسىز!

ئۇنىڭ بۇ سۆزى بىلەن شېرىن ھېسىلار، شېرىن تەسەۋۋۇرلار قاينىمىدىن سۈزۈلۈپ چىقتىڭ. سەن ئۇنىڭ ماختىشىدىن شۇنداق خۇش بولدۇڭ؛ شۇنداق ھاياجانلاندىڭ. چۈنكى، سەن ئۇنىڭ ماختىشىغا ئېرىشەلىسەڭلا، ئۇنى ئۆزۈڭگە شۇنچە مەپتۇن قىلالايتىڭ؛ ئۇنى ئۆزۈڭگە شۇنچە مەپتۇن قىلالىساڭلا، ئۆزۈڭگە شۇنچە ئاشىق- بىقارار قىلالايتىڭ.

ـــ بۇنى قەيسەرلىك دېگىلى بولمايدۇ،ـــ دېدىڭ سەن ساختا كەمتەرلىك بىلەن تېخىمۇ ماختانغۇڭ كېلىپ.

ـــ بۇلتۇر جەڭگە بارىمەن دەپ كېتىپ، بارماي قايتىپ كەلگەنلىكىڭىزنى ئاڭلاپ، بىر لامزەللە، توخۇ يۇرەكمىكىن دەپ قاپتىم. تېخى!

زۇمچەت شۇنداق دەپ قاپاقتىن سۇ تۆكۈلگەندەك ۋىلىقلاپ كۈلدى. سەنمۇ ئۇنىڭ كۈلكىسىدىن ئاشقىلارچە سۆيۈنۈپ كۈلدۈڭ؛ شۇ ئارقىلىق ئۇنى ئۆزۈڭگە مەپتۇن قىلالايدىغانلىقىدىن ئۈمىدلىنىپ، پەخرىمەنلىك بىلەن كۈلدۈڭ. شۇنداق پەخرىمەنلىك تۇيغۇ ئىلكىدە ئۇنىڭغا تىكىلىپ تۇرۇپ سۆزلەشكە باشلىدىڭ:

ـ بۇ مېنىڭ سەۋەنلىكىم. مەن بەك خېجىل بولدۇم، دادامنىڭ روھى مىنى بەكمۇ خېجىل قىلدى؛ دادامنىڭ شېئىرلىرى مېنى شۇنداق خېجىل قىلدى. سىز بىلمەيسىز، بىزنىڭ روتا كومانداننىمىز شائىركەن. ئۇنىڭ دېيىشىچە، قۇربان بېرىش روھى ئۆلگەن قوۋمنىڭ ئىستىقبالى بولمايدىكەن. ئۇ بۇ ھەقتە بىر پارچە شېئىر ئوقۇپ بېرىپتى، ھازىر ئۇنتۇپ قاپتىمەن. ئويلاپ باقسام، دادام مەن ئۈچۈن قۇربان بېرىپتۇ. ئۇ قۇربان بېرىش ئارقىلىق مېنىڭ زەئىپ، كېسەل روھىمنى، نۇرغۇنلىغان زەئىپ، كېسەل روھلارنى قۇتقۇزۇپ قاپتۇ. دادامنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن يۇرتىمىزدا جەڭگە ماڭمىغان ئەرلەر ناھايىتى ئاز قالدى، ھەتتا سىزگە ئوخشاش قىز-چوكانلارمۇ جەڭگە ئاتلىنىپ كەتتى... ئېيتىڭا، زۇمرەت، شېئىر دېگەن نىمە؟ مەن دەپ بېرەي، شېئىر دېگەن - روھ، روھ دېگەن ـ شېئىركەن! دادامنىڭ روھى، دادامنىڭ شېئىرلىرى تومۇر-تومۇرلىرىمغا سىڭىپ بېرىپ، روھىمنى پەرۋىشلەپ، مېنى ھەقىقىي بىر ئادەمگە ئايلاندۇرۇپ قويدى. ئېتىراپ قىلماي تۇرالمىدىمكى، شېئىر سىھرى كۈچ-قۇۋۋىتكە ئىگە ئاجايىپ ئۇلۇغ نەرسىكەن، خۇددى مۇھەببەتتەك!...ـ سەن تەسىرلىك نۇتقۇڭنى «مۇھەببەت» سۆزى بىلەن مۇھەببەتلىك ئاخىرلاشتۇرالىغىنىڭ ئۈچۈن، ئۆزۈڭدىن چەكسىز رازى بولغان ھالدا سۆزۈڭنى شۇنداق تۈگەتتىڭ، ـــ شۇڭا دادامدىن، دادامنىڭ شېئىرلىرىدىن دادامنىڭ روھىدىن پەخىرلىنىمەن!

ـ رەھمەت!

چۈنكى، سەن ئۇنىڭ «ئېرىم بولغانلىقىڭ ئۈچۈن ئەمەس» دېگەن سۆزىنى يۇتۇۋەتكەنلىكىنى سەزمەي قالغانىدىڭ، ئەگەر ئۇنىڭ سۆزىنىڭ ئوتتۇرىدىكى ئۇزلۇككە دىققەت قىلغان بولساڭ، ئەلۋەتتە، يۇتۇۋېتىلگەن شۇ سۆزنى ئاسانلا سېزىۋالالايتىڭ. شۇڭا، پەخىرىمەنلىك ھېسسىياتلىرىڭ ھېچقانداق توسالغۇغا ئۇچرىمايلا مەۋج ئۇرۇۋەردى.

ـ مەنمۇ سىزدىن پەخىرلىنىمەن؛ سىزدەك سۆيۈملۈك خوتۇنۇم بىلەن

بىر مەقسەتتە،بىر غايىدە، بىر پولكتا جەڭ قىلۇاتقىنىمدىن چەكسىز پەخىرلىنىمەن!

نىكاھتىن كېيىنكى بۇ مۇھەببەتلىشىش ۋۇجۇدۇڭغا ئىلاھىي تۇيغۇلارنى بەخش ئەتمەكتە ئىدى. سەن شۇ ئىلاھىي تۇيغۇلارنىڭ تۇرتكىسىدە خۇددى سازاڭدەك سۇرۇلە-سۇرۇلە ئۇنىڭ يېنىغا يېقىنلا كېلىپ بولغانىدىڭ. ئەگەر زۇمرەتمۇ تامغا چاپلىشىپ قالمىغان بولسا، بەلكىم ئۇنىڭغا بۇنچىلىك يېقىن كېلەلمەسلىكىڭ مۇمكىن ئىدى. سەن ئۇنىڭ قولىنى كاپىدە تۇتتۇڭ، بىراق، ئۇنىڭ سىپسىلىق قولى ئالقىنىڭدىن مىرتتىدە سۇغۇرۇلۇپ كەتتى، خۇددى بېلىقتەك.

ــ جىم تۇرۇڭ، ياردارلار كىرىپ قالىدۇ ھېلى بىكار.

ــ مەيلى كىرىپ قالسا!

ــ ۋاي تېخى، مەيلىمىش!

ئۇ پەرىشانە كۈلدى، سەن ئاشقانە تەبەسسۇمىڭ بىلەن ئۇنىڭ كۈلكىسىگە جور بولدۇڭ.

ــــ مەن بىر كىمنىڭ خوتۇنىغا چاقچاق قىلمىدىم، ئۆزۈمنىڭ خوتۇنىغا...

ــ ساپ قېلىنكەنسىز خۇدى!

ئۇ ۋىللىدە قىزاردى، خۇددى يۈرىكىڭدىكى چوغدەك.

ــ نېمە قاچىسىز ئەمسە؟ مەن سىزنىڭ ئېرىڭىز جۇمىڭ !ئۇنتۇپ قالمىغانسىز؟ كېلىڭ، بىرنى سۆيۈۋالاي!ــ بىچارىلارچە يېلىنىدىڭ،ــ ساق بولىدىغان بولسام خۇدى!

ئوتتەك تەلپۈنۈش ساڭا كۈچ-قۇۋۋەت، جۈرئەت بېغىشلىغانىدى، تەقەززالىق ئىلكىدە ئۇنىڭ بويىنىدىن كاپىدە تۇتۇپ، باغرىڭغا چىڭگىدە بېسىپ، غۇبارسىز، ئوتلۇق لەۋلىرىگە چوكۇلدىتىپ سۆيەي دەپ بولغۇچە ئۇ لىككىدە تۇرۇپ كەتتى، خۇددى ئۇركۈگەن كېيىكتەك.

سەن ھەسرەتتە قالدىڭ.

جاراھەتلىك كۈنسېرى ياخشىلىنىۋاتاتتى. يارىدارلار بىلەن مۇڭدىشىش ئارقىلىق زۇمرەت ھەققىدىكى شېرىن تەسەۋۋۇرلىرىڭنى، ئۇنىڭغا بولغان ئوتتەك تەلپۈنۈشلىرىڭنى تىزگىنلەشكە تىرىشاتتىلىك، زۇمرەت بىلەن يالغۇز قېلىشىنى، قانغۇدەك مۇڭدىشىشنى ئارزۇ قىلاتتىلىك؛ ئۇنىڭ بىلەن قانغۇدەك باغرىلىشىشنى، ئاققۇ كۆكسىدەك يۇمران باغرىغا سىڭىپ كىرىپ، غايىپ بولۇپ كېتىشنى ئارزۇ قىلاتتىلىك؛ سەبىي لەۋلىرىدىن سۆيگۈ زەمزەملىرىنى قېنىپ-قېنىپ شورىغاچ ئامانىتىڭنى تاپشۇرۇۋېلىشنى ئارزۇ قىلاتتىلىك. ئامانىتىڭنىلىك كىشى قولىغا چۈشۈپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ، ئىزتىراپلىق خىياللارغا غەرق بولاتتىلىك. ئامانىتىڭنى قانداق قىلىپ تېز ئېلىۋېلىش ھەققىدە ئىزدىنەتتىلىك، ئويلىناتتىلىك. ئالالەرسەنمىكىن؟

چوقۇم ئالىمەن، ئېلىش ھەققىم بار. ئۆزۈم خالىغان چاغدا ئالسام بولۇۋېرىدۇ. ئۇ مېنىڭ خوتۇنۇم، نىكاھلىق خوتۇنۇم.

سەن يارىدارلارنىڭ پاتراق ساقىيىپ، ياتاقنى بىكارلاپ كېتىشىنى تىلەيتتىلىك. ئەمما، بىرى كەتسە، ئىككىسى كېلىپ تۇراتتى.

جاراھەتلىك ناھايىتى تېز سۈرئەتتە ياخشىلىنىپ، سېنى بىئارام قىلاتتى، ئىزتىراپقا سالاتتى. چۈنكى، يارىڭ ساقايسىلا، جەڭگاھقا كېتەتتىلىك. ئەمدى سەن ھەرگىز زۇمرەتنى دەپ، ئۇلۇغۋارانە ئىستىكىڭدىن ۋاز كېچىپ، غايە - ئېتىقادىڭدىن يېنىۋېلىپ، قەلبىڭدىكى گۈزەل كۈيلەر جەننەت ساداسىدىن مەھرۇم قېلىشنى خالىمايتتىلىك. ئەمما، يەنە بىر جەھەتتىن، جەڭگاھقا كېتىپ قېلىپ، ئامانىتىڭنى ئالالماي قېلىشىڭدىنمۇ ئەنسىرەيتتىلىك؛ ناۋادا جەڭدە قۇربان بولۇپ كەتسەڭ، سۆيۈملۈك خوتۇنۇڭنىڭ قىزلىق باھارىدىن ھوزۇر ئالالماي، بۇ دۇنيادىن ئارماندا كېتىشىڭدىن ئەنسىرەيتتىلىك؛ زۇمرەتنىڭ ئەرگە تېگىپ، يەنە قىز پېتىچىلا كىملەرگىدۇر نېسىپ بولۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرەيتتىلىك...

قىرىق كۈن توختاپ، ئامانىتىمنى ئېلىۋېلىپ، ئاندىن كەلىسەممۇ

بوپتىكەن. رۇخسەت ئېلىپ بېرىپ، بىر كېچە قونۇپلا يېنىپ كەلسەممۇ بوپتىكەن، ئىسىت! ھېلىمۇ كېچىكمەيمەن،چوقۇم ئالىمەن! پۇتۇم پۈتۈنلەي بىر ساقايسۇن قېنى!

سەن خىيالىڭنى مۇشۇ يەردە توختىتىپ، تاشئاخۇننىڭ كەچۈرمىشىگە قۇلاق سالدىڭ.

11

ــ شۇ ئىشتىن كېيىن،ــ دەپ سۆزىنى باشلىغاندى تاشئاخۇن،ــ مەن ئاشپەزلىكتىن قۇتۇلۇپ، بىراقلا ئودىلىنيە كومانداىرى بولۇپ قالدىم. مەن ساۋاتسىز بولغاچقا، مۇھەممەد روزى ئىسىملىك يەكەنلىك بىر يىگىت ماڭا كاتىپلىققا ھەم ئورۇنباسار ئودىلىنيە كومانداىرلىقىغا تەيىنلەندى.

بىز ئارقا يول ئېغىزىغا يېتىپ كېلىشتۇق. ئارىدىن ئىككى كۈن ئۆتۈپ، بىز دۈشمەننىڭ ئىككى روتا ئەسكىرىنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچراپ، مۇھەممەد روزى بىلەن مەن ئەسىرگە چۈشۈپ قالدۇق.

دۈشمەنلەرنىڭ مەقسىتى «تىل» تۇتۇش بولسا كېرەك، بىزنى ئەسىر ئېلىپلا دەررۇ چېكىنىشتى. ئۆزۈمنى خېلى «نوچى» ساناپ يۈرەتتىم، بىردەمدىلا نوچىلىقىمنىڭ ئىككى پۇللۇقى قالمىدى: ئېغىز-بۇرنۇم قاناپ، قاش-قاپاقلىرىم كۆكىرىپ، قولۇم گەجگەمگە باغلىنىپ، مۈكچىيىپلا قالغانىدىم. مۇھەممەد روزىنىڭمۇ ئوڭ قاپىقىدىن ئاققان قان بويۇنلىرىغا يامراپ كىرىپ كەتكەنىدى.

بىز ئۇدۇل يەكەن شەھرىگە ئەكىرىلىپ، ھەربىي تۈرمىنىڭ تايىقىنىڭ تەمىنى راسا تېتىدۇق. ئۇلار: «ئارقا يول ئېغىزىنى ساقلاۋاتقان قانچىلىك ئەسكىرى كۈچۈكلار بار؟» دەپ سوراپ، بىزنى ھەر كۈنى ھارمای قامچىلايتتى. بىز: «بىر پولك ئەسكىرىمىز بار» دەپ چىڭ تۇراتتۇق. ئەگەر ئۇلار ھەقىقىي ئەھۋالنى بىلىۋالىدىغانلا بولسا، ئارقا يول

ئېغىزىنى ساقلاپ قېلىشىمىزدىن ئېغىز ئاچقىلى بولمايتتى.

ئەمما، ھاياتىمىزدىن پۇتۇنلەي ئۈمىد ئۈزۈپ يۈرگىنىمىزگە بىر ھەپتە بولغاندا، بىز بىراقلا ئەتىۋارلىق ئادەملەرگە ئايلىنىپ قالدۇق: سوراق-سوئال، تاياق-دۇمبالارمۇ توختىدى. ئۇماچ، كۆيۈك زاغرىنىڭ ئورنىغا گۆش-پولو ئالماشتى؛ سوغوق سۇنىڭ ئورنىغا ناۋات بىلەن دەملەنگەن ئىسسىق چاي، ئېسىل مەي-شاراب ئالماشتى؛ «چەنتۇ»، «تاغ ئوغرىلىرى»، «تاش»، «مەمەت»لەرنىڭ ئورنىغا «تاشئاخۇن»، «مۇھەممەدجان» ئالماشتى؛ سېسىق تۈرمە كەڭ-ئازادە، يورۇق خانىلارغا، ئاستىمىزدىكى شال پاخاللىرى لۆم-لۆم تۆشەكلەرگە، گۈندىپايلارنىڭ ئورنىغا ئون يەتتە - ئون سەككىز ياشلاردىكى چىرايلىق قىزلار ئالماشتى.

بىز بۇنىڭدىن ھەيران قالمىدۇق. چۈنكى، ئۇلار بىزنى تاياق ئارقىلىق يۇمشىتالمىغاچقا، مۇشۇنداق راھەت-پاراغەتلىك تۈرمۇش ئارقىلىق يۇمشاتماقچى بولۇۋاتاتتى. بىزمۇ ئۇلارغا ماسلىشىپ يېدۇق-ئىچتۇق،ئويناپ-كۈلدۇق. ئەمما، ھېلىقى چىرايلىق قىزلارغا كۆز قىرىمىزنى سالمىدۇق، ئەركىلەش-نازلىرىغا ئالدىنىپ، خۇدىمىزنى يوقتىپ قويمىدۇق. ئارىدىن ئۇچ كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، بىردىنلا بىزدە دەپسەندە قىلىنغان خوتۇن-قىزلىرىمىز، ئاچا-سىڭىللىرىمىز، ئۇچۇن ئۆچ ئېلىش ئىستىكى پەيدا بولدى-دە، ھەدەپ ئىشقا چۈشۈپ كەتتۇق. ئىشقا چۈشۈۋېتىپ بىر-بىرىمىزگە: «بۇ مۇشۇنداق ئۆتنە جاھان، بىر كۈن تاغ چۆرگىلىسە، بىر كۈن باغ چۆرگىلەيدۇ...» دەپ پىچىرلاپ قويۇشتۇق.

بىز بىر كۈنى كەچتە يەنە كاتتا بىر زىياپەتكە داخىل بولدۇق. بىز ئەللىك ياشلاردىكى ئېگىز بوي، سېمىز، سېرىق چىراي، سول مەڭزىدە تىرناقچىلىك خالى، خالىدا تۆت-بەش تال ئۇزۇن تۈكلىرى بار بىر ئوفتىسېرنىڭ يېنىدىلا ئورۇن ئالغانىدۇق. باشقىلارنىڭ «ياڭ تۇەنجاڭ - ياڭ تۇەنجاڭ» دېيىشلىرىدىن بىز ئۇنىڭ تۇەنجاڭ ئىكەنلىكىنى بىلدۇق.

ـــ ھەي تاشئاخۇڭ. ـــ دېدى ياڭ تۇەنجاڭ،ـــ تاغ ئوغرىمۇ... سېنى

ئالداپما... سەپكە قوشۇلۇپ ئېلىپما... سەن داڭلىق ئاشپەز تۇرسا... كاتتا باتۇر تۇرسا...

ياڭ تۈەنجاڭ ئۇيغۇرچىنى ئاشۇنداق بۇزۇپ، قاملاشتۇرۇپ سۆزلەپ بولالماي، ئاخىر تىلماچقا قاردى. شۇنىڭ بىلەن سۆھبىتىمىز راۋانلىشىپ كەتتى.

ـــ تاغ ئوغرىلىرىنىڭ سېنى ئاچ-توق قويۇپ، جەبىر-جاپاغا سالغانلىقىڭ ئۈستىگە بەرگەن ئەمىلىنىڭ كاتتىلىقىنى تېخى! ئاران بەنجاڭلىق! ئۇنداق بەنجاڭلىقنى ئەمەل دېگىلى بولامدۇ؟ شۇمۇ ئەمەلمۇ-ھە؟! ئادەمنى شۇنداقمۇ زاڭلىق قىلغان بارمۇ؟ بۇ ئادەمنى قاراپ تۇرۇپ بۇزەك قىلغانلىق بولماي نېمە؟ سەن داڭلىق ئاشپەز، جىگەرلىك، ۋىجدان-غۇرۇرلۇق باتۇر-قەھرىمان تۇرساڭ، ئۇلار ساڭا شۇنداق مۇئامىلە قىلسا بولامدۇ؟

مەن بۇنىڭغا ھېچ نەرسە دېيەلمەي، ئۇنىڭغا قاراپلا قالدىم. ياڭ تۈەنجاڭ قولىغا پىيالىنى ئېلىپ چاي ئوتلىدى. مەن بۇ رەقىبىمگە چوڭقۇر ئۆچمەنلىك بىلەن ئىچىمدە سەممىي رەھمەت ئېيتتىم.

ـــ لېكىن،ـــ دەپ سۆزىنى باشلىدى ياڭ تۈەنجاڭ يەنە،ـــ سەن ئۇنداق ئەمەل ئۈچۈنلا ياشايدىغانلارنى ھەرگىز دورىما، ئەگەر دورىغۇڭ كەلسە، ئەمەلنىڭ چوڭىنى تۇت! مەن ئۇقتۇم، بىرىنچىدىن، سەن گەرچە ساۋاتسىز بولساڭمۇ، ناھايىتى ئەقىللىقكەنسەن؛ ئىككىنچىدى، قاغىلىقنىڭ ھايات سىيىت نوچىسى، ھايات سادىر پالۋاننىكەنسەن، راست شۇنداقكەنسەن! سېنىڭ مەردلىكىڭگە، باتۇر-قەيسەرلىكىڭگە مەن ھەقىقەتەن قايىل!

ئۇ رومكىغا ھاراق قۇيۇپ ماڭا تۇتتى. مەن ھاراقنى قولۇمغا ئېلىپ ئەتراپقا قاردىم. ھەممىسى يەپ-ئىچىش مۇسابىقىسىگە چۈشۈپ كېتىشكەنىدى. مۇھەممەد روزى گۆش يېگەچ كۆزىنى قىسىپ، ھىڭگىيىپ قويدى. مەنمۇ ئۇنىڭغا جاۋابەن كۆزىنى قىسىپ قويدۇم.

ــ خوشە!

ــ خوش!

مەن ھاراقنى گۈپلا كۆتۈرۈۋەتتىم، ياڭ تۇەنجاڭ سۆزىنى داۋام قىلدى:

- مەن سىنىڭ ئەھۋالىڭنى يۇقىرىغا دوكلات قىلغانىدىم، تەستىقلىنىپ بۇگۈن قولۇمغا تەگدى.

ئۇ رومكىنى يەنە قولىغا ئالدى.

- ھە، تاشئاخۇن، قېنى، دوستلۇقىمىز ئۈچۈن يەنە بىر قەدەھنى كۆتۈرەيلى.

رومكىلىرىمىز سوقۇشتۇرۇلدى. ياڭ تۇەنجاڭ مېنىڭ ئالدىمغا گۆش ۋە قورۇمىلارنى سۈرۈپ قويۇپ، ھاراقنى كۆتۈرۈۋەتتى.

- تاشئاخۇن، ئاڭلىسام شىنجاڭنى «ناخشا-ئۇسسۇل ماكانى»، ئۇيغۇر مىللىتىنى «شېئىر مىللىتى» دېيىشىدىكەن. قېنى، بىرەر كۇپلېت شېئىر ياكى بىرەر ناخشا ئوقۇپ بەرمەمسەن؟

سۇنۇپ قالغۇم كەلمىدى، ئورنۇمدىن دەس تۇرۇپ، بىرى تەڭلەپ تۇرغان دۇتارنى قولۇمغا ئېلىپ بىر پەدە چالدىم.

مەن ناخشامنى تۇگىتىپ، پىيالىنى قولۇمغا ئالدىم. تىلماچ ياڭ تۇەنجاڭغا ناخشىنىڭ مەزمۇنىنى ئېزىپ چۈشەندۈرۈۋاتاتتى. مەن كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا ئۇنىڭغا قارىدىم. تىلماچ ناخشىنىڭ مەزمۇنىنى قانداق ئۆرىدى، بىلەلمىدىم، تۇەنجاڭنىڭ چىرايى ئۆڭۈپ، بارماقلىرى تىترەپ كېتىۋاتاتتى. مەن پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ، يەنە بىر ناخشا باشلىدىم:

ساڭا ئاشىق بولۇپ قالماقلىقىمغا ئاي يۈزۈڭ بائىس،
ئېچىرقاپ سۆيمىكىمگە قىپقىزىل لەۋ، ئوت كۆزۈڭ بائىس.

دىلىمنىڭ دىلرەباسى دەپ، شەرقنىڭ ئەۋلىياسى دەپ،
سېنى ئالەمگە ماختاشقا شېرىن - سۆخەن سۆزۈڭ بائىس.

دەرىخ! يات دەپ قاراپ قالدىڭ، شۇڭا مەخپىي ئازاپ سالدىڭ،
يېنىپ كەتمەككە رايىمنىڭ كۆرۈنمەس مۇڭگۈزۈڭ بائىس.

ئۆزۈمنىڭ بارىنى ئىزدەپ، «قەيەردە دىلبىرىم سىز!» دەپ،
جېنىمنى قولغا ئالماقتا جۇدۇنلۇق كەچ كۈزۈڭ بائىس.

مېنى سەن «بىۋاپا» دەيسەن، «ماڭا سالدى جاپا» دەيسەن،
ساڭا مۇشكۈل-جاپا سالماقلىقىمغا سەن ئۆزۈڭ بائىس.

مەن دۇتارنى قويۇپ، قولۇمغا رومكىنى ئېلىپ گۈپپىدە كۆتۈرۈەتتىم. شەنىمگە ئالقىشلار ياڭرىدى. ئۇلار مەندەك بىر ساۋاتسىز تومپاينىڭ ئاغزىدىن ئۇزۇلمەي تۆكۈلگەن بۇ سېھرىي قۇدرەتكە ئىگە يېقىملىق، ئىلھامبەخش كۈيلەرنى ئاڭلاپ، يۇرتىمىزنىڭ راستىنلا «ناخشا-ئۇسسۇل ماكانى»، ئۇيغۇر مىللىتىنىڭ تۇغما «شېئىر مىللىتى» ئىكەنلىكىگە بولغان قايىللىقىنى ئىپادىلەپ، مېنى ماختاپ كېتىشتى. مەن: «ھە قېنى، ئەمدى نېمە دەيسەنكىن؟» دەپ ئويلىغاچ، بىر قول گۆشنى ئېلىپ يېگەچ ياڭ تۈەنجاڭغا قارىدىم. تىلماچ شېئىرلىرىمنى خېلى ئوبدان ئۆرۈپ بەرگەن چېغى، ياڭ تۈەنجاڭنىڭ چېھرى تېخىمۇ تاتىرىپ كەتكەنىدى. ئۇ تىترەپ تۇرغان بارماقلىرى بىلەن ئۈستەلگە«تاك-تاك-تاك» چېكىۋىدى، تۆۋەن دەرىجىلىك ئوفىتسېردىن بىرى بىر بولاق نەرسىنى كۆتۈرۈپ كىرىپ، ياڭ تۈەنجاڭنىڭ ئالدىغا قويدى. ياڭ تۈەنجاڭ بولاقنى ئالدىرىماي ئاچتى. بولاقنىڭ ئىچىدىن بىر-بىرىگە ئوخشاشمايدىغان ئىككى قۇر ھەربىي فورما، ئىككى دانە ئېسىل تاپانچا، بەش زىخچا

ئالتۇن، بىر باغلام قەغەز پۇل، ئىككى كىشىلىك گومىنداڭ پارتىيىسىنىڭ ئەزالىق كېنىشكىسى چىقتى، بۇلارنى كۆرۈپ چېھرىمگە زوردىمۇ - زور كۈلكە يۈگۈرۈتتۈم. ھاياجاندىن ئۆزۈمنى قويىدىغانغا يەر تاپالمىغان قىياپەتكە كىرىۋالدىم. كۆزۈمنى قەستەنگە چەكچەيتىپ، بىر ئالتۇن پۇللارغا، بىر ياڭ تۈەنجاڭغا قاراپ، پۇلغا، ئەمەل-مەنسەپكە بولغان ھېرىسمەنلىكىمنى ناھايىتى مۇشەققەتتە ئىپادىلىدىم.

ھېلىقى ئاددىي فورما مۇھەممەد روزىغا، يېڭجاڭلىق فورمىسى ماڭا كىيدۈرۈلدى. بىردەمدىلا مەن گومىنداڭ پارتىيىسىنىڭ ئەزاسى، سالاپەتلىك يېڭجاڭ بولۇپ قالدىم.

ــ ھە مانا، ئەمدى بولدى. ئەمدى ئىسمى-جىسمىڭغا لايىق ئىش بولدى،ــ دېدى ياڭ تۈەنجاڭ ئىككى مۇرەمنى قىسىپ تۇرۇپ،ــ مۇبارەك بولسۇن، يىگىت!

ــ يېڭجاڭ بولغىنىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن!ــ دېدى مۇھەممەد روزىمۇ ساختا ھاياجان بىلەن.

ــ قېنى، كۆپچىلىك، قىزغىن تەبرىكلەيلى!

ياڭ تۈەنجاڭ شۇنداق دەپ چاۋاك چالدى. زىياپەت زالى چاۋاك، ئالقىش، تەبرىك، مەدھىيە، رومكا سادالىرى بىلەن لەرزىگە كەلدى.

ــ تا يېڭجاڭ، بىز تاغ ئوغرىلىرىنى باستۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، سەن پوسكام ناھىيىسىگە ھاكىم بولىسەن. بۇ ھەقتە قولۇمدا بۇيرۇق بار، تېخى ئەتىگەندىلا تاپشۇرۇۋالدىم. مەن ھاياتلا بولىدىكەنمەن، سەن خاندەك ياشايسەن.

مەنمۇ ئورنۇمدى تۇرۇپ، ئەھدە تۈسىنى ئالغان يالغان- ياۋداق گەپلەردىن بىر مۇنچىنى قىلدىم:

ــ پىرقىنىڭ شەپقىتىگە مىڭ ھەشقاللا! پىرقىگە مەڭگۈ سادىق بولىمەن. ئاخىرقى تىنىقىمغىچە پىرقە ئۈچۈن خىزمەت قىلىمەن!...

مەن يېڭجاڭ بولغىنىم بىلەن ئەگەشتۈرۈپ ماڭىدىغان بىرمۇ

ئەسكىرىم يوق ئىدى. گەرچە مۇھەممەد روزى يەنىلا مېنىڭ كانۇيۇم بولسىمۇ، ئۇ خۇددى ماڭا ئوخشاشلا مەھبۇس، مەھبۇس يېنىدىكى مەھبۇس ئىدى. ئەتراپىمىزدا مەخسۇس بىزنى كۆزىتىپ تۇرىدىغان قۇراللىق كۆز-قۇلاقلار بولغاچقا، قېچىش پىلانىمىزنى ئىشقا ئاشۇرالماي تىت-تىت بولاتتۇق. شۇڭا، شتاب قورۇسى ئىچىدە لاغايلاپ يۈرمەكتىن باشقا ئامالىمىز يوق ئىدى. بازار ئايلانغىلى چىقساقمۇ، ھاياتىمىزدىن «ئەنسىرەپ»، يەتتە-سەككىز چېرىك بىللە چىقاتتى.

ــ مۇھەممەد، تېز بول، قولۇڭغا قەغەز-قەلەم ئال !ــ دېدىم بىر كۈنى تەڭ كېچىدە زىياپەتتىن قايتىپ كېلىپ، ئۇخلاپ قېتىپ قالغان مۇھەممەد روزىنى نوقۇپ ئويغىتىپ.

ــ نېمە بولدى؟

ــ ھېچنىمە بولمىدى، يازە، دۈشمەن قارا شەھەردىن ناھايىتى خىل قۇراللار بىلەن قوراللانغان ئىككى پولك ئاتلىق قوشۇن يۆتكەپ كەپتۇ. 11-ئاينىڭ 22- كۈنى ئارقا يولغا تۈيۇقسىز ھۇجۇم قىلىدىكەن.

مۇھەممەد روزى خەتنى يېزىپ بولۇپ، ماڭا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ:

ــ بۇنى قانداق ئۇقتىڭىز؟ــ دەپ سورىدى.

ــ ياڭ تۈەنجاڭ مەستچىلىكتە دەپ سالدى.

ــ ئىشەنچلىكمۇ؟

ــ مېنىڭچە، ئەلۋەتتە ئىشەنچىلىك.

ــ بۇ ئۇلارنىڭ ھىيلىسىمىدۇ يا؟

ــ مېنىڭچە، ھىيلە ئەمەس. ئىككى پولك ئەسكەرنىڭ يېتىپ كەلگەنلىكى راست تۇرسا.

بىز ئاخباراتنى پولك شتابىغا قانداق يەتكۈزۈپ بېرىش توغرىسىدا خېلى ئۇزۇن مەسلىھەتلەشكەن بولساقمۇ، ئۇنۇملۇك چارە تاپالمىدۇق.

ــ قانداق قىلىمىز؟ــ مۇھەممەد روزىدىن ئۈمىد بىلەن سورىدىم، ئۇ يەنىلا ئۆزىنىڭ پىلانىنى قۇۋۋەتلىدى:

ــ يەنىلا قاچىلى.

قاچساق، ناۋادا بىز ئۆلۈپ كەتسەكقۇ مەيلى، مۇھىمى پولك شىتابى دۇشمەن تەرىپىدىن ئىشغال قىلىنىپ قالسا، ئىنقىلاب زور زىيانغا ئۇچرايدۇ. ئەگەر بىز دۇشمەن قولىدىن ساق-سالامەت چىقىپ كېتەلىسەك، ئۇلار پىلانىنى ئۆزگەرتىۋالىدۇ. ئارقا يول دۇشمەننى باپلاشقا ئەڭ ياخشى جاي ئىدى.

بىز خېلى ئۇزۇنغىچە ئويغاق ياتتۇق، بىر چاغدا مۇھەممەد روزى ۋارقىراپ مېنى چۆچۈتۈۋەتتى:

ــ تاپتىم!

- نېمىنى تاپتىڭ؟... بوشراق ۋاقىرساڭمۇ بولىدۇ. قورقۇتۇپ خۇدى...

ــ گەيشاڭدا مېنىڭ ئۇستازىم بار، ساقال-بۇرۇتىمزنى ئالدۇرۇپ بولۇپ... ئۇ ۋىجدانلىق ئادەم.

بىز ئەتىسى بەش-ئالتە چېرىكنى ئەگەشتۈرۈپ، ئەكرەم ساتىراشنىڭ دۇكىنىغا كىردۇق. دۇكاندا ئىككى ساتىراش ھۇنەر قىلىدىكەن. قاپقارا ساقاللىرى قارىمۇتۇق چىرايىغا خۇيمۇ ياراشقان بىر ئادەم مۇھەممەد روزىنى كۆرۈپ ھەيران قېلىۋىدى، مۇھەممەد روزى ئۇنى تونۇماسقا، كۆرمەسكە سېلىپ، ئورۇندۇقتا مۆككىدە ئولتۇرۇۋالدى. مەن بۇنىڭغا قاراپ ئۇنىڭ ئەكرەم ساتىراش ئىكەنلىكىنى جەزم قىلدىم. ئۇنىڭ قولى بىكار ئەمەس ئىدى. شۇڭا، مەن ئارىسالدى بولۇپ، مۇھەممەد روزىغا قارىدىم.

ــ ئاۋۋال سىز ئالدۇرۇڭ، ــ دېدى مۇھەممەد روزى.

مۇھەممەد روزى چوقۇم چېچىنىى ئەكرەم ساتىراشقا ئالدۇرمىسا بولمايتتى. چۈنكى، ئۇ ئاخباراتنى ۋە ئەكرەم ساتىراشقا يېزىلغان قىسقىغىنە خەتنى بىر ئامال قىلىپ، ئۇنىڭغا بېرىۋەتمىسە بولمايتتى.

مەن چېچىمنى ئالدۇرۇپ بولغاندا، مۇھەممەد روزى ئەكرەم ساتىراشنىڭ ئالدىغا ئولتۇرۇپ بولغاندى. مۇھەممەد روزىنىڭ ئىشنى جايىدا پۈتكۈزۈشى ئۈچۈن مەن چېرىكلەرنى ئاغزىمغا قارىتىپ، كۆزىنى

غەلەت قىلىپ تۇرمىسام بولمايتتى. چۈنكى، چېرىكلەرنىڭ كۆزى بىزگە مىختەك قادىلىپلا تۇراتتى. شۇڭا، مەن نېمە ئىش قىلىشىمنى، نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەي تۇرغاندا، بەختىمگە يارىشا چېرىكلەردىن بىرى مۇنداق بىر رىۋايەتنى باشلاپ قالدى:

ـــ بۇرۇنقى زامانىدا بىر ئادەم چۆلدە كېتىۋېتىپ تەرەت قىلغۇ-قىلغۇسى كېلىپ قاپتۇ-دە، ئاتتىن چۈشۈپتۇ. لېكىن ئاتنى باغلاپ قويغۇدەك ھېچ نەرسە تاپالماي، پۇتىغا باغلاپ قويۇپ ئولتۇرۇپتۇ. ئەمما يەر بەك قاتتىق بولغاچقا، ئۇ ئادەم ئىشتىنىغا سۈيدۈك چاچراپ كېتىشتىن ئەنسىرەپ، پىچىقىنى ئېلىپ يەرنى يۇمشىتىپ تەرەت قىپتۇ. تەرەت قىلىپ بولۇپ تۇرۇشىغا ئېتى بىر كىلەردىن ئۇركۈپ، ئۇ ئادەمنى دارقىرىتىپ سۆرەپ مېڭىپتۇ. بۇ ئادەمنىڭ پىچىقى قولىدا بولغاچقا چۈلۈۋرنى كېسىپ، ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ قاپتۇ. دېمەك، بۇ ئادەم كىيىمنى بەك پاكىز تۇتقانلىقىنىڭ خاسىيىتىدىن ھايات قالغان گەپ. شۇڭا، نامازنى كىيىم-كېچەكنى پاك قىلىپ ئوقۇمىسا بولمايدۇ...

ئۇنىڭ رىۋايىتى ماڭا چوپان چۆلىدىن تارقالغان بىر رىۋايەتنى ئەسلەتتى. شۇڭا، ئۇنىڭ سۆزىگە ئۇلاپلا مەن رىۋايىتىمنى باشلىدىم:

-چوپان چۆلدە «ئازاب يولى» دەيدىغان بىر يول بار. بۇ يول يولوچىلار ئۈچۈن بەكمۇ ئازابلىق بولغاچقا، كىشىلەر «ئازاب يولى» دەپ ئات قويۇپتىكەن. «ئازاب يولى» دا يەنە «قاپاق ئاسقان مازار» دەيدىغان بىر مازار بار. دېمەكچىلىك، بۇ مازارغا بىر قاپاق ئېسىپ قويۇلغان. يولۇچىلار بۇ مازارنىڭ يېنىدىن ئۆتكەندە، دۇئا قىلىپ ئۆتىدۇ ھەم بىر - بىرىگە، باللىرىغا قەدىمكى زامانىدىن قالغان مۇنداق بىر رىۋايەتنى ئېيتىپ بېرىدۇ. ماڭمۇ دادام دەپ بەرگەن. دادامنىڭ دېيىشچە، بۇرۇنقى بىر زاماندا بىر ئادەم يىلقىچىدىن چوپانغا بارىمەن دەپ پىيادە چۆلگە كىرىپتۇ. بىراق، ھاۋا بەك ئىسسىپ كەتكەچكە، قاپىقىدىكى سۇيى تۈگەپ كېتىپ، ئۇسسۇزلۇقتىن قاپاقنى قۇچاقلىغان پېتى ئۆلۈپ قاپتۇ.

ئارقىسىدىن كەلگەن يولوچىلار بۇ يولۇچىنىڭ جەسىتىنى «ئازاب يولى» دىكى ئوراز داۋاننىڭ بېشىغا كۆمۈپ، ئۈستىگە تاش-تۇپراق دۆۋىلەپ، هاسا تايىقىنى ئۇچىغا قاپىقىنى ئېسىپ قاداپ قويۇپتۇ. ئۇزاق ئۆتمەي بۇ «قاپاق ئاسقان مازار» نىڭ يېنىدا يەنە بىر تاش ئابىدە پەيدا بولۇپ قاپتۇ. ئۇنىڭ شاپىلاق يۈزىگە:

مېنىڭ كەسپىم ئالدى-سات،
مەندىن ساقا پەندىياد.
ئات ئاتاڭچە بولسىمۇ،
قاق قوزۇقنى، باغلا، يات.

دېگەن قوشاق پۈتۈكلۈككەن. ئۇنى دادام ماڭا چوپانغا بارغۇچە ئېيتىپ بەرگەن هەم يەنە مۇنداق بىر رىۋايەتنى دەپ بەرگەن:

بىر ئادەم چوپاندىن قاغىلىق بازىرىغا بېرىش ئۈچۈن ئات بىلەن يولغا چىقىپتۇ. ئوراز چۆلى ئەتراپىغا كەلگەندە، تەرىتى قىستاپ كېتىپتۇ. ئاتتىن چۈشۈپ باغلىغلى يەر تاپالماي، چۈلۈۋرىنى قولتۇقىغا قىستۇرۇپ تۇرۇپ تەرەت قىلىپتۇ. ئات بەكمۇ شاش بولغاچقان، پارتىتىدە قېچىپ كېتىپتۇ. بۇ ئادەم ئىشتىننى يۆلەپ قوغلاپتۇ. قوغلاپتۇ، قوغلاپتۇ، ئاتنى زادىلا تۇتالماپتۇ. ئات قېچىپ-قېچىپ كۆزدىن غايىب بوپتۇ. ئاخىر بۇ ئادەم ئېتىنىڭ ئارقىسىن چوپانغا قاراپ يول ئاپتۇ. بىراق، قاپىقى ئاتنىڭ ئۈستىدە قالغاچقا، «قاپاق ئاسقان مازار» نىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇسسۇزلۇقتىن ئۆلۈپ قاپتۇ. ئۇ ئادەمنىڭ سودىگەرچىلىك قىلىدىغان نەزمىكەش بىر ئاكىسى بار ئىكەن. ئۇ ئادەم هېلىقى «پەندىنامە» نى يېزىپ، تاشقا ئويۇپ «قاپاق ئاسقان مازار» غا ئورنىتىپ قويۇپتۇ.

رىۋايىتىم تۈگىگەندە، مۇهەممەد روزىنىڭ چاچ-ساقاللىرى ئېلىنىپ بولغانىدى. ئۇ ئورنىدىن تۇردى-دە، ماڭا «ئامال بولمىدى» دېگەن

مەنىدە مەيۈسانە قاراپ قويۇپ، يېنىمغا كېلىپ ئولتۇردى.

چېرىكلەردىن بىرى چېچىنى ئالدۇرىدىغان بولۇپ قېلىپ، بىزگە يەنە پۇرسەت تۇغۇلدى. ھېلىقى چېرىك ئەكرەم ساتراشنىڭ ئورۇندىقىغا چۆكتى. بىز پەرىشانە ئولتۇرۇپ قالدۇق. پىلانىمىز سۇغا چىلاشتى. «ئەمدى قانداق قىلارمىز؟» دەپ غەمگە پېتىپ، ئەكرەم ساتراشنىڭ ھەرىكىتىگە قاراپ تۇرۇپ قالدىم. ھېلىقى چېرىكنىڭ بوينى تېلىپ قالغان چېغى، بوينىنى سەل كۆتۈردى. ئەكرەم ساتراش ئۇنىڭ بېشىنى بېسىپ يەنە پەس قىلىپ قويدى. بىردەمدىلا ئۇنىڭ بوينى يەنە تېلىپ قالدى بولغاي، بوينىنى يەنە كۆتۈرىۋالدى. بۇ ئەھۋال ئۇچ قېتىم تەكرارلىنىۋېدى، ئەكرەم ساتراشنىڭ سەل ئاچچىقى كەلدى بولغاي: «ھاي... قانداق باش بۇ؟!...» دېدى.

چېرىك ئۇنىڭ گېپىگە ئۇلاپلا:

ـ قانداق باشتى؟ مۇشۇنداق باش، سلاۋەرسە دېگگىيىدىغان! ـ دېدى.

«پاراققىدە» كۈلكە كۆتۈرۈلدى. لېكىن ئەكرەم ساتراشمۇ بوش كەلمەي:

ـ خۇددى بىر نېمىگە ئوخشايدىكەن! ـ دېمەسمۇ، كۈلكە تېخىمۇ ئەۋجىگە چىقتى.

لېكىن، ئۆزىنى گەپدان چاغلايدىغان چېرىك ئەلەمگە چىدىيالماي:

ـ ھۇ ئاناڭنى!... پوق ساقال ئوغرى!...- دېگىنىچە چاچراپ قوپۇپ، ئەكرەم ساتراشنىڭ ياقىسىدىن ئالدى. شۇنىڭ بىلەن دۇكان ئىچى پاتپاراق بولۇپ كەتتى. ھەممىمىز ئورنىمىزدىن تۇرۇپ، ئىككىسىنى ئاجرىتىشقا كىرىشتۇق. شۇ جەريانىدا مۇھەممەد روزى ئاخبارات بىلەن خەتنى ئەكرەم ساتراشنىڭ يانچۇقىغا سېلىپ قويدى.

-تا يېڭجاڭ، - دېدى شۇ كۈنى كەچلىك زىياپەتتە ياڭ تۈەنجاڭ، دولامغا شاپىلاقلاپ تۇرۇپ، - سىز پىرقە ئەزاسى، ئۇنىڭ ئۈستىگە

قابىلىيەتلىك يىگىتكە ئوخشايدۇ...

-ئەلۋەتتە، - دېدىم ياكەت تۇنجاقنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، - بۇرۇنقى بىلىپ - بىلمەي قىلغان «گۇناھ»لىرىمنى كەچۈرگەيسىز. مەن بەكمۇ خىجىل. ماگا ئىشىنىڭكى، مەن پىرقىگە چەكسىز سادىق بولىمەن! ماگا پۇرسەت بېرىڭ. جەڭلەردە خىزمەت كۆرسىتىپ، پىرقىگە بولغان ساداقىتىمنى بىلدۈرىمەن! ئۆزۈمنى پىرقىگە بېغىشلاپ، پىرقە ئەزاسىغا خاس باتۇرلۇقۇمنى نامايان قىلىمەن. ئەگەر تۇزكورلۇق قىلسام ياكى تۇزكورلۇق قىلىشقا ئۇرۇنسام، شۇ يەردىلا ئېتىپ تاشلاڭ.

بۇ سۆزلىرىمدىن هاياجانلىنىپ كەتكەن ياكەت تۇنجاقنىڭ پىستان كۆزلىرى تېخىمۇ يۇمۇلۇپ كەتتى.

- ياخشى - ياخشى! -ئۇ مېنى ئارقا- ئارقىدىن ماختاپ شاراپ تۇتتى،- قېنى، ئارقا يولدىكى غەلبىمىز ئۈچۈن!

- تاغ ئوغرىلىرىنىڭ تامامەن يوقىلىشى ئۈچۈن!

مەن شارابنى گۈپپىدە ئوتلۇۋېتىپ، ئەكرەم ساتىراش ئاخباراتنى يەتكۈزۈپ بەرگەنمىدۇ؟ دېگەنلەرنى خىيالىمدىن ئۆتكۈزۈپ تۇرۇشۇمغا ياكەت تۇنجاقنىڭ خىيالىمنى بۆلۈۋەتتى:

- تا يىگىتكە، تاغ ئوغرىلىرىنىڭ ئارقا يولىنى ساقلايدىغان قانچىلىك ئەسكىرى بار؟

مەن ئويلاندىم؛ ئەسكىرىي كۈچىمىز ئۈستىدە، ئەمەس، نېمىدەپ جاۋاب بېرىش ئۈستىدە ئويلاندىم. ئاخىر راست گەپ قىلماقچى بولدۇم. راست گەپ قىلمىسام بولمايتتى. ئەگەر «بىر پولك ئەسكىرىمىز بار» دەپ يالغان گەپ قىلىدىغان بولسام، دۈشمەنلەر هۇجۇم پىلانى، هۇجۇم ۋاقتىنى ئۆزگەرتىۋېلىپ، مۇھەممەد روزى بىلەن ئىككىمىزنىڭ كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقىمىزنى، دۈشمەننى قاپقانغا سولاپ يوقىتىش پۇرسىتىمىزنى، ئۇرۇش پاتپاراقچىلىقىدىن پايدىلىنىپ قېچىش پىلانىمىزنى يوققا چىقىرىشى مۇمكىن ئىدى. شۇڭا:

- بىر ۋىزۋوتلا ئەسكىرى بار،- دېدىم.

- نېمە؟ بىر ۋېزۋوت!

- ياڭ تۇەنجاڭنىڭ پىستان كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى. خۇددى جامدەك.

- ھەئە، بىر ۋېزۋوت. سىلەر دەسلەپتە ھۇجۇم قىلغاندا، بىز بىر پاي ئوق ئېتىپ قويۇپ، بايرىقىمىزنى دۆڭگە قاداپ قويۇپلا قېچىپ كەتكەنىدۇق. شۇ چاغدىلا سىلەرنىڭ ئەسكىرىڭلار چېكىنىپ كەتمەي، ھۇجۇمغا ئۆتكەن بولسا، بىر پاي ئوق ئاتمايلا ئارقا يولنى قولغا ئالالايىتتى. بىز ئۇچ كۈندىن كېيىن كەلسەك، بايرىقىمىز شۇ پېتى لەپىلدەپ تۇرۇپتۇ. سىلەر يەنە ھۇجۇمغا ئۆتتۈڭلار، مەن ئەسىرگە چۈشتۈم...

بۇ سۆزلىرىمنى ئاڭلىغان ياڭ تۇەنجاڭ شۇنداق ئەپسۇسلاندىكى، جايىدا ئولتۇرالماي قالدى.

- ھازىر قانچىلىك ئەسكىرى بار؟

- ھازىر ئۇ يەردە قانچىلىك ئەسكىرى بارلىقىنى ئۇقمايمەن. ئىشقىلىپ جىق ئەمەس. تاغ ئوغرىلىرى ھەرقانچە ئەسكەر كۆپەيتسە ئىككى روتىدىن ئاشۇرالمايدۇ. ھازىر ئۇلارنىڭ بۇنىڭدىن ئارتۇق ئەسكەر يۆتكەپ كەلگۈدەك ماغدۇرى يوق،- دېدىم يەنە راست گەپ قىلىپ. چۈنكى، بىز ئەۋزەل شارائىتقا ئىگە بولغاچقا، ئاز بولساقمۇ، ھامان غەلبە قىلالايدىغانلىقىمىزغا ئىشىنەتتىم.

بۇ گەپلىرىمنى ئاڭلىغان ياڭ تۇەنجاڭنىڭ گۇلقەقەلىرى ئېچىلىپلا كەتتى.

- مەنمۇ شۇنداق ئويلىغان، - دېدى ياڭ تۇەنجاڭ ئاخىردا،- سىز ئوبدان دەم ئېلىڭ. بىز پات يېقىندا ھۇجۇم باشلايمىز.

11-ئاينىڭ 22-كۈنى تاڭ يورۇش بىلەن تەڭ بىز ئارقا يول ئېغىزىغا كېلىپ توختىدۇق. ئوڭ يېنىمدا ياڭ تۇەنجاڭ، سول يېنىمدا مۇھەممەد

روزى، مەن قارا چىلان تۇرۇقنىڭ ئۈستىدە سالاپەت بىلەن ئولتۇراتتىم. «ئەكرەم ساتىراش ئاخباراتنى يەتكۈزۈپ بەرگەنمىدۇ؟ ئەگەر يەتكۈزۈپ بەرمىگەن بولسا...» دېگەن تەشۋىشلەر يۈرىكىمنى دۈك-دۈككە سالاتتى.

- ئالغا!

بۇيرۇق بېرىلدى. بىز شەپە چىقارماي ئارقا يولغا كىردۇق. جىرا ئىچى دۈشمەن بىلەن لىق تولغانىدى. بىز قوشۇننىڭ ئوتتۇرىسىدا كېتىۋاتاتتۇق. مەن قانداق قېچىش ئۈستىدە باش قاتۇراتتىم. ئەگەر بىز قوشۇننىڭ ئالدىدا ماڭغان بولساق، قانداق قېچىش ھەققىدە باش قاتۇرۇش كەتمەيتتى.

تاڭ سۈزۈلگەنىدى. تاغ چوققىلىرىنى قويۇق تۇمان قاپلىغان، ئاتلارنىڭ كىشنەشلىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، جىلغا ئىچى تىمتاس ئىدى. جىلغا تەڭ بولغاندا، ئۈستىمىزگە قورام تاشلار، گىرانىتلار، ئەجەللىك ئوقلار مۆلدۈردەك تۆكۈلۈشكە باشلىدى. جىلغا گۈمبۈرلەشلەردىن لەرزىگە كەلگەن، قىيا-چىيا، ئالىتاغىل بۇيرۇقلار، تىللاشلار بىلەن تولغانىدى. دۈشمەن قەتئىي نىيەتكە كەلگەن چېغى، ھەدەپ ئالغا ئىلگىرىلەيتتى. ئۇلار سول تەرەپتىكى ئۇچ كىچىك جىلغىدىن يوچۇق ئېچىپ تاغ ئۈستىگە چىقىشقا ئۇرۇنۇۋاتاتتى. ناۋادا ئۇلار تاغ ئۈستىگە چىقىۋالسا، غەلبىدىن ئۈمىد كۈتكىلى بولمايتتى. چۈنكى، دۈشمەن سان ۋە قورال-ياراغ، ئوق-دورا جەھەتتە بىزدىن نەچچە ھەسسە ئۈستۈن تۇراتتى. ئەمما، ئۇلارنىڭ تاغ ئۈستىگە چىقىۋېلىشى ئۇنداق ئاسانغىمۇ چۈشمەيتتى.

تاڭ تامامەن سۈزۈلگەنىدى. بىزمۇ ھەدەپ ئالغا ئىلگىرىلەيتتۇق. قوغدىغۇچىلار بىزدىن بىر قەدەممۇ نېرى بولمايتتى. مەن مۇھەممەد روزىغا «قاچايلى» دېگەن مەنىدە قاراپ قويدۇم. بىز توپا-چاڭدىن پايدىلىنىپ ياڭ تۇەنجاڭدىن بارا-بارا يىراقلاشتۇق- دە، جىلغىنىڭ شەرقىي تەرىپىدىكى قارىماققا خالتا جىلغىدەك كۆرۈنىدىغان تارچۇق جىلغىغا قاراپ قاچتۇق.

- تا يېڭجاڭ قاچتى!
- تاش قاچتى!
- قوغلا!
- ئات!

ئوقلار يان - بېلىمىزدىن ۋېرىلداپ ئۇچۇپ ئۆتۈپ كەتتى. بىز ھەش-پەش دېگۈچە توقايلىققا ئۆتۈپ كەتتۇق. بۇ جىلغا تىك، ئەمما مۇساپىسى قىسقا ئىدى. شۇڭا، بىز ئاتتىن چۈشۈپ تاغقا يامىشىشقا باشلىدۇق. سەپداشلىرىمىز بىزنى قوغداپ، قوغلاپ كەلگەن دۈشمەننى توسۇپ تۇراتتى. مەن ئۇستىگە چىقىپ بولاي دېگەندە، مۇرەمگە ئىككى پاي ئوق تەگدى. ئەما، مۇھەممەد روزى ئوق تېگىپ تاغدىن دومىلاپ كەتتى.

- مۇھەممەد!...
- مۇھەممەد!...

قايغۇغا تولغان غەزەپلىك سادالىرىمىز جىلغىلاردىن ئەكىس سادا قايتۇردى.

دۈشمەننىڭ ئۇستىگە جىلغا-جىلغىلاردىن قورام تاشلار، گرانىتلار، ئوقلار يامغۇردەك تۆكۈلەتتى. دۈشمەن جاھىلانە تىركىشىپ، ئۇچ سائەتتىن كېيىن شەرمەندىلەرچە قېچىشقا باشلدى.

بۇ قېتىمقى ئارقا يول ئۇرۇشىدا پەقەت مۇھەممەد روزى بىلەن سەككىز ئىسمىلىك بىر تاجىك يىگىتلا قۇربان بولغان، پولك كومانىدىرى لەشكەرنىڭ بىلىكى ئوق تېگىپ يارىلانغانىدى. دۈشمەننىڭ بىر مىڭ بەشيۈز ئوتتۇز بىر ئادىمى يوقتىلغان، سەكسەن ئۈچ ئادىمى ئەسىرگە چۈشكەن، ئىككى يۈز ئۈچ ئېغىر- يېنىك پىلموت، بىر يۈز ئەللىك ئۈچ ئاپتومات، بىر يۈز يەتمىش سەككىز مىلتىق، ئىككى يۈز قىرىق بىر قول بومبىسى، بىر يۈز يىگىرمە ئۈچ قېلىچ، ساناقسىز ئوق، ئىككى يۈز ئات غەنىيمەت ئېلىنغان (چوڭقۇر جىلغىلارغا چۈشۈپ كەتكەن جەسەت، قورال

-ياراغلارنىڭ سانىنى ئېلىش مۇمكىن بولمىدى) بولۇپ، بۇ ئەسكىرىي كۈچىمىز تولۇق بولمىغان پولكىمىز ئۈچۈن تەسەۋۋۇرغا سىغدۇرغۇسىز غايەت زور غەلبە ئىدى.

تاشئاخۇننىڭ كەچۈرمىشى مۇشۇ يەردە تۈگىگەنىدى.

ئۇلار قازانغان بۇ غايەت زور غەلبىدىن قەلبىڭ ھاياتى كۈچكە، چەكسىز ئۈمىدكە تولغانىدى.

يۈرىكىدە تاشئاخۇن قادىغان بايراق جەننەت ساداسىغا جور بولۇپ لەپىلدەيتتى.

12

جاراھەتلىك ساقىيىپ، روتىغا قايتىشقا بەش - ئالتە كۈنلا قالغان بىر كۈنى سېنى مەتسالى يوقلاپ كەلدى. سىلەر قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتۈڭلار. ئۇ زۇمرەت بىلەن ناھايىتى سىپايە، غەمكىن، ئەمما جەلىپكارانە كۈلۈمسىرەش بىلەن تىنىچلىق - ئامانلىق سوراشتى. زۇمرەتمۇ مىسكىن تەبەسسۇملىرى بىلەن ئۇنىڭدىن ھال سوردى. ئۇ مەتسالىغا نېمىشقا تەبەسسۇم بىلەن باقىدۇ؟ نېمىشقا ھودۇقىدۇ؟

بىلمەيتتىڭ.

نېمىشقا ئۇ ئىچكى ھاياجىنىنى باسالماي تېپىرلاپ، ئۆزىنى قويىدىغانغا يەر تاپالماي قالىدۇ؟ نېمىشقا ئەتراپىڭلاردىن خۇددى پەرۋانىدەك ئەگىپ كېتەلمەيدۇ؟

بىلمەتتىڭ. بىلىپ بېقىش خىيالىڭغىمۇ كېلىپ باقمىغانىدى.

قاش قارايغاندا، مەتسالى بىلەن خوشلاشتىڭ.

سەن زۇمرەتنى كۈتەتتىڭ... يېرىم سائەت كۈتتۈڭ... بىر سائەت كۈتتۈڭ...

بىراق، كىرمىدى. ھېچبولمىغاندا بىر قېتىم كىرىشى كېرەك ئىدى.

خۇددى كۈندىكىدەك.

نېمىشقا كىرمەيدىغاندۇ؟ يەنە ياردار كەلگەن ئوخشايدۇ. سەن قولتۇق تايىقىغا تايىنىپ سىرتقا چىقتىڭ. دىڭگوسلاپ مېڭىپ باغدىن، قورۇدىن چىقتىڭ. ئانچە كۆپ ماڭمايلا كىچىككىنە بىر قۇم دۆڭىسىگە چىقىپ ئولتۇردۇڭ. يۇلتۇزلار يارقىن جىمىرلاتتى. كۆز ئالدىڭدىكى كەڭرى كەتكەن يۇلغۇنلۇق سۈكۈتكە چۆككەندى.

ئىسىت، شۇ چاغدا يەنە قىرىق كۈن توختاپ، ئامانىتىمنى ئېلىپ بولۇپ، ئاندىن كەلسەمۇ بوپتىكەن! پۈتۈم سەللىمازا ساقايسا، زۇمرەتنى يۇلغۇنلۇققا باشلاپ كېلىپ...

يۇرىكىڭ شېرىن تۇيغۇ ئىلكىدە ئەللەيلەندى. كۆزۈڭنى يۇمۇپ، خىيالىي هېسلارغا چۆمۈلدۈڭ: ئۇنىڭ زۇمرەتنىڭ قاشتېشىدەك سۈزۈك بوينىغا گىرە سالاتتىڭ، ئوتلۇق لەۋلىرىگە ئاشىقانە تەلۈلۈك بىلەن سۆيۈپ، يۇمران باغرىغا مەجنۇنلارچە چۆكۈپ كېتەتتىڭ. «ئاھ، جەڭگاھتىكى ۋىسال لەززىتى نېمىدىگەن شېرىن-هە!» دەپ پىچىرلايتتىڭ.

پۈتۈن ۋۇجۇدۇڭ شېرىن تەسەۋۋۇر، شېرىن تۇيغۇلار بىلەن مەستخۇشلانغاندى؛ پۈتكۈل زېمىن مەستخۇشلانغاندى؛ ئەمدىلا يۇزىنى ئاچقان تولۇن ئايمۇ مەستخۇشلۇق ئىلكىدە ئۇپۇقتا خۇددى ئۇپۇقتەكلا قېتىپ قالغاندى.

سەن شۇنداق مەستخۇشلۇق ئىلكىدە قانچىلىك ئولتۇردۇڭكىن؟ بىلمەيتتىڭ.

مەستخۇشلۇقۇڭ يېشىلگەندە، باغدىن قايسىبىر جەڭچىنىڭ ناخشىسى ئاڭلىنىپ تۇراتتى:

ئەي نىگار، ئۇخلاتمىدىڭ هېچ نەي چېلىپ تاڭ ئاتقۇچە،
كۆيلىرىڭ بىرلە دىلىمغا ئوت سېلىپ تاڭ ئاتقۇچە.

ئوڭ -سولۇمغا باققۇدەكمۇ ھېچ ماجالىم قالمىدى،
ئويىنىغاچ ئىشقىڭ جېنىمنى ئات قىلىپ تاڭ ئاتقۇچە.

يا ۋىسالىنىڭ قەنتىنى بەرگىن نىگارىم ۋاقتىدا،
قىينالماي ئالغىن جېنىمنى يا كېلىپ تاڭ ئاتقۇچە.

بۇ ئېزگۈ كۆيلەر سېنى ئېزىپلاۋەتتى. پىچىرلىدىڭ: «زۇمرەت بىر ئاڭلاپ قويىدىغان ناخشىكەن بۇ!» بىراق، ئۇنىڭ ئاڭلاۋاتقانلىقىنى ئۇقمايتتىڭ.

سەن سەل توڭلاشقا باشلىدىڭ. ئورنۇڭدىن تۇرۇشقا تەمشەلدىڭ، بىراق تۇرالمىدىڭ. چۈنكى، كىملەرنىڭدۇر پىچىرلىشىشلىرى قولىقىڭغا كىرىپ قالغانىدى.

- مېنى سېغىنمىدىڭما، جېنىم؟

- سېغىنماي! سېغىنىپ... ئىككى ئايىنى ناھايىتى مۇشەققەتتە ئۆتكۈزدۇم.

ئاۋاز بىراقلا پەسىيىپ كەتتى.

كىمدۇ بۇ؟...جىنمۇيا؟ جىنلارمۇ بىر- بىرىنى سېغىنامدىغاندۇ؟ بىر- بىرى بىلەن مۇھەببەتلىشەمدىغاندۇ؟ جەڭچىلەردىن بىرى مۇھەببەتلىشۋاتامدۇيا؟ نېمىش قىلسا قىلمامدۇ. مەنمۇ يا ئەتە، يا ئۆگۈن زۇمرەتنى ئەكېلىپ...

سەن شۇلارنى پىچىرلاپ قويۇپ ئورنۇڭدىن تۇردۇڭ. پىچىرلىشىشلار يەنە ئاڭلاندى:

- بايىقى ناخشا ئەجەپ مۇڭلۇقكەن-ھە؟!

- ھەئە.

سەنمۇ قاچان ماڭا كۆڭلۈڭنى بېرىسەن؟

- ماڭە، قېلىن تاز! مېنىڭ ئېرىم بار جۇما؟!

بىرى ئېرى بار خوتۇن بىلەن مۇھەببەتلىشۋېتىپتۇ - دە؟ ۋاي نامەرد گۇي!

سەن كەينىڭگە ئۆرۈلدۇڭ، بىراق شىپىدە توختاپ قالدىڭ. چۈنكى، بۇ پىچىرلىشىشلار ساڭا كىملەرنىڭدۇر پىچىرلىشىشىنى ئەسلىتىپ قويغانىدى.

بۇ... بۇ... زۇمرەت بىلەن مەتسالمۇ نېمە؟ ياق! ياق! ھەرگىز ئۇلار ئەمەس!

يۈرىكىڭ قارتتىدە قىلىپ قالدى. سەن رەشكتىن شۇركۈنگەن ۋۇجۇدۇڭنى قۇمغا سۈركەپ، پەسكە ئاستا-ئاستا سىيرىلىپ چۈشتۇڭ- دە، دىڭگوسلىغىنىڭچە ئۇلارغا پەم بىلەن يېقىنلاشتىڭ. بىر تۈپ يۇلغۇننىڭ تۈۋىگە مۆكۈنۈپ، ئۇلارنى ماردىڭ، خۇددى توشقان ئوۋچىنى ماربغاندەك، ئەمەلىيەتتە ئۇ ئىككىسىمۇ ئوۋچى ئىدى.

سەن ئۇلارنى ناھايىتى ئېنىق كۆردۇڭ. يۈرىكىڭ جىغىدە قىلىپ، بېغىشلىرىغا دەز كەتتى، گويا جانان چىنىگە دەز كەتكەندەك. ئۇستىخانلىرىڭ قاراسلاپ كەتتى، مىسالى يىقىلغان چىنار قاراسلىغاندەك. زېمىن تەۋرەپ، كۆك چۆرگىلىدى، بەئەينى سېنى بىرى چۆرگىلىتىپ - چۆرگىلىتىپ قويۇپ بەرگەندەك. تولۇن ئاي قارىداپ، يۇلغۇنلۇق قاراڭغۇلۇق ئىلكىدە قالدى. خۇددى زۇلمەتتەك.

قېنى، نېمە دېيىشىدۇ، نېمە ئىش قىلىشىدۇ؟...

سەن ئۆزۈڭنى تۇتۇۋېلىپ قۇلاق سالدىڭ:

- تېخى مەن سېنى مېنى ئۇنتۇپ كەتتىمكىن دەپتىمەن.

- ئۇنتۇپ كېتەي دېگەن، بىراق ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇنتۇپ كېتەلمىدىم. سېغىنماي دېگەن، ئەمما يۈرىكىم چىدىمىدى.

ئۇلار بىر-بىرىگە سىڭىشىپ كەتتى- باغرىلىشىپ سۆيۈشۈپ كەتتى.

يۈرىكىڭ، بېغىش-بېغىشلىرىڭ پۈتۈلداپ ئېچىشىپ كەتتى.

كۆزۈڭدىن ياشلار تارىلاپ تۆكۈلدى.

«ئاھ، خۇدا بۇ نېمە ئىش؟ بۇ نېمە كۆرگۈلۈك ئاڭا؟ سەن ئاڭا نېمىلەرنى كۆرسىتىۋاتىسەن؟ بۇ سېنىڭ ئاڭا بەرگەن جازايىڭمۇ؟ قايسى گۇناھىم ئۈچۈن ؟... جەڭگە بېرىش نىيىتىمدىن يېنىۋالغىنىم ئۈچۈنمۇ ئايالىمنىڭ سىگىلىسىنى نىكاھىمغا ئالغىنىم ئۈچۈنمۇيا؟... مەن ئالمىساممۇ، باشقىلارمۇ، بىزدىن بۇرۇن ئېلىپ كەپتىكەنغۇ؟»

ئىچ-ئىچىڭدىن شۇنداق ئازابلىق نىدا پارتىلاپ چىقتى. تىترەپ كەتتىڭ، سوغوقتىن ئەمەس، ئەلەمدىن! شۇڭا، ئۆزۈڭنى مىڭ مۇشەققەتتە بېسىۋېلىپ، يەنە قۇلاق سالدىڭ:

- ئەسلىي شۇ چاغدا گېپىڭگە ئۇناپ، سەن بىلەن قېچىپ كەتسەممۇ بوپتىكەن.

شۇنچە يالۋۇرسام ئۇنىمىدىڭ، ئادەمنى يىغلىتىپ خۇددى. ئاناڭ بىر-ئىككى كۈن يىغلاپ بېقىپ توختاپ قالاتتى.

- ئۆيدە دادام بولمىسا، مەنمۇ قېچىپ كەتسەم، قانداق بولار؟ دەپتىكەنمەن.

- مۇشۇنداق بولدى ئەينا!

ئەسلىي مەتسالىنىڭ ئاشىقى زۇمرەتكەن - دە. مەن ئۇنى خوتۇنلۇققا ئالماقچى بولغانلىقىم ئۈچۈن، قېينانامۇ «سەمەندەرگە بېرىمەن» دەپ تۇرۇۋالغاچقا، مەتسالى توساتتىن جەڭگە كېتىپتىكەن- دە.

توغرا قىياس قىلدىڭ.

ئەمما، سەن ھەرقانچە قىلىپمۇ مەتسالىنىڭ زۇمرەت بىلەن خوشلىشىدىغان كۈنى ئۇنى تۇنجى قېتىم باغرىغا بېسىپ، يۇمران لەۋلىرىگە، لەۋلىرى ئارقىلىق ئاپئاق قەلب بېتىگە سۆيگۈ مۆھۈرى باسقانلىقىنى قىياس قىلالمايتتىڭ؛ زۇمرەتمۇ ئۆكسۈپ تۇرۇپ مەتسالىنىڭ بوينىغا چىڭگىدە گىرە سېلىپ، قېلىن، يىرىك لەۋلىرىدىن مۇھەببەتنىڭ تۇنجى شېرىن شەربىتىنى سۈمۈرگەنلىكىنى قىياس قىلالمايتتىڭ؛ شۇ

چاغدا زېمىننىڭ بايىقىدەكلا، ئۇلارنىڭ چوڭچوڭدلىرىنىڭ بايىقى شېرىن تەسىۋۋۇرلىرىڭ تەرىپىدىن مەستخۇشلانغان ۋۇجۇدۇگىدەكلا مەستخۇشلانغانلىقىنى، مەتسالى مەستخۇشلۇق ئىلكىدە زۇمرەتنىڭ قولىقىغا: «مەن جەڭدە ئۆلۈپ كېتىشىم مۇمكىن. شۇڭا، ئامانىتىمنى بېرىۋەتكىن!...» دەپ پىچىرلىغانلىقىنى قىياس قىلالمايتتىڭ؛ زۇمرەتمۇ مەستخۇشلۇق ئىلكىدە ئۇنىڭدىن: «خۇدادىن قورقمامسەن؟ مېنى تەڭلىكتە قويما! بىز ئۇ دۇنيادا مۇرادىمىزغا يېتىمىز...» دەپ ئۆتۈنگەنلىكىنى قىياس قىلالمىدىڭ؛ مەتسالىنىڭ ئاخىر ئەسەبىيلەشكەن شەيتىنى ئۇستىدىن غالىب كېلىپ: «ماقۇل، سەمەندەرنىڭ ئالدىدا تىلىڭ قىسىلىپ قالمىسۇن، يەرگە قاراپ قالما، بىر ئۆمۈر خورلىنىپمۇ يۈرمە. سەن بەختلىك بولىسىڭلا، مەن رازى. سېنىڭ بەختىڭ-مېنىڭ بەختىم، مەن سېنىڭ بەختىڭ ئۈچۈن كۈرەش قىلىمەن» دەپ پىچىرلاپ، زۇمرەت بىلەن پەرىشتىلەرچە خوشلاشقانلىقىنى تېخىمۇ قىياس قىلالماتتىڭ.

ئەگەر قىياس ئىنسانلارنىڭ هەممىنى تۇغرا قىياس قىلىش مۇمكىنچىلىكىگە ئىگە بولغان بولسا، دۇنيا گۈزەللىك بىلەن تولغان بولاتتى. سەنمۇ مۇھەببەتنى هەقىقىي ماهىيتى بىلەن چۈشىنىپ: «زۇمرەت خوتۇنۇم. خوتۇن كىمنىڭ بولسا، مۇھەببەت شۇنىڭ! خوتۇن كىمنىڭ بولسا ئاشقىمۇ شۇ!» دەپ غەزەپ بىلەن پىچىرلىمغان بولاتتىڭ؛ مۇھەببەتنى چۈشەنگەن بولساڭ، مەشۇقى بىلەن باغرلىشىپ سۆيگۈ لەززىتىنى تېتىۋاتقان دوستۇڭ مەتسالىنى جەڭدە يوشۇرۇن ئېتىۋېتىش قارارىغا كەلمىگەن بولاتتىڭ.

هەر ئىككىلىسى تۇيمايلا قالسۇن؛ مېنىڭ بۇ ئىشلارنى كۆرۈپ قالغانلىقىمنى هەر ئىككىلىسى ئۇقمايلا قالسۇن. ئەگەر زۇمرەت ئۇقۇپ قالسا، مەتسالىنى مېنىڭ ئېتىۋەتكەنلىكىمدىن گۇمانلىنىپ قالىدۇ... مەتسالى، سەن مېنى قۇتقۇزغان بىلەن، مەن سېنى قۇتقۇزمايمەن؛ سەن مېنى ئېتىۋېتىشكە پېتىنالمىغان بىلەن مەن پېتىنىمەن. چۈنكى، زۇمرەت

مېنى خوتۇنۇم!

خىيالىڭ ئۇزۇلدى.

- مەن ئەمدى سەمەندەرگە ھەرگىز خوتۇن بولمايمەن. ئۇرۇش تۈگىگەندە...

سەن زۇمرەتنىڭ سۆزىنىڭ ئاخىرىغا قۇلاق سالمىدىڭ.

ھىم، خوتۇن بولمىغىنىڭنى بىر كۆرەي!

ئەلەملىك كۆز ياشلىرىڭ يۇلغۇن تۈۋىگە - چاڭقاق قۇملۇققا سىڭىپ كېتىۋاتاتتى؛ يۇرىكىڭدىن سىرغىپ چىقىۋاتقان قان سۇغا تەشنا قۇملۇقنى زىننەتلاۋاتاتتى.

توي كۈنى ئۇمۇ مەندەك مۇشۇنداق يىغلىغان بولغىيمىدى؟ ناتايىن، چۈنكى زۇمرەت ئۇنىڭ خوتۇنى ئەمەس- دە! ئاشىق، نېمە ئۇ ئاشىق دېگەن؟ خوتۇنىنىڭ ئالدىدا، نىكاھىنىڭ ئالدىدا ئاشىق- مەشۇق دېگەننىڭ ھەممىسى بىر تىيىن! بولدى قىل، ئەبلەخ! يولۇڭغا ماڭ! ھېلى بىكار!...

يۇرىكىڭ ئۆسۈيىتتى؛ يۇلغۇنلۇق ئۆسۈيىتتى؛ خوتۇنۇڭ ۋە رەقىبىڭ مەستخۇشلۇق ئىلكىدە ئۆكسۈيىتتى.

ئاخىر ئۇلار ئۆكسۈپ تۇرۇپ خوشلاشتى.

ئۇھ، - ئەركىن تىن ئالدىڭ.

* * *

نېمە مۇگدەپ ئولتۇرىلا كىتابقا قاراپ؟

«پەرىشتە»ڭ شۇنداق دەپ سېنى خىيالىڭدىن ئويغىتىپ قويدى. كىتاب قولۇڭدا ئېچىقلىق پېتى تۇراتتى.

يا ئوقۇسلا، يا ئۇخلىسلا.

ئوقۇيمەن ھازىر،- دېدىڭ كىتابقا تىكىلىپ،- ماڭا چاي ئەكىلىپ بەرگىن.

«پەرىشتە»گە ئۆيگە كىرىپ كەتتى. سەن پۈتۈگۈنى ئۇزۇن سۇنۇپ، كەينىگىدىكى يوتقان-كۆرپىلەرگە يۆلىنىپ، كىتابنىڭ «يامغۇرلۇق كېچە» دېگەن قىسمىنى ئوقۇشقا باشلىدىڭ.

13

يامغۇرلۇق كېچە

سېغىنىش، تەلپۈنۈش، ھىجران، ئىزتىراپ، تەشۋىش يۈرىكىڭنى ئېكەكدەپ، ھالىڭنى ئازلا قويغان بىر كۈنى سەن ئۆيۈڭنىڭ ئالدىدا بۇغداي ئۇگۇت ئېتىۋاتاتتىڭ. كۈزنىڭ غۇر - غۇر شامىلى ئەخلەت - چاۋارلارنى ئۇچۇرۇپ تۇراتتى. ئادالانغان بۇغدايلىرىڭ كەچكى قۇياش نۇرىدا يالتىرايتتى، خۇددى ئالتۇندەك.

سەن ئېرىڭ سەمەندەر بىلەن ئەمەس، ئاشىقىڭ مەتسالى بىلەن غايىبانە مۇڭدىشاتتىڭ، ئاللاغا خىتاپ قىلاتتىڭ: «جېنىم مەتسالى، سەن ھازىر نەدە؟ نەدە جەڭ قىلىۋاتسەن؟ چوپانغا قاچان كېلىسەن؟ چوپانىنى قاچان ئازاد قىلىسىلەر؟... مەن سېنى شۇنداق سېغىندىم، شۇنداق كۆرگۈم كەلدى!... تېزرەك كەل، تېزرەك كېلىپ، مېنى جەڭگە بىللە ئەكەت. بىز بىللە جەڭ قىلايلى! سەن بىلەن بىللە بولسام، بىللە جەڭ قىلسام، قۇچىقىڭدا جان ئۈزسەم قىلچە ئارمىنىم يوق! بۇ غوجەخمەتكە خوتۇن بولۇپ، يۈسۈپ بەگكە كېلىن بولغاندىن مىڭ مەرتىۋە ياخشى!... نېمە، ھەيران قېلىۋاتامسەن؟ ھەيران قالما، سەن بىلمەيسەن، غوجەخمەت ماڭا تۇيۇ قىلىش تەلىپىنى قويغان، مەن ئۇنىمىغانىدىم. ئۇ بازارغا (قاغىلىققا)كېتىپ، كېلىپ بولغۇچە، مەن سەمەندەرگە تىگىپ بولدۇم. بولمىسا مەن سەمەندەرگىمۇ ئاشمايتتىم. غوجەخمەتنىڭ دېيىشىچە ئۇ ماڭا

ئاشىقكەن. ئۇ مېنى بوش قويمايدۇ. ئۇ يۈسۈپ بەگنىڭ ئەتىۋارلىق ئوغلى، دادىسىغا شۇنداق بىر دەيدىغان بولسا، يۈسۈپ بەگ مېنى شۇ زامانىلا بۇلاپ كېتىدۇ. ئەنسىرەپلا تۇرىمەن. ئاھ، مەن نېمىدىگەن شور پىشانە! سەندىن جۇدا بولۇپ، سەمەندەرگە تەگسەم، ئەمدى سەمەندەردىن جۇدا بولۇپ، غوجەخمەتكە تەگسەم... ئەي ئۇلۇغ پەرۋاردىگارىم، مەتسالىنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلا، ئۇنىڭ بىلەن پات - پات دىدارلىشىپ تۇرۇشنى نېسىپ ئەت...ئۇلارنىڭ ئىنقىلابىغا نۇسرەت ئاتا قىل!...»

مۇھەببەتلىك خىياللىرىڭ، مۇھەببەتلىك ئىلتىجالىرىڭ شامال بىلەن ئۇچۇپ كەتتى، خۇددى ئەخلەت -چاۋارلاردەك. خىياللىرىڭ ئۇچۇپ-ئۇچۇپ بېرىپ، مەتسالىنىڭ قولىقى ئارقىلىق ئوتلۇق قەلبىگە ئۇسۇپ كىرەمدىكىن؟ ئىلتىجالىرىڭ ئەرشكە ھېرىپ قالماي چىقىپ، تەڭرىنى تەسىرلەندۇرەلىدىمىكىن؟

شامال ياخشى بولغاچقا بۇغدايلىرىڭنى بىردەمدىلا ئۇگۇت ئېتىپ بولدۇڭ. ئادالانغان بۇغدايلىرىڭنى خالتىغا ئېلىشقا باشلىۋىدىڭ، «گۇدۇ-گۇدۇڭ» قىلغان ئاۋاز قولىقىڭغا كىرىپ قالدى. بېشىڭنى كۆتۈردۈڭ. بىر توپ چېرىكلەر ئۆيۈڭنىڭ ئالدىدىنلا ئۆتىدىغان مەھەللە يولىنىڭ دوقمۇشىدىن چىقىپ كەلدى. ئۇلارغا- ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بىرىگە ناھايىتى چاقىنغنە كۆزۈڭ چۈشتى، كۆزۈڭ چۈشتىيۇ، يۈرىكىڭ قارتتىدە قىلىپ، دۈكۈلدەپ سوقۇپ كەتتى. بىرقولۇڭ خالتىنىڭ ئاغزىنى ئاچقان، بىر قولۇڭ بۇغدايىنى تۈرتكەن ھالدا قېتىپلا قالدى. ئۇلار ساڭا يېقىنلاپ كەلدى. خالتىنى قويۇۋەتىڭ.

مەتسالى شۇمىدۇ؟

سەن ئۇلىنىڭ مەتسالى بولۇپ قالماسلىقىنى ئۈمىد قىلاتتىڭ، چەكسىز ئۈمىد قىلاتتىڭ.

كىيىمى ئوخشىغىنى بىلەن، مەتسالى ئەمەس ھەي!

سەن ئۆزۈڭگە شۇنداق تەسەللى بەردىڭ، شۇنداق دەپ ئۆزۈڭنى

ئالداشقا ئۇرۇندۇق. ھەتتا ئۇنىڭ مەتسالى ئىكەنلىكىنى جەزىملەشتۈرۈپ بولۇپمۇ، يەنە ئۆزۈڭنى ئالداۋاتاتتىڭ.

بۇ تولىمۇ ئەخمىقانە ئالداش ئىدى؛ بۇ تولىمۇ ئۇلۇغۋارانە ئالداش ئىدى! چۈنكى، بۇ ئالداشقا پۈتمەس - تۈگىمەس ئارزۇ - ئىستەك چىرمىشىپ كەتكەنىدى؛ بۇ ئالداشقا پۈتمەس - تۈگىمەس ھايات تەشنالىقى گىرەلىشىپ كەتكەنىدى؛ بۇ ئالداشقا پۈتمەس - تۈگىمەس سۆيگۈ - مۇھەببەت سىڭىپ كەتكەنىدى!

«ئاھ، خۇدا، ئۇنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلا!...»

يۈرىكىڭنىڭ قات - قېتىدىن ئۇرغۇپ چىققان بۇ نىدايىڭ كەچ كۈز شامىلىدا پىرقىراپ - پىرقىراپ ئۇچۇپ كەتتى، خۇددى بايىقى ئەخلەت-چاۋارلاردەك.

ئۇلار تېخىمۇ يېقىنلاپ كەلدى. مەتسالى- ئوتلۇق ناخشىلىرى، غۇبارسىز سۆيگۈ - مۇھەببىتى ئارقىلىق ھاياتىڭغا يېڭىدىن - يېڭى مەزمۇن قوشقان، ۋۇجۇدۇڭغا جۇشقۇن روھ بەخش ئەتكەن. سۆيۈملۈك ئاشىقىڭ بىر توپ چېرىڭنىڭ ئوتتۇرىدا كېلىۋاتاتتى. يەنە ئىككى ھەمراھىمۇ بار ئىدى. ئۇلارنىڭ قوللىرى مەھكەم باغلانغان، بىرى ئازراق ئاقساپ قالغانىدى. يەنە بىرى ئەللىك ياشلارغا كىرىپ قالغان كىشى بولۇپ، مۇكچىيىپلا قالغانىدى، خۇددى دوك ئادەمدەك. مەتسالىنىڭ بولسا پېشانىسىدىن قان تەپچىرەپ تۇراتتى. بۇنى كۆرۈپ تېنىڭ سىرقىراپ، يۈرىكىڭ ئېچىشىپ، قان سىرغىپ چىقتى.

«بىچارە!»

سەن ئاستا ئورنۇڭدىن تۇردۇڭ. ئۇ ئۇدۇلۇڭغا كەلگەندە، بۇرۇلۇپ ساڭا قارىدى؛ مۇھەببەت بىلەن قارىدى؛ سۆيگۈ تەشنالىقى بىلەن قارىدى! ئېچىشىپ تۇرغان يۈرىكىڭ پىژژىدە كۆيۈپ، ۋۇجۇدۇڭغا شىرىن بىر تىترەك توپى يامرىدى. باغرىڭ، پۈتكۈل ۋۇجۇدۇڭ ئۇنىڭغا تەلپۈندى، ئىنتىلىپ-ئىنتىلىپ توختاپ قالدىڭ. ئۆزۈڭنىڭ سەمەندەرنىڭ نىكاھلىق

خوتۇنى ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ، ئېتىلىپ بارغۇچ، بېرىپلا ئۇنى باغرىڭغا باسقۇچ، قان بىلەن زىننەتلەنگەن لەۋلىرىگە سۆيگۈچ، چوڭقۇر-چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن ئەسەبىيلەرچە سۆيۈۋالغۇچ كەلدى!...

مەتسالى غالىبانە تەبەسسۇمى ئارقىلىق سەن بىلەن خوشلاشتى؛ ئۇ چەكسىز سۆيگۈ-مۇھەببەت بىلەن يۇغۇرۇلغان غەيۇرانە تەبەسسۇمى ئارقىلىق سەن بىلەن ۋىدالاشتى؛ ئاخىرقى قېتىم قايرىلىپ قاراپ، ئاشقانە تەبەسسۇمى ئارقىلىق ساڭا بەخت تىلىدى!... سەن ئۇنىڭ تەبەسسۇمزارىغا مەستخۇشلىنىپ يېقىلدىڭ. مەستخۇشلۇق ئىلكىدە ئازابلىق زارلاندىڭ، ئازابلىق تولغاندىڭ. تولغىنىپ-تولغىنىپ نىدا قىلدىڭ: «شەپقەتلىك خۇدا، مەتسالىنى-ئاشۇ يۈرەك پارەمنى، شېرىن جېنىمنى بەخت ـ تەلىيىمنى، بارلىقىم ۋەسلىمنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلىغىن!...»

كۆز ياشلىرىڭ تارامالاپ تۆكۈلەتتى، ۋۇجۇدۇڭ كەچ كۈز شامىلى سوققان گۈل بەرگىلىرىدەك تىترەپ سىرقىرايتتى.

ئۇلار ئۇزاپ كەتتى. سەن ئۇگۇتلىرىڭنى خالتىغا ئالدىراپلا ئالدىڭ-دە، هويلاڭغا ئەكىرىپ، سۇپىنىڭ لېۋىگىلا قويدۇڭ. توخۇلار چوقۇلاپ تېشىۋەتمىسۇن، دەپ كىگىز بىلەن يۆگەپ قويدۇڭ.

ئۇلار قانداق بولۇپ قولغا چۈشۈپ قالغاندۇ ؟ ئۇلارنى نەگە ئاپىرىدىغاندۇ؟ ئېتىۋېتەرمۇ؟ چوقۇم ئېتىۋېتىدۇ !...

بۇ مۇدھىش خىياللىرىڭنى زەربىسىدىن ئۇستىخانلىرىڭ قاراسلاپ، بوشىشىپلا كەتتى. ياشلىرىڭ ئاۋۇپ، كۆز ئالدىڭ قاراڭغۇلاشتى. تېخى بىر ھەپتە بۇرۇن بەش نەپەر يىگىت خانىقا ئالدىدا يۇرت ـ جامائەتنىڭ كۆزىچىلا ئېتىپ ئۆلتۈرگەنىدى. بۇگۈن...

- ۋاي نېمە بولدى، بالام؟

قېينانىڭ ئۆيىدىن چىقىپلا شۇنداق دېدى. سەن ياشلىرىڭنى سۈرتىۋېلىشقا ئۇلگۈرەلمىدىڭ.

- نېمىگە يىغلايسىز ؟ دەڭە ، نېمە بولدى زادى؟

قېينىناڭ يىرىك ئالقانلىرى بىلەن ياشلىرىڭنى سۈرتتى.

- ئانام... يۇ... يۈسۈپ بەگنىڭ ئۆيىدە... تونۇر بېشىدا... بېشى قېيىپ ، يىقىلىپ چۈشۈپتىمىش.

سەن دۈدۈقلاپ تۇرۇپ يالغان گەپ قىلدىڭ. قېينىناڭ ئىشىنىپلا قالدى. چۈنكى ، ئاناڭنىڭ بېشى قېيىپ يىقىلىپ چۈشۈشى تۇنجى قېتىملىق ئىش ئەمەس ئىدى. پۇرسەتنى قولدىن بەرگۈڭ كەلمىدى:

- بېرىپ كېلەيمىكى.

- ماقۇل بېرىپ كېلىڭ ، قىزىم. مىجەزى پىشكى ياخشىلانسا ، كەچتە يېنىپ كېلىڭ. بولمىسا ئەتە ئەتىگەندە كېلەرسىز.

سەن يۇز - قولۇڭنى پاك - پاكىز يۇيدۇڭ-دە ، يۈسۈپ بەگنىڭ هويلىسىغا قاراپ ماڭدىڭ. چۈنكى ئاناڭ يۈسۈپ بەگكە كۈنلۈك ئىشلەيتتى- ئۇنىڭ ئىشلەمچىلىرىگە كۈنلۈك نان ياقاتتى. تاماق ئېتەتتى. داداڭ بولسا ، بىر يىل بۇرۇن چېرىكلىككە تۈتۈپ كېتىلگەن بولۇپ ، هازىرغىچە هېچبىر خەت - خەۋىرى يوق ئىدى.

ئۆتكەنكى يىگىتلەرنىمۇ يۈسۈپ بەگنىڭ ئۆيىگە سولاپ قويۇپتىكەنمىش ، بۇلارنىمۇ هەرقاچان شۇ يەرگە ئاپىرىدۇ...

سەن شۇ خىيال ، شۇ ئۇمۇد بىلەن يۈسۈپ بەگنىڭ قورۇسىغا كىرىپ كەلدىڭ. ئاناڭ هويلىنىڭ سول تەرىپىدىكى چەللە ئاستىدا تونۇرغا نان يېقىۋاتاتتى. ئۇ سېنى كۆرۈپ هەيران قالدى.

ئاناڭنىڭ ئاق سېرىق يۈزى ئوت تەپتىدە قىپقىزىل قىزىرىپ كەتكەنىدى.

- نېمىشقا كەلدىڭ؟ - دەپ سورىدى ئاناڭ قوپالغىنە. چۈنكى ، سەن ئادەتتە ئاناڭنى ئىزدەپ بۇ هويلىغا كەلمەيتتىڭ. بولۇپمۇ غوجەخمەت ساڭا تەلەپ قويغاندىن بېرى كېلەي دېسەڭمۇ ، ئاناڭ هەرگىز قويمايتتى.

- هېچ...هېچنېمىشقا...كەلدىم مۇنداق.... بېشى قېيىپ ، يىقىلىپ

چۈشۈپتۇ دەيدۇ، شۇڭا بېرىپ باقاي دەپ...

سەن تونۇر بېشىغا چىقىپ نان راسلاشقا باشلىدىڭ. ئاناڭ نان ياققاچ سورىدى:

- بىر يېرىڭ ئاغرىمدۇ قىزىم ؟

- ياق... قانداق؟

- چىرايىڭ تاتىرىپلا كېتىپتۇيا؟

- تاڭ خېنىم.

گەرچە سەن ئاناڭغا گەپ قىلىۋاتساڭمۇ، كۆزۈڭ، قولىقىڭ هويلىدا ئىدى.

نانلار يېقىلىپ بولۇشىغلا، ئاناڭ سېنى ئۆيگە كېتىشكە هەيدىگىلى تۇردى:

- ماڭ قىزىم، سەن كەت.

- بىللە كېتەيلى ئەمدى.

مېنىڭ ئىشىم تۈگىمىدى تېخى. ماڭ، سەن كېتىپ، قازان ئاسقاچ تۇرغىن.

- بىردەم قېشىڭدا تۇرغىلى قوي، خېنىم. ئەمدى كېلىپ بولغۇچە خۇددى. هەيدىمىسەڭمۇ كېتىمەن هازىر!

سەن دوق قىلغاچ زورۇقۇپ كۈلۈمسىرىدىڭ، زورۇقۇپ ئەركىلىدىڭ، بىراق ئەركىلەشلىرىڭ كارغا كەلمىدى.

- بىر تىللايمەن بىكار! - دېدى ئاناڭ پەس ئاۋازدا سېنى كۆزى بىلەن دۇمبالاپ، - غەرەز ئۇقمايدىغان! هويلىدا چېرىكلەر بار. هوي قېلىن، چېرىكلەرگە خوتۇن بولغۇڭ بارمۇيا؟!...

ئاناڭنىڭ ئەنسىرەشلىرى ئورۇنسىز ئەمەس ئىدى، ئۇ سەندىن ئەنسىرەۋاتاتتى. قىز بالىۋاقىنى ساق-سالامەت، ئامان ئېسەن ساقلاش خۇددى ئالتۇن-كۈمۈشنى ساقلاشتىنمۇ قىيىن بولۇۋاتقانىدەك بۇنداق ئەنسىز يىللاردا سەندەك ئاهۇ كۆزلۈك پەرىدىن ئەنسىرىمەي بولامدۇ؟

ھە، ئۇلار مۇشۇ يەردىكەن-دە.

سەن شۇنداق شۇئىرلاپ، يۈرىكىڭنى ھويلىدا تاشلاپ قويۇپ چوڭقۇر ھويلا - ئاناڭنىڭ ئۆيىگە قاراپ ماڭدىڭ.

يىگىتلەرنىڭ قەيەرگە سولاپ قويغانلىقىنى ئۆتكەنكى يىگىتلەرنىڭ قازناققا سولاپ قويىۋاتقىنى، دەيتتى ئانام. بۇلارنى...

سەن جىنچىراغنىڭ سۇس يورۇقىدا ئېگىكىڭنى يۆلەپ، تەشۋىشلىك خىياللارنى سۈرىۋاتقاندا، ئاناڭ قايتىپ كەلدى. ئۇ كېلىپلا ئۆزىنى سۇيىغا تاشلىدى. ئېغىر - ئېغىر ھاسراشلىرىدىن ئۇنىڭ بەك ھېرىپ كەتكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى. سەن ئورنۇڭدىن تۇرۇپ، ئاناڭغا ئاش ئەكەلدىڭ. ئاناڭ ئاشنى ئىچىپ بولغاندىن كېيىن:

- چېرىكلەر ئۈچ يىگىتنى تۇتىۋاپتۇ، - دەپ ئۆزى ئېغىز ئېچىپ قالدى. ئەگەر ئاناڭ بىر دەم ئېغىز ئاچمىغان بولسا، ئۆزۈڭ بۇ ھەقتە ئېغىز ئاچماقچىدىڭ.

- ھە، مەنمۇ ئاڭلىدىم، خەقلەر شۇنداق دەيدۇ.

- ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مەتتوختاخۇنىڭ بالىسىمۇ بار ئىكەن.

- قايسى مەتتوختاخۇنىڭ؟

- تۇڭمەنچى مەتتوختاخۇنىڭ.

سەن ھېچنىمىنى ئۇقمىغان بولۇپلىپ سوراۋەردىڭ:

- قايسى بالىسى؟

- مەتسالى دېگەن بالىسىچۇ.

- ھە!؟ - سەن تولىمۇ ھەيران قالغان بولدۇڭ،- ياقەي...

راست شۇ، بىچارە !

ئاناڭ ئۇھسىنىپ قويدى. يۈرىكىڭ شۇرراپ ئاغقانىدەك قىلىپ قالدى. سەن يەنە ئەتەي سورىدىڭ:

- ئۇلارنى ئۇجمىگە ئېسىپ قويۇپتۇ دەيدۇيا، ئانا؟

بۇ گېپىڭ قىپقىزىل يالغان ئىدى.

-ياق، قازناققا سولاپ قويۇپتۇ.

سېنىڭ بىلمەكچى بولغىنىڭمۇ دەل مۇشۇ ئىدى.

- پەنجىرىدىن ئىككى نان تاشلاپ بەردىم ئۇ بىچارىلەرگە.

ئاناڭنىڭ ھىممىتىدىن چەكسىز سۆيۈندۈڭ.

- ئەتە جامائەتنىڭ ئالدىدا ئاتىدىغان ئوخشايدۇ...

ئاناڭ ھەسرەتلىك ئۇلۇغ-كىچىك تىندى.

يۈرىكىڭ ئاۋۇال قارتتىدە قىلىپ، ئاندىن پۈتۈلداپ ئېچىشىپ ئاغرىپ كەتتى. خۇددى پىچاق بىلەن تىلغاندەك. تولغاندىڭ. تومۇر-تومۇرلىدىڭدا مۇزدەك بىر سوغوق ئېقىم كۆۋرەشكە باشلىدى. ھېس-تۇيغۇلىرىڭ شۇ قەدەر قىرتاقلىشىپ كەتتى، گويا كى زەھەردەك. پۈتكۈل ۋۇجۇدۇڭدىن يىغا قاياناپ چىقىپ، كۆزلىرىڭ قاتمۇقات ياش پەردىلىرى بىلەن توسۇلۇپ قالدى. مىشىدە يىغلۇۋېتىشتىن قورقۇپ، سىرتقا چىقىپ كەتتىڭ. ئۇجمە تۇۋىگە كېلىپ بۇقۇلداپ يىغلىدىڭ. پىغانلىق، ھەسرەتلىك كۆز يېشىڭ يۈرىكىڭدىن چىقىپ، يەنە يۈرىكىڭگە ئاقاتتى. كۆڭ قاپقارا نەشتەردەك سانجىلىپ، يۈز - كۆزۈڭنى ئېچىشتۇراتتى، گويا كى يۈرىكىڭدەكلا. يامغۇر ھازىرلا يېغىۋېتىدىغانىدەكلا قىلاتتى، مىسالى كۆز يېشىڭدەك.

قاتتىق ھېرىپ - چارچاپ كەتكەن ئاناڭ بىردەمدىلا ئۇيقۇغا كەتكەنىدى. سەن ئۇنىڭ ئۇيقۇسىنىڭ راسا ۋايىغا يېتىشىنى كۈتۈپ جىممىدە ياتاتتىڭ. ئۆگزىگە يامغۇر تورۇكلاپ چۈشۈشكە باشلىدى. خۇددى يۈرىكىڭگە تۆكۈلگەن كۆز ياشلىرىڭدەك. بوران گۈركىرەيتتى، گۈلدۈرماما گۈلدۈرلەيتتى...

پەيت يېتىپ كەلگەنىدى. سەن ئاستا ئورنۇڭدىن تۇردۇڭ. پۈتۈڭنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ، ناھايىتى بوش تىنىپ بېرىپ، ئىشكنى ئاچتىڭ. سەن ئاناڭ كېلىشتىن بۇرۇنلا ئىشكىنىڭ ئۈلگۈجەكلىرىنى ياغلاپ قويغانىدىڭ. شۇنىڭغا يارىشا ئىشىك غىچىرلىمىدى. سەن ئالدىن تەييارلاپ قويغان

ئايپالتاڭنى ئېلىپ هويلاڭدىن چىقتىڭ.

يامغۇر شارقىراپ ياغاتتى... چاقماق چاقاتتى... گۈلدۈرماما گۈلدۈلەيتتى... ئەتراپ قارا سىياھتەك قارايغان، ھەتتا ئالىقىنىڭنى كۆزۈڭگە يېقىنلاشتۇرساڭمۇ كۆرەلمەيتتىڭ. ھەر بىر چاقماق چېقىلغاندا ئەتراپ ۋاللىدە يورۇيتتى. سەن شۇ يورۇقلۇقتىن پايدىلىنىپ، يولنى غىل-پاللا ئىلغا قىلۋالاتتىڭ. يول پاتقاق - تېيىلغاق بولۇپ كەتكەچكە، پات - پات تېيىلىپ يىقىلىپ چۈشەتتىڭ. كىيىم -كېچەكلىرىڭ، پۇت - قوللىرىڭ ھۆل، لاي - لاتقا بولۇپ كەتكەنىدى. قەلبىڭدە ئاجىزانە بىر ئۈمىد بىر يورۇپ، بىر ئۆچۈپ تۇراتتى، خۇددى چاقماققا ئوخشاش.

سەن يۈسۈپ بەگنىڭ بېغىنىڭ سۈڭگۈچىدىن تولغىنىپ- سوزۇلۇپ باغقا كىردىڭ، خۇددى يىلانىدەك. يامغۇر شارقىراپ ياغاتتى... چاقماق چاقاتتى... گۈلدۈرماما گۈلدۈرلەيتتى... زېمىن جىغىلدايتتى... يامغۇرلۇق بۇ كېچە شۇنداق قورقۇنچلىق ئىدى. گويا كى قىيامەتتەك!

گۈلدۈرماملىق بۇ كېچە شۇنداق قەدىرلىك ئىدى، خۇددى شۇنقەدرى كېچىسىدەك!

«ئاھ، خۇدا، رەھمەت ساڭا! رەھمەت يامغۇرلىرىڭغا! رەھمەت چاقماقلىرىڭغا! رەھمەت گۈلدۈرماملىرىڭغا!»

قەلبىڭدىن رەھمەت - تەشەككۇر تورۇكلاپ تۆكۈلەتتى، خۇددى يامغۇردەك.

«ماڭا بۇ ياخشى پۇرسەتنى يارىتىپ بەرگەن ئۇلۇغ تەڭرىم، ئەمدى ھىممەت، نۇسرەتمۇ ئاتا قىلغايسەن!»

سەن قازناقنىڭ ئارقىسىغا كېلىپ، ئەتراپنى ئوبدان كۆزەتتىڭ. ئەمەلىيەتتە بۇنى كۆزىتىش دېگىلىمۇ بولمايتتى. چۈنكى، كۆزەتكىنىڭ بىلەن ھېچنىمىنى كۆرەلمەيتتىڭ.

بۇنداق يامغۇردا قانداق تۇرالايتتى ئۇ مۇناپىقلار...

سەن شۇنداق ئويلىغاچ دۈپۈلدەپ سوقۇۋاتقان يۈرىكىڭنى ئىزىغا

چۈشۈشىنى كۈتۈپ، بىردەم جىممىدە تۇرۇۋالدىك. يامغۇر سۈيى چاچلىرىڭدىن سىرغىپ، يۈزۈڭ بويلاپ ئاقاتتى. گەدەنلىرىڭدىن سىرغىغانلىرى ئىسسىق بەدىنىڭدە خۇددى قۇرتتەك ئۆمىلەپ، سېنى ئەندىكتۈرەتتى.

«ئەمدى باشلاي... قادىر ئىگەم، ماڭا مەدەت بەر، چېرىكلەرگە شېرىن ئۇيقۇ نىسىپ قىل!»

سەن ئايپالتا بىلەن تامنى تېشىشكە باشلىدىك. ئايپالتاڭنىك ھەربىر تاۋۇشلىرىنى گۈلدۈرماما يۈتۈپ كېتەتتى. ئاسمان خۇددى كۈكۈم- تالقان بولۇپ، يەرگە قۇم كەبى تۆكۈلدىغاندەك سەت، ۋەھىمىلىك گۈلدۈرلەپ، ئادەمگە گويا زېمىن كروران شەھىرىگە ئوخشاش قۇم ئاستىدا قېلىۋاتقان تۇيغۇ بېرىپ، يۈرەكلەرنى خۇددى زېمىنغا ئوخشاش جىغىلدىتاتتى...

سەن بار كۈچۈڭنى يىغىپ تامنى تېشەتتىڭ. تام شۇنداق قاتتىق ئىدى، خۇددى ئۇيۇپ كەتكەن سېمونت لايدەك. ئەتراپ پات - پات ۋال- ۋۇل قىلىپ يورۇپ، تامنىڭ تېشىلىپ ئازلا قالغانلىقىنى كۆرسىتىپ، سېنى ئۈمىدلەندۈرەتتى، ئالدىرىتاتتى، ۋۇجۇدۇڭغا كۈچ بېغىشلايىتتى...

تامنى ئاخىر تېشىپ بولدۇڭ، ناھايىتى مۇشەققەتتە مۇشتۇڭچىلىك تۆشۈك ئاچتىڭ. سەن «ئۇلار مۇشۇ ئۆيدە بارمۇ -يوقمۇ؟» دېگەن گۇمان بىلەن ئېغىزىڭنى تۆشۈككە يېقىن ئەكېلىپ شۇنىلىدىك :

- مەتسالى؟

شۇ ھامانلا مەتسالىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

- ھە...

- سەن بارمۇيا؟

- بار، بار!

يۈرىكىڭ شادىيانە كۈي بىلەن ئويناقشىدى. شادلىقلىرىڭ كۆچ-قۇۋۋىتىگە ئايلاندى. قوللىرىڭنىڭ تېلىپ، ئالقانلىرىڭنىڭ قاپرىپ، تېشىلىپ كەتكەنلىكىنىمۇ سەزمەي، كامارنى يوغىنىتىۋەردىڭ.

- قېنى، تېز چىقىڭلار!

يەنە مەتسالىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

- سەن كىرگىن، بىز تۇۋرۇككە باغلاقلىق.

«ما رەھىمسىز مەلئۇنلارنى كۆرۈڭ!»

سەن كامارداىن سوزۇلۇپ-تولغىنىپ قازناققا كىردىڭ.

- قېنى سىلەر؟

- مانا... بۇيەردە.

سەن تامنى سىيپاشتۇرۇپ، تىمسىقلاپ يۈرۈپ، ئۇلارنى تەستە تاپتىڭ. ئۇلار بىر - بىرىگە كەينىچە قىلىنىپ، چەمبەرچاس باغلۇېتىلگەنىدى. سەن ئايپالتا بىلەن ئارغامچىنى كېسىپ، ئۇلارنى بوشاتتىڭ.

- رەھمەت ساڭا!

- رەھمەت سىزگە قىزىم!

-...

ئۇلار ساڭا بىر ئېغىزدىن رەھمەت ئېيتىشتى. سىلەر كامارنىڭ ئاغزىغا كەلدىڭلار.

- ئاۋال مەن چىقاي، -دېدى پىشقەدەم كىشى.

ئۇ چىقىپ كېتىپ بىرەمدىن كېيىن شۇنىرلىدى:

- قېنى، چاپسان چىقىڭلار.

ئۇلارنىڭ مەسلىھەتى - بۇيرۇقى بويىچە ئاخىرقى نۆۋەت ساڭا كەلدى. سەن كامارغا ئەمدىلا بېشىڭنى تىقىشىڭغا تۈيۇقسىز «قىمىرلاشما!» دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى. يۈرىكىڭ قارتىدە قىلىپ، يەنە دۈپۈلدەشنى باشلىۋەتتى. سەن كەينىڭگە يېنىپ ئولتۇرۇپلا قالدىڭ. پۈت - قولۇڭدا جان دىدارى قالمىغاندى، سەن قەۋەتلا قورقۇپ كەتكەنىدىڭ. جاھاندا قورقمايدىغان ئادەم بولمايدۇ. لېكىن، قورقۇشتىن كېيىنلا ئۆز ئەسلىگە كېلەلەيدىغانلارمۇ، كېلەلمەيدىغانلارمۇ بولىدۇ.

پەقەت ۋە پەقەت قورقۇشتىن كېيىن تولۇق ئەسلىگە كېلەلەيدىغانلارلا ھەقىقىي ئادەم. قەھرىمانمۇ پەقەت ۋە پەقەت شۇنداقلارنىڭ ئىچىدىن چىقىدۇ.

سەنمۇ ئەسلىگە كېلەلەرسەنمىكىن؟

«ھەي، تۇتۇلۇپ قالدۇق!... تۇگەشتۇق! مەيلى، مەتسالى بىلەن بىللە ئۆلۈش ئۆلۈمىنى كۆرۈشتىن مىڭ ئەۋزەل!»

يۇرىكىڭ ئورنىغا چۈشۈپ، پۈت-قولىڭغا قايتا ماغدۇر كىرىۋاتقاندا، سىرتتا بىر نەرسە «ۋاققىدە» قىلىپ قالدى. كىمدۇر بىرى «ۋايجان» دەپ ئىگىراپ، «گۈپپىدە» يىقىلغاندەك قىلدى. ئارقىدىنلا «پاڭگىدە» قىلغان ئوق ئاۋازى گۈلدۈرمامىغا قوشۇلۇپ كەتتى. سەن ھەيران قېلىۋەردىڭ، مەتسالىنىڭ بۇيرۇقى كامارىدىن بۆسۈپ كىردى:

- زۇمرەت، تېز چىق!

سەن كامارىدىن ئوقيىلانىدەك ئېتىلىپ چىقىپ، ئەمدىلا ئۆرە بولۇشۇڭغا، «ئىتتىك قېچىڭلار!» دېگەن بۇيرۇق ۋۇجۇدۇڭنى قاراسلىتىپ، نېرۋىلىرىڭنى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىۋەتتى. شۇڭا، سەن گاڭگىرىغىنىڭدىن جايىڭغا مىخلىنىپلا قالدىڭ. چۈنكى، سېنىڭ ئاڭلىغىنىڭ ئاناڭنىڭ بۇيرۇقى ئىدى.

سەن ئاناڭنىڭ كەينىڭدىن ئىز بېسىپ كەلگەنلىكىنى، سەن تامنى تېشىۋاتقاندا، ئۆرۈكنىڭ دالدىسىدا ئەتراپىنى كۆزىتىپ تۇرغانلىقىنى ئۇقمايتتىڭ؛ بىر چېرىك ئاستا كېلىپ، مەتسالى قاتارلىق ئۈچ يىگىتكە قورال تەڭلەپ، ئۇلارنى قىمىرلىيالماس ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويغانلىقىنى ئۇقمايتتىڭ؛ ئاناڭ پۈتىنىڭ ئۇچىدا ئاستا دەسسەپ كېلىپ، چېرىكنىڭ بېشىغا كالتەك بىلەن بىرنى قويۇپ يىقىتىۋەتكەنلىكىنى، چېرىك جان ئاچچىقىدا كۇجۇكنى بېسىۋەتكەنلىكىنى ئۇقمايتتىڭ.

شۇڭا، سەن بۇ مۆجىزىلەردىن ھەيران قېلىپ، ھەرىكەتسىز، خىيال - تەپەككۇرسىز قېتىپلا قالغانىدىڭ.

- زۇمرەت، ئىلدام ماڭ!

ھېلىقى چالا ئۆلۈك چېرىكنىڭ پوكىنىغا دەسسەپ تۇرغان مەتسالى شۇنداق دېدى.

لېكىن سەن قىمىرلىمىدىڭ. پەقەت مەتسالى كېلىپ بىلىكىڭدىن تۇتقاندىلا، ئاندىن ئېسىڭنسى يىغدىڭ.

«ئانام...ئانام قېنى؟»

- ئانا؟!...

بوشقىنە توۋلىدىڭ، سادا كەلمىدى. چۈنكى، ئاناڭ تۈن قويىنىدا غايىب بولدى، خۇددى پەرىشتىدەكلا.

چېرىكلەر ئويغىنىپ كېتىشكەنىدى. ئۇلارنىڭ كالدۇر -كۇلدۇرلىرى، قالايمىقان ۋارقىراشلىرى يامغۇر بىلەن بىللە تۆكۈلۈشكە باشلىغانىدى.

سەن ئاناڭنىڭ كەينىدىن ئەگىشۈپلىپ، مەتسالى تۇتۇۋالدى.

- بىز بىلەن قاچ، چېرىكلەر سېنى قوغلايمىز دەپ، ئاناڭنىمۇ تۇتۇۋالىدۇ.

ئۇنىڭ دېگىنى راست ئىدى. ئەگەر ئاناڭغا تارتىشىپ، ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگىشىدىغان بولساڭ، شەكسىزكى، ھەر ئىككىڭلار تۇتۇلۇپ...

- ماڭ بىز بىلەن بىللە قاچ، يەنە قايتىپ كېلىسەن.

كۆڭلۈڭدىن شۇنداق ئويلار لىپىلداپ ئۆتۈشكە باشلىدى: سەن مەتسالىنى شۇنداق سېغىنغاندىڭغۇ؟ ئۇنىڭدىن تېزرەك كېلىپ، ئۆزۈڭنى جەڭگە ئەكىتىشنى، بىللە جەڭ قىلىشنى غايىبانە ئۆتۈنگەنىدىڭغۇ؟ ئۇنىڭ قۇچىقىدا جان ئۈزۈشكە رازى بولغانىدىڭغۇ؟ مەتسالى دېگەن ئاشۇ شۇ، ئەمدى ئۇنىڭ بىلەن بىللە قاچماي، نېمىگە تېيىشىپ تۇرىسەن؟

قەلبىڭدىكى بۇ سوئاللىق سادا سېنى ئويغاتتى، سېنى قەتئىي نىيەتكە كەلتۈردى: ئۇلارغا ئەگىشىپ قاچتىڭ.

- ئوق ئېتىپ قوي! ئۇلار بىزگە ئەگەشسۇن،- دېدى پېشقەدەم كىشى.

ھېلىقى چېرىكنىڭ مىلتىقىنى ئېلىۋالغان ياش يىگىت دۈشمەنلەرگە

قارىتىپ ئىككى پاي ئوق ئېتىپ قويدى. شۇنىڭ بىلەن چېرىكلەرنىڭ ھەممىسى سىلەرنىڭ ئارقاڭلاردىن قوغلاشقا باشلىدى.

سىلەر يىقىلىپ - قوپۇپ قاچاتتىڭلار. دۈشمەنلەر تاپ بېسىپ قوغلاپ كېلىۋاتاتتى. مەتسالى قولۇڭدىن چىڭگىدە تۇتۇۋالغانىدى. يىقىلساڭ يۆلەيتتى، ئارقىدا قالساڭ سۆرەيتتى. ئوقلار باش ئۈستۈڭلاردىن، يان - بېلىڭلاردىن ۋىزىلداپ ئۇچۇپ ئۆتۈپ كېتەتتى. ئوق ئاۋازلىرىنى، ئېغىر - ئېغىر ھاسراشلىرىڭنى گۈلدۈرماما يۈتۈپ كېتەتتى. چاقماق مەنزىلىڭلارنى پات - پات يورۇتۇپ بېرەتتى. سەن ھالسىراپ بولالمايۋاتاتتىڭ.

پېشقەدەم كىشىنىڭ بۇيرۇقى ئاڭلاندى:

- بۆلۈنۈپ قاچايلى!... ئەتە سەھەردە گىرىڭلا جىلغىسىدا ئۇچرىشىمىز!

ھازىر شۇنداق قىلماي بولمايتتى.

ئىككى يىگىت دەريا كېچىپ تارس تەرەپكە ئۆتۈپ كەتتى. مەتسالى بىلەن سەن يۇلغۇنلۇقلارنى ئارلاپ گىرىڭلا جىلغىسى تەرەپكە قاچتىڭلار. سىلەر قېچىپ - قېچىپ بىردەمدىلا گىرىڭلا جىلغىسىنىڭ ئاغزىغا - «يەتتە قىز ئەۋلىيا مازىرى» نىڭ ئاستىغا يېتىپ كەلدىڭلار.

- مەت...مەتسالى...توخ...توختا،- دېدىڭ سەن تىرەجەپ توختاپ، ئاران -ئاران نەپەس ئېلىپ، -بىردەم... بىردەم ھاردۇق ئالالى، مەن...مەن ماڭالمىدىم...

سىلەر بىر توپ يۇلغۇننىڭ دالدىسىدا ئولتۇردۇڭلار. يامغۇر شارقىراپ ياغاتتى. يۇلغۇن سىلەرنى يوشۇرۇپ قالالىغىنى بىلەن، يامغۇرغا دالدا بولالمايتتى.

شۇ چاغدىمۇ - بۇددىزىم دەۋرىدە بۇددىستلار يەتتە مۇسۇلمان قىزنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن قوغلىغانىكەن. يەتتە قىز قاچار - قاچار مۇشۇ جىلغىنىڭ ئاغزىدىكى تىك تەرىپى شەرققە قارايدىغان، ئاستىدا چوپان دەريا ئۆركەشلەپ ئېقىپ تۇرىدىغان مۇشۇ تاغنىڭ يانتۇ تەرىپىدىن

ئۇستىگە چىقىپتۇ-دە، ئۆزلىرىنى چوپان دەرياسىغا ئاتماقچى بولۇشۇپتۇ. دەل شۇ چاغدا غايىبتىن «كىرىڭلار!» دېگەن بىر جەلپكار خىتاب ئاڭلىنىپتۇ. يەتتە قىز قارىغۇدەك بولسا،تاغ يېرىلىپ، ئۆزلىرىگە باغرىنى ئېچىپ تۇرغۇدەك. يەتتە قىز تاغنىڭ يېرىقىغا كىرىپ كېتىپتۇ، تاغ يەنە يىملىشىپ قاپتۇ. بۇددىستلار كېلىپ قارىغۇدەك بولسا، يەتتە قىزنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەپتۇ، پەقەت تاغنىڭ يېرىقىغا بىر قىزنىڭ چېچىنىڭ قىسلىپ قالغانلىقى كۆرۈنۈپتۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ بۇ تاغ «يەتتە قىز ئەۋلىيا مازىرى» دەپ شۆھرەتلىنىپتۇ. جىلغىنىڭ نامىمۇ «گىرىڭلار جىلغىسى» دەپ ئاتىلىپتۇ. ئەمما، يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن «كىرىڭلار» دېگەن سۆز «گىرىڭلا» غا ئۆزگىرىپ قاپتۇ.

چوپانلىقلارغا ياد بولۇپ كەتكەن بۇ رىۋايەت خىيالىڭدىن لىپلا قىلىپ ئۆتۈپ كەتتى، كۆڭلۈڭدە شۇنىرلاپ قويدۇڭ: «تاغ يېرىلسا، مەتسالى بىلەن بىللە كىرىپلا كەتسەڭ، مەڭگۈ قايتىپ چىقمىساق!...»

ئەپسۇسكى بۇ تاغ يەتتە قىزنى باغرىغا ئالغىنى بىلەن، سىلەرنى ئالالمايتتى. شۇڭا، سەن:

- مەتسالى، مەن... مەن ئۆيگە كېتەي، سەن ئۆيۈڭگە بارساڭ بولمايدۇ. شۇڭا، مۇشۇ يەردە... تونۇش بىر كىمنىڭكىدە...- دېۋىدىڭ، مەتسالى ئېتراز بىلدۈردى:

- ياق، بولمايدۇ!

- نېمىشقا؟

بىرىنچىدىن، دۇشمەنلەر تولا، خۇددى ئىتنىڭ قۇرتىدەك. بۇگۈن كېچە دۇشمەن ئاسانلىقچە تىنچىمايدۇ. ناۋادا دۇشمەنلەرگە ئۇچراپ قالساڭ...؛ ئىككىنچىدىن، مەن بىر كىمنىڭكىدە ياتسام، ناۋادا دۇشمەنلەر ئاختۇرۇپ كىرىپ قالسا، ئۆزۈمنىمۇ، خەقنىمۇ ئۆلۈمگە تۇتۇپ بېرىمەن؛ ئۈچىنچىدىن، مەنغۇ مەيلى، سەن... ناۋادا ھېلىقى ئىككىسى تۇتۇلۇپ قالسا، سېنى پاش قىلىپ قويسا...

مەتسالىنىڭ دېگەنلىرىنىڭ ھەممىسى ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن ئىدى. شۇڭا ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى توغرا تېپىپ:

- ئەمسە قانداق قىلىمىز؟ - دەپ سورىدىڭ.

بىز بىلەن قوشراپقا بىللە چىق، بىز بىللە جەڭ قىلايلى، ماقۇلما؟

سەن ئويغا ياتتىڭ. يامغۇر شارقىراپ ياغاتتى...گۈلدۈرماما گۈلدۈرلەيتتى... چاقماق چاقاتتى... چوپان دەرياسى شاۋقۇنلايتتى...

نېمىگە ئارىسالدى بولۇپ تۇرىمەن؟ تېخى بايىلا مەتسالىنىڭ پاتراق كېلىپ، مېنى جەڭگاھقا ئەكېتىشىنى زارىقىپ كۈتكەنىدىمغۇ؟

جەڭگە كەتسەممۇ كېتەي. بۇ سەمەندەرگە قىلغان ۋاپاسىزلىقىم ئەمەس. غوجەخمەتكە خوتۇن بولغانىدىن جەڭگە بېرىپ، ساداقەت بىلەن ئۆلگەن ياخشى! پاش بولۇپ قېلىپ دۈشمەنگە قارىتىپ بىر پاي ئوق ئاتماي قىيناپ ئۆلتۈرۈلگەندىن جەڭگە بېرىپ، پۇخادىن چىققۇچە جەڭ قىلىپ، شەرەپ بىلەن قۇربان بولغان ياخشى!

مەتسالى نېمىدىگەن ئەقىللىق، مەردانە يىگىت-ھە! سادىقلىق!...مەردلىك!

سەن مەتسالىدىن - سۆيۈملۈك ئاشىقىڭدىن چەكسىز سۆيۈندۈڭ؛ شۇنداق بىر ئاشىقىڭ بولغانلىقىدىن ئالەمچە پەخىرلىنىش تۇيغۇسىغا چۆمدۈڭ. بۇ تۇيغۇ سېنى ئۇ قەيەرگە باشلىسا، شۇ يەرگە مېڭىش قارارىغا كەلتۈردى؛ بۇ ئىلاھىي تۇيغۇ سېنى ھەتتا ئۆلۈمگىمۇ باش ئەگمەسلىك قارارىغا كەلتۈردى؛ بۇ مۇقەددەس تۇيغۇ يۈرىكىڭنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىغا سىڭىپلا كەتتى، خۇددى تەكلىماكان قۇملۇقىغا سىڭگەن يامغۇر سۈيىدەك!

- يامغۇر پات توختايدىغانىدەك ئەمەس. قوپ، جىلغىنىڭ ئىچىدە كىچىككىنە بىر گەمە بولىدىغان، شۇ گەمىنى تاپلى.

سىلەر گەمىنى ئاخىرى تاپتىڭلار. بۇ پادىچى بالىلارنىڭ يامغۇردىن پاناھلىنىش ئۈچۈن كولاپ قويغان گەمىسى بولۇپ ئىككى-ئۈچ ئادەم

ئارانلا سىغاتتى.سەن گەمىگە كىرىپلا ئولتۇرۇۋالدىڭ. پۇتۇڭنى ئۇزۇن سۇنۇپ، تامغا يۆلەندىڭ، كۆزۈڭنى يۇمدۇڭ. ئۆپكەڭ شۇ تاپتىمۇ گويا يېرىلىپ كەتكۈدەك دەرىجىدە كېرىلەتتى. ھاسراشلىرىڭ يامغۇرنىڭ شارقىراشلىرىغا ئارىلىشىپ كېتەتتى. مەتسالىمۇ يېنىڭدا ئولتۇرۇپ، ھاسراشلىرىڭغا جور بولدى. سەن پات-پات كۆزۈڭنى ئېچىپ، گەمە سىرتىغا قارايتتىڭ. ھارغىن نىگاھلىرىڭ چەكسىز قاراڭغۇلۇققا سىڭىپ كېتەتتى، خۇددى سەندەك، مەتسالىدەك.

بىر چاغدا ھاردۇقى چىققان مەتسالى ئورنىدىن تۇرۇپ، گەمىنىڭ ئاغزىغا كېلىپ، كىيىملىرىنى سېلىپ سقىشقا باشلدى. بۇ چاغدا سەنمۇ خېلىلا يېنىكلەپ قالغانىدىڭ.

- مەتسالى، ئانام قېچىپ كېتەلىگەنمىدۇ؟-دەپ سورىدىڭ ئاناڭدىن ئەنسىرەپ.

- نېمىشقا قېچىپ كېتەلمەيدۇ؟ خاتىرجەم بول.

- ئانامنىڭ پۇتى ئاغرىق، ئىتتىك ماڭالمايدۇ. ئۆيگە بېرىپ بولغۇچە...

- ئەنسىرىمىگىنە، ئۇلار بىزنى قوغلىغان تۇرسا. ئاناڭنى قاچالمايدۇ دەپ دۈشمەننى ئۆزىمىزگە ئەگەشتۈردۈقيا.

چاچلىرىڭدىن سۇ سىرغىپ بولغانىدى. پۈتۈن ئەزايىڭ چىلىق-چىلىق ھۆل بولۇپ كەتكەچكە، كۈز سوغۇقى ۋۇجۇدۇڭغا يامراۋاتاتتى.

پاختىلىق چاپىنىمنى كىيۋالساموُ بوپتىكەن...

- قوپ، زۇمرەت، كىيىملىرىڭنى سال، سىقىپ بېرەي،- دېدى مەتسالى.

ئۇنىڭ گەۋدىسىنىمۇ پەرق ئەتكىلى بولمايتتى.

- سقمىساقمۇ بولار

- ھەييامۇ سەن؟ سقمىساق...كېچىچە توڭلاپ قالسەن جۇما! ئىسسىتىپ قويايي دېسەم ئۇنمايسەن ھېلى.

- ئەلۋەتتە ئۇنىمايمەن!

- نېمىشقا؟

- نېمىشقا دېگىننىنى... نېمىشقىدى؟ ياماڭ بولىدۇ شۇ! مەن سېنىڭ خوتۇنۇڭ ئەمەس، سەمەندەرنىڭ خوتۇنى.

- ھازىر... ئەمدى...مېنىڭ خوتۇنۇم بولسەن.

- نىيىتىڭ بۇزۇلغان ئوخشىمامدۇ سېنىڭ؟!

-...

- مۇشۇنداق دەيدىغان بولساڭ كېتىمەن جۇما!

- چېرىكلەر تۇتۇۋالسا مەيلىما؟

- مەيلى.

- ساڭا مەيلى بولغان بىلەن، ماڭا مەيلى ئەمەس.

- نېمىشقا؟

- نېمىشقا دەيسەنيا؟ ماڭا سەن بولمىساڭ بولمايدۇ!

ئۇنىڭ بۇ سۆزىدىن مۇھەببەت ئۇرغۇپ چىقىپ، گەمىنىڭ ئىچىنى بىر ئالدى. ئىچىڭ ئىسسىقىنە بولۇپ قالدى.

- ماڭمۇ شۇ!- سەن بىردەم جىم بولۇپ قېلىپ قوشۇپ قويدۇڭ، - لېكىن... ياماڭ نىيەتتە بولساڭ...

- بولدى، خاتىرجەم بولغىنە-دېدى ئۇ سۆزۈڭنى بۆلۈپ،- چاقچاق قىلىقپ قويسام ئەمدى.

ئۇنىڭغا ئىشىنەتتىڭ. شۇڭا، خاتىرجەم بولۇپ، كېيىملىرىڭنى سىقىش نىيىتىگە كەلدىڭ. كېيىملىرىڭنى ۋاقتىدا سقىۋەتمىسەڭ بولمايتتى. چۈنكى، سېنى سوغوق- پۇت قوللىرىڭدىن يۇمشاق بەدىنىڭگە قاراپ ئۆمۈچۈكتەك ئۆمۈلۈپ كېتىۋاتقان تىترەتكۈچ سوغوق كېيىملىرىڭنى سقىۋېتىشكە قىستاۋاتاتتى. نېپىز پاختا سېلىنىپ تىكىلگەن جىلىتكەڭدىن يامغۇر ئۆتۈپ كەتمىگەن بولسا... ئەمدى ئورنۇڭدىن تۇرمىساڭ، پۈتۈن ۋوجۇدۇڭنى تىترەك بېسىشى مۇمكىن ئىدى. شۇڭا،

ئورنۇڭدىن تۇرۇپ، چاپىنىڭنىڭ تۈگمىسىنى يەشتىڭ.

- ئۆزۈم سىقاي، سەن كۆزۈڭنى يۇمۇپ ئولتۇر جۇما.
- سارائ، كۆزۈمنى يۇممىساممۇ كۆرەلەمتىم سېنى؟
- كۆرەلمىسەممۇ، غوجام، ئىزا تارتىدۇ ئادەم، يۇمە كۆزۈڭنى!
- ئىزا تارتمىش تېخى! ۋاي، قىز بالارەي!...
- قىز بالا شۇ مەن تېخى.
- ھىم، قىز بالىمىش تېخى...

ئۇ ئىشەنمىدى، ئەلۋەتتە ئىشەنمەيتتى؛ بۇ سۆزۈڭگە ئۆزۈڭدىن، سەمەندەردىن باشقا ھېچكىم ئىشەنمەيتتى. سەن ئۇنىڭ ئۆزۈڭنىڭ قىز ئىكەنلىكىگە ئىشىنىشنى ئۈمىد قىلمايتتىڭ. شۇڭا، ئۇنىڭ ئىشەنمىگىنى ئۈچۈن خوشال بولدۇڭ. چۈنكى سەن بۇ گەپنى ئالدىراپ دەپ سالغىنىڭغا قاتتىق پۇشايمان قىلىپ قالغانىدىڭ.

- كۆزۈڭنى يۇمدۇڭمۇ يا؟
- ھە، يۇمدۇم مانا

سەن تاتلىققىنە كۈلۈپ قويدۇڭ، كىيىملىرىڭنى سېلىپ، سىقىشقا باشلىدىڭ. مەتسالى چاپىننى ئۈستۈڭگە يېپىپ قويدى. يامغۇردا ھۆل بولۇپ كەتكەن بۇ چاپان شۇنچە ئېغىر، ئەمما ھۆل ئىچىگە ئۆتۈشكە ئۈلگۈرمىگەنىدى. شۇڭا، سەن بىردىنلا ئىسسىپ قالدىڭ. يۈرىكىڭگىمۇ بىر خىل ئىللىق سېزىم ئاستا-ئاستا ئېقىپ كىرىپ، تىترەكلىرىڭنى شىپىيدە بېسىقتۇرىۋەتتى.

ئاشقانە سۆيۈنۈش ئىلكىدە سېنى ئاشقىڭ بىلەن مۇشۇنداق پىنھان كېچىدە ئۇچراشتۇرغان تەقدىرىڭگە رەھمەت ئېيىتتىڭ.

ئاشىقانە تەلپۈنۈش ئىلكىدە سېنى ئاشىقىڭ بىلەن مۇشۇنداق پىنھان، گەمگە جەم قىلغان تەقدىرىڭدىن سۆيۈنۈپ، پىسكۈكىدە كۈلۈپ قويدۇڭ.

- سىقىپ بولدۇڭمۇيا؟

- ھەئە، سىقىپ بولدۇم. مانا، نېمىگە ئالدىرايسەن؟

- ئىتتىك بول، بەك توڭلاپ كەتتىم.

راست، ئۇنىڭ توڭلاپ كېتىشى تۇرغان گەپ ئىدى.

سەن كىيىملىرىڭنى كىيىپ، مەتسالىنىڭ يېنىغا كەلدىڭ. چاپىننى ئۇنىڭغا يېپىپ قويۇپ، يېنىدىلا ئولتۇردۇڭ. ئۇنىڭ تىترەكلىرى بىقىنىڭغا ئۇرۇنۇپ تۇراتتى. كۆز سوغۇقى گەمىگە شىددەت بىلەن ھۇجۇم قىلىۋاتاتتى.

سەن مەتسالىغا يۆلەندىڭ.

- ھەي زۇمرەت، - دېدى مەتسالى بېشىنى ساڭا تىرەپ، - مېنى دەپ كەينىمدىن ماڭغىنىڭ راستمۇ؟

پەخرلىنىش ئىلكىدە جاۋاپ بەردىڭ:

- سېنىمۇ دەپ، ئىنقىلابنىمۇ دەپ!

- بەك ئىنقىلاب قىلغۇڭ بار ئوخشىمامدۇ سېنىڭ؟

- بولماي ئەمىسە، سېنىڭچۇ؟

- راستىنى ئېيتسام، ئىنقىلاب قىلغۇم يوق.

- نېمە، يوق!؟... - سەن بەكمۇ ھەيران قالدىڭ،- نېمىشقا ئەمدى؟

- سەل رايىم يېنىپ كەتكىلى تۇردى مېنىڭ، نېمىشقا دېسەڭ، ئىككى - تۆت سوك - سوك ئادەم بىلەن قانداق ئىنقىلاب بولىدۇ؟ تېڭىمىزدە قورال، تېڭىمىزدە كالتەك، چوماق... چېرىكلەرنىڭ قوراللىرى شۇنداق تولۇق ھەم خىل...

مەتسالى مەيۈسانە ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ قويدى.

كۆڭلۈڭ بىر قىسمىلا بولۇپ قالدى.

ئۇنداق دېمە، ئۇنچىۋالا ئۈمىدسىزلىنىپ كەتمە، مەتسالى. ئىنقىلاب دېگەن دەسلەپتە شۇنداق بولىدۇ،- دېدىڭ سەن ۋە ئاخىرقى جۈملىنى ئىشەنچ، ئىپتىخار بىلەن ئېيتتىڭ،- قاراپ تۇر، بىز چوقۇم غەلىبە قىلىمىز!

- ۋاي تاڭەي، قانداق بولاركىن.

- ئەمسە نېمىشقا ئىنقىلابقا قاتناشتىڭ؟

ئۇ ھەسرەتلىك تىنىپ قويدى.

- سېنى ئۇنتۇپ كېتەي دەپ، ئۆلۈپلا كېتەيچۇ دەپ! بىراق، ھەر قانچە قىلىپمۇ ئۇنتۇپ كېتەلمىدىم، يا ئۆلۈپمۇ كەتمىدىم. راستىنى ئېيتقاندا، ئۆلگۈم كەلمىدى. ساڭا كۆزۈم قېيمىدى؛ سېنى سەمەندەرگە شۇنداقلا تاشلاپ بېرىپ كەتكىلى چىدىمىدىم؛ سېنىڭ ۋەسلىگە يەتمەي تۇرۇپ ئۆلۈپ كەتكىلى زادىلا رايىم بارمىدى.

ئۇنىڭ ساڭا بولغان پاك مۇھەببىتىدىن، چەكسىز ساداقىتىدىن شۇ قەدەر سۆيۈندۈڭ. كۆزۈڭگە ئىسسىق ياش كەلدى. سېنى مەتسالىدىن جۇدا قىلغان تەقدىرنى ئىچىڭدە غەزەپ بىلەن تىللىدىڭ، قارغىدىڭ.

- ئۈمىدۋار بول، ئەمدى مەن ھەرگىز سەمەندەرگە خوتۇن بولمايمەن، ماڭا ئىشەنگىن!

- ئەمسە بىز قېچىپ كېتىلى.

- نەگە؟

- نەگە بولسا مەيلى، ئىشقىلىپ يىراق - يىراقلارغا قېچىپ كېتىلى، ماقۇلما؟

- ماقۇل، بىراق ھازىر ئەمەس.

- قاچان؟

- ئۇرۇش ئاخىرلاشقاندا.

- ئۇرۇش ئاخىرلاشقاندا؟ ئۇرۇش قاچان ئاخىرلىشىدۇ؟ ئۇنداق دېگۈچە «تۆگە قۇيرۇقى يەرگە تەگكەندە» دېسەڭچۇ؟ ئۇرۇش ئاخىرلىشىپ بولغۇچە بىز بارمۇ، يوقمۇ، كىم بىلىدۇ؟ مەن ئۆلۈپ كېتىپ، سەن ھەسرەتتە قالامسەن ياكى سەن ئۆلۈپ كېتىپ، مەن ھەسرەتتە قالىمەنمۇ؟

گەمىنىڭ ئىچىگە لىققىدە تولغان پىراق، جۇدالىق، پىغان، ھەسرەت

ۋۇجۇدۇڭنى مىجىپلاۋەتتى، خۇددى تاش چۈمۈلىنى مىجۇۋەتكەندەك.

يۈرىكىڭنى پەپلەپ يىغىدىن ئاران توختاتتىڭ - دە، دېدىڭ:

- دېدىمىيا ئۈمىدۋار بول دەپ. خۇدايىم ساقلار!

- ئەڭ ياخشىسى، يىراقلارغا قېچىپ كېتىپ، جاھان تىنچىغاندا قايتىپ كېلىلى، قانداق دېدىم؟

- جاھان قاچان تىنچىيار سېنىڭچە؟

- ئىشقىلىپ ھامان تىنچىيدۇ، تىنچلىق كۈنلىرى ھامان يېتىپ كېلىدۇ.

مەتسالىنىڭ بۇ گېپى ساڭا سەمەندەرنىڭ تاغىسى - پەنىي مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىسى ماموت ئەپەندىنىڭ بىر جۈملە سۆزىنى ئەسلىتىپ قويدى. سەن مەتسالىنى ماموت ئەپەندىنىڭ شۇ سۆزى ئارقىلىق قايىل قىلماقچى بولدۇڭ:

- بىلىپ قوي مەتسالى، تىنچلىق ھەرگىز تىنچلىقنى جىمجىتقىنە كۈتۈپ تۇرغۇچىلارغا مەڭگۈ نېسىپ بولمايدۇ!

مەتسالى جىممىدە بولۇپ قالدى.

ئۇ قايىل بولدىمىكىن؟ بىلمەيتتىڭ. ئەمما، ئۇنىڭ قايىل بولۇشىنى شۇنداق ئۈمىد قىلاتتىڭ.

كۈز سوغۇقى غالجىرانە ھۇجۇمغا ئۆتكەنىدى.

- بۇنداق قىلىپ جان تۇشۇمىدى، زۇمرەت، - دېدى مەتسالى خىلى ئۇزاق داۋام قىلغان جىمجىتلىقنى بۇزۇپ، - كەل، ئالدىمغا ئۆت، ماڭا يۆلەن، چاپىنىمنىڭ پېشىدا سېنى يۆگەي.

ئۇ سېنى تارتتى، سەن قىمىرلىمىدىڭ، پەقەت تىترەپ - سىلكىنىپ قويدۇڭ.

- مەن كىيسەم، سەن توڭلىساڭ، سەن كىيسەڭ، مەن توڭلىسام، قانداق قىلىمىز ئەمىسە؟ تاڭ ئېتىشقا خىلى تۇرسا.

ئۇ سېنى يەنە تارتتى. يۈزۈڭ چىمىلدايتتى، يۈرىكىڭ دۈك - دۈككە

چۈشكەنىدى. ئۇنىڭ زورلاپ تارتىشى بىلەن ئالدىغا ئۆتۈپ ئولتۇردۇڭ. ئۇ سېنى چاپىنىنىڭ پېشى بىلەن يۆگەپ، چىڭگىدە قۇچاقلىدى. يۈرىكىنىڭ دۈپۈلدىشى تېزلىشىپ، يۈزۈڭ قىزىپلا كەتتى، خۇددى ئوتتەك. ئۇنىڭ بەدىنىدىن تارقىغان ھارارەتتىن ئىللىغان ۋۇجۇدۇڭ يېنىك تىترەيتتى.

مۇشۇنداق تىترەۋېرىدىغان بولساڭ، ساڭا شۇتاپتا مىختەك قادىلىپ تۇرغان سەمەندەرمۇ كۆزۈڭدىن غايىب بولۇشى مۇمكىن ئىدى؛ مۇشۇنداق تىترەۋېرىدىغان بولساڭ، ئۆزۈڭنى تامامەن يۇقتۇرۇشۇڭ مۇمكىن ئىدى؛ مۇشۇنداق تىترەۋېرىدىغان بولساڭ، خۇددى سىمابتەك ئېرىپ، مەتسالىنىڭ تەكلىماكان قۇملۇقىدەك چاڭقاق ۋۇجۇدىغا سىڭىپلا كېتىشىڭ مۇمكىن ئىدى!

سەن شۇنداق ئىلاھىي تۇيغۇلار ئىلكىدە كەلگۈسى بەختىڭ، گۈزەل كېلەچىكىڭ ھەققىدە شېرىن تەسەۋۋۇرلارنى قىلىۋاتقىنىڭدا، بوينۇڭ قايرىلىپ، ئوتلۇق، ناھايىتىمۇ ئوتلۇق بىر لەۋ لەۋلىرىڭگە سۈركىلىپ، ئاجايىپ شېرىن بىر سەزگۈ قەلبىڭگە ئۆمىلەپ كېتىۋاتاتتى.

- ئۇنداق قىلما... ئۇنداق قىلما دېدىم... ئەسكى... ما قېلىن تازىنى!...

سەن تېپىرلاپ - تېپىرلاپ توختاپ قالدىڭ، گويا كى قىسماققا چۈشكەن قۇشقاچتەك. ئاشقىنىڭ ئاق قۇ كۆكسىدەك يۇمشاق باغرىدىن تارقالغان قاينىاق ھارارەت ئۇگە - ئۇگىلىرىڭنى ئېرىتىپ، سېنى لاسسىدە بوشاشتۇرۇپ قويغانىدى؛ ئۇنىڭ گەز باغلاپ يېرىلغان چوغدەك لەۋلىرىدىن پاتلاپ چىققان پاك مۇھەببەتنىڭ ھاياتبەخش تەپتى ۋۇجۇدۇڭنى كۆيدۈرۈپ، يۈرىكىڭنى سېھرلەپ قويغانىدى!...

سەن قاچانلاردۇر ئۇنىڭغا ئالدىڭنى قىلىپ، ئۇنى تەلۋىلەرچە سۆيۈشكە باشلىغىنىڭنى بىلمەيتتىڭ. ئىشقىلىپ، ئېسىڭنى تاپقاندا، ئۇنى سۆيۈپلاۋاتاتتىڭ؛ سۆيۈپ - سۆيۈپ قانمايۋاتاتتىڭ. سەزگۈلىرىڭ مۇشۇنداق مەستخۇشلۇققا تەشنا ئىدى.

دۇنيانىڭ مەۋجۇتلۇقى ئۇنتۇلغانىدى!
سەمەندەرنىڭ مەۋجۇتلۇقى ئۇنتۇلغانىدى!
ئۆزۈڭنىڭ مەۋجۇتلۇقى ئۇنتۇلغانىدى!

يۈرىكىڭنىڭ گۈزەل ناخشىدەك يېقىملىق تىۋىشى يىراق بىر دۇنيادىن ئەكىس سادا قايتۇراتتى: «شەپقەتلىك، ئۇلۇغ تەڭرىم، دادامنىڭ مەققانىيەت مەيدانىغا قايتۇرۇپ كەل!... مېھرىبان پەرۋەردىگارىم، مەتسالىنى مەن ئۈچۈن جەڭلەردە ئامان قىل!... پاختا ئىچىدە چوغ ساقلىغۇچى ھەممىگە قادىر ئاللا، مەرھۇم ئاچامنىڭ روھىنىڭ مەققى - ھۆرمىتى ئۈچۈن سەمەندەرنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلا!... ئەدلى - ئادالەتلىك ئىگەم، ئىنقىلابىمىزغا نۇسرەت ئاتا قىل! يۇرتۇمغا ئاسايىشلىق، خەلقىمگە ئازادلىق نېسىپ ئەت!... »

* * *

- چاي ئىچسىلە.

«پەرىشتە» نىڭ سۆزى بىلەن كىتاپتىن بېشىڭنى كۆتۈردۈڭ. كۆزۈڭدىن كۆزەينەكنى ئېلىۋېتىپ، چايىنى قولۇڭغا ئالدىڭ.

- ماڭا قارىسىلا.

«پەرىشتە»ڭگە قاردىڭ. ئۇ ھەيران قېلىۋاتاتتى.

- تاتىرىپ كېتىپلىيا؟

يالغان ئېيتتىڭ:

- سەل مىجەزىم يوق.

گۇگۇم يېيىلغانىدى. سەن كەچلىك تامىقىڭنى يەپ بولۇپلا يوتقانغا كىرىۋالدىڭ. چۈنكى، ئازاپلىق ئەسلىمىلەر سېنى ئىللىق قوينىغا چاقىرىۋاتاتتى.

14

سەن ياتاقتا كىرگەندە، يارىدارلارنىڭ ھەممىسى ئۇخلاپ قېلىشقانىدى. يېشىنىپ ياتتىڭ. ئەمما، ھەر قانچە قىلىپمۇ ئۇخلىيالمىدىڭ، ئۇيقۇ سەندىن يۇز ئۆرۈگەنىدى، خۇددى زۇمرەت سەندىن يۈز ئۆرۈگەندەك. رەشىك يۈرىكىڭنى غاجايتتى، مىسالى قۇرتتەك.

خەپ، مەتسالى! سەن نېمىدېگەن نامەرد - ھە؟! تەپتارتماستىن خوتۇنۇمنى قۇچاقلاپ، سۆيۈپ يۈرسەنيا؟ نېمىشقا دوستلۇقىمىزنىڭ يۈز خاتىرىسىنى قىلمايسەن؟ زۇمرەت مېنىڭ خوتۇنۇم بولمىسىغۇ كاشكى، ئۇنىڭ خوتۇنۇم ئىكەنلىكىنى بىلمىسەڭغۇ كاشكى. ئۇنىڭ مېنىڭ نىكاھلىق خوتۇنۇم ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ... نوچى بولساڭ، مەن ئېلىشتىن بۇرۇن ئېلىۋالساڭ بولمامدۇ؟

ھىم، ئۇنداق ئاسان ئىش يوق! تەييار خوتۇننى ساڭا تۇتقۇزۇپ قويىدىغان ئەخمەق سەمەندەر تېخى تۆرەلمىدى! ئۇنى ساڭا تاشلاپ بەرگۈچە ئىلاھىم!...

يۈرىكىڭدىن ھەسرەت - نادامەتلىك رەشىك ئۆمىلەپ چىقىپ، ئۇگە-ئۇگىلىرىڭنى غاجاپ، سېنى بىئارام قىلاتتى، ئىزتىراپقا سالاتتى، مەتسالىنى قارغاشقا، ئۆزۈڭنى ئەيىبلەشكە مەجبور قىلاتتى:

«ئالدىمىزدىكى جەڭدە ئوق تېگىپ ئۆلەرسەن ئىلاھىم!

ئۇنىمۇ دەيمەن، بۇنىمۇ دەيمەن، ھەممە گۇناھ ئۆزۈمدە، مەن ئەزەلدىن ئەخمەق زادى! يەنە قىرىق كۈن توختاپ، ئامانىتىمنى ئېلىۋېلىپ، ئاندىن كەلگەن بولسام، بۇ خاپىلىق يوق ماڭا. ئۇ چاغدا مەن زۇمرەتنىڭ ئەمەس، زۇمرەت مېنىڭ قوغلايتتى. مەتسالى چۈشىگىمۇ كىرمەيتتى...

زۇمرەتمۇ ئۇسال زادى، ئۆزىنىڭ ھازىرغىچە «قىز» ئىكەنلىكىنى مەتسالىغا دەپ قويغان گەپ. شۇڭا، مەتسالى ئۇنىڭدىن ئۈمىد ئۈزەلمەيدۇ.

يەنە قىرىق كۈن توختاپ، زۇمرەتنى چوكان قىلىپ تاشلاپ قويغان بولسام، ھەر قانچە ئاشىق - مەشۇق بولغان تەقدىردىمۇ، مەتسالى ئۇنىڭغا قاراپمۇ قويمايتتى...»

خاتالاشقانىدىك!

چۈنكى، سەن مۇھەببەتنىڭ قارشى تەرەپ نىكاھلىنىپ، بىر ئۆيگە جەم بولۇپ، بىر ياستۇققا باش قويۇش بىلەنلا ئېرىشكىلى بولىدىغان ئۇنداق ئاددىي نەرسە ئەمەسلىكىنى ئۇقمايتتىڭ؛ مۇھەببەتنىڭ «قىز»نىڭ «چوكان»غا ئايلىنىپ قېلىشى بىلەنلا يوقاپ كېتىدىغان ئۇنداق چاكىنا نەرسە ئەمەسلىكىنى ئۇقمايتتىڭ. ئۇققان بولساڭ، بىر قېتىمدىلا، بىر كېچىدىلا ئۇنى زورلۇق بىلەن ئۆزۈڭگە مەپتۇن، ئاشىق - بىقارار قىلىۋېتىش خام خىيالىدا بولمايتتىڭ.

شېرىن خىياللار، گۈزەل ئىستەكلەر سېنى خىيالىي دۇنياغا باشلاپ كەتتى:

زۇمرەت بىلەن باغرلاشسام، سۆيۈشسەم، مامۇقتەك يۇمشاق باغرىدا سۆيگۈ شارابىغا قانمىسام، قىزلىق باھارىنىڭ گۈل - چېچەكلىرى تاراتقان خۇش پۇراقتىن مەستخۇشلىنىپ يېتىپ كەتسەم!

پىراق لەشكەرلىرى سېنى تەقەززالىق ئىلكىدە تېپىرلىتاتتى:

ئىتتىكرەك تاڭ ئاتسا، ئىتتىكرەك كەچ بولسا! زۇمرەتنى يۇلغۇنلۇققا ئاچىقىپ، كۆتۈرۈپ بېسىپ...

گۇمان سېنى غەزەپلىك پىچىرلىتاتتى :

«ئەگەر... ناۋادا... قىز چىقماي قالسچۇ؟ ئۇنىڭ قىزلىقىنى مەتسالى ئېلىپ بولغان بولسىچۇ؟... ياق! ياق! زۇمرەت دېدىغۇ : «ئۇرۇش ئاخىرلاشقاندا» دەپ. ناۋادا... ناۋادا، شۇنداق بولۇپ قالىدىغانلا بولسا، مەتسالىنىڭ جاجىسى بىر پاي ئوق. «پاك» قويمەن!»

قاپقارا، قۇپقۇرۇق قەلب بېتىگىدە شۇملۇق دوملىناتتى، خۇددى كىرپىدەك.

بىر كېچىنى مۇشەققەتتە ئۆتكۈزدۇك. لېكىن، كۈندۈزنى يېگىدىن كەلگەن بىر ياردارنىڭ قىزىقارلىق كەچۈرمىشلىرى بىلەن خېلى ئىتتىكلا ئۆتكۈزۈۋەتتىك:

- قاپقاراڭغۇ بىر كېچىدە قاراۋۇللۇق قىلىۋاتاتتىم. يېرىم كېچە بولاي دېگەندە، كۆزۈمگە بىر كۆلەڭگە چېلىقىپ قالدى. مەن كۇرجۇكقا بارمىقىمنى ئېلىپ: «پارول!» دەپ ۋارقىرىدىم. بىراق ئۇ يەنە كېلىۋەردى، يەنە ۋاقىرىدىم. كۆلەڭگە توختىدى. يەنە ۋارقىرىدىم، كۆلەڭگە يا مىدىرلىمىدى، يا پارولغا جاۋاپ بەرمىدى. ئوق چىقىرىشىم كېرەك ئىدى، لېكىن تۆتىنچى قېتىم يەنە ۋارقىرىدىم. دەل شۇ چاغدا بېشىمغا بىر نەرسە ۋاققىدە تەگدى. بىر چاغدا كۆزۈمنى ئاچسام، بېشىم تېڭىقلىق هالدا ياتاقتا ياتىمەن. هېلىقى كۆلەڭگە كۆزۈمنى غەلەت قىلىپ تۇرۇپتۇ، ئۇنىڭ شېرىكى ياندىن كېلىپ، بېشىمغا تاش بىلەن بىرنى قۇيۇپ ئايلاندۇرۇپتىپتۇ. ئۇلار مېنى «تىل» قىلىش ئۈچۈن، ئاتقا ئارتىپ ئەكېتىۋاتقاندا، چارلاشقا چىققان يىگىتلەرگە ئۇچراپ قېلىپ، قولغا چۈشۈپتۇ.

- پارولغا ئۇچىنچى قېتىم جاۋاپ بەرمىگەندىكىن، نېمىشقا ئوق چىقارمىدىڭىز؟ - دەپ سورىدىڭ سەن بېشى بېنىت بىلەن تېڭىپ قويۇلغان، تېخى ئەمدىلا ئون سەككىز - ئون توققۇز ياشلارغا كىرگەن بۇ يىگىتكە ئىچ ئاغرىتىش نەزىرى بىلەن قاراپ.

- ئەسلىي ئوق چىقارسام بوپتىكەن. لېكىن، يەنە بىر قېتىم سورىغۇم كېلىپ قالدى.

- نېمىشقا؟

- چۈنكى، ئۇنىڭ ئالدىدىمۇ شۇنداق بىر ئىش بولغان: شۇنداق بىر قاراڭغۇ كېچە ئىدى. جىگدىلىكتىن بىر كۆلەڭگە شاخلارنى پۈلاڭلىتىپ ئۇلدىمغا كېلىشكە باشلىدى. مەن: «پارول!» دەپ ۋارقىرىدىم، بىراق ئۇ يەنە كېلىۋەردى. يەنە ۋاقىرىدىم، يەنە كېلىۋەردى. يەنە ۋاقىرىدىم، يەنە

كېلىۋەردى. ئاخىر كۇرجۇكنى باستىم، «گۇپپىدە» يىقىلدى. بىرىپ قارىسام، ۋاي خۇدايىم، ما ئىشنى كۆرۈڭ، كەلگىنى ئادەم ئەمەس، جىگدە غازىگىنى سىيرىپ يەپ كېلىۋاتقان تۆگىكەن.

بۇنى ئاڭلاپ ھەممىلار كۈلۈشۈپ كەتتىلار.

- سىزگە نېمە بولدى؟ - دېدىڭ سەن يىگىرمە تۆت - يىگىرمە بەش ياشلاردىكى بەش بارمىقىنى گىرانات ئۇچۇرتۇۋەتكەن، خىرقىراپ ئاۋازىنى دىمىغدىن ناھايىتى تەستە چىقىرىدىغان يەنە بىر يىگىتنىڭ كەچۈرمىشىگە قىزىقىپ. سەن شۇ ئارقىلىق ئازاپلىق ھېس - تۇيغۇلىرىڭدىن قۇتۇلماقچى بولۇۋاتاتتىڭ.

- راستىنى ئېيتسام، ئۆلۈمدىن قورقۇپ، جەڭگە بارغۇم كەلمەي تۇرغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە دادام قازا قىلىپ كەتتى.

- نېمە بولۇپ؟

- دادام نەدىن تېپىۋاپتىكىنتاڭ، بىر گىرانات تېپىۋاپتۇ. ئېشەككە مىنىپ كېتىۋېتىپ، ئۇنىڭغا ئۆرۈپ - چۆرۈپ قاراپ كېتىپتۇ. قارىغانسېرى چىرايلىق كۆرۈنۈپ كېتىپتۇ - دە، ئەجەپ چىرايلىق نېمىكەن، قامچىغا دەستە قىلايچۇ، دەپ ئويلاپ، پىچاق بىلەن قوڭىنى كولاپتىكەن، ئىچىدىن بىر يىپ چىقىپتۇ. يىپنى بىر تارتىپتىكەن، كۇشۇلداپ تۈتۈن چىقىشقا باشلاپتۇ. دادام: «قانداق نېمە بۇ؟» دەپ ھەيران قاپتۇ ۋە دۈككىدە بىر ئىش يادىغا يېتىپ، تاشلىۋېتەي دەپ بولغۇچە «گۇممىدە» پارتلاپ...

يىگىتنىڭ ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ، سۆزلىيەلمەي توختاپ قالدى. ئۇ شۇنداقتىمۇ ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ داۋام قىلدى:

- شۇنداق قىلىپ دادام ئەتىسى سەھەردە قازا قىلدى. يىغلىدىم، قاقشىدىم!... ئاخىر جەڭگە بارمىسىمۇ، ئەجىلى توشسا، بەربىر ئۆلىدىغان گەپكەنغۇ؟ دەپ ئويلاپ جەڭگە كەلدىم... توۋا، بۇ تەقدىرنىڭ ئوخشاشلىقىغا، قىل - قىل قالدىم مەنمۇ دادامدەك گىراناتتا پارتلاپ

ئۆلگىلى...

ئۇ بىردەم توختاپ قېلىۋىدى، سەن يەنە تەقەززالىق بىلەن سورىدىڭ:

- قانداق؟

- بىر قانچىمىزنىڭ ئوتتۇرىغا پوككىدە بىر گرانات چۈشتى. پارتلىسا، بەش - ئالتىمىز تەڭلا ئۆلەتتۇق. شۇڭا مەن :«يېتىڭلار!» دەپ ۋارقىرىغاچ گراناتنى قولۇمغا ئالدىم - دە، دۈشمەنگە قارىتىپ ئاتماقچى بولدۇم، بىراق دەل شۇ چاغدا گرانات پارتلاپ كېتىپ...

كەچۈرمىشلەر تۈگەپ قېلىۋاتاتتى. كەچ كىرىشكە يەنە خېلى ۋاقىت بار ئىدى، ئۇنىڭغىچە يۈرىكىڭنى يەنە ئالداپ تۇرمىسىڭ بولمايتتى. شۇڭا، سەن نەچچە كۈندىن بېرى بىر ئېغىزمۇ زۇۋان سۈرمەي گەپ تىڭشاپلا ئولتۇرغان ئېگىز، ئورۇق، چىرايى تاتىراڭغۇ يىگىتكە قاراپ:

- ئاداش، سىلىنىڭ بىرەر ئېغىز بولسىمۇ قىزىق گېپىڭلا يوقما؟ - دېدىڭ.

- بار.

- دېمەمسىلە ئەمسە؟

- قىسقا بولسىمۇ مەيلىما ئەمسە؟

- مەيلى بىر ئېغىز بولسىمۇ.

- بىر كۈنى پولك شتابىنىڭ ئالدىدا ئايلىنىپ يۈرسەم، بىر ئۆزبېك ئوفىتسېر ئېتىنى مومىغا باغلاۋېتىپ ماڭا قاراپ: «ھەي يىگىت، مانى ئۇشاپ تۇر » دەپ قامچىنى ماڭا تۇتقۇزۇپ قويۇپلا شتابقا كىرىپ كەتتى.

ئۇ دەستىسىگە ئاجايىپ چىرايلىق نەقىشلەر ئويۇلغان، مۇڭگۈز دەستىلىك قامچا بولۇپ، بەكمۇ چىرايلىق ئىدى. ئۇنىڭغا ئىچىم كۆيۈپ قالدى، دەستىسىنى زادىلا ئۇچلىغۇم كەلمىدى. بىراق، ئۇچلىماي نېمە ئامال، ئۇ: «ئۇچلاپ تۇر» دېگەن تۇرسا. مەن ئاتىنىڭ دۈمبىسىگە سانجىيدىغان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ، ئۇنىڭ دەستىسىنى ئۇچلاپ

قويدۇم، خۇددى بىگىزدەك.

بىر چاغدا ئوفىتسېر چىقتى. قامچىنى ئۇنىڭغا بەردىم. ئۇ قامچىنى قولىغا ئېلىپ، كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى. غەزىپىنى باسالماي: «ھۇ، كىسپۇرۇش!...» دەپ تىللاپ، دۈمبەمگە قامچا بىلەن بىرنى قويدى. مەن ۋارقىراپ يىلاندەك تولغىنىپ كەتتىم. ئۇنىڭغىچە شىتابتىن باشقا ئوفىتسېرلار يۈگۈرۈپ چىقىشتى- دە، ئۇنىڭدىن:

ـ نېمە بولدى؟ - دەپ سورىدى.

ئوفىتسېر ئۇلارنىڭ گېپىگە جاۋاب بەرمەستىن، مەندىن سورىدى:

ـ قايىسى ئانىكاڭ ساڭا قامچىنى ئۇچلاپ قوي دېدى؟

ـ سىلى... سىلى: ئۇچلاپ تۇر دەپلە، ئۇچلاپ قويدۇم ئەينا.

ـ مەن ساڭا: ئۇچلاپ تۇر دېمىدىم، ئۇشاپ تۇر دېدىم!

ئەھۋالنى چۈشەنگەن ئوفىتسېرلارنىڭ بىرى ماڭا قاراپ:

ـ ئۆزىڭچە «ئۇشاپ تۇر» دېگەن گەپ ئۇيغۇرچە «تۇتۇپ تۇر» دېگەنلىك بولىدۇ، - دېدى.

ـ مەن بىلمىسەمىيا.

بۇنى چۈشەنگەن ئۆزىڭنىڭ ئوفىتسېرمۇ خىجىل بولغىنىدىن قىزىرىپ كەتتى ۋە ماڭا ئۆزىڭنى ئېيتىپ، بۇ قەلەمنى بەردى.

يىگىت قەلەمنى يانچۇقىدىن چىقاردى. قەلەم ناھايىتى چىرايلىق ئىدى. سىلەر بىرده قەلەمگە، بىرده ھېلىقى يىگىتكە قاراپ بىرھازا كۈلۈشتۈڭلار.

كېيىنكى ۋاقىت ناھايىتى ئاستا ئۆتىلەۋاتاتتى، خۇددى پىتىتەك. بۇ سۈرئەتتە كۈننى كەچ قىلىش سەن ئۈچۈن مۈشكۈل ئىدى. شۇڭا، سەن «يەنە قايىسىڭلارنىڭ قىزىق گېپىڭلار بار؟» دېگەن مەنىدە ھەممىسىگە بىر قۇر قاراپ چىقتىڭ. ھەممىسى «تۈگىدى» دېگەن مەنىدە تۈگۈلۈۋېلىشتى. بىرەمدىن كېيىن تاشئاخۇن ساڭا قاراپ:

ـ بوپتۇ، سىلەرنى كېتىدىغان چېغىمدا بىر كۈلدۈرۈپ قويۇپ

كېتەي، - دېدى - ده، سۆزلەشكە باشلىدى، - يىگىتلەر پىتلاپ كېتىۋاتاتتى. شۇڭا، پىت بېقىشتىن ھېچقايسىمىز نۇمۇس قىلمايدىغان بولۇپ قېلىشقانىدۇق. بىر كۈنى بىر دوستۇم ئوچاقنىڭ ئالدىدا كۆڭلىكىدىكى پىتلارنى بېقىۋاتاتتى. مەن سۇپىدا - ئۆيىنىڭ تۆرىدە سوزۇلۇپ ياتاتتىم. بىر چاغدا ئۆينىڭ ئىچىدە «پاڭ- پۇڭ»غا تۇرغىلى بولماي قالدى. قورقۇپ تۇگۈلۈپ يېتىۋالدىم. «پاڭ- پۇڭ» بېسىققاندا، بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىسام، مورا ئۆرۈلۈپ چۈشۈپتۇ. ئۆينىڭ ئىچىگە كۈل، قوقاس- چوغ سورۇلۇپ كېتىپتۇ. مەن گەپ سوراي دەپ بولغۇچە، پولۇك كومانىدىرى لەشكەر قاتارلىق بىر قانچە ئوفىتسېر كىرىپ بولدى.

ـ نېمە بولدى؟ ـ دەپ سورىدى پولكوۋنىك لەشكەر، ـــ نېمە ئۇ ئېتىلغان؟

چېھرى تاتىرىپ، تامغا يۆلىنىپ قالغان ھېلقى يىگىتنى «نېمە دەپ جاۋاب بەردى؟» دېمەمسلەر، سوزۇپ تۇرۇپ:

ـ پىت! ـــ دەپ جاۋاب بەردى.

ـ پىت؟ پىتمۇ شۇنداق ئېتىلامدۇ؟

ھەممىمىز پاراقلاپ كۈلۈپ كېتىشتۇق.

سەنمۇ تېلىقىپ كۈلۈۋېتىپ سورىدىڭ:

ـ پارتلىغىنى راست پىتمىكەن؟

ـ ياق، ئوق. ئۇ كۆڭلىكىنى ئوتقا تۇتۇپ پىتىنى قېقىپتىكەن، مەيدە يانچۇقىدىكى بىر چاڭا ئوق ئوتقا چۈشۈپ كېتىپ....

ھەممىگىلار يەنە تېلىقىپ - تېلىقىپ كۈلۈشتۈگىلار، كۈلۈپ بولالماي، كۆزلىرىگىلاردىن پۇرچاقتەك ياشلار تۆكۈلۈپ كەتتى.

ياتاقنى يەنە جىملىق كۆتۈرۈپ باستى. جاھىلانە رەشىك ۋە ۋىسال تەقەززاسى يەنە يۈرىكىڭنى غاجاپ، سېنى ئازابلاشقا باشلىدى. شۇڭا سەن بۇ ئازابلىق سۈكۈتتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن، ئاخىر ئۆزۈڭ ئېغىز ئاچتىڭ:

-تاشئاخۇنمۇ ھېلى كېتىدۇ، ئاڭلىيالماي قالمىسۇن. شۇڭا دادامنىڭ

بىر شېئىرنى ئوقۇپ بېرەي، قانداق؟

ــ ناھايىتى ياخشى گەپ بولدى، ئوقۇڭا ئەمىسە، ــ دېدى تاشئاخۇن.

ھەممىسى قۇلاقلىرىنى دىكچ قىلىشتى، سەن ھېسسىيات بىلەن ئوقۇشقا باشلىدىكچ.

ياتاق ئېغىر سۈكۈت، ئېغىر تىنىقلار بىلەن تولغانىدى؛

ھەممىڭلار چوڭقۇر ئويغا پاتقانسىڭلار!

مېڭىش ئالدىدا تاشئاخۇن ئېغىر سۈكۈنات، ئېغىر تىنىقلارنى يۈدۈپ ئورنىدىن تۇردى.

سەن داداڭنىكچ ئۇ شېئىرنى چىرايلىق كۆچۈرۈپ، تاشئاخۇنغا يادىكار قىلدىكچ. تاشئاخۇن ئۇنى ناھايىتى قىممەتلىك بويۇم قاتارىدا قۇبۇل قىلىپ:

ــ مېنىكچ سىزگە يادىكار قالدۇرغۇدەكچ ھېچقانداق نەرسەم يوق، پەقەت خەيرلىك تىلەكلىرىملا بار، ئاللا سىزنى ۋە سىلەرنى ئۆز پاناھىدا ساقلىغاي! ــ دېدى.

ــ رەھمەت! ــ دېدىكچ سەن ئۇنىكچ قوللىرىنى مەھكەم سىقىپ تۇرۇپ، ــ سىز ماڭا ئاللىبۇرۇن يادنامە قالدۇرۇپ بولغان.

ئۇ ساڭا ھەيرانلىق بىلەن قاراپلا قالدى.

ــ سىزنىكچ قەيسەرانە روھىڭىز ۋۇجۇدۇمدا، روھىمدا مەۋج ئۇرۇۋاتىدۇ. ئۇ سىزنىكچ ماڭا قالدۇرۇپ كەتكەن ئەكچ قىممەتلىك، ئەكچ ئۇلۇغ يادنامىڭىز، ھەرقانداق يادنامە ئۇنىڭدىن قىممەتلىك، ئۇلۇغ بولمايدۇ!... مەن بۇ يالدامىڭىزنى ئۆزۈمگە مەڭگۈ يار قىلىمەن. مەڭگۈ مەۋج ئۇرغۇزىمەن.

ئۇنىكچ كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش كەلدى. سىلەر مەھكەم قۇ-چاقلاشتىڭلار. ھاياجانلىق ياشلىرىڭلار قوشۇلۇپ كەتتى، خۇددى يامغۇر ئاستا زېمىنغا چۈشۈپلا قوشۇلۇپ كەتكەندەكچ.

ـ مەنمۇ سىزنىڭ قەيسەر روھىڭىزنى مەڭگۈ يادنامە قىلىمەن!ـــ دېدى تاشئاخۇنمۇ هاياجانلىق تەلەپپۇزدا.

سىلەر خەيرلىك تىلەكلىرىڭلار ئارقىلىق ئۆزئارا قىيىشمىغان هالدا خوشلاشتىڭلار.

15

ـــ زۇمرەت، مېڭىڭ، بىردەم پاراڭلىشىپ كېلىلى.

ئۇ ماقۇل بولدى. سەن چەكسىز مەمنۇن بولدۇڭ، گويا هاجىتى راۋا بولغان هاجەتمەندەك.

كەچكى قۇياش غەربىي ئۇپۇقتا جىلۋىلىنىپ تۇراتتى. قەلبىڭدە شېرىن ئارزۇ كۆۋزەيتتى: گۈگۈم چۈشسىلا، يۇلغۇنلۇققا سۆرەپ كىرىپ، كۆتۈرۈپ باسمەن. كىمنى ئەخمەق قىلدۇ بۇ؟

سىلەر چىغىر يولنى بويلاپ ئاستا قەدەملەر بىلەن مېڭىشتىڭلار. زۇمرەت قولىغا بىر تال قۇرۇق يۇلغۇن شېخىنى ئېلىۋالغان بولۇپ، ئۇنى بالىلارچە ئويناپ كېلىۋاتاتتى. ئۇ پات- پات ئەتراپىدىكى چىغ ۋە يۇلغۇن شاخلىرىغا «قاس- قاس» قىلىپ ئۇرۇپ قويىاتتى، خۇددى پىراق لەشكەرلىرى قامچا بىلەن يۈرىكىڭگە ئۇرغانىدەك. سەن گەپنى نەدىن، قانداق باشلاشنى ئۇقمايۋاتاتتىڭ. ۋاقىتنى كەينىگە سۈرۈش خىيالىڭ سېنى ئالدىرىماي، ئويلىنىپ سۆزلەشكە ئۈندەپ تۇراتتى. سىلەر ئۈن- تىنسىز ئاستا قەدەم يۆتكەيتتىڭلار. ئەمدى گەپ قىلمىساڭ، ئۇنى گەپكە سالغاچ گۈگۈم قوينىغا سۆرەپ كىرمىسەڭ بولمايتتى.

ـ هە زۇمرەت، بىر ئەر - خوتۇنمۇ، ئەمەسمۇ؟

سەن گەپنى شۇ يەردىن باشلىدىڭ.

...ـ

ـ گەپ قىلىڭ.

ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ، چېھرىگىدىكى تەھدىتنى كۆرۈپ، قوشۇمىسىنى تۈردى- دە، جاۋاب بەردى:

ـ تاك !

غۇژۇيۈپ ئاچچىقىك كەلدى، ئۆزۈگىنى بېسىۋالدىك. يۈرىكىك پۈژۈرىدە ئېچىشتى، چىدىدىك.

ـ ماگا قارىگە؟

ئۇ قارىدى. كۆزلىرىگلار ئۇچراشتى.

ـ مەن سىزگە دەپ قويىاي، بىز دېگەن نىكاھلىق ئەر - خوتۇن جۇماك!

ـ ئەر - خوتۇن بولساق، ئەمىسە سۆزۈمنى بېرىك.

ـ ۋاي تېخى، - سەن زورۇقۇپ تاتلىققىنە كۈلدۈك، ـ نېمىشقىكى؟

ـ ھېچ... نېمىشقا... ئاچامنى ئالغاندىكىن، بولدى ئەمدى. باشقا خوتۇن تېپىلمىغاندەك خۇددى، مېنىك سىزگە خوتۇن بولغۇم يوق!

ـ بىراق، مېنىك سىزنى خوتۇن قىلغۇم بار، مەن سىزنى شۇگا ئالغان.

ـ ئەمدى باشقا بىر كىمنى خوتۇن قىلۈېلىك.

ـ مېنى ياخشى كۆرمەيسىز؟

ئۇ كېسىپلا جاۋاب بېرىۋەتتى:

ـ ھەئە!

يۈرىكىك ئېچىشىپ كەتتى. بىراق چاندۇرمىدىك. كۆگلۈك بىر قىسمىلا بولۇپ قالدى، لېكىن ئۈمىدسىزلەنمىدىك. پىچىرلاپ قويدۇك: «قاراپ تۇرۇك، ھازىرلا ياخشى كۆرۈپ قالسىز. كۆتۈرۈپ بىر باسمەن!...»

سەن گۇگۇمنى زارىقىپ كۈتەتتىك. شۇگا، گۇگۇمنى يۇقىلاك گەپلەر بىلەن كۈتۈۋالماقچى بولدۇك:

ـ ئەگەر سۆزىگىزنى بەرمىسەمچۇ؟

ـ بەرمىسىگىز مەيلى، كارىم يوق، پەرۋايىم پەلەك! ئىشقىلىپ ئەمدى سىزگە خوتۇن بولمايمەن. سىزگە خوتۇن بولغۇچە ئىگەكىم !...

ئۇنىڭغا قاراپلا قالدىك. ئۇ ئۆزىنى ئاران- ئاران تۇتۇۋېلىپ تۇرغانىدەك قىلاتتى. سەن ئۇنىڭ بۇنداق «يۇزسىز» ، «بىشەم»لىكىنى ئويلاپمۇ باقمىغانىدىك.

توۋا، بۇ كىم؟ بۇ بىر چاغلاردىكى ياۋاش، ئىتائەتچان زۇم- رەت شۇمۇ، ئەمەسمۇ؟

ئۇنىڭ زۇمرەت ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەيلا قالدىك، ئەمما ئىشەنمەي بولمايتتى. چۈنكى، ئۇ بىر چاغلاردىكى سېنى «ۋاي ئاكا» دېسە، «ۋاي ئاكا» دەپ ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدىغان، ھەر بارسىڭ ئالقىنىڭغا ئۆرۈك مېغىزى تۆكىدىغان، نېمە دېسە ماقۇل دەيدىغان ياۋاش، ئىتائەتچان سىڭلىڭ زۇمرەت شۇ ئىدى.

بىردىنلا جۇدۇنۇڭ ئۆرلىدى. شۇڭا، سەنمۇ ئۇنىڭغا ئۆزۈڭنى بىر كۆرسىتىپ قويماقچى بولدۇڭ:

ـ مەنمۇ سىزگە ئېنىق دەپ قويماي، خېنىم. سىزنى مەتسالىغا تاشلاپ بەرگۈچە ئىگەكىم!...

بۇ گەپنى دەپ بولۇپ «ئىم!» دەپ قالدىك.

مەتسالى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى مېنىڭ ئۇقۇپ قالغانلىقىمنى زۇمرەت بىلىپ قالدى ـ دە! ھەي... ۋاي ئېسىت! مېنىڭ مۇشۇ ئاغزىمنىزە...

شۇڭا، سەن ئۇنىڭغا قاراشنىڭ ئورنىغا قۇياشقا قاردىڭ. ھۇرۇن قۇياش ئۇپۇققا قاراپ ناھايىتى ئاستا، بىلىنەر- بىلىنمەس ئۆمىلەپ كېتىۋاتاتتى، خۇددى كەچ كۈزدىكى نەمجان قۇرتتەك.

سەل كەچرەك تەكلىپ قىلساممۇ بوپتىكەن...

سەن ئۆزۈڭنى بېسىۋېلىش قارارىغا كېلىپ توختىدىڭ.

ـ كېلىڭ، بىردەم ئولتۇرۇپ، ئاندىن كېتىلى.

سىلەر مۇزدەك سوغۇق قورام تاش ئۈستىدە روبىرو ئولتۇرۇشتۇڭلار.

سوغۇق كۈچىيىۋاتاتتى. جىمجىتلىق، جاھىلانە جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرەتتى. ئەتراپتا ھېچكىم كۆرۈنمەيتتى.

كۆتۈرۈپلا باسايمىكىن ئەمدى؟...

جىمجىتلىق ۋە تەقەززالىق ئىلكىدىكى ئىستەكلىرىڭنى زۇمرەت بۇزدى:

ـ سەمەندەر، ئاچامنىڭ ھەققى - ھۆرمىتى ئۈچۈن، مېنىڭ سۆزۈمنى بېرىڭ، ماقۇلما؟ مەن خۇش بولاي، خۇدايىمۇ خۇش بولار، ئاچامنىڭ روھىمۇ خۇش بولار سىزدىن، ماقۇلما؟!

ئۇنىڭغا قارىدىڭ. ئۇنىڭ پۈتكۈل ۋۇجۇدىدىن بىچارىلەرچە ئۆتۈنۈش يېغىپ تۇراتتى.

سەن مۇشۇ ھەقتە ئويلىنىۋاتقان بولۇۋالدىڭ. ئەمما، ئويلىنىۋاتقىنىڭ باشقا ئىدى: ئەخمەق ئەمەس مەن، قىز خوتۇن ئېلىپ، قولىنىڭ ئۇچىنى تۇتمايلا، ئۇنىڭ سۆزىنى يەنە قىز پېتى بېرىدىغان!... ھىم !...

ـ ماقۇل، بەرسەممۇ بېرەي،ـ دېدىڭ سەن ئۇزاق ئويلىنىشتىن كېيىن،ـ بىراق، بىر شەرتىم بار.

ـ شەرت؟ نېمە شەرت ئۇ؟

ـ كۆنسىڭىز دەيمەن.

ـ دەڭ ئاۋۋال.

ـ سىزنى تويلاپ- نىكاھلاپ ئېلىپ، تىرىنقىڭىزنىڭ ئۇچىنىمۇ تۇتمايي، يەنە موشۇنداقلا سۆزىڭىزنى بەرسەم، سىزنىڭچە، ئادىللىق بولارما؟

ئۇ ساڭا تەئەججۈپ بىلەن قارىدى.

ـ مېنىڭ ئورنۇمدا سىز بولغان بولسىڭىز سۆزۈمنى بېرەمتىڭىز؟

...ـ

ـ شۇڭا بۇگۈن...

مەقسىتىگىنى چۈشەنگەن زۇمرەت يۇزىنى قامالالاپ، ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ يىغلاپ كەتتى. ئۇنىڭ يىغىسى شۇ قەدەر ھەسرەتلىك، شۇ قەدەر ئازابلىق ئىدى. راستىنى ئېيتقاندا، ئۇنىڭغا ئىچىڭ ئاغرىپ قالغانىدى.

بىراق، ماڭا كىمنىڭ ئىچى ئاغرىيدۇ؟ خوتۇننى دەپ، دادىسىدىن ئايرىلىپ قالغان مەندەك بىر بىچارىگە كىمنىڭ ئىچى ئاغرىيدۇ؟ قىز خوتۇن ئېلىپ، يەنە قىز پېتى سۆزىنى بەرگەن مەندەك ئەخمەقكە كىمنىڭ ئىچى ئاغرىيدۇ؟

گۇگۇم چۈشكەندى، ئۆزۈڭنى زۇمرەتكە ئاتتىڭ، خۇددى توشقانغا ئېتىلغان بۈركۈتتەك. بىراق، قورام تاشنى قۇچاقلاپلا قالدىڭ. چۈنكى، ئۇ قوينۇڭدىن سۇغۇرۇلۇپ چىققانىدى، گويا كى ئالتۇن بېلىقتەك.

ئۇ ئون نەچچە قەدەم نېرىدا ساڭا غالىبانە نەزەردە قاراپ تۇراتتى. پۇتۇڭ زىڭىلداپ ئاغرىيتتى، يۈرىكىڭ پىژىلداپ ئىچىشاتتى. تەشنا قەلبىڭ تېخىمۇ قاغجىراپ كەتكەنىدى.

ـ ئۇنداق قىلماڭ،ـ دېدىڭ سەن بىچارىلەرچە يېلىنىپ، ــ بۇنداق كېتىۋەرسەك، ئۇچىلىمىزگە ئوبدان ئەمەس.

ــ ئۇچىلىمىزگە؟... ھىم!

بىردىنلا چىڭىدە بېسىپ تۇرۇۋالغان جۇدۇنۇڭ يەنە ئۆرلەپ قالدى، بۇ قېتىم ھەرقانچە قىلىپمۇ بېسىۋالالمىدىڭ.

ــ مەن سىزگە دەپ قويىاي، خېنىم، مەتسالى سىزنى دەپلا مېنى قۇتقۇزۇپ يۈرگەن بىلەن، مەن ئۇنى...

ــ مەنمۇ سىزگە دەپ قويىاي، غوجام! ــ دېدى زۇمرەت سۆزۈڭنى بۆلۈپ، ساڭا رەقىبانە نەزەردە تىكىلىپ، ـ مەتسالىغا بىر ئىش بولۇپ قالمىدىغان بولسا، مەن سىزدىن ھېساب ئالىمەن!... يەنە دەپ قويىاي، «مېنى خوتۇن قىلمەن» دەپ خام خىيال قىلىپ يۈرمەڭ!

ئۇ شۇنداق دېدى ـ دە، كېيىكىتەك تاقلاپ ـ تاقلاپ كۆزۈڭدىن

غايىب بولدى. سەن ئۆزۈڭنى مۇزدەك قۇملۇققا دۇم تاشلاپ، ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ، ھەسرەت بىلەن، ئەلەم بىلەن، پىغان بىلەن يىغلاپ كەتتىڭ، مىسالى زۇمرەتتەك، مەتسالىمۇ تويۇڭ بولغان كۈنى موشۇنداق يىغلىغان بولغىيمىدى؟

ناتايىن!

مەتسالىنىڭ شۇ كۈنى خۇددى سەندەكلا يىغلىغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلالمايتتىڭ، تەسەۋۋۇر قىلالىغان تەقدىردىمۇ، ئۆزۈڭ قىلغان تەسەۋۋۇرغا ئۆزۈڭ ئىشەنمەيتتىڭ، چۈنكى ئاساسىڭ بار ئىدى: ئاشقىدىن ئايرىلىپ قالغانغىمۇ يىغلامدۇ بىر كىم؟ ئەڭ يامىنى خوتۇنىدىن ئايرىلىپ قېلىش.

زۇمرەت راستتىنلا ماڭا خوتۇن بولماسما؟ راستتىنلا قولۇمدىن قىز پېتى چىقىپ كېتەرما؟ مەتسالى دېگەن نامەرد گۇيغا قىز پېتى نېسىپ بولۇپ كېتەرما؟ ياق، ياق! ھەرگىز... دادام قۇربان بولمىغان بولسىمۇ بىر كاشكى... مەن مۇشۇ مايماقنى دەپ، دادامدىن ۋاقتىسىز ئايرىلىپ قالمىغان بولساممۇ بىر كاشكى! مەتسالىگە مۇشۇنداقلا تاشلاپ بەرگۈچە ساڭىمۇ يوق، ماڭىمۇ يوق قىلىۋېتەرمەن ئىلاھىم!

قەلبىڭ شۇملۇقانە پىلانلار بىلەن تولغاندى؛ قەلبىڭ گۈزەل كۈيلەر ــ جەننەت ساداسى بىلەن تولغاندى.

قەلبىڭدىكى بۇ شۇملۇقانە پىلانلار بىلەن جەننەت ساداسى ئۆز- ئارا تىركىشىشكە باشلىغاندى. قايسىسى غالىب كېلەركىن؟

بىلمەيتتىڭ.

16

پۈتۈڭ ساقىيىپ، پولۇك دوختۇرخانىسىدىن چىقىپ، ئۇرۇش قاينام‌لىرىغا قوشۇلۇپ كېتىش ئالدىدا سەن پولك شتابىغا چاقىرتىلىپ،

جىددىي ۋەزىپە تاپشۇرۇۋالدىڭ.

ــ بىز پات يېقىندا قاغىلىق بازىرىغا ھۇجۇم قىلىمىز،ــ دېدى پولكوۋنىك تۇردىقاربي بەگ، ــ قاغىلىق بازىرىدىكى پارتىزانلارنىڭ ھۇجۇمغا ئىچكى جەھەتتىن ماسلىشىشى ئۈچۈن، ئۇلارغا بىر تۈركۈم قورال ـ ياراغ كىرگۈزگەنىدۇق. ئىگىلىگەن ئاخباراتلارغا ئاساسلانغاندا، دۈشمەنلەر ھەربىكەت پىلانىمىزنى بايقاپ قالغاندەك تۇرىدۇ. ئىككى نەپەر ئالاقىچىمىز تۇنۇگۈن كەچ قولغا ئېلىنىپتۇ. ئۇلار ناۋادا ئىقرار قىلىپ قالسا، قورال ـ ياراغلار ۋە بىر تۈركۈم ئىنقىلابچىلىرىمىز دۈشمەن قولىغا چۈشۈپ كېتىدۇ. شۇڭا، سىزنىڭ ۋەزىپىڭىز قاغىلىق بازىرىغا كىرىپ، قورال ـ ياراغلارنى باشقا بىر جايغا يۆتكىۋېتىش؛ پارتىزانلارنىڭ يىغىلىشى ئورنىنى ئۆزگەرتىپ، ۋاقتى كەلگەندە ئۇلارغا قورال- ياراغلارنى تارقىتىپ بېرىش ۋە ئۇلارغا قوماندانلىق قىلىش. ئەسلى بۇ ۋەزىپىگە مەتسالىنى ئەۋەتمەكچىدىم، ئۇ پوسكامغا...

سەن ئورنۇڭدىن دەس تۇرۇپ، چاس بەردىڭ ـ دە، پولكوۋنىكنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ:

ـ مېنى ئەۋەتكىنىڭگە رەھمەت. ئازادلىق ئۈچۈن جېنىم پىدا!ــ دېدىڭ جەڭگىۋار ھالەتتە تىك تۇرۇپ، ـ ۋەزىپىنى چوقۇم ئورۇندايمەن!

ـ سالامەتلىكىڭىز...

ــ سالامەتلىكىم تولۇق ئەسلىگە كەلدى، خاتىرجەم بولۇڭ، پولكوۋنىك!

پولك كوماندىرى چەكسىز مەمنۇنىيەت بىلەن سەن ئۈچرىشىدىغان ئادەم، ئۈچرىشىدىغان جاي ۋە پارولنى ئېيتىپ بېرىپ سورىدى:

ـ تەكرارلايمۇ؟

ـ ياق، ئېسىمدە تۇتۇۋالدىم.

سەن قاغىلىق بازىرىغا يېتىپ كېلەي دېگەندە، قۇياش باش ئۈستۈڭگە كېلىپ توختىغانىدى. سەن ئېتىكىنى بىر دەڭگە ئەكىرىپ

قويۇپ، چوپان دەرۋازىسى ئالدىغا كەلدىك. چېرىكلەر كىرىپ-چىقىۋاتقانلارنى ناھايىتى قاتتىق تەكشۈرۈۋاتاتتى. قوينۇڭدىكى تاپانچاڭنى بۇ دەرۋازىدىن ئۆزۈڭ بىلەن بىللە ئەكىرەلىشىڭگە كۆزۈڭ ئىلىنىشمىدى. شۇڭا، قارلىغاچ دەرۋازىسىغا، ئان- دىن بەشئېرىق دەرۋازىسى، سەبزەگۈل دەرۋازىسىغا كەلدىك. بازارغا كىرىپ - چىقىدىغان بۇ تۆت دەرۋازىدىكى قاراۋۇللۇق بىر- بىرىدىن قاتتىق، تەكشۈرۈش بىر- بىرىدىن چىڭ ئىدى. گەرچە قاغلىق بازىرىنىڭ سېپىلى بولمىسىمۇ، لېكىن تۆت ئەتراپى ئاھاللەر بىلەن ناھايىتى زىچ قورشالغاچقا، موشۇ تۆت دەرۋازىدىن كىرىپ- چىقماي مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

شۇڭا، سەن ھاجەت قىلغان بولۇپ تاپانچاڭنى بىر تۇپ دەرەخ تۈۋىگە كۆمۈپ قويۇپ، يەنە چوپان دەرۋازىسىغا كەلدىك. گەرچە قۇياش بار كۈچى بىلەن پارلاپ تۇرسىمۇ، لېكىن ۋىژ- ۋىژ سوغۇق جاندىن ئۆتەتتى. ئەمما، سەن سوغۇقتىن قورقۇپ ئەمەس، چېرىكلەرنىڭ، پۇقراچە كىيىنگەن پايلاقچىلارنىڭ تونۇپ قېلىشىدىن قورقۇپ، سالۋا تەلپىكىڭنى راسا چۆكۈرۈپ كىيىۋالغاچقا، قاش- كۆزۈڭ كۆرۈنمەيلا قالغانىدى؛ تاشلانمىغان ئاق كۈرەك جۇۋاڭ ئۈستىدىن بېلىڭنى پۆپۈكلۈك قۇ بىلەن باغلىۋالغاچقا، بېلىڭ قورۇلۇپ، قەددىڭ خۇددى ئوتياشلىقتىكى قارانچۇققىلا ئوخشاپ قالغانىدى ؛ شەرەڭنىڭ شوينىلىرىنى قايتىدىن چىڭىتىپ، ئىشتىنىڭنىڭ پۇچقىقىنى ئاق چەگدەم پايپىقىڭنىڭ ئىچىگە تىقىپ، پۆپۈكلۈك رەڭدار قۇ بىلەن چىرايلىققىنە يۆگۈۋالغاچقا، ئۆمۈر بويى شەھەرگە ئەمەس، بازارغىمۇ كىرىپ باقمىغان مالچىغىلا ئوخشاپ قالغانىدىڭ. شۇ تاپتا قەددى ـ قامىتىڭدە جەڭچىگە خاس سالاپەتتىن قىلچىمۇ ئەسەر قالمىغانىدى. ناۋادا ۋۇجۇدۇڭ يۇرىكىڭدە خۇددى كۆك بۆرىدەك ھۇۋلاپ تۇرغان ياۋايىلارچە روھىي قۇدرەتنى زاھىر قىلىپ قويمايدىغانلا بولسا، سېنىڭ ئۆلۈمنى مەنسىتمەيدىغان،

ئەزرائىلنىڭ ئالدىغىمۇ مەردانە قەدەملەر بىلەن كۈلۈمسىرەپ بارالايدىغان قەيسەر بىر جەڭچى ئىكەنلىكىگە ھېچكىممۇ ئىشەنمەيتتى.

شۇنداق بولغاي ئىلاھىم!

ئەمەلىيەتتىمۇ شۇنداق بولدى: تەكشۈرۈشتىن ئاسانلا ئۆتۈپ كەتتىڭ. سۆيۈملۈك تاپانچاڭنى بىللە ئېلىۋالمىغىنىڭغا بەكمۇ ھەسرەتلەندىڭ.

سەن مالچىلارغا خاس مەزمۇت قەدەملەر بىلەن ناھايىتى چەبدەس مېڭىپ، «گۈمبەز ئالدى» دەپ ئاتىلىدىغان قاياق بازارغا كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە يېتىپ كەلدىڭ- دە، ھېلىقى بەلگىلەنگەن جاي ــ بىر دۆۋە تۈگمەن تېشىنىڭ ئۈستىگە چىقىپ ئولتۇردۇڭ. كۆزۈڭ يېڭنە ساتقۇچىدا، قۇلىقىڭ ئۇنىڭ كۈلكىلىك ئاۋازىدا ئىدى. ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەي، ئۇنىڭ خوتەن شۇبسىدىكى ئاۋازى قۇلىقىڭغا كىردى:

ــ يېڭنە ساتتىمەن يېڭنە! تويلاق يېڭنە! ئۇچى ئۇچلۇق، تۈۋى كۇچلۇق! ئىشتىمىسمۇ كىرىتتو، تارتمىسمۇ چىقتتو! ئەرزان يېڭنە!

يېڭنچى شۇنداق دەپ خېرىدار چاقىرغىنىچە سېنىڭ ئۇدۇلۇڭغا كەلدى. ئۇ سەن كۆرۈشىدىغان ئادەمنىڭ دەل ئۆزى ئىدى. شۇڭا:

ــ ھوي يېڭنچى، يېڭنە ساتامسىزا؟! ــ دەپ ۋارقىرىدىڭ سەنمۇ خوتەن شۇبسىدە.

ئۇ سېنى كۆرۈپ قېشىڭغا كەلدى.

ــ ساتمايزە، ساتىتمەن شۇ! ساتمىسام بىكارغا كاركىرامتىما، ھوي ئۇز غوجام؟!

سەن تەلپىكىڭنى سەل ئۈستۈنرەك قىلىپ قويۇپ، پەسكە چۈشۈپ بىر ئاق چەگدەمگە ھەرخىل چوڭ- كىچىك يېڭنىلەرنى سانجىۋالغان، تاز چىراي كەلگەن، ئوتتۇز تۆت - ئوتتۇز بەش ياشلاردىكى يېڭنچىدىن سورىدىڭ:

ــ ئالتۇن يېڭنىز بارمۇيا؟

ــ بار، نەرخىگە يېتەلمىسىڭىز.

سىلەرنىڭ پاروللىرىڭلار ئەنە شۇنداق ئاددىي ئىدى. ئاڭلىغان ئادەم ئۇنى ھەرگىزمۇ «پاروللا» دېمەيتتى.

ـ مەن «ئالتۇن يىڭنە»گە كەلدىم، ئۇ قەيەردە؟ ـــ دېدىڭ سەن تەمكىنغىنە پىچىرلاپ، ئەمما ئۇ:

ـ راشىددىن مۇپتى ھاجىمنىڭ ئۆيىدە، ـــ دېدى ناھايىتى ئەنسىز پىچىرلاپ، ـ ئېھتىيات قىلىڭ، پايلاقچى باردەك قىلىدۇ.

ئۇ قولۇڭغا بىر نەچچە تال يىڭنىنى تۇتقۇزۇپ قويۇپ، كۆزدىن غايىب بولدى. ئەمما، ئاۋازى قۇلىقىڭ تۈۋىدىن خېلى ئۇزاققىچە يوقالمىدى:

ـ يىڭنە ساتىتمەن يىڭنە!... ئالتۇن يىڭنە!... ئىشتىمىسمۇ كىرىتتو! تارتمىسمۇ چىقتتو!...

سەن قولۇڭدىكى يىڭنىنى پۈتۈڭغا پۈتلىشىپ تۇرغان ئالقانچىلىك بىر سامان قەغىزنىگە يۆگەپ يانچۇقۇڭغا سالدىڭ- دە، ئۇيان - بۇيان ئۆتۈشۈپ تۇرغان چېرىكلەرگە كۆز قىرىڭنىمۇ سېلىپ قويماستىن، مەردانە قەدەملەر بىلەن جايتېرەك ئۆستىڭنى بويلاپ، بازارنىڭ غەربىدىكى ھۇرۇنباغقا قاراڭ ماڭدىڭ. چۈنكى، قورسقىڭ بەكلا ئېچىپ كەتكەنىدى، ھۇرۇنباغدىكى ئاشپۇزۇلغا كىرىپ، نەغمە - ناۋا ئاڭلىغاچ قورسقىڭنى توقلىماقچى بولغانىدىڭ.

تۆت مو كۆلەمدىكى بۇ ساياھەت باغچىسىنىڭ ئەسلىي نامى «ھۇزۇرباغ» بولۇپ، ئۇ يەردە يېتىپ ئۇخلايدىغان ھۇرۇن- بىكار تەلەپلەرنىڭ كۆپىيىشىگە ئەگىشىپ، كىشىلەر ئۇنى «ھۇرۇنباغ» دەپ ئاتىشۋالغانىدى. بۇ باغ 1937-يىلى شېڭ شىسەي ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن بىنا قىلىنغان بولۇپ، 1938-يىلى 4-ئايدا شېڭ شىسەي ھۆكۈمىتى ئورۇنلاشتۇرغان «12-ئاپرېل» بايرىمىمۇ مۇشۇ باغدا ئۆتكۈزۈلۈپ، تەنتەربىيە، سەنئەت مۇسابىقىلىرى، كۆرگەزمە قاتارلىق ھەرخىل مەدەنىي پائالىيەتلەر بىر ئاي داۋام قىلغانىدى.

پايلاقچى؟ راستتىنلا پايلاقچى بارمىدۇ؟

سەن ئىلدام كېتىۋېتىپ، ئالدى- ئارقاڭغا قاراپ قويىدۇڭ، ھېچبىر پايلاقچى بارەڭ قىلمايتتى.

«راشىددىن مۇپتى ھاجىمنىڭ ئۆيىدە؟»

سەن ھۇرۇنباغقا يېقىنلاشقانسېرى، قىزىل مەكتىلىك، قوڭۇر كۆزلىرىدىن مېھىر، ئەقىل- پاراسەت نۇرلىرى چېقىنداپ تۇرىدىغان ئۇستازنىڭ راشىددىن مۇپتى ھاجىمنىڭ نۇرانە سىيماسى ساڭا يېقىنلاپ كېلىۋاتاتتى...

سەن داداڭدىن، ئۇستازىڭدىن، ئۇنىڭ بالا- چاقىلىرىدىن راشىددىن مۇپتى ھاجىمنىڭ 1897- يىلى قاغىلىقنىڭ بەشئېرىق يېزىسى تۆۋەن ئۇراڭ كەنتىدىكى مەرىپەتپەرۋەر دىنىي زات يۈسۈپ ھاجىم ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەنلىكىنى، بالىلىق دەۋرىدە قاغىلىق بازىرىدىكى دۆڭ مەدرىسىدە روزاخۇنلۇقۇم، سوپى قازىئاخۇنۇم قاتارلىق كىشىلەرنىڭ تەربىيىسىدە، كېيىن مەۋلانە ھۈسەينىخان تەجەللىنىڭ ھۇزۇرىدا ئىلىم تەھسىل قىلغانلىقىنى ئاڭلىغانىدىڭ؛ 1914- يىلىدىن 1926- يىلىغىچە ئېلىخان مەخسۇم، ئۆمەر ھاجى دامۇللام، يۈسۈپ ئاخۇن دامۇللام قاتارلىق ھەمساۋاقلىرى بىلەن قەشقەر خانلىق مەدرىسىسىدە ئابدۇقادىر دامۇللام، شەمشىددىن دامۇللام قاتارلىق مەرىپەت پېشۋالىرىنىڭ تەربىيىسىدە ئەرەب، پارس تىللىرى ۋە ئەدەبىيات، ئەلجەبىر (ماتېماتىكا)، پەلسەپە... پەنلىرى بويىچە ئون ئىككى يىل ئىلىم تەھسىل قىلغانلىقىنى ئاڭلىغانىدىڭ؛ ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ياش - ئۆسمۈرلەرنى يىغىپ ئوقۇتۇپ، ئۇلارغا مول بىلىملەرنى سىڭدۈرۈش ئارقىلىق يۇرت ئىچىگە ئىلىم - مەرىپەت ئۇرۇقلىرىنى چېچىپ، نادانلىق، خۇراپاتلىق، قاتارلىق روھىي ئىللەتلەرگە دەسلەپكى قەدەمدە دادىللىق بىلەن ئوت ئاچقانلىقىنى ئاڭلىغانىدىڭ؛ ئۇزاق ئۆتمەي ناھىيلىك مەھكىمە شەرئىيىنىڭ مۇپتىلىقىغا تەيىنلىنىپ، ئىنسانپەرۋەرلىكى ۋە ئادالەتپەرۋەرلىكى بىلەن خەلقنىڭ

چەكسىز ئىززەت- ئىكرامغا مۇيەسسەر بولغانلىقىنى، 1936- يىلى سەئۇدى ئەرەبىستانغا بېرىپ، بەيتۇلمۇقەددەسنى تاۋاپ قىلىپ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، «راشىددىن مۇپتى ھاجىم» دېگەن نام بىلەن تېخىمۇ شۆھرەتلەنگەنلىكىنى ئاڭلىغانىدىك؛ 1937- يىلى قاغىلىقتا ئۇيغۇر ئۇيۇشمىسى قۇرۇلغاندىن كېيىن، دەسلەپ ئەۋقاپ (مالىيە) مۇدىرى، كېيىن ئۇيۇشمىنىڭ ئورۇنباسار رەئىسى بولۇپ، ئاتۇشلۇق تەرەققىيپەرۋەر دىنىي زات، كاتتا باي، ئۇيۇشمىنىڭ رەئىسى ئابدۇۋۇھلى باي قاتارلىق ئۇيۇشما رەھبەرلىرى بىلەن زىچ ھەمكارلىشىپ، ئۇيۇشمىنىڭ رولىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇپ، ئوقۇتقۇچىلار قوشۇنى بەرپا قىلىپ، قەلبلەرنى ئىلىم مەشئەللىرى بىلەن يورۇتقانلىقىنى، دارىلئېتام، دارىلئاجىزىنلارنى قۇرۇپ، يېتىم- يېسىرلارنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى تۇرمۇش كاپالەتكە ئىگە قىلغانلىقىنى... ئاڭلىغانىدىك؛ ھازىر سەن كىرىپ كېتىۋاتقان ھۇرۇنباغ ئىچىدە «ئون ئىككى مۇقام» ۋارىسى تۇردىئاخۇن ئاكا بىلەن بىرلىشىپ بىر مۇزىكىلىق چايخانا ماڭدۇرغانلىقىنى، چايخانا مۇقام، ئەلنەغمە، مەشرەپلەر بىلەن راسا قىزىپ كېتىدىغانلىقىنى، كېيىن راشىددىن مۇپتى ھاجىمنىڭ ئىقتىسادىي جەھەتتىن ياردەم بېرىشى بىلەن بۇ چايخانا كېڭەيتىلىپ، چايدىن باشقا يەنە لەڭمەن، پولۇ، مانتا قاتارلىق ھەرخىل تائاملار سېتىلىدىغان بولغانلىقىنى ئاڭلىغانىدىك؛ 1938- يىلى ئۇيغۇر ئۇيۇشمىسىنىڭ يېتەكچىلىكىدە مۇقامچى تۇردىئاخۇن ئاكا، ئوغلى ھوشۇر ئاخۇن ۋە قەمبەر ئېلى ئىشان، ئابدۇغوپۇرجان، جۈمە ئىمىن قاتارلىق ئۇيغۇر، ئۆزبېك سەنئەتكارلىرىدىن تەشكىل تاپقان ئون بەش كىشىلىك سانايىنەپىسە قۇرۇلغانلىقىنى، شۇنىڭ بىلەن چايخانا تېخىمۇ كېڭەيتىلىپ، يېنىغا كىچىككىنە بىر سەھنە ياسىلىپ دەسلەپ مۇقام، ئەلنەغمە، ناخشا، كۈلدۇرگىلەرنىڭ ئورۇندالغانلىقىنى، كېيىن ئويۇن قويۇش ئورنى چايخانىدىن ئانار بازىرى باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ ئىككى يۈز ئەللىك كىشىلىك زالىغا يۆتكىلىپ، خوتەن ۋىلايەتلىك سانايىنەپىسەدىن

قاغلىق سانايىنەپىسەنىك خىزمەتلىرىگە يارىدەم بەرگىلى كەلگەن دراماتورگ ئەمەت ئۆمەرنىڭ رېژىسسورلۇقىدا مەيدانغا كەلگەن «ئۇيۇشقان كۆچ» ، «قۇياش قىزى» ، «قارا چوقۇر» ، «غېرىب - سەنەم» ، «پەرھاد- شېرىن» ، «تاھىر - زوھرا» ، «ئەييار تاز» قاتارلىق سەھنە ئەسەرلىرىنىڭ ئوينالغانلىقىنى ئاڭلىغانىدىڭ ھەم ئىسكەندەر بىلەن راشىددىن مۇپتى ھاجىمنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ، نەۋائىي، سوپى ئاللايار، خوجا ھاپىز، ھۇۋەيدا... لارنىڭ ئەسەرلىرىنى ئۆگىنىۋاتقان كۈنلەردە، بۇ ئويۇنلارنى بىر قۇر كۆرۈپ بولغانىدىڭ. ئەگەر ئاتا - ئاناڭ تەڭلا كېسەلگە چۈشۈپ قېلىپ، ساڭا ئېھتىياجلىق بولۇپ قالمىغان بولسا، ئۇستازنىڭ بىلەن بىر يىل بولار - بولمايلا خوشلاشمىغان، ئۇستازنىڭنىڭ ئوغلى ئابدۇلھەمىدتەك، دوستۇڭ ئىسكەندەردەك ياپياش تۇرۇپلا ئىلمىدە كامالەتكە يەتكەن بولاتتىڭ؛ قىساسىڭنى قەستەنگە ئۇنتۇپ، يېرىم يولدىلا غايە ۋە ئېتىقادىڭدىن يېنىۋېلىپ، قەلبىڭدىكى گۈزەل كۈيلەر - جەننەت ساداسىدىن مەھرۇم قېلىپ، بىچارە - مىسكىن، غېرىپ - غۇرۋا، ۋىجدان - غورۇرسىز، قۇرۇق ئۇستىخان ئادەمگە ئايلىنىپ قېلىپ، داداڭدىن ۋاقتىسىز ئايرىلىپ قالمىغان بولاتتىڭ. گەرچە سېنىڭ راشىددىن مۇپتى ھاجىمدىن ئۆگەنگەنلىرىڭ ناھايىتى ئاز بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ھەققىدە بىلىدىغان - ئاڭلىغانلىرىڭ ئەنە شۇنداق كۆپ ئىدى. ئەمما، سەن راشىددىن مۇپتى ھاجىم ھەققىدە شۇنچە كۆپ نەرسىلەرنى بىلگىنىڭ بىلەن، لېكىن ئۇنىڭ بىر ئاي بۇرۇن قوشىراپتا قومانىدانلىق شىتابىنىڭ كېڭەشمە يىغىنىغا قاتنىشىپ، قاغلىققنى ئازاد قىلىش توغرىسىدا قىممەتلىك پىكىر - تەكلىپ، مەسلىھەتلەرنى بەرگەنلىكىنى، يىغىندىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، گومىنتۇەن بىلەن جەڭسىاجۇي (ساقچى ئىدارىسى) نىڭ مۇداپىئە خەرىتىسىنى نۇرغۇن ئالتۇن - كۈمۈشكە سېتىۋېلىپ، شىتابقا يەتكۈزۈپ بەرگەنلىكىنى بىلمەيتتىڭ. شۇڭا، يېڭىچىدىن «مالنىڭ» قۇرال - ياراغلارنىڭ راشىددىن مۇپتى ھاجىمنىڭ

ئۆيىدە ئىكەنلىكىنى ئاڭلاپ، قۇلىقىڭغا ئىشەنمەيلا قالغانىدىڭ.

«كەينىمدە پايلاقچى بارمۇ تېخى...»

سەن يولنىڭ ياقىسىغىراق چېقىپ، شىرەڭنىڭ شوينىلىرىنى چىڭىتقان بولۇپ ئەتراپقا چاندۇرمايلا بىر قۇر قاراپ چىقتىڭ. ھېچبىر پايلاقچى بارمەك قىلمايتتى - ھەر كىم ئۆز يولى بىلەن ئۆز ئىشىغا كېتىشىۋاتاتتى.

سەن چايخانىغا كىردىڭ. چايخانا خۇددى تىنچلىق يىللىرىدەك، سەنئەتخۇمار كىشىلەر بىلەن لىق تولغانىدى. ساڭا چايخانىنىڭ بىر بۇلۇڭىدىن ئارانلا ئورۇن تەگدى. چايخانا ئىللىق ئىدى. سەن تەلىپىكىڭنى ئۇستۇنرەك قىلىۋېتىپ، ئەتراپىڭغا قارىدىڭ. ساڭا قارىغىلى ھېچكىمنىڭ چولىسى يوق ـــ ھەممىنىڭ كۆزى، قۇلقى سەھنىگە قادالغانىدى. چۈنكى، سەھنىدە تۇردىئاخۇن ئاكا بىلەن ئوغلى ھوشۇر ئاخۇن تەمبۇر بىلەن ساتارنى تەڭكەش قىلىپ «راك مۇقامى» نىڭ پەشروسىنى ئورۇنداۋاتاتتى.

ئالەم ئەھلىدىن كۆڭۈلنىڭ مۇددەئاسى قالمادى،
ئۆتتى ئۆمرۈم، ئۇشبۇ ئالەمنىڭ ۋەفاسى قالمىدى.

بار ئىمىشدۇر دەھرنىڭ ئانچە بەلاسى جانىمە،
بارغالى ئۇل سەۋرى گۈلشەننىڭ ھەۋاسى قالمادى.

ئەي ئايازى، جان بېرىپ ئۆزنى خەلاس ئەتمەك كېرەك،
مۇندىن ئۆزگە ھېچ بىر دەردنىڭ دەۋاسى قالمادى.

ئىلھامبەخش ئېزگۈ كۈيلەر ئەنە شۇنداق مۇڭ بىلەن ئاخىرلىشىۋىدى، ھەممەيلەن ئۇلۇغ- كىچىك تىنىشىپ، پىيالىلىرىنى

قولىغا ئېلىشتى. سەن خۇددى يىگىنچە دېگەن پايلاقچى ئارقاڭدىن دەمبەس قەدەم كېلىپ، سېنى تۇتقۇن قىلىدىغاندەك، ئىشىككە بويۇنداپ قاريدىكەن. ھېچكىم كىرمىدى. دەل شۇ چاغدىلا ئاندىن بىر مۇلازىم ئالدىڭغا كېلىپ:

ـ يىگىت، سىزگە نېمە لازىم؟ ـــ دەپ سورىدى.

سەن بېلىگىدىكى قۇنى يېشۇۋېتىپ جاۋاب بەردىكەن:

ـ چاي، مانىدىن ئونىي.

مۇلازىم يېنىڭدىكى ئوتتۇرا ياشلىق بىر كىشىدىن سورىدى:

ـ سىلىچۇ ؟

ـ لەڭمەن.

ـ يېرىمما، پۇتۇنما؟

ـــ يېرىم، يېزىلىق ئەمەس مەن پۇتۇن لەڭمەن يېگىلى.

مۇلازىم ئۇنىڭ يېنىدىكى ياشقىنە بىر يىگىتتىن:

ـ ئۆزلىرىچۇ، غوجام؟ ـــ دەپ سورىۋېدى، ئۇ ناھايىتى ئەپچىللىك بىلەن جاۋاب بەردى:

ـــ پۇتۇن، بازارلىق ئەمەس مەن يېرىم لەڭمەن يەپ، قورسىقى تويماي ئاش سۇيىگە نان چىلاپ يېگىلى.

«پاراققەدە» كۇلكە كۆتۇرۇلدى. سەنمۇ ھوزۇرلىنىپ شۇنداق كۇلدۇڭكى، كۆزلىرىڭدىن قۇيۇلغان ياش كۆڭلۇڭدىكى پايلاقچى ھەققىدىكى تەشۋىشنى غەرق قىلىۋەتتى. ھەتتا قۇلاق تۇۋىگىچە قىزىرىپ كەتكەن ھېلقى چاقچاق باشلىغان ئادەمنىمۇ.

مۇلازىممۇ كۇلكىسىنى باسالمىغان ھالدا قېشىڭلاردىن كەتتى. كۆزۇڭنىڭ قۇيرۇقىدا نەزەر سالدىكەن، ھەممىسى تاماق يېيىش، چاي ئىچىش بىلەن بولۇپ كېتىشكەنىدى. شۇڭا، سەنمۇ كېرىلىپ ئولتۇرۇپ، تامىقىڭنى ئالدىرىماي يېيىشكە باشلىدىكەن. ئۇنىڭ ئۇستىگە ئالدىرىشىڭنىمۇ ھاجىتى يوق ئىدى. چۈنكى، بىرىنچىدىن،

ئۇستازىڭنىڭ ئۆيىگە ھەر ئېھتىمالغا قارشى قاراڭغۇ چۈشكەندىرەك بارمىساڭ بولمايتتى؛ ئىككىنچىدىن، كەينىمدە پايلاقچى بارىكەن دەپ، ۋەزىپىنى ئورۇندىمايلا ئالدىراپ - سالدىراپ قېچىشقا بولمايتتى؛ ئۈچىنچىدىن، مەيلى قانداق بولمىسۇن، ۋەزىپىنى چوقۇم ئورۇندىمىساڭ بولمايتتى. ئورۇندىيالامسەنكىن؟

چوقۇم ئورۇندايمەن!

سەن ۋەزىپىنى بىر جېنىڭ بىلەن ئەمەس، مىڭ جېنىڭ بىلەن ئورۇنداش قارارىغا كەلگەنسىدىڭ. شۇڭا، تاماق كېلىپ بولغۇچە بۇ ھەقتە ئەمدىلا پىلان تۈزۈشكە باشلۇۋىدىڭ، پىلانىڭنىڭ مۇقەددىمىسىنى بىقىنىڭدىكى ئىككىيلەننىڭ دېيىشكەن گەپلىرى ئۈزۈۋۈەتتى:

ـ ئاخشاملىققا «ئەييار تاز» نى قويىدىكەن، بارامسەن؟

ـ سەنچۇ؟

ـ مەن چوقۇم بارىمەن.

ـ ئەجەب تويمايدىكەنسەن شۇ «ئەييار تاز» غا.

ـ كۆرسەم كۆرگۈم كېلىدۇ.

شۇنداق، سېنىڭمۇ «ئەييار تاز» نى كۆرسەڭ كۆرگۈڭ كېلەتتى. ئۇستازىڭدىن ساۋاق ئېلىپ يۈرگەن كۈنلىرىڭدىمۇ ئۇنى ئىسكەندەر بىلەن كۆرۈپ - كۆرۈپ قانمىغانىدىڭ. چۈنكى، «ئەييار تاز» ئاجايىپ قىزىقارلىق كۈلدۈرگە ئىدى. ئۇنىڭدا بىر مۇتتەھەم يىگىت بىلەن بىر بېشىم خوتۇننىڭ ئائىلە ماجراسى تەسۋىرلىنەتتى. ئۆمرىدە كۈلۈپ باقمىغان ئادەم، ھەتتاكى ئازاب - ھەسرەت دەرياسىدا ئۈزۈپ يۈرگەن ئادەممۇ «ئەييار تاز» نى بىر كۆرسە، بولۇپمۇ «ئەييار تاز» نىڭ مۇنۇ قوشاقنى ئوقۇپ تۇرۇپ، خوتۇننى ئۇرۇشقا تەمشەلگەن كۆرۈنۈشنى بىر كۆرىدىغان بولسا، ئىختىيارسىز كۈلۈپ تاشلايتتى.

پەيغەمبەرمۇ چاچ قويغان،

خوتۇنىنى ئاچ قويغان.
ئۇنىمىسا گېپىگە،
بىقىنىغا گاچ قويغان.

گەرچە بۇ جىمكى پەيغەمبەرلەرنىڭ پەزىلىتىگە مۇخالىپ قوشاق بولسىمۇ، لېكىن سەنئەتلىك خۇسۇسىيىتى بىلەن كىشىلەرگە ھۇزۇر بەخش ئەتمەي قالمايتتى.
مۇقام يەنە باشلاندى. سەن ئىچىۋاتقان چېيىڭنى قويۇپ، مۇقامغا قۇلاق سالدىڭ:

سەنەمنىڭ دەردىنى دەفتەر قىلىپ خەتكە پۈتۈپ بولماس،
ئانىڭ ئەسرازىنى بىفەھملەرگە شەرھ ئېتىپ بولماس.

جۇدالىق خەنجەرى بىرلە يۈرەكىم چاك - چاك بولدى،
يۈرەك زەخمىن ئاچىپ بىدەردلەرگە كۆرسەتىپ بولماس.

فەلەكنى ئەختەرىن قىلسا بىلەدۇرلار ھىسابىنى،
يۈرەكىم زەخمىنىڭ ھەرگىز ھېسابىنى بىلىپ بولماس.

ئەلەم تارتىپ يۈرەكىمدە قارا كۆز دەپ تۈكۈلگەن ياش،
قازانىنىڭ ئاستىغە ئوت ياقماغۇنچە قاينىتىپ بولماس.

ھۇۋەيدا، ھەر ئىشكىم بىمۇشەققەت بولماغاي ھاسىل،
مۇشەققەت تارتماغۇنچە يار ۋەسلىگە يېتىپ بولماس.

ئۇمىد بەخش كۆيلەر تۈگىشى بىلەن سەنمۇ خۇددى باشقىلاردەك

ئېغىر ئۇھسىنىپ قويدۇڭ، ئۇلۇغ - كىچىك تىنىدىڭ. كىمدۇر بىرىنىڭ: « ئاھ، خۇدا، ئۆزۈڭ بار!...» دېگەن ئىلتىجاسىغا پەقەت يۈرىكىڭدە ھەمدەم بولدۇڭ...

گۈگۈم باستۇرۇپ كەلگەنىدى. سەن ئورنۇڭدىن تۇرۇپ، ئېزگۈلۈك، گۈزەللىك ۋە سەنئەت بىلەن تولغان بۇ چايخانىدىن چىققۇڭ كەلمەي چىقىپ كەتتىڭ. باغدىن چىقىپلا ناۋادا كەينىمدە پايلاقچى بولسا، ئېزىنقتۇرۇۋېتەي دەپ ئويلاپ، ئىلدام قەدەملەر بىلەن ھېلى ئۇ كوچىغا، ھېلى بۇ كوچىغا كىرىپ قويۇپ، ئاخىر تۆگىچى كوچىسىغا كىرىپ كەلدىڭ. كەينىڭدە ھېچبىر پايلاقچى بارەك قىلمايتتى.

پايلاقچى بولسىمۇ ئېزىقىپ كەتتى بايا تىنىڭياقى...

سەن شۇنداق ئويلاپ ھويلىغا كىردىڭ. ئۇستازىڭ بىلەن قىسقا، جىددىي ھال - ئەھۋال سوراشقاندىن كېيىن، كېلىش مەقسىتىڭنى ئېيتتىڭ. ھەر ئىككىڭلار ئويغا پاتقانىدىڭلار. چۈنكى، ئۆينىڭ ئەتراپىدا «پايلاقچى يوق» دەپ ھېچكىم بىر نەرسە دېيەلمەيتتى. سەن بىردىنلا ھويلىدىكى ئوتۇن بېسىقلىق تۇرغان ھارۋىنى كۆز ئالدىڭغا كەلتۈردۈڭ - دە، ئەقىل تېپىپ:

ـ مۇنداق قىلىلى، ھاجىم. ھويلىدىكى ئوتۇن بېسىقلىق ھارۋىنى ماڭا قېتىپ بەرسىلە، مەن ھەيدەپ ماڭاي. ئەگەر پايلاقچى بولسا، چوقۇم كەينىمدىن ئەگىشىپ ماڭىدۇ. سىلى بالىلار بىلەن قۇراللارنى باشقا يەرگە يۆتكەۋەتسىلە.

ئۇستازىڭ ماقۇل بولدى. چۈنكى، بۇنىڭدىن باشقا ئامال يوق ئىدى.

سەن ئوتۇننىڭ ئۈستىگە بىر ئەسكى كىگىزنى يېپىپ، ھارۋىنى ھەيدەپ دەرۋازىدىن چىقتىڭ - دە، پايلاقچىلارنىڭ دىققىتىنى ئۆزۈڭگە تارتىش ئۈچۈن، قەستەن ئېشەكنى تاياق بىلەن راسا قۇيۇپ: «خىتا خىت! ھۇ، بەرمىگەن بوغازنى يىمىگەن قوتا!» دېگىنىڭچە تۆگىچى كوچىسىدىن بەشئېرىق كوچىسىغا، بشئېرىق كوچىسىدىن گۈمبەز ئالدىغا

كەلدىك، جىمجىت.

قەغەزچى مەھەللىسىگە مېڭىپ باقاي قېنى. شۇ يەرگىچە تىنىچلىق بولسا يېنىپ كىتەي.

سەن شۇنداق ئويلاپ مېڭىۋەردىك. دەل قەغەزچى مەھەللىسىگە بارغاندا، ئاندىن:

ـ توختا!ـــ دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى.

سەن يوختىدىك، ئېشىكىڭنى ناھايىتى تەستە توختاتتىك.

ـ نىمە ئادەم سەن؟

ـ ئوتۇنچى.

ئېشىكىك يەنە مېڭىپ كەتتى. ئۇنى نۇختىسىدىن سىلكىپ تارتىپ، بايا تىنقىدىنمۇ تەستە توختاتتىك، خۇددى ھېلىقى سۆگەتنىك ئاستىدا قالغان تاپانچاڭ ھەققىدىكى سېغىنىش ھىسىياتلىرىڭنى توختىتالمىغانىدەك. سۈيۈملۈك تاپانچاڭ كۆزۈڭدىن ئۇچۇشقا باشلىغانىدى، گويا كى سۈيۈملۈك خۇتۇنىڭ زۇمرەتنىڭ گۈزەل سىماسى كۆز ئالدىڭدىن ئۇچقانىدەك.

ـ ھارۋىدىكى نىمە ئۇ؟

ـ ئوتۇن.

ـــ ئوتۇن، ھىم، ئوتۇنمىش تېخى! قورالدۇ؟

يۈرىكىڭ قارت قىلىپ قالدى.

خەپ، تاپانچام بولغان بولسا خۇدى! قورالنىڭ نىملىكىنى كۆرسىتىپ قۇياتتىم سەنلەرگە.

- نىمە چۆرگىلىتىپ يۈرۈيسەن ئوتۇنۇڭنى؟

- ساتالماي... ناۋايلار ئالامتىكى دەپ...

- ھاجىمنىڭ ھويلىسىدىن ئاچىقتىڭ يا ئەمسە؟

- ئاپتى، ھويلىسىغا ئەكىرىپ بولغاندا، دىيىشكەن پۇلنى بەرگىلى ئۇنىمىدى. شۇڭا، ياندۇرۇپ چىقتىم.

سەن ئون نەچچە چېرىكنىڭ قورشاۋىدى قالغانىدىڭ.

ـ ئاختۇرۇڭلار!ـ دېدى چېرىكلەرنىڭ بىرى.

بىر چېرىك ئارغامچىنى شارتتىدە كېسۈۋىدى، ئوتۇنلار يەرگە «تاراڭ ـــ تـۇرۇڭ» تۆكۈلـۈپ، خـۇپتەنگە ئېيتىلغـان مۇڭلـۇق ئەرزان كۈيـدىن مەستخۇشلانغان نۇرلۇق يۈلتۇزلارنى دىررىدە چۆچۈتىۋەتتى.

چېـــرىكلەر ئوتۇنلارنـــڭ ئارىســـىنى ئـــاختۇرۇپ، ھېچـــنىمە تاپالمىغاندىن كېيىن، بىر ئېغىزدىن ئىنكاس قايتۇرۇشتى:

ـ ھېچنىمە يوقكەن.

ـ بىزنى ئالداپتۇ.

بىرى ئالدىڭغا دەۋەيلەپ كېلىـپ: «تامـادى!...» دەپ سـېنى تـۆت تەستەك ئۇرىۋەتتى.

يـۇزۈڭ كۆيۈشـۈپ شـۇنداق ئاغرىـپ كەتتىكـى، كـۆكتىكى يـاقۇت يۈلتۇزلار توپلىشىپ، ئاچال كۆزۈڭگە بىرـ بىرلەپ كىرىشكە، ئاندىن يەنە بىرـ بىرلەپ چىقىپ كېتىشكە باشلىدى.

ـــ راسـتىنلا ئالـدىنىپتۇق!ـــ دېـدى بـىرى ھەسـرەت بـىلەن، ـــ تېـز بۇلۇڭلار، ھاجىمنىڭ ئۆيىگە بارايلى!

تـۆت نەپەر چېرىـك سـېنى يـالاپ، جىگىسـاجۇيگە ئېلىـپ ماڭـدى، باشقىلىرى پالاقشىپ تۆگىچى كوچىسىغا كىرىپ كېتىشتى.

سەن كېتىۋېتىپ يىگىنچـى بـىلەن خوشلاشـقاندىن بېـرى كەينىگـدە پايلاقچى بارلىقىنى، بېلىقنىڭ يوغىنىنى تۇتۇش ئۇچۇن، ئۇلارنىڭ يېپىنى ئۇزۇن قۇيۇپ بەرگەنلىكىنى جەزم قىلدىڭ. ئەمما، يىگىنچىنىڭ سـەندىن ئايرىلىپلا قولغا ئېلىنغانلىقىنى، ھەممە قىيناققا چىداپ، لېكىن زەكىرىگە قىل تىقىلغاندا زادىلا چىدىيالماي، قورال ـ ياراغلارنىڭ راشـىدىن مـۇپتى ھاجىمنىڭ ئۆيىدە ئىكەنلىكىنى، سېنىڭ «مال» غا شۇ قورال ـ ياراغلارغا كەلگەنلىكىنى ئىقرار قىلىپ قويغانلىقىنى قىياس قىلالمىدىڭ.

ھـاجىم قـوراللارنى يۆتكىۋىتىـپ بولالىغانمـدۇ؟ ئـۆزىنى، بـالا ـــ چاقىلىرىنى چەتكە ئېلىشقا ئۇلگىرەلىگەنمىدۇ؟

بىلمەيتتىڭ، ئوغۇللىرى ئارقىلىق قورال ـ ياراغلارنى ئارقا ئىشىكتىن يۆتكىۋېتىپ، ئۆزى ئەمدىلا «قاچاي» دەپ تۇرىشىغا ھويلىغا چېرىكلەر باستۇرۇپ كىرىپ، خۇددى سەندەكلا قولغا ئېلىنغانلىقىنى بىلمەيتتىڭ.

سوراقخانىغا ئەكىرىلدىڭ، سوراقخانىنى گازۋاي چىراق گۇڭگا يورۇتۇپ تۇراتتى. ئۇدۇلدا ئاقپىشماق، بېلىق كۆز بىر سوراقچى، ئىككى يېنىدا قولىرىدا سىم قامچىلىرى يىلاندەك تولغىنىپ تۇرىدىغان ئىككى چاپارمەن سېنى تەقەززارلىق بىلەن كۈتۈپ تۇراتتى. يەنە بىر يانداـــ چوغداندا قىپقىزىل چوغلار خۇددى يۇرىكىڭدەك يالىلداپ، يۇرىكىڭنى داغلاش ئۈچۈن بىر قانچە داغمالنى قىزىتىۋاتاتتى.

سوراقچى ئىككى چاپارمەنگە كۆز قىسىۋىدى، ئۇ ئىككىسى كېلىپ، قۇلۇڭنى قايرىپ تۇتۇپ، گەدىنىڭدىن ئىتتىرگىنىچە بىر تۆمۈر رىشاتكىنىڭ ئالدىغا ئەكېلىپ، «ئاۋۇنى كۆرۈپ باق» دېگەندەك قىلىپ، بېشىڭنى رېشاتكىغا تىرىدى. سەن كۆزۈڭنى يوغان ئېچىپ قارىدىڭ. بىرى ئىككى قولىدىن ئېسىپ قۇيۇلغانىدى. سەن ئۇنىڭ يېڭىچى ئىكەنلىكىنى جەزىم قىلدىڭ. ئەمما، ئۆلۈڭ ـ تىرىكلىكىنى جەزىم قىلالمىدىڭ. چۈنكى، ئۇنىڭ بېشى كۆكسىگە چاپلىشىم قالغان، يالىڭاچلانغان تېنىنىڭ ساق يېرى قالمىغان، سىرغىپ چۈشكەن قانلار ئاللىبۇرۇن قېتىپ بولغانىسى. بۇنى كۆرۈپ يۈرىكىڭ پىژژىدە قىلىپ ئېچىشىپ كەتتى، تېنىڭ سىرقىراپ، سېلكىنىپ كەتتىڭ. چاپارمەنلەر سېنى سوراقخانىغا قاراتتى. سېنىڭ بۇ روھى ھالىڭدىن ئۈمۈدلىنىپ قالغان سوراقچىنىڭ چىھرىگە ۋىللىدە رەزىلانە كۈلكە يۈگۈرۈپ قالغانىدى. سەن ئىچىڭدە شۇرلاپ قويدۇڭ: «ئۇخلاپ چۈشۈڭ!...»

سەنمۇ يالىڭاچلىنىپ ئېسىلدىڭ، خۇددى يېڭىچىدەكلا. سوراق باشلانىدى:

ـــ قورال ـ ياراغلار نەدە؟

.....ـــ

ــ پارتىزانلار قاچان، قەيەرگە يىغىلماقچى؟

ـــ.....

سەن ھەممىدىن تېنىپلا تۇرۇۋالدىڭ، گەرچە تېنىۋېلىشقا بولمىسىمۇ. سىم قامچىلار تاراسلاپ تىگىشكە باشلىدى. تولغاندىڭ، يۇلقۇندۇڭ، ئەمما ۋاقىرمىدىڭ. لېۋىڭنى چىگىدە چىشلەپ، يەنە سەمەندەرلەرچە خىسلىتىڭنى نامايەن قىلىپ، سوراقچىنى ھەيران قالدۇرۇۋەتتىڭ. ئاخىر قەلبىڭدىكى گۈزەل كۈيلەر - جەننەت ساداسى ئۈستىگە گۈپپىدە يىقىلىپ، ھۇشۇڭدىن كەتتىڭ...

ئەتىسى سەھەردىلا سوراقخانىغا ئەكىرىلىپ، ئاخشامقىدەكلا رېشاتكا ئالدىغا ئەكىلىنىپ، بېشىڭ رېشاتكىغا تىرەلدى. ئەمما، بۇ قېتىم كۆرگىنىڭ يىگىنچى بولماستىن، ئۈستازىڭ راشىددىن مۇپتى ھاجىم بولدى. ئۇنىڭ ھالى يىگىنچىنىڭ ھالىدىنمۇ بەتتەر ئىدى: قىپقىزىل مەڭزى، قاپقارا ساقال ــ بۇرۇتلىرى پىشانىسىدىن ئاققان قان بىلەن قىپقىزىل بويالغانىدى. يالىڭاچ تېنىدىكى قامچا ئىزلىرىدىن قان تەپچىرەپ تۇراتتى.

ــ قورال ــ ياراغلار نەدە؟

ــ مەندە قورال ــ ياراغ يوق!

ــ پارتىزانلار قاچان. قەيەرگە يىغىلماقچى؟

ــ بىلمەيمەن!

ـــ...

ـــ...

ئۈستازىڭ سۇئاللارغا تولىمۇ زەئىپ، ئەمما كەسكىن جاۋاب بېرەتتى. ئاخىرى ئىچى پۇشۇپ كەتكەن سوراقچى بىر نىمىلەرنى دېۋىدى، ئۈستازىڭنى تولا ئۇرۇپ ھېرىپ قالغان چېرىك قامچىسىنى تاشلاپ، ئۇنىڭ سول قۇلىنى بىر كۆتەككە بېسىپ، ئايپالتىنى تەڭلەپ تۇرۇپ سوراقچىغا قارىدى. سوراقچى يەنە سورىدى:

ـــ ئېيتە، قورال ـــ ياراغلار نەدە؟ پارتىزانلار قاچان، قەيەرگە يىغىلماقچى؟

ـ بىلمەيمەن!... مېنىڭ پارتىزانلار بىلەن ئالاقەم يوق!

ـ بۇنى تۇنۇمسەن؟

ھاجىم بېشىنى ناھايىتى تەستە كۆتۈرۈپ، ساڭا قاراپ:

ـ ياق!ـــ دەپ جاۋاب بەردى.

سوراقچى كارنىيى يىرتىلىپ كەتكۈدەك سەت ۋارقىراپ بۇيرۇق قىلدى:

ـ كەس!

ئايپالتىنى كۆتۈرۈپ تۇرغان چېرىك راشىددىن مۇپتى ھاجىمنىڭ چىمچىلاق بارمىقىنى گاچچىدە قۇيۇپ كېسىۋەتتى، يۇرىكىڭنىڭ بىر پارىسىنىمۇ! ئۇستازنىڭ ۋارقىردى ـ چىرقىردى، خۇددى يۇرىكىگىدەك؛ تولغانىدى، يۇلقۇنىدى، پىلتىڭلىدى، مىسالى يۇرىكىگىدەك؛ چېرىكنى تىللىدى، قارغىدى، بەئەينى يۇرىكىگىدەك؛ ئاخىر ھوشىدىن كەتتى، گويا كى يۇرىكىگىدەك!

سەنمۇ ئۇستازنىڭ قىينالغان ئۇسۇللار بىلەن قىيلىنىپ، قەلبىگىدىكى گۈزەل كۆيلەر ـ جەننەت ساداسىغا سىڭىپ كەتتىڭ، خۇددى ئۇستازىگىدەك!

شۇ كۈنى گۈگۈم بىلەن تەڭ ئۇستازنىڭ بىلەن سېنى بىر ئۇستى ئۇچۇق مەپىگە چىقىرىپ، مەپىنى ئۇيغۇرچە كىيىندۈرۈلگەن بىر چېرىككە ھەيدىتىپ، بازار كۆچىلىرىنى بىر قۇر ئايلاندۇرۇپ، يەنە ئايرىم ـ ئايرىم كامىرغا سولىۋىتىشتى. سىلەر ئۇنسىز، ھەرىكەتسىز، كۆز يېشىسىز ۋىدالاشتىڭلار. ئەمما، يۇرىكىڭلار دەل بۇنىڭ ئەكسىچە ۋىدالاشتى. چۈنكى گومىنداڭچىلارنىڭ بۇ ساختا كۆرۈنۈشى سىلەرنىڭ ۋىدالىۋېلىشىڭلارنىڭ بىشارىتى ئىدى.

شۇ كېچە پولكىڭلار قاغىلىق بازىرىغا ھۇجۇم قىلدى. سەن ھايات

قالدىك. ئەمما ئۇستازىڭنى ئىزدەپ تاپالمىدىڭلار. ئاڭلىغىنىڭلار پەقەت «ھاجىم بىر ئۇيغۇر مەپىكەشنىك مەپىسىگە ئولتۇرۇپ، ياشقىنە بىر يىگىت بىلەن تۆگمەنئېرىق بويىدا كىتىپ بارغانىدەك قىلتىتى....بورا بازىرىدا كىتىپ بارغانىدەك قىلتىتى... يار كوچىدا كىتىپ بارغانىدەك قىلتىتى.... ئوردا كۆلدە كىتىپ بارغانىدەك قىلتىتى...» دېگەنلەرلا بولدى.

شۇنداق بولسىمۇ يەنە ئىزدەۋەردىڭلار، شۇنچە ئىزدىسەڭلارمۇ، ئۇنىك يا ئۆلىكى، يا تىرىكى ۋە ياكى ھىچبىر ئىز ـ دېرىكى تېپىلمىدى.

سىلەر يىگىرمە توققۇز كۈندىن كىيىن قاغىلىقتىن چېكىنىپ چىقىشقا مەجبۇر بولىدۇڭلار، چىكىنەر ـــ چىكىنەر يەنە قوشىراپقا كېلىپ توختىدىڭلار!

* * *

زۇمرەتنى ھەق نىكاھلاپ ئالغان تۇرۇقلۇق قولنىڭ ئۇچىنى تۇتالمىسام ـــ ھە؟ ئۆتكەنده مەتسالىنى قۇتقۇزئالمىسامۇ بوپتىكەن... ئەمدى ھەرگىز قۇتقۇزۇۋالمايمەن. ئالدىمىزدىكى جەڭده ئوق تىگىپ ئۆلەرسەن ئىلاھىم!

سەن مەتسالىنى ئېتىۋتىمەن دەپ پۈتكۈل ۋۇجۇدۇڭ تىتىرەپ، يۈرۈكۈڭ چىدىغۇسىز ئېچىشىپ، ۋىجدان ۋە قەلبىڭدىكى گۈزەل كۈيلەر - جەننەت ساداسى سەندىن يىراقلاپ كېتىپ، كۈرجۈكنى باسالمىغاندىن كىيىن، ئۇنى يۇقۇرقىدەك قارغاشقا باشلىغانىدىك. قارغىشىك تۇتتىمۇ قانداق، بىر قېتىملىق قۇچاقلاشما جەڭده بىر دۈشمەن مەتسالىنىك قورسىقىغا مىنۋىلىپ، خەنجەرنى ئۇنىك كۆكسىگە تىقىشقا تەمشىلۋاتاتتى، چېرىكنىك پىچاق تۇتقان قوللىرىنى تۇتۋالغان مەتسالىنىك قولىرىنىك بارغانسېرى بوشىشىپ كىتىۋاتاتتى. سەن خەنجەرنىك ئۇنىك كۆكسىگە يېقىنلاپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، سۈكۈت

قىلماقچى بولغان، لېكىن ھەرقانچە قىلىپمۇ سۈكۈت قىلالماي، ئۇنى يەنە قۇتقۇزۇپ قالغانىدىك.

گەرچە سەن مەتسالىنى ئېتىۋتەلمىگەنلىكىڭدىن ئۆكۈنمىسەڭمۇ، لېكىن قۇتقۇزۇپ قالغانلىقىڭغا پۇشايمان قىلىپ، ئۇنى ئەنە شۇنداق قارىغايتىڭ؛ ئىرادەڭگە بويسۇنماي، ساڭا ئاسىيلىق قىلغان ۋىجدان ــ غۇرۇرۇڭنى، ھېس- تۇيغۇلىرىڭنى قارىغايتىڭ، قارىغىشلىرىڭ تۇتارمىكىن؟ بىلمەيتىڭ، ئەمما تۇتۇشىنى داۋاملىق تىلەيتىڭ.

«خەپ، زۇمرەت، مېنى ئەجەپ بوزەك قىلدىڭيا سەن؟ بۇگۈن بېرىپ...»

سەن شۇنداق پىچىرلاپ، ئۆزۈڭگە شۇنداق ۋەدە بېرىپ، پولۇك دوختۇرخانىسىغا قاراپ ماڭدىڭ.

ئەمدى سۆرەپ ئاچىقىپ، كۆتۈرۈپلا باسمەن، چۈنكى ئۇ مېنىڭ خۇتۇنۇم، بۇ قېتىم قانداق قىلسام قىلىپ، ئامانىتىمنى ئالمەن... ئامانىتىم ساق بولمىسىنچۇ قېنى!

سەن شۇنداق خىياللار بىلەن پولۇك دوختۇرخانىسىغا يېتىپ كەلدىڭ. ئەمما، زۇمرەتنى تاپالمىدىڭ.

* * *

ــ قويسىلاھوي، مۇسۇلمان، كۈن چىقتى.

«پەرىشتە»نىڭ تۈرتۈپ ئويغىتىشى بىلەن كۆزۈڭنى ئاچتىڭ. خىيال ئىلكىدە يېرىم كېچىگىچە ئۇخلىيالماي، مۇشۇنداق قاتتىق ئۇخلاپ كەتكەنىدىڭ. ئورنۇڭدىن تۇرۇپ ئالدىراپ ــ سالدىراپلا نامىزىڭنى ئۇقۇدۇڭ، ھاپلا ــ شاپىلا ناشتا قىلدىڭ ـ دە، كىتابنى قوينۇڭغا سېلىپ، سىرتقا قاراپ ماڭدىڭ. ئەتىگەنلىك ساپ ھاۋادىن نەپەسلەنگەچ كىتاب ئۇقۇپ كىرمەكچى بولغانىدىڭ. سەن بىر بېسىپ ئىككى بېسىپ بېغىڭنىڭ

ئارقىسىغا ئۆتىتۇڭ ــ دە، قىياق باسقان قاشتا پۇتۇڭنى سۇنۇپ ئولتۇردۇڭ. قۇياش نەيزە بويى ئۆرلىگەن، چوپان ۋادىسى يېشىللىققا پۈركۈنگەن، چوپان قۇشلىرى مۇشائىرىگە چۈشۈپ كېتىشكەنىدى. سەبىي قۇياشنىڭ تال - تال نۇرىدا چوپان دەريا‌سى ۋال ــ ۋۇل چاقناپ، خۇددى دېڭىزدەك چايقىلىپ ئاستا- ئاستا ئاقاتتى.

سەن كىتابنىڭ قاتلاپ قويغان بېتىنى ئېچىپ «قىساس ئوتى» دېگەن قىسمىنى ئۇقۇشقا باشلىدىڭ.

17

قىساس ئوتى

سەن تاجىك پولكىنىڭ كومانىدىرى لەشكەرگە يىغلاپ تۇرۇپ يالۋۇرۇپ، ئاخىر تاجىك پولكىغا يۆتكىلىپ كەتتىڭ. يەنە يىغلاپ تۇرۇپ يالۋۇرۇپ ھەمشىرلىكتىن قۇتۇلۇپ، قولۇڭغا قورال ئېلىپ يۇرتۇڭ چوپانىنى ئازاد قىلىش جەڭگە قاتناشتىڭ. بۇ سېپىنىڭ تۇنجى قېتىم جەڭگە قاتنىشىشىڭ بولۇپ، چوپانىدىكى دۈشمەنلەر سىلەرگە ئاران ئىككى سائەتلىك بولغانىدى.

سەن دۈشمەندىن غەنىمەت ئالغان ئاپتوماتىكنى مۈرەڭگە ئېسىپ، كىيىكتەك تاقلاپ-تاقلاپ يۇرتۇڭ-شەيخلىغا قاراپ ماڭدىڭ. خوشاللىقىڭ ئىچىڭگە سىغمايتتى. يوللاردا ئېغىنىغۇڭ، سەكرىگۈڭ، ۋارقىرىغۇڭ، ناخشا ئېيتقۇڭ كېلەتتى؛ يوللاردا ئۇچرىغان ھەربىر يۇرتدىشىڭ بىلەن ئۇزاق-ئۇزاق مۇڭداشقۇڭ كېلەتتى؛ يوللاردا ساڭا ھەۋەسلىنىپ قاراپ قېلىشقان توپا چىراي، كۆڭلى سۇنۇق سەبىي بالىلارنىڭ توپىلىرىنى قېقىپ، باش-كۆزلىرىنى سىلاپ، پىشانىسىگە سۆيۈپ قويغۇڭ كېلەتتى؛ ئۇلارغا ئاپتوماتىكنى تۇتقۇزۇپ ئېتىشنى ئۆگىتىپ قويغۇڭ كېلەتتى. ئۆيمۇ ئۆي

كېرىپ، ئازادلقنىڭ ئاخىر قۇچاق ئاچقانلىقىنى يەتكۈزۈپ قويغۇڭ كېلەتتى؛ يۈرتۇڭنىڭ ئۇچار-قۇشلىرىغا: «بىزمۇ سىلەردەك ئەركىن-ئازاد بولدۇق» دەپ پەخىرلەنگۈڭ كېلەتتى؛ يۈرتۇڭنىڭ هايۋانلىرىغا، تاغۇ-تاشلىرىغا، گۈل-گىياهلىرىغا... ئىپتىخار بىلەن بېقىپ: «هەتتا سىلەرمۇ ئازاد-هۆر بولدۇڭلار» دەپ ئۇلارنىمۇ خوشاللىق-شادلىقلىرىڭغا، ئىپتىخارلىنىش هىسياتلىرىڭغا شېرىك قىلغۇڭ كېلەتتى!

ئاناڭنى كۆرۈشكە ئالدىرمىغان، بۇلۇپمۇ ئاپتومات ئاسقان گىگانت بۇيۇڭنى ئاناڭغا كۆرسىتىشكە شۇنچىلىك تەقەززا بولۇپ كەتمىگەن بولساڭ، بەلكىم شۇنداق قىلىشىڭ مۇمكىن ئىدى.

دەرۋازاڭ ئالدىغا كېلىپ شىپىدە توختاپ قالدىڭ. چۈنكى، دەرۋازاڭ قۇلۇپلاقلىق تۇراتتى.

ئانام ئاچامنىڭ ئۆيىگە كەتكەن ئوخشايدۇ.

سەن ئاچاڭنىڭ ئۆيىگە ئېتىلىپلا كىردىڭ.

-ئانا! مەن...مەن كەلدىم!

بىراق، ئالدىڭغا ئاناڭ ئەمەس، ئاچاڭ چىقتى. بېلىدىكى ئاققا، بېشىدىكى ئاق لېچەككە قاراپ يۈرىكىڭ جىغىدە قىلىپ كەتتى.

بالىسى تۇغۇپ كېتىپتۇ-دە!

چۈنكى، ئاچاڭنىڭ تۇت ياشلىق قىزىنىڭ ئاغرىپ قالغانلىقىنى ئاڭلىغانىدىڭ.

ئەمما هازا ئويلىمىغان يەردىن ئېچىلدى:

- ۋاي ئانام!...جەڭچى بالاڭ كەلدىيا، ئانام!...ملتىق ئېسىپ كەلدىيا، ئانام!

ئۆزۈڭنى ئاچاڭنىڭ قۇچىقىغا ئاتتىڭ. ئاناڭنىڭ قازا قىلىپ كەتكەنلىكىنى بىلىپ، ئاچاڭنىڭ هازىسىغا چۆر بولدۇڭ. مەھەللىنى هازا، قەلبىڭنى قايغۇ قاپلىدى. مەھەللىدىكىلەر بىردىن-ئىككىدىن كىرىپ:

- ئەلھۆكمىللىلا، قىزىم، سەۋر قىلىڭ. قانداق قىلىمىز ئەمدى،

تەقدىر-مۇقەددەر شۇنداقكەن...- دەپ سىلەرنى يېغىدىن ئارىن توختاتتى.

سەن ئۆيگىمۇ كىرمەي، كاۋا بارىگى ئاستىدىكى سۇپىدا ئولتۇرۇپ، ئۆكسۈپ ـ ئۆكسۈپ يىغلىدىگ. قۇرۇپ قالغان باراڭغا قونۇۋېلىشقان ئاق قۇشقاچلار ۋىجىرلاشتىن توختاپ، ئازاپلىق سۈكۈتكە چۆمۈشكەندەنىدى.

ـ ئانام....نېمە سەۋەپتىن قازا قىلدى؟

سەن ئۆزۈڭنى تۇتۇۋېلىپ سورىدىگ.

ـ سەن قېچىپ كەتكەن كۈنى چۈشتە، دەپ سۆزىنى باشلىدى ئاچاگ. ـ ئاش ئېتىپ ئولتۇرسام، رابىيە يۈگۈرۈپ كىرىپتۇ «چوگ ئانامنى چېرىكلەر تۇتۇپ كەتتى.» دەپ. يۈسۈپ بەگنىگ ئۆيىگە قاراپ يۈگۈردۈم. بارسام ئانامنى ئىككى چېچىدىن قاپاقتېرەككە ئېسىپ قۇيۇپتۇ. ئۆزۈمنى تۇتالماي يىغلىدىم، قاقشىدىم، چاچلىرىمنى يۇلدۇم. ياش ئورنىغا قان تۆكۈپ تۇرۇپ يۈسۈپ بەگكە: «ئوبدان بېگىم، سىلىگە بىر ئۆمۈر قۇل بۇلۇپ ئىشلەي، ئانامنىگ گۇناھىنى تىلىۋالسىلا...» دەپ يالۋۇردۇم. بىراق، يۈسۈپ بەگ: «ئاناگ پوق يېگەن خۇتۇنكەن ئۇ! سىگگەن نېنى يىمەي، نېمە قىلىدۇ تاغ ئوغرىلىرىنى قاچۇرۇۋېتىپ؟ پىرقە سەن خەقنى تۇمشۇقلۇققا چۇقۇتماي، قاناتلىققا سوقتۇرماي ئاسراپ، غېمىگنى يەپ، تاغ ئوغرىلىرى بىلەن جان تىكىپ جەگ قىلىۋاتسا، سەنلەر ئۇچۇن جېنىنى پىدا قىلىۋاتسا...»

ئاچاگنىگ دېيىشچە، يۈسۈپ بەگ ئاچاگنى، ئاناگنى، ھەممىگلارنى بىرمۇنچە تىللاپ، گومىنداگچىلارنى بىرھازا ماختاپ، ئاناگنى تېلىۋلىشنىگ ئورنىغا: «خوپ بوپتۇ! ئوبدان بوپتۇ، جاجىسىنى يەپتۇ!...» دەپتۇ.

ئاناگ جامائەت جۇمە نامىزىدىن يانغۇچە شۇنداق ئېسىقلىق تۇرۇپتۇ. يۇرت ـ جامائەت مەسچىت ـ مەسچىتلەردىن ھەيدەپ كېلىنىپ، قاپاقتېرەك تۆۋىگە توپلىنىپتۇ. شۇنىگ بىلەن ئاناگنىگ توققۇز يېرىگە ئوق ئېتىلىپ

قىيناپ ئۆلتۈرلۈپتۇ...

ـ يىگىتلەرنى ئانامنىڭ قاچۇرۇۋەتكەنلىكىنى چېرىكلەر قانداق بىلىپ قاپتۇ؟ـ دەپ سورىدىڭ سەن ئاخىردا.

ـ سىلەر ئايىالتىنى تاشلاپ كېتىپتىكەنسىلەر. دادام ئايىالتىنىڭ سېپىغا ئۆزىنىڭ ئىسمىنى پىچاق بىلەن ئۇيۇپ قۇيۇپتىكەن...

سەۋەنلىكىڭ ئىسىگىگە چۈشۈپ، يۈرەك - باغرىڭ قايتىدىن ئۆرتەندى. ئۆكسۈشلىرىڭ تېخىمۇ ئەۋجىگە كۆتۈرۈلدى.

«ئانا، جېنىم ئانا، مېنى كەچۈرگىن!... سەۋەنلىكىمنى كەچۈرگىن!» ئازابلىق كۆز يېشىڭ تاراسلاپ تۆكۈلەتتى.

سەن ئورنۇڭدىن تۇرۇپ، ئاپتوماتىكىنى چىگىدە قامالليدىڭ.

قەلبىڭدە قىساس ئوتى يېلىنجىدى؛ تومۇرلىرىڭدا غەزەپ ـ نەپرەت مەۋج ئۇردى؛ ۋۇجۇدۇڭدا ئۇلۇغۋار قەسەم ئەكىس ئەتتى.

سەن مۇھەببەت ئۇچۇن ئەمەس، قىساس، ئازادلىق، باراۋەرلىك ئۇچۇن جەڭگاھقا قاراپ ماڭدىڭ. ئاچاڭ، قوشنا - قۇلۇملىرىڭ ساڭا نۇسرەت تىلەپ قالدى.

* * *

ـ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم!

سەن كىتابنى بېشىڭنى كۆتۈرۈپ، جامائەتنىڭ سالىمنى ئېلىڭ ئالدىڭ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مەتسالىمۇ بار ئىدى. ئۇ يوغان بىر كۆك ئىشەككە مىنىۋالغان، بېشىغا قازانداك سەللە ئورىۋالغان. خىزمىرنىڭ ساقىلىدەك ئاپئاق ساقاللىرى سەھەر شامىلدا يەلپۇنۇپ تۇراتتى.

ـ سەمەندەر ئاخۇن، قوپاڭلا، تار ئاغزىدا نەزىر بارىكەن، بېرىپ كىلىلى، ـ دېدى مەتسالى.

سەن چىرايلىق رەت قىلدىڭ.

ـ تازا مىجەزىم يوق، سىلەر بېرىپ كىلىڭلار.

ئۇلار ئۇزاپ كىتىشتى. ئەمما، خىياللىرىڭ مەتسالىنىڭ ئېشىكىگە مىنىۋالغانىدى.

18

ئاخىر پۇرسەت كەلدى، لېكىن يۈرىكىڭ تىترەپ، پۈت ـ قوللۇڭنىڭ ماغدۇرى قېچىپ، كۈرجۈكنى يەنە باسالمىدىڭ.

چۈنكى، سەن زۇمرەتنىڭ ھېساب ئېلىشىدىن ئەمەس، ۋىجدانىڭنىڭ ھېساب ئېلىشىدىن قورققانىدىڭ؛ زۇمرەتتىن ئايرىلىپ قېلىشتىن ئەمەس، قەلبىڭدىكى گۈزەل كۆيلەر ــ جەننەت ساداسىدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن قورققانىدىڭ. لېكىن، قەلبىڭنىڭ يەنىلا شۇملۇقتىن، تىلىڭ شورلۇق قاغىشتىن خالىي ئەمەس ئىدى؛ «ئىتتىكىرەك ئوق تېگىپ ئۆلەرسەن ئىلاھىم!...»

ئەپسۇسكى، ئوق ئۇنىڭغا ئەمەس، ساڭا تەگدى.

بۇ يۇلتۇزلار جاراقلاپ يېنىپ تۇرغان قاراڭغۇ بىر كېچە ئىدى. مەتسالى، سەن، ئىسكەندەر ئۇچۇڭلار پوسكامنىڭ كۆيباغ يېزىسىغا ئاخبارات ئالغىلى كەلگەنىدىڭلار.

ـ ئىككىڭلار مۇشۇ يەردە قاراپ تۇرۇڭلار، مەن باراي، ــ دېدىڭ سەن.

مەتسالى بىلەن ئىسكەندەر تاپانچىسىنى چىقىرىپ، بىر دوڭغاق سۆگەتنىڭ دالدىسىدا قالدى. سەن ئېھتىيات بىلەن بىر بېسىپ ــ ئىككى بېسىپ ئۆستەڭ بويىدىكى بىر پور تېرەكنىڭ تۈۋىگە كېلىپ، ئەتراپقا كۆز يۈگۈرتتۈڭ. ئوڭ تەرەپ سايلىق بولۇپ، قورام تاشلار قارىيىپ كۆرۈنەتتى، خۇددى قەبرىستانلىقتەك. سول تەرەپتىكى جىگدىلىك ئۇيقۇغا غەرق بولغانىدى، گويا كۆجۇم مەھەللىدەك. پەقەت ئۆستەڭ سۈيىلا

ئۇخلىمىغان، تەشۋىشلىك شۇنىلايتى. سەن تېرەكنىڭ كاۋىكىغا قۇلۇڭنى تىقتىڭ.

«يوقيا؟»

يەنە كولىدىڭ، ئاختۇردۇڭ؛ قايتا - قايتا ئاختۇردۇڭ. قۇلۇڭغا پوردىن باشقا ھېچ نەرسە چىقمىدى. ئىككىسىگە بەلگە بېرىشكە تەمشۇندىڭ، قورام تاشلار ئارىسىدىن بىر ئايالنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپ قالدى:

– پارول.

– «پارول؟»

سەن ھەيران قالدىڭ. پولك كوماندىرى ساڭا بۇ ھەقتە بىر نەرسە دېمىگەنىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، سەنمۇ بىلمەيدىغان نامەلۇم ئالاقىچىنىڭ بۇ يەرگە كېلىشى، سەندىن «پارول» سورىشى بەلگىلىمىگە خىلاپ ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ، سەن ئەمدى پارولغا جاۋاپ بەرمىسەڭ بولمايتتى.

– كۆك كەپتەر، — دېدىڭ سەن ئۇ ئاران ئاڭلىغۇدەك قىلىپ ۋە سەنمۇ ياندۇرۇپ سورىدىڭ، – پارول؟

ئەگەر پاروللار توغرىلانمىسا، بىر مەيدان ئېتىشىش باشلىناتتى. شۇڭا، ئۆزۈڭنى تېرەكنىڭ دالدىسىغا ئېلىپ، ئۇنىڭغا تاپانچىنى توغرىلاپ، ئوق چىقىرىشقا تەل بۇلۇپ تۇردۇڭ.

سەن پارولنىڭ توغرا چىقىشىنى شۇ قەدەر ئارزۇ قىلاتتىڭ؛ ھايات قېلىپ، زۇمرەتنىڭ ۋىسالىغا يېتىشنى شۇ قەدەر ئارزۇ قىلاتتىڭ. چۈنكى، ئۇنىڭ پىراقى كۆنسىرى جېنىڭغا پېتىپ، ساڭا بىر دەممۇ ئارام بەرمەيۋاتاتتى؛ ۋىسال كۆنسىرى نازاكەتلىك جىلمىيىپ، سېنى تەقەززارلىق ئىلكىدە ئىزتىراپقا، ساراسىمگە سالاتتى.

ئەمما، سەن كۈتۈلمىگەن جاۋاپقا ئېرىشتىڭ:

– «پەرىشتە»

«نېمە؟ ‹پەرىشتە› ؟»

سەن تېخىمۇ ھەيران قالدىڭ ۋە تېخىمۇ سەگەكلىشىپ، جەڭگىۋار ھالەتكە ئۆتتۈڭ.

ـ بۇ يەرنى دۈشمەنلەر بىلىپ قاپتۇ.

قورام تاشلار ئارىسىدا بىر كۆلەڭگە پەيدا بۇلۇپ، سەن تەرەپكە كېلىشكە باشلىدى، بىراق كۈرجۈكنى باسالمىدىڭ. چۈنكى، تېرەكنىڭ كاۋىكىدا ئاخباراتنىڭ يوقلۇقى بىلەن «پەرىشتە»نىڭ «بۇ يەرنى دۈشمەنلەر بىلىپ قاپتۇ» دېگەن سۆزلىرى ئوتتۇرىسىدىكى باغلىنىش سېنى ئارسالدى قىلىپ قويغانىدى.

ـ سىز....سىز كىم؟ــ دەپ سورىدىڭ سەن.

ـ دىدىمىيا، مەن «پەرىشتە»

ئۇ يېقىنلاپ كەلدى. سەن گاڭگىرغىنىڭدىن تىپىرلاپ قالدىڭ.

ـ توختاڭ، بولمىسا ئوق چىقىرىمەن!

ئۇ توختىدى. ئارلىقىڭلار ئونىنەچچە قەدەملا قالغانىدى، ئۇ شۇڭىرلىدى:

ــ «كۆك بۆرە» قۇربان بولدى... بۇ يەر پاش بولۇپ قاپتۇ... ئاخباراتنى، تۆگەتاشنى بىلەمسىز؟...ھە، شۇ تۆگەتاشنىڭ ئاستىغا كۆمۈپ قۇيۇپتۇ. بۇ يەردىن تېز كېتىڭ!

ئۇنىڭ گېپىگە ئىشىنىپ، كەينىگە ئۆرۈلدۈڭ.

ـ ھە راست، توختاڭ.

سەن شىپىدە توختىدىڭ.

ـ ئاخبارات چىگىلىگەن قوليا‌غلىقنىڭ ئۇچىغا بىر دانە گرانا‌تنىڭ يېپىنى چىگىپ قۇيۇپتۇ. پايلاقچىلار كۆرۈپ قالغان بولسا، پارتىلاپ ئۆلسۇن دېگەن چېغى. پەخەس....

ئۇنىڭ گېپى ئۇزۇلۇپ قالدى. چۈنكى، مەتسالى بىلەن ئىسكەندەر جىگدىلىكتىن يوپۇرلۇپ چىقىۋاتقان ئون نەچچە چېرىككە قارىتىپ ئوق ئۇزگەنىدى.

ــ تېز قېچىڭ! ــ دېدېڭ سەن «پەرىشتە»گە.

«پەرىشتە» قورام تاشلار ئارىسىدا غايىپ بولدى. خۇددى پەرىشتىدەكلا. سەن دۈشمەنگە قارىتىپ ئوق ئۇزگەچ مەتسالىنىڭ قېشىغا يۈگۈردۈڭ.

ئۇزاق ئېتىشىش خەتەرلىك ئىدى. شۇڭا، بۇيرۇق قىلدىڭ:

ــ چېكىنىلى!

سىلەر بىر ــ بىرىڭلارنى قوغداپ چېكىنىڭلار. بىراق، پۈتۈڭگا ئوق تېگىپ گۈپپىدە يىقىلدىڭ. ئىككىسى قېشىڭغا يۈگۈرۈپ كەلدى.

ــ سەمەنەدەر، قانداقراق؟

ــ مەن ساق، ــ سەن شۇنداق دەپ، ئېھتىيات بىلەن يۇپۇرلۇپ كىلىۋاتقان دۈشمەنگە ئوق ئۇزگەچ ئىككىسىگە بۇيرۇق قىلدىڭ، ــ پۈتۈمغا ئوق تەگدى، مەن قاچالمايمەن، سىلەر چاپسان قېچىڭلار! مەن سىلەرنى قوغداي!

بىراق، ئىككىسى بۇيرۇقنى ئىجرا قىلمىدى.

ـ مەتسالى، مەن دۈشمەننى قايمۇقتۇراي. سەن سەمەنەدەرنى ئېلىپ، مەسىچىتنىڭ كەينىدىكى پۇچۇق تاملىققا بارغىن. بىز شۇ يەردە كۆرۈشەيلى!ــ دېدى ئىسكەندەر ۋە سېنىڭ جاۋابىڭنىمۇ كۈتمەستىن، يان تەرەپكە ئۆتۈپكەت. سەن: «ئىسكەندەر!...»دەپ قالدىڭ.

ــ سەمەنەدەر، تېز ھاياش بول!ــ دېدى مەتسالى.

ــ ياق، سەن تېز قاچ. ئىككىلىمىز تۇتۇلۇپ قېلىپ، ئىنقىلاب زىيانغا ئۇچرايدۇ. ئىسكەندەر ئاخباراتنىڭ كۆمۈلگەن يەرنى ئۇقمايدۇ، ئاخبارات...

سەن ئۇنىڭغا ئاخباراتنىڭ كۆمۈلگەن جايىنى ئېيتىپ بەرمەكچى بولۇۋىدىڭ، مەتسالى سۆزۈڭنى بۆلۈپ:

ــ ياق، بىللە قاچىمىز!ــ دېدى. ئۆستەڭ قېشىغا چىققان بىر دۈشمەننى يەر بىلەن چىشلىتىپ.

ئۇنىڭ جاۋابى قەتئىي ئىدى. شۇڭا، سەن ئۇنى قېچىشقا زورلاپ بۇرۇنقىدەك تاتىشىپ تۇرمىدىڭ ھەم تاتىشىپ تۇرۇشقىمۇ ۋاقىت يوق ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە سەن مەتسالىنىڭ سېنى ھەرگىز تاشلاپ قاچمايدىغانلىقىغا شەكسىز ئىشىنەتتىڭ. بۇنى بۇنىڭدىن بۇرۇنقى بىر قانچە قېتىملىق ئەمەلىيەت ئىسپاتلىغانىدى. چۈنكى، سەن مەتسالىنىڭ ئاچچىقىغا پايلىماي، سېنى: «ئوق تېگىپ ئۆلەرسەن ئىلاھىم!» دەپ خۇددى سەندەكلا قارغىغانلىقىنى، بۇنى ئاڭلىغان زۇمرەتنىڭ ئۇنىڭ سېنى مەخپىي ئېتىۋتىشىدىن ئەنسىرەپ، ئۇنىڭغا: «ئاغزىڭنى ئۇشۇتمە، ئەگەر ئۇ ئۆلمەي سەن ئۆلۈپ كەتسەڭچۇ؟ ‹دۇشمىنىڭنىڭ ئۆلۈمىنى تىلىگىچە، ئۆزۈڭنىڭ ئۆمرىنى تىلە.› دىگەن گەپ بار جۇمۇا!» دەپ تەبىھ بەرگەنلىكىنى ئۇقمايتىڭ؛ زۇمرەتنىڭ بۇ گەپنى ئالدىراپ دەپ سالغانلىقىدىن پۇشايمان قىلىپ، نېمە دېيىشىنى بىلمەي قالغان مەتسالىنىڭ قاپقارا، نۇرلۇق كۆزلىرىگە ھەم ئاشقانە، ھەم شاھانە نەزەردە مىختەك تىكىلىپ تۇرۇپ: «ئەگەر ئۇرۇش ئاخىرلاشقاندا، ‹مېنى ئالىمەن، سەمەندەرنى ئوبدان قوغدا. مەن ھەر ئىككىڭلارنىڭ ئۆلۈپ كىتىشىنى خالىمايمەن. شۇڭا، بىر ــ بىرىڭلارنى دوستانىلىك بىلەن باتۇرلارچە قوغداڭلار. بىلىمەن، بۇ ھەر ئىككىڭلار ئۈچۈن ناھايىتى مۇشكۈل ۋەزىپە، بۇلۇپمۇ سەن ئۈچۈن! ئوبدان ئاڭلا، جېنىم مەتسالى، ئىككىڭلار بىللە بولغان ھەرقانداق جەڭ ۋە ۋەزىپىلەردە سەمەندەرگە ياكى ساڭا بىرەر ئىش بۇلۇپ قالسا، قايسىڭلار ھايات قالساڭلار، شۇنى ھەرگىز كەچۈرمەيمەن، چۈقۇم ھېساب ئالىمەن!» دەپ ئۇنىڭدىن بۇ ھەقتە ۋەدە ئالغانلىقىنى ئۇقمايتىڭ؛ شۇڭا، مەتسالى سېنى دوستلۇق ۋە ئىنقىلاب ئۈچۈن ئەمەس، پەقەت ۋە پەقەت زۇمرەت ئۈچۈن، زۇمرەتنىڭ ۋەسلىدىن قۇرۇق قالماسلىق ئۈچۈن قۇتقۇزۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى تېخىمۇ ئۇقمايتىڭ. ئۇققان بولساڭ، بەلكىم ئۇنىڭ بۇنداق پاسسىقانە قۇتقۇزۇش ــ شەپقەتلىرىنى رەت قىلىشىڭ مۇمكىن ئىدى؛ ھازىرمۇ ئۇنىڭغا ھاياش

بولماسلىقىڭ مۇمكىن ئىدى.

مەتسالى سېنى يۇدۇپ ئەمدىلا تۆت ــ بەش قەدەمچە مېڭىۋىدى، مۇرەڭگە يەنە بىر پاي ئوق تەگدى. سەن ئىنجىقلاپلا قالدىڭ. مەتسالى سېنى يۇدىگەن پېتى ئۆزىنى جىلغىغا ئاتتى. گەرچە قۇتۇلۇپ كېتىشكىلاردىن تۇلۇق ئۈمۈد بولمىسمۇ، ئۇ يەنىلا بار كۈچىنى يىغىپ، ھاسىراپ تۇرۇپ قاچاتتى. مۇرەڭدىن ئاققان قان ئۇنىڭ تەرلىرى بىلەن قۇشۇلۇپ ۋۇجۇدۇڭغا سىڭىپ كېتەتتى. سەن ئۇنىڭغا مەھكەم چاپلىشىپ خىيال سۈرەتتىڭ: بۇ نىجىس ئوقلار ئەجەپ مېنىلا تاپىدۇ يا؟ ئۆتكەندىمۇ پۇتۇمغا تېگىدۇ، ئەمدى پۇتۇم بىلەن مۇرەمگە. نېمىشقا كۆكسۈمگىلا تېگىپ، جېنىمنى بىراقلا ئالمايدۇ؟... نېمىشقا ئوق مەتسالىغا تەگمەيدۇ؟ زادى نېمىشقا؟... ماڭا تەككۈچە مەتسالىغا تەگسە بولمامدۇ؟

ــ سەمەندەر، ئەھ...ئەھۋالىڭ قانداقراق؟

شۇملۇقانە خىياللىرىڭنى مەتسالىنىڭ سۆزى بۇزدى.

ـ ياخ...ياخشى...

ـ بەرداشلىق بەر، ئاداش. بىز...چۇقۇم قۇتۇلۇپ كېتىمىز.....

خۇدايىم مېنى خوتۇنۇمنىڭ سىڭلىسىنى نىكاھىمغا ئالغىنىم ئۈچۈن ئاگاھلاندۇرۇۋاتامدۇ ياكى بىر جۈپ ئاشىق- مەشۇقنى بەختسىز قىلغىنىم ئۈچۈنمۇ؟

بىلمەيتتىڭ.

ئوق ئاۋازى سىلەردىن بارغانسېرى يىراقلاپ كېتىۋاتاتتى. سىلەر ئاخىر قۇتۇلۇپ قالدىڭلار. مەتسالى سېنى ھېلىقى پۇچۇق تاملىققا ئەكىرىپ، تامغا پەم بىلەن يۆلەندۈردى.

ـ قانـ... قانداقراق ئەھۋالىڭ؟

مەتسالى گويا ئۆپكىسى يېرىلىپ كەتكۈدەك دەرىجىدە ھاسىراپ تۇرۇپ سورىدى.

ـ مەن... مەن...

- بەرداشلىق بەر دوستۇم، مەن ئۇچۇن قەتئىي بەرداشلىق بەرگىن! سەن... چوقۇم بەرداشلىق بېرەلەيسەن!

يەنە شۇ سۆيۈنۈش، يەنە شۇ پەخىرلىنىش! سەن مەتسالىنىڭ ھىممەت ۋە شەپقىتىدىن سۆيۈنۈۋاتاتتىڭ؛ سەن مەتسالىدەك ئاق كۆڭۈل سادىق بىر رەقىبانە دوستۇڭنىڭ بارلىقىدىن پەخىرلىنىۋاتاتتىڭ!

ئۇ يانچۇقىدىن ئالقانچىلىك بىر پارچە داكىنى ئېلىپ مۇرەڭگە باستى.

سەن قانسىراپ كېتىۋاتاتتىڭ. ئەمما، شۇملۇقانە خىياللىرىڭ تېرەن ئىدى: ئۆلۈپ كېتەرمەنمۇ؟... ئەزرائىل ماڭا ئىككى قېتىم بېشارەت بېرىپ بولدى. بۇ قېتىم ئۆلۈپ كېتىدىغان ئوخشايمەن. زۇمرەت... زۇمرەت مەتسالىغا قىز پېتىچىلا نېسىپ بولۇپ كېتەرمۇ؟ ئاھ!

يۈرىكىڭ پىژىلداپ ئېچىشتى، ھەسرەتلىك ياشلىرىڭ تارىلاپ تۆكۈلدى. مەتسالى يىغلىغىنىڭنى كۆرۈپ:

ـــ نېمىگە يىغلايسەن؟... قېنى سېنىڭ قەيسەرلىكىڭ? بىز ئەزرائىلنىڭ ئالدىغىمۇ كۈلۈپ تۇرۇپ باردىغان بولغانغۇ؟ چىدىغىن، يەنە ئازراقلا چىدا، ئاداش. ئىسكەندەر كەلسىلا...

ئۇ مۇزدەك ئالقانلىرى بىلەن ياشلىرىڭنى سۈرتتى. رەزىلانە خىياللىرىڭ داۋام قىلاتتى: ياق!... ياق!... ھەرگىز... دادام قۇربان بولمىغان بولسىمۇ بىر كاشكى؛ زۇمرەتنىڭ مىق-مىق قوينىدا بىر كېچە يېتىۋالغان بولساممۇ بىر كاشكى... مەتسالى دېگەن نامەرد گۈينى ھازىرلا ئۆلتۈرۈۋېتىمەن...

سەن بارغانسېرى قانسىراپ كېتىۋاتاتتىڭ. ئەزرائىلنىڭ شەپسىسى ئاڭلىنىپ، قەلبىڭ گۈزەل كۈيلەر ـــ جەننەت ساداسى بىلەن تولۇشقا باشلىغانىدى. شۇڭا، سەن پۈتۈن كۈچۈڭنى يىغىپ:

ـــ ئىسكەندەر كېلىپ بولغۇچە سەن بېرىپ ئاخباراتنى ئەكەل،ـــ دېدىڭ ۋە ئاخبارات كۆمۈلگەن جاينى ئېيتىپ بەردىڭ.

مەتسالى ئورنىدىن تۇردى.

«ئۆل! »

سۈكۈت قىلىدىغان بولساڭ، مەتسالى چوقۇم ئۆلەتتى. ئەمما، سۈكۈت قىلالمىدىڭ، يۈرىكىڭ تېپىرلاپ سۈكۈت قىلدۇرمىدى؛ ھېس - تۇيغۇلىرىڭ، ۋىجدان - غۇرۇرۇڭ ساڭا ئاسىيلىق قىلىپ سۈكۈت قىلدۇرمىدى؛ قەلبىڭدىكى گۈزەل كۆيلەر ــ جەننەت ساداسى سۈكۈت قىلدۇرمىدى.

سەن قەلبىڭدىكى شۇ گۈزەل كۆيلەر ــ جەننەت ساداسىدىن مەھرۇم قېلىشنى خالىمايتتىڭ. چۈنكى، سەن جەننەت ساداسىغا ناھايىتى مۇشەققەتتە، ناھايىتى زور بەدەللەرنى تۆلەپ ئېرىشكەنىدىڭ؛ سەن جەننەت ساداسىدىن مەھرۇم قېلىشنىڭ دەردىنى بولدى دېگۈچە تارتقانىدىڭ؛ سەن جەننەت ساداسىدىن مەھرۇم قېلىشنىڭ شۇ قەدەر قورقۇنچلۇق، شۇ قەدەر ئازابلىق ئىكەنلىكىنى چوڭقۇر ھېس قىلغانىدىڭ. شۇڭا، مەتسالىنى توختىتىۋالدىڭ:

ــ توختا!

بار ئاۋازىڭ بىلەن ۋارقىرىدىڭ، ۋارقىراشلىرىڭدىن زەرەپشان ۋادىسى لەرزىگە كەلدى. ئەمما، بۇ ئاۋازىڭنى مەتسالىنىڭ ناھايىتى تەستە ئاڭلىغانلىقىنى ئۇقمايتتىڭ. شۇڭا، مەتسالى يېنىپ كېلىپ:

ــ مېنى قىچقىردىڭما؟ــ دەپ سورىدى.

ــ ئاخباراتنىڭ... ئاخبارات چىگىلگەن قولياغلىقىنىڭ ئۇچىغا... بىر دانە گىراناتنىڭ... يىپى چىگىكلىككەن. ئاستىراق ئال. ئېھ... ئېھتىيات... قىل.

ــ ماقۇل، رەھمەت ساڭا!

تومۇر- تومۇرلىرىڭغا بىر خىل شېرىن ئېقىم شۇرۇرىدە تارقالدى. قەلبىڭ يەنە گۈزەل كۆيلەر ــ جەننەت ساداسى بىلەن لىق تولدى. پۈتۈڭنىڭ، مۇرەڭنىڭ ئاغرىقى شىپپىدە پەسلەپ، جېنىڭ يايرىدى،

خۇددى سۇغا چۈشكەن چاڭقاق بېلىقتەك.

سەن سەزگۈلىرىڭدىكى، ھېس - تۇيغۇلىرىڭدىكى بۇ خىل جىددىي ئۆزگىرىشتىن تولىمۇ ھەيران قالدىڭ. نېمىشقا؟ زادى نېمىشقا؟ بىلمەيتتىڭ.

بىلمىگەنلىكىڭ ئۈچۈن، بىلىشكە قىزىقىپ قالدىڭ. شۇڭا، دادامڭ، زۇمرەت، مەتسالى، دوستلۇق، مۇھەببەت، نىكاھ، ئازادلىق، ئەركىنلىك، بەخت، ھاياتلىق ھەققىدە ئويلىنىشقا باشلىدىڭ: راستىنى ئېيتقاندا، مەتسالىنى ئېتىۋېتىش قولۇمدىن كەلمەيدىكەن، ئۇنىڭ ئۆلۈپ كېتىشىگە چىدىمايدىكەنمەن. نېمىشقا قولۇمدىن كەلمەيدىغان، ئۆزۈم خالىمايدىغان ئىشقا ئۆزۈمنى زورلاپ، ئۆزۈمنى ئۆزۈم قىينايمەن؟ مەتسالى ئادەممۇ ياكى مېنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈنلا ئەۋەتىلگەن پەرىشتىمۇ؟ ياق، ياق، ئادەم، مېنىڭ ھەقىقىي دوستۇم! نېمىشقا شەخسىي مۇھەببىتىمنى دەپ، مۇھەببەتتىنمۇ ئۇلۇغ، مۇھەببەتتىنمۇ بۈيۈك بولغان ئازادلىق، باراۋەرلىك، تىنچلىق ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتقان بىر سادىق دوستۇمغا، سادىق ئىنقىلابچىغا قەست قىلىش كويىدا بولىمەن؟ ئۆلۈمنى تىلەپ قارىغايمەن؟ مۇھەببەت زورلۇق، زۇلۇم، نىكاھ ئارقىلىق ئېرىشكىلى بولىدىغان ئۇنداق چاكىنا نەرسە ئەمەسكەن - دە؟ بەخت ئۈچۈن كۆرەش قىلىۋېتىپ، يەنە بىر جۈپ ئاشىق-مەشۇقنى بەختسىز قىلغىنىم نېمىسى؟ ئەگەر مەتسالىنىڭ ئورنىدا مەن بولغان بولسام، قانداق قىلىتتىم؟ بولدى، قىساسقا قالماي، مۇھەببەتنىڭ قىساسىغا قالماي! ماڭمۇ يەنە خۇتۇن تېپىلار...

سەن بۇ ھەقتە ئۇزاق ئويلىدىڭ؛ تەكرار-تەكرار ئويلىدىڭ؛ توپتوغرا يىگىرمە بەش كۈن ئويلىدىڭ. ئويلىغانسېرى ئۆزۈڭگە، ئۆزۈڭنىڭ سەمەندەر ئىكەنلىكىڭگە ئىشەنمەيلا قالدىڭ؛ روھىي دۇنياىڭدا يۈز بەرگەن بۇ غايەت زور ئۆزگىرىشلەرگە ئىشەنمەيلا قالدىڭ؛ ئاخىرقى قارارنى ئۆزۈڭنىڭ چىقارغانلىقىغا ئىشەنمەيلا قالدىڭ؛ ھەتتا بۇ قارارىڭنى

زۇمرەت بىلەن مەتسالىنى چاقىرىپ كېلىپ، ئىلاھىي تۈيغۇلار ئىلكىدە مەردلەرچە جاكارلىغىنىڭغىمۇ ئىشەنمەيلا قالدىڭ!

زۇمرەت ياتىقىڭغا دەل سەن دوختۇرخانىدىن چىقىپ كېتىدىغان كۈنۈڭ كىرىپ كەلدى، سىلەر قىزغىن هال-ئەهۋاللاشتىڭلار.

ـ مەتسالى تىنچلىقتۇ؟

ـ تىنچلىق.

ـ كەلمەپتۇ يا؟

ـ كەلگەن، سىرتتا بىرى بىلەن مۇڭدىشىپ قالدى، هازىر كىرىدۇ.

ـ زۇمرەت، ماڭا سىڭىل بولۇشنى خالامسىز؟

ئۇ تۇرۇپلا قالدى. هەيرانلىقتىن كۆزلىرى چەكچىيىپ، گىلاستەك قىپقىزىل لەۋلىرى لىپىلداپ كەتتى، خۇددى باهار قۇياشىنىڭ نۇرىنى تويماي سۈمۈرۈۋاتقان گۈل بەرگىدەك.

ـ...

ـ مېنىڭ سىزگە شۇنداق ئاكا بولغۇم بار!

بۇ گەپلەر ئاغزىمدىن ئەمەس، جەننەت ساداسى بىلەن لىق تولغان يۈرىكىڭنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدىن ئۇرغۇپ چىققانىدى.

ـ چاقچاق... چاقچاق قىلىۋاتمايدىغانسىز؟

ـ ياق، بۇ چاقچاق ئەمەس، يۈرەك سۆزۈم!

ـ نېمىشقا... ئەجەب...

ـ سىلەرگە ئۇۋال قىلغۇم كەلمىدى.

ـ رەهمەت... رەهمەت سىزگە!

زۇمرەت ۋىللىدە قىزىرىپ، زىبا قەددى تىترەپ كەتتى، خۇددى نەرگىس ياپراقچىلىرىدەك.

ـ ئەرگە تېگىڭ!

ـ هەشقاللا، رەهمەت سىزگە، سەمەندەر ئاكا!

ئۇنىڭ كۆزلىرى پارلاپ كەتتى، گويا كى يېز سەهرىنىڭ چوغدەك

ئۇيۇقىدا پەيدا بولغان سەبىي قۇياشتەك!

سەن ئۇنىڭغا قېرىنداشلارچە تەبەسسۇم سوۋغا قىلغاچ:

ـ مەتسالى ئەجەب كىرمەيدۇ يا؟ـــ دېدىڭ تەققەزالىق بىلەن.

ـ مەن قىچقىرىپ كىرەي.

زۇمرەت شۇنداق دەپ، ئۇچقاندەك يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى.

سەنمۇ سىرتقا چىقتىڭ. باغلار رەڭمۇ رەڭ گۈل -چېچەكلەر بىلەن تولغان، بۇلبۇللار، كاككۇكلار، تۇمۇچۇقلار... خۇش زۇۋانلىرى بىلەن چاڭ-چاڭ سايرايتتى. ئەتراپقا شىددەت بىلەن چېچىلىپ تۇرغان خۇش ھىدلار كۆڭۈللەرنى مەستخۇشلايتتى. ئېرىقلاردا سۈپسۈزۈك سۇلار شىرىلدىشىپ ئېقىپ تۇراتتى. بۇ دەل سېنىڭ قەلبىڭ ئىدى. ئاستىڭدىكى ياپيېشىل چىملىققا ئۆزۈڭنى تاشلاپ، جەننەت ساداسىنى تىڭشىغۇڭ كېلەتتى. ئۆزۈڭنى تاشلىماقچى بولغان بۇ ياپيېشىل چىملىقمۇ دەل ئۆزۈڭنىڭ قەلبى ئىدى.

مەتسالى پولكنىڭ ئابدۇكېرىم ئىسمىلىك دوختۇرى ـــ يېڭىسارلىق، چېھرىنى چېچەك ئىزى بىلەن سەپكۈن قاپلاپ كەتكەن، يۈمغاقسۈتىنىڭ ھىدىچىلىك تېۋىپلىقنى بىلىدىغان، قىرىق ياشلاردىكى ئادەم بىلەن مۇڭدىشۋاتاتتى. زۇمرەت ئون نەچچە قەدەم نېرىدا ئۇلارنىڭ پارىڭنىڭ تۈگىشىنى تەققەزالىق بىلەن كۈتۈپ تۇراتتى.

سەن ياتاققا يېنىپ كىرىپ، يوتقان - كۆرپىلەرگە يۆلىنىپ، كۆزۈڭنى چىڭ يۇمدۇڭ. باغدىمۇ، قەلبىڭدىمۇ خىلمۇ خىل قۇشلار سايرايتتى؛ باغمۇ، قەلبىڭمۇ تىل بىلەن تەسۋىرلىگۈسىز ئاجايىپ ئېزگۈ، ئاجايىپ ھاياتبەخش، ئاجايىپ سېھرىلىك كۈيلەر بىلەن تولغاندى. تېخىمۇ بۈيۈكلەشكەن، تېخىمۇ جانبەخشلەنگەن بۇ گۈزەل كۈيلەر ـــ جەننەت ساداسى ئىدى!

ئەمما، سەن بۇنىڭدىن قىلچە ھەيران قالمىدىڭ. چۈنكى، سەن بۇنداق جەننەت ساداسىنى بەختلىك ئادەملەرنىڭ ھەممىسىلا

ئاگلىيالمايدىغانلىقىنى، لېكىن باشقىلارنى بەختلىك قىلالىغان بەختلىك ۋە بەختسىز ئادەملەرنىڭ ھەممىسىلا ئاگلىيالايدىغانلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلغانىدىك؛ سەن مۇھەببەتنى ھەممىدىن بۇيۇك بىلگەن، لېكىن ئازادلىق، تىنچلىق، باراۋەرلىك ئۈچۈن شۇ بۇيۇك مۇھەببەتتىنمۇ كېچەلىگەن ئادەملەرنىڭ بۇنداق جەنئەت ساداسىنى مەڭگۈ ئاگلىيالايدىغانلىقىنى، ئۇلارنىڭ ئالدىغا جەننەت ئۆزى كېلىدىغانلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلغانىدىك! شۇڭا، سەن ھەيران قېلىشنىڭ ئورنىغا داداگىدىن، ئۆزۈڭدىن چەكسىز پەخىرلىنىۋاتاتتىك؛ ئۆزۈڭنى چەكسىز بەختىيار ھېس قىلىۋاتاتتىك.

شۇنداق، سەن چەكسىز بەختىيار ئىدىك!

ـ سەمەندەر ئاكا، مەتسالى كىردى.

كۆزۈڭنى ئاچتىك. قېشىڭدا مەتسالى ھەيرانلىقتىن قېتىپ تۇرۇپلا قالغانىدى. سەن ئۇنىڭ بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتۈڭ.

ـ نېمە چەكچىيىسەن؟

ـ بۇ... قانداق گەپ... مەن...

ـ بۇنى ساڭا سىڭلىم چۈشەندۈرۈپ قويىدۇ.

سەن زۇمرەتكە قاراپ كۆزۈڭنى قىسىپ قويدۇڭ.

سەن دۇختۇرلار ۋە ياردارلار بىلەن خوشلىشىپ چىققانىدا، زۇمرەت مەتسالىغا ھەممىنى چۈشەندۈرۈپ بولغانىدى.

ئۇچىگلار جەڭگاھقا قاراپ ماڭدىگلار. قۇياش پارلاپ تۇراتتى. جەننەت ساداسى ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەنىدى. چۈنكى، سىلەر جەننەتكە ئەمەس، جەننەت سىلەرگە يېقىنلاپ كېلىۋاتاتتى.

* * *

ـــ سەمەندەر ئاخۇن!

«پەرىشتە»گىنىڭ ۋارقىرىشى بىلەن خىيالىلىرىڭ شۇ يەردە چىرتتىدە ئۈزۈلدى. سەن ئورنۇڭدىن تۇرۇپ ئۆيگە قاراپ ماڭدىڭ.

ـ ئۆيدە ئوقۇسا بولمامدۇ كىتاب دېگەننى؟ــ دېدى «پەرىشتە»ڭ ئالدىڭغا ئاش قويۇۋېتىپ،ــ پىچاقنىڭ بىسىدەك كىتابنى ئىككى كۈننىڭياقى ئوقۇپ بولالماي ئەمدى... نېمانداق ئاستا ئوقۇيلا؟

ــ كۆزۈم ئىمىر-چىمىر بولۇپ...

تاماقنى يەپ بولۇپ، تال بارىڭى ئاستىغا قويۇلغان كارىۋاتقا چىقتىڭ- دە، كەينىڭدىكى يوتقان-كۆرپىلەرگە يۆلىنىپ، كىتابنىڭ «مۇشكۈل ۋەزىپە» دېگەن قىسمىنى ئوقۇشقا باشلىدىڭ.

19

مۇشكۈل ۋەزىپە

سەن سەمەندەرنىڭ پىداكارانە خىسلىتى بىلەن نىكاھ سىرتىمقىدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ، ئەركىن مۇھەببەت بىلەن تەقدىرلەندىڭ؛ چامسال، كاچۇڭ، خانلەڭگەر، قارىيانتاق، تۇمشۇقساراي جەڭلىرىدە ئۇيغۇر قىزلىرىغا خاس قەھرىمانلىقلارنى كۆرسىتىپ، پولك شتابى تەرىپىدىن تەقدىرلەندىڭ.

قوش خۇشاللىق ۋۇجۇدۇڭغا غايەت زور ھاياتىي كۈچ بەخش ئەتكەنىدى.

زەرەپشان بويلىرىدىكى مامكاپ بەرگىدەك جىلمايساڭ، كۆزلىرىڭدىن جەسۇرانە گۈزەللىك بالقيتتى. قوشۇماڭ قارلىغاچ

قانىتىدەك تۈرۈلسە، مۇشتۇملىرىڭ ئۈمۈد①تەك تۈگۈلسە، سەدەپسىمان ئۈنچە-ئۈنچە چىشلىرىڭ گۈچۈرلىسا، كۆزلىرىڭدىن قىساسانە غەزەپ ـ

نەپرەت

بالقيتتى. پەخىرلىنىش ھېسسىياتىغا چۆمۈلۈپ، قىزىلگۈل غۇنچىسىدەك بەرق ئۇرۇپ كۈلسەك، گۈلسىمان چېھرىگىدىن، پۈتكۈل ۋۇجۇدۇگىدىن ئازادلىق تەشنالىقى، ئانا يۇرت مۇھەببىتى بالقيتتى. ئىنقىلابىي ھايات، ئىنقىلابىي قۇربانلار ساڭا ئەنە شۇنداق ئەجداالارغا خاس ساغلام مۇھەببەت، ساغلام روھ ئاتا قىلغانىدى.

غەلىبە تەنتەنىسى زەرەپشان ۋادىسىدىن ھالقىپ، خالاستان ۋادىلىرىنى لەرزىگە سالدى. 1946-يىلى 1-ئاينەك1-كۈنى قاغىلىق خەلقىگە ئازادلىق كەك قۇچاق ئاچتى. چەكسىز ئىشەنچكە تولغان قاغىلىق ياشلىرى تۈركۈم-تۈركۈملەپ پىدائىيلىققا يېزىلىپ، ئىنقىلاب سېپىنى زورايتتى.

ئەپسۇسكى، ساتقۇنلارنىڭ ئەڭ مۇھىم مەخپىيەتلىكنى ئاشكارىلاپ قويۇشى، ئۇنىڭ ئۈستىگە قورال-ياراغلارنىڭ يېتىشمەسلىكى، جەڭچىلەرنىڭ جەڭ تەجرىبىسىنىڭ كەمچىل بولۇشى قاتارلىق سەۋەبلەر تۈپەيلى 1-ئاينەك 29-كۈنى خوتەن، يەكەن تەرەپلەردىن بىرلا ۋاقىتتا ھۇجۇم قىلغان دۈشمەنگە تاقابىل تۇرۇش قىيىن بولغانلىقتىن، قىسىم قاغىلىقتىن چېكىنىشكە مەجبۇر بولدى. سىلەر چېكىنۈۋەردىڭلار، دۈشمەن قوغلاۋەردى. شۇ جەريانىدا نەچچە مىڭ جەڭچىنىڭ ئىسىسىق قانلىرى مۇقەددەس ئانا زېمىننى زىننەتلەپ، جەسىتى دەشت-چۆللەردە، تاغۇ تاشلاردا، دەريا-سازلىقلاردا قەبرىسىز قالدى. بۇنىڭ بىلەن دۈشمەننىڭ خورىكى ئۆسۈپ، جەڭچىلەرنىڭ روھى چۈشۈپلا كەتتى. قاچقۇنلار، ئىنقىلابنىڭ غەلبىسىدىن ئۈمۈدسىزلىنىپ، ئالتۇن-كۆمۈشكە سېتىلىدىغان ساتقۇنلار كۆپەيدى.

قىسىم قوشراپتا قايتىدىن تەرتىپكە سېلىندى. ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلابى قومانداانلىق شتابى تەرىپىدىن زەرەپشان دەرياسى بويىدىكى بارلىق قوشۇن ئۇيغۇر ئون بەشىنچى ئاتلىق پولكى، تاجىك پولكى، قىرغىز

پولكى، ھەسەن ھاجى (يېڭىسار ناھىيىسىنىڭ قىزىل يېزىسىدىن) پولكى قاتارلىق تۆت پولكقا بۆلۈندى. ئۇيغۇر ئون بەشىنچى ئاتلىق پولكى يەنە ئىككى پولكقا بۆلۈنۈپ، ئۇيغۇر ئون بەشىنچى ئاتلىق پولكى ۋە ئۇيغۇر ئون ئالتىنچى ئاتلىق پولكى دەپ ئاتىلىپ، ئۇيغۇر ئون بەشىنچى ئاتلىق پولكىغا بىرىگادا كوماندىرى ھاشىم خۇيجاڭ پولك كوماندىرى، ئۇيغۇر ئون ئالتىنچى ئاتلىق پولكىغا تۇردىقارىي بەگ پولك كوماندىرى، ناسىرئاخۇن ئورۇنباسار پولك كوماندىرى بولدى. خۇشاللىنارلىقى شۇكى، سەن يەنە ئۇيغۇر ئون ئالتىنچى ئاتلىق پولكىغا ـــ سەمەندەر بىلەن مەتسالى تۇرۇشلۇق رۇتبىغا تەقسىم قىلىنغانىدىڭ. بۇنىڭدىن شۇنداق رازى بولدۇڭ؛ تەقدىرنىڭدىن شۇنداق سۆيۈندۈڭ.

شۇنداق قىلىپ، ئىنقىلاب يەنە يۇقىرى دولقۇنىغا كۆتۈرۈلدى. قانلار قايتىدىن قىزىپ، ئۇمىدلەر كۆۋرىدى، خۇددى زەرەپشان دەريا سىدەك.

سەن جەڭلەردە يەنە مەردانە ئىدىڭ. ئاللادىن ئىنقىلابچىلارغا نۇسرەت ئاتا قىلىشنى، مەتسالى بىلەن سەمەندەرنى ئۆز پاناھىدا ساقلاشنى، داداڭنىڭ ھەققانىيەت مەيدانىغا قايتىپ كېلىپ، كۈرەش ئارقىلىق گۈناھىنى يۇيۇشنى تىلەيتتىڭ، ھەر نامىزىڭدا يىغلاپ تۇرۇپ ئىلتىجا قىلاتتىڭ: «ئەي، ھەممىگە قادىر خۇدا، دادامنىڭ كۆڭلىگە تەۋپىق-ھىدايەت ئاتا قىل! پاختا ئىچىدە چوغ ساقلىغۇچى شەپقەتلىك تەڭرىم، سەمەندەر بىلەن مەتسالىنى مەن ئۈچۈن ئۇلۇغ-ئۇششاق، ئېغىر-يېنىك بالا-قازالاردىن ساقلىغىن! ئۇلۇغ پەيغەمبىرىڭ ـــ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەققى-ھۆرمىتى ئۈچۈن، ئىنقىلابىمىزغا نۇسرەت ئاتا قىل!»

تىلىڭ ئىلتىجاغا شۇنداق جارى بولۇاتقان باش باھارنىڭ شامال ئۇچۇپ تۇرغان بىر كۈنى سەن پولك شتابىغا چاقىرتىلدىڭ.

ـــ سالام، پولكوۋنىك!

سەن پۈتۈڭنى تاققىدە جۈپلەپ، قولۇڭنى چېكەڭگە ئېلىپ چاس

بەردىك.

پولك كومانداىرى تۇردىقارىي بەگ كۆرۈۋاتقان ھەربىي خەرىتىسىنى قاتلاپ، سېنى ناھايىتى قىزغىن كۈرۈۋالدى. ئوتتۇز ئالته ياشلاردىكى، ئوتتۇرا بوي، ئاق پىشماق چېھرىگە قاپقارا بۇرۇتى خويمۇ ياراشقان، قوي كۆزلىرىدىن تەمكىنلىك، قەتئىيلىك نۇرى چېقىنداپ تۇرىدىغان بۇ ئادەم بىلەن سەن خېلى چوڭقۇر تۇنۇشاتتىك.

ئۇ ساڭا چاي قۇيدى. سەن چايىنى ئىككى قوللاپ ئېلىپ، ئالدىڭغا پەم بىلەن قويدۇڭ. ئۇ سېنىڭ مەتسالى قاتارلىق يىگىتلەرنى قۇتقۇزۇپ قالغىنىڭنى ۋە كېيىنكى جەڭلەردىكى قەھرىمانلىقلىرىڭنى بىرمۇ بىر تىلغا ئېلىپ ماختىدى. بولۇپمۇ، چامسالدىكى جەڭدە دۈشمەن پوتىيىنى پارتىلىتىپ، كۆرسەتكەن قەھرىمانلىقلىرىڭنى پەخىرلىنىش ھېسسىياتى بىلەن تىلغا ئېلىپ، ساڭا خەلق نامىدىن چوڭقۇر رەھمەت ئېيتتى.

سەن بۇنى ئاڭلاپ ئۆز- ئۆزۈڭدىن غۇرۇرلاندىڭ. قەلبىڭدە قىساسانە كۈچ-قۇۋۋەت ئۆركەشلىدى. كۆزلىرىڭدە ھاياجان ۋە سۆيۈنۈش ئەكس ئەتتى.

ــ سىزنى مۇھىم بىر ۋەزىپىگە ئەۋەتمەكچىمەن،ــ دېدى پولكوۋنىك ئەسلى مۇددىئاغا ئۆتۈپ،ــ ئورۇندىيالارسىزمۇ؟

ئۇنىڭ چوڭ-چوڭ كۆزلىرىدە چوڭقۇر ئۈمىد جەۋلان قىلىپ تۇراتتى.

سەن ئورنىڭدىن تۇرۇپ، قەيسەرانە قىياپەت بىلەن چاس ببرىپ:

ــ ئازادلىق ئۈچۈن جېنىم پىدا! ــ دېدىڭ-دە، جەڭگىۋار ھالەتتە تىك تۇردۇڭ.

سېنىڭ بۇ جەڭگىۋار روھىڭدىن چەكسىز مەمنۇن بولغان پولكوۋنىك ساڭا ئولتۇرۇش ئىجازىتى بېرىپ:

ــ ياخشى!ــ دېدى ئىپتىخار بىلەن،ــ بۇ قېتىمقى ۋەزىپە ئىنتايىن نازۇك ھەم خەتەرلىك.

ــ جېنىم بىلەن ئورۇندايمەن، پولكوۋنىك!

ــ بۇ ۋەزىپە نازۇك ھەم خەتەرلىك بولغاچقىلا، سىزگە ئۆزۈم بىۋاستە تاپشۇرىۋاتىمەن،ــ ئۇ بىر دەم ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن، داۋام قىلدى،ــ ھازىر سېپىمىزدە ئايال جەڭچىلەر ئانچە كۆپ ئەمەس. شۇڭا، ئايالىلاردىن ئانچە گۇمانلىنىپ كەتمەيدۇ دەپ سىزنى ئەۋەتىشنى قارار قىلدىم. بۇ ئەسلى ئىسكەندەرنىڭ ۋەزىپىسى ئىدى. سىزمۇ بىلىسىز، ئۇ چامسالدىكى جەڭدە قۇربان بولدى،ــ ئۇ سېنىڭ ۋەزىپەڭنى تەپسىلىي ئورۇنلاشتۇرۇپ بولۇپ،ــ ئېسىڭىزدە بولسۇن، پارول...ــ دەپ پارولنى قايتا-قايتا تەكرارلىدى ۋە سېنى بىر قېتىم تەكرارلاتقاندىن كېيىن، قولۇڭغا كىچىككىنە بىر تاپانچىنى تۇتقۇزۇپ، ساڭا مۇۋەپپىقىيەت تىلىدى.

يۈزۈڭگە بىر تەرىپى يىرتىلىپ كەتكەن بىر خۇرما رەڭ تور رومالنى يېپىپ، پاكار، ئەمما توپتەك سېمىز بىر ئېشەككە مىنىپ، كاچۇڭغا چۈش بىلەن يېتىپ كەلدىڭ.

سەن ئېشىكىڭنى بىر قاقشال دۆمچەك سۆگەتكە باغلاپ قويۇپ بازارغا كىردىڭ. بۇ كىچىككىنە كەنت بازىرى بۇگۈن خېلىلا قىزىغان بولۇپ، بۇ سەن ئۇچۇن ياخشى ئىدى. سەن بىر بېسىپ-ئىككى بېسىپ ھېكىم ئاخۇن تېۋىپنىڭ دورا دۇكىنىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئىچىگە قارىدىڭ. دۇكان ئىچىدە قىرىق تۆت-قىرىق بەش ياشلاردىكى كۆتمەك ساقال، قارا چىراي، ناھايىتى ئورۇق بىر ئادەم ھاۋانچىدا دورا سوقۇپ ئولتۇراتتى. ياشانغان بىر ئەر ۋە ياشقىنە بىر چوكان ئۇنىڭ يېنىدا تۇراتتى.

ئوڭ يېنىڭغا قارىدىڭ. دۇكاننىڭ قىرىق قەدەمچە نېرىسىدا يەتتە-سەككىز ئادەم تۇنۇر بېشىغا چىقىۋېلىپ، ئوتسىنىپ ئولتۇرۇشاتتى. ئەتراپتا ھېچبىر گۇمانلىق ئادەم بارەڭ قىلمايتتى.

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم!

سەن پەرىشتىلەرنىڭكىدەك ئۇز سالىمىڭ بىلەن دۇكانغا كىردىڭ.

ــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام.

تېۋىپ ئورنىدىن يېرىم-يارتىراق قوزغىلىپ قويۇپ، سالىمىڭنى

ئىلىك ئالدى.

سەن قىيسىيىپ، يىقىلاي-يىقىلاي دەپ قالغان بىر ئەبجەق كۇرسىدا ئولتۇردۇك، ئولتۇرۇپ بولغۇچە كۇرسى غىچىرلاپ-ۋايساپ كەتتى. دۇكان سوغۇق، تۆت تامدىن مۇز يېغىپ تۇراتتى.

ــ دورا ئالاملا، خېنىم؟

ــ ھەئە.

تېۋىپ سوققان دورىلىرىنى قەغەزگە يۆگەپ، ھېلىقى ئەرگە بېرىپ، ئىچىش ئۇسۇلىنى ئېيتىپ بەرگەندىن كېيىن، ساڭا قاراپ سورىدى:

ــ نەلىرى ئاغرىيدۇ، خېنىم؟

ــ بىر يېرىم ئاغرىمايدۇ. ئىسسىقلىق دورا - دەرمان چېيى سوقۇپ بەرسىلە.

سەن رومىلىڭنى ئۆرۈۋەتتىك. تېۋىپ ساڭا تەئەججۈپ بىلەن لاپپىدە بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن، سوقۇقلۇق چايدىن ئېلىپ، قەغەزگە ئوراپ ساڭا ئۇزاتتى. سەن چاينى قولۇڭغا ئېلىپ:

ــ پۇلىنى ئاكام بېرىدۇ،ــ دېدىك. پارول مۇشۇ يەردىن باشلىناتتى.

تېۋىپ بېشىنى لىككىدە كۆتۈرۈپ، خۇددى سېنىك ئىچكى دۇنيايىڭنى تەكشۈرۈپ باقماقچى بولغاندەك، ئاۋۇال باش-ئايىغىڭغا، ئاندىن كۆزۈڭگە سىنچىلاپ قاراپ چىققاندىن كېيىن، سورىدى:

ــ ئاكىلىرى كىم؟

ــ «چىنتۆمۈر باتۇر»

نۆۋەت ئۇنىڭغا كەلدى:

ــ ئاكىلىرىنىك كۆزى ئېچىلدىمۇ؟

ــ ياق، شۇڭا «تۇتىيا»غا كەلدىم.

تېۋىپنىك چوڭقۇر كۆزلىرىدە تەشۋىش، ساراسىمە ئەكس ئەتتى. سەن ھەيران قالدىك. ئۇ ئىشىككە ئالمان-تالمان قاراپ قويۇپ، جىددى شۇنىرلىدى :

ــ ھە، نېمىشقا كەلدىڭىز؟

ــ ئاكام «تۇتىيا»غا ئەۋەتىپتى.

ــ نېمە، ئاكام «تۇتىيا»غا ئەۋەتىپتى؟!ــ ئۇنىڭ كۆزلىرى تېخىمۇ چەكچىيىپ كەتتى،ــ «تۇتىيا»نى بىرى تۇنۇگۈن ئەكەتتى يا؟

تېۋىپ قانداق ھەيران قالغان بولسا، سەنمۇ شۇنداق ھەيران قالدىڭ.

ــ نېمە، ئەكېتىپ بولدى؟

ــ تۇنۇگۈن بىرى كەپتىكەن،ــ دېدى ئۇ تېپىرلاپ،ــ پارولنى ئېيتىپ، ئاخباراتلارنى ئەكەتكەن. ئەستاغپۇرۇللا... قانداق گەپ بۇ؟ ئىست-ئىست، ئۇ كاچۇڭدىكى جەڭ ئۇچۇن بەكمۇ قىممەتلىكتى!

ئۇنىڭ چىرايى ئەلەمدىن تۇتۇلۇپ كەتكەنىدى.

ئىچىڭ ئېچىشىپ، ئىزتىراپ-تەشۋىشتىن ئولتۇرالمايلا قالدىڭ، خۇددى تېۋىپقا ئوخشاش.

ــ ئۇنىڭ ئىسمىنى سورىمىدىلىمۇ؟

ــ سورىمىدىم، خۇددى سىزنىڭمۇ ئىسمىڭىزنى سورىمىغاندەك. بۇ، سىزمۇ بىلىدىغانسىز، قائىدىگە خىلاپ.

ــ باشقا گەپمۇ قىلمىدى؟

ــ قىلدى، «ئۇ قۇربان بولغاچقا، ئاكام ئۇنىڭ ئورنىغا مېنى ئەۋەتتى» دىگەندەك قىلدى... ئۇ... ئۇ چوقۇم «قۇرغۇي» شۇ!

ئۇنىڭغا قاراپ ئاغزىڭ ئېچىلىپلا قالدى.

ئۇ جىددىي، چوڭقۇر ئويغا پاتقانىدى.

سەنمۇ، ئۇمۇ ئىسكەندەر كۆڭۈلچەكلىك قىلىپ دوستىغا ــ «قۇرغۇي»غا ئىشىنىپ پارولنى ئېيتىپ قويغانلىقى ئۈچۇن، ئەتىسىدىكى جەڭدە «قۇرغۇي» تەرىپىدىن ئارقىسىدىن ئېتىپ ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى ئۇقمايتتىڭلار؛ «قۇرغۇي» گەرچە تېخى «كۆك بۆرە» ۋە ئۇنىڭ كىملىكىنى بىلمىسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئەكەتكەن ئاخباراتلارنى

«ئاراگلاردىكى بىرى كاچۇگىدىكى ھېكمىئاخۇن تېۋىپ ئارقىلىق تاغ ئوغرىلىرىغا ئاخبارات يەتكۈزۈپ بېرىۋاتىدۇ» دېگەن ئاخبارات بىلەن قوشۇپ، دۈشمەن قولىغا يەتكۈزۈپ بولغانلىقىنى ئۇقمايتتىگلار. بۇنى ئۇقۇش ئۈچۈن «قۇرغۇي»نى تاپماي بولمايتتى. بىراق، ئۇنى قانداق تاپقىلى بولىدۇ؟ ئۇ قايسى روتا، قايسى ۋىزۋوت، قايسى ئودىلىنىيىدە؟ ئۇ زادى كىم؟

بىلمەيتتىگ؛ ھېچكىم بىلمەيتتى. ئەمما، بىلمەي زادى بولمايتتى.

ــ بولۇگ، چاققان قايتىپ بېرىپ، ئاكامغا خەۋەر قىلىگ!ــ ئۇ ھەيرانلىق، گاگگىراش ئىچىدە سۈرگەن جىددىي خىياللىرىگنى بۆلۈپ، قېشىگغا يېقىن كېلىپ شۇنىرلىدى،ــ ناۋادا... ماگا بىرەر خەۋپ يېتىپ قالسا، بۇنىگدىن كېيىن «كۆگ بۆرە» بىلەن ئالاقىلىشىگ. ئۇنىگ ئىسمى غوجەخمەت، چوپانىنىگ شەيخلا كەنتىدىن... خوش!

بۇ «خوش» قەتئىي بۇيرۇق تۇسىنى ئالغانىدى.

ئۇ نېمە ئۈچۈن قائىدىگە خىلاپ ھالدا «كۆگ بۆرە»نىگ ھەقىقىي ئىسمىنى ئېيتىپ بېرىدۇ؟

بىلمەيتتىگ؛ ئۇنىگ شەرەپلىك بىر قارارغا كېلىپ بولغانلىقىنى بىلمەيتتىگ.

شۇنداقتىمۇ، سېنىگ ئاخباراتنى ئەكەتكەن ھېلىقى يىگىت ــ «قۇرغۇي»نىگ چىراي-شەكلىنى بولسىمۇ سورىۋالغۇگ بار ئىدى. بەلكىم، ئۇ «قۇرغۇي»نىگ چىرايى، بەدەن قۇرۇلۇشىدىكى ئېنىق ــ ئالاھىدە بەلگىلەردىن بىرەرىنى ئېيتىپ بېرەلىشى مۇمكىن ئىدى. بىراق، دۇكانغا ئىككى خېرىدار كىرىپ قالدى.

سەن تەشۋىش، گاگگىراش، ھەيرانلىق ئىلكىدە دۇكاندىن چىقىپ، ئېشىكىگنىگ قېشىغا كەلدىگ.

«كۆگ بۆرە؟» توۋا!

ئېشىكىگ گويا كۆگلۈگىدىكىنى چۈشەنگەندەگ، «خىت-خىت»

دىگۈزمەي، تاياق سانجىتماي، پۇتى-پۇتىغا تەگمىگەن ھالدا ئىككى تەرىپى چىغلار بىلەن قورشالغان چىغىر يولدا مەنزىلگە قاراپ چاپاتتى...

خىيالىڭ ئېشەكنىڭ سۈرئىتىدىنمۇ ئىتتىك ئىدى: ئاخىراتنى ئەكەتكەن ھېلىقى يىگىت كىمدۇ؟ «قۇرغۇي»چۇ؟ تېۋىپ ئېيتقاندەك، بۇ ئىككىسى زادى بىر ئادەممىدۇ؟ ئۇ پارولنى قانداق بىلىۋالغاندۇ-ھە؟

ئالدى-ئارقاڭغا قاراپ قويدۇڭ. ئەتراپ تىپتىنچ، پارلاق قۇياش سېنى باشلاپ غەربىي ئۇپۇققا قاراپ كېتىۋاتاتتى. خىياللىرىڭمۇ قۇياشقا ئەگىشىۋالغاندى: غوجەخمەت؟... راستىنلا شۇ غوجەخمەتمىدۇ؟ «كۆك بۆرە» يۈسۈپ بەگنىڭ ئۇرۇمچىدە ئوقۇپ كېلىپ، شەھەردە ئەپەندىچىلىك قىلىۋاتقان ئەتىۋارلىق ئوغلى غوجەخمەت شۇمىدۇ؟ «كۆك بۆرە» مەن ياخشىمۇ كۆرمەيدىغان، يامانمۇ كۆرمەيدىغان، كەينىمدىن سايىدەك ئەگىشىپ، ماڭا سۆيگۈ مەكتۇپلىرىنى ياغدۇرۇۋەتكەن، تىرنىقىنى تاتىلاپ تۇرۇپ مۇھەببەت ئىزھار قىلغان، رەت قىلسام، مىششىدە يىغلىۋەتكەن غۇجەخمەت شۇمىدۇ؟ «كۆك بۆرە» مېنى بەختلىك قىلىشقا ۋەدە بېرىپ، ماڭا بىر ئۆمۈر قۇل بولۇشقا رازى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرگەن غوجەخمەت شۇمىدۇ؟ ئۇ قانداق بولۇپ «كۆك بۆرە» بولۇپ قالغاندۇ - ھە؟

سەن تولىمۇ ھەيران قېلىۋاتاتتىڭ. «كۆك بۆرە»نىڭ غوجەخمەت ئىكەنلىكىگە زادىلا ئىشەنگۈڭ كەلمەيتتى. بىراق، ئىشەنمەي بولمايتتى. چۈنكى، سەن چوپانىنىڭ شەيخلا كەنتىدە بىرلا غوجەخمەتنىڭ بارلىقىنى ئوبدان بىلەتتىڭ، تېۋىپنىڭ يالغان ئېيتىشىمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

سەن يەنە ئالدى-ئارقاڭغا قاراپ قويدۇڭ. ئەتراپ يەنىلا تىپتىنچ. شۇڭا، يۈزۈڭنى ئېچىۋەتتىڭ. قۇياش غەربىي ئۇپۇققا قونۇشقا تەمشىلىپ تۇراتتى، خۇددى سۇمۇرۇغدەك. باھارنىڭ ئىزغىرىن شامىلى يۈزۈڭگە ئۇرۇلۇۋىدى، خىياللىرىڭ يەنە قۇياشقا ھاپاش بولۇۋالدى: غوجەخمەت، سەن قانداق بولۇپ «كۆك بۆرە» بولۇپ قالدىڭ؟ ساڭا ئىشەنسەم

بولامدۇ؟ ساڭا ئاخىرغىچە ئىشىنىشكە بولامدۇ؟

بىلمەيتتىڭ؛ غوجەخمەتنىڭ قاغىلىقتىن كېلىپ، سېنىڭ ئاۋۋال سەمەندەر بىلەن توي قىلغانلىقىڭنى، كېيىن مەتسالىلار بىلەن جەڭگاھقا قېچىپ كەتكەنلىكىڭنى، ئاناڭنىڭ پاجىئەلىك ھالدا ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى ئاڭلاپلا، ئۇنىڭغۇ ئارتاشقا بېرىپ، پىدائىيلىققا يېزىلغانلىقىنى بىلمەيتتىڭ؛ بىراق، قايسىبىر ئوفىتسېرنىڭ بۇنىڭدىن خەۋەر تېپىپ، دادىسى تۇپەيلىدىن ئۇنىڭغا ئىشەنمەي، ئۇنى ئاچچىق، تەنە گەپلەر بىلەن شۇ كۈنلا قايتۇرۇۋەتكەنلىكىنى بىلمەيتتىڭ؛ غوجەخمەتنىڭ ساڭا بولغان مۇھەببىتىنىڭ تۈرتكىسىدىلا ئەمەس، ھەققانىيەتنىڭ ئىلاھىي كۈچى، ئىلاھىي سادانىڭ تۈرتكىسىدە سەن ماڭغان يولغا كىرىشكە مەجبۇر بولغانلىقىنى بىلمەيتتىڭ؛ يۈكسەك نىيەت-ئىقبالى، نازۇك غۇرۇرى چەيلەنگەن غۇجەخمەتنىڭ ئاخىرى گومبىداڭ قوشۇنىغا قاتنىشىپ، ھەققانىيەت ئۈچۈن مەخپىي كۈرەش قىلىپ، دادىسىنىڭ، پۈتۈن جەمەتىنىڭ ئار-نومۇسىنى يۇيۇپ، شەرمەندە ھاياتىنى ئېرىغداپ، روھىي ئازاب، روھىي ھاقارەتتىن قۇتۇلۇش قارارىغا كەلگەنلىكىنى، بۇ قارارىنى مەسلەكداش دوستى ھېكمىئاخۇن تېۋىپقا ئېيتقانلىقىنى، ھېكمىئاخۇن تېۋىپ ئارقىلىق پولكوۋنىك تۇردىقارىي بەگ بىلەن جىددىي ئالاقىلىشىپ، سىلەرنى مۇھىم ئاخباراتلار بىلەن تەمىن ئېتىپ كېلىۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتىڭ. ئەگەر بىلگەن بولساڭ، ئۇنىڭدىنمۇ شۇبھىلىنىپمۇ يۈرمەيتتىڭ، ھەتتا ھەيرانمۇ قالمايتتىڭ. توساتتىن چىغلىقتىن ئىككى ئاتلىق ئادەم چىقىپ ئالدىڭنى توستى. خىيالىڭمۇ، ئېشىكىڭمۇ شىپپىدە توختىدى. سەن روپاشلارغا خاس قىلىق، تەلەپپۇز بىلەن: «ۋىيەي!...» دېگىنىڭچە ئوپۇل-توپۇل يۈزۈڭنى ياپتىڭ.

ــ نېمە ئايالسەن؟ــ دەپ سوردى ئۇلارنىڭ بىرى.

سەن تور رومالىڭنىڭ تۆشۈكلىرىدىن سىنچىلاپ قاراپ، ئۇنىڭ تونۇر بېشىدا ئوتسىنىپ ئولتۇرغانلارنىڭ بىرى ئىكەنلىكىنى جەزم قىلدىڭ.

ئۇ ماڭا بايات‌ىن بىكار قارىماپتىكەن-دە؟

سەن يەنە بىرىنىڭ كىملىكىنى پەرق ئېتىشنىڭ ئورنىغا تاپانچاڭنى ئېلىشقا تەل بولۇپ تۇردۇڭ.

ــ مەن چىمدۇلۇق. بازارغا نەرسە-كېرەك سېتىۋالغىلى كەلگەن،ــ دېدىڭ سەن تەمكىنلىك بىلەن.

ــ ھىم، نەرسە-كېرەك ئالغىلى كەپتۇمىش تېخى!ــ دېدى يەنە بىرى،ــ ئاخبارات ئالغىلى كەلگەنسەن ھەرقاچان؟

سەن ھېچنىمىنى چۈشەنمىگەن بولۇۋېلىپ، مەتۇلارچە سورىدىڭ:

ــ نېمە؟ ئاق ناۋات؟

ــ ئاخبارات دېدىم!ــ ۋارقىرىدى ئۇ كانىيى يىرتىلىپ كەتكۈدەك.

ــ قانداق نىمە ئۇ ئاخبارات دېگەن؟ يەيدىغان نېمىمۇ، كىيىدىغان نىمىمۇ، زادى نېمە؟ ئادەم بىلمىگەن نېمىنى سوراپ خۇدى!

ــ خۇپسەنلىك قىلماي، چۈشە ئېشەكتىن! ئۇنىڭ قانداق نېمىلىكىنى ھازىرلا كۆرسىتىپ قويىمىز ساڭا!

سەن ئېشەكتىن چۈشۈۋېتىپ قەستەنگە يىقىلدىڭ. شۇ يىقىلىپ-قوپۇش جەريانىدا ئۇلارنىڭ كۆزىنى غەلەت قىلىپ، قوينۇڭدىن تاپانچاڭنى ئېلىپ، ناھايىتى چەبدەسلىك بىلەن ئۇلارغا قارىتىپ ئوق ئۇزدۇڭ. بىرى ئەسكى چاپاندەك پالاققىدە يىقىلىشىغىلا، سەن چىغلىققا پارتىدە قاچتىڭ، خۇدى توشقاندەك. بىر تال ئوق قۇلىقىڭنىڭ قوناقتەك يېرىنى ئۇچۇرتۇپ كەتتى. قان مۈرەڭگە سىرغىپ چۈشتى. تور رومىلىڭ قايسىبىر ئازغانىنىڭ شېخىغا ئىلىنىشىپ قالغانىدى. ھېلىقى چېرىك سېنى ئات بىلەن قوغلاپ كېلىۋاتاتتى. سەن ئىچكىرىلەپ قېچىۋەرمەي، بىر ئويمانلىققا كىرىپ مۆكۈنۈۋالدىڭ. ئۇ سېنى «يارلىققا قاراپ قاچتى» دەپ قالدى بولغاي، يېنىڭدىنلا ئۆتۈپ كەتتى. سەن ئۇنىڭغا قارىتىپ ئوق ئۇزدۇڭ. ئۇ ئاتتىن دومىلاپ چۈشتى. ئات ئانچە يىراق بارمايلا توختىدى. سەن ئاتقا مىنىپ قاچتىڭ. ئەمما، سەن ئانچە ئۇزاققا بارمايلا قورشاۋدا

قالدىك.

* * *

سەن ئوقۇشنى شۇ يەردە توختاتماقچى بولدۇك. چۈنكى، سېنى ئۆزۈڭنىك ئەسلىمسى ـــ ئىسكەندەر ھەققىدىكى ئەسلىمە ئۆز باغرىغا چىللاۋاتاتتى.

20

بۇ چامسالدىكى جەڭدە يۈز بەرگەن ئىشلار ئىدى:

چامسالنىك يەر تۈزۈلۈشى مۇرەككەپ بولۇپ، مۇداپىئەلىنىشكە ئىنتايىن ئەپلىك جاي ئىدى. دۈشمەن دەل مۇشۇ ئەۋزەللىكتىن پايدىلىنىپ، سىلەرنىك ئالغا ئىلگىرىلەش يولۇڭلارنى توسۇپلا تۇراتتى، خۇددى تاغدەك. گەرچە سىلەر ئۈچ قېتىم ھۇجۇم قىلغان بولساڭلارمۇ، لېكىن دۈشمەننىك مۇداپىئە سېپىنى بۆسۈپ چىقالمىغانىدىڭلار. چۈنكى، سىلەرنى يوشۇرۇن پوتەيلەر بىر قەدەممۇ ئالغا سىلجىتمىغانىدى.

سىلەر بۈگۈن پوزىتسىيىگە تاك سەھەردىلا يېقىنلاپ كەلدىڭلار-دە، ھۇجۇمغا ئۆتتۈڭلار. سىلەرنىك روتىنىك ۋەزىپىسى يان تەرەپتىن كېلىپ، يار ئۈستىگە چىقىپ، پوتەينى پارتلىتىش ئىدى. شۇڭا، سىلەر شوتىلىرىڭلارنى كۆتۈرۈشۈپ ھۇجۇمغا ئۆتتۈڭلار. سىلەر يارنىك ئۈستىدىكى دۈشمەنگە يامغۇردەك ئوق ئۇزۇپ تۇرغان بولساڭلارمۇ، لېكىن يىگىتلەرنىك بەزىلىرى يار تۈۋىگە بارار-بارمايلا پاتقاققا يىقىلىپ، ئىسسىق قانلىرى بىلەن پاتقاققا سىڭىپ كېتەتتى. ئەگەر ئۇرۇش يەنە مۇشۇنداق داۋاملىشىۋېرىدىغان بولسا، يار ئۈستىگە چىقىپ، دۈشمەننىك يوشۇرۇن پوتىينى پارتلىتىش ئۈياقتا تۇرسۇن، روتاڭلار پۈتۈنلەي تۈگىشىشى

مۇمكىن ئىدى.

دەل شۇ پەيتتە پولكنىك مىناميوتچىلار ژىرزۇوتى يېتىپ كەلدى-دە، يار ئۇستىدىكى دۇشمەنگە ئايماي ئوق ئېتىشقا باشلىدى. سىلەر بىردىنلا جانلىنىپ كەتتىگلار.

ـ مەتسالى، بىزنى قوغدا!

سەن شوتىنىك ئالدىنى، ئىسكەندەر كەينىنى كۆتۈرۈپ يۈگۈردۇگلار. مەتسالى سىلەرنى قوغداپ بىللە يۈگۈردى. ئاخىر يار ئاستىغا كەلدىگلار-دە، شوتىنى يارغا تېرەپ، سەن شوتىغا ياماشتىك. يارنىك ئۇستىگە بېشىگدىن بۇرۇن ئاپتوماتىگنىك ئىستوۋۇلى چىقىپ بولدى. قارىسىغلا سىيرىپ ئون نەچچە پاي ئوق ئېتىۋەتكەندىن كېيىن، يارنىك ئۇستىگە دىككىدە سەكرەپ چىقىپ، يۇمىلىنىپ تۇرۇپ ساگا ئوق ئېتىشقا تەمشىلگەن ئۇچ دۇشمەننى يەر غاجاتتىك. ئۇمىد ئەمدى تۇغۇلغاندى، خۇددى ئاۋۇ تاغ زۇلپىسىدىن تۇغۇلغان سەبىي قۇياشتەك.

ـــ ھۇررا!

گۇمبۇرلەشىلەر ئارىسىدا ئاۋازىك جاراڭلىدى، گويىاكى گۇلدۇرماممەك. سەن بىر قورام تاشنىك دالدىسىغا كىرىۋېلىپ، يار لېۋىگە قۇزغۇنەدەك قونۇۋېلىپ يىگىتلەرگە ئوق ياغدۇرۇۋاتقان چېرىكلەرگە ئوق ئۇزۇشكە باشلىدىك. ئۇلار يار ئاستىغا موللاقلاپ چۇشەتتى، مىسالى تاپقا ئۆزىنى ئاتقان قۇزغۇنەدەك. يار لېۋىدە ئاۋۇال ئىسكەندەرنىك، ئاندىن مەتسالىنىك بېشى كۆرۈنۈپ، «ھايت-ھۇيت» دەپ بولغۇچىلا يارنىك ئۇستىگە يىگىتلەر تېرىلىپ كەتتى، بەئەينى يەردىن ئۇنگەنەدەك. يېرىم سائەتتەك ئېتىشىشتىن كېيىن، دۇشمەن پوتەي تەرەپكە قاراپ قاچتى، سىلەر قوغلىدىگلار، قوغلاپ-قوغلاپ ئۇلارنى ئىستىھكاملىرىغا قاماپ قويدۇگلار. شۇنىك بىلەن يەنە بىر مەيدان جەك باشلاندى. دۇشمەننىك ئۇچ يوشۇرۇن پوتىيىدىن ئوق يامغۇردەك ياغاتتى. مۇشۇ پوتەيلەرنى پارتلاتمىغۇچە پولك ئومۇمىيۈزلۈك ھۇجۇمغا ئۆتەلمەيتتى.

ـ ئىسكەندەر...

سەن ئىككى پوتەينى پارتلىتىشقا بۇيرۇق بېرىپ بولۇپ، ئۇچىنچى پوتەينى پارتلىتىشقا بۇيرۇق بېرىشكە تەمشىلىپ، ئەمدىلا ئېغىز ئاچقان روتا كوماندىرىنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ:

ـ مەن باراي!ـ دېدىڭ ئىسكەندەر ئۇچۇن.

ـ ماڭ!

پوتا كوماندىرى ساڭا بۇيرۇق بەردى. سەن يەر بېغىرلاپ پوتەيگە قاراپ ئىلگىرىلىدىڭ. ھەممىسى سىلەرنى - پوتەينى پارتلىتىشقا ماڭغانلارنى قوغداۋاتاتتى.

«ئەي مېھىر-شەپقەتلىك خۇدا، مېنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلا، ماڭا نۇسرەت ئاتا قىل، پوتەينىڭ ئۇچەي-قارنىنى كۆككە سورۇشنى نىسىپ ئەت!»

سەن شۇنداق ئىلتىجا قىلغىنىڭ بىلەن، جەنىنەت ساداسى بىلەن تولغان يۇرىكىڭنىڭ يان-بېلىڭدە ئۇچۇپ تۇرغان ئوقلار، تاغۇ تاشلارنى تىترىتىپ، زېمىننى لەرزىگە سېلىپ، گۈمبۇرلەپ پارتلاپ تۇرغان گرانات، مىنامیوت ئوقلىرى بىلەن كارى يوق ئىدى. تاغۇ تاشلار تىترىگىنى بىلەن، يۇرىكىڭ تىترىمەيتتى؛ زېمىن لەرزىگە كەلگىنى بىلەن، ۋۇجۇدۇڭ لەرزىگە كەلمەيتتى. ئەگەر «تىترىدى، لەرزىگە كەلدى» دېيىش تۇغرا كەلسە، يۇرىكىڭ، ۋۇجۇدۇڭ كەلگۈسىدىكى ھۆر ھايات، ھۆر زامان تەقەززاسىدىن تىترەيتتى، لەرزىگە كېلەتتى.

سەن يېقىن كەلگۈسىدىكى دەل شۇ ھۆر ھايات، ھۆر زامانىنىڭ تەلپۈندۇرۇشى بىلەن ئېھتىيات بىلەن ئالغا ئىگىرىلەيتتىڭ؛ سەن داداڭنىڭ، ئىنقىلابىي قۇربانلارنىڭ، بەختسىز، ئەركسىز خەلقىڭنىڭ قىساسى، بۈيۈك روھىنىڭ تۇرتكىسىدە جەسۇرانە ئالغا ئىلگىرىلەيتتىڭ...

ئاخىر پوتەيگە يەتتە - سەككىز قەدەم يېقىنلاپ كەلدىڭ. بىر ئويمانغا چۈشۈۋېلىپ، ئارقاڭغا قاردىڭ. ئارقاڭدىن پوتەينى پارتلىتىشقا

كېلىۋاتقان يىگىتلەر بىر - بىرلەپ يىقىلىۋاتاتتى. سەن پارتىلاتقۇچنىڭ پىلىكىنى بارمىقىڭغا يۆگەپ، ئەمدىلا ئېتىلىپ چىقاي دەپ تۇرۇشۇڭغا، بىر نەرسە ئۈستىڭگە چۈشتى. سەن ئۇنىڭ ئاستىدا قالدىڭ. بۇنىڭ نېمە ئىشلىقىنى ئاڭقىرىپ بولغۇچە، غايەت كۈچلۈك پارتىلاش بىلەن تەڭ سەن پارتىلاتماقچى بولغان پوتەينىڭ كۈلى كۆككە سورۇلۇپ كەتتى. پارتىلاش بېسىققاندىن كېيىن، ئۈستۈڭدىكى ھېلىقى نەرسىنى كۆچەپ ئىرغىتتىڭ. ئۇ نەرسە ئۈستۈڭدىن سىيرىلىپلا چۈشتى. ئۇنى كۆرۈپ شۇنداق ھەيران قالدىڭ.

ــ زۇمرەت، زۇمرەت!

شۇنداق، ئۇ زۇمرەت ئىدى؛ خۇددى سەندەكلا كەلگۈسىدىكى ھۆر دۇنيا ھەققىدە پىچىرلاپ تۇرۇپ سەن پارتىلاتماقچى بولغان پوتەينىڭ كۈلىنى كۆككە سورۇۋەتكەن سابىق سۆيۈملۈك خوتۇنۇڭ، ھازىرقى ئوماق سىگىلىڭ زۇمرەت ئىدى. ئۇ يۈز - كۆزى خۇددى لەۋلىرسىمان قىپقىزىل قانغا بويالغان ھالدا ھوشسىز ياتاتتى. ئۇنى قۇچىقىڭغا ئالدىڭ.

ــ زۇمرەت، كۆزىڭنى ئېچىگە!

يۈرىكىڭ شادىيانە كۈي بىلەن ئويناقشىدى، چۈنكى زۇمرەت كۆزىنى ئاچقانىدى.

ــ تېز!... تېز!...

ئۇ بۇيرۇق قىلدى. سەن پارتىلاتقۇچنى كۆتۈرۈپ، ئويماندىن خۇددى ئارسىلاندەك ئېتىلىپ چىقتىڭ - دە، گاھ يۈگۈرۈپ، گاھ ئۆملەپ، گاھ ئويداڭ - چوڭقۇرلارغا ئۆزۈڭنى ئېتىپ، ئاخىر يەنە بىر پوتەينىڭ ئاغزىغا كەلدىڭ. پارتىلاتقۇچنى يوشۇرۇن پوتەينىڭ ئۈستىگىلا تاشلاپ، ئۆزۈڭنى بىر ئويمانغا ئاتتىڭ، خۇددى زۇمرەتتەك. غايەت زور پارتىلاش سېنى بايقىدىنمۇ بەكرەك توپىغا كۆمۈۋەتتى. سەن ئورنىڭدىن تۇرۇپ، بار ئاۋازىڭ بىلەن توۋلىماقچى بولدۇڭ. لېكىن، دەل شۇ چاغدا زۇمرەتنىڭ ئاۋازى جاراڭلىدى:

ـ باتۇر يىگىتلەر!...

ئۇنىڭ ئاۋازىنىڭ ئاخىرى پەسىيىپ كېتىۋىدى، سەن تولۇقلىدىڭ:

ـ ئالغا !...

يىگىتلەر ئۇچۇنچى پوتەيىنىڭ پارتىلىشىنى كۈتمەي، ھۇررا سادالىرىنى ياڭرىتىپ ئاتاكىغا ئۆتتى. شىددەتلىك ئېتىشىش باشلاندى... ئاخىر دۈشمەن كۈيباغقا قاراپ قاچتى. قىش قۇياشى تەنتەنە بىلەن كۈلۈپ، سىلەرنى باغرىغا ئالدى. خۇددى مەتسالى سېنى تەبرىكلەپ باغرىغا ئالغاندەك. بىردىنلا ھەمساۋاق دوستۇڭ ئىسكەندەر يادىڭغا كېلىپ قالدى. چۈنكى، سەن ئۇنىڭمۇ دوستانە باغرلىشىغا، دوستانە تەبرىكلىشىگە تەشنا ئىدىڭ. ئەمما، ئۇ ھېچ يەردە كۆرۈنمەيتتى.

ئۇ نېمىشقا قېشىمغا يۈگۈرۈپلا كەلمەيدۇ؟ نېمىشقا يۈگۈرۈپلا كېلىپ، مېنى باغرىغا باسمايدۇ؟ نېمىشقا خۇددى مەتسالىدەك غەلبەمنى، ھايات قالغانلىقىمنى تەبرىكلىمەيدۇ؟ جەڭدىن ساق چىقىش، بولۇپمۇ پوتەي پارتىلىتىشتىن ساق قايتىپ چىقىش جەڭچى ئۇچۇن بىر مۆجىزە ئەمەسمۇ !

شۇلارنى ئويلاپ، مەتسالىنىڭ باغرىدىن سۈغۇرلۇپ چىقىپ، ئۇنىڭدىن:

ـ مەتسالى، ئىسكەندەر قېنى؟ ــ دەپ سورىدىڭ.

ـ تاڭ؟

ئۇمۇ ئەتراپىغا ئەنسىزانە نەزەر بىلەن قارىدى. ئىسكەندەر يەنىلا ھېچ يەردە كۆرۈنمەيتتى.

ـ ئۇ سەن بىلەن بىللە ئىدى يا؟

ـ بىللىغۇ ئىدى، ئاتاكىغىقۇ بىللە ئۆتكەن... ئارقامدىن ماڭغاندەكقۇ قېپتى شۇ... ۋاي خۇدايىمەي...

سىلەر ئۇنى ئىزدەشكە باشلىدىڭلار.

ـ ئىسكەندەر!

ـ ئىسكەندەر!

چامسالىنىڭ تاغلىرىمۇ سىلەرگە يارەملەشتى:

ـ ئىسكەندەر!

ئاخىر ئۇنى مەتسالى ئۆزى تاپتى.

ـــ سەمەندەر، ئۇ بۇ يەردىكەن!

سەن يۈگۈرۈپلا كەلدىڭ. ئىسكەندەر دۈم ياتاتتى. ئوق دۈمبىسىدىن تەگكەنىدى. ئۇنى قۇچىقىڭغا ئالدىڭ. ئۇ تېخى هايات، ئەمما چىرايىدا قان دىدارى قالمىغاندى.

ـ ئىسكەندەر، ئىسكەندەر، كۆ... كۆزۈڭنى ئاچقىنە، ئاداش!

ئۇ ناهايىتى تەستە كۆزىنى ئاچتى. ئۇنىڭ ئويچان كۆزلىرىدىكى هايات مەشئىلى پىلدىرلاپلا قالغاندى، گويياكى جىنچىراغدەك.

ـــ مە... مە... مە...

ئۇنىڭ كۆزلىرىدىكى هايات مەشئىلى «مە... مە...» بىلەن ئۆچتى؛ ئۇنىڭ لەۋلىرى «مە... مە...» بىلەن جۈپلەشتى.

ئۇ نېمە دېمەكچى بولغىيتتى ؟

بىلمەيتتىڭ.

ـ ئىسكەندەر!

ـ ئىسكەندەر!

ئىككىگىلار شۇنداق ئەلەملىك ۋارقىراپ، ئۇنى تالىشىپ تۇرۇپ باغرىڭلارغا باستىڭلار؛ تالىشىپ تۇرۇپ يۈز - كۆزلىرىگە يۈز - كۆزلىرىڭلارنى سۈركەپ، هەسرەت بىلەن يىغلىدىڭلار. هەسرەتلىك ئۆكسۈشلىرىڭلار چامسالىنىڭ تاغۇ تاشلىرىنى ئېزىپلاۋەتتى، بولۇپمۇ مەتسالىنىڭ يىغىسى؛ كۆز يېشىڭلار چامسال تۇپرىقىغا يامرىدى، مىسالى كەلكۈندەك، بولۇپمۇ مەتسالىنىڭ ياشلىرى؛ ئۇنى باغرىلاپ - باغرىلاپ، ئاخىر باغرىڭلارغا سىڭدۈرۈپلاۋەتتىڭلار، بولۇپمۇ مەتسالى!

سەن مەتسالىنىڭ دوستلىرىغا بولغان ساداقىتىدىن ئىلاهىي هېسسىياتتا سۆيۈندۈڭ.

ـ ئۇ تەجەللى ھەزرىتىم ھەققىدە قىسسە يازماقچىدى!

ـ «قىسسەمنى ئەمدى قورال بىلەن يازمەن» دېگەنتى!

ـ ئاخىرى دېگىننىنى قىلدى!

بېشىگنى كۆتۈردۈڭ. يۈزۈڭگە موللا ئايۇپ، نىياز، سادىقلارنىڭ كۆز ياشلىرى تورۇكلاپ تۆكۈلدى، خۇددى يامغۇردەك.

شۇنداق، ئىسكەندەر تەجەللى ھەققىدىكى قىسسىسىنى يېزىپ تاماملىغانىدى، قەلەم بىلەن ئەمەس، قورال بىلەن.

ئۇ يەنە قورال بىلەن ئۆزى ھەققىدىكى قىسسىسىنىمۇ تاماملاپ بولغانىدى، بۇ مەڭگۈ يادلىنىدىغان، مەڭگۈ يادلىنىدىغان، مەڭگۈ ئوقۇلىدىغان، ئەۋلادلارغا مەڭگۈ ساغلام روھ ۋە ھاياتىي كۈچ بەخش ئېتىدىغان يوقالماس قىسسە ئىدى.

سەنمۇ شۇنداق قىسسە يازالارسەنمىكىن؟

يازمەن، چوقۇم يازمەن ! شۇنداق ئۇلۇغۋار قىسسىلەرنى يېزىپ، دادامنىڭ، ئىسكەندەرنىڭ، بارلىق ئىنقىلابىي قۇربابىلارنىڭ روھىنى خۇش قىلىمەن! ئەۋلادلىرىمنى ئۆزۈمدىن پەخىرلەندۈرۈپ، ئۇلارغا ئوغۇزخانچە ساغلام روھ بەخش ئېتىمەن!

* * *

سەن خىيالىڭنى يىغىپ، ئىختىيارسىز پىچىرلىدىڭ:

راست، ئاتاكىغا ئۆتكەن ئادەمنىڭ قانداق بولۇپ دۇمبىسىدىن ئوق تېگىدۇ؟ بۇنىڭدىن ئەجەپ گۇمانلانماپتىكەنمەنيا؟ ئەسلى ئىسكەندەرنى ‹قۇرغۇي› ئېتىۋېتىپتىكەن ـ دە؟...

قەلبىڭدە بىسىپ بولمايدىغان غەزەپ كۆۋىدى: «خەپ، ‹قۇرغۇي!› »

«قۇرغۇي» كىم؟ «قۇرغۇي» زادى كىم بولغىيتى؟

سەن تەئەججۇپلىك خىياللىرىڭنى يېغىپ، كىتابنىڭ «ئەجدىها ئاغزىدىن قايتىپ چىقىش» دېگەن قىسمنى ناھايىتى ئالدىراپلا ئوقۇشقا باشلىدىڭ، خۇددى زۇمرەت ساڭا «قۇرغۇي» نىڭ كىملىكىنى ھازىرلا دەپ بېرىدىغاندەك.

21

ئەجدىها ئاغزىدىن قايتىپ چىقىش

سوراق باشلىنىش ئالدىدا تۇراتتى. سەن ھەممىگە تەييارلىنىپ قويغانىدىڭ. سىم قامچىلارنىڭ ئۆتمەي قېلىشىدىن ئەنسىرىگەن چېرىكلەر سېنى كۆڭلەكچان قىلىپ، تۆۋرۈككە مەھكەم باغلۇۋېتىشكەنىدى.

كەچكى قۇياشنىڭ پەنجىرىدىن بالقىپ كىرىۋاتقان قىزغۇچ نۇرلىرى قەتئىنىيەت چېقىنداپ تۇرغان قەھرىلىك چېھرىڭدە جىلۋە قىلۋاتقانىدا، سوراق رەسمىي باشلاندى.

ئوتتۇرا بوي، دوغلاققىنە كەلگەن، بارماقتەك يوغان قاشلىرى ئاستىدىكى چوڭ - چوڭ كۆزلىرى قاپقارا، قىزىرىپلا تۇرىدىغان يۇپيۇمىلاق يۈزى ئادەمنىڭ ھەۋىسى كەلگۈدەك دەرىجىدە چىرايلىق بۇ سوراقچىغا قاراپ، سېنىڭمۇ نەپرىتانە ھەۋىسىڭ كەلدى. چۈنكى، ئۇنىڭ كېلىشكەن شۇ قەددى - قامىتىدە ستەمكارانە جەزبىدارلىق ئەكسىلىنىپ تۇراتتى؛ ئۇنىڭ شۇ چىرايلىق نۇرانە كۆزلىرىدە شۇملۇقانە گۈزەللىك ئەكسىلىنىپ تۇراتتى؛ ئۇنىڭ شۇ ئايسىمان يۈز، ياقۇتسىمان لەۋلىرىدە شۇملۇقانە تەبەسسۇم ئەكسىلىنىپ تۇراتتى؛ ئۇنىڭ شۇ قايماقسىمان يۇمشاق تىللىرىدا ھىيلىگەرانە تىنىچلىق، ھىيلىگەرانە ئاق كۆڭۈللۈك، ھىيلىگەرانە ئىنسانپەرۋارلىك بالقىپ تۇراتتى.

ئەمما، سەن سوراقلارغا ئۆز لايىقىدا جاۋاپ بېرىۋەردىڭ. سوراق

ۋاقتى ئۇزارغانسېرى جاۋابلىرىڭ «ھەئە» ، «ياق» ۋە جاھىلانە سۆكۈت بىلەن چەكلىنىپ قالدى. سوراقچى ئاخىر ئاساسىي مەقسەتكە ئۆتتى:

ـ تېۋىپ بەرگەن ئاخباراتلارنى نەگە كۆمۈپ قويدۇڭ؟

چۈنكى، سېنى ئاختۇرۇپ، ھېچ نەرسە تاپالمىغاندىن كېيىن، شۇنداق گۇمانغا كېلىشكەنىدى.

ـ تېۋىپ ماڭا ھېچنېمە بەرمىدى.

ـ ئەمسە نېمە دېدى؟

ـ ھېچنىمە.

ـ «كۆك بۆرە» دېگەن كىم ئۇ؟

ـ «كۆك بۆرە» دېگەن كۆك بۆرىدۇ شۇ!

ـــ سەن تولا خۇپسەنلىك قىلما، گەپ ـ سۆز، مېڭىش ـ تۇرۇشلىرىڭدىن پىشقان ھەربىيلىك مانا مەن دەپ چىقىپ تۇرىدۇ، تېنىۋالمەن دەپ خام خىيال قىلما. ئېيتە، سىلەرنى ئاخباراتلار بىلەن تەمىنلەۋاتقان بىزنىڭ ئىچىمىزدىكى «كۆك بۆرە» دېگەن زادى كىم؟!

ـ تاڭ ئەمسە... بىلمىگەن گەپنى سوراۋېرىپ خۇدى!... ئۇنى سىلەر بىلمىسەڭلار، مەن نەدىن بىلەي؟

ـ ھىم، خۇپسەنلىك قىلىپ پايدا ئالالمايسەن، پاسكىنا جالاپ! ـــ دېدى تاقىتى تاق بولۇشقا باشلىغان سوراقچى سېنى ھاقارەتلەپ، ـــ ئېيتە، ئاخباراتلارنى نەگە كۆمۈپ قويدۇڭ؟! «كۆك بۆرە» دېگەن زادى كىم؟!

...ـ

سىم قامچىلار تارسىلداپ تېگىشكە باشلىدى. سەن قىيناقلارغا سەمەندەرچە روھ بىلەن بەرداشلىق بېرىش ئۈچۈن، لېۋىڭنى چىڭىدە چىشلىدىڭ. سىم قامچا جان ـ جېنىڭدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتاتتى. كۆڭلەكلىرىڭ تىتىلىپ، قامچا ئىزلىرىدىن قان چۈۋۈلۈپ چىقىۋاتاتتى...

قاتتىق چىشلەنگەن لېۋىڭدىن قان سىرغىپ چىقىپ، لەۋلىرىڭ

قىيقىزىل بويالدى. خۇددى قىزىل ياقۇتتەك. كۆزلىرىگىدىن ياش بىلەن قوشۇلۇپ غەزەپ - نەپرەت ۋە قىساس يالقۇنى پارتىلاپ چىقتى، گويا كى ئىبراھىم ئەلەيھىسالامنى كۆيدۈرۈش ئۈچۈن يېقىلغان ئوت يالقۇنىدەك. ئەت - يېنىگىدىن قان بىلەن قوشۇلۇپ ئۇلۇغۋارانە روھ ئېتىلىپ چىقتى، مىسالى ئوغۇزخان روھىدەك، سادىر پالۋان روھىدەك، نۇزۇگۇم روھىدەك!

هوشۇگىغا كەلگەندە توگلاپ، تىترەپ تۇراتتىگى. ئاستا ئۆرە بولدۇگى. قاپقاراگىغۇ، مۇز ئۆرلەپ تۇردىغان بۇ سوراقخانىدا قانچىلىك هوشسىز ياتقانلىقىگىنى هېس قىلالمىدىگى. سوراقتىن بۇرۇن چاپىنىگى تاشلاپ قويۇلغان بۇلۇگىغا ئۆمىلەپ بېرىپ، چاپىنىگىنى سىلاپ - سىيپاشتۇرۇپ تۇرۇپ ئاران تاپتىگى.

تىترەكلىرىگى توختىدى. سىم قامچىنىگى ئىزلىرى چىدىغۇسىز دەرىجىدە پىژىلداپ ئېچىشىپ، جېنىگىنى قاقشىتاتتى. «قۇرغۇي»نىگى قىلمىشى يۇرىكىگىنى غاجايتتى. «كۆگ بۆرە» نېرىۋىلىرىگىنى هەيران قالدۇراتتى.

«كۆگ بۆرە» راستىنلا شۇ غوجەخمەتمىدۇ؟ ئۇ قانداق بولۇپ «كۆگ بۆرە» بولۇپ قالغانىدۇ؟ «قۇرغۇي» زادى كىمىدۇ؟ تېۋىپ قېچىپ كېتەلىگەنمىدۇ؟... ئەگەر قولغا چۈشۈپ قالغان بولسا، بەرداشلىق بېرەلەرمۇ؟ «كۆگ بۆرە»نى ئاشكارىلاپ قويارمۇ؟

سەن جۆيلۈپ، كىملەرنىدۇر يەتمىش پۇشتىغچە تىللاپ - قارغاپ، كىملەرگىدۇر قەسەم بېرىپ، كىملەرنىگىدۇر ئىسمىنى چارقىرىپ دېگەندەگ تاگ ئاتقۇزدۇگ.

كۆزۈگىنى ئاچقانىدا، سوراقخانا ئىچى شەپەق جىلۋىسى بىلەن تولغانىدى. ئاخشام تاپالمىغان بۆز ياغلىقىگ يەنە بىر بۇلۇگىدا توپىغا مىلىنىپ ياتاتتى.

ئورنىگىدىن تۇردۇگ؛ ئورنىگىدىن ناھايىتى تەستە تۇرۇپ تامغا يۆلەنىگ، هوزۇرلۇق ئەسنىگ. غۇلىچىگىنى كەگ ئېچىپ كېرىلىگ،

خۇددى ئاق قۇدەك. ئەت - يېنىڭغا چاپلىشىپ كەتكەن كۆڭلىكىڭ ئاجراپ، جاراھەتلىرىڭ پىژىلداپ ئېچىشىپ كەتتى. چىرايىڭنى پۈرۈشتۇرۇپ، لېۋىڭنى يالىدىڭ. ئۇگە - ئۇگىلىرىڭ، بېغىش - بېغىشلىرىڭ سىرقىراپ ئاغرىيتتى. بېشىڭ قېيىپلا تۇراتتى. پىشانەڭگە چاپلىشىپ كەتكەن چاچلىرىڭنى چىداپ تۇرۇپ ئاجرىتىپ تۈزەشتۈردۇڭ.

جاراھەتلىك چېھرىڭدە قۇياش جىلۋە قىلاتتى.

«خەپ، ‹قۇرغۇي› ، تۇتۇۋالدىغان بولسام!...»

قەلبىڭدە قەسەم، غەزەپ مەۋج ئۇراتتى.

بىراق، بۇ قەسەم، غەزەپلىرىڭ ئۈمىدتىن دېرەك بەرمەيتتى. قەلبىڭنى چەكسىز ئۈمىدسىزلىك قاپلىۋالغانىدى. ھاياتىڭدىن پۈتۈنلەي ئۈمىد ئۈزگەنىدىڭ. بەلكىم، بۈگۈن يا ئەتە... ئىشقىلىپ، دۈشمەنلىرىڭ سېنى سۆرەپ ئولتۇرمايدىغانلىقىنى بىلەتتىڭ.

«ئەي، مېھىر - شەپقەتلىك، ھەممىگە قادىر خۇدا، ئانامنىڭ ياتقان يېرىنى جەنەتتە قىلغىن!... دادامنى ھەققانىيەت مەيدانىغا قايتۇرۇپ كېلىپ، مېنىڭ، ئانامنىڭ، ئەجدادلىرىمنىڭ يۈزىنى يورۇق، روھىنى خۇش قىلغىن! سەمەندەر ئاكامنى، مەتسالىنى خەۋىپ - خەتەر، بالا - قازادىن ساقلىغىن! ئىنقىلابىمىزغا نۇسرەت ئاتا قىلغىن!»

ماغدۇرسىزلىنىپ، سىيرىلىپ - سىيرىلىپ ئولتۇرۇپ قالدىڭ. توپىغا مىلىنىپ ياتقان ياغلىقىڭ شۇ پېتى قېلىۋەردى...

شۇنداقتىمۇ، سەن ئۆزۈڭنىڭ مەۋجۇتلىقىنى سېزىپ تۇراتتىڭ؛ سىرتتىكى قاراۋۇللارنىڭ يۆتىلىشىلىرىنى، گازارمىدىكى ۋاراڭ - چۇرۇڭلارنى، ھەرىكەت- تىۋىشلارنى سېزىپ تۇراتتىڭ؛ سوراقخانا ئىشىكىنىڭ «غا... ر...ت» قىلىپ ئېچىلىپ، قايسىبىر چېرىكنىڭ «نان يە...» دەپ دوق- ئاھانەت قىلغانلىقىنىمۇ ئاڭلىدىڭ. بىراق، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى سوراقخانىدا ئەمەس، باشقا بىر ساماۋى دۇنيادا سېزىپ تۇراتتىڭ.

ئاستا - ئاستا ئەسلىگە كېلىپ كۆزۈڭنى ئاچتىڭ. ساماۋى دۇنيادا قانچىلىك ئۇزۇن ياشىغىنىڭنى ئۇقمايتتىڭ.

چۈش بولدىمىكىن؟ پېشىن بولدىمىكىن؟

بىلمەيتتىڭ.

باش قېشىڭدا بىر كۆيۈك زاغرا، بىر جام سۇ تۇراتتى.

«ئۆلمىگەن جاندا ئۈمىد بار» دەپتىكەن، يەپ - ئىچكەچ تۇراي، ئۆلسەكمۇ توقراق ئۆلەي.

ئۇسساپ كەتكەنىدىڭ. جامنى ئېلىپ، مۇزدەك سۇنى ئاچ كۆزلەرچە سۈمۈرۈۋىڭ. ئېشىپ قالغان سۇغا نانىنى ئۇششاق - ئۇششاق ئوشتۇپ چىلاپ قويۇپ، يۇمشىغاندا ئىشتىها بىلەن يېيىشكە باشلىدىڭ. ئاستا - ئاستا ماغدۇرۇڭغا كەلدىڭ. نېرۋىلىرىڭ تېتىكلىشىپ، تەپەككۇرۇڭ يەنە قانىتلاندى...

سەن ئىككىنچى قېتىملىق سوراقنى تەققەززالىق بىلەن كۈتۈشكە باشلىدىڭ.

كۇن ئولتۇرغۇچە كۈتتۈڭ...

قاش قارايغۇچە كۈتتۈڭ...

زېمىن قاپقارا تۇن پەردىسىگە ئورالغاندا، بەختىگە يارىشا سوراق يەنە باشلاندى.

پانار سوراقخانىنى گۈگا يورۇتۇپ تۇراتتى. تۇنۇگۈنكى سوراقچى گەلەپى شىمنىڭ يانچۇقىغا قولىنى سېلىپ، ئۇيان - بۇيان ماگاتتى. يەڭلىرى شىلمايلانغان ئىككى چېرىك بۇتتەك قېتىپ قېلىشقان، ئەمما قوللىرىدىكى سىم قامچىلىرى سۈرلۈك تولغىنىپ تۇراتتى، خۇددى چار يىلاندەك.

بۇگۇن سەن ئىككى قولۇڭدىن تورۇسقا ئېسىلغانىدىڭ. پۇتۇڭ يەرگە تېگەر - تەگمەي، لەرزان مىدىرلاپ تۇراتتى، گويا كى باھار شامىلىدىكى مەجنۇنتاللاردەك.

سوراق باشلاندى:

ئوخشاش سوئال، ئوخشاش جاۋاپ، ئوخشاش ھەيۋە، ئوخشاش تەھدىت، ئوخشاش قەھرىمانە سۆكۈت...

ئۇلار ئاخباراتتىنمۇ بەكرەك «كۆك بۆرە»گە قىزىقىۋاتاتتى.

سوراقچىنىڭ تاقىتى توشقاندى؛ كۆزلىرى ۋەھشىيانە تەبەسسۇم بىلەن چاقناپ كەتكەندى. گىلاستەك قىزىرىپ تۇرىدىغان نېپىز لەۋلىرى تىنىمسىز لىپىلدايتتى.

ـ ئەكىرا! ـ دەپ ۋارقىرىدى ئۇ.

نېمىنى ئەكىردىغانىدۇ؟... تېۋىپنى ئەكىرەمدىغاندۇ؟ يۈزلەشتۈرگىلى؟ يۈزلەشتۈرگۈدەك نېمە بار؟

ھىم، تېۋىپ ئىقرار قىلغان ئوخشىمامدۇ؟... ئۇ ئىقرار قىلغان بولسا، مېنى يەنە سوراق قىلىۋېرىشنىڭ نېمە ھاجىتى؟... دېمەك، تېۋىپ قېچىپ كېتەلەپتۇ ـ دە.

خاتالاشتىڭ. چۈنكى، تېۋىپ قېچىپ كېتىشكە ئۇلگۈرەلمىگەچكە، تۇتقىلى كەلگەن چېرىكلەر بىلەن پۇخادىن چىققۇدەك ئېتىشىپ، ئاخىر مەردلەرچە قۇربان بولغانلىقىنى ئۇقمايتتىڭ.

ئىشككە قارىدىڭ. ھايال ئۆتمەيلا بىر چېرىك ئوتقاشتەك قىزىتىلغان بىر لاخشىگەرنى كۆتۈرۈپ كىردى. سوراقچى لاخشىگرنى ئۇنىڭ قولىدىن يۇلۇپلا ئېلىپ، ئالدىڭغا كەلدى ۋە يۈزۈڭگە يېقىن ئەكىلىپ:

ـ ئېيتە! ئېتىمساڭ...! ـ دېدى.

ئوت تەپتى يۈزۈڭنى قىزىتىشقا باشلىغانىدى. لاخشىگرنىڭ تەپتى شۇنداق قاينىاق ئىدى، خۇددى مەتسالىنىڭ ئوتلۇق نەپەسلىرىدەك.

ـ مەن... مەن دەي!... مەن ھەممىنى دەي!...

كۆزلىرىڭ چەكچىيىپ، يۇلقۇندۇڭ، تىپىرلىدىڭ.

سوراقچىنىڭ چېھرىدە غەلبە شادلىقى ئەكس ئەتتى. ئۇ لاخشىگرنى سەندىن يىراقلاشتۇرۇپ سورىدى:

ـ ئېيتە، «كۆك بۆرە» دېگەن زادى كىم؟

ـ «كۆك بۆرە»نىڭ كىملىكىنى بىلمەيمەن، بىراق... بىراق... كۆمۈپ قويغان ئاخباراتنى تېپىپ بېرەي.

ـ ياخشى! ياخشى!

سوراقچى غالىبانە ھىجايدى.

سەن بوشىتىلدىڭ. كىيىملىرىڭنى كىيىپ، ياغلىقىڭنى مەھكەم ئوراپ.

قانچىلىك دۇشمەن قوشار؟ بەلكىم، ئۆلۈپ كېتىشىم مۇمكىن... تەۋەككۈل! ئەلۋىدا، مەتسالى، سېنى ئاللا ئۆز پاناھىدا ساقلىغاي... ئاللا ساڭا سېخىيلەرچە بەخت ئاتا قىلغاي!... بارلىق ساۋابلىرىمنى ساڭا ئاتىدىم... ئۇ دۇنيادا ـ جەنەتتە سېنى كۈتىمەن.

سەن ئون نەچچە چېرىكنى باشلاپ، تۇنۇگۈنكى نەق مەيدانغا كېتىۋاتاتتىڭ. قەلبىڭدە ئاجىزانە بىر ئۈمىد قىمىرلايتتى، خۇددى كەچ كۈزدىكى نىمجان قۇرتتەك.

ـ قەيەردە؟ ـ دەپ سورىدى چېرىكلەرنىڭ بىرى.

ـ قاراڭغۇدا... تازا پەرق ئېتەلمەيۋاتىمەن. بوشراق ئالدىرىتىڭلار ئادەمنى تەمتىرەتمەي.

سەن تۆت ئەتراپقا سىنچىلاپ قارايتتىڭ، ئۇيان ـ بۇيانغا ماڭاتتىڭ. بۇ دۇشمەن ئىشغالىيىتىدىكى زېمىن بولغاچقا، چېرىكلەر تولىمۇ خاتىرجەم ھالدا ساڭا يەتتە ـ سەككىز قەدەم ئارىلىق قالدۇرۇپ، بەخرامان ئەگىشىپ كېتىۋاتاتتى.

تاپتىڭ، ئاخىر تاپتىڭ.

يوغان بىر تۈپ ئازغان، ئۇچىغا بىر گەز ئۇزۇنلۇقتا قىزىل لاتا چېگىلگەن...

سەن شۇ ئازغاننىڭ تۈۋىنى كولىدىڭ. چېرىكلەر بەش- ئالتە قەدەم نېرىدا غۇڭمەكلىشىپ، سېنىڭ ھەركىتىڭگە قاراپ تۇرۇشاتتى. سېنىڭ بىر

كۆزۈڭ چېرىكلەردە ئىدى. ئاخىر ئۇنىمۇ تاپتىڭ ــ قۇمغا كۆمۈلگەن ئاپتوماتنى ئېلىپلا دۈشمەنلەرگە قارىتىپ كۇرجۇكنى باستىڭ. ھەيران قېلىشقىمۇ ئۇلگۈرەلمىگەن چېرىكلەر ئارقا - ئارقىدىن يىقىلىشتى. كېچە جىمجىتلىقى بۇزۇلۇپ، يۇلتۇزلار تەئەججۇپلۇك جىمىرلىشىپ كەتتى. چۈنكى، ئۇلار پەنجىرىدىن «... قىزىل لاتا چىگىپ قۇيۇلغان ئازغانىنىڭ تۈۋىگە بىر ئاپتومات كۆمۈپ قويدۇم...

ــ « كۆك بۆرە »

«ياۋا ئۆردەك» ناھايىتى دەل ۋاقتىدا سايرىدى. سەن «ياۋا ئۆردەك» تىن پاناھلىق ئىزدەپ شۇ تەرەپكە قاراپ يۈگۈردۈڭ. «كۆك بۆرە»نىڭ ئاخباراتىدا دېيىلگىنىدەك، بىرى سېنى كۈتۈپ تۇراتتى. ئەمما، ئۇ چېرىك ئىدى، ئۇ چېرىك ئىدى. شۇڭا، سەن شىپىدە توختاپ قالدىڭ.

ــ قورقماڭ، تېز بولۇڭ! ــ دېدى ئۇ جىددى پىچىرلاپ.

سەن تەۋەككۈل دەپ، ئۇنىڭ قېشىغا ئىككى تاقلاپلا يېتىپ كەلدىڭ. ئۇ سېنى دەس كۆتۈرۈپ ئاتقا مىندۈرۈپ قويدى ــ دە، ساڭا ئاتىنىڭ چۈلۈۋۇرىنى تۇتقۇزدى، خۇددى تەڭرى ساڭا تەقدىر ئېتىڭنىڭ چۈلۈۋۇرىنى تۇتقۇزغانىدەك. سەن ئۇنىڭغا «رەھمەت» دېيىش ئۈچۈن ئاغزىڭنى ئۆمەللىۋىدىڭ، ئۇ ئېغىز ئېچىپ، تېۋىپنىڭ قۇربان بولغانلىقىنى ساڭا ئۇقتۇرۇپ قويدى، ئاندىن بۇنىڭدىن كېيىن ئاخباراتنى ئالدىغان شەرتلىك جايىنى ئېيتىپ بېرىپ، سېنىڭ رەھمىتىڭنى كۈتمەستىنلا ئاتىنىڭ سۆگىچىگە «پاققىدە» بىرنى قۇيۇپ:

ــ خوش، ئامان بولۇڭ! ــ دېدى.

ئات قۇيۇندەك چېپىپ كەتتى. ئۇنىڭغا ئېيتقىدىغان رەھمىتىڭ پەقەت يۈرىكىڭدىلا قالدى. ئەمما، «كۆك بۆرە»گە غايىبانە رەھمەت ئېيتماي تۇرالمىدىڭ: «رەھمەت سىزگە، كۆك بۆرە، سىزنى ماڭگۈ ئۇنتۇمايمەن!...»

پوللىڭ دوختۇرخانىسىدا داۋالىنىۋاتقان كۈنلىرىڭنىڭ بىر

كەچقۇرۇنلىقى مەتسالى سېنى يوقلاپ كەلدى. ئۇنى كۆرۈپ ئەس-هوشۇڭنى يوقتىپ قويغىلى تاسلا قالدىك. چۈنكى، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن چاچرىغان ئىشىق چېقىنىدىلىرى يۈرىكىڭنى كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىۋەتكەنىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە سەن ھاياتىڭدىن ئۈمىد ئۈزۈپ، ئۇنىڭ بىلەن غايىبانە ۋىدالىشىپ بولغانىدىك. شۇڭا، ئۇنى قايتا كۆرۈش سەن ئۈچۈن مۆجىزە ــ چەكسىز بەخت ئىدى.

ــ ھەرنېمە بولسا ھايات قاپسەن، بولمسا قانداقمۇ قىلتتىمكى ـ ھە؟

ــ دېدى مەتسالى ئوتلۇق كۆزلىرى بىلەن ساڭا تەبەسسۇم ھەدىيە قىلىپ.

ــ قانداق قىلتتىڭ، ئاداشتىن يەنە بىرنى تۇتۇپ بولتتىڭ ھېلىغىچە، ــ سەن ۋىلىقلاپ كۈلدۈڭ.

ــ ھە، مەن شۇنداق ۋىجدانسىز، شۇنداق ئۇجمە كۆڭۈل كىمنى كۆرسەم ئاداش تۇتىدىغان،ــ ئۇ سەل خاپا بولۇپ قالدى.

ــ ۋىيەي، ما كۆك ئۇششۇقنى، چاخچاق قىلىپ قويسام ئەمدى، ئۆلمە يەنە!

ئۇنىڭ چېھرى پاللىدە ئېچىلىپ كەتتى.

سىلەر مۇھەببەتلىك قەدەملەر بىلەن دەريا بويلاپ ماڭدىڭلار. ئاسمان تۇمان بىلەن قاپلانغانىدى. خۇددى ھازىرلا يامغۇر قۇيۇۋېتىدىغاندەك.

ــ سېنىڭ ھايات قېلىشىڭ بىر مۆجىزە بوپتۇ، زۇمرەت.

ــ ياق، بۇ مۆجىزە ئەمەس، «كۆك بۆرە» نىڭ شەپقىتى.

ــ «كۆك بۆرە»؟...

مەتسالى ھەيرانلا قالدى.

ــ ئۇنىڭ كىملىكىنى دەپ بەرسەم، ئىشەنگۈڭ كەلمەيدۇ، خۇددى مەندەك.

ــ كىمكەن ئۇ؟

ــ ئۇما، ھېلىقى زالىم، قانخور يۈسۈپبەگنىڭ ئوغلى، غۇجەخمەت.

ـ غوجەخمەت؟! ـــ ئۇ تېخىمۇ ھەيران قالدى،ـــ يۈسۈپ بەگنىڭ ئەتىۋارلىق ئوغلى غوجەخمەت؟

ـ دەل شۇ! ئىشەنمەيۋاتامسەن؟

ـــ ئەلۋەتتە، سەمەندەر بىلەن ئىككىمىزنى قۇتقۇزۇالغاندىمۇ ئىشەنگۈم كەلمىگەن. توۋا...

ئىشەنمەي بولمايتتى، چۈنكى،ـــ ئۇ ئوغۇزخاننى ھالاكەتتىن قۇتقۇزۇپ قېلىپ، نۇرانە مەنزىلگە باشلاپ بارغان شۇ «كۆك بۆرە» سەمەندەرنى، مەتسالىنى سېنى گۆر ئاغزىدىن قۇتقۇزۇپ قالغانىدى.

ـ زۇمرەت، سەن بۇ قېتىم گۆر ئاغزىدىن قايتىپ كەپسەن...

سەن ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدۈڭ؛

ـ ياق، ئەجدىھا ئاغزىدىن.

ـ توغرا، ـ ئەجدىھا ئاغزىدىن، ـ دېدى ئۇ قەدىمىنى توختىتىپ، ـ «كوزا كۈندە سۇنمايدۇ، كۈندە» دېگەن گەپ بار. ئوق دىگەننىڭ كۆزى يوق. ناۋادا ئىككىمىزدىن بىرىمىز ئۆلۈپ كەتسەك، ئۆلگىنىمىز ئارمانىدا كېتىمىز، تىرىك قالغىنىمىز ھەسرەتتە قالىمىز، جۇدالىق يامان، چىدىماق تەس. شۇڭا...

ئۇ قەدىمىنىمۇ، سۆزىنىمۇ شۇ يەردە توختىتىپ، ساڭا تىكىلدى. كۆڭۈلدىكى گەپلىرىڭلارنى كۆزلىرىڭلار سۆزلەشتى.

ـــ خۇدايىم ساقلا، ـــ دېدىڭ سەن لېۋىڭنى بوشقىنە چىشلەپ قويۇپ، ـ خۇدايىم ئۇنداق كۈنلەرنى كۆرسەتمەس بىزگە.

ـــ بۇنىڭغا بىر نەرسە دېگىلى بولمايدۇ، زۇمرەت. نېمىشقىكىن، كۆڭلۈم پەرىشان، يۈرىكىم دۈك-دۈك. ماڭا بىرەر كېلىشمەسلىك يۈز بېرىدىغاندەكلا تۇيۇلۇۋاتىدۇ. مۇھەببىتىمىز ۋىسالسىز مۇھەببەت بولۇپ قالمىسۇن. شۇڭا، يا قېچىپ كىتىلى، يا بىرەر موللام تېپىپ نېكاھىمىزنى ئوقۇتۇۋىتىلى، ماقۇلما؟... سەمەندەرمۇ سېنىڭ بىكارغىلا سۆزۈڭنى بەرمىگەن، بىكارغىلا بەدەل تۆلىگەن بولۇپ قالمىسۇن.

ئۇنىڭغا قاريدىك، ئۇ ساڭا ئاشىقانە بىچارىلىك بىلەن تەلمۈرۈپ تۇراتتى. بۇنى كۆرۈپ يۈرىكىڭ چىممىدە قىلىپ قالدى. راستىنى ئېيتقاندا، ئۇنىڭغا ئىچىڭ ئاغرىپ قالغانىدى. بىراق، بۇ ئۇنىڭ تەلىپىگە قوشۇلغانلىقىدىن ياكى قوشۇلىدىغانلىقىدىن دېرەك بەرمەيتتى.

ــ مەيلى، ئىسالسىز بولۇپ قالسا، ئىسالسىز مۇھەببەت تېخىمۇ قەدىرلىك ۋە مەڭگۈلۈك بولىدۇ.

لېكىن، بۇ سېنىڭ مۇھەببىتىڭنىڭ ئىسالسىز مۇھەببەت بولۇپ قېلىشىنى خالايدىغانلىقىدىن، ئۈمىد قىلىدىغانلىقىدىن دېرەك بەرمەيتتى.

ــ بىراق، چىدىماق تەس، ماقۇل دە! بىز قېچىپ كىتەيلى...

ــ قاچساڭ سەن قاچ، مەن ھەرگىز قاچمايمەن؛

ــ سارىڭ بولۇپ قاپسەن، زۇمرەت...

ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدۈڭ؛

ــ ئىشقىلىپ ئىككىمىزدىن بىرىمىز سارىڭ بولغىلى قويتۇق ھازىر!...

سەن مەتسالى بىلەن گەپ تەگىشىپ قېلىشتىن قورقۇپ، جىممىدە بولىۋالدىڭ.

ــ سەن قاچمىساڭ، مەن نىمە قىلىمەن قېچىپ؟

ــ مانا، ما گېپىڭ جايىدا بولدى.

ــ ئەمىسە، نىكاھىمىزنى ئوقۇتىۋېتىلى.

ـــ مەن ئۆتكەنىدىمۇ ساڭا دېگەن، يەنە دەيمەن، ئۇرۇش ئاخىرلاشسۇن!

ــ شۇ چاغدا، گەمىدە جاجاڭنى بەرمىسەممۇ بوپتىكەن،ــ دېدى مەتسالى چەكسىز تەشنالىق ئېلىكىدە.

ــ بولسا بىر شۇنداق قىلغان بولساڭ...

سەن گېپىڭنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرالمىدىڭ. راستىنى ئېيتقاندا، سېنىڭمۇ كۆڭلۈڭ بىر قىسمىلا بولۇپ قالغانىدى. ئۆزۈڭنى تۇتىۋالمايدىغان

بولساڭ پاڭكىده يىغلىۋىتىشىڭ مۇمكىن ئىدى.

«لەنىتى ئۇرۇش...»

ئۇرۇشنى ـــ سىلەرنى مۇشۇ كۈنلەرگە قويغان ۋە قويۇۋاتقان چېرىكلەرنى مىڭ مەرتىۋە قارغىدىڭ. سەن ئازاپلىق خىياللاردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئۇنىڭ چوغدەك لەۋلىرىگە، ئاققۇ كۆكسىدەك يۇمشاق، سېھرىلىك باغرىغا زارىقىپ تەلپۈندىڭ. كۆزۈڭ ئۇنىڭ ئاشىقانە كۆزلىرىگە بۇ تەلپۈنىشلىرىڭنى يۈرىكىگە يەتكۈزۈپ قويۇشنى ھاۋالە قىلىپ بولغۇچە، ئۇ سېنى باغرىغا مەھكەم بېسىپ، لېۋىڭدە چوغدەك لەۋلىرىڭنى يورغىلىتىپ، قەلبىڭدىكى قىرتاق، ئاچچىق، ئازاپلىق ھېسلارنى مۇھەببەت كەلكۈنلىرىگە غەرىق قىلىۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن يۈرىكىڭ سۆيگۈ، ۋۇجۇدۇڭ ھاياتىي كۈچ بىلەن لىق تولدى.

ئۇنىڭغا قارىدىڭ؛ قاپقارا كۆزلىرىدە بەخت جىلۋە قىلىپ تۇراتتى. سۆيگۈ لەززىتىدىن نۇرلانغان قارىمۇتۇق چېھرىدە ئىلاھى تەبەسسۇم ئۇيۇپ قالغانىدى. مۇھەببەتنىڭ سېھرى كۈچىدە مەستخۇشلانغان ۋۇجۇدىدىن ھاياتىي كۈچ ئۇرغۇيتتى. ئىككىلار شۇنداق مەستخۇشلۇق ئېلكىدە خوشلاشتىڭلار.

* * *

ـ ئاش ئىچسىلە.

كىتابتىن بېشىڭنى كۆتەردىڭ. ئالدىڭدا پۈرقىراپ ھور چىقىپ تۇرغان بىر قاچا چۆچۈرە تۇراتتى. سەن «پەرىشتە»ڭنىڭ داستىخان سېلىپ، ئالدىڭغا ئاش قويغانلىقىنىمۇ تۇيماي قالغانىدىڭ. سەن ئاش سوۋۇپ بولغۇچە «قۇرغۇي» دىگەن قىسمىغا تاقىۋىتەيچۇ، دەپ ئويلاپ، يەنە كىتابنى ئوقۇشقا باشلىدىڭ. ئەمما، شۇ قىسمىغا كېلىپ بولۇپمۇ، كىتابنى يەنە كىتابنى ياپقۇڭ كەلمىدى.

22

«قۇرغۇي»

زەرەپشان ۋادىسى كۆكلەم پەيزىگە چۈمگەنىدى؛ زەرەپشان قۇشلىرى باھار سىمفۇنىيىسىنى ئۇزمەي ئورۇندايتتى. زەرەپشان دەريا‌سى ئويناقشىپ ئاقاتتى، خۇددى بېھىشتا تۇتىشىپ كەتكەن تومۇرۇڭدىكى قاندەك.

ــ جەڭگاھتىكى ھاياتلىق شۇنداق خۇشال، شۇنداق مەنىلىك، شۇنداق بەختلىك! چۈنكى، سەن، سېنىڭ ئەڭ بۈيۈك ھۆرمىتىڭگە نائىل بولغان ئاكاڭ سەمەندەر، سۆيۈملۈك ئاشىقىڭ مەتسالى بىلەن بىللە بىر مەقسەت، بىر غايە ئۈچۈن كۆڭۈللۈك جەڭ قىلىۋاتاتىمىز. ھاياتىڭدىن چەكسىز رازى ئىدىڭ.

دۇنيا سەن ئۈچۈن شۇ قەدەر گۈزەل، چۈنكى مۇھەببەت بىلەن تولغانىدى.

ئۆز - ئۆزەڭدىن شۇنداق سورايتتىڭ؛ «قەيەردە مۇھەببەت بولسا، شۇ يەردە گۈزەللىك بولامدىكىن؟»

بۇنداق چاغلاردا يۈرىكىڭدىن شۇنداق سادالار كۆتۈرۈلەتتى؛ «شۇنداق، قەيەردە مۇھەببەت بولسا، شۇ يەردە گۈزەللىك بولىدۇ! بىراق، مۇھەببەتسىز گۈزەللىكنىڭ ھەممىسى ساختا. چۈنكى مۇھەببەتنىڭ ئۆزى ــ ئەڭ بۈيۈك گۈزەللىك!»

سەن شۇنداق بەختىيارلىق ھېسلىرىغا چۈمكىلىپ يۈرگەن كۈنلىرىڭنىڭ بىرىدە «كۆك بۆرە» دىن بىر ئاخبارات، ئەڭ توغرىسى، قوماندانلىق شىتابقا دوكلات قىلىشقا ئۇلگۈرمەيدىغانلىقى ئۈچۈن، شۇ مىنۇتىنىڭ ئۆزىدىلا ئورۇنداشقا كىرىشمىسەڭ بولمايدىغان جىددى بىر

ۋەزىپە تاپشۇرۇۋالدىڭ. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ۋەزىپىنى ئۆزۈڭ يالغۇز ئورۇندىمىساڭ بولمايتتى.

سەن «كۆك بۆرە» ئېيتىپ بەرگەن ھېلىقى ئېقىن ئاغزىغا كېلىپ توختاپ، ئەتراپقا ئېھتىيات بىلەن نەزەر سالدىڭ. ئەتراپ قاپقاراڭغۇ، يۇلتۇزلار يارقىن جىمىرلايتتى. دالا سۈكۈتكە چۆككەن، ئەتراپتىكى رەسىدە بولۇشقا باشلىغان چىغ، يۇلغۇن، ئازغانلار... جىممىدە ئۇيقۇغا كەتكەنىدى.

سەن جومباق - جومباق شاخلاپ كەتكەن بىر تۈپ قىران يۇلغۇننىڭ ئارىسىغا پەم بىلەن كىرىپ، مۈكچىيىپ ئولتۇرۇپ ئېقىن ئاغزىغا كۆز تىكتىڭ. سەن ئېقىن ئاغزىنى ئوبدان كۆرەلەيتتىڭ. لېكىن، ئۇ ياقتىن قارىغان ئادەمنىڭ سېنى كۆرەلىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. سەن بۈركۈتىنىڭكىدەك ئۆتكۈر كۆزلىرىڭنى ئېقىن ئاغزىغا تىكىكەچ خىيال سۈرەتتىڭ؛ كىلەرمۇ؟ قايسى كىلەر؟ «قۇرغۇي» مۇ ياكى... بىر كەلسىدى، بىر كۆرسەم، بىر تۇتسام شۇ «قۇرغۇي»نى! قاناتلىرىنى يۇڭداپ-يۇڭداپ، بويىنىنى تولغاپ-تولغاپ ئۈزۈپ، «قۇرغۇي» بولۇپ قالغانغا تويغازسام تازا!

ھىلال ئاي ئۇپۇقتىن لىككىدە بېشىنى چىقىرىپ، كۆز ئالدىڭدا گىرىمسەن، گۈزەل بىر دۇنيا زاھىر قىلدى. ئەتراپ يەنىلا شۇنداق جىمجىت، خۇددى تەبىئەتتە ھاياتلىق مەۋجۇت ئەمەستەك.

ئەي قادىر ئىگەم، ھەر ۋاقىت ماڭا نۇسرەت ئاتا قىلىپ كەلدىڭ، شەپقىتىڭگە يۈزمىڭ قەتلى شۈكۈر! بۈگۈنمۇ يەنە نۇسرەت ئاتا قىل، «قۇرغۇي» تۇتۇپ، ئانامنىڭ، ئىنقىلابى قۇربانلارنىڭ قىساسىنى ئېلىشىمغا يار-يۆلەك بول، سەمەندەرنى، مەتسالىنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلا، ئىنقىلابىمىزغا نۇسرەت، مەتسالى بىلەن ماڭا ۋىسال، بەختىت نىسىپ ئەت!

خىيالىڭ شۇ يەرگە كەلگەندە، ھىلال ئاي سەن بىلەن خوشلىشىپ، ئۇۋۇسىغا كىرىپ كەتتى. يۇلغۇنلۇق قاراڭغۇلۇق ئاستىدا قالدى.

خىيال، تەقەززالىق، سۈكۈت داۋام قىلاتتى...

ئاللاھتىن بۇگۈنكى ئەجرىڭنىڭ بىكار كەتمەسلىكىنى تىلەپ، «قۇرغۇي» نى تەقەززالىق بىلەن كۈتەتتىڭ. مۇشۇنداق ئۇچ سائەتچە كۈتكەندە، ئاندىن بىر ئاياغ تېۋىشى ئاڭلاندى. سەن تېخىمۇ سەگەكلەشتىڭ؛ قۇلقىڭ، كۆزۈڭ بارلىق ھۆجەيرىلىرىڭ شۇنداق سەگەكلەشتى. يەڭگىلغىنە بىر يۆتەل ئاۋازى ئاڭلاندى.

«كەلدى...»

يۈرىكىڭ دۈپۈلدىدى. يۇلغۇن شاخلىرىنىڭ مىدىرلاپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ جىممىدە تۇرىۋالدىڭ. بىر كۆلەڭگە ئالدىڭدىن (يېگىرمە قەدەمچە يىراقلىقتا) ئۆتۈپ، ئېقىنغا كىرىپ كەتتى.

ئۇ كىمدۇ؟ «قۇرغۇي» شۇمىدۇ ياكى «قۇرغۇي» نىڭ خېرىدارى — «قۇزغۇن» مىدۇ؟

سەن ئۇنىڭ سىلەر تەرەپتىن يېقىن گومىنداڭچىلار تەرىپىدىن كەلگەنلىكىنى بىلەلمىگەچكە، ئۇنىڭ «قۇرغۇي» ئىكەنلىكىنى جەزىملەشتۈرەلمىدىڭ.

سەن ئاستا ئورنۇڭدىن تۇردۇڭ.

مەيلى، قايسى بولسا مەيلى. «قۇزغۇن» نى تۇتسام، شۇ ئارقىلىق «قۇرغۇي» نىمۇ تۇتقىلى بولىدۇ.

سەن تاپانچاڭنى قولۇڭغا ئېلىپ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن پەم بىلەن ئەگەشتىڭ. نەپەسلىرىڭ ئۆزۈڭگىمۇ ئاڭلانمايتتى. يۈرىكىڭ بار-يوقنىڭ ئارلىقىدا سوقاتتى.

كۆلەڭگە بىر گەمىگە كىرىپ كەتتى. سەن گەمنىڭ ئاغزىغا پەم بىلەن بېرىپ؛ «قىمىرلىما!... ئاستا بۇياققا چىق!...» دەپ ۋارقىرىماقچى بولدۇڭمۇ، لېكىن، يا ئۇ گەمىدىن چىققىلى ئۇنىماي، يا مەن گەمە ئىچىگە كىرەلمەي، ياكى منى «پاڭگىدە» ئېتىپ قويۇپ، ئىش بۇزۇلمىسۇن، دەپ ئويلاپ، بىر قورام تاشنىڭ دالدىسىغا مۆكۈنۈپ، ئۇنىڭ قايتىپ

چىقىشىنى كۈتتۈك. سەن تەسەۋۋۇر قىلاتتىڭ؛ ئۇ ئالدىڭدىنلا ئۆتەتتى، سەن «قىمىرلىما!» دەپ ۋارقىرايتتىڭ، ئۇ دىررىدە چۆچۈپ جايىدا قېتىپلا قالاتتى.

ئەپسۇسكى، ئۆزۈڭ دىررىدە چۆچۈپ، جايىڭدا قېتىپلا قالدىڭ، چۈنكى، ئارقاڭدىن بىرى «قىمىرلىما!» دەپ ۋارقىراپ، گەدىنىڭگە تاپانچىنىڭ مۇزدەك ئىستوۋۇلىنى تىرەپ بولغانىدى.

يۈرىكىڭ ئەنسىز سوقاتتى.

بۇ نىمە كارامەت؟ بۇ نىمە ئىش؟ بۇ كىم؟ تونۇشلا ئاۋازيا بۇ؟

ـ قورالنى تاشلا!

تونۇش ئاۋاز يەنە تەكرارلاندى. قورالنى تاشلىدىڭ. ئەسلى بۇنداق ئاسان تاشلىمايتتىڭ. قورال تاشلاشنىڭ ئورنىغا قىمىرلايتتىڭ ــ ھەركەت قىلاتتىڭ. لېكىن، شۇنداق تونۇش بىر ئاۋاز سېنى گاڭگىرتىپ قويغانىدى.

شۇ چاغدىلا سەن گەمگە كىرىپ كەتكەن كۆلەڭگىنىڭ «قۇرغۇي» ئىكەنلىكىنى جەزىملەشتۈردۈڭ.

ـ تۇرە ئورنۇڭدىن!

بۇ شۇنداق تونۇش، شۇنداق يېقىملىق، شۇنداق سۆيۈملۈك ئاۋاز ئىدى. شۇنداق بولغاچقىلا، سەن ئورنۇڭدىن تۇرۇپ جىممىدە تۇردۇڭ. ئەگەر بۇ شۇنداق تونۇش، شۇنداق يېقىملىق بۈيۈك ئاۋاز بولمىغان بولسا، ئۇ تاپانچىغا دوگىغايغاندا، سەن ئۇنىڭ جان يېرىگە ۋاققىدە بىرنى تىپىپ، ئۆزۈڭنى چەتكە ئېلىپ، «قۇرغۇي» نى تۇتۇشنىڭ كويىغا ئەمەس، ئۆزۈڭنى قۇتقۇزۇشنىڭ ئامالىنى قىلغان بولاتتىڭ. بىراق، بۇ شۇنداق سېھرى كۈچكە ئىگە مۇقەددەس ئاۋاز بولغاچقىلا، سەن ھېچقانداق تەدبىر قوللانمىدىڭ.

ئاھ، بۇ نىمە ئىش؟ بۇ مۇمكىنمۇ؟ زادى مۇمكىنمۇ؟ بۇ نىمە ئۇچۇن؟ نىمە ئۇچۇن مەن بىر ئىش قىلايلا دىسەم، ئاتا-ئانام ئارقامدا پەيدا بولۇپ

قالىدۇ؟ بۇ زادى نىمە ئۈچۈن؟ بۇ تاساددىپى توغرا كېلىپ قېلىشمۇ ياكى تەقدىرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشمۇ؟ بۇ تەڭرىنىڭ چاقچىغىمۇ ياكى جازاسىمۇ؟ بىر ئەرنىڭ نىكاھىدا تۇرۇپ، باشقا بىر ئەرگە ــ ئاشىقىمغا تەلپۈنگىنىم ئۈچۈنمۇ؟ مۇھەببەتنى نىكاھتىن ئۈلۈغ بىلگىنىم ئۈچۈنمۇ؟ نىكاھنى كۆزلىگەن ئىلماي، سەمەندەرگە قولۇمنىڭ ئۇچىنى تۇتقۇزماي، ئۇنىڭدىن سۆزلىمنى ئالغنىم ئۈچۈنمۇ؟!

بىلمەيتتىڭ.

سەن خىيالىڭنىڭ قۇيرۇقىنى چورتلا كىسىپ، ئارقاڭغا ئۆرۈلدۇڭ ــ دە:

ــ دادا!... جېنىم دادا!... ــ دەپ هاياجانلىق ۋارقىرىدىڭ.

شۇنداق، ئۇ سېنىڭ دادالىڭ ئىدى؛ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى يېتىمسىراپ سېغىنغان، تەڭرىدىن ئۇنىڭ هەققانىيەت مەيدانىغا قايتىپ كېلىپ، گۇناهىنى يۇيۇشنى تىلىگەن مېهرىبان دادالىڭ ئىدى.

ــ بۇ سەنمۇ، قىزىم؟

داداڭنىڭ ئاۋازى دەسلەپ هەيرانلىقتىن جىغىلداپ، كىيىن بوغۇلۇپ قالدى. سەن داداڭنىڭ باغرىغا تاشلانماقچى بولدۇڭ. ئۇنىڭ باغرىغا بۇقۇلداپ ياش تۆكمەكچى بولدۇڭ؛ بارلىق شادلىق، دەرت - خاپىلىقلىرىڭنى، كۆرگەن راهەت، تارتقان جەبىر-جاپالىرىڭنى، مۇھەببەتلىك كەچمىشلىرىڭنى، جۇدالىق هەسرەتلىرىڭنى داداڭنىڭ باغرىغا تۆكۈۋەتمەكچى بولدۇڭ؛ ئاناڭنىڭ پاجىئەلىك ئۆلۈمنى تەسىرلىك سۆزلەر بىلەن بايان قىلىپ، داداڭنى تەسىرلەندۈرمەكچى، شۇ ئارقىلىق ئۇنى هەققانىيەت مەيدانىغا ئەكەتمەكچى بولدۇڭ. ئەمما، «قۇرغۇي» نىڭ ئۇچۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ، كەينىگە دەل شۇ چاغدا، «قۇرغۇي» گەمىدىن چىقىپ، ئالدىڭدىن ئۆتمەستىن، ئېقىنىڭ ئىچكىرىسىگە قاراپ قاچتى.

ــ توختا!

ئاۋازىك كېچە بوشلۇقىدا جاراڭلاپ، يۇلتۇزلارنى چۆچۈتۈپ تېخىمۇ جىمىرلىتىۋەتتى.

سەن داداڭنىڭ قولىدىكى تاپانچىغا ئېسىلدىڭ.

ـ دادا! تاپانچىنى ماڭا بېرىڭ !

بىراق، داداڭ تاپانچىنى بەرمىدى، ئەكسىچە؛

ـ «قۇرغۇي» ، چاپسان قېچىڭ! ـ دەپ ۋارقىرىدى.

ئۇنى قوغلاشقا ئېتىلىۋىدىڭ، داداڭ بىلىكىڭدىن كاپىيىدە تۇتىۋالدى.

ـ ئۇنداق قىلما، بالام، ئۆلۈپ كېتىسەن!

ـ مەيلى!... ئوبدان دادا، مەن خوش بولۇپ كېتەي سىزدىن، مېنى قويۇپ بېرىڭ.

سەن شۇنداق دەپ، ئىلتىجا بىلەن يۇلقۇنىدۇڭ، تېپىرلىدىڭ، داداڭنىڭ قوللىرىنى تاتىلىدىڭ. بىراق، داداڭ سېنى قويۇپ بەرمىدى.

ـ دادا!... ئۇ قېچىپ كېتىدۇ!

داداڭ تەمكىنلىك بىلەن دېدى؛

ـ ئۇ قېچىپ كەتمىسە بولمايدۇ، قىزىم.

شۇنداق قىلىپ «قۇرغۇي» ئۇچۇپ كەتتى، داداڭ ئۇچۇرىۋەتتى. داداڭ سېنىڭ ئەڭ ئۇلۇغ ئۈمىد ـ ئىستەكلىرىڭنى ئۆچۈرىۋەتتى! سەن شۇ قەدەر داغدا قالدىڭ؛ شۇ قەدەر ھەسرەتتە قالدىڭ. شۇڭا، داداڭغا نىمە دېيىشىڭنى، قانداق مۇئامىلە قىلىشىڭنى بىلەلمەي يىغلىۋەتتىڭ؛ ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ ھەسرەت بىلەن يىغلىۋەتتىڭ.

داداڭ گەمگە كىرىپ كېتىپ، ھايالىشماي قايتىپ چىقتى ـ دە، بىر نەرسىنى قويۇن يانچۇقىغا تىققاندەك قىلدى. ئۇنىڭ «قۇرغۇي» تېقىپ قويغان ئاخبارات ئىكەنلىكىنى جەزىم قىلىپ، ئىچ-ئىچىڭدىن ئۆرتىنىپ تېخىمۇ بۇقۇلدىدىڭ.

يۇلتۇزلار ئۆكسۈيتتى؛ كېچە ئۆكسۈيتتى.

بەلكىم، بۇنداق شارائىتتا «قۇرغۇي» ئاخباراتنى تېقىپ قويۇشتىن

ئەنسىرەپ، يەنە ئۆزى ئەكەتكەندۇ... دادام قوينىغا بىر نەرسىنى تىققاندەك قىلدىغۇ ئەمسە؟ بەلكىم، قىچىشقان يېرىنى قاشلىغاندۇ.

بىراق، بۇ ئويلىرىڭ ساڭا قىلچە تەسەللى بولالمىدى.

نېمىلا ئويلىغان بىلەن، قۇرغۇي ئۇچۇپ كەتتى. ئۇ بۇگۈن بولمىسا ئەتە، ئەتە بولمىسا ئۆگۈن... ھەر خىل ئۇسۇللار بىلەن دۇشمەنگە يەنە ئاخبارات يەتكۈزۈپ بېرىدۇ.

ۋاي ئىسىت، ۋاي ئىسىت! «قۇرغۇي» ئەجەپ ئۇچۇپ كەتتىيا!؟

يۈرەك - باغرىڭ سىرقىراپ ئاغرىپ كەتتى. غەزەپتىن ئۆتۈڭ يېرىلىپ كەتكىلى تاسلا قالدى. بۇگۈنكى تەقدىرىڭدىن شۇ قەدەر يىرگەنىدىڭ.

سەن خىياللىرىڭنى يىغىپ، ئۆزۈڭنى تۇتۇۋېلىپ، داداڭغا قىسقا-قىسقا دەرت تۆكتۈڭ. ئاناڭنىڭ ئېچىنىشلىق ئۆلۈمىنى ئازاپلىق كۆز ياشلىرىڭ بىلەن ناھايىتتى تەپسىلىي ۋە تولىمۇ تەسىرلىك بايان قىلدىڭ.

ئەمدى دادام ماڭا ئوخشاشلا ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغلاپ، مېنى باغرىغا چىڭگىدە باسىدۇ، تىكەنەكە يۇمشاق قوللىرى بىلەن كۆز ياشلىرىمنى سۈرتىدۇ، چاچلىرىمنى سلايدۇ.

ئويلىغىنىڭدەك، داداڭ سېنى باغرىغا باستى، ئەمما يىغلىمىدى. ئۇنىڭ باغرىنىڭ قېتىپ كەتكەنلىكىنى ھىس قىلدىڭ، خۇددى چېرىكلەرنىڭ باغرىدەك. چاچلىرىڭنى سلىدى، كۆز ياشلىرىڭنى سۈرتتى. ئەمما، قوللىرى يۇمشاق ئەمەس، پەقەت تىكەنەكە يىرىك ئىدى.

بەلكىم، تۇيغۇلىرىم خاتالاشقاندۇ...

- ئاناڭ بۇ ئىشتا خاتا قىلغان، قىزىم، بۇلۇپمۇ سەن. نېمە قىلاتتىڭلار تاغ ئوغرىلىرىغا ياردەم قىلىپ؟

كۆتۈلمىگەن بۇ جاۋاب تۇيغۇلىرىڭنىڭ خاتالاشمىغانلىقىنى ئىسپاتلاپ بەردى.

ئەتراپ تېخىمۇ قاراڭغۇلىشىپ كەتتى. سەن چەكسىز قاراڭغۇلۇق ئىلكىدە داداڭغا گۇمان بىلەن سىنچىلاپ قارىدىڭ.

ئالدىمدىكى مىنىڭ داداموُ؟ ياۋاش، ئاق كۆڭۈل، مېھرىبان دادام شۇمۇ؟

ئىشەنگۈڭ كەلمەيتتى.

دادامنى مۇشۇ ھالەتكە كەلتۈرۈپ قويغان نەرسە زادى نىمە؟

بىلمەيتىڭ.

- ماڭ قىزىم، كېتىلى، -دىدى داداڭ.

- نەگە؟...چوپانغا ـ ئۆيگىما؟

ئەگەر داداڭ مۇشۇ شەرمەندە، پاسىقانە ھاياتىدىن قول ئۈزىدىغانلا بولسا، سەنمۇ بۇشەرەپلىك ئىنقىلابىي ھاياتىڭدىن ۋاز كېچىپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۆيۈڭلارغا قايتىپ كېتىشكە رازى بۇلاتتىڭ. چۈنكى، سىنىڭ مۇناپىقىنىڭ قىزى بولغۇڭ يوق ئىدى. ئەمما، داداڭ سېنى يەنىلا ئۈمىدسىزلەندۈرۈپ قويدى:

- ياق، بىزنىڭ سەپكە.

ۋۇجۇدۇڭ يېقىمسىز تىترەك ئىسكەنجىسىدە مىجىلىپ، نېرۋىلىرىڭ زەخمىناك بولدى.

- ياق، دادا، بىزنىڭ سەپكە كېتىلى. خىزمەت كۆرسىتىپ، گۇناھلىرىڭنى يۇيۇڭ! ئانامنىڭ روھىنى خۇش قىلىڭ...

داداڭ سۆزۈڭنى بۆلدى:

- گۇناھ؟... مەن ھېچقانداق گۇناھ قىلمىدىم، مەن ھەرگىز گۇناھكار ئەمەس! گۇناھ ئۆتكۈزدۈم دېگەن تەقدىردىمۇ، ھەققانىيەت ئۈچۈن قىلىنغان ھەرقانداق ئەسكى ئىش گۇناھ ھىسابلانمايدۇ.

داداڭنىڭ ھەر بىر ئېغىز سۆزلىرىدىن مەغرۇرلۇق ۋە ئىپتىخار ئۇرغۇيتى.

مۇشۇ مېنىڭ داداموُ؟- ھە؟!

ئىشەنگۈڭ كەلمەيتى، سوربدىڭ:

- سىلەرمۇ تېخى ھەققانىيەت ئۈچۈن كۆرەش قىلىۋاتامسىلەر؟

- ئەلۋەتتە!

سەن گەپ قىلمىدىڭ. پەقەت بىر قورام تاش ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ قويدۇڭ.

كېچە سۈكۈت ئاستىدا قالغانىدى. يۈرىكىڭنى ھەسرەت مۇجۇيتى، خۇددى ئالۋاستى چاڭگىلىدەك. ئەسەبىلىرىڭ ئەلەم تەرىپىدىن ياۋۇزلارچە ئېزىلەتتى، گويا كى جۇۋازدا ئېزىلگەن زىغىردەك. غۇرۇرۇڭنى خورلۇق تاتىلايتى، مىسالى ئوغرى مۈشۈكتەك.

سەن ئويلىناتتىڭ؛ داداڭنى قايىل قىلىپ، ئۇنى گۈمرانلىقتىن توسۇپ، شەرمەندە، باش-ئاخىرى يوق تۈيۇق يولدىن قايتۇرىۋېلىپ، نۇرانە مەنزىلگە باشلاپ كىرىشىنىڭ چارە - تەدبىرلىرى ئۈستىدە ئەستايىدىل ئويلىناتتىڭ؛ شۇ تاپتا تاپانچام بولسا، ئاسمانغا قارىتىپ بىرلا ئاتسام، يىگىتلەر كىلىپ بولغۇچە، دادامنىڭ پۇتىدىن قۇچاقلاپ يېتىۋالسام، يىگىتلەر كىلىپ دادامنى تۇتۇپ، پوللىك شىتابىغا ئاپارسا، مەن پولكوۋنىكقا چۈشەندۈرسەم، يالۋۇرسام....

داداڭ خۇددى تۇلۇمدىن توقماق چىققاندەكلا خىياللىرىڭنى تىرىپىرەن قىلىۋەتتى:

- ئۇنىڭ ئۈستىگە سىلەر ھەرگىز غەلبە قىلالمايسىلە.

سەن بېشىڭنى كۆتۈرمەيلا سورىدىڭ:

- نىمشقا؟

- چۈنكى سىلەرنىڭ ئۇرۇشۇڭلار ھەققانىي ئۇرۇش ئەمەس... سەن تېخى كىچىك، بىلمەيسەن، كىيىن چۇقۇم چۈشىنىپ قالسەن...

داداڭ ساڭا بۇ ھەقتە بىر مۇنچە چۈشەنچە بەردى، سەن داداڭنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ ھەيرانلا قالدىڭ، سەن داداڭنىڭ سىياسىي سەۋىيىسىنىڭ بۇنچىۋىلا تىز ئۈسۈپ كېتىشىنى ئويلاپمۇ باقمىغانىدىڭ.

نۇمۇس سىنى تاشقا پاتۇرۇۋەتتى. شۇنداق بىر دادىنىڭ قىزى بۇلۇپ قالغانلىقىڭدىن نۇمۇس قىلىۋاتاتتىڭ؛ ھەق- ناھەقنى پەرق

ئېتەلمەيدىغان، ھەققانىيەت، ئازادلىق، باراۋەرلىكنىڭ نېمىلىكىنى چۈشەنمەي تۇرۇپ، ھەققانىيەت، ئازادلىق، ئەركىنلىك ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتقان شۇنداق بىر پاسىق بەختسىز دادىنىڭ قىزى بۇلۇپ قالغىنىڭدىن نۇمۇس قىلىۋاتاتتىڭ. سەن نۇمۇستىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن سۇمرۇغدەك پەرۋاز قىلىپ، كۆكتە چاقناپ تۇرغان يۇلتۇزلارغا قۇشۇلۇپلا كەتكۈڭ كىلىۋاتاتتى.

سەن داداڭنى قايىل قىلىشنىڭ، قويىنىدىكى ئاخباراتنى ئېلىۋېلىشنىڭ، «قۇرغۇي»نىڭ زادى كىملىكىنى ئېيتىقۇزىۋېلىشنىڭ (گەرچە داداڭنىڭ «قۇرغۇي»نىڭ كىملىكىنى بىلمەيدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرساڭمۇ چۈنكى داداڭ «قۇرغۇي»نىڭ كىملىكىنى بىلگەن بولسا بايىتىن: « ‹قۇرغۇي› ، تىز قېچىڭ» دەپ توۋلاشنىڭ ئورنىغا دىققەتسىزلىكتىن «پۇكۇنى، تىز قېچىڭ» دەپ توۋلاپ سېلىشى مۇمكىن ئىدى) مۇمكىن ئەمەسلىكىنى چوڭقۇر ھىس قىلدىڭ - دە، تاللىغان يۇلۇڭلارغا مېڭىۋېرىش قارارىنى چىقىرىپ، ئورنۇڭدىن لىككىدە تۇرۇپ، داداڭغا «خوش» دىدىڭ.

داداڭ كەينىڭدىن ئەگىشىپ نېمىلەرنىدۇ دەيتى، سەن ئېقىن ئاغزىغا چىقىپ، داداڭغا بۇرۇلدۇڭ:

- خوش، دادا، خۇدا سىزنى ئۆز پاناھىدە ساقلىغاي! ئۆلمىسەك، ئۇرۇش ئاخىرلاشقاندا كۆرۈشەرمىز!

- شۇنداق قىلىپ مەن بىلەن بىللە ماڭمامسەن؟ ھېچ بولمىغاندا. ئۆيگىمۇ قايتىپ كەلمەمسەن؟

-ئەمىسە بىللە كېتىلىما؟

...-

ئۇنىڭ جاۋابىنى كۈتمەي؛ بىر سائەت كۈتمەي؛ ھەتتا بىر ئۆمۈر كۈتمەي. جاۋاپ بەرمىدى. ئاخىر ئۆز مەنزىلىگە ئارقاڭغا قارا - قارا مېڭىپ كەتتىڭ. ھەتتا جاھانىنىڭ ئۇ چېتىگە بېرىپ بۇلۇپمۇ ئارقاڭغا قارىدىڭ.

داداڭنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتى، قارىسى تۈگۈل، شەپىسىمۇ. شۇنداق بولسىمۇ، سەن ئارقاڭغا قاراۋەردىڭ. بىر ئۆمۈر قاردىڭ. چۈنكى، سەن داداڭنىڭمۇ خۇددى سەندەك ئۈمىدتە ئىكەنلىكىنى ئۇقمايتىڭ.

ئاھ، خۇدا، ماڭا ئىچىڭ ئاغرىسۇن، دادامنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلا! ئۇنىڭ كۆڭلىگە تەۋپىق - ھىدايەت ئۇرۇقىنى چېچىپ، ھەققانىيەت مەيدانىغا قايتۇرۇپ كەل. ئاكام سەمەندەرنى،ئاشقىم مەتسالىنى،مەن ئۈچۈن ئۇرۇشلاردا ئامان - ئېسەن قىل، بىزگە ۋىسال،بەخت - تەلەي بەخش ئەت. ئىنقىلابىمىزغا نۇسرەت ئاتا قىل، ھەرگىزمۇ دادام ئېيىتقاندەك قىسمەتكە دۇچار قىلما!

گازارمىغا كىلىپ قاتتىق چارچاپ كەتكەنلىكىڭنى ھىس قىلدىڭ؛ نىرۋىلىرىڭ قاتتىق زەخمىناك بولغانلىقىنى ھىس قىلدىڭ؛ شۇ ھارغىنلىك ئىلكىدە داداڭنى قانداق قىلىپ بولمىسۇن چۈقۇم ھەققانىيەت مەيدانىغا قايتۇرۇپ كىلىشىڭ نەقەدەر زۇرۇرلىكىنى چوڭقۇر ھىس قىلدىڭ.چۈنكى سەن داداڭدىن ئايرىلىپ قېلىشنى، ئۆمۈر بۇيى خورلۇق، نۇمۇس ئىچىدە ياشاشنى خالىمايتىڭ؛ سەپداشلىرىڭ ئالدىدا، بۇلۇپمۇ سەمەندەر بىلەن مەتسالىنىڭ ئالدىدا «مۇناپىقنىڭ قىزى» دىگەن ئاتاققا قېلىشنى خالىمايتىڭ.

گازارما جىمىپ قالغاندەك قىلاتتى. ھەيرانلىق ئىلكىدە ئاشخانىغا كىردىڭ. قورسىقىڭ قەۋەتلا ئېچىپ كەتكەنىدى. ئاشپەز قاچا - قۇمۇشلارنى يىغىشتۇرىۋاتاتتى، ئۇنىڭدىن روتىنىڭ بۇيرۇقتىكى دۇشمەننى يۇقتىش ئۈچۈن كەتكەنلىكىنى ئۇقۇپ، تېپىرلاپ تۇرالمايلا قالدىڭ.

«قۇرغۇي» مۇشۇ ھەقتە دۇشمەنگە مەلۇمات بەرگىلى گەمىگە بارغان بولغىيمىدى؟ دادام ئاخباراتنى ئەكەتكەنمىدۇ ياكى «قۇرغۇي» ئاخباراتنى قۇيۇپ قويغىلى پېتىنالمىغانمىدۇ؟ شۇنداق بولغاندۇ ئىلاھىم!

سەن ھەرقانچە ئويلىغىنىڭ، ھەرقانچە تىلىگىنىڭ، ھەرقانچە ئىلتىجا قىلغىنىڭ بىلەن، داداڭنىڭ ئات چاپتۇرۇپ، ئاخباراتنى ھېلىغىچە

دۇشمەن قۇلىغا يەتكۈزۈپ بولغانلىقىنى قىياس قىلالمىدىڭ، سەن ئات بىلەن روتىنىڭ كەينىدىن قوغلاپ، ئەگرى - توقاي يارلىق ئىچىدە يېتىشىپ، روتا كوماندىرىغا ئەھۋالنى جىددى دوكلات قىلدىڭ.

روتا كوماندىرى دوكلاتىڭنى ئاڭلاپ، كۆپ ئويلىنىپ تۇرمايلا قۇشۇنغا چىكىنىشكە بۇيرۇق بەردى:

- چېكىنىڭلار!

بۇ بۇيرۇق سىلەرگە ئەمەس، گويا يارنىڭ ئىككى قاسىنقىدىكى ئويداڭ-چوڭقۇر ۋە دالا ئۆسۈملۈكلىرىنىڭ دالدىلىرىغا يۇشۇرۇنۇۋالغان دۇشمەنلەرگە بىرىلگەندەك، تۇيۇقسىزلا ئوق يامغۇرى ئىچىدە قالدىڭلار.

ئالدىن ماڭغان رازۋېدكىچىڭلار نېمىنى رازۋېد قىلدىكىن؟

چېكىنىڭلار...

سىلەر چىكىنەتتىڭلار، مۆكۈنەتتىڭلار، ئاتاتتىڭلار، ئەمما، دۇشمەن ئىگىزدە، سىلەر پەستە بولغاچقا ئاتقان ئوقۇڭلارنىڭ تولىسى زايە كېتەتتى گرانىتلار گۈمبۈرلەپ پارتلاپ، سىلەرنى توزغاقتەك يۇمشاق توپىغا كۆمەتتى، زېمىنىنى لەرزىگە سالغاچ كىملەرنىڭدۇر جېنىنى ئالاتتى. كىملەرنىڭدۇر بېشىنى يارىتتى، كىملەرنىڭدۇر پۇت قوللىرىنى ئۈزەتتى، ئۇچەي قارنىنى چۇۋۇۋېتەتتى، كۆزلىرىنى قۇيىاتتى.

- ۋايجان، قۇلۇم ئۈزۈلۈپ كەتتى!

- ۋايجان، كۆزۈم قۇيۇلۇپ كەتتى!

...-

مۇشۇنداق ئېچىنىشلىق سادالار زەرەپشان ۋادىسىنى زىلزىلىگە كەلتۈرەتتى.

سىلەر چېكىنەر - چېكىنەر ئاخىرى يارنىڭ ئاغزىغا بېرىۋالدىڭلار. ئەمما بۇ سىلەرنىڭ ھالاكەتتىن قۇتۇلۇپ كەتكەنلىكىڭلاردىن دېرەك بەرمەيتى. چۈنكى، سىلەر يار ئاغزىدا يەنە دۇشمەننىڭ ئوت پىلمۇتچىسىغا دۇچ كىلىپ، تۆت ئەترايتىن قاپسىلىپلا قالغانىدىڭلار. پىلمۇتچىلارنىڭ

ئاغزىدىن ئۇزۇلمەي ئوت چاچراپ تۇراتتى. مامات سىلەرگە قارا قانىتىنى سۆرەپ، لاغايلاپ كېلىۋاتاتتى. ھازىرقى بىردىنبىر يول ئېقىنىڭ ئۈستىگە چىقىۋېلىپ، كېلىۋاتقان دۈشمەننى توسۇپ تۇرۇپ، يار ئاغزىنىڭ ئىككى بېشىدىكى پىلىمۇتچىلارنى يۇقىتىش ئىدى. بۇنىڭ ئۈچۈن يارنىڭ ئۈستىگە چۈقۇم بىر ئامالالارنى قىلىپ چىقىشقا توغرا كىلەتتى. لىكىن، يار ئىگىز، ئاسانلىققىچە چىققىلى بولمايتى، شۇڭا، بىر - بىرىگىلارنىڭ دولىسىغا دەسسەپ چىقىشقا باشلىدىگىلار. ئەپسۇسكى يارغا ياماشقانلىكى يىگىت يار ئۈستىدىكى دۈشمەنلەر تەرىپىدىن ئېتىلىپ، يارلىققا دومىلاپ چۈشەتتى.

تۇساتتىنلا سەمەندەر سىنى چاقىرىپ قالدى:

- زۇمرەت، بۇ يەردە يار ئۈستىگە چىققىلى بۇلىدىغان يول بارکەن، ماڭا يارەملىشىڭ.

راست، بۇ يار ئۈستىگە چىققىلى بۇلىدىغان يول ئىدى، سۇ ئويۇپ كەتكەن كىچككىنە بىر ئېرىق سىلەرنى يارنىڭ ئۈستىگە باشلاپ چىقاتتى.

- زۇمرەت، مەن ئارقىمىزدىكى دۈشمەننى تۇرۇپ تۇراي، سىز پىلىمۇتچىلارنى ئۇجۇقتۇرۇڭ،- دېدى سەمەندەر.

ئەللىك نەچچە قەدەم ئالدىگىدا ئوت ئۇچقۇنىدايتى. سەن شۇ ئوت ئۇچقۇنىغا ماڭدىڭ، شۇ ئوت ئۇچقۇنى ئۆچكەندىلا سىلەر پىستىرمىدىن قۇتۇلۇپ كېتەلەيتتىگىلار.

شەرقى ئۇيۇق ئاقىرىپ تۇراتتى، خۇددى بېلىق قورسىقىدەك. خورازلار چىللىغاتتى، ئىتلار قاۋشاتتى...

سەن ئوت ئۇچقۇنىغا يانىدىن ئەمەس، ئايلىنىپ ئارقا تەرەپتىن بېقىلاپ كەلمەكتە ئىدىڭ. سەن يەر بېغىرلاپ ناھايتى ئېھتىيات بىلەن ئىلگىرلەيتتىڭ. ئەگەر پىلمۇتچىلار تۇيۇپلا قالسا ھەممە تىرىشچانلىقىگىلار يوققا چىقاتتى، ھەتتا ھەممىگىلار تۇگىشىشىگىلار مۇمكىن ئىدى. شۇڭا ئېھتىيات قىلمىساڭ بولمايتى.

سەن پىلىمۇتچىغا يىگىرمە قەدەمچە قالغاندا، شەرقى ئۇپۇق ئوتتەك تاۋلانغان بۇلۇپ، نۇرانە قۇياش چۈمبىلىنى قايرىۋېتىشكە تەمشىلىپ تۇراتتى. دەل شۇ چاغدا، بىر پىلىمۇتچى كەينىگە ئۆرىلىپ، قولىغا بىر نەچچە گىرانات ئالدى. سەن بىر تۈپ كۆتمەك يۇلغۇنىنىڭ دالدىسىدا ئىدىڭ. ئۇنى كۆرۈپ كۆزلىرىگە ئىشەنمەيلا قالدىڭ. يۈرىكىڭنىڭ قارىتىدە قىلىشىغا پەرۋا قىلماي، كۆزلىرىڭنى چىمچىقلىتىپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قارىدىڭ. ئۇ قولىدىكى گىراناتنى يىگىتلەرگە قارىتىپ تاشلىدى. قاتتىق پارتلاش بىلەن تەڭ باشلا، قوللار، قانلار كۆككە ئۇچۇپ چىقتى. ئۇپۇق قىپقىزىل قانغا بۇيالدى. پىلىمۇتچى كەينىگە ئۆرىلىپ، يەنە گىرانات ئالدى.

«شۇ، دەل شۇ!... ۋاي خۇدايىم!»

ۋۇجۇدۇڭ قاراسلاپ كەتتى، ئارقا-ئارقىدىن قاراسلاۋەرگەن يۈرىكىڭدىن مەھرىلىك سادا پارتلاپ چىقتى: «دادا!!!»

شۇنداق، ئۇ سىنىڭ دادا ئىدى؛ ئاتىلىق مېھرى بىلەن سېنى بېقىپ چوڭ قىلغان ياۋاش، مۆمىن، كۈيۈمچان، ساددا دادا ئىدى؛ تېخى تۆت - بەش سائەت بۇرۇن تەڭرىدىن ئامانلىق، تەۋپىق ھىدايەت تىلىگەن، ھەققانىيەت مەيدانىغا قايتۇرۇپ كىلىشىنى ئىلتىجا قىلغان، ئۆتۈنگەن، سۆيۈملىك دادا ئىدى.

قۇلۇڭ كۇرجۇكتا قېتىپلا قالغانىدى.

دادا ھامانلا ئوق ئۇزەتتى. قوشلاپ - قوشلاپ گىرانات تاشلايتتى. پارتلاشتىن زېمىن تىترەيتى، يۈرۈكۈڭ تىترەيتتى، ۋۇجۇدۇڭ تىترەيتتى. چىدىيالمىدىڭ، زادىلا چىداپ تۇرالمىدىڭ.

«دادا، ئۇنداق قىلمىڭ!» دەپ توۋلايمىكەن؟ دادام ئارقىسىغا قاراپ بولغۇچە، يېنىدىكى چېرىك مېنى ئېتىۋەتسىچۇ؟ مەنلا ئۇلۇپ سەپداشلىرىم ھالاكەتتىن قۇتۇلۇپ قالسىغۇ مەيلىدى...نېمىشقا دادام كەينىگە قاراشتىن بۇرۇنلا كۇرجۇكنى بېسىۋەتمىگەن بولغىيدىم؟... كۆرمەيلا قالغان بولسام،

ئۇقمايلا قالاتتىم، مەڭگۈ ئۇقمايلا قالاتتىم!

داداڭ ھەدەپ گرانات تاشلايتتى. كۆككە باشلار، قوللار ئۇچۇپ چىققاتتى، زېمىن قانغا بۇيىلاتتى.

زادىلا چىدىيالمىدىڭ. يەنە سۈكۈت قىلىش تېخىمۇ زور مەغلۇبىيىتىدىن دېرەك بېرەتتى.

«ئاھ خۇدا، مىنى كەچۈر! دادا، ۋاپاسىز، رەھىمسىز، باغرى تاش قىزنىڭىزنى كەچۈرۈڭ!»

چەكسىز غەزەپ - نەپرەت، چەكسىز مېھىر - مۇھەببەت، چەكسىز ئازاپ - ھەسرەت يۈدۈپ ئورنىڭدىن تۇردۇڭ - دە مەن دادامنى ئەمەس دۈشمەننى ئاتتىم، دېگەن ھېس - تۇيغۇ بىلەن ئۇزۇڭنى ئالداپ، كۈرجۈكنى قەھرىڭ بىلەن باستىڭ، ئوت ئۇچقۇنلىرى ئۆچتى. سەن يۈگۈرۈپلا كەلدىڭ. داداڭنىڭ بېشى پىلمۇتقا چاپلىشىپ قالغانىدى. يەنە بىر پىلمۇتچى ئوڭدىسىغا ياتاتتى.

سەن داداڭنىڭ پىلمۇتىنى ئالماقچى بولدۇڭ، لىكىن ئېلىشقا جۈرئەت قىلالمىدىڭ. چۈنكى، داداڭنىڭ ئازابلىق چىرايىنى، ئازاپلىق ئۆلۈمنى كۆرۈشتىن قوققانىدىڭ شۇڭا يەنە بىر پىلمۇتچىنى قۇلۇڭغا ئېلىپ، ئاغزىنى قارشى تەرەپتىكى پىلمۇتچىلارغا قاراتتىڭ. پىلمۇتىڭنىڭ ئاغزىدىن ئوت ئۇچقۇنلىرى چاچرايتتى؛ پىلمۇتىڭنىڭ ئاغزىدىن ئىلتىجالىق كۆز يېشى چاچرايتتى؛ پىلمۇتىڭنىڭ ئاغزىدىن نەپرەتكە تولغان ئازاپ، ئازاپقا تولغان مۇھەببەت چاچرايتتى.

مۇھاسىرىنى ئاخىرى بۆسۈپ چىقىپ كەتتىڭلار. ئەپسۇسكى، بۇنىڭ ئۈچۈن ئىنقىلاپ خۇددى ساڭا ئوخشاشلا ناھايىتى زور بەدەل تۆلىگەنىدى. چۈنكى بىر روتا جەڭچىدىن ئاران ئوتتۇز نەچچە جەڭچىلا ھايات قالغانىدى.

سەن «قۇرغۇي» ۋە داداڭ ھەققىدىكى ئىشلارنى پوللك كوماندىرى تۇردىقاري بەگكە تەپسىلى دوكلات قىلدىڭ. ئەمما، داداڭنى ئۆزۈڭنىڭ

ئېتىۋەتكەنلىكىنى ئېغىزغا ئالمىدىك. چۈنكى، سەن قەلبىڭنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قاتلىمىغا پاتۇرىۋەتكەن بۇ سىرنى قاتمۇقات قايغۇ-ھەسرەت تۇمانلىرى ئىچىدە بۇرۇقتۇرما قىلىۋەتمەكچى بولغانىدىك. بۇرۇقتۇرما قىلالارسەنمىكىن؟

بىلمەيتتىك.

پولكوۋنىكمۇ، سەنمۇ ئويغا پاتقانىدىڭلار. شۇ تاپتا سىلەرگە ھېكىماخۇن تېۋىپنىڭ قەدرى ئۇتۇلۇۋاتاتتى. ئەگەر ئۇ ھايات بولغان بولسا، جەڭچىلەر ئارىسىدىن «قۇرغۇي»نى تۇنۇپ بىرەلەيتى بۇ تامامەن مۇمكىن ئىدى. ئەمدى ئۇنى كىم تۇنۇپ بىرەلەيدۇ؟ ئۇنىڭ ھەقىقى سالاھىيتىنى كىم ئاشكارىلىيالايدۇ؟ ئۇنىڭغا كىم، قانداق قىلتاق قۇرالايدۇ؟ قۇرالىغان تەقدىردىمۇ، قۇرغان قىلتاققا ئۇ چۈشەمدۇ؟

بىلمەيتىك؛ بىلمەيتىڭلار؛ ھېچكىم بىلمەيتتى. ئەمما «قۇرغۇي» نى زادى تۇتماي بولماتتى.

- بۇنى ھېچكىمگە تىنماڭ،- دېدى پولكوۋنىك،- گەپ قۇلاقتىن قۇلاققا يېتىپ، «قۇرغۇي» ئۇركۈپ كەتمىسۇن،- ئۇ بىردەم ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن، جىددى بۇيرۇق قىلدى،- سىز بۇگۈنلا بېرىپ،«كۆك بۆرە» بىلەن ئالاقىلىشىڭ، ئىمكان بار بىۋاستە كۆرۈشۈڭ. ئۇ بىر ئامال قىلىپ «قۇرغۇي» نىڭ سالاھىيتىنى ئېنىقلىسۇن!

سەن بۇيرۇققا بىنائەن روتىغا قايتىپ كەتتىڭ. روتىغا كېلىپ، «قۇرغۇي»، «كۆك بۆرە» ھەققىدىكى بۇ ئىشلارنى مەتسالىغا «ھېچكىمگە دېمە» دەپ سۆزلەپ بەردىڭ.

ئاردىن ئىككى كۈن ئۆتكەندە پوللىك شتابىدا مەخسۇس رازۋېدكا بۆلىمى قۇرۇلۇپ، مەتسالى شۇ رازۋېدكا بۆلىمىگە يۆتكەپ كېتىلدى. ئۇ مېڭىش ئالدىدا ئۆزىنىڭ «قۇرغۇي»، «قۇزغۇن»، «تۈلكە»... تۇتۇش ئالاھىدە ئەتىرىتىگە قاتنىشىدىغانلىقىنى، «قۇرغۇي» نى چۇقۇم تۇتۇپ، ئىنقىلابىي قۇربانلارنىڭ قىساسىنى ئالىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، سەن بىلەن

ناھايىتى ئالدىراش خوشلاشتى. سەن ئۇنىڭغا خەيرلىك تىلەكلەرنى تىلەپ قالدىڭ.

ئارىدىن يەنە ئىككى كۈن ئۆتكەندە، سەن پوللىك شىتابىغا چاقىرتىلدىڭ. چۈنكى، ساڭا «كۆك بۆرە» بىلەن بىۋاستە ئالاقىلىشىشكە توغرا كەلگەنىدى. بۇ قېتىم سەن كۆك بۆرە بىلەن بىۋاستە كۆرۈشمىدىڭ. پەقەت شەرتلىك جاي ـ پور سۆزگەتنىڭ كاۋىكىدىن ئاخباراتنى ئېلىپ قايتىپ كەلدىڭ. سەن ئاخباراتنى قوماندانلىق شىتابىغا تاپشۇرۇشتىن بۇرۇن ئۇقۇپ كۆرۈپ چۆچۈپلا كەتتىڭ.

«خاتا ئوقۇدۇممۇ يا؟!...»

قايتا ئوقۇدۇڭ: «سەمەندەر ـ «قۇرغۇي» ،

ـ ‹كۆك بۆرە› »

ۋاي خۇدايىمەي، بۇ نېمە ئىش؟ بۇ مۇمكىنمۇ؟ سەمەندەر ئاكام راستىنلا «قۇرغۇي» مىدۇ؟!

ئىشەنگۈڭ كەلمەيتتى؛ ئۇنىڭ «قۇرغۇي» بۇلۇپ قېلىشىغا زادىلا ئىشەنگۈڭ كەلمەيتتى. ئەمما ئىشەنمەي بولمايتتى. قۇلۇڭدىكى پاكىت سېنى ئىشىنىشكە قىستايتتى. ئىچ ـ ئىچىڭدىن يىغا قاينىاپ چىقتى.

زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ بۇقۇلدىدىڭ.

سەمەندەر ئاكام قانداقسىگە «قۇرغۇي» بولۇپ قالدۇ؟...

ئۇنىڭ بىلەن بىر روتىدا بىللە جەڭ قىلغان تۇرساق، روتىدىن ئايرىلغان بولغىيمىدىيا؟ ياق، ياق! ئۇ ھەرگىز «قۇرغۇي» ئەمەس، بۇ بىر خاتالىق!

بىردىنلا بۇ پىكىرىڭدىن يالتىيىپ قالدىڭ. چۈنكى سەن «كۆك بۆرە» نىڭ سىلەرنى ھازىرغىچە بىرەر قېتىممۇ خاتا ئاخبارات بىلەن تەمىنلەپ باققانلىقىنى ئۇقمايتتىڭ. ئۇنىڭ سىلەرگە ئىشەنچسىز ئاخباراتنى ھەرگىز ئەۋەتمەيدىغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتىڭ.

ناۋادا ئۇنىڭ شېرىكى بولسچۇ؟... چۇقۇم شېرىكى بار! «ھايۋاننىڭ

ئالىسى تېشىدا، ئادەمنىڭ ئالىسى ئىچىدە» نىمىشقا ئۇ «قۇرغۇي» بولمايدىكەن؟ نىمىشقا ئۇنىڭ «قۇرغۇي» ئىكەنلىكىدىن گۇمانلانسام، «قۇرغۇي» ئىكەنلىكىگە ئىشەنسەم بولمايدىكەن؟... نامراتلىقتىن جاق تويۇپ، بىرەر يامبۇغا، بىرەر تىللاغا سېتىلغاندۇ تايىنلىق. ئۇ مىنىڭ سۆزۈمنى بىكار بەرمەپتىكەن - دە. «نېمانداق ئالىيجاناپ بۇلۇپ كەتتىكى» دېسەم تېخى!

ئاچامنىڭ يۈز - خاتىرسىنى دەپ، مىنىڭ ئۆزىگە چېتىلىپ قېلىشىمنى خالىماي، سۆزۈمنى بەرگەن گەپ! ئەزەلدىن دۇرۇس ئەمەس. دۇرۇس بولغان بولسا، شۇ چاغدا يېرىم يولدىن قايتىپ كەلمەيتى. ھۇ، تۇزكور، ۋىجدانسىز مۇناپىق!

رەھمەت ساڭا، ئالىيجاناپ مۇناپىق! ھەر نىمە بولسا سۈزۈمنى بېرىپتىكەنسەن، بولمىسا مۇناپىقنىڭ قىزى، مۇناپىقنىڭ خوتۇنى بۇلۇپ قالمىدىكەنمەن. ئاھ خۇدا، مەن ساڭا زادى نىمە گۇناھ قىلغان؟ باققان دادامۇ مۇناپىق چىقسا، يەگكەن ئېرىممۇ مۇناپىق چىقسا!

يىغلىمىدىك؛ ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ ھەسرەت بىلەن يىغلىمىدىك. يىغلىغان پېتىك پوللىك شىتابىغا كىرىپ، ئاخباراتنى پولكوۋنىك تۇردىقارىي بەگكە تاپشۇردۇك. ئوفېتسىرلار ئاخباراتنى قولىدىن - قولغا ئۆتكۈزۈپ، بىرمۇ بىر كۈرۈپ، ھەيرانلىقتىن بىر - بىرىگە قاراپلا قېلىشتى، ئۇلارمۇ سەمەندەردەك قەيسەر بىر جەڭچىنىڭ «قۇرغۇي» ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەيۋاتاتتى.

چەكسىز قايغۇ ھەسرەت بىلەن تولغان يۈرىكىڭ، قەلبىڭ، تومۇر-تۇمۇرلىرىڭ، ئۇگە - ئۇگىلىرىڭ، چىڭقىلىپ پارتلاپ كېتىشكە تەمشىلىپ تۇرغان نېرۋا - ھۈجەيرىلىرىڭ شۇ تاپتا مەتسالىنىڭ ئاشقانە تەسەللىسىگە مۇھتاج بۇلۇۋاتقانلىقىڭنى ھېس قىلىۋاتاتتىڭ؛ مەتسالىنىڭ تەلۈلەرچە سۈيۈشلىرىگە مۇھتاج بۇلۇۋاتقانلىقىڭنى ھېس قىلىۋاتاتتىڭ؛ مەتسالىنىڭ پاك غۇبارسىز سۆيگۈ - مۇھەببىتىگە چوڭقۇر مۇھتاج

بۇلۇڭاتقانلىقىڭنى ھېس قىلىڭاتاتتىڭ. سەن مۇشۇنداق مۇھتاجلىق ئىلكىدە خامۇشانە قەدەملەر بىلەن روتىغا قايتىپ كەلدىڭ.

سەن مەتسالىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتەتتىڭ. كۈتكىنىڭگە يارىشا ئۇ ئەتىسى سەھەردىلا تۆت نەپەر يىگىت بىلەن روتىدا پەيدا بولدى. ئۇ ساڭا ئاشىقانە تەسەللى بەرگىلى، مۇھەببەتلىك يېقىشلىرى، مۇھببەتلىك باغرلاشلىرى، مۇھەببەتلىك سۆيۈشلىرى ئارقىلىق، قەلبىڭدىكى ئەلەم - ھەسرەتنى قوغلاپ چىقىرىپ، كۆڭلۈڭنى خۇش قىلغىلى، روھىڭنى ئۇرغۇتقىلى ئەمەس، پوللىك شتابىنىڭ بۇيرۇقىغا بىنائەن سەمەندەرنى قولغا ئالغىلى كەلگەنىدى. شۇڭا بۇ قېتىم ساڭا ئۇنىڭ تەبەسسۇمزارىدا سەيلە قىلىش، ئەتەش باغرىغا سىڭىپ كىرىش نېسىپ بولمىدى؛ چوغدەك لەۋلىرىدىن مۇھەببەت زەمزىمى سۈمۈرۈپ، مەۋجۇتلۇقۇڭنى ئۇنتۇش نىسىپ بولمىدى. چۈنكى ئۇ كەلگەنچە كىلىپ، سەمەندەرنى چەمبەرچاس باغلاپ، پوللىك شتابىغا ئېلىپ كەتكەنىدى. شۇ كۈنلەردە تىلىكىڭ، دىلىڭ، ئىلتىجادىن خالى بولمايتتى: «ئەي شەپقەتلىك قادىر ئىگەم، مەتسالىنى مەن ئۈچۈن جەڭلەردە، ۋەزىپىلەردە ئۆز پاناھىڭدا ساقلا! تاغدەك ئىشىنىپ يۈرگەن سەمەندەرمۇ (‹ئاكا› دىگۈڭ كەلمىدى) ساتقۇن مۇناپىق بۇلۇپ چىقتى. ئەمدى مېنىڭ بۇ دۇنيادا مەتسالىدىن باشقا تارتىشقۇدەك، تېۋىنغۇدەك، يۆلەنگۈدەك، كۆڭلۈمنى ئاۋۇندۇرۇپ، يۈرىكىمنى كۈلدۈرگىدەك ھېچ نەرسەم قالمىدى. سەمەندەردەك مۇناپىقنىڭ جاجىسىنى ۋاقتىدا بېرىپ، ئىنقىلابىمىزغا نۇسرەت ئاتا قىل. دادامنىڭ ياتقان يېرىنى جەننەتتە قىلغىن!»

گەرچە سەن مۇناپىقنىڭ جەننەتكە كىرەلمەيدىغانلىقىنى بىلىپ تۇساڭمۇ، ئاللادىن يەنە داداڭغا جەننەتتىن ئورۇن بېرىشنى تىلەيتىڭ.

پوللىك شتابىغا يەنە چاقىرتىلدىڭ. سەمەندەرگە ئۇلۇم جازاسى بېرىلگەنلىكىنى ئاڭلاپ، بېشىڭ پىرىدە قېيىپ، زۇلمەت ئىلكىدە قالدىڭ. يۈرىكىڭ پىژىلداپ ئېچىشىپ، قەلبىڭ ئۇنسىز نىدا قىلدى. سەن

«قۇرغۇي»نى تۇتۇۋالساق، تۈكلىرىنى يۇڭداپ-يۇڭداپ، بويىنىنى تولغاپ-تولغاپ ئۆزۈۋەتمەكچى بولغانغۇ؟ ئەمدى ئۇنىڭغا ئۇلۇم جازاسى بىرىلگەنلىكىنى ئاڭلاپ نېمىشقا ئىچ ئاغرىتىسەن؟ نېمە ئۈچۈم ئۇنىڭغا قايغۇرۇپ، مەخپى ئازاپلىنىسەن؟

بىلمەيتىك.

- سىز بېرىپ،- دىدى پولكوۋنىك،- «كۆك بۆرە» بىلەن ئىمكان قەدەر بىۋاستە كۈرۈشۈپ كىلىك. سەمەندەرنىڭ «قۇرغۇي»لىقى راستمۇ ياكى بۇ بىر ئۇقۇشماسلىقمۇ ۋە ياكى قىلتاقمۇ، قايتا بىر ئېنىقلاپ باقسۇن.

سەن چەكسىز شادلىق ئىچىدە ئورنۇڭدىن تۇردۇڭ، شامالدەك يەڭگىل قەدەملەر بىلەن كۈيباغقا قاراپ ماڭدىڭ. ھەر بىر قەدىمىڭ ئىلتىجا ۋە ئۈمىد بىلەن بېسىلاتتى: «ئۇلۇغ پەرۋەتدىگارىم، سەمەندەرنىڭ ‹قۇرغۇي› بۇلۇپ قېلىشىدىن ئۆزۈڭ ساقلىغايسەن!»

يۈرىكىڭنىڭ ھەر بىر رىتمى ئىلتىجا ۋە ئۈمىد بىلەن سوقاتتى «سەمەندەر ‹قۇرغۇي› بۇلۇپ قالمىيدى ئىلاھىم!»

ئۆپكەڭ ئىلتىجا بىلەن كېرىلىپ، ئۈمىد بىلەن يىغلاتتى: « ‹كۆك بۆرە› ، بىر يۇرتلىقىمىزنىڭ ھەققى - ھۆرمىتى ئۈچۈن؛ ماڭا بولغان مۇھەببىتىنىڭنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن، يەنە بىر تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ، ‹قۇرغۇي› نىڭ ھەقىقى سالاھىيىتىنى قايتا بىر ئېنىقلاپ بېقىڭ، خاتا بۇلۇپ قالمىسۇن!»

ئەپسۇسكى، قايسى كۈنى كېچىدە سېنى ئاتقا مىندۈرۈپ، خەيرلىك تىلەكلىرى بىلەن ئۇزىتىپ قويغان ھېلىقى «چېرىك» تىن «كۆك بۆرە» نىڭ چېرىكلەر تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى ئۇقۇپ، ھەسرەت ئىلكىدە قالدىڭ. ئۈمىد ئىلتىجالىرىڭ پۈرىدە توزۇپ كېتىشتى، خۇددى قارا بوران سوققان توزغاقتەك.

- «سەمەندەر - ‹قۇرغۇي› » دېگەن ئاخباراتنى سۆگەتنىڭ

كاۋىكىغا سىز تىقىپ قويغانما؟-دەپ سورىدىك «چېرىك»تىن.

- مەن ھازىرغىچە سۆگەتنىك كاۋىكىغا ئاخبارات تىقىپ قۇيۇپ باقمىدىم. بۇ «كۆك بۆرە» نىڭ ئىشى. مىنىڭ ۋەزىپەم، دۇشمەنلەرنى يالغان ئاخبارات بىلەن تەمىنلەپ، ئۇلارنىڭ ئۇرۇش سىپى ۋە پىلانىنى قالايمىقان قىلىش...

- ئەمدى قانداق قىلىمىز؟ «قۇرغۇي» نىڭ زادى كىملىكىنى قايتا بىر ئېنىقلاپ باققىلى بولماسما؟

- «كۆك بۆرە» ھايات بولغان بولسا، تامامەن مۇمكىن ئىدى. بۇ بىر قىلتاقمۇ ياكى راست ئاخباراتمۇ، ئېنىقلىقىنى بۇلاتتى. «كۆك بۆرە» «قۇرغۇي» نىڭ سەمەندەر ئىكەنلىكىنى كىمدىن، قايسى ئۇسۇلدا ئېنىقلىدى، بۇنى مەن بىلمىسەم... شۇنداقتىمۇ تىرىشىپ باقاي،- ئۇ بىر دەم جىم بولۇپ قالغاندىن كېيىن، لىككىدە بېشىنى كۆتۈردى -دە، ئاخبارات يۇشۇرىدىغان شەرتلىك جايىنى بىكتىپ بولۇپ،- ھەر ئىككى كۆندە بىر قېتىم يوقلاپ تۇرۇي،- دەپ سەن بىلەن خوشلاشتى.

سەن چۆيۈندەك ئېغىر قەدەملىرىڭنى ھەيرانلىق ئىلكىدە سۆرەپ خىيال سۈرەتتىك: «كۆك بۆرە» قانداق بولۇپ ئاشكارىلىنىپ قالغاندۇ؟ كىم ئاشكارىلاپ قويغاندۇ؟ «قۇرغۇي» ، «قۇرغۇي» پاش قىلىپ قويدى؟ توۋا، «قۇرغۇي» «كۆك بۆرە» نىڭ خوجا ئەخمەت ئىكەنلىكىنى قانداق بىلىپ قالغاندۇ؟ توغرا سەمەندەر راستىنلا «قۇرغۇي» ئىكەن! چۈنكى، ئۇنى غوجەخمەت قۇتقۇزۇپ قاپتىكەن. غوجەخمەت «كۆك بۆرە» بولمىسا، بىكاردىن - بىكارغا ئاشقىنى خۇتۇن قىلىۋالغان رەقىبىنى قۇتقۇزۇۋالامدۇ؟ مۇشۇنىڭغا ئاساسەن، سەمەندەر غوجەخمەتنى «كۆك بۆرە» دەپ ھۆكۈم قىلىپ ئۇنى دۇشمەنلەرگە ئاشكارىلاپ قويغان گەپ. چۇقۇم شۇ! سەمەندەر «قۇرغۇي»!

قەلبىڭدىن سۇئاللىق سادا كۆتۈرۈلۈپ قالدى: «ئەمىسە نېمىشقا سەمەندەر شۇ ۋاقىتنىكى ئۆزىدە «كۆك بۆرە» نى ئاشكارىلاپ قويماي،

ئاردىدىن تۆت -بەش ئاي ئۆتكەندە، ئاندىن ئاشكارىلاپ قويىدۇ؟»

دەلىل كۆرسەتتىك: «چۈنكى ئۇ چاغدا سەمەندەر تېخى ‹قۇرغۇي› بولمىغان بولغىيتى؛ ئۇ چاغدا تېخى گومىنداڭچىلار ئۇنىڭغا ئالتۇن-كۈمۈش بەرمىگەن بولغىيتتى؛»

قەلبىڭدىكى سادا يەنە رەت قىلدى: «ياق!»

بىراق سەنمۇ بوش كەلمىدىك؛ «ياق! چۈنكى، ئۇ: ‹قۇرغۇي› لۇق قىلسام، مەندىن ھېچكىم گۇمانلانمايدۇ. چۈنكى دادام ئىنقىلاپ ئۈچۈن قۇربان بولغان، مەن دېگەن ئىنقىلابىي قۇربانلىك ئوغلى، ئۆزۈممۇ قەھرىمان، دەپ ئويلىغان گەپ. شۇڭا سەمەندەر چۇقۇم ‹قۇرغۇي› !»

ئاخىرى سەن غەلبە قىلدىك.

سەن بولغان ئەھۋالنى، ئۇزۇڭنىك بۇ ھەقتىكى ئوي-خىيال، پەرەز، گۇمان، ئىشەنچىلىك قاراشلىرىڭنى ۋە ئاخىرقى ھۆكۈمۈڭنى پوللىك كومانداىرىغا تەپسىلى دوكلات قىلدىك. شۇنىك بىلەن سەمەندەرنىك «قۇرغۇي»لىقى مۇقىملىشىپ قالدى.

سەن پوللىك شتابىنىك رازۋېدكا بۆلىمىدە ئېلىپ قېلىندىك.

ھېلىقى شەرتلىك جايدىن بىر قانچە قېتىم «كۆك بۆرە» ئىمزاسىدىكى ئاخباراتلارنى ئەكەلدىك.

سەن دۇشمەنلەرنىك «كۆك بۆرە»لەرنى ئۆلتۈرۈپ تۇگىتىپ بولالمايدىغانلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلىپ، تېخىمۇ زور ئۈمىد ۋە ھاياتى كۈچكە تولدۇڭ.

* * *

كىتابتىن بېشىڭنى كۆتۈردۈڭ. ئاخىرىنى ئوقۇغۇڭ كەلمىدى. چۈنكى، ئۆزۈڭنىڭ ئەسلىمىسى سېنى ئۆز قوينىغا شىددەت بىلەن سۆرەپ كېتىۋاتاتتى...

23

چوپان ۋادىسى كۆكلەم پەيزىگە چۆمگەنىدى. چوپان دەرياسىنىڭ شاۋقۇنى ئازادلىق، تىنىچلىقتىن ئىبارەت ئەق قىممەتلىك، ئېرىشمىسە قەتئىي بولمايدىغان بايلىققا ئېرىشكەن چوپان خەلىنىڭ ئېزگۈ ناخشىلىرىنى، چوپان قۇشلىرىنىڭ ھاياتىبەخش كۈيلىرىنى يىراق - يىراقلاغا ئەكېتەتتى. سىلەر مۇشۇنداق خاسىيەتلىك مىنۇتلاردا ئىلىنىش كەنتىسكى چوپان داۋىنىنى ساقلىغاچ ھوررا سادالىرى ئىچىدە ئاتاكىغا ئۆتۈشنى تەقەززالىق بىلەن كۈتەتتىڭلار. بۇ ئىش دەل شۇ خاسىيەتلىك مىنۇتلاردا يۈز بەرگەنىدى:

بىر كۈنى ئايدىڭ كېچىدە سىلەر يامۇلنىڭ ئېلى دورغا.بىسىلىك بىر دورغىسىنى تۈتۈۋېلىپ، ئۇنى ۋىزۋوت كوماندىرىنىڭ ئالدىغا ئەكەلدىڭلار. ۋىزۋوت كوماندىرى ئۇنى: «چوپانغا نېمىشقا ماڭغان؟» دەپ سوراق قىلىدى، ئاندىن تاپانچىسىنى تەڭلەپ «راستىڭنى دېمىسەڭ،ئېتىۋېتىمەن!» دەپ قورقۇتتى. بىراق ئۇ: «يايلاققا مېڭىپتىم...» دەپلا تۇرۇۋالدى. سىلەر ئۇنىڭ گېپىگە ئىشەنمىدىڭلار، بۇلۇپمۇ سەن قەتئىي ئىشەنمىدىڭ. چۈنكى سەن ئۇنىڭ قۇلىدىن شۇملۇقتىن باشقىسى كەلمەيدىغان ياۋۇز، رەھىمسىز چايان ئىكەنلىكىنى ئوبداق بىلەتتىڭ.

- ئاختۇرۇڭلار! - دىدى ۋىزۋوت كوماندىرى.

- سىلەر ئۇنىڭ ئىشتان - كۆڭلەك، چاپانلىرىنىڭ يانچۇق، ئەستەر- تاشلىرىنى، ئۆتۈكىنىڭ پىتەكلىرىنى ئالا قويماي ئاختۇرۇپ چىقتىڭلار، ھەتتا ئاختۇرمىغان ئېشىكنىڭ ئۇچۇلۇقمۇ قالمىدى. شۇنداق ئاختۇرساڭلارمۇ ھېچنىمە تېپىلمىدى.

- ماڭە،يوقال!

ئۇنىڭ قارىسى كۆزدىن ئەمدىلا يوقىلىپ تۇرۇشىغا، بىر ئىش دۈككىده ئېسىگگه كېلىپ قالدى. بار ئاۋازىڭ بىلەن ۋارقىرىدىڭ:

- هەي ئېلى دورغا، توختا!

- سېنىڭ بۇ ياڭراق ئاۋازىڭدىن هەممىسى چۆچۈپ كېتىشتى، هەيران قېلىشتى، هەتتا كۆكته جىلۋىده تۇرغان نۇرانه ئايمۇ، پۈتكۈك كۈچى بىلەن جىمىرلاپ تۇرغان يۇلتۇزلارمۇ، بەلكىم، ئېلى دورغىمۇ چۆچۈپ كەتكەندۇ!

- سەمەندەر، نېمە بولدى؟ - دەپ سوردى سەپداشلىرىڭ. سەن جاۋاپ بىرىشنىڭ ئورنىغا يەنه ۋارقىرىدىڭ:

- مىيەگه كەل. سۇرايدىغان يەنه گەپ چىقىپ قالدى!

ئۇ ئېشىكنى يېتىلەپ ئالدىڭلاردا يەنه پەيدا بۇلۇپ، پۈكلىنىپ ئېگىلدى.

- خوش غۇجام.

- ئۆتۈكۈڭنى ساله!

بىراق، ئېلى دورغا: «ئى - مى، بۇ... بۇ... ها... هازىر ئاختۇردىڭلارغۇ؟» دەپ كېكەچلەپ، ئۆتۈكنى سېلىشنى رەت قىلدى.

- هازىر ئاختۇردۇقيا. - دەپ سوردى ۋىزۋوت كوماندىرىمۇ.

- مەن ئۆزۈم قايتا ئاختۇرىمەن!

- ئاختۇردۇڭ، پىچىقىڭنى ئېلىپ، ئۆتۈكىنىڭ چەمنى كېسىپ ئاجراتتىڭ، رەختىنىڭ تىكىلىشىنى سۆكۈپ داستىخاندەك يېيىۋەتتىڭ، هېچنىمه چىقمىدى. لاسسىده بۇلۇپ قېلىۋىدىڭ، كاللاڭدا «قارا!» دىگەن بىر نىدا زايه بولدى.

- «نەگه قارىسام بۇلار؟»

شۇنداق ئويلاپ بولغۇچه، كۆزۈڭ بىردىنلا بىر ياماققا چۈشۈپ قالدى. چوڭقۇر ئۈمىد بىلەن ياماقنى سۆكتۈڭ، بىر ۋاراق قەغەز چىقتى.

- بۇ نىمه!؟

ئېلى دورغا جاۋاب بەرمىدى، جاۋاب بىرەلمەيتتى. ئۇنىڭ جاۋاب بەرگۈدەك ھالى قالمىغان - لاغلىداپ تىترەككە چۈشكەن، تىلى تۇتۇلغانىدى.

بىرى چىراقنى تۇتۇپ بەردى، سەن خەتنى ئوقۇشقا باشلىدىڭ. خەتتە توختىمەتئاخۇن (قاراشور، ئىلىنىش، تۆۋەن ئويىقاڭ كەنتلىرىنىڭ دىۋان بېگى)، ساۋۇر ئاخۇر (چوپانيولى كەنتىنىڭ ئىمامى) ھۇشۇر ئاخۇن موللام (توغراقئالدى مەھەللىسىنىڭ ئىمامى)، مامۇت ئەپەندى (تاغاڭ)، ياقۇپ ئاخۇنۇم (شەيخلا كەنتىنىڭ ئىمامى) توختىمەت مۇدىر (ناھىيىلىك ئۇيغۇر ئۇيۇشمىسىنىڭ چوپاندىكى ئاشلىق باشقۇرغۇچىسى)، مەمتىمىن پاششاپ قاتارلىق سەككىز كىشىنىڭ نامى ئاتىلىپ، ئۇلارغا دۇئايىسالام يوللانغاندىن كېيىن، ئاخىرىغا «... سىلەر تاغ ئوغرىلىرىغا ئالدىنىپ ھەرگىز دىلىڭلارنى بەرمەڭلار، بىز پات ئارىدا ئۇلارنى پاك-پاكىز يۇقىتىپ سىلەر بىلەن جەم بولىمىز... يۇرتىمىزغا تاغ ئوغرىلىرىنىڭ قانچە ئادىمى كەلدى، ئەھۋالى قانداق، نېمە ئىش قىلىۋاتىدۇ، كىملەرنىڭ ھويلىسىغا چۈشتى، ئۇلارغا كىملەر ياردەم بېرىۋاتىدۇ، كىملەرنىڭ مال مۈلۈكلىرىنى قاقتى- سوقتى قىلدى، مىنىڭ ۋەج- ئوقەتلىرىمگە كىملەر باش بولۇپ قول تەككۈزدى؟...» دىگەن مەزمۇنلار يېزىلغانىدى.

يۈرىكىڭ دۈپۈلدەپ، پۈت - قولۇڭ ماغۇرسىزلىنىپ، خەتنى ناھايىتى تەستە ئۇقۇپ تۈگەتتىڭ. چۈنكى، تاغاڭ،- مامۇت ئەپەندىنىڭ ئىسمى پۈتكۈل نېرۋا - چۈجەيرىلىرىڭنى زەخمىناك قىلىۋەتكەنىدى.

- بۇ خەتنى كىم يازدى!؟ - دەپ سوردى ۋىزۋوت كوماندىرى.

- يۇ...يۇسۇپ...

ئېلى دورغا بۇ خەتنى چوپان ئازاد قىلىنىشى بىلەنلا ناھىيىگە قېچىپ كىتىپ، چېرىكلەرنىڭ قويندا جان ساقلاۋاتقان يۈسۈپ بەگنىڭ ئۆز قولى بىلەن يېزىپ ئەۋەتكەنلىكىنى ئىقرار قىلدى. ۋىزۋوت كوماندىرى. ئۇنى شۇ يەردىلا ئېتىۋەتتى. جىمجىت كېچە جىمجىتلىقى

بۇزۇلدى. چوپان دەريا‌سى شاۋقۇن سېلىپ ئاقاتتى.

قەلبىڭ تەئەججۇپلىك پىچىرلاشلار بىلە تولغاندى:

«بۇ نېمە ئىش؟ خەتتە نېمىشقا تاغامنىڭ - ماموت ئەپەندىنىڭ ئىسمى بۇلۇپ قالدۇ؟ بۇنىڭدا چوقۇم بىر جىن بار. يۈسۈپبەگ خەتنى ئۆزىنىڭ ئاكا ئىنىلىرىگە، ئۇرۇق - تۇققانلىرىغا، غالچا، ئاتارمەن - چاپارمەنلىرىگە ئەۋەتمەي، نېمىشقا ئەل بىلەن تەقدىرداش بۇلۇپ كېلىۋاتقان، ئەل ئىچىدە ئىززەت - ئىكرامغا ئىگە كىشىلەرگە ئەۋەتىدۇ؟ بۇلارنىڭ هەممىسى بىزگە هېسداشلىق قىلىپ كېلىۋاتقان، قولىدىن كېلىشىچە ياردەم قىلىۋاتقان كىشىلەر ئەمەسمۇ!؟...»

شۇ كېچە زادىلا ئۇيقۇڭ كەلمىدى.

ئەتىسى جۈمە كۈنى ئىدى. سىلەر بۇيرۇققا بىنائەن، كەنتىلەرگە بېرىپ، جۈمە نامىزىدىن پايدىلىنىپ، خەتكە ئىسمى چۈشكەن ئادەملەرنىڭ هەممىسىنى تۇتۇپ، ۋىزۋوت شىتابىغا ئەكېلىپ، سوراق قىلدىڭلار. هەممىسى يۈسۈپ بەگ بىلەن قىلچە ئالاقىسى يوقلۇقى، بۇنىڭ يۈسۈپ بەگنىڭ هېيلىسى ئىكەنلىكىدە چىڭ تۇرۇۋېلىشتى.

- سەمەندەر، - دىدى ۋېزۋوت كوماندىرى،- سەن مۇشۇ يۇرتقا يەرلىك. سەنچە بۇلار راستىنلا يۈسۈپ بەگنىڭ يالاقچىلىرىمىدۇ؟

- ياق! - دېدىڭ سەن قەتئى تەلەپپۇزدا ۋە، - بەگلەرنىڭ، يامۇلنىڭ يالاقچىلىرىنى ئەل ياخشى كۆرەمدۇ؟ ئەل هۆرمەتلەمدۇ؟- دەپ سورىدىڭ.

ۋىزۋوت كوماندىرىمۇ خۇددى سەندەك كېسىپلا جاۋاپ بەردى:

- ياق! ئەل سۆيگەننى چېرىك هاكىمىيەت ياخشى كۆرمەيدۇ. چېرىك هاكىمىيەت ياخشى كۆرۈپ، ئەتىۋارلىغاننى ئەل سۆيمەيدۇ!

- توغرا!

سەن ئۇلار هەققىدىكى كۆز قارىشىڭنى تەپسىلى سۆزلىدىڭ. ئاخىرى ۋىزۋوت كوماندىرى سۆزۈڭگە قايىل بۇلۇپ، ئۇلارنى ئېتىۋېتىش قارارىدىن

يالتىيىپ، قوشراپقا - قوماندانلىق شتابقا بۇ ھەقتە مەلۇمات يوللىدى.

يۇرت - يۇرتلاردىن يۇرت كاتتىلىرى، يۇرت مۆتىۋەرلىرى كېلىپ ئۇلارنى ئاقلاشتى، گۇناھسىز ئىكەنلىكى ھەققىدە گۇۋاھلىق بېرىشتى، گۇناھلىرى بولسا، گۇناھلىرىدىن ئۆتۈشنى، شۇ گۇناھلىرى ئۈچۈن ئۆزلىرىنى جازالاشنى تىلەشى، ئۆتۈنۈشتى. بۇلۇپمۇ مامۇت ئەپەندىگە ئۈۋال قىلماسلىقنى، ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەرقانداق جازاغا تارتىلىشقا رازى ئىكەنلىكلىرىنى ئىزھار قىلىشتى.

بىراق، ئۇلارنىڭ تەلەپلىرى چىرايلىق رەت قىلىندى. ئۇلارنىڭ ئاقلاشلىرى، گۇۋاھلىقلىرى بىلەنلا ئۇلارنى قۇيۇپ بېرەلمەيتتىكلار. مۇشۇنداق نازۇك پەيتتە ئۇلارنى ئېتىۋېتىش قۇلۇڭلاردىن كەلگىنى بىلەن، قۇيۇۋېتىش كەلمەيتتى. چۈنكى، كىشىلەر ئارىسىدىمۇ، جەڭچىلەر ئارىسىدىمۇ ساتقۇن - مۇناپىقلارنىڭ كۆنسىرى كۆپىيىپ قېلىشى سىلەرگە شۇنداق ھۇقۇقنى بەرگەنىدى. شۇڭا، ئازراقلا گۇناھ- سەۋەنلىك ئۆتكۈزگۈچى ھەرقانداق ئادەمگە خەلق نامىدىن ئۆلۈم جازاسى بۇيرۇش سىلەرگە خەلىقنىڭ ئازادلىق،ھۆرلۈككە بولغان مەنىۋى چاڭقىشى، روھى تەقەززاسى بەرگەن ھۇقۇق ۋە مەجبۇرىيەت ئىدى.

سەنمۇ ئۇلار ئۈچۈن، بۇلۇپمۇ تاغاڭ، ئۇستازىڭ مامۇت ئەپەندى ئۈچۈن ھەرقانداق قازانى قۇبۇل قىلىشقا تەييار ئىدىڭ. بىراق، بۇنداق جازا ساڭىلا ئەمەس، ھەممە ئادەمگە نېسىپ بولمايتى. سېنىڭ قۇلۇڭدىن پەقەت ئۇنى - ئۇستازىڭ مامۇت ئەپەندىنى قاچۇرىۋېتىشلا كېلەتتى. ئەمما، سەن ئۇنداق قىلالمايتىڭ. چۈنكى سەن بىر ھەربىي ئىدىڭ. شۇڭا. سېنىڭ ئۇلارغا... نىجاتلىق تىلەشتىن باشقا ئامالىڭ يوق ئىدى: «ئەي ئۇلۇغ پەرۋەردىگارىم، قوماندانلىق شتابىدىكىلەرگە ئۇلارنى قويۇپ بېرىشنى قارار قىلدۇرغايسەن!..».

ئەمما، كۆڭلۈڭ تەشۋىشتىن خالى ئەمەس ئىدى. چۈنكى، ئىلتىجايىڭنىڭ ئىجابەت بولۇش-بولماسلىقىغا بىر نەرسە دېيەلمەيتتىڭ،

ھەتتا بۇنىڭغا ھېچكىم بىر نەرسە دېيەلمەيتتى. دۇئا-ئىلتىجا بىلەن مەسىلە ھەل قىلغىلى بولمىدىغان بولسا، دۇنيا، دۇنيادىكى ئىشلار - ئىنسانلارنىڭ تەقدىرى بۇنداق بولمىغان بولاتتى.

ئۇچ كۈن كۈتكەن بولساڭلارمۇ، قوماندانلىق شىتابتىن ھېچقانداق بۇيرۇق كەلمىدى. ئاخىر ۋىزۇت كوماندىرى ئورۇنباسار ۋىزۇت كوماندىرىغا بۇلارنى قوشراپقا ئاچىقىپ، قوماندانلىق شىتابقا تاپشۇرۇپ بېرىشنى بۇيرۇدى.

-سەن موشۇ يۇرتلۇق بولغاندىكىن، بىللە چىق، - دېدى ۋىزۇت كوماندىرى.

بۇنىڭدىن شۇ قەدەر رازى بولدۇڭ ۋە چەكسىز سۆيۈنۈپ كەتتىڭ. چۈنكى، سەن قوماندانلىق شىتابىغا چۈشەندۈرۈپ، ئۇلارنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزۇپ قالماقچى بولغاندىڭ.

ئۇلارنى شىتابقا چۈشەندۈرەلەرسەنمىكىن؟

«چوقۇم چۈشەندۈرىمەن!....»

شىتاب ماموت ئەپەندىنىڭ زەينىددىن زايىتوفنى قۇتقۇزۇپ قالغانلىقىغا ئىشىنەرمىكىن؟

«چوقۇم ئىشىنىدۇ!...»

ئەمما، شىتابتىكىلەر ئىشەنمەپتۇ.

«ئاھ، خۇدا!...»

سەن ئازابتىن نالە قىلدىڭ، قەلبىڭ قانغا بويالدى، خۇددى «رازىق»- زەينىددىن زايىتوفنى قۇتقۇزۇپ قالىمەن دەپ قامچا يېگەندە، ئوق تەگكەن پۇتۇڭ قوزۇق بىلەن كوچىلانغاندا، مەتسالىغا ھاپاش بولۇپ كىتىۋېتىپ مۇرەڭگە ئوق تەگكەندە، ئەزايىڭ قانغا بويالغاندەك. چۈنكى، ساڭا چۈشەندۈرۈش پۇرسىتى نېسىپ بولمىغاندى؛ سەن چۈشەندۈرۈش پۇرسىتىدىن مەھرۇم قالغاندىڭ.

سىلەرگە ئۇلارنى يالاپ ئاتىرىس جىلغىسىغا كىرگەندە، ئېتىۋېتىش

توغرىسىدا بۇيرۇق كەلدى. بۇيرۇقنى ئاڭلاپ مېڭەڭدىن تۆتۈن چىقىپ كەتتى، زورلاپ كۆيدۈرۈلگەن ھۆل ئوتۇندىن چىققان تۆتۈندەك. شۇڭا، بۇيرۇق ئەكەلگەن يىگىتتىن جان ئاچچىقىدا سورىدىك:

- «يۈسۈپ بەگنىڭ شۇنچە يېقىن ئۇرۇق-تۇغقانلىرى، شۇنچە سادىق غالچىلىرى تۇرسا، خەتنى ئۇلارغا يازماي، نېمىشقا بىزنىڭ يېقىن كىشىلىرىمىزگە يازدۇ؟» دېمىدىڭمۇ؟!

- دېدىم...

- ماموت ئەپەندىنىڭ چوپانلىقلارنىڭ دەردىنى يۇتۇپ، غېمىنى يۈدۈپ يۈرگۈچى سۆيۈملۈك ئۇستازى ئىكەنلىكىنى دېمىدىڭمۇ؟!

- دېدىم...

- ئۇنىڭ قاراڭغۇ دىللارنىڭ نۇرلۇق چىرىغى، مەنزىلىنىڭ قەيەردىلىكىنى بىلەلمىگۈچىلەرنىڭ مەنىۋى يېتەكچىسى، چۈشكۈن قەلبلەرنىڭ روھى تۈۋرۈكى ئىكەنلىكىنى دېمىدىڭمۇ ؟!

- دېدىم...

- ئۇنىڭ زەينىددىن زايىتوفنى قۇتقۇزۇپ قالغانلىقىنى دېمىدىڭمۇ؟!

- دېدىم...

- « ئۇ يالاقچى بولسا، نېمىشقا مىللىي ئارمىيە رەھبىرىنى قۇتقۇزىۋالىدۇ؟» دەپ سورىمىدىڭمۇ؟!

- سورىدىم...

- ئەمىسە نېمىشقا ئىشەنمىدى ؟!

- زادى نېمىشقا؟!

- بەلكىم... ئۇ سېنىڭ يۇرتلۇقۇڭ... سېنىڭ تاغاڭ بولغاچقا، «چاپان ياپتى» دەپ..

سەن ئورۇنباسار ۋىزۋوت كومانداىرىدىن ئۇلارنى قوماندانلىق شتابقا ئاچقىشنى ئۆتۈندۇڭ. بىراق، ئۇ ئۇنىمىدى، يېلىندىڭ، يالۋۇردۇڭ، يەنىلا ئۇنىمىدى، يېلىنىش-يالۋۇرۇشلىرىڭ ئارقا -ئارقىدىن يوققا

چىقىۋەردى، خۇددى كۆپۈكتەك. چۈنكى، سىلەرگە شېيخبۇغا چىقىپ، ئۇ يەردىكى يوشۇرۇن ھەربىكەت قىلىۋاتقان دۈشمەننى يوقىتىش بۇيرۇقى بېرىلگەنىدى. شۇڭا، بۇيرۇقنى كېچىكتۈرۈشكە قەتئىي بولمايتتى.

«ئاھ خۇدا، نېمىشقا ئېلى دورغىنى قايتا ئاختۇرغان بولغىيتتىم؟! مولدادا، جېنىم مولدادا، مېنى كەچۈرسىلە! مەن سىلى ئۈچۈن باتۇرلارچە جەڭ قىلىپ، روھلىرىنى خۇش، يۈزۈمنى يورۇق قىلىمەن!».

تاغاڭ بىلەن باغرىلىشىپ ۋىدالىشىۋېتىپ، شۇنداق پىچىرلىدىڭ، ئۆز-ئۆزۈڭگە شۇنداق دەپ قەسەم بەردىڭ.

«پاڭ !!!...»

سەن ئۆزۈڭنى قۇملۇققا دۈم تاشلاپ ئەلەم بىلەن يىغلىدىڭ؛ پىغان بىلەن يىغلىدىڭ؛ ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ ھەسرەت بىلەن يىغلىدىڭ. ئارقا-ئارقىدىن ئېتىلغان ئوقلار بىلەن كۆكسۈڭ ئۆتمە تۆشۈك بولۇپ، يۈرىكىڭدىن ئاققان قىپقىزىل قان بىلەن قوشۇلۇپ قۇملۇققا سىڭىپ كەتتىڭ. كۆزۈڭدىن ئاققان ھەسرەتلىك ياشلار بىلەن قوشۇلۇپ، ئاتىرىس قۇملۇقىغا سىڭىپ كەتتىڭ.

24

سىلەر ۋەزىپىنى ئورۇنداپ بولۇپ، بىر ھەپتىدىن كېيىن قوشراپقا يېنىپ چىقتىڭلار. شۇ كۈنى داداڭنى، تاغاڭنى سېغىنىپ زادىلا ئۇخلىيالمىدىڭ. بىر بېسىپ - ئىككى بېسىپ گازارمىنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ، ئۆزۈڭنى يۇلغۇن تۈۋىگە دۈم تاشلاپ، قۇملۇقنى ئازاپ بىلەن مۇجۇپ، يۈزۈڭنى قۇملۇققا سۈركەپ ھەسرەت بىلەن ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ يىغلىدىڭ.

«دادا، مېنى كەچۈرگىن، مېنىڭ يارىماسلىقىمنى، قىساسىنى ئۇنتۇپ، ئۆز ۋىجدان - غۇرۇرىغا، ئۆز ئېتىقادىغا ئاسىيلىق قىلغان

مەندەك گۈمراھ بەندىنى، يېرىم يولدىن قايتىپ كېلىپ، دادىسىدىن، جەننەت ساداسىدىن مەھرۇم قېلىپ، كېچىكىپ ئەقىل تاپقان نادان ئوغلۇڭنى كەچۈرگىن!

«مولدادا، جېنىم مولدادا، قەيسەرلىكىم، ئۆلۈمدىن قورقماسلىقىم بىلەن پولۇك رەھبەرلىرىنىڭ ۋە جەڭچىلەرنىڭ ھۆرمىتىگە ئېرىشكەن شۆھرەتلىك بىر جەڭچى تۇرۇپ، سىزنى ئاقلىيالمىدىم، سىزنى قۇتقۇزۇپ قالالمىدىم. مېنى كەچۈرۈڭ! مەن سىز ئۈچۈن جەڭ قىلىپ، قەھرىمانلىق كۆرسىتىپ، روھىڭىزنى خۇش، يۈزىڭىزنى كۈندەك يورۇق قىلىمەن.».

ئەمما، شۇنى ئويلاپ ئۇزاق ئۆتمەي، سەنمۇ خۇددى تاغاڭغا ئوخشاشلا تۆھمەتكە قالدىڭ.

گەمىدە ناخشا ئاڭلاۋاتاتتىڭ. ناخشىنى ھىلالىدىن ئىسىملىك بىر يىگىت تاغ راۋىبى بىلەن تەڭكەش قىلىپ ئوقۇۋاتاتتى:

ئۇچراتمىدىم ئالەم ئارا سەندەك ئوماقتىن، قۇرغۇيۇم،
بىر تامچىسى مىڭ جانغا تەڭ زەمزەم بۇلاقتىن، قۇرغۇيۇم.

بولدۇم جۇدا سەندىن ۋىسال - قۇت پەيتىدە مەستخۇشلىشىپ،
قىلماي ھەزەر قەددە زىبا، كۆڭلى قۇراقتىن، قۇرغۇيۇم.

تۇرغاچ تەبەسسۇمزارلىقىڭ تەلپۈندۇرۇپ كۈندۈز- كېچە،
ئىزدەپ سېنى كەلدىم ئۇزاق، بەكمۇ ئۇزاقتىن، قۇرغۇيۇم.

پۇت-پەيلىرىڭ يىپتا بوغقۇچلانغاچ، ئۇچالماي كەلمىدىڭ،
يا مەن ئۆتەلمەي بارمىدىم قاپقان - توزاقتىن، قۇرغۇيۇم.

شەپقەت كۈتۈپ كەتتى ئۆتۈپ گۈلدەك گۈزەل ياش ئۆمرىمىز،

ئەمدى مېھىر كۈتمەيلى بەس، قەلبى دوزاختىن، قۇرغۇيۇم.

چۈش كەپتىرىك كەلگەنسىكەن، قايچا ئەۋەتتىم، يىپنى كەس،
قاپقان چاقاي، دەرھال ئەۋەت گۈرزە-چوماقتىن، قۇرغۇيۇم.

نۇسرەت قازاندىم ئاخىرى، كەلگىن باغرىلاش مەن بىلەن،
قانماي سۆيەي مەھكەم تۇتۇپ ئىككى قۇلاقتىن، قۇرغۇيۇم.

ئۇنىڭ ناخشىلىرى شۇنداق ئېزگۈ، راۋىبنىڭ پەي تارلىرىدىن تارقالغان كۈي ئادەمنى مۇڭغا سالاتتى؛ ئۇنىڭ راۋىبنىڭ پەي-تارلىرى ئارقىلىق سوزۇلۇپ-سوزۇلۇپ چىققان يۈرەك تېۋىشلىرى قەلبىلەردە تاغ شارقىراتمىلىرىدەك ئەكىس سادا قايتۇرۇپ، نىمجان روھ يىلتىزلىرىغا ئۈمىد بولۇپ قۇيۇلاتتى؛ ئۇنىڭ ئىلھامبەخش كۈيلىرى تومۇر-تومۇرلارغا، ئۇۋگە-ئۇۋگىلەرگە يامراپ كىرىپ، يۈرەكلەرنىڭ ھاياتى كۈچىنى ئۇرغۇتاتتى!

تەڭرىگە يازغان خېتىم تەگكەنمىدۇ؟
دەرتلىرىم دىل تارىنى چەگكەنمىدۇ؟
....

ئەپسۇسكى، ناخشىنىڭ داۋامىنى ئاڭلىيالمىدىك. چۈنكى، سېنى روتا كوماندىرى جىددى چاقىرتقانىدى. شۇڭا، سەن ناخشىغا قىيمىغان ھالدا ئورنۇڭدىن تۇرۇپ، سېنى قىچقىرغىلى كىرگەن ھېلقى جەڭچىدىن:

- كوماندىر نېمە دەيدىكەن؟- دەپ سورىدىڭ.

- تاڭ، پولك شتابىدىن بىر قانچە رازۋېدكىچى كەپتىكەن، شۇلار بىلەن مۇڭدىشىپ تۇرىدىغۇ. كۆزلىرى چەكچىيىپ كېتىپتۇ.

سەن گەمىدىن چىقتىڭ. سىم-سىم يامغۇر تېخىچە يېغىۋاتاتتى.

تاغلارغا قاپقارا تۇمانلار مىنگىشىۋالغاندى. سىم-سىم يامغۇرنىڭ راھەتبەخش سوغۇقى قەلبىڭدىكى ئەكس ساداغا تېخىمۇ ھاياتى كۈچ بەخش ئېتەتتى:

تەڭرىگە يازغان خېتىم تەگكەنمىدۇ؟

دەردلىرىم دىل تارىنى چەگكەنمىدۇ؟

پىچىرلىدىڭ: «دەردلىرىمىز تەڭرىگە يەتكەنمىدۇ؟ يەتكۈزەلەرمىزمۇ؟ تەڭرى تەسىرلەنگەنمىدۇ؟ تەسىرلەندۈرەلەرمىزمۇ؟... دەردىمىزنى چوقۇم يەتكۈزىمىز، چوقۇم تەسىرلەندۈرىمىز. چۈنكى، بىز ئەرز - دادىمىزنى تەڭرىگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتىمىز؛ تەڭرىنىڭ تەسىرلەندۈرۈش ئۈچۈن، ھۆرلۈك -باراۋەرلىك، تىنىچلىق ئۈچۈن تىنىچسىزلىق قىلىۋاتىمىز!...»

سەن يۈرىكىڭدە شۇنداق پىچىرلىغاچ، ئىتتىك قەدەملەر بىلەن روتا كوماندىرىنىڭ قېشىغا كەلدىڭ. ئۇ مەتسالى قاتارلىق تۆت نەپەر يىگىت بىلەن ساڭا ئۇن-تىنسىز قاراپ تۇرۇشاتتى؛ ئۇلارنىڭ چېھرىدە ھەيرانلىق، گۇمان، نەپرەت لەيلەپ تۇراتتى، خۇددى ئاۋۇ تۇمانلاردەك.

سەن مەتسالى بىلەن كۆرۈشمىگىلى بىر قانچە كۈن بولغانىدى. ئۇنى دوستانە مېھرىڭ بىلەن سېغىنغانتىڭ. شۇڭا، ئۇنىڭ قاپقارا كۆزلىرىگە بېلىقىتەك شۇڭغۇپ، باغرىغا سىڭىپ كەتمەكچى بولدۇڭ؛ شادلىق نىگاھلىرىڭ بىلەن قوللىرىنى مەھكەم سىقىپ، سەمىمىي سېغىنىشلىرىڭنى ئىزھار قىلماقچى بولدۇڭ:

- بارمۇ سەن؟!...

- بار!

مەتسالى شۇنداق دەپ قولۇڭنى تۇتتى -دە، قاتتىق قىسىپ، شارتلا قايرىدى. سەن تۇيۇقسىز قالغاچقا، قولۇڭ «قاراسسىدە» قايرىلىپ، ئاغرىققا چىدىيالماي تولغىنىپ كەتتىڭ، خۇددى ئېشىپ قويۇپ بېرىلگەن ئارقاندەك. شۇنىڭ بىلەن قولۇڭ بىردەمدىلا دۈمبەڭگە ئۆتۈپ قالدى.

ئۇنىڭغىچە يىگىتلەرنىڭ بىرى يەنە بىر قولۇڭنىمۇ دۈمبەڭگە ئاچىقىپ بولدى. ئۈچىنچى بىر يىگىت قولۇڭنى چەمبەرچەس باغلىۋەتتى. كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچىلىك بولغان ئارىلىقتا يۈز بەرگەن بۇ ئىشلاردىن سەن شۇنداق ھەيران قالدىڭكى، بۇنىڭ ئوڭۇڭ ياكى چۈشۈڭ ئىكەنلىلىكىنى ئاڭقىرالمايلا قالدىڭ؛ قاراسلىغىنىنىڭ بىلىكىڭ ياكى ئەسەبلىرىڭ ئىكەنلىكىنى ئاڭقىرالماي قالدىڭ؛ ئاغرىق ئازابىدىن كۆزۈڭدىن سىرغىپ چۈشكەن سۇيۇقلۇقنىڭ ياش ياكى سىم-سىم يامغۇر ئىكەنلىكىنى ئاڭقىرالماي قالدىڭ، شۇڭا:

- بۇ... بۇ... مەن... مەن... - دەپلا قالدىڭ روتا كومانداىرىغا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ.

ئۇمۇ ھەيرانلىقتىن نېمە دېيىشنى، نېمە قىلىشنى بىلەلمەي تۇرۇپلا قالغانىدى. سەن مەتسالىغا قاراپ ئېغىز ئاچتىڭ:

- ئاداش، بۇ...

- ئاغزىڭنى يۇم، ئەبلەخ! - دېدى مەتسالى كاچىتى بىلەن ئاغزىڭغا بىرنى ئۇرۇپ، - كىم سېنىڭ ئادىشكەكەن؟ سېنىڭ ماڭا ئاداش بولۇش سالاھىيىتىڭ بارمۇ تېخى؟ ئۇقۇپ قوي، بۇگۈندىن باشلاپ مېنىڭ سەندەك مۇناپىق ئادىشىم، ساتقۇن «قۇرغۇي»ۇم يوق!

بۇنى ئاڭلاپ ئەسەبلىرىڭ ھەيرانلىقتىن تېخىمۇ قاتتىق قاراسلاپ كەتتى. شۇڭا، ئاغزىڭدىكى تۈكۈرۈك ئارىلاش قانىنىڭ تەمىنى سېزىشكىمۇ ئۈلگۈرەلمەي يۇتۇۋېتىپ دېدىڭ:

- نېمە؟ كىم مۇناپىقكەن؟! كىم «قۇرغۇي»كەن؟!

گەمىلەردىن يىگىتلەر چۈۋۈلۈپ چىقىشىپ ئەتراپىڭغا غۇژۇدە ئولاشتى. يامغۇر سىمىلداپ ياغاتتى، تۇمانلار تېخىمۇ قويۇقلىشىۋاتاتتى، مەتسالى ئۆزىنى ئاران-ئاران تۇتۇپ تۇراتتى.

- سەن بولماي، مەنمىدىم ئەمىسە؟! - دېدى ئۇ زەردە بىلەن.

سەنمۇ ئېسىڭنى يىغىپ دېدىڭ:

- ئاغزىڭغا بېقىپ سۆزلە جۇما، كىم مۇناپىقكەن؟ كىم «قۇرغۇي»كەن؟..«قۇرغۇي» ئۆزۈڭمۇ تېخى؟!

ئۇ ئاچچىقىنى باسالماي يۇزۈڭگە يەنە بىر كاچات سالدى. يۇزۈڭ كۆيۈشۈپ ئېچىشىپ، قۇلقىڭ چۇڭۇلداپ كەتتى. كۆزۈڭدىن ئوت چاقناپ، تۇمانلىق دۇنيانى نۇرىستانغا ئايلاندۇرىۋەتتى. سەن سىم-سىم يامغۇر يېغىۋاتقان تۇمانلىق دۇنيادا ئەمەس، قەلبىڭدىكى نۇرانە دۇنيادا تۇراتتىڭ. قەلبىڭ گۈزەل كۈيلەر - جەننەت ساداسى بىلەن تولغاندى. چۈنكى، سەن ھەرگىزمۇ مۇناپىق - «قۇرغۇي» ئەمەس ئىدىڭ.

ئەگەر روتا كوماندىرى ۋە ئۇچ يىگىت مەتسالىنى تۇتۇۋالمىغان بولسا، ئۇ سېنى قانچىلىك ئۇرۇپ كېتەتتىكىن؟ ئۇرۇپ نېمىلەرنى قىلىۋېتەتتىكىن؟

بىلمەيتتىڭ.

چۈنكى، ئۇنىڭ ئەلپازى يامان، ساڭا ئېتىلىپلا تۇراتتى، خۇددى باغلاقتىكى ئىتتەكلا. شۇڭا، سەن ئۇنىڭ مەتسالى ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەيلا قالغانىدىڭ.

- بولدى يىگىت، ئۆزۈڭنى تۇتۇۋال!

روتا كوماندىرى ئۇنىڭغا بىر مۇنچە نەسىھەت قىلىۋىدى، ئۇ بىر ئاز پەسكويغا چۈشتى. ئەمما، يىگىتلەرگە قاراپ:

- يىگىتلەر، قاراڭلار، كۆرۈپ قويۇڭلار !- دېدى ئۇ ئۇنلۇك قىلىپ،- ئۆزىنى قەھرىمان چاغلاپ يۈرگەن، - بېگىز بارمىقى بىلەن سېنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ داۋام قىلدى،- ماۋۇ يىگىت «قۇرغۇي»كەن! يۈز نەچچە يىگىتنىڭ جېنىغا زامىن بولغان «قۇرغۇي» موشۇكەن!...

ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلدۈڭ:

- ياق! ياق! ماڭا ئىشىنىڭلار، يىگىتلە. مەن قانداق بولۇپ «قۇرغۇي» بولاي؟ مەن ھەرگىز «قۇرغۇي» ئەمەس!...

تاغلار ئەكس سادا قايتۇردى:

« ‹قۇرغـــــۇي› ئەمەس... ‹ قۇرغـــــۇي› ئەمەس... ‹قۇرغـــــۇي› ئەمەس...»

- قولىمىزدا ئىسپات بار!

- زېمىندىن سادا كەلدى:

- «يالغان!..يالغان!...يالغان!...»

ئۇلار سېنى باغلاپ، ئالدىغا سېلىپ ئېلىپ مېڭىشتى. كۆك ئېسەدەپ يىغلايتتى، خۇددى تۆھمەت خەنجىرى سانجىلغان يۈرىكىدەك. يۈزۈك كۆيۈپ ئېچىشاتتى، گويىاكى ھاقارەتلەنگەن قەلبىدەك. تۆھمەتتىن قىزىغان قانلىرىك كۆۋرەيتتى، مىسالى زەرەپشان دەريياسىنىك باھاردىكى كەلكۈنلىرىدەك.

«بۇ نېمە ئۇچۇن؟ زادى نېمە ئۇچۇن؟ نېمىشقا مەن ‹قۇرغۇي› بولۇپ قالىمەن؟ ياق، بۇ بىر ئۇقۇشماسلىق! بۇ بىر چوك خاتالىق! بۇ بىر تۆھمەت! مەن ھەرگىز ‹قۇرغۇي› ئەمەس!... ئەمەس!.. ئەمەس!...»

يۈرىكىك ئىسيان بىلەن تولغانىدى. ئەمما، يۈرىكىنىك بۇ ئىسيانلىرى ھازىر ھېچنىمىگە ئەرزىمەيتتى، ھەر قانچە نەرە تارتسىمۇ، سېنى ھەرگىز ئاقلىيالمايتتى. سېنى پەقەت «قۇرغۇي» ياكى «قۇرغۇي» بىلەن بىر قېتىم يۈز كۆرۈشكەن دۇشمەن ئالاقىچسىلا ئاقلىيالايتتى. بىراق، دۇشمەننىك شۇ ئالاقىچسى زادى كىم؟ نەدە؟ ئۇنى قانداق تېپىش مۇمكىن؟

بىلمەيتتىك.

ئۇنىك ئۈستىگە، تاغاكنىك «خائىن» بولۇپ چىقىشى، «قۇرغۇي» ئۇچۇپ كەتكەن شۇ كېچە سېنىك گازارمىدىن يوقىلىپ كىتىشىك بۇ مەسىلىنى تېخىمۇ چىگىشلەشتۈرىۋەتكەنىدى.

شۇڭا، قەلبىكىدىكى ئىسيان شىپىدە پەسىيىپ قالدى. چەكسىز ئۈمىدسىزلىك ئۈستۈكىدىن تاغدەك بېسىپ، سېنى ھالسىرىتىپ قويدى. ئەگەر مەتسالىنىك ئەلپازىدىن قورقمىغان بولساك، ئاستىكىدىكى ياپيېشىل

چىملىققا ئۆزەڭنى دۈم تاشلاپ، يۇمران چىملىقنى كۆز يېشىڭ بىلەن سۇغارغۇڭ بار ئىدى؛ ئەگەر «قۇرغۇي» دېگەن شەرمەندە نام بىلەن ئۆلۈپ كىتىشتىن قورقمايدىغان بولساڭ، يامغۇر سۈيى بىلەن چىملىقتا ئەبەدىيلىك سىڭىپ كەتكۈڭ بار ئىدى.

- ماڭە ئىتتىك!

- مەتسالى گەدىنىڭدىن ئىتتىردى. سەن سەنتۈرۈلۈپ - سەنتۈرۈلۈپ پاتقاققا دۈم چۈشتۈڭ. كىيىم-كېچەكلىرىڭ، يۈز- كۆزلىرىڭ پاتقاق بىلەن بۇلغانىدى، خۇددى «قۇرغۇي» نىڭ قەلبىدەك. ئەمما يۈرىكىڭگە ھېچنىمە چاچرىمىدى - شۇنداق غۇبارسىز، شۇ قەدەر سۈزۈك، گويا كۈل بەرگىدىكى شەبنەمدەك.

نېمىشقا شۇ چاغلاردا ئوق پۇتۇمغا تەگكۈچە، كۆكسۈمگىلا تېگىپ جېنىمنى ئالمىغان بولغىيتتى؟ نېمىشقا مەتسالى مېنى قۇتقۇزۇۋالغان بولغىيتتى؟ شۇ چاغدا مەتسالى مېنى قۇتقۇزۇۋالغۇچە، قېچىپ كەتكەن بولسا، مەن ئۆلۈپلا كەتكەن بولسام، شەرەپلىك ھاياتىم بۇنداق شەرمەندە ھاياتقا ئايلىنىپ قالمايتتى.

ئاھ، خۇدا! ماڭا ئىچىڭ ئاغرىسۇن، مېنى بۇ تۆھمەت بالاسىدىن ئۆزۈڭ خالاس قىل! مەن جەڭلەردە ئۆلۈشكە، مەردلەرچە قۇربان بېرىشكە رازىمەنكى، بۇنداق تۆھمەت بىلەن ئۆلۈشكە رازى ئەمەس!

ياشلىرىڭ تارىلاپ تۆكۈلۈپ، پاتقاققا سىڭىپ كېتىۋاتاتتى. ئەما، سەن سىڭىپ كېتەلمەيتتىڭ. چۈنكى، سەن پاتقاق ئۈستىدە ئەمەس، ئۆزۈڭنىڭ قەلبىڭدە، قەلبىڭدىكى گۈزەل كۈيلەر - جەننەت ساداسى ئىچىدە يىغلاپ ياتاتتىڭ. بۇ جەننەت ساداسى ئاخىر روھىڭنى ئۇرغۇتۇپ، سېنى ئورنۇڭدىن لىككىدە تۇرغۇزۇۋەتتى. سەن مەتسالىغا دوستانە غەزەپ بىلەن ئالىيىپ قويۇپ، مەردانە قەدەملەر بىلەن مېڭىپ كەتتىڭ.

سوراق قىلىندىڭ، ئەلۋەتتە، ياۋۇزلارچە ئەمەس. بىراق ياۋۇزلارچە سوراق قىلىنغانىدىنمۇ بەتتەررەك قىينالدىڭ، ئازابلانىدىڭ!... ئاخىر

تاغاڭنىڭ «خائىن»لىقى، زۇمرەت «قۇرغۇي»نى قاچۇرۇپ قويغان كېچىدە سېنىڭ گازارمىدىن ئايرىلىشىڭ ۋە سېنىڭ «قۇرغۇي» ئىكەنلىكىڭ توغرىسىدىكى ئاخبارات ئىسپات قىلىنىپ، «كۆك بۆرە»نى پاش قىلىپ قويۇپ، ئۇنىڭ قۇربان بولىشىغا سەۋەپ بولغانلىقىڭ، مەخپىيەتلىكنى ئاشكارلاپ قويۇپ، يۈز نەچچە جەڭچىنىڭ جېنىغا زامىن بولغانلىقىڭ ئۈچۈن ئۆلۈمگە بۇيرۇلدۇڭ. بىرگادا شىتابىدىن بۇيرۇق كەلسىلا، سەپداشلىرىڭ ئالدىدا ئېتىپ تاشلىناتتىڭ.

شۇ كېچە يۈرۈكىڭنىڭ ئاغرىقىغا چىدىيالماي، ئازابلىنىپ زار-زار يىغلاپ چىقتىڭ. چېرىكلەر يىراقنى قوزۇق بىلەن كوچىلىغاندىمۇ يۈرىكىڭ بۇنداق ئاغرىمىغاندى؛ ئۆلۈم بۆرىسى ساڭا ھەمله قىلىپ كەلگەندىمۇ ۋۇجۇدۇڭ بۇنچە تىترىمىگەنىدى؛ گۆر ئاغزىغا كېتىۋاتقان چېغىڭدىمۇ كۆزۈڭدىن بىر تېمىم ياشىمۇ چىقمىغانىدى! شۇڭا سەن تەسەللىگە مۇھتاج ئىدىڭ. ئەمما، ساڭا ھازىر ھېچنېمە تەسەللى بولالمايتتى، ھەتتا ئۆلۈمۇ!چۈنكى، سەن ئۆلۈمگە بۇيرۇلغىنىڭ ئۈچۈن ئەمەس، «قۇرغۇي»دىگەن شەرمەندە ئاتاققا قالغىنىڭ ئۈچۈن، نۇمۇستىن ئۆرتىنىپ يىغلاۋاتاتتىڭ.

«ئاھ،خۇدا، بۇ نېمە كۆرگۈلۈك ماڭا؟ نېمىشقا... زادى نېمىشقا مېنى ‹قۇرغۇي› قىلىپ قويىسەن؟ قايسى گۇناھىم ئۈچۈن؟ قىساسىمنى ئۇنتۇغىنىم ئۈچۈنمۇ؟ يېرىم يولدا غايە، ئېتىقاد ۋە ئۇلۇغۋارانە ئىستەكلىرىمدىن يېنىۋالغان گۇناھىم ئۈچۈنمۇ؟ مەن ئۇ گۇناھىم ئۈچۈن تۇۋا، مىڭ تۇۋا قىلدىمغۇ؟ نېمىشقا تۇۋامنى قوبۇل قىلمايسەن؟ گۇناھىمنى مەغپىرەت قىلمايسەن؟ تۇۋا-ئىستىغپارلىرىم، مۇناجات-ئىلتىجالىرىم، دەرگاھىڭغا يەتمىدىمۇ-يا؟»

شۇنداق چۈڭقۇر ئەلەم-ھەسرەت بىلەن ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ يىغلايتتىڭ. ئەگەر ۋۇجۇدۇڭنى قەلبىڭدىكى گۈزەل كۈيلەر-جەننەت ساداسى قاپلاپ تۇرمىغان بولسا، ئازاپ-ھەسرەتتىن يۈرىكىڭ، ۋۇجۇدۇڭ

خۇددى سىمابتەك ئېرىپ، ئاستىدىكى داق يەرگە سىڭىپ كېتىشىڭ مۇمكىن ئىدى، گويا كى كۆز يېشىدەك.

«ئەي شەپقەتلىك ئىگەم، سەن هەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچى، هەممىنى بىلىپ تۇرغۇچى، هەممىنىڭ كۆرۈپ تۇرغۇچىسەن. بىر مۆجىزە يارىتىپ، ‹قۇرغۇي› نى ۋاقتىدا ئاشكارلاپ، مېنى بۇ تۆهمەت بالاسىدىن قۇتقۇزا! دادامنىڭ ئالدىغا ‹قۇرغۇي› نىڭكىدەك پاسىقانە قاناتلىرىمنى سۆرەپ ئەمەس، ‹كۆك بۆرە› نىڭكىدەك مەردانە قەدەملەر بىلەن بېرىشنى نېسىپ ئەت!»

قەلبىدە هىلالىدىنىڭ ناخشىسى ئەكس سادا قايتۇراتتى:

تەڭرىگە يازغان خېتىم تەگكەنمىدۇ؟

دىللىرىم دىل تارىنى چەككەنمىدۇ؟

- نېمانداق تولا يىغلايسىز؟ ئۆلۈم شۇنچىۋالا قورقۇنچلۇقما؟!

سەن بىللەن بىللە قاماپ قويۇلغان ئون سەككىز ياشلاردىكى پوسكاملىق ئەدھەم ئىسىملىك يىگىت شۇنداق دەپ، سېنى ئازابلىق خىيال، ئازابلىق ئىلتىجا قوينىدىن سۆرەپ چىقتى. ئۇ تەسلىم بولغان يۇقىرى دەرىجىلىك بىر ئوفىتسېرنى ئېتىپ تاشلىغانلىقى ئۈچۈن، هەربىي ئۇستاب بويىچە ئۆلۈمگە بۇيرۇلغانىدى.

...-

- بىلەمسىز،ئادەم ئۆلۈش ئۈچۈن يارالغان.

ئۇنىڭغا لاپىدە قارىدىڭ، ئۇ ساڭا-ئۆلۈمگە غالىبانە تەبەسسۇم بىلەن تىكىلىپ تۇراتتى. سېنى ئۇنىڭ ئۆلۈمگە غالىبانە تىكىلىشى ئەمەس، بىر چاغدا موللا ئايۇپ دېگەن گەپنىڭ ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىقىشى سېنى تولىمۇ هەيران قالدۇرغانىدى.

«ئادەم ئۆلۈش ئۈچۈن يارالغان؟!...»

ئۆزۈڭنىڭ سوئالىنى ئۆزۈڭ تەستىقلىدىڭ: «شۇنداق!... بىراق هەرگىزمۇ شەرمەندە ئۆلۈم ئۈچۈن ئەمەس!»

شۇڭا، سەن گەپ قىلمىدىڭ، گەپ قىلىشىڭنىڭمۇ ئورنى يوق ئىدى. چۈنكى، ئۇنىڭ ئۆلۈمى سېنىڭ ئۆلۈمىڭگە ئوخشاش شەرمەندە ئۆلۈم ئەمەس، بەلكى تېگى-تەكتىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، يەنىلا شەرەپلىك ئۆلۈم ئىدى. ئەمما،سېنىڭ شەرەپلىك ئۆلۈم ئۈچۈن ياشىغۇڭ بار ئىدى، ھەرگىزمۇ شەرمەندە ئۆلۈم ئۈچۈن ئەمەس!

قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتىكىن، بىر چاغدا ئۇنىڭدىن:

- ئۇ ئوفىتسېر تەسلىم بولغاندىكىن، يەنە نېمىشقا ئېتىۋەتتىڭىز؟- دەپ سورىدىڭ. بۇ ئۇنىڭدىن تۇنجى قېتىم سوئال سورىشىڭ، شۇنداقلا تۇنجى قېتىم گەپ قىلىشىڭ ئىدى.

ئۇ سوئالىڭغا جاۋاپ بېرىش ئۈچۈن كەچۈرمىش سۆزلەشكە باشلىدى.

25

- مەن مۆھتەرەمقىز ئىسىملىك بىر قىزغا توساتتىنلا ئاشىق بولۇپ قالدىم، بىر كۆرۈپ بولغۇچىلا دەڭا، ئۇ بازارلىق بىر ناۋاينىڭ قىزى ئىدى. ئۇ شۇنداق چىرايلىق قىز ئىدىكى، خۇددى ئاي دېسە ئاي ئەمەس، كۈن دېسە كۈن ئەمەس دېگەندەك! بىر تەبەسسۇمى بىلەن يۈرىكىم كۈل بولدى، خۇددى مۆھتەرەمقىزنىڭ تونۇرىنىڭ كۈلىدەك. ئىككى تەبەسسۇمى بىلەن زىننىقىدا جان بەرگۈم كەلدى. ئاخىر ئۇنىڭ پېيىگە چۈشتۈم.

ئۇسساپ قاپتۇ قونىقىم،
سۇنى ئۆزۈم ياقىلاي.
تېۋىپكەنسىز نىگارىم،
سۆيۈپ قۇيۇڭ، ساقىياي.

دەپ ناخشا توۋلاپ، ئۇنىڭ مەھەللىسىدىن سادەك ئەگىپ كېتەلمەيدىغان بولدۇم.

ئۇ نان ساتاتتى. قورسىقىم توق بولسىمۇ، بىر قانچە ناۋايخانىنى

ئارقامدا قالدۇرۇپ، مەدىكار ئىشلەپ تاپقان پۇلۇمغا ئۇنىڭدىن نان ئېلىپ يەيتتىم. ناننى ئۇنىڭ قولىدىن شەھلا كۆزلىرىگە نۇر تالالىردەك يېيىلىپ تۇرۇپ ئالاتتىم. پۇلنى ئۇنىڭ قولىغا ئاھۇنىڭدەك كۆزلىرىگە ئاشقانە تەبەسسۇم بىلەن بېقىپ تۇرۇپ بېرەتتىم؛ ناننى يەنە تۇنۇر بېشىدا ئولتۇرۇپ، ئۇنىڭ زىلۋا قامىتى، ئانارەك قىپقىزىل لەۋلىردىن ھۇزۇرلانغاچ ئالدىرىماي يەيتتىم. نېنىمنى يەپ بولۇپ، بىر پەس تاغدىن-باغدىن پاراڭ سېلىۋېتىپ:

ئەي ساقىي، مەي ئىچسەم ئۇرىدۇ دادام،
ئىچمىسەم، ئېچىشار دىلدىكى يارام.
نە قىلاي مەي ئىچمەي، يارىمنىڭ ئىشقى،
تۇز سېپىپ يارامغا بەرمىسە ئارام؟

دەپ ناخشا ئېيتقان پېتىم كەينىمگە قارا-قارا كېتىپ قالاتتىم.

بىر كۈنى ئۇنىڭدىن نان ئېلىپ، تۇنۇر بېشىغا چىقىپ، ئوتسىنغاچ يېيىشكە باشلىدىم. نان يېگەچ ئۇنىڭغا سۆيگۈ ئىزھار قىلماقچى بولدۇم. لېكىن، ھەرقانچە قىلىپمۇ تىلىم گەپكە كەلمىدى. كۆڭلۈمگە ئۇنىڭغا ئاتاپ تىزىپ قويغان چىرايلىق، مۇھەببەتلىك سۆزلىرىمنىڭ بىرىمۇ يادىمدا قالمىغانىدى. نېنىم تۈگەپ قېلىپ، يەنە يەي دېسەم، قورسىقىم تۇيۇپ قېلىپ، تىت-تىت بولۇپ تۇرسام، ئۇ ئۆزى ئېغىز ئېچىپ قالدى:

- سىلىنىڭ مەھەللىدە ناۋاي يوقما؟

- بار.

ئۇنىڭغا قارىدىم. ئۇ نەرگىسكە ئوخشاش جىلمىيىپ يەرگە قارىۋالدى. ئۇنىڭ بۇلاق كۆزلىرىدىن چاچرىغان ئىشىق چېقىنىدىلىرى كۆكسۈمنى تېشىپ ئۆتۈپ، يۈرىكىمنى كۆيدۈرۈشكە باشلىدى، خۇددى مۆھتەرەمقىزنىڭ تونۇرى دادىسى ياققان نانلارنى كۆيدۈرگەنىدەك. شۇڭىمىكىن، پۈت-قولۇم بوشىشىپلا كەتتى. تونۇرغا چۈشۈپ كېتىشتىن ئەنسىرەپ، ئۆزۈمنى دەرھال ئوڭشۇۋالدىم. ئۇ جىلمىيىپلا قالدى. مەن مىڭ

مۇشەققەتتە باشلانغان سۆھبىتىمىزنىڭ ئۇزۇلۈپ قېلىشىدىن قورقۇپ، ئالدىراپلا سورىدىم:

- قانداق دەيسىز؟

- كۈندە مۇشۇ يەرگە كېلىسىز، شۇڭا...

- ناۋاي دېگەن ساماندەك. بىراق نېنى... نېنى سىزنىڭ نېنىڭىزدەك تاتلىق ئەمەس.

- ۋىيەي... شىلامچى... ئادەمنى زاڭلىق قىلىپ خۇدى!

ئۇ قاپاقتىن سۇ تۆكۈلگەندەك ۋىلقىلاپ كۈلدى، مەنمۇ كۈلدۇم، يۈرىكىممۇ كۈلدى.

- راست شۇ، زاڭلىق قىلمىدىم مەن سىزنى. نېنىڭىز تاتلىق بولمىسا، شۇنچە يولنى بېسىپ كېلىپ، سىزدىن نان ئالامتىم؟ نېنىڭىزنى... سىزنى دەپلا كېلىمەن قېشىڭىزغا...

ئۇ ۋىللىدە قىزىرىپ كەتتى، خۇددى تونۇردىكى چوغدەك.

- ماڭغىنە ھەي، قېلىن تاز!

-سىزگە... سىزگە كۆ... كۆيۈپ قالدىم!

ئۇنىڭ مەسۇم كۆزلىرىدە سەبىي ئىشەق، سەبىي مۇھەببەت يېلىنجىدى. ئۇ ئۇياتچان كۆزلىرىنى يەردىن ئۈزمەي تۇرۇپ:

- مەنمۇ!...دىدى-دە، ناۋايخانىغا يۈگۈرگەن پېتى كېرىپ كەتتى. مەن پاتمان-پاتمان شادلىق-ھاياجان يۈدۈپ ئورنۇمدىن تۇردۇم-دە، ئۆيگە قاراپ ماڭدىم. ئىچ-ئىچىمدىن ئۇرغۇپ تۇرغان خوشاللىق تومۇر-تومۇرلىرىمدا كۆۋرەپ، ۋۇجۇدۇمنى كۆيدۈرەتتى. سەكرىگۈم، كېيىك ئوغلىقىدەك ئويناقشىغۇم، «ئۇ ماڭا كۆيۈپ قاپتۇ!... مېنىڭ ئاشىقىم بار بولدى!» دەپ بار ئاۋازىم بىلەن ۋاقىرىغۇم كېلەتتى.

شۇنداق قىلىپ ئۇمۇ ماڭا ئاشىق بولۇپ قالدى. چۈنكى، مەنمۇ كېلىشكەن ئىدىم.

سەن بېشىڭنى كۆتۈرۈپ، ئەدھەمگە سىنچىلاپ قارىدىڭ. بۇ ئۇنىڭغا

تۇنجى قېتىم سىنچىلاپ قارىشىڭ ئىدى. راست دېگەنىدەك، ئۇ ناھايىتى چىرايلىق ئىدى، خۇددى قىز بالا بولسا، كۆيۈپ قالغۇدەك: بارماقتەك يوغان، قاپقارا، ئۆسكىلەڭ قاشلىرى ئارىسىدا پۇرچاقتەك يارىشىملىق خال، سانجاق-سانجاق، ئۇزۇن، جەسۇرانە كىرپىكلىرىنىڭ ھمايىسىدە زۇلماتتەك قاپقارا كۆز، قىرلىق بۇرۇن، قىزىل مەڭزىلىك يۇپيۇمىلاق يۈز...

ئەدھەم جىم بولۇپ قېلۇىدى، سەن:

- ھە،شۇنداق قىلىپ؟...-دېدىڭ.

چۈنكى، سەن ئۇنىڭ كەچۈرمىشىگە قىزىقىپلا قالغانىدىڭ.

-شۇنداق قىلىپ، ئۇنىڭ ئۆيىگە ئەلچىلەر ئەۋەتىلدى، ئەلچىلەرنىڭ خۇش خەۋىرىنى ئاڭلاپ، نەچچە كېچە ئۇيقۇم كەلمىدى. سېلىنغان تويلۇقنى ئاڭلاپ يەنە نەچچە كېچە ئۇخلىيالمىدىم. نامراتلىقىمزنى تۇنجى قېتىم ھېس قىلدىم. نامراتلىقىمزدىن تۇنجى قېتىم ئۆكۈنۈپ، تۇنجى قېتىم يىغلىدىم. چۈنكى،تويلۇق بىزگە نىسىپەتەن تولمۇ ئېغىر ئىدى. بىز بۇنداق تويلۇقنى ئون يىلدىمۇ ئالالمايتتۇق.

ئەدھەم بېشىنى تامغا تىرەپ، كۆزىنى چىڭگىدە يۇمۇپ، جىمىپ كەتتى. ئۇنىڭ چەكسىز ئازاپلىنىۋاتقانلىقىنى، ھەسرەتلىنىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ، ئىچىڭ سىيرىلىپلا كەتتى. ئەمما، تەسەللىنى ئەڭ ئاخىردا بېرىش ئۈچۈن، يەنە سورىدىڭ:

- شۇنداق قىلىپ؟...

-شۇنداق قىلىپ، مەن باشتا مۆھتىرەمقىزنىڭ دادىسىغا نىمكار بولۇپ ئىشلىدىم. ئۇنىڭ دادىسى ئوبدان ئادەم ئىكەن، ھەققىمنى خېلى ئوبدان بەردى. مۆھتىرەمقىزمۇ دادىسىدىن ئوغرىلىقچە پۇل يىغىپ، ماڭا بېرىۋاتاتتى. مۇشۇ ھالەتتە بىر يىل ئۆتىدىغان بولسا، مۆھتىرەمقىزنىڭ تويلۇقىغا يەتكۈدەك پۇل يىغالايتتىم. ئەمما، مەن بىر يىلغىچە سەۋر-تاقەت قىلالمىدىم، بىر يىل كۈتۈپ تۇرالمىدىم. ۋىسال قۇچۇشقا بەك ئالدىراپ كېتىپ، ئېزىپ كەتتىم.

بىر كۈنى قوشنىمىز بىزدىن يوتقان-كۆرپە سوراپ كىرىپ قالدى. ئۇلارنىڭ دېيىشىچە، ئۆيىگە مېھمان كېلىپ قالغاچقا، يوتقان كۆرپىسى يېتىشمەي قاپتۇمىش. بۇ بىزدە، بولۇپمۇ مەندە گۇمان پەيدا قىلىپ قويدى. چۈنكى،ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى بىزنىڭ تۇرمۇشىمىزدىن خېلىلا ياخشى ئىدى. يوتقان-كۆرپىسىنىڭمۇ يېتىشمەسلىكى ئەسلا مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئانام گەپ-سۆز قىلمايلا ئۇلارغا بىر يوتقان، بىر كۆرپە ئېلىپ بەردى.

قوشنىمىز چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، مەن ئاستا ئورنۇمدىن تۇرۇپ،سىرتقا ماڭدىم.

- نەگە بارىسەن بالام؟-دەپ سورىدى دادام.

مەن راست گەپنى قىلدىم:

- كەينىدىن بىر چىقىپ باقايمىكى دەيمەن.

- شۇنداق قىلغىنە راست، قانداق گەپ بۇ؟

مەن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ماڭدىم، كەينىدىن ئاستا ئەگەشتىم. ھەممە پېشكەللىك بىزنىڭ مۇشۇ سۆزىمىزدىن، مېنىڭ مۇشۇ ماراش-ئەگىشىمدىن باشلاندى. مارىمغان بولسام، ئەگەشمىگەن بولسام، مەن بۈگۈنكىدەك بۇنداق بەختسىزلا ئەمەس، پاسىق، گۇمراھ بەندىگە ئايلىنىپ قالمايتتىم.

ئەدھەم ئازاپلىق، ھەسرەتلىك تىنىپ قويۇپ، يەنە جىمىپلا كەتتى. ئۇ ئەمدى ساڭا كەچۈرمىشىنى سۆزلەپ بەرمەيدىغاندەكلا قىلاتتى. شۇڭا، سەن يەنە سورىدىڭ:

- شۇنداق قىلىپ؟...

- شۇنداق قىلىپ،- دىدى ئەدھەم كەچۈرمىشىنى سۆزلەشنى داۋام قىلىپ،-قوشنىمىز ئۆزىنىڭ ئۆيى تەرەپكە ماڭماي،باشقا تەرەپكە ماڭدى.

مەن نېمە قىلىمەن ماراپ، نەگە بارسا، نېمىش قىلسا قىلمامدۇ، دەپ ئويلاپ، يېنىپ كەتمەكچى بولدۇم. بىراق، يەنە قېنى، نېمىش قىلىدۇ، بىر ماراپ باقاي. ئۆزىنىڭ شۇنچە يوتقان-كۆرپىسى تۇرۇپ، ئەجەپ

بىزدىن تىلەيدۇيا، دەپ ئويلاپ، ئۇنىڭغا يەنە ئەگەشتىم. ئۇ مېڭىپ-مېڭىپ بىر نەشپۈتلۈك باغقا - باغنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدىكى ئالما-نەشپۈت ساقلايدىغان گەمگە كىرىپ كەتتى. مەن گەمنىڭ كامىرىدىن ماردىم، خۇددى ئوغرى مۇشۇكتەك. گەمە ئىچىدە-جىنچىراغنىڭ غۇۋا يورۇقىدا بىر يىگىت ياتاتتى.

بۇ كىمدۇ؟ ئېلاندىكى تۇتۇش بۇيرۇقى چىقىرىلغان يىگىت شۇمۇ، نېمە؟

مەن شۇنداق ئويلىغاچ جىممىدە قاراپ تۇردۇم. مەنمۇ تۇنۇمايدىغان بىر ئادەم ئۇنىڭ بىقىنىدىكى جاراھەتنى تېڭىۋاتاتتى.

ھە، ئەسلى بۇ مۇنداق گەپكەن-دە! «تۇتۇلۇپ قالسا، چېرىكلەر مۇشۇ يوتقان-كۆرپىلەر ئارقىلىق بىزنى تۇتۇۋالمىسۇن، تۇتسا ھاپىز ئاخۇننى تۇتار...» دەپ قىلغان ئىشكەن بۇ! ئۆيىنىڭ تۆزلىنىپ كېتىشىدىن، ئۆزىنىڭ ئۇنىڭغا چېتىلىپ قېلىپ، بېشىنىڭ كېتىشىدىن قورقۇپ... ھىم، يا قۇتقۇزمىساڭ، قۇتقۇزغاندىكىن، ھەر بالا كەلسە ئۆزۈڭ تارتىشمايزە بىزگە قارا سانىشقىنىڭنى قارا؟! ھۇ، بەتنىيەت ئەبلەخلەر!

مەن شۇلارنى ئويلاپ، ئاستا ئارقامغا ياندىم. كېتىۋتىپ يادىمغا دۈككىدە بىر ئەقىل كېلىپ قالدى. شەيتىنىم ماڭا ئەقىل ئۆگەتكەنىدى.

سەنلەرنىڭمۇ نىيىتىڭ دۇرۇس بولمىغاندىكىن، مەنمۇ بىر چالمىدا ئىككى پاختەك سوقايچۇ: ھەم ئۆچ ئالاي، ھەم خوتۇن ئالاي. ئەللىك سەر كۈمۈش دىگەن ئاز پۇلمۇ؟

مۇشۇ يىگىتنىڭ تۇتۇپ بەرگۈچىلەرگە يېكى خەۋىرىنى يەتكۈزگۈچىلەرگە ئەللىك سەر كۈمۈش ئىنئام قىلىنىدىغانلىقى توغرىسىدا تاملارغا ئېلانلار چاپلىنىپ كەتكەنىدى. جاكارچىلارمۇ كوچىمۇ كوچا چېپىپ يۈرۈپ، بۇ ئېلاننى جاكارلاۋاتاتتى.

ئەللىك سەر كۈمۈش... ئەللىك سەر كۈمۈش مۇت پايدا!

مەن شۇنداق ئويلىغانسېرى ئۆزۈمنى ناھايىتى قۇدرەتلىك، ناھايىتى

بەختلىك ھېس قىلۋاتاتتىم.

ئەللىك سەر كۆمۈش مۆھتىرەمقىزنى ئېلىشىمغا، ئۆي سېلىشقا، كەسىپ-تىجارەت قىلىشىمغا كەڭ-كۇشادە يېتىدۇ. مەن باي بۇلۇپ كېتىدىغان بولدۇم- دەپ!

شۇ كۈنى شېرىن خىيال ئىلكىدە زادىلا ئۇخلىيالمىدىم. خىيالىمدا مۆھتىرەمقىز بىلەن قۇچاقلىشاتتىم، سۆيۈشەتتىم، مامۇقتەك كۆكسىگە بېشىمنى قويۇپ، قۇندۇز چاچلىرىنى سىلايتتىم...

بەختىيارلىق ئىلكىدە بىر كېچىنى ناھايىتى مۇشەققەتتە تاڭ ئاتقۇزدۇم. ئورنۇمدىن سەھەر تۇرۇپ ئۇدۇل دۇشمەن گازارمىسىغا كەلدىم.

-باشلىقىڭلار كىم؟-دەپ سورىدىم بىر قاراۋۇلدىن.

-نېمە ئىشىڭ بار ئىدى؟

-بەك مۇھىم گېپىم بار، تېز مېنى باشلاپ كىر... ھېلىقى تاغ ئوغرىسى توغرىسىدا...

ئالدىرىغىنىمدىن دۇدۇقلاپ قالدىم. ئۇ باش-ئايىغىمغا بىر قۇر نەزەر سېلىۋەتكەندىن كېيىن، ئۇستۇېشىمنى چالا قويماي ئاختۇردى. ئاندىن ئىچكىرىسىدە لاغايلاپ يۈرگەن بىر چېرىككە بىر نېمىلەرنى دەپ مېنى كۆرسەتتى. ئۇ كېلىپ مېنى باشلىقىنىڭ ئالدىغا باشلاپ كىردى ۋە مېنى كۆرسىتىپ بىر نېمىلەرنى دېدى.

ئەللىك ياشلارغا كىرگەن، بۇغداي ئۆڭلۈك، قۇڭۇر كۆزلۈك، ئۇ ئوفىتسېر ماڭا قارىدى، كۆزلىرىمىز ئۇچراشتى. ئۇ ھېلىقى چېرىككە بىر نېمىلەرنى دېۋىدى، ئۇ چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ قاسقان شەپكىسىدىكى ھەرە چىشلىق بەلگىلەر تېنىمنى شۇركەندۈرۈەتتى، خۇددى ئەجدىھانىڭ چىشلىرىدەك. لېكىن، قورقمىدىم، قەددىمنى تىك تۇتۇپ، ئۇنىڭغا مەغرۇرانە نەزەر بىلەن تىكىلىدىم، خۇددى خىزمەت كۆرسەتكەن قەھرىماندەك. چۈنكى، مەنمۇ ھازىر خىزمەت كۆرسىتىش ئالدىدا تۇراتتىم؛ خىزمەت كۆرسىتىپ، ئەللىك سەر كۆمۈشنى قوينىغا سېلىپ،

مۆھتىرەمقىزغا مەغرۇر ھالدا ئاشقىلارچە تىكىلىش ئالدىدا تۇراتتىم؛ ۋىسال قۇچــۇپ، بەخــت تۆشــكىدە مەستخۇشــلىنىپ، مۆھتىرەمقىزنــىڭ قەھرىمانى بولۇش ئالدىدا تۇراتتىم.

تىلماچ كىردى، مەن ئەللىك سەر كۈمۈشنى نەق بەرسە، ھېلىقى «تاغ ئوغرىسى»نىڭ بار يېرىنى دەپ بېرىدىغانلىقىنى ئېيتتۇىدىم، ئۇنىڭ كۆزلىرى خوشاللىقتىن چاقناپ كەتتى. دولامغا شاپىلاقلاپ مېنى بىر مۇنچىنى ماختۇتكەندىن كېيىن، ئالدىمغا ئەللىك سەر كۈمۈشنى تىزىپ قويدى. مېنىڭمۇ كۆزلىرىم چاقناپ كەتتى، ھاياجاندىن يۈرىكىم يېرىلىپ كەتكىلى تاسلا قالدى. تېپىرلاپ ئولتۇرالمايلا قالدىم. چۈنكى، مەن ئۆمرۈمدە ئەللىك سەر ئەمەس، بەش سەر كۈمۈشمۇ كۆرۈپ باقمىغان، بەش سەر كۈمۈشنىمۇ بۇنداق بەختىيارلىق ئىلكىدە سىلاپ باقمىغانىدىم.

مەن ئۇلارغا ھېلىقى «تاغ ئوغرىسى»نىڭ يوشۇرۇنغان جايىنى ئېيتىپ بەردىم. لېكىن ئەللىك سەر كۈمۈشنى ئالغاندىكىن، نېمە قىلىمەن سورىمىغان گەپنى قىلىپ، دەپ ئويلاپ قوشنىمىزنىڭ گېپىنى قىلمىدىم.

-سەن مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇر، بىز ئۇنى تۇتۇپ كەلگەندىن كېيىن، ئاندىن كېتىسەن،- دېدى.

-نېمىشقا؟

-گىپىڭ راستمۇ؟ يالغانمۇ، بىز نەدىن بىلىمىز؟

مەن بىر دەم تۇرغاچ تۇرسام تۇرای دەپ ئويلاپ، ماقۇل بولدۇم. چۈنكى، مەن يەنە بىرەر سائەتلەردىن كېيىن دۇنيادىكى ئەڭ بەختلىك ئادەمگە ئايلىناتتىم.

شېرىن خىياللار بىلەن ھېچنېمىنى تۇيماي قاپتىمەن، بىر چاغدا ئوفتسېرنىڭ: «قارا، مۇشۇ يىگىت شۇما؟» دېگەن ئاۋازى قۇلقىمغا كىرىپ قالدى. چۆچۈپ قارىسام، مەن دېمەتلىك - ئون سەككىز-ئون توققۇز ياشلاردىكى بىر يىگىت ئالدىمدا ئاجىزانە غالىبلىق بىلەن ماڭا قاراپ تۇراتتى، مەن يۈرىكىمنىڭ چىممىدە قىلىشىغا پەرۋا قىلماي:

-شۇ...شۇ!- دېدىم.

يىگىت ماڭا شۇنداق غەزەپ بىلەن ئالايدىكى، ئۇنىڭ سەبى كۆزلىرىدىن چاچرىغان غەزەب ئۇچقۇنى كۆكسىمنى تېشىپ ئۆتۈپ، يۈرىكىمگە سانجىلىپ قالدى، خۇددى يىلان نەشتىرىدەك. مەن تېپىرلاپلا قالدىم. گويا كى ئىچىمگە قوقاس چۈشۈپ كەتكەندەك، نېمىشقا بۇنچىۋالا تىپىرلاپ كەتكىنىمنى ئۇقمايتتىم.

ئۇنى ئاچچىقىپ كەتتى. مەن ئورنۇمدىن تۇرۇشۇمغا ئوخشاش ۋارقىرىدى:

- نەگە؟!

- ئۆيگە.

ئۇ زەھەر خەندىلىك بىلەن ھىجىيىپ قويدى. تېنىم شۇركۈنۈپ، يۈرىكىم ئەنسىز دۈپۈلدەپ كەتتى.

- كۆمۈشنى چىقار!

مەن ھەيران قالدىم.

- نېمىشقا؟ «تاغ ئوغرىسى»نى تۇتۇپ بەردىم يا، ئەينا؟

- تۇتۇپ بەردىم؟ ھا... ھا... ھا... تۇتۇپ بېرىپتۇ! بىزگە تۇتۇپ بېرىپتۇ تېخى! ھەي،سەن تۇتۇپ بەرمىسەڭمۇ، بىز تۇتالمايتتۇقمۇ؟!

مىنىڭمۇ غۇژۇيدە ئاچچىغىم كەلدى.

- تۇتساڭلار بولمامدۇ ئەمىسە ئېلان چىقىرىپ يۈرگۈچە؟

...-

ئوخشىسا «ئى- مى» دەپ بولغىچە سوراقنى مەن باشلۇۋېتىپتىمەن:

- نېمىشقا ۋەدەڭلەردە تۇرمايسىلەر؟!

- كىم ساڭا ۋەدە قىپتۇ؟

مەن شۇ چاغدىلا ئالدانغانلىقىمنى ھېس قىلىپ، شۇنداق ئاچچىغىم كەلدى:

- سەن!....

گىپىم ئۇزلۇپ قالدى. چۈنكى، بىر چېرىك كۆكسۈمگە مىلتىق تەڭلەپ بولغانىدى. قورقۇپ پۈت-قولۇمدا جان قالمىدى. جان ئاۋال ئادەمنىڭ تىزىدىن چىقىپ كېتىدىغان ئوخشايدۇ، تىزىم ئۆزۈمنى كۆتۈرەلمەي، لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالغىلى تاسلا قالدىم. شۇڭا، مەيلى، كۆمۈشنى بەرسەممۇ بېرەي، جېنىم ئامان قالسۇن، «ئاش بولسا قازان، جان بولسا جاھان» دەپتىكەن... دېگەنلەرنى ئويلاپ ئەللىك سەركۈمۈشنىڭ ھەممىسىنى تاشلاپ بېرىپ، لاغىلداپ تېترەپ تۇرغان پۈتلىرىمنى ئاران-ئاران سۆرەپ، ئىشىككە قاراپ ماڭدىم.

- توختا!

شىپىدە توختىدىم.

- نەگە؟

- ئۆي...ئۆيگە...

- ئالدىرىما، ئۆيۈڭگە ئۆزىمىز ئاپىرىپ قويىمىز.

ئالدانغانلىقىمغا بولغان ئۆكۈنۈش، ھاماقەتلىك قىلغانلىقىمغا بولغان پۇشايمان، مىلتىقنىڭ ئىستوۋۇلىدىن مېنى يىلپىزدەك ماراپ تۇرغان ئوق، چېرىكلەرگە، بولۇپمۇ ئۆزۈمگە بولغان غەزەب-نەپرەتلىرىم مېنى تاغدەك بېسىپ تۇراتتى. شۇڭا:

- ئۆزۈم كېتەلەيمەن، ئاپىرىپ قويمىساڭلارمۇ، ئۆزۈمنىڭ يۇرتىدا ئۆزۈمنىڭ ئۆيىنى تاپالمايدىغان سارائ ئەمەس مەن.-دېدىم ساختا سىپايىلىك بىلەن چوڭقۇر ھەسرەت-نادامەت ئىلكىدە.

- سارائ ئەمەس؟ سارائ بولمىساڭ، ئەللىك سەر كۆمۈشنى دەپ، ئۆز قېرىندىشىڭنى بىزگە سېتىۋېتەمتىڭ؟

.....-

مەن «ئى- مى» دەپ ئىنجىقلاپ قالدىم. چۈنكى، مەن ئۆزۈمنىڭ راستىنلا سارائ ئىكەنلىكىمنى ئېتىراپ قىلىپ قالغان ئىدىم.

راست، مەن سارائكەنمەن!

- سەنمۇ تاغ ئوغۇرلىرىنىڭ شېرىكى، شۇنداقمۇ؟

ئويۇننىڭ قىزىقى ئەمدى چىقىۋاتاتتى.

- ياق، شېرىكى بولسام، ئۇنى تۇتۇپ بېرەمتىم؟

- شېرىكى بولمىساڭ، ئۇنىڭ باغدا-گەمىنىڭ ئىچىدە ئىكەنلىكىنى سەن قانداق بىلىسەن؟

مەن يەنە: «ئى-مى» دەپ قالدىم. شۇڭا، مەن بۇ نەس باسقان جايدىن-ۋەدىسىدە تۇرمايدىغان بۇنداق قېلىن، نامەرد مەخلۇقلاردىن تېزرەك قۇتۇلۇپ كېتىش ئۈچۈن: يەنىلا نىمكارلىقىمنى قىلىپ، ئاز-ئاز، ئاستا-ئاستا بولسىمۇ پۇل تېپىپ، موھتىرەمقىز بىلەن ۋىسال قۇچۇش ئۈچۈن: قوشنىمىزغا بەتنىيەتلىكىنىڭ جازاسىنى تارتقۇزۇش ئۈچۈن، يەنى ئالدىمدىكى چېرىكلەردەكلا نامەردلىك قىلدىم؛ قوشنىمىزنىڭ بىزدىن يوتقان-كۆرپە تىلەش ۋەقەسىنى سۆزلەپ بەردىم. بىراق، ئۇلار مېنى يەنىلا قويۇپ بەرمىدى.

- يالغان! سەن چوقۇم ئۇنىڭ شېرىكى! قورسىقىمدىكىنى بىلمەيدۇ دەپ قالما مېنى. مەن بىلىمەن، سەن شېرىككىنى بىزگە تۇتۇپ بېرىش ئارقىلىق قوش پايدىغا - ھەم ئەللىك سەر كۈمۈشكە، ھەم ئاخباراتقا ئېرىشمەكچى، شۇنداقمۇ؟ بۇ سەن خەقنىڭ يېقىندىن بېرى شەكىللەندۈرۈۋالغان ئادىتىڭ.

ئاچىق!

چېرىكلەر مىنى دارقىرتىپ سۆرەپ، قاراڭغۇ بىر ئۆيگە ئەكىردى. ئۆيدە ھېلىقى يىگىت قېپقىزىل قانغا مىلىنىپ ھۇشى بار-يوقلۇقىنى ئارلىقىدا سۈنايلىنىپ ياتاتتى. ئىككى چېرىك قانغا بويالغان قامچىلىرىنى پۇلاڭلىتىپ ماڭا ياۋۇزلارچە قاراپ تۇراتتى. يىگىتنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ، ئىچىم سىيرىلىپلا كەتتى. ئۇ چېرىكلەرگە چېقىپ قويغانلىقىمغا شۇنداق پۇشايمان قىلدىم. ئىچىمدە ئۆزۈمنى ناھايىتى سەت تىللار بىلەن بىرمۇنچىنى تىللىدىم، قارغىدىم.

چېرىكلەر ھېلىقى يىگىتكە سۇ سېپىشكە باشلىدى. ئۇ بىردەمدىن كېيىن ھۇشىغا كېلىپ قىمىرلىدى. ئۇنى ئىككى چېرىك قولتۇقىدىن يۆلەپ تۇرغۇزۇۋۇشىدى. بويىنى خۇددى ئۆلۈك توخۇنىڭ بويىنىدەك ساڭگىلاپ قالدى. ئەزايىنىڭ ساق يېرى قالمىغان، بىقىنىدىكى جاراھىتىدىن قان سىرغىپ تۇراتتى. ئۇچىسىدىكى كۆڭلەكمۇ ياكى تىرىسمۇ پەرىق ئەتكىلى بولمايتتى. بېغىش-بېغىشلىرىم سىرقىراپ، يۈرىكىم پىژىلداپ ئېچىشىپ كەتتى. بىر چېرىك ئۇنىڭ چېچىدىن تۇتۇپ بېشىنى ئۇستۇن قىلدى.

- ئاچە كۆزۈڭنى! شېرىكىڭ مۇشۇ شۇما؟!

پىژىلداپ ئېچىشىپ تۇرغان يۈرىكىم دۈككىدە قىلىپ قالدى. ئۇ كۆزىنى ئېچىپ ماڭا قارىدى، ئۇنىڭ كۆزى نۇرى شۇنچىلىك زەئىپ بولسىمۇ، لېكىن كۆزۈمنى قۇياشتەك چېقىپ، كۆكسۈمنى ئوقيادەك تېشىپ ئۆتۈپ، مېنى ساراسىمگە سېلىپ قويدى، شۇڭا مەن ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سوراشقا ئالدىراپ قالدىم.

- مېنى كەچۈر، ناتونۇش دوستۇم، پۇل ئۈچۈن- مۇھەببەت ئۈچۈن ۋىجدانىنى ساتقان، ۋىجدانىنى سېتىپ پۇلىنى ئېلىپ خەجلىيەلمىگەن، مەندەك گۇمراھ، پاسىق بەندىنى كەچۈر!

ئەمما ئۇ كەچۈرمىدى، كەچۈرەلمەيتتى، ئەگەر ئۇنىڭ ئورنىدا مەن بولغان بولساممۇ، ھەرگىز كەچۈرمەيتتىم.

- شېرىكىم شۇ....ئاشۇ....خە...خەرىتە ئۇ...ئۇنىڭدا....

- ياق!... ياق!.... -دەپ ۋارقىرىدىم مەن،- يالغان! مەن ئۇنى تونۇمايمەن!

مەن ھۆركىرەشتىن شىپىدە توختاپ قالدىم. چۈنكى ئۇنىڭ كۆزلىرى يۇمۇلۇپ بولغانىدى. مېنى ساراسىمگە سالغان ئۈمۈدۋار كۆزلىرى مەڭگۈلۈك يۇمۇلغان ئىدى: ئۆز بېشىغا كەلگەن كۈلپەتلەرنى ماڭا يوللۇق ھالدا قالدۇرۇپ، بۇ رەزىل كىشىلەر (مەنمۇ شۇنىڭ ئىچىدە) بىلەن ئەبەدىلىك خوشلاشقانىدى.

چېرىك ئۇنى خۇددى ئەسكى چاپاندەك پالاققىدە تاشلۇۋېتىپ، ماڭا يۈزلەندى:

- ئىيتە، باتالىيون شتابىنىڭ مودا‌پىيە خەرىتىسى نەدە؟!

ئۇ ئۆلۈپ كەتمىگەن بولسىمۇ بىركاشكى، ئۇ ئۆلۈپ كەتتى. ئەمدى مېنىڭ قۇتۇلمىقىم تەس ئىدى، شۇنداقتىمۇ مەن تىرىشچانلىق كۆرسىتىپ باقتىم:

- مەن ئۇنى تونۇمايمەن.

- تونۇمساڭ ئۇ سېنى: «شېرىكىم ئاشۇ شۇ» دەمدۇ؟ ئۇ ئۆلدى، ئەمدى مەن تىنىۋالسام بولېۋېرىدۇ، دەپ خام خىيال قىلما. ئېيتە، خەرىتە نەدە؟!

- مەن ئۇنى تونۇ....

گېپىم چالا پېتى ئاغزىمدىلا قالدى- يالىڭاچلاندىم. بەدىنىمگە سىم قامچىلار تاراسلىداپ تېگىشكە باشلىدى. مەن ۋارقىرايتىم، چىرقىرايتىم، يۇمىلىناتتىم، تىللايتىم، قارغايتتىم. ئەلۋەتتە، ھېلىقى يىگىتنى ئەمەس. چۈنكى، مېنىڭ ئۇنىڭدىن رەنجىش ھوقوقۇم يوق ئىدى. ئۇنى تىللاش، قارغاش ھوقوقۇم يوق ئىدى! ئۇنىڭ «ئۇنداق قازانغا مۇنداق چۆمۈچ» قىلىپ، مەندىن ئۆچ ئېلىشى تامامەن يوللۇق ئىدى. ئەگەر ئۇنىڭ ئورنىدا مەن بولغان بولساممۇ، چوقۇم شۇنداق قىلاتتىم. شۇڭا ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سورىماي تۇرالماييتتىم: «مېنى كەچۈر، ناتونۇش، ئەمما تونۇش دوستۇم. ھايىاتلا بولسام، ئۆلۈپلا قالمىسام، قىساسىڭنى ئېلىپ، گۇناھىمنى يۇيىمەن!»

ھۇشۇمغا كېلىپ ئۆزۈمنى تۈرمىدە كۆردۈم...

- بىر ھەپتىدىن كېيىن (1946-يىلى) 1-ئاينىڭ 4-كۈنى پوسكام يىگىتلەر تەرىپىدىن ئازاد قىلىنىپ، مەن ھايات قالدىم. ئۆيگە بېرىپ ئۆزۈمنى ئانامنىڭ قۇچىقىغا تاشلاپ، خۇددى كىچىك بالىدەك ھۆڭرەپ يىغلاپ كەتتىم.

«دادا مېنى كەچۈرگىن! ئەقىلسىز ئوغلۇڭنى كەچۈرگىن، جىنىم دادا! مەن سېنىڭ، قوشنامنىڭ، ناتونۇش دوستۇمنىڭ، بارلىق ئاق كۆڭۈل، ساددا، جاپاكەش، بىچارە، بەختسىز خەلقىمنىڭ قىساسىنى ئالماي قويمايمەن!»

مەن ئانامنىڭ باغرىدا تۇرۇپ ئۆز-ئۆزەمگە شۇنداق دەپ ۋەدە بەردىم.

چۈنكى دادام قىيناقتا بەرداشلىق بېرەلمەي تۈرمىدە ئۆلۈپ كېتىپتۇ. قوشنام ئەل جامائەتنىڭ ئالدىدا ئېتىپ تاشلىنىپتۇ.

- ئاللا بىزنى جازالىغانىدى-مەنمۇ، دادامۇ، قوشنامۇ، تېگىشلىك جازايىمىزنى تارتتقانىدۇق.

مەن ئانام بىلەن خوشلىشىپ، پىدائىيلىققا يېزىلدىم. قولۇمغا قۇرال ئېلىپ، ئاۋال ئۆزۈمدىن قىساس ئېلىشقا باشلىدىم. چۈنكى، ئۆزۈمدىن قىساس ئالالىساملا، ئاندىن رەقىبلىرىمدىن قىساس ئالالايدىغانلىقىمنى ماڭا ئۇلارنىڭ خۇي پەيلى ئېنىق چۈشەندۈرۈپ قويغانىدى. شۇڭا، مېنىڭ ئالدىمغا ئەللىك سەر كۆمۈشنى تىزىپ قويغان ھىلىقى ئوفىتسېرنى ھەربى ئۇستابىنى يادىلاپ تۇرۇپ، ئۇنىڭغا (ئوفىتسېرغا) رەھىمەت-تەشەككۇر ئېيتىپ تۇرۇپ ئېتىۋەتتىم. نېمىشقا رەھىمەت ئېيتمىسىز دەمسىز؟ چۈنكى، ئۇ مېنى پاسىقلىق، مونا‌پىقلىق، گۇمراھلىقتىن ۋاقتىدا توسۇپ قالدى. بولمىسا مەن مەڭگۈ گۇمراھ بەندە بولۇپ قېلىشىم، دوزاخ ئوتىغا تۇتۇرۇق بولۇشۇم مۇمكىن ئىدى. ھازىرمۇ دوزاققا كىرىمەنمۇ ياكى بېھىشكىمۇ، بىلمەيمەن. شۇڭا، دوزاققا ئوتىغا تۇتۇرۇق بولۇپ قالماسلىقىم ئۈچۈن، ئۆزۈمدىن مەڭگۈ قىساس ئالىمەن: مۇھەببەتتىن مەڭگۈ قىساس ئالىمەن: رەقىبلىرىمدىن مەڭگۈ قىساس ئالىمەن!

ئەدھەمنىڭ كەچۈرمىشلىرى شۇ يەردە تۇگىدى، ئارىنى سۈكۈت باستى، ئىچ-ئىچىگدىن ھەسرەتلىك يىغا ئۆرلەۋاتاتتى. چۈنكى، ئۇنىڭ كەچۈرمىشلىرى ساڭا سېنىڭ قىسقا، ئەمما ئازغۇن ھاياتىڭنى ھەم داداڭنى ئەسلىتىپ قويغاندى شۇڭا سەن:

- ئىككىمىز تەقدىرداشكەنمىز،- دىدىك ئۆزۈڭنى ئارانلا بېسۋېلىپ.

ئۇ ساڭا ھەيرانلىق بىلەن قارىدى. سەن بارلىق كەچۈرمىشلىرىڭنى ئۇنىڭغا تەپسىلى، يوشۇرماي سۆزلەپ بەردىڭ.

- ھەقىقى ئوغۇل بالىكەنسىز!- دېدى ئۇ سېنى ماختاپ،ــ سىزمۇ مەندەك ئۆزىڭىزدىن قىساس ئاپسىز؛ مۇھەببەتتىن قىساس ئاپسىز؛ رەقىپلىرىڭىزدىن قىساس ئاپسىز. مەن شۇنى چۈشۈنۈپ يەتتىمكى، ئۆزىدىن قىساس ئېلىشنى بىلمىگەن، ئۆزىدىن قىساس ئېلىشقا جۈرئەت قىلالمايدىغان ئادەم ئەڭ بەختسىز ئادەمكەن. ئۆزىدى قىساس ئالالمىغان ئادەم رەقىبىدىنمۇ قىساس ئالالمايدىكەن! ئاڭلىسام مۆھتىرەمقىز مېنى «كۈتىمەن» دەپ يۈرگىدەك، كۈتسە كۈتىۋەرسۇن، ناۋادا ھايات قالساممۇ ئۇنى ئالمايمەن. ھەر قانچە بىكارغا تەگسىمۇ! ئەمما، مەڭگۈ غايىبانە سۆيىمەن. شۇ ئارقىلىق ئۆزەمدىن قىساس ئالىمەن.

سەن جىمىپلا قالدىڭ. چۈنكى، ئۇنىڭ سۆزلىرى سېنى ئويغا سېلىپ قويغانىدى. ئويلىدىڭ، ئويلىغانسىرى ئۆزۈڭدىن قىساس ئېلىپ ــ داداڭنىڭ ئۈچ نەزىرىنى بېرىپ بولۇپلا، زۇمرەتنىڭ باغرىنى تەرىك ئېتىپ، جەڭگاھقا كېتىپ ناھايىتى تۇغرا قىلغانلىقىڭنى چوڭقۇر ھېس قىلدىڭ؛ قەلبىڭدىكى گۈزەل كۈيلەر ــ جەننەت ساداسىدىن مەھرۇم قېلىشتىن قورقۇپ، مەتسالىنى ئېتىۋەتمەي ناھايىتى توغرا قىلغانلىقىڭنى چوڭقۇر ھېس قىلدىڭ؛ مۇھەببەت، ئازادلىق، دوسلۇق، نېكاھ... ھەققىدە تەكرار ــ تەكرار ئويلىنىش ئارقىلىق زۇمرەتنىڭ سۆزىنى بىرىپ، ئۇنىڭغا ئاكا بولۇپ، بىر جۈپ بەختسىزنى بەختلىك قىلىپ، ئاجايىپ ئۇلۇغ ئىش قىلغانلىقىڭنى تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلدىڭ ۋە ئۆز ــ ئۆزۈڭدىن ئالەمچە پەخىرلەندىڭ. شۇ پەخرىمەنلىك تۇيغۇسى ئىچىدە پىچىرلىدىڭ؛

«ئۇنىڭ ئورنىدا مەن بولغان بولساممۇ، چوقۇم شۇنداق قىلىتتىم!»

ئوي ــ خىياللىرىڭ بوشلۇققا تارقىلىشى بىلەن تەڭلا مەتسالىنىڭ

تۆنۈگۈنكى ھاقارەت ـ تەستەكلىرى كۆڭلۈڭدىن ئۇچۇپ چىقىپلا كەتتى، خۇددى سۇمۇرغىدەك. شۇڭا، پىچىرلىدىك:

«خەپ، قۇرغۇي، تۇتىۋالىدىغان بولسام پەيلىرىڭنى بىر تالدىن ــ بىر تالدىن يۇلۇۋەتمەيدىغان بولسام!...»

تۇتۇلارسەنمىكىن؟

بىلمەيتتىك.

26

ئارىدىن تۆت كۈن ئۆتكەندە، پولىك شىتابىنىڭ تارغىنە بىر ئىشخانىسىغا ئەكىرىلدىڭلار.

ئۆلۈم جازاسىنى ئىجرا قىلىش توغۇرلۇق بىرىگادا شىتابىدىن بۇيرۇق كەلدى، ــ دېدى، پولىك كوماندىرى تۇردىقارى بەگ، ــ شۇڭا...

بۇنى ئاڭلاپ يۈرىكىڭ قارتتىدە قىلىپ كەتتى. كۆز ئالدىڭ قاراڭغۇلىشىپ، زۇلمەت ئېلكىدە قالدىڭ. بېشىڭ پىرقىراپ، ئەسەبلىرىڭ بىر ـ بىرى بىلەن سوقۇلۇپ، پارە ـ پارە بولۇپ كەتتى. يۈرىكىڭ ئازاپلىق ياشىقا ئايلىنىپ، تارىلاپ تۆكۈلدى، مىسالى يامغۇردەك. ئەگەر قەلبىڭدىكى گۈزەل كۈيلەر ـ جەننەت ساداسى سېنى يۆلەپ تۇرىۋالمىغان بولسا، ھوشۇڭنى يوقۇتۇپ، يىقىلىپ چۈشۈشىڭ مۇمكىن ئىدى.

شۇڭا، سەن تەسەللىگە ـ ئىلاھىي تەسەللىگە مۇھتاج ئىدىڭ. ئەمما، ساڭا ھازىر ھېچنىمە تەسەللى بولالمايتتى، ھەتتا ئۆلۈمۈ! چۈنكى، سېنىڭ «قۇرغۇي» دىگەن نام بىلەن ئۆلگۈڭ يوق ئىدى. سەمەندەرلەرچە خىسلەت بىلەن ئۆلۈش ساڭا مەڭگۈلۈك ھايات بېغىشلايتتى. شۇڭا، سەن ئۆزۈڭنى ئوڭشۇۋېلىپ، پولكوۋنىكنىڭ سۆزىنى بۆلدۈڭ:

ــ بىراق، مەن «قۇرغۇي» ئەمەس!

ــ نېمە ئىسپاتىڭ بار؟ گۇۋاھچىڭ بارمۇ؟

...—

يەنە لاسسىدە بولۇپ قالدىڭ. چۈنكى سېنىڭ ھېچقانداق ئىسپاتىڭ، ھېچقانداق گۇۋاھچىڭ يوق ئىدى. ۋىجدان ـ غورۇرۇڭ، غايە ـ ئېتىقادىڭ ساقا ئىسپات ۋە گۇۋاھچى بولالمايتتى. جەڭدە كۆرسەتكەن قەھرىمانلىقلىرىڭ ئىسپات ۋە گۇۋاھچى بولالمايتتى؛ يۈرىكىڭدىكى غەزەپ ۋە ئىسيانلىرىڭ ئىسپات ۋە گۇۋاھچى بولالمايتتى؛ ھەتتا قەلبىڭدىكى گۈزەل كۆيلەر ــ جەننەت ساداسىمۇ ئىسپات ۋە گۇۋاھچى بولالمايتتى.

ــ بىرنى تەڭلىكتە قويما، سەمەندەر، ــ دېدى، پولكوۋنىك چوڭقۇر ئۆتۈنۈش ۋە ھېسداشلىق بىلەن، ــ بىزمۇ سېنىڭ «قۇرغۇي» لىقىڭغا ئىشەنمەيمىز، لېكىن ئىشەنمەي بولامدۇ؟ پاكىت شۇ تۇرسا... بەلكىم، سەن «قۇرغۇي» دۇرسەن ياكى ئەمەستۇرسەن. ئەمما، بىز پاكىتنى ئاساس قىلمىساق بولمايدۇ. سېنىڭ گازارمىدىن بىر كېچە يوقلىپ كېتىشىڭمۇ بىر پاكىت بولۇپ قالدى.

شۇنچە جەڭلەرنى قىلىپ، شۇنچە قەھرىمانلىقلارنى كۆرسىتىپ، شۇنچە بەدەللەرنى تۆلەپ «قۇرغۇي» بولۇپ قالغىنىمنى كۆرۈڭا!... ھۇ ئاناڭنى!

كىمنى تىللىدىڭ ؟

بىلمەيتتىڭ.

ئاھ، خۇدا! ماڭا نېمىشقا ئۇزاق ئۆمۈر ئاتا قىلغان بولغىيتىڭ؟ نېمە ئۈچۈن ئەزرائىلنى قېشىمغا بىر قانچە قېتىم ئەۋەتىپ بولۇپ، يەنە قايتۇرۇپ كەتكەن بولغىيتىڭ؟ مېنى بۇ دۇنيادا شەرمەندە قىلىش ئۈچۈنمۇ؟ ئۇ دۇنيادا دوزاخ ئوتىغا تۇتۇرۇق قىلىش ئۈچۈنمۇ؟

قىسمىتىڭدىن چەكسىز ئۆكۈندىڭ. ئىچ ــ ئىچىڭدىن قايغۇ ــ ھەسرەت، غەزەپ ــ نەپرەت، ئۈمىدسىزلىك قاينىاپ چىقتى. ئەگەر قەلبىڭدىكى گۈزەل كۆيلەر ــ جەننەت ساداسى يۈرىكىڭنى مەلھەملەپ تۇرغان بولسا، بەلكىم ئۆزۈڭنى تۇتۇالالماي، ھۆكۈمرەپ يىغلۇتتىشىڭ

مۇمكىن ئىدى، خۇددى كىچىك بالىدەك. ئەگەر داداڭ ساڭا باغرىنى ئېچىپ: «سەن ئۆزۈڭگە، ۋىجدانىڭغا، ئىنقىلابقا، خەلقىڭگە يۈز كېلەلمەيدىغان ئىش قىلمىغان تۇرساڭ، نېمىشقا ئۆزۈڭنى ئۆلۈمدىن قاچۇرۇپ يۈرىسەن؟ نېمىشقا ھەسرەتلىنىسەن؟ نېمىشقا ئازاپلىنىسەن؟ قەددىڭنى رۇسلا! ئەزرائىلنىڭ ئالدىغا سەمەندەرلەرچە خىسلىتىڭ بىلەن بار! تەڭرى سېنى «مەرھابا، دەپ باغرىغا باسىدۇ...» دەپ خىتاب قىلمىغان بولسا، بەلكىم سەن پولكوۋنىكنىڭ ئالدىغا تاشلىنىپ، يىلىنىشىڭ، قەلبىڭنى، ئۆزۈڭنى چۈشەندۈرەلمەي، يىغلاپ تۇرۇپ كەڭچىلىك قىلىشنى ئۆتۈنۈشىڭ مومكىن ئىدى. شۇڭا، سەن قەددىڭنى رۇسلاپ، پولكوۋنىكقا مەغرۇرانە تىكىلدىڭ.

ـ ئەمما، بىز بۇيرۇقنى باشقىچە ئۇسۇل بىلەن ئىجرا قىلماقچى!

بۇ گەپنى ئاڭلاپ يۈرىكىڭدە تولىمۇ ئاجىز ئۈمىد نۇرى پارلىدى؛ يۈرىكىڭدە سۇس خۇشاللىق جىلۋە قىلدى. شۇڭا، پولكوۋنىكقا «قانداق» دىگەن سۇئال بىلەن قارىدىڭ.

ــ ئۈلۈشكۈنكى جەڭدە ئورۇنباسار پولك كوماندىرىمىز ناسىر ئاخۇن ئەسىرگە چۈشۈپ قالدى. ھازىر ئۇ كۈيباغدا. بىز ئىككى قېتىم ئومۇمىيۈزلۈك ھۇجۇمغا ئۆتتۇق، ھەر ئىككىلى قېتىمدا مەغلۇپ بولدۇق. ئەسلى مەغلۇپ بولمايتتۇق. دۈشمەنلەر ناسىر ئاخۇننى سەپنىڭ ئالدىغا چىقىرىپ قويۇشتى. ناسىر ئاخۇن: «مەن بىلەن كارىڭلار بولمىسۇن، ئېتىڭلار!» دەپ تۇۋلاپ تۇرغان بولسىمۇ، ھېچكىم ھۇجۇمغا ئۆتۈشكە، ئوق چىقىرىشقا، گىرانات تاشلاشقا پېتىنالمىدى، كوماندىرلارمۇ بۇيرۇق بېرەلمىدى. ماۋۇ ماڭقا، ــ پولكوۋنىك ئەدھەمگە ئالىيىپ قارىدى، ـ ھېلىقى ئوفىتسىرنى ئېتىۋەتمىگەن بولسا، ئۇنى ناسىر ئاخۇن بىلەن ئالماشتۇرغىلى بولاتتى... شۇڭا ئىككىڭلار، ــ ئۇ نەزىرىنى ساڭا ئاغدۇرۇپ داۋام قىلدى، ــ كۈيباغقا بېرىپ، ناسىر ئاخۇننى قۇتقۇزۇپ كىلىسىلەر. قۇتقۇزۇپ كېلەلىسەڭلەرلا، ئۆلۈم جازاسى بىكار قىلىنىدۇ، قانداق؟

تومۇر – تومۇرلىرىڭغا بىر خىل شەرەپ تۇيغۇسى تارقالدى.

– جېنىمىز پىدا!

بۇ گەپ ئىككىڭلارنىڭ ئاغزىدىن تەڭلا چىقتى.

– رەھمەت پولكوۋنىك!

بۇ سىلەر، بولۇپمۇ سەن ئۇچۇن تولىمۇ مۇشكۇل، ئەمما ناھايىتى شەرەپلىك ۋەزىپە ئىدى. شۇڭا، بۇ ۋەزىپىنى سىلەر جان-دىلىڭلار بىلەن قوبۇل قىلدىڭلار.

سىلەر تەييارلىقنى پۇختا قىلىپ، تۇن نىسپى بىلەن دۇشمەن ئىشخالىيىتىگە كىرىپ، نىشانغا پەم بىلەن يېقىنلاپ كەلدىڭلار. يېز كېچىسىنىڭ راھەتبەخش ھاۋاسى سىلەرگە ھۇزۇر ۋە روھىي كۈچ-قۇۋۋەت بېغىشلايتتى. لېكىن، بۇ ھۇزۇر ۋە روھىي كۈچ - قۇۋۋەت ئۇمىدتىن دېرەك بەرمەيتتى. چۈنكى، سىلەر تەۋەككۈل دەرياسىدىكى بىر جۈپ كېمە ئىدىڭلار. سىلەر قىرغاققا ساق-سالامەت ئۇزۇپ چىقالىشىڭلارمۇ، يوشۇرۇن خادا تاشلارغا ئۇرۇلۇپ، پارە- پارە بۇلۇپ كىتىشىڭلارمۇ مۇمكىن ئىدى.

بۇ كەڭرى كەتكەن بىر ئۆرۈكلۈك باغ ئىدى. ئۇنىڭ ئەتراپىغا يوشۇرۇن پوتەيلەر ياسالغان، ئاكوپلار قېزىلغان، ھەر ئوتتۇز - قىرىق قەدەم ئارىلىقتا بىردىن قاراۋۇل قويۇلغان ئىدى. سىلەر قاراۋۇللاردىن بىرىنىي تۇتۇپ «تىل» قىلىپ، بۇگۈنكى كېچىدىكى پارولنى، ناسىرئاخۇن پولكوۋنىكنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى... بىلىۋالمىساڭلار بولمايتتى. شۇڭا، سىلەر تامنىڭ بۇلۇڭىدا مۇگدەپ تۇرغان قاراۋۇلنى تۇتماقچى بولدۇڭلار. ئارىلىق ئون قەدەمچە قالغاندا، سەن ئورنۇڭدىن تۇرۇپ، ئۇنىڭغا ئاستا-ئاستا يېقىنلاشتىڭ. بىراق، قاراۋۇل تۇيۇپ قالدى.

– پارول ! – دەپ ۋاقىرىدى ئۇ.

سەن پارولنىڭ جاۋابىنى بىلمىگەچكە، شىپپىدە توختىدىڭ. ئەگەر يەنە ماڭىدىغان ياكى زۇۋان سۈرىدىغان بولساڭ، ئۇ سېنى ئېتىپ تاشلايتتى.

ـ پارول!

قاراۋۇل يەنە ۋاقىرىدى. سەن گەپ قىلمايلا قولۇڭنى كۆتۈردۈڭ. قاراۋۇل ئالدىڭغا يېقىنلاپ كەلدى. دەل شۇ چاغدا ئەدھەم دوقمۇشتىن پورتتىدە چىقىپ، ئۇنىڭ گېلىنى غىققىدە سىقتى، سەن غۇسسىدە پىچاق تىقتىڭ. ئەمما، قاراۋۇلنىڭ مىلتىقىدىن پاكىكىدە ئوق چىقىپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن بارلىق قاراۋۇللار يۇپۇرۇلۇپ كېلىشكە باشلىدى. سىلەر ئۇلار بىلەن ئېتىشقاچ چېكىنىدىكلار. بىراق، ئاكوپلاردىن خۇددى قارا چۈمۈلىدەك چۈۋۈلۈشۈپ چىققان دۈشمەنلەرنىڭ قورشاۋىدا قېلىپ، ئىشنىڭ بىسمىللاسىدىلا قولغا چۈشۈپ قالدىكلار.

سىلەر سۇراقخانىغا ئەكىرىلىپ، سۇراق قىلىنىدىكلار. ھەربىي كۈچۈكلار، ئىككىكلارنىڭ بۇ يەرگە كېلىش مەقسىتىكلار دۈشمەنگە ئايان بولغاچقا، بۇ ھەقتە سىلەردىن ھېچنىمە سوراشمىدى. «كۆك بۆرە» نىڭ كىملىكىنىلا سورىدى.

ـ ئېيتىشە «كۆك بۆرە» دېگەن كىم؟

ـ بىلمەيمىز!

راستتىنلا بىلمەيتتىكلەر. بىلگەن تەقدىردىمۇ ھەرگىز دېمەيتىتىكلار. ئەمما، دۈشمەن سىلەرنى بىلىشى مۇمكىن، بىلسىلا چوقۇم دەيدۇ، دەپ ئويلىغان بولسا كېرەك، قىستاپ سوراۋەردى.

ـ سىلەر «كۆك بۆرە»نى ئۆتكەندە ئۆلتۈرۈۋېتىپتىكەنسىلەرغۇ ؟ـ دەپ سورىدىڭ سەن قامچە بىلەن بىرنى يەپ بولۇپ.

ـ ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتسەك، يەنە بىرى پەيدا بولۇپ قالدى.

ـ «كۆك بۆرە»لەرنى ئۆلتۈرۈپ تۈگىتىپ بولالمايسىلەر. زەرەپشان، قاراقۇرۇم «كۆك بۆرە»لىرىنىڭ بىرى ئۆلسە، ئۇنىڭ بىر تامچە قېنىدىن مىڭى تىرىلىدۇ. بۇ «كۆك بۆرە»لەرنىڭ ئورتاق خىسلىتى.

ئەدھەم گېپىنىڭنى تولۇقلىدى.

ـ چۈنكى، ئۇلارنىڭ قەلبى، تومۇرى، غايە-ئىتتىقادلىرى... بىر

تۇتاش!

چەكسىز ئىشەنچ ۋە ئىپتىخار بىلەن ئېيتىلغان بۇ سۆزلىرىگىلار سوراقچىنى چىچاڭشتىۋەتتى، خۇددى كۆكۈيۈن چاققان ئېشەكتەك.

ــ تامامادى، خۇنەدەن !ــ دېدى ئۇ ئۆزىنى باسالماي،ــ «كۆك بۆرە»نى سەنلەر ھەقىقەتەن بىلىشىدىكەنسەن ــ دە؟ ئۇر!

بەدىنىگىلارغا سىم قامچىلار تارسىلداپ تېگىشكە باشلىدى. سەن لېۋىگىنى چىك چىشلەپ، قەلبىگىدىكى گۇزەل كۈيلەر ــ جەننەت ساداسىغا قۇلاق سالدىك. كۆز ئالدىگىدا گۇزەل بىر دۇنيا زاھىر بولۇپ، سېنى باغرىغا ئالدى...

27

چېرىكلەر سىلەرنى دارقىرىتىپ سۆرىگىنىچە زەي پۇراپ تۇرىدىغان بىر ئۆيگە ئەكىرىپ، خۇددى ئەسكى چاپانىنى تاشلىغاندەك پالاققىدە تاشلاپ قويۇپ چىقىپ كېتىشتى. سىلەرنى ئازاپلىق مەستخۇشلۇق مەھكەم قۇچاقلاپ تۇراتتى.

ــ ۋۇي، بۇ سەمەندەرغۇ؟

ــ ماۋۇ ئەدھەمكەن.

ئىككى ئەرنىك ناھايىتى تونۇش ئاۋازى قۇلىقىڭغا غۇۋا ئاڭلاندى.

«بۇ... بۇلار... كىمدۇ ؟...سەمەندەر بىلەن ئەدھەم ؟ بىز... بىز ھازىر قەيەردە؟»

بىرى سېنى يۆلەپ قۇچىقىغا ئالدى. چاچلىرىڭنى تۇزەشتۇرۇپ، يۈمشاق ئالقانلىرى بىلەن يۈز - كۆزۈڭدىكى قانلارنى سۈرۈتتى. سەن گىرىمسەن دۇنيا قوينىدىن قايتىپ چىقىپ، كۆزۈڭنى ئاچتىك. بىرى سېنى يۆلەپ تۇراتتى. لېكىن، ئۆي بەكمۇ قاراڭغۇ بولغاچقا، ئۇنىك كىم ئىكەنلىكىنى پەرق ئېتەلمىدىك.

ـ سىز ؟...

ـ مەن ناسىرئاخۇن، تاشئاخۇنمۇ بار.

بۇنى ئاڭلاپ تومۇر-تومۇرلىرىڭدا خوشاللىق، ھاياجان مەۋج ئۇردى. ئۆزەڭنى يەنىلا روھلۇق، ئۈمىدۋار سەزدىڭ.

ـ سىلەر قانداق بولۇپ قولغا چۈشۈپ قالدىڭلار ؟ـ دەپ سوردى ناسىر ئاخۇن جاراھەتلىرىڭدىكى قانلارنى كۆڭلىكىنىڭ پېشى بىلەن سۈرتكەچ.

تاشئاخۇنمۇ ئەدھەمنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىۋاتاتتى.

ـــ پولكوۋنىك، بىزنى... بىزنى كەچۈرۈڭ، بىز ۋەزىپىمىزنى ئورۇندىيالمىدۇق،- دېدىڭ سەن ئەھۋالنى دوكلات قىلىپ بولغاندىن كېيىن چەكسىز ئەپسۇسلۇق ئىلكىدە.

ـــ ياق، بۇ سىلەرنىڭ سەۋەنلىكىڭلار ئەمەس، بۇنى سىلەردىن كۆرگىلى بولمايدۇ. بىلىمەن، بۇ بىر-ئىككى ئادەمنىڭ قولىدىن كېلىدىغان ئۇنداق ئاسان ۋەزىپە ئەمەس... شۇنچە دېدىم: «مەن بىلەن كارىڭلار بولمىسۇن، ھوجۇمغا ئۆتۈۋېرىڭلار، مىنامیوتلارنى بولىشىغا ئېتىۋېرىڭلار» دەپ، ئۇناشمىدى. بىر ئادەمنى دەپ، ئىنقىلاب زىيانغا ئۇچرىسا، سىلەردەك قەيسەر يىگىتلەر بىھۇدە قۇربان بولسا بولامدۇ - ھە؟

پولكوۋنىكنىڭ بۇ سۆزلىرى ساڭا بىرخىل كۆڭۈل ئازادىلىكى بەخش ئەتتى. ئىچ-ئىچىڭدىن سۆيۈندۈڭ. قەيسەر، قەھرىمان يىگىت ئىكەنلىكىڭنى پولكوۋنىكنىڭ ھازىرمۇ ئېتىراپ قىلىۋاتقانلىقىدىن، ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئېلىۋاتقانلىقىدىن چەكسىز سۆيۈندۈڭ. شۇڭا، ئۆزەڭنى ئاقلاپ، روھىي بېسىم، روھىي ھاقارەتتىن قۇتۇلۇپ كەتكۈڭ كېلىپ قالدى:

ـ ماڭا ئىشىنىڭ، پولكوۋنىك، مەن ھەرگىزمۇ «قۇرغۇي» ئەمەس!

ـ مەن ئىشىنىمەن، بۇ يا بىر ئۇقۇشماسلىق، يا بىر تۆھمەت!

ـ رەھمەت سىزگە، پولكوۋنىك.

چەكسىز ھاياجان ۋۇجۇدۇڭنى كۆيدۈرۈپ، زەخمناك يۈرىكىڭگە ئەم، ئاچچىق ھەس-تۇيغۇلىرىڭغا تەم بولدى. تېرەڭ كېڭىيىپ - كېڭىيىپ، قەپەستىكى روھىڭ چەكسىز بوشلۇققا قاراپ پەرۋاز قىلدى، خۇددى سۇمۇرغدەك. ئۆزەڭنى شۇنچىلىك يەڭگىل سەزدىڭ، گويا كى ئاققۇ پېيىدەك.

ئەتىسى سەھەردە ئۇ ئىككىسىنى كۆرۈپ ئىچىڭ سىيرىلىپلا كەتتى. يۈز-كۆزلىرىڭ، بەدەنلىرىڭ ساق يېرى قالمىغاندى. بولۇپمۇ پولكوۋنىكنىڭ جاراھىتى تېنىڭنى سرقىرىتىپ، يۈرىكىڭنى مۇجۇۋەتتى. ئۇنىڭ دېيىشىچە، دۈشمەنلەر ئۇنى پولكوۋنىك بولغاندىكەن، «كۆك بۆرە»نىڭ كىملىكىنى چوقۇم بىلىدۇ، دەپ شۇنداق قىيناپتۇ.

قوياش ئىككى ئارغامچە بويى ئۆرلىگەندە، چېرىكلەر سىلەرنى باغقا ئاچىقىپ، ئۆرۈكلەرگە باغلۇۋېتىشتى.

ــ ۋۇي، بۇگۈن ياڭ تۇەنجاڭ پەيدا بولۇپ قاپتۇيا ؟ــ دېدى تاشئاخۇن پىچىرلاپ،ــ قاراڭ، ئاۋۇ تاماكا شوراپ تۇرغىنى شۇ.

سەن ئۇنىڭغا قارىدىڭ. ئۇمۇ سىلەرگە شۇملۇقانە نەزەردە قارىغاچ تامكا چېكىۋاتاتتى. چېرىكلەر باداشقان قۇرۇشۇپ گۆش غاجىشۋاتاتتى.

ــ ئۇ سىزدىن ئۆچ ئالماس ـ ھە؟

سەن خۇددى ئۆچ ئالمايدىغانىدەكلا سورىدىڭ. شۇڭا، تاشئاخۇن مىيقىدا كۈلۈپ قويۇپ:

ــ ئالماي قالارمۇ ؟ــ دەپ ياندۇرۇپلا سورىدى.

دەل شۇ مەھەلدە بىر قانچە قوراللىق چېرىك بىر توپ جامائەتنى ئالدىغا سېلىپ كىرىشتى. ئۇلارنىڭ كۆپۈنچىسى بالىلار ۋە قېرى-چۆرىلەر ئىدى. چاچ-ساقاللىرى ئۇچتەك ئاقارغان بىر بوۋاينىڭ قولىدا بىر تاغ راۋۇبى، يەنە بىر ئادەمنىڭ قولىدا چىرايلىققىنە دۇتار، يىگىرمە ئۆچ ياشلاردىكى بىر يىگىتنىڭ قولىدا بىر داپ تۇراتتى.

«چېرىكلەر كۆڭۈل ئېچىشماقچى ئوخشايدۇ...»

ياڭ تۇەنجاڭ بىر بېسىپ-ئىككى بېسىپ سىلەرنىڭ قېشىگىلارغا كەلدى - دە، پولكوۋنىكتىن:

ـ كانداك، ناسىر تۇەنجاڭ، ئەھۋال ياكىشىما ؟ـ دەپ سورىدى.

پولكوۋنىك مەردانە تەلەپپۇزدا جاۋاپ بەردى:

ـ ياخشى، سىز ئويلىغاندىنمۇ بەك ياخشى!

ياڭ تۇەنجاڭ تىلماچقا قاراپ قويۇپ، خەنزۇچە سۆزلەشكە باشلىدى:

ـ مېنىڭ كۆپ ۋاقتىم يوق، قېنى ئېيتە، «كۆك بۆرە» كىم؟

ـ مەن «كۆك بۆرە»نى بىلمەيمەن!

ـ ئەگەر دەپ بەرسەڭ، ھاياتىڭغا كاپالەت بېرىمەن.

ـــ ھىم، مەن سېنىڭ كاپالىتىگە مۇھتاج ئەمەس !ـــ دېدى پولكوۋنىك غەزەپ بىلەن،ـ قېنى، نوچى بولساڭ، ھازىرلا ئېتىۋەت! قېنى ئاتە، ئاتامامسەن؟!

پولكوۋنىكنىڭ مەغرۇرانە روھىي ھالىتى ئۇنىڭ كانۇۋىينىڭ غۇرۇرىغا تەگكەن بولسا كېرەك، تاپانچىسىنى پولكوۋنىكقا قارىتىۋىدى، ياڭ تۇەنجاڭ ئۇنىڭ تاپانچىسىنى بېسىپ، قولىنى يىغدۇرۇۋەتتى.

ـ ئاتالمايدۇ دەپ قالغان ئوخشىمامسەن؟

ـــ ئەلۋەتتە ئاتالمايسەن. بىزنى شۇنداق ئاتىدىغان بولساڭ، بىزنىڭكىلەر ھازىرلا ھۇجۇمغا ئۆتۈپ، كۈلۈڭنى كۆككە سورۇۋېتىدۇ!

پولكوۋنىك راست گەپ قىلغانىدى.

ـ ھىم، ئاتالمايمىمەن، قاراپ تۇر!

ئۇ ئەدھەمنىڭ قېشىغا كېلىپ:

ـ قانداق، سەنچۇ ؟!ـ دېۋىدى، ياڭ تۇەنجاڭنىڭ كەينىدە تۇرغان بىر ئوفىتسېر ئۇنىڭغا بىر نېمىلەرنى دەپ پىچىرلىدى. بۇنى ئاڭلاپ ياڭ تۇەنجاڭنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ، چېھرى قەھرلىك تۈس ئالدى.

ـ ھە، مۇنداق دەيلى، تۇەنجاڭنى ئېتىۋەتكەن سولتەك ئەسلىي سەن ئىكەنسەن - دە؟

ـ هە، مەن !ـ دېدى ئەدھەم مەغرۇرانە تەلەپپۇزدا.

ياڭ تۇەنجاڭ سىنىڭ باش-ئايىغىغا بىر قۇر قارىۋېتىپ، تاشئاخۇننىڭ قېشىغا كەلدى. كەلدىيۇ، ئۇنىڭغا ھەيرانلىق بىلەن قاراپ قالدى. تاشئاخۇن ئۇنىڭغا مەغرۇرانە تەبەسسۇم سۇۋغا قىلىۋىدى، ئۇمۇ دىمىغىنى قېقىپ قويۇپ:

ـ قانداق، تا يېڭجاڭ، يەنە ئۇچرىشىپ قالدۇققۇ؟ ھۆرمەت شارابى ئىچمەي، جازا شارابى ئىچمىزمۇ ئەمدى؟

ـ ئىچسەم ئىچەي، سىنىڭ جازا شارابىڭ مەن ئۇچۇن شەرەپ!

ياڭ تۇەنجاڭ كەينىدىكى ئوفىتسېرغا بىرنېمىلەرنى دېدى. ئۇ قول ئاستىدىكىلەرگە بۇيرۇق چۇشۇردى. چېرىكلەر ئەدھەم بىلەن تاشئاخۇننى يېشىپ سورۇننىڭ ئوتتۇرىغا ئەكەلدى.

ـ ئېيتە، «كۆك بۆرە» كىم؟

ـ «كۆك بۆرە» مەن، مەن زەرەپشان «كۆك بۆرە»سى!

_ «كۆك بۆرە» مەن، مەن قاراقۇرۇم «كۆك بۆرە»سى!

تاشئاخۇن بىلەن ئەدھەمنىڭ ئارقا-ئارقىدىن بەرگەن جاۋابلىرى ياڭ تۇەنجاڭنى چىچاڭشتىۋەتتى.

ـ تامادى!... ئۇر!... ئۆلگۇچە ئۇر!

چېرىكلەر ئىككىسىنى يالىڭاچلاپ، سىم قامچا بىلەن ئۇرۇشقا باشلىدى. يۇرىكىڭ چىرقىرىغان بىلەن، ئىككىسى چىرقىرىمايتتى؛ يۇرىكىڭ چىدىمىغان بىلەن، ئىككىسى چىداۋاتاتتى. ئىككىسى داق يەردە ئەمەس، قەلبىڭدىكى گۈزەل كۆيلەر - جەننەت ساداسى ئۇستىدە يۇمىلىناتتى، يۇرىكىڭدەك تولغىناتتى.

ـ قانداق چەنتۇلار ماۋۇ تاياق ئۆتمەيدىغان؟ ئۇرە، ئۆلگۇچە ئۇر!

بۇيرۇق بېرىلەتتى. داپ، دۇتار، راۋابلىرىنى قولتۇقلىشىپ تۇرغان جامائەت بىر-بىرىنى قۇچاقلىشىپ يىغلىشاتتى. سېخىي، ئادىل، ئەمما ھىسىياتسىز قۇياش ئۆرۈك يوپۇرماقلىرى ئارىسىدىن ماراپ ھېڭگىيىپ

تۇراتتى. تۇموچۇق، كاككۇك...لار پىغان بىلەن سايرىشاتتى.

سەن كۆزۈڭنى ئاچقاندا، ئىككىسى قىپقىزىل گۈشكە ئايلىنىپ قالغانىدى، خۇددى يۇرىكىڭدەك. دەل شۇ چاغدا ئىككى چېرىك بىر داستا لازا سۈيى ئەچىقىپ، ئىككىسىنىڭ بەدىنىگە سۈركەشكە باشلىدى. ئەمما، ئىككىسى قىمىرلاپمۇ قويمىدى. چۈنكى، ئۇلار ئاللىبۇرۇن هوشىدىن كەتكەنىدى.

ياشلىرىڭ تارىلاپ تۆكۈلەتتى، قۇياش يەنىلا ھېڭگىيىپ تۇراتتى. زەرەپشان قۇشلىرى ئەلەملىك سايرىشاتتى.

چېرىكلەر ئىككى چاپانلىق خام ئەچىقىپ، ئۇنىڭغا ئىككىسىنى يۇمىلىتىپ ئورىدى.

«كىپەنلەۋاتامدۇ يا؟ نەپەستىن قالغان ئوخشىمامدۇ؟»

سەن لېۋىڭنى چىشلەپ، شۇلارنى ئويلىغاچ ناسىرئاخۇن پولكوۋنىكقا قارىدىڭ. ئۇ كۆزلىرىنى مەھكەم يۇمۇپ، بۇقۇلداۋاتاتتى، خۇددى زەرەپشان دەمدەرلىرىدەك.

لېكىن، سەن كۆزۈڭنى يۇمۇۋالمىدىڭ، بەلكى كۆزۈڭنى چوڭ ئېچىپ، دوستلىرىڭ بىلەن بىللە خامغا ئورالدىڭ. چېرىكلەر ئىككىسىنى پۇت-قولىدىن كۆتۈرۈپ، باغنىڭ ياقىسىغا - ئاپتاپ ئەڭ كۈچلۈك چۈشىدىغان يېرىگە ئاپىرىپ قويۇپ قويدى. بۇنىڭدىن قىيناشنىڭ تېخى ئاياغلاشمىغانلىقنى ھېس قىلىپ تۇرۇشۇڭغا ياڭ تۇەنجاڭنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

- يىگىتلىرىم، ئەمدى مەشرەپ ئوينايمىز! قېنى، ئوينىڭلار، كۈلۈڭلار!

چېرىكلەر ياڭ تۇەنجاڭنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ چۈرقىرىشىپ كەتتى. ياڭ تۇەنجاڭ سازەندىلەرنىڭ ئالدىغا كېلىپ بۇيرۇق قىلدى:

ـ قېنى، ھەي «ناخشا ـ ئۇسسۇل مىللىتى»، چېلىشە، شوخ-شوخ پەدىلەرگە چېلىش!

بىراق، ياڭ تۇەنجاڭنىڭ ھاقارەت تۇسىنى ئالغان بۇ بۇيرۇقنىغا

ھىچكىم پەرۋا قىلمىدى، ھەتتا قىمىرلاپمۇ قويمىدى. ياڭ تۇەنجاڭ داپچى يىگىتكە ۋارقىرىدى:

ـ چالە!

يىگىتمۇ قىمىرلىمىدى.

ـ چالمامسەن؟

ـ چالمايمەن!

ياڭ تۇەنجاڭ تاپانچىسىنى چىقىرىپ داپچى يىگىتنىڭ كۆكسىگە قارىتىپ ئاتتى. ئۇ «گۈپپىدە» يىقىلدى. داپ قېپقىزىل قان بىلەن بويالدى. ئەل تەۋرىدى، پىلىمۇتلار توغرىلاندى. ئۇلار ھازا ئېچىپ يىغلاشقا جۈرئەت قىلالماي، يۈرەكلىرىدە يىغلاشتى. ياشلىرى ئېقىپ-ئېقىپ زەرەپشان دەريا سىغا قوشۇلۇپ كەتتى.

ـ ئىككىڭ چالە!

ئىككى بوۋاي بىر-بىرىگە قارىشىپ قويۇپ، چېلىشقا باشلىدى:

ھاشار سالمىدۇق دەيدۇ،
كەتمەن چاپمىز توڭدا.
ئالۋان سالمىدۇق دەيدۇ،
ئىشتان قالمىدى قوڭدا.

ناخشا تېكىستى تىلماچ ئارقىلىق قۇلاقلارغا يەتكۈزۈلۈۋاتقان بولسىمۇ، ياڭ تۇەنجاڭ مىيغىدا ئاچچىق كۈلۈمسىرەپ قويۇپ، ناخشىنىڭ داۋامىغا قۇلاق سالدى:

يامغۇر ياغسا شارقىراپ،
جىرالاردا سەل بولۇر.
گومىنداڭنى يوقاتساق،
ئارمانىمىز ھەل بولۇر.

پىغانلىق كۈيلەر، غەزەپكە تولغان ئىلتىجالىق سادالار ئىزگۈ قەلبىلەردىن نەشتەردەك سوزۇلۇپ چىقىپ، قاپقارا قانلار مەۋج ئۇرۇۋاتقان قاپقارا يۈرەكلەرگە ۋاشىلداپ سانجىلىپ، ئۇلارنى تولغاندۇراتتى.تىلماچ ياك تۇەنجاكنىك قۇلىقىغا پىچىرلاۋاتقاندا، كۈي تېخىمۇ ئەۋجىگە كۆتۈرۈلگەنىدى :

قۇم لاي بىلەن سوقۇلغان،
ئەسكى تامدىن چىت ياخشى.
بىلىپ قېلىك،خالايىق،
گومىنداكدىن ئىت ياخشى.

تىلماچنىك ئاغزى مىتىلدايتتى، ياك تۇەنجاكنىك لەۋلىرى لىپىلدايتتى. ئاخىرى ئۇ نەشتەرلىك كۈيلەرگە بەرداشلىق بېرەلمەي، تاپانچىسىنى سۇغۇرۇپ، ئۇ ئىككىسىنىمۇ ئېتىپ تاشلىدى. دۇتار،راۋابلارنىك تارلىرى قانغا بويالدى، خۇددى يۈرىكىنىك تارلىرىدەك. پىغانلىق كۈنلەردىمۇ، خوشاللىق كۈنلەردىمۇ ئۇپۇقتىن ئوخشاشلا ھىگگىيىپ چىقىدىغان ھېسسىياتسىز قۇياش يەنىلا ھىگگىيىپ تۇراتتى. زەرەپشان قۇشلىرى ھەسرەتلىك ئۆكسۈيتتى، خۇددى يۈرىكىگدەك.

ـ ئەكىلىش !ـ دەپ ۋارقىرىدى ياك تۇەنجاك.

چېرىكلەر تاشئاخۇن بىلەن ئەدھەمنى كۆتۈرۈپ ئەكىلىشتى. يازنىك نەۋقىران قۇياشى ئۇلارنى بىردەمدىلا تارشىدەك قاتۇرۇۋەتكەنىدى. چېرىكلەر خامنى يېشىۋىدى، داق يەردە قىپقىزىل بىر جۈپ گۆش تىپىرلاپ-تىپىرلاپ توختاپ قالدى. چۈنكى، ئۇلارنىك بىر قات تېرىسى خام بىلەن سويۇلۇپ چىققانىدى. سېنىگمۇ يۈرىكىنىك بىر قات تېرىسى

ئاشۇ خامدا قالغانىدى. شۇڭا، سەنمۇ كۆزۈڭنى چىڭگىدە يۇمۇپ، تىپىرلىدىك، ئۆكسۈدۇك، ھۆركىرىدىك، يۇلقۇنىدۇك، تىللىدىك، قارغىدىك، تىل بىلەن تەسۋىرلىگۈسىز قايغۇلۇق، ئازابلىق ھىس-تۇيغۇ دولقۇنلىرىغا غەرق بولدۇك.

ياك تۇنجاك ئۆچ ئېلىشنى تېخى توختاتمىغانىدى. چېرىكلەر تاشئاخۇن بىلەن ئەدھەمگە ياغ چېچىپ ئوت قويۇۋەتتى. ئوت يالقۇنى پەلەككە كۆتۈرۈلدى. زېمىن قىيقاس-چوقان، يىغا-زار بىلەن تولدى. يۈرىكىك كۆيۈۋاتاتتى، يۈرىكىك يىغلاۋاتاتتى، يۈرىكىك...

«قىساس ئالىمەن!... قىساس ئالىمىز!... خەلق چوقۇم قىساس ئالىدۇ!...»

قەلبىگىدە قىساسكارانە ئۇمىد كۆۋرەيتتى، خۇددى باھار كەلكۈنلىرى بىلەن تولغان زەرەپشان دەريا سىدەك. يۈرىكىگىدە تاشئاخۇن ئۆز قولى بىلەن قادىغان ھېلىقى بايراق لەپىلدەيتتى. ۋۇجۇدۇگىدا ئەدھەمنىك ئۆز-ئۆزىدىن قىساس ئېلىش روھى جەۋلان قىلاتتى!

28

زېرىكىشلىك ھەم ئازابلىق كېچە باشلانغانىدى. جاراھەتچىلار جېنىگىلارنى ياۋۇزلارچە غاجىلىسا، قايغۇ-ھەسرەت يۈرىكىگىلارنى ئىكەكىدەيتتى. ئون نەچچە تال يۇلتۇز چاراقلاپ تۇرغان كېچىككىنە تۈگىلۈكتىن چېكەتكىلەرنىك چېرىلداشلىرى لەيلەپ-لەيلەپ ئۇچۇپ كېرىپ، سىلەرگە جەڭگاھ ناخشىسى - ھوررا سادالىرىنى ئەسلىتەتتى.

ئۆز سەپداشلىرى بىلەن ئورتاق غايە - ئىنسانىيەت ئازادلىقى، تىنىچلىقى، باراۋەرلىكى ئۈچۈن ھوررا سادالىرى ئىچىدە ئاتاكىغا ئۆتۈپ، دۈشمەننى سۈر-توقاي قىلىش نېمىدىگەن كۆگۈللۈك! ئازادلىق ئۈچۈن مەردلەرچە قۇربان بېرىپ، جەننەت ساداسى ئىچىدە مەڭگۈلۈك ھاياتقا

تەبەسسۇم بىلەن قەدەم بېسىش نېمىدېگەن شەرەپلىك!؟

ئەپسۇسكى، سەن بۇنداق كۆڭۈللۈك كىشى قايىنىمىدىن، بۇنداق شەرەپلىك ھاياتتىن مەھرۇم قېلىش ئالدىدا تۇراتتىڭ.

ھەممىسى مېنىڭ «قۇرغۇي» ئەمەسلىكىمگە ئىشەندى، لېكىن «كۆڭ بۆرە» نىڭ ئاخباراتىنى كۆرۈپ، «كۆڭ بۆرە» نىڭ ئاخباراتىنى ئاڭلاپ ئىشەنمەي تۇرالمىدى، ناسىرئاخۇن پولكوۋنىك ئىشەنگەن بىلەن، ئۇنىڭ قولىدىمۇ پاكىتى يوق.

ئاھ خۇدا، مەن «قۇرغۇي» ئەمەسلىكىم ئىسپاتلانماي تۇرۇپلا ئۆلۈپ كېتەرمەنمۇ ؟... سەن ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچى، ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچى، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچى! ماڭا رەھىم قىل، ماڭا ئىچىڭ ئاغرىسۇن، ماڭا پۇرسەت بەر. «قۇرغۇي»نى ئۆز قولۇم بىلەن تۇتۇپ ئۇنىڭ ھەقىقىي ئەپتى- بەشىرىسىنى ئېچىپ تاشلىشىمنى نېسىپ ئەت! ئۇنىڭ تۈكلىرىنى ئۆز قولۇم بىلەن يۇڭداپ، بويىنىنى ئۆز قولۇم بىلەن تولغاپ ئۈزۈپ، يارلىقتا قۇربان بولغان يۈز نەچچە جەڭچىنىڭ، «كۆڭ بۆرە»نىڭ، ئىسكەندەرنىڭ... قىساسىنى ئېلىشقا مۇيەسسەر قىل!

تەڭرىگە يازغان خېتىم تەگكەنمىدۇ ؟

دەردلىرىم دىل تارىنى چەككەنمىدۇ؟

لەنىتى «قۇرغۇي»...

ــ سەمەندەر؟

ئېلتىجالىرىڭنى پەرىشتىنىڭ شۇئىرلاشلىرىدەك يېقىملىق بىر ئاۋاز بۆلۈۋەتتى. چۆچۈپ كۆزۈڭنى ئاچتىڭ.

ــ ناسىر تۇەنجاڭ؟

بۇ ئاۋاز يەنە تەكرارلاندى. سىلەر تۈگلۈككە قارىدىڭلار. تۈگلۈكتە بىر كۆلەڭگە ــ ئاق روماللىق بىرى ماراپ تۇراتتى.

ــ سىز كىم ؟ــ دەپ سورىدى ناسىرئاخۇن پولكوۋنىك.

ــ مەن «پەرىشتە».

پەرىشتە؟... بۇ راستىنلا پەرىشتىمىدۇ ئىسمى پەرىشتىمىدۇ (پەرىشتىخانمىدۇ)؟ بەلكىم پەرىشتىدۇ، ئاللاھ بىزنى قۇتقۇزۇشقا ئەۋەتكەن پەرىشتىدۇ. شۇنداق بولغاي ئىلاھىم!...

خىياللىرىڭنى «پەرىشتە»شۇرلاپ ئۇزۇۋەتتى:

ـ ما ناننى ئېلىڭلار.

سەن ئورنۇڭدىن تۇرۇپ «پەرىشتە» سۇنۇپ بەرگەن ناننى ئالغاچ:

ـ سىز كىم ؟- دەپ سورىدىڭ.

ـ دىدىمىيا، مەن «پەرىشتە».

ـ «پەرىشتە»؟!... ئۆتكەندە بىزنى تۇغمەن ئېرىقى بويىدا قۇتقۇزۇپ قالغان «پەرىشتە»ما؟

ـ ھە، ئېتىم لالىگۇل، دوستۇڭنىز ھېزىمىنىڭ سىڭلىسى لالىگۇلچۇ. مەن سىزنى تۇنۇگۇن بىر كۆرۈپلا تونۇۋالدىم، بىراق سىز مېنى شۇنچە ئېنىق كۆرۈپ تۇرۇپمۇ تونىيالمىدىڭىز.

ھېزىم؟ قايسى ھېزىمدۇ ئۇ؟

سەن گاڭگىراپلا قالدىڭ. چۈنكى، سېنىڭ ھازىرغىچە «ھېزىم» ئىسىملىك دوستۇڭ يوق ئىدى.

- ھېزىم ؟ قايسى ھېزىم ئۇ؟

- ئۇنتۇپ قالدىڭىزما؟ قاغىلىقىنىڭ غوجىئېرىق يېزىسى شورئېرىق كەنتىدە سۇلايمان ئىشانىنىڭ ئېتى چىشلەپ ئۆلتۈرۈۋەتكەن ھېزىمچۇ؟

بۇنى ئاڭلاپ، سەن تامامەن ئۇنتۇپ كەتكەن ھېزىم بىلەن سۇلايمان ئىشان دۇككىدە ئىسىڭگە چۈشتى - دە، تۇنۇگۇن ياڭ تۇەنجاڭلارغا تازىم قىلىپ يۇرگەن، ئاپپاق ساقاللىق، يەتمىش ياشلاردىكى، قىپقىزىل مەڭزىلىرىنى خۇددى سۆگەت يىلتىزلىرىدەك قورۇق باسقان، چوڭ-چوڭ كۆزلىرىدە خوشامەت، يۇزسىزلىك، شۇملۇق، ھىيلىگەرلىك ئەلەڭگىپ تۇرىدىغان بىر ئادەمنى كۆز ئالدىڭغا كەلتۈردۈڭ.

ئەھۋال قانداقراق ؟- دەپ سورىدى پولكوۋنىك ناسىرئاخۇن.

ـ چاتاق، بەكلا چاتاق !- دېدى «پەرىشتە» شۇرلاپ،- سىلەرنى ئۆگۈنلىۋكە - جۇمە نامىزىدىن كېيىن ھېلىقى ئىككى يىگىتنى ئۆلتۈرگەندەك قىيناپ ئۆلتۈرىدىكەن، سۇلايمان ئىشان شۇنداق دەيدۇ.

سەنمۇ، پولكوۋنىكمۇ ئۇنىڭدىن قايتا بىرنەرسە سورىمىدىڭلار ھەم ئۇنىڭ بۇ خەۋىرىدىن ھېچقانداق تاسادىپىيلىق، يېڭىلىق ھىس قىلمىدىڭلار، بولۇپمۇ سەن. چۈنكى، پولكوۋنىكنى كۆزىر قىلىپ، ئۇنىڭدىن پايدىلىنىش ئۈچۈن، ئۇنىڭغا ئالدىراپ قول سالالمايدىغانلىقىنى، لېكىن، ئۆز تەقدىرىڭنىڭ تاشئاخۇن بىلەن ئەدھەمنىڭ تەقدىرىدەك بولىدىغانلىقىنى سەن ئوبدان بىلەتتىڭ.

ئەمما، سەن ھىس-تۇيغۇسىز، خىيال-تەپەككۇرسىز قېتىپلا قالغانسىدىڭ. بۇ نېمە ئۈچۈن؟ زادى نېمە ئۈچۈن؟ بۇ سېنىڭ ئۆلۈمدىن قورققانلىقىڭنىڭ ئىپادىسىمۇ؟ ياق! ھاياتقا بولغان تەشنالىقىڭمۇ؟ ياق! ئۆلۈمگە بولغان تەييارلىقىڭمۇ؟ ياق!

چۈنكى، سېنىڭ ئۆلۈمگە بولغان تەييارلىقىڭ بۇنداق ئەمەس ئىدى. ئەمىسە نېمىشقا؟ زادى نېمىشقا؟ بۇ «قۇرغۇي» دېگەن شەرمەندە نامىڭنىڭ بۇ دۇنيادا مەڭگۈلۈك يىلتىز تارتىپ قالىدىغانلىقىدىن ھاسىل بولغان ئەبەدىيلىك ئازاب-ھەسرەت ئاتا قىلغان بىھۇشلۇق يادنامىسىمۇ؟ شۇنداق!

- سىز بىر ئامال قىلىپ يىگىتلەرگە خەۋەر يەتكۈزۈپ قويسىڭىز، بىز بىلەن كارى بولماي، دۇشمەنلىرىڭ يارەمچى قوشۇنى يېتىپ كېلىشتىن بۇرۇن ھوجۇمغا ئۆتۈۋەرسۇن. بىز رازى، ئۇ دۇنيا-بۇ دۇنيا رازى!

ناسىرئاخۇن پولكوۋنىك سېنى جەينىكى بىلەن ئەمەس، مۇشۇ سۆزلىرى ئارقىلىق نوقۇپ ئېسىڭگە كەلتۈردى.

ـ مەن خەۋەر قىلالمايمەن، چۈنكى ھېچقايسىمىزنى سىرتقا چىققىلى قويمايدۇ. «كۆك بۆرە»گە مەن دەپ قۇياي، شۇ خەۋەر قىلسۇن.

سېنىڭ ئۇلۇغ - كىچىك تىنىقلىرىڭنى «پەرىشتە» بۇزدى:

ـــ قورقماڭلار، ئىككىڭلارنى «كۆك بۆرە» بىلەن ئىككىمىز قوتقۇزۇۋالىمىز.

«پەرىشتە» شۇنداق دەپلا غايىپ بولدى، خۇددى پەرىشتىدەكلا.

قوتقۇزالارمۇ؟

بىلمەيتتىڭ.

بىز؟ بىز دېگىنى كىملەر؟ «كۆك بۆرە»چۇ؟

بىلمەيتتىڭ؛ «كۆك بۆرە»نىڭ سۇلايمان ئىشانىنىڭ ئۆيىدە مەدىكار بولۇپ ئىشلىگەن چاغلاردىكى دوستۇڭ ئابدۇللا ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتىڭ؛ ئۇنىڭ «كۆك بۆرە»نىڭ ئەۋلادى ئىكەنلىكىنى، ھازىر زۇمرەت ئارقىلىق سىلەرنى ئاخبارات بىلەن تەمىنلەپ كېلىۋاتقان «كۆك بۆرە» ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتىڭ.

سۇلايمان ئىشان؟... ئۇ بۇ يەردە نىمىش قىلىدىغاندۇ؟

ھەيران قالدىڭ. چۈنكى، سەن سۇلايمان ئىشانىنىڭ كۆيىباغدىمۇ كاتتا قورۇسى، خوتۇن-بالىلىرى، يەر-زېمىن، باغۋارانلىرى، چارۋا مالىلىرى بارلىقىنى بىلمەيتتىڭ؛ ئۇنىڭ قاغىلىقىنىڭ غوجىئېرىق يېزىسى شورئېرىق كەنتىدىكى يەر-زېمىن، قورۇ-جايلىرىنى ئوغۇللىرىغا بېرىپ، ئۆزى مۇشۇ يەردە - زەرەپشان دەريا‌سى بويىدىكى ئوت-سۇيى مول، تۇپرىقى مۇنبەت، خەلقى ئاق كۆڭۈل، ساددا بۇ قەدىمىي يۇرتتا ياشاپ كېلىۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتىڭ.

قايغۇ - ھەسرەت بىلەن تولغان كېچە داۋام قىلاتتى...

«ھېزىم ؟...»

خىيال سۈمۈرغۇڭ قاغىلىقىنىڭ غوجىئېرىق يېزىسى شورئېرىق كەنتىگە قاراپ پەرۋاز قىلدى...

بۇ سەن ئون ئۈچ-ئون تۆت ياشلارغا كىرگەن، ئائىلەڭلارنى نامراتلىق راسا كۆتۈرۈپ باسقان چاغلاردا يۈز بەرگەن ئىشلار ئىدى:

ئاز-تولا پۇل-پۇچەك، ئاش-ئاشلىق تېپىپ كېلىش نىيىتى بىلەن يۇرتتىن چىقىپ كەتتىڭلار. داداڭ ئەتىدە-ئاخشامدا ھەمراھ بولىدۇ دەپ، سېنى كەينىگە سېلىۋالغانىدى.

سىلەر ئۇيان ئايلىنىپ، بويان چۆرگىلەپ، ئاخىرى بىر كۈنى قاغىلىقنىڭ غۇجئېرىق يېزىسىغا كېلىپ قالدىڭلار. داداڭ بىر مويسىپىت كىشىگە مەقسىتىنى ئېيتىۋىدى، ئۇ كىشى سىلەرنى سۈلايمان ئىشان دېگەن ئادەمگە تۇنۇشتۇرۇپ قويماقچى بولۇپ، شۇرئېرىق كەنتىگە باشلاپ ماڭدى. ئۇنىڭ دېيىشچە، سۈلايمان ئىشاننىڭ تۆت يۈز مودىن ئارتۇق يېرى، بەش يۈز مودىن ئارتۇق قۇمۇشلۇق-ئوتلىقى، يىگىرمە بىر ئائىلىلىك يىللىقچىسى، ئون يەتتە ئائىلىلىك ئوتاقچىسى، تۆت خوتۇنى، يەتتە ئاشپىزى، سەككىز نەپەر ئون تۆت-ئون بەش ياشلاردىكى «باقما بالىسى»؛ ئالتە يۈز تويالقتىن ئارتۇق قوي-كالا، ئات-ئېشەكى، بەش-ئالتە جايدا كاتتا قورۇ-جايلىرى بار ئىمىش.

سىلەر شورئېرىققا كۈن ئولتۇرغاندا يېتىپ كەلدىڭلار. ھېلىقى كىشى سىلەرنى نۇرۇللا ئاقساقال ئىسىملىك قىرىق ياشلاردىكى سېرىق چىراي، ئېگىز بوي، قاۋۇل، سۈرلۈك بىر كىشىگە تۇنۇشتۇرۇپ قويدى. ئۇ سۈلايمان ئىشاننىڭ غوجىدارى بولۇپ، سىلەرنى ئىشلىتىشكە ئاسانلا ماقۇل بولدى. ھېلىقى كىشى سىلەر بىلەن خوشلىشىپ قايتىپ كەتتى. نۇرۇللا ئاقساقال سىلەرنى ئاتخانىنىڭ يېنىدىكى چەللە ئاستىغا باشلاپ كېلىپ:

- مۇشۇ يەردە ئولتۇرغاچ تۇرۇڭلار، ئىشلەمچىلەر ھازىرلا كېلىدۇ،- دەپ كۆزدىن غايىپ بولدى.

سىلەر سۈپىدا ئولتۇردۇڭلار. ئاق قۇشقاچلار كەچكى شەپەقتە يۇيۇنغاچ سېپىق سامان ئارىسىدىن دان ئىزدىشەتتى. سىلەرمۇ ئاق

قۇشقاچ - دان ئىزدەپ يۈرتىدىن ئايرىلغان مۇساپىر ئاق قۇشقاچ ئىدىگىلار. ئوڭ تەرەپتىكى يەنە بىر چەللە ئاستىدا ئىككى ئايال مەدىكار ئېشى ئېتىۋاتاتتى. گۇگۇم يېيىلىپ، نوكچا چىراغلار يېقىلغاندا ئىشلەمچىلەر كەتمەن-تاغارلىرىنى، پادىچىلار قوي-كالىلىرىنى ھەيدەپ قورۇغا بىردىن-ئىككىدىن كىرىپ كېلىشتى ۋە ھايال ئۆتمەي سىلەر ئولتۇرغان سۇپىغا كېلىپ ئولتۇرۇشتى. داستىخان سېلىندى. سىلەرمۇ داستىخاندىن ئورۇن ئېلىپ، بىر قاچىدىن زاڭغا ئىگە بولدۇڭلار. ئاندىن پادىچىلارنىڭ ياتقىغا كىرىپ، ئازراق گۇڭ-مۇڭ قىلىشقاندىن كېيىن، ئۆزەڭلارنى شال پاخىلىنىڭ ئۈستىگە تاشلاپ ئۇيقىغا كەتتىڭلار.

ئەتىسى سەھەردىلا يەنە مەدىكار ئېشى پىشتى. سىلەرمۇ مەدىكارلار قاتاردا ئولتۇرۇپ ئاش ئىچىۋاتقاندا، قېشىڭلارغا گەۋدىلىك، خام سېمىز، قارمۇتۇق، قىزىل مەڭزىلىك، چۇپۇر قاش، چار ساقال، كىچىككىنە بېشىغا قازانىدەك سەللە ئورىۋالغان بىر ئادەم يەتتە-سەككىز زاغرا سېلىنغان بىر ياغاچ لېگەننى كۆتۈرۈپ چىقتى.

- بالام، ئاۋۇ ئادەم كىم ؟- دەپ سورىدى داداڭ يېنىدىكى ئىشلەمچىدىن.

- سۇلايمان ئىشان دېگەن شۇ.

سۇلايمان ئىشان قولىدىكى لېگەننى داستىخانغا قويۇپ:

- ھە، باللىرىم، ئىچىڭلار، ئۇماچ دېگەن ئىچىشلىك ھەم سىڭىشلىك ئوبدان غىزا، زىيان قىلمايدۇ، قوقاققا تەگمەيدۇ. بۇ غىزانى ئۇلۇغ پەيغەمبىرىمىزمۇ ناھايىتى ئۇلۇغلاپ ئىچكەن... قېنى-قېنى، بىر توغرامدىن نان چىلاڭلار،- دېدى خوشال-خورام ھالدا،- پەيغەمبىرىمىز «گۆشسىز غىزا يىمەڭلار »دېگەن. نانىنى ئاشقا چىلاپ يېسە گۆش يېگەنىدەك بولىدۇ،- ئۇ نانىنى ئوشتۇپ، ھەر بىر ئىشلەمچىنىڭ ئالدىغا بىر توغرامدىن نانىنى «پوك-پوك» تاشلىدى،- ھە قېنى، گۆش توغرىغاندەك....

ئويلىدىڭ: ھەجەپ ئوبدان ئادەمكەنيا بۇ!

سۇلايمان ئىشان نانىنى تارقىتىپ سىلەرگە كەلگەندە، توختاپ قېلىپ:

- ھە، يېڭى مېھمان سىلەر بولامسىلەر ؟-دەپ سوردى ئىككىلارغا سىنچىلاپ قاراپ.

- ھە...

داداڭ يۇرتۇڭلارنى، ئۆزىنى، سېنى قىسقىچە تونۇشتۇردى.

- ئاشلىرىنى ئىچىپ بولۇپ، قېشىمغا كىرسىلە،- دېدى سۇلايمان ئىشان ئالدىڭلارغا بىر نانىنى پۈتۈنلا قويۇپ.

يەنە ئويلىدىڭ: راست ئوبدان ئادەمكەن!

شۇنداق قىلىپ ئىككىلار سۇلايمان ئىشانىنىڭ ئىشلەمچىسى بولۇپ قالدىڭلار.

ھەش-پەش دېگۈچە يەر-جاھان ئىسسىپ، زېمىن يېشىللىققا پۈركىنىپ، گۈل-چېچەكلەر ئېچىلىپ، قۇشلار سايرىشىپ، ئالەم تېخىمۇ گۈزەل تۇس ئالدى. دۇنيا گۈزەللەشكەنسېرى سىلەر ئالدىراش بولۇپ كەتتىڭلار، ھەتتا بەزىدە باش قاشلىغۇدەكمۇ ۋاقىت تاپالماي قالاتتىڭلار. چۈنكى، سۇلايمان ئىشان ئېيتقان بىرىنچى ئەزان بىلەن تەڭلا ھەرقايسىڭلار ئۆز ئىشىڭلارنىڭ پېشىنى تۇتۇپ بولاتتىڭلار. سەن، يەكەن چىلتەنلىرىمدىن ئەكىلىنىپ، سۇلايمان ئىشانىنىڭ «باقما بالىلىرى» بولۇپ قالغان ئابلىكىم، ئابدۇللا دېگەن ئىككى بالا، مۇشۇ شورئېرىقلىق، ھازىر سۇلايمان ئىشانىنىڭ مەدىكارلىرىغا ئاش-تاماق ئېتىدىغان، ئېرى بەش-ئالتە يىل بۇرۇن ئۆلۈپ كېتىپ تۇل قالغان سېلىمخان ئىسمىلىك بىر ئايالنىڭ سەن دېمەتلىك ھېزىم ئىسمىلىك ئوغلى تۆتىڭلار ئېغىللاردىن قىغ چىقىراتتىڭلار، تاغارلارغا قىغ ئۈسۈپ، ئىنجىقلاپ تۇرۇپ ئېشەكلەرگە ئارتىپ، ئېتىزلىققا ئاپىرىپ تۆكەتتىڭلار، چاچاتتىڭلار، قوش ھەيدەپ، يەر تاختىلايتتىڭلار. ئۇرۇق سېلىپ سۆرەم سۆرەيتتىڭلار... ۋاي-ۋۇي، ئىشىڭلار شۇنچە كۆپ، چوڭلار قىلىدىغان ئىشلارنىمۇ سىلەر

قىلاتتىڭلار. كەچتە شۇنداق ھېرىپ كېتەتتىڭلاركى، قوروغا پۇتلىرىڭلارنى ئاران-ئاران يۆتكەپ كېلەتتىڭلار-دە، زىيان قىلمايدىغان سىڭىشلىك غىزا - ئۇماچنى خالاپ-خۇلۇپ ئىچىپلا، ئۆزۈڭلارنى شال پاخلىغا تاشلاپ ئۇيقۇغا كېتەتتىڭلار، خۇددى دۇدەك. راسا شېرىن ئۇخلاۋاتقاندا، يەنە شۇ ئەزانىڭ نۇقۇشى بىلەن ئويغىنىپ، ئالدىراپ-سالدىراپ تۇرۇشقا مەجبۇر بولاتتىڭلار.

بىر كۈنى ئەزان بوشراق ئېيتىلىپ قالدىمۇ ياكى سىلەر بەك قاتتىق ئۇخلاپ قالدىڭلارمۇ، «قوپۇشە، ھەي ئېشەكلەر!» دېگەن ئاۋاز بىلەن تەڭ قۇلاقلىرىڭلار بىر-بىرلەپ سوزۇلۇپ، ئاندىن ئۇيقۇڭلار ئېچىلدى. سەن: «قۇلىقىم ئۇنىڭ قولىدا قالدىمۇ نېمە؟» دەپ ئويلاپ، نۇرۇللا ئاقساقالنىڭ قولىغا قارىدىڭ. چۈنكى، قۇلقىڭ شۇنداق قاتتىق ئاغرىپ كەتكەنىدى. سېنىڭ تەشۋىشانە قارىشىڭ نۇرۇللا ئاقساقالغا ئالىيىۋاتقاندەك كۆرۈنۈپ كەتكەن چېغى:

- نېمە ئالىيسەن، ھوي تاغلىق!؟ دەپ يۈزۈڭگە كاچات بىلەن بىرنى سالدى.

كۆزۈڭدىن ئوت چاقناپ، يۈزۈڭ پىژىلداپ ئېچىشىپ كەتكەچكە، بوغۇزۇڭغا يىغا قاپلىشىپ قېلىپ «ئالايمىدىم» دەپ ئۆزەڭنىمۇ ئاقلىيالمىدىڭ.

نۇرۇللا ئاقساقال گەدىنىڭلاردىن ئىتتىرە-ئىتتىرە سۇلايمان ئىشانىڭ شاھانە ھوجرىسىغا ئەكىردى. ياۋا ئۆردەك گۆشى يەپ ئولتۇرغان سۇلايمان ئىشان سىلەرنى كۆرۈپ، نۇرۇللا ئاقساقالدىن:

- نىمىش بولدى ؟- دەپ سوردى بەخىرامان ھالدا.

- ئىشانىم، بۇ ھارامتاماقلار كۈندىن-كۈنگە ھۇرۇنلىشىپ كېتىۋاتىدۇ. توخۇ چىللىغانىدەكىن، ئورنىمىزدىن قوپىلى دېمەي، ئەزانىنى ئاڭلاپ تۇرۇپ بېشىنى چۈمكەپ، خورەك تارتىشىپ ياتىدۇيا؟!

سۇلايمان ئىشانىڭ كۆزلىرى ئابلىكىمگە كېلىپ توختاپ قالدى. ئۇ

بايانىن نۇرۇللا ئاقساقال گەدىنىدىن ئىتتەرگەنىدە دۈم چۈشۈپ، بۇرنى قاناپ قالغانىدى. سۇلايمان ئىشان نۇرۇللا ئاقساقالغا قاراپ، سىلەرگە ئىچ ئاغرىتقان قىياپەتتە:

باللارغا شۇنداقمۇ باغرى تاشلىق قىلامسەن، ئاقساقال؟- دېدى گۆشنى لېگەنگە «پالاققىدە» تاشلاپ،- ئېرتە ئۇنىڭ بۇرنىنى!

نۇرۇللا ئاقساقال ئابلىكىمنى سىرتقا ئاچىقىپ، ئاغزى-بۇرنىنى يۇيۇپ ئەكىردى. سۇلايمان ئىشان ئۆردەك گۆشنى تۆت پارچە قىلىپ سىلەرگە لېگەن بىلەن تەڭلىدى.

- قېنى، باللىرىم، خاپا بولماي گۆش يەڭلار، بۇ غەرەز ئۇقمايدىغان شۇڭىچى سىلەرگە قوپاللىق قىلىپ قويۇپتۇ، قېنى، ئېلىڭلار ئاز بولسىمۇ.

تاياق يىگىنىمزمۇ ئوبدان بوپتۇ بىر ھېسابتا، گۆش يەۋالىدىغان بولدۇق...

سەن شۇنداق ئويلاپ، دوستلىرىڭغا قارىدىڭ. ئۇلار گۆشكە قول ئۇزاتمىغاچقا، ئاغزىڭغا يىغلىپ قالغان سېرىقسۇنى «غۇرتتىدە» يۇتۇۋېتىپ، سەنمۇ جىم تۇردۇڭ. نۇرۇللا ئاقساقال شايى يەكتىكىنىڭ پېشىنى كۆتۈرۈپ تۇرۇپ سۇپىغا چىقتى - دە، لېگەننى ئالدىڭلارغا ئەكىلىپ:

- ئىشانىم: «يەڭلار» دېگەندىكىن، يېمەي، نېمىگە قاراپ تۇرىسىلەر؟ قېنى، ناز قىلماي ئېلىڭلار،- دېدى يۇمشاق تەلەپپۇزدا.

سىلەر يەنىلا گۆشكە قول ئۇزىتىشقا جۇرئەت قىلالمۇدىڭلار، نۇرۇللا ئاقساقال گۆشنى ئېلىپ، قولۇڭلارغا تۇتقۇزۇپ قويدى.

- ھە، بولدى-بولدى، باللىرىم، خاپا بولماي گۆشۈڭلارنى يەپ، ئۆز ئىشىڭلارنى قىلىڭلار ئەمدى،- دېدى سۇلايمان ئىشان.

سىلەر گۆشنى كۆتۈرۈپ ھۇجرىدىن شۇنداق خۇشال ھالدا قۇش پېيىدەك شۇنداق يەڭگىل قەدەملەر بىلەن چىقىپ كەتتىڭلار، شۇڭا، سۇلايمان ئىشانىڭ نۇرۇللا ئاقساقالغا: «ھەي ئاقساقال، ھەي ئاقساقال،

سەن ئادەم ئىشلىتىشنى بىلەمسەن-بىلمەمسەن؟ ‹ئالداشقا كىچىك بالا ياخشى، خۇدا ئۇرسۇن قاقباشنى› دېگەن گەپنى ئاڭلىمىغانمۇ سەن؟ يەنە بىر - ئىككى يىلدىن كېيىن، بۇ شۇمتەكلەر ئون ئالتە-ئون يەتتە ياشلارغا كىرىپ، رەسمىي ئادەم قاتارىغا ئۆتىدۇ. ئۇ چاغدا ئېشەك قىلىپ مىنىسەڭمۇ، قوشتىن ئېلىپ سۆرەمگە سالساڭمۇ كۆتۈرىدۇ، مەن بۇ ماڭقىلارنى چىلتەنلىرىمدىن قۇرسىقىغا بىكار تاماق بېرىش ئۈچۈن ئاچىقمىغان، ھازىر تېخى بۇشۇملار كىچىك، بىر-ئىككى يىل يېگەن نان ئۈچۈن، ئۇلارنى بىر ئۆمۈر ئىشقا سالىمەن...» دەپ «نەسىھەت» قىلغانلىقىنى، ئىش ئۈگەتكەنلىكىنى ئاڭلىماي قالدىڭلار. ئەگەر ئاڭلاپلا قالغان بولسەڭلار، «سۇلايمان ئىشان ئەسكىلىك قىلىشنىمۇ بىلىدىغان، ياخشىلىق قىلىشنىمۇ بىلىدىغان ئوبدان ئادەم» خىزىر سۈپەت بۇ رودۇپايدىن سۆيۈنۈپ يۇرۇشنىڭ ئورنىغا نەسباسقان بۇ ماكان بىلەن نەپرەتلىك ھېسسىيات ئىلكىدە خوشلاشقان بولاتتىڭلار.

تۇمۇز ئايلىرىنىڭ بىر كۈنى سىلەر سۇلايمان ئىشاننىڭ ھۇجۇرىغا تۈيۇقسىز چاقىرتىلدىڭلار، ئۇ كۆزنى چىڭگىدە يۇمۇپ تەسۈر سىيرىپ ئولتۇراتتى، ھېزىمنىڭ سەككىز-توققۇز ياشلاردىكى سىڭلىسى لالىگۈل ئۇنى يەلپۈپ تۇراتتى.

- ئىشانىم، بۇلارنى ئەكىردىم،-دېدى نۇرۇللا ئاقساقال.

سۇلايمان ئىشان تەسۈر سىيرىشتىن توختاپ، سىلەرگە قارىدى،

- سەن ماڭقىلار دېھقانچىلىق ئىشلىرىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىشالمىدىڭ، يېگەن نانىنىڭ پۇلىنى تۆلىشەلمىدىڭ، شۇڭا، قومۇشلۇققا بېرىپ قومۇش ئورۇش.

سەن سۇلايمان ئىشاننىڭ شۇملۇق يېغىپ تۇرغان كۆزلىرىدىن، قۇيۇلۇپ-ئاچچىق سۆزلىرىدىن شۇركۈنۈپ كەتتىڭ، ئۇنىڭ بۇرۇنقى «مېھرىبان» لىقى، «خۇشپېئىل» لىقىدىن ئەسەرمۇ قالمىغان ئىدى.

- بالام-دېدى داداڭ سىنى باغرىغا بېسىپ، -بىز بۇ يەرگە-رودۇپاي

ئىشاننىڭ قېشىغا خاتا كېلىپ قاپتىمىز، بىزنى مۇشۇ كۈنلارگە قويغان ئاشۇ نەپسىبالا چېرىكلەر... داداڭ گېپىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋېتىپ داۋام قىدى-بۇ كۈنلەرمۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ، جىمى دۇنيا، جىمى مەخلۇقاتقا پادىشاھ بولغان سۇلايمان پەيغەمبەرنىڭ ئۇزۈكىگە «ھەممە ئۆتۈپ كېتىدۇ» دېگەن سۆز ئويۇلغان ئىكەن، شۇڭا ئۇمىدۋار، قەيسەر بۇل، بۇ دىشۋارچىلىقلار مۇ ئۆتۈپ كېتىدۇ، ھۆر، ئاسايىشلىق كۈنلەر ھامان كېلىدۇ. ھازىر يېتىلى دېسەك، ھەققىمىزنى بەرمەيدۇ. كۈزگىچە چىدايلى... ئۇنىڭغىچە چوپانغا باردىغان ئادەم تاپسام، سېنى قۇشۇپ قۇيىمەن، مايلى سېنىڭ ھەققىڭنى بەرمىسە... خوش، قوزام نامازنى تەرك قىلما، ھەرۋاقىت ئاللانى ياد ئەت، قىينىچىلىققا ئۇچرىغاندا، ھېلىقى مۇۋەششەھنى، يادىڭدا باردۇ؟ ھە شۇ مۇۋەششەھنى ئوقۇ... خۇدىيمغا ئامانەت!

سەن خۇددى ناھايىتى يىراق، ناھايىتى مۇشكۈل سەپەرگە چىقىدىغاندەك، داداڭ پېشانەڭگە، مەڭزلىرىڭگە چۈڭقۇر مېھرى بىلەن سۈيۈپ خەيرىلىك تىلەكلىرى بىلەن ئۇزىتىپ قويدى.

ئەمەلىيەتتىمۇ بۇ ناھايىتى مۇشكۈل سەپەر ئىدى.

نۇرۇللا ئاقساقال سىلەرنى غۇجىئېرىققا پىيادە ماڭسا تۇلۇق بىر كۈندە كېلىدىغان، ئۇچ تەرىپى تاكلىماكان قۇملۇقىغا تۇتىشۇپ كېتىدىغان بىر قومۇشلۇققا ئەكېلىپ، كۈنلۈك، ھەپتىلىك، ئايلىق قومۇش ئۇرۇش ۋەزىپەڭلارنى بېكىتىپ بېرىپ كېتىپ قالدى.

قومۇشلۇق قاق ئوتتۇرىسىدا بىر گەمە بار بۇلۇپ، سىلەر شۇ گەمىدە يېتىپ-قوپتۇڭلار، ياۋا توگگۇزلارنىڭ چىقىراشلىرى، كېلەلەرنىڭ كۆزۈڭلەرگە خۇددى يەكچەشمىدەك تىكىلىشلىرى... سىلەرنى قورقۇتۇپ كېچىلىرى تۈزۈك ئۇخلاتمايتتى، سازلىقنىڭ سۆگەكلىك پاشا-كۇمۇتلىرى، قۇرت-قوڭغۇزلىرى چېقىپ، ئەت-يېنىڭلارنى، يۈز-كۆزۈڭلارنى قوتۇر قىلىپ، سىلەرگە ئارامچىلىق بەرمەي ئۇيقۇڭلارنى ھارام قىلاتتى، ئۆزۈڭلار

ئېتىپ ئىچكەن گاھ تۇزلۇق، گاھ تۇزسىز، ھىچقانداق سەي-كۆكتات سېلىنمىغان ئۇماچ - سىقماقلىرىگلار بىردەمدىلا سۈيدۈككە ئايلىنىپ چېقىپ كەتكەچكە، قۇرسىقىگلار ئاچلىقىدىن كۆركىراپ، ئۇيقۇگلارنى قاچۇرۇپ، سىلەرنى ئالتۇن-كۈمۈش ساڭگىيدىغان ئېشەك، ھەر خىل نازۇنېمەمەت ئاتا قىلىدىغا ئېچىلىڭ داستىخان، «ئۇر»دەپ قويسا ئۇرۇۋېتىردىغان خاسىيەتلىك توقماق ھەققىدە شېرىن خىياللارغا غەرق قىلاتتى.

نۇرۇللا ئاقساقال ئۈچ-تۆت كۈندە بىر قېتىم ئات بىلەن كېلىپ، قىلغان ئىشىگلارنى تەكشۈرۈپ، سىلەرنى ئىشنى ئوبدان قىلىشماپسەن دەپ، بىرمۇنچە تىللاپ-دۆشكەللەپ، ھەر بىرىگلارغا ئايرىم-ئايرىم تەھدىت، قورقۇنچ ھەدىيە قىلۇېتىپ، قايتىپ كېتەتتى، شۇڭا، سىلەر بىر ئايغا يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە بىر قانچە يەرگە خۇددى مۇم بارخانلىردەك قۇمۇش دۆۋىلىرنى ھاسىل قىلغانىدىگلار.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، نۇرۇللا ئاقساقال سۈلايمان ئىشانىنى قۇمۇشلۇققا باشلاپ كەلدى. سىلەر ئورغاقلىرىگلارنى تاشلاپ، ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كەلدىگلار، خۇددى داداگلارنى سېغىنىپ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كەلگەندەك.

-ھە، نېمىدەپ كېلىشتىڭ قۇمۇش ئورۇشماي!؟- دەپ سوردى سۈلايمان ئىشان كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ.

- سىلىدىن... ھاردۇق سورايلى دەپ...

سىلەر شۇنداق دېيىشىپ سۈلايمان ئىشانغا ئەدەپ بىلەن ئېگىلىپ سالام قىدىگلار، ئەمما، سۈلايمان ئىشان سالىمگلارنى ئېلىك ئېلىشىنىڭ ئورنىغا:

مەندىن ھاردۇق سوراشمىساڭمۇ ھېرىپ قالمىدىم مەن. مېڭىشە، بېرىپ ئېشىگنى قىلىش. -دەپ گۆلەيدى.

سىلەر سۈلايمان ئىشاندىن ھاردۇق سوراپ كەلگەنگە مىڭ بىر

پۇشايمان قىلىشىپ، قۇمۇشلۇققا يېنىپ كەلدىگىلار، غايەت زور ئوت شارى كۆكتە لاۋۇلداپ تۇراتتى، شامالدىن قىلچە ئەسەر يوق، قۇمۇشلۇق قىزىپ كەتكەنىدى، خۇددى تۇنۇردەك، ئاخىر دېمىق ئىسسىققا ۋە ئۇسسۇزلۇققا چىدىيالماي، سۇلايمان ئىشان بۇنداق ئىسسىقتا نېمىش قىلار؟ ھەرقاچان ھېلىغىچە كېتىپ بولدى، دەپ ئولاپ، ھاسىراپ ـ ھۆمۈدىشىپ گەمىگە كەلدىگىلار.

ئەما، سۇلايمان ئىشان گەمە ئالدىدىكى سايىۋەندە نۇرۇللا ئاقساقال بىلەن مۇڭدىشىپ ئولتۇراتتى، سىلەر يا ئالدىگىلارغا، يا كەينىگىلارغا ماڭالماي، قېتىپلا قالدىگىلار، ئۇ سىلەرنى كۆرۈپ يەنە ۋارقىردى:

يەنە نېمىدەپ كېلىشتىڭ؟

- ئىسسىققا چىدىيامماي خۇدى... ئۇسساپ كېتىپ-دېدىڭ.

- چۈش بۇلار-بولمايلىما؟ ھۇ، نان قېپىلار!

ئەمەلىيەتتە ئاللىبۇرۇن چۈش بولۇپ بولغانىدى.

- مەن تۆتىگگە دەپ قۇياي، ئوبدان ئاڭلاش!- دېدى سۇلايمان ئىشان دانە-دانە سۆزلەپ، زەي سۇ ئىچىۋېرىپ گەز باغلاپ، شامال يالاپ چاك-چاك يېرىلىپ كەتكەن لەۋلىرىگلاغا، پاشا-كۈمۈتىلار چېقىپ ھۇررەك-ھۇررەك بۇلۇپ كەتكەن يۈز-كۆز لىرىگلارغا مىغدەك تىكىلىپ، - بۇنداق ھۇرۇنلۇق قىلىشساڭ، ھوي سەمەندەر تاغلىق، بۇلۇپمۇ سەن، يېگەن نانىنىڭ پۇلىنى تولىشەلمەيسەن جۇما!...يەنە بىر ئايدىن كېيىن بورىچى كېلىدۇ، ئۇچاغدا قۇمۇش ئۇلگۈرمەي، ئىش ئاقساپ قالىدىغان بولسىزە ھەر قايسىڭغا كۆرگۈلۈكۈڭنى كۆرسىتىمەن! شۇڭا، ئوبدان ئىشلەش. ئاڭلاشتىڭمۇ، ھوي ياغاچ قۇلاق كۈچۈكلەر؟!

سىلەر بېشىگلارنى قۇللارچە ئېگىپ: «ئوبدان-ئوبدان» دېيىشىپ گەمىگە كىرىپ سۇغا دۈم چۈشتىگلار.

- ھۇي ھېزىم!

نۇرۇللا ئاقساقال توۋلاپ قالدى.

ئەمدىلا جامىنى قولىغا ئالغان ھېزىم سۇنى ئىچمەيلا سىرتقا چىقىپ كەتتى.

-خوش، ئاقساقال.

ماڭ، ئاتنى تۇقۇپ كەل.

سىلەر كۈلگە بۇلانغان قۇناق كۆمىچىكلارنى مەززە قىلىپ يېيىشكە باشلىدىكلار، ئانچە ئۇزاق ئۆتمەي گەمىگە ھېزىمنىڭ چىرقىرغان ئاۋازى ئۇچۇپ چىردى. خۇددى لاچىن ئۇۇسىغا ئۇچۇپ كىرگەندەك. سىلەرمۇ گەمىدىن ئۇچۇپلا چىقتىكلار، گوياكى لاچىن بالىلىرىدەك. سىلەر لاچىندەك ئۇچقان پېتىكلار ھېزىمنىڭ قىشىغا كەلدىكلار، ھېزىم ئوقۇردا چىرقىراپ پىلتىكلاۋاتاتتى. سۇلايمان ئىشاننىڭ توپىتەك سېمىز ئاق قاشقىلىق ئېتى ھېزىمنى ئوقۇرغا بىسىپ ھەدەپ تالاۋاتاتتى، خۇددى غالجىر ئىتتەك. نۇرۇللا ئاقساقال يۈگۈرۈپ كېلىپ، ئاتنىڭ چۈلۈۋرىدىن تارتىپ سىلكىشلىدى، ئەمما، ئات ھېزىمنىڭ يوتىسىدىن چىشلىۋالغاچقا، ھېزىم ئۇنىڭ ئاغزىغا چىگگىلىكتەك ئېسىلىپقالغاندى. ئۇ يۈرەكنى سىرقىرىتىپ پىلتىكلايتتى، قۇمۇشلۇقنى لەزىگە سېلىپ چىرقىرايتتى. ئاخىر سەن قۇلۇڭغا بىر غۇلدىنى ئېلىپ، بار كۈچۈڭنى يىغىپ ئاتنىڭ تۇمشۇقىغا غەزەپ بىلەن ئىككىنى قۇيۇۋۇدىڭ، ئات ھېزىمنى يەرگە پوككىدە تاشلىدى.

- ھوي بەچچىغەر، ئاتنى نېمىشقا ئۇرىسەن؟- دەپ گۆلەيدى سۇلايمان ئىشان يۈگۈرۈپ كېلىپ.

- ھېزىمنى چېشلىۋالغادىكىن...

چېشلىۋالسا، يەنە قۇيۇپ بېرىدۇ ئاشۇداق!

قۇيۇپ بەرمىگەندىكىن ئۇردۇم مەن!

سەن سۇلايمان ئىشاننىڭ ئىنكاسىنى كۈتۈشىنىڭ ئورنىغا ھېزىمغا قارىدىڭ. ئۇنىڭ يۈتىسىنىڭ قوش ئالقىنىڭدەك گۆشى ئاتنىڭ ئاغزىدا قالغان بۇلۇپ، ئات ئۇنى چايناپ مەززە قىلىپ، ئالدىرىماي يۈتۈۋاتاتتى، قىپقىزىل قانغا بويالغان ئاغزىدىن قان تامچىلاپ تۇراتتى. ھېزىمنىڭ

يۇتىسىدىن شۇرقىراپ ئاققان قىپقىزىل قان مۇقەدەس ئانا تۇپۇراققا سىڭىپ كېتىۋاتاتتى. سەنمۇ شۇ قان بىلەن مۇشۇ قۇمۇشلۇقنىڭ زەي تۇپۇرقىغا سىڭىپ كېتىۋاتاتتىڭ.

ئاھ، خۇدا، بۇنىمە ئىش، بۇ ئاتمۇ ياكى ئاتسىياق ئالۋاستىمۇ؟ ئاتسىياق يەكچەشمىمۇ؟ ياق، ئات، ئات بۇلسا، نىمىشقا ئەمىسە ئادەم گۆشى يەيدۇ؟

چۈنكى سىلەر بۇ ئاتنىڭ مەخسۇس ئوغلاق گۆشى بىلەن بېقىلىپ كېلىۋاتقانلىقىنى، شۇڭا ئۇنىڭ گۆشكە خۇمار بولۇپ قالغانلىقىنى ئۇقمايتتىڭلار.

سىلەر ھېزىمنى كۆتۈرۈپ سايىۋەن ئاستىغا ئەكەلدىڭلار، سەن ئۇنى قۇچىقىڭغا ئالدىڭ، ئابدۇللا جامدا سۇ ئەكېلىپ، ئۇنىڭ گەز باغلاپ، چاك-چاك يىرىلغان لەۋىگە تەككۈزدى، بىراق ئۇ ئاغزىنى ئاچمىدى، ئۇنىڭ كۆزلىرى مەھكەم يۇمۇلگەن، ئاپتاپتا كۆيۈپ قاردىپ كەتكەن چېھرى ئاقىرىپ كەتكەنىدى.

- ھېزىم!

- ھېزىم، كۆزۈڭنى ئاچقىنە ئاداش!

ياشلىرىڭلار تارىلاپ تۆكۈلدى، سۇلايمان ئىشان بىلەن نۇرۇللا ئاقساقالغا: «بىر ئامال قىلىڭلار» دېگەن ئۆتۈنۈش بىلەن قارىدىڭ، ئەمما ئۇلار «يەنە گۆش يەيمەن» دەپ چاپچىپ، يەرنى تىلغاپ تۇرغان ئاتنىڭ تاياق تەككەن تۇمۇشقىنى سىلاش بىلەن ئاۋارە بۇلۇۋاتاتتى. سەن سۇلايمان ئىشاندىن - قولدىن تەسۋى، ئاغزىدىن ئايەت، بىشىدىن قازانداق سەللە چۈشمەيدىغان بۇ ئادەمسىياق ئالۋاستىدىن شۇنداق نەپرەتلەندىڭ، يىرگەندىڭ، بۇ ئۇنىڭدىن تۇنجى قېتىم نەپرەتلىنىشىڭ، يىرگىنىشىڭ ئىدى.

ھېزىم ئاخىر ھۇشىغا كېلىپ، ئىككى يۇتۇم سۇ ئىچتى، سۇلايمان ئىشان كېلىپ، ھېزىمنىڭ جاراھىتىنى كۆرۈپ:

قورقۇپ كەتكۈدەك ئېغىر ئەمەسكەن، سىلەر خاتىرجەم بولۇپ، قۇمۇشۇڭلانى ئورۇۋېرىڭلار، مەن ئەتىلا تېۋىپ ئەۋەتىمەن-دېدى-دە، ئېتىغا مىنىپ كۆدىن غايىپ بولدى.

سىلەر ھېزىمنىڭ جۇل-جەپپەر بولۇپ كەتكەن پاقتىلىق چاپىندىن بىر قىسىم پاقتا چىقىرىپ كۆيدۈرۈپ، ھېزىمنىڭ قان تەپچىرەپ تۇرغان ياڭىسىغا باستىڭلار.

شۇ كېچە زادىلا ئۇخلىيالمىدىڭلار، خۇددى قۇمۇشلۇقتىن ئاتىسىياق ئالۋاستى، چىن تۆمۈر باتۇر دەۋرىدىن ئېشىپ قالغان يەتتە باشلىق يالماۋۇز چىقىپ كېلىپ، سىلەرنى سۈلايمان ئىشانىڭ ئېتىدەك يالماپ-يالماپ يۇتۇپ كېتىدىغاندەك، ئۇخلاپلا قالساڭلار، مەختۇمسۇلانىڭ قېنىنى شورىغاندەك تاپىنىڭلارغا بىگىز تىقىپ، قېنىڭلانى شوراپ، سىلەرنى قۇرۇق ئۇستىخان قىلىپ قۇيىدىغاندەك قورقۇنۇچلۇق تۈيغۇلار ئۇيقۇڭلارنى قاچۇرۇۋەتكەنىدى. ھېزىمنىڭ تاغۇ تاشلارنى، قۇمۇشلۇقنى لەرزىگە سالىدىغان ئازابلىق نالىسى يۈرىكىڭلارنى مۇجۇپ، ئۇيقۇڭلارنى قاچۇرۇۋەتكەنىدى.

سىلەر تېۋىپنىڭ كېلىشىنى كۈتەتتىڭلار...

بىر كۈن كۈتتۈڭلار...

ئىككى كۈن كۈتتۈڭلار...

توپتوغرا بىر ھەپتە كۈتتۈڭلار، كەلمۈدى، سۈلايمان ئىشانىنى قارغاشقا باشلىدىڭلار:

«ئاتتىن يىقىلىپ، بوينۇڭ سۇنۇپ ئۆلەرسەن ئىلاھىم»

«ئۆزۈڭنىڭ ئېتىغا ئۆزۈڭ يەم بۇلار سەن خۇدايىم»

«ئۇدۇل دوزاخقا كىرىپ كېتەر سەن!...»

ھېزىمنىڭ چىرايى كۈندىن كۈنگە سارغىيىپ كېتىۋاتاتتى، خۇددى چامغۇر ئۈندۈرمىسىدەك، يارىسى قۇرتلاپ كەتكەنىدى. گويا كى لەش باسقان كۆلدەك. سىلەر نۆۋەتلىشىپ قۇرت تېرەتتىڭلار، نۆۋەتلىشىپ ئاش

ئېتىپ كۆمەچ پىشۇرۇپ، ھېزىمنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالاتتىڭلار.

- بۇنداق كېتىۋەرسە ھېزىم ئۆلۈپ كېتىدىغان ئوخشايدۇ، شۇڭا، بىرىمىز بىرىپ سېلىمىخاچامغا خەۋەر قىلىلى - دېدى ئابدۇللا.

سىلەر شۇ مەسىلىھەتكە كېلىپ ھېزىمغا ئېتىۋىدىڭلار، ئۇ ئۇنىمىدى:

- ياق، مېنى... ئانام قېشىغا ئاپىرىڭلار... مەن سىلەردىن خۇش بۇلاي... مېنى... ئانام قېشىغا ئاپىرىڭلار، ئانامنى...بىر كۆرۈۋالاي!

ئۇ چۈڭقۇر ئلاتۇنۇش بىلەن بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى، سىلەرمۇ ئۆزۈڭلارنى تۇتالماي، بىردە ھېزىمنى، بىردە بىر-بىرىڭلەرنى قۇچاقلاپ يىغلاشتىڭلار، يىغلاشقاچ شاخ ـ شۇمبىلاردىن زەمدىل ياسىدىڭلار.

ئەمما شۇ كېچە ھېزىمنىڭ دېمى ئىچىگە چۈشۈپلا كەتتى، گەپ-سۆز دىنمۇ قالدى، تىنىقمۇ ناھايىتى بوش، بار-يوقنىڭ ئارىلىقىدا ئىدى، راسا دىققەت قىلمىسا، ئۇنىڭ ھايات ياكى ئەمەسلىكىنى پەرق ئەتكىلى بولمايتى. ئەتىسى سەھەردە سىلەر ئورۇقلاپ بىر تېرە، بىر ئۇستىخان بولۇپ قالغان ھېزىمنى زەمبىلگە سېلىپ، مېڭىشقا تەمشىلىپ تۇرغانىدا، سۇلايمان ئىشان بىلەن نۇرۇللا ئاقساقال گەمە ئالدىدا پەيدا بولدى، خۇددى يەردىن ئۇنگەندەك، ئاسماندىن چۈشكەندەك.

-نېمە بولدى؟-سورىدى سۇلايمان ئىشان ئاتتىن چۈشمەيلا،

- ھېزىم...ئۇ...

سىلەر زەمبىلنى يەردە قويۇپ، مىشىلداپ يىغلاشقا باشلىدىڭلار.

- ئۆلدىما؟

- ياق!

-ئەمىسە نېمىشقا كۆزۈڭنىڭ سۈيدۈكىنى ئېقتىشسەن؟

سۇلايمان ئىشان نۇرۇللا ئاقساقالغا قارىۋىدى، ئۇ ئاتتىن چۈشۈپ، ھېزىمنىڭ تىنىقىنى تىڭشىدى، جان تۇمۇرىنى بارمىقى بىلەن تۇتۇپ، سىلەرگە بىر قۇردىن قارىۋەتكەندىن كېيىن، سۇلايمان ئىشانىنىڭ قېشىغا بېرىپ، بىر نىمىلەرنى دېدى، سۇلايمان ئىشان ئاتتىن چۈشۈپ،چۈلۈۋۇرنى

نۇرۇللا ئاقساقالغا تۇتقۇزۇپ قۇيۇپ، ھېزىمنى تەكشۈرۈشكە باشلىدى، خۇددى ئۇستا تېۋىپتەك، ئۇ ھېزىمنى بىر قۇر تەكشۈرۈپ بولغاندىن كېيىن، سىلەرگىمۇ قارىماستىن، ئاتلارنى باغلاۋاتقان نۇرۇللا ئاقساقالنىڭ قېشىغا بېرىپ، ئىككىسى خېلى ئۇزۇن كۇسۇرلاشتى، بىر چاغدا قېشىڭلارغا كېلىپ:

- ھەرەمگە بېرىشنىڭ تەرەددۇتىدا بۇلۇپ كېتىپ، سىلەرنى يوقلاپمۇ كېلەلمىدىم،-دېدى سۇلايمان ئىشان سىلىق-سىپايىلىق بىلەن،- قانداقراق ئەھۋالىڭلار؟

- ئوبدان...

- خېلى ياخشى...

ئاۋازىڭلار شۇ قەدەر پەس، شۇ قەدەر زەئىپ ئىدى.

- نېمە گەپ-سۆزۈڭلار بار، بالىلىرىم؟

- ئىشانىم، باشقا گېپىمىزمۇ يوق،- دېدى ئابلىكىم،- ھېزىمنى تېۋىپقا بىر كۆرسىتىپ باققان بولساق.

سەن قۇشۇمچە قىلدىڭ:

- شۇنداق قىلسىلا، ئىشانىم،جېنى بەك قىينىلىپ كەتتى بۇ بېچارىنىڭ.

ــ تېۋىپ دېگەن تومۇر تۇتۇپ «ئىسسىقىڭ ئېشىپ كېتىپتۇ، سۇغۇقۇڭ ئېشىپ كېتىپتۇ» دەپ ئادەم ئالدايدىغان نېمە ئۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھېزىمنىڭ كېسىلى ئاشكارى تۇرسا، تېۋىپقا كۆرسىتىشنىڭ نېمە ھاجىتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە...

سۇلايمان ئىشان گېپىنىڭ ئاخىرنى يۇتۇۋەتتى، سىلەر ئۇنىڭغا يىغلاپ تۇرۇپ يالۋۇردۇڭلار، سۇلايمان ئىشان تەسىرلەندى بولغاي، ئاخىر:

-ئېلىپ مېڭىڭلار-دېدى.

-رەھمەت ئىشانىم!

سىلەر سۇلايمان ئىشانغا بىر ئېغىزدىن رەھمەت ئېيتىپ، قىن-قىنىكلارغا پاتمىغان هالدا زەمبىلنى كۆتۈرۈپ ماڭدىكلار.

- ئىشانىم «هەرەمگە مېڭىشنىك ئالدىدا بىر ساۋاپ ئىش قېلاي» دېگەن چېغى، هه باللا.

- شۇ.

- هېزىم ئەمدى ساقىيدىغان بولدى.

- هېزىم، كۆزۈڭنى ئاچ، ئاداش، سېنى تېۋىپنىك قېشىغا ئېلىپ ماڭدۇق، سەن ئەمدى ساقىيدىغان بولدۇك.

سىلەر شۇنداق دېيىشكەچ ئىلدام ماڭدىكلار.

يۈز نەچچە قەدەم ماڭار-ماڭمايلا، سۇلايمان ئىشان بىلەن نۇرۇللا ئاقساقال سىلەرگە ئاتلىق ئەمەس، پىيادە يېتىشۋالدى.

ئېتىنى مىنمەي نېمىشقا پىيادە كەلگەندۇ؟ نۇرۇللا ئاقساقال كەتمەننى نېمە قىلدىغاندۇ؟

نۇرۇللا ئاقساقالنىك گېپى بىلەن خىياللىرىك ئۈزۈلدى.

- مۇشۇ يەردە قۇيۇڭلار.

سىلەر بىر ـ بىرىكلارغا هايرانلىق بىلەن قارىشىپ قالدىكلار.

- نېمە بۇتتەك تۇرۇشسەن، قۇيۇشمامسەن؟-دەپ ۋاقىردى سۇلايمان ئىشان.

سىلەر زەمبىلنى يەردە قويدۇڭلار، نۇرۇللا ئاقساقال سىلەرنى قۇمۇشلۇقنىك ئوتتۇرىغا باشلاپ كېلىپ:

- مۇشۇ يەرنى كولاڭلار- دېدى پۇتى بىلەن كولىنىدىغان جاينى كۆرسىتىپ.

- بۇيەرنى كولاپ نېمە قىلىمىز؟- دەپ سوردىك سەن هەيران بۇلۇپ.

- هېزىمنى كۆمىمىز.

- نېمە؟!

- نېمىشقا كۆمىمىز؟!

- ئۇ تېخى تىرىك تۇرسا!

- سىلەر ھەيرانلىق ئىلكىدا شۇنداق دېيىشتىڭلار.

- كىم شۇنداق دەيدۇ تىرىك دەپ، ئاللىبۇرۇن ئۆلۈپتۇ يا ئۇ. سەن ھارامتاماقلاردىن بىرىڭ لىپىدە بېرىپ، بىزگە «مانىڭ ئىشى ماۋۇتتى» دەپ خەۋەر قىلىشساڭ بولامدۇ؟ مەن بۇنىڭ ھېسابىنى سەنلەردىن كېيىن ئالىمەن تېخى!

لېكىن سىلەر ئۇنىڭ تەھدىتلىرگە پەرۋا قىلماستىن، ئۆزۈڭلار سەزمىگەن ھالدا ئىسيان كۆتۈردىڭلار:

- ياق ئۇ تېخى ھايات!

- تىنىقى توختىمىغان تۇرسا!

- تۇمۇرى سوقۇۋاتسا تېخى!

- سەن شۇمتەكلەر نېمىنى بىلىشەتتىڭ؟- دىدى سۇلايمان ئىشان قېشىڭلارغا كىلىپ،-شېھت دېگەن شۇنداق بولىدۇ، تىنىقى مەڭگۈ توختىمايدۇ، يۈرىكى مەڭگۈ سوقۇپ تۇرىدۇ، چاچ-ساقاللىرى، تىرناقلىرى مەڭگۈ ئۆسۈپ تۇرىدۇ! ھېزىمۇ شېھتلىك مەقامغا يېتىپتۇ!

ئىشەنمىدىڭلار، ئىشەنمىدىڭلار، سورىدىڭ:

- قانداق بولۇپ شېھت بولىدۇ، ئىشانىم؟ ئۇيا جەڭ قىلمىسا؟

بۇ سۇئالغا نۇرۇللا ئاقساقال جاۋاپ بەردى:

«مىم»نى «چوماق»دەيدىغان سەن شۇمتەكلەر نېمىنى بىلىشسەن؟ قارا قورساق بىر نىمىلەرنىڭ سورىغان گەپلىرىدىن ئۆرگىلەي! سەنلەرگە دەپ قويايى، بىلىشۇال، ئىشانىم دېگەن ئەۋلىيالىق مەقامغا يەتكەن ئۇلۇغ زات. ئۇنىڭ ھەققى-ھۆرمىتى ۋە خاسىيەتلىك ئېتىنىڭ شەپقەت-ئىنايىتىدىن ئەلۋەتتە شېھت بولىدۇ!

يەنىلا ئىشەنمىدىڭلار. شۇڭا ھەممىڭلار بىر ئېغىزدىن ئىنكاس قايتۇردۇڭلار:

- يالغان!

- بىكار گەپ!

- ئۇ تېخى تىرىك!

سۇلايمان ئىشاننىڭ چاچ-ساقاللىرى تىترەپ، كۆزلىرىدىن شۇملۇق ئۇچقۇندىدى، سىلەر بۇنىڭغا پەرۋا قىلماي، ھېزىمنىڭ چوغدەك يۇزىگە يۇزۇڭلارنى يېقىپ يىغلىدىڭلا، يۇرىكىڭلار سەبىي ئىلتىجا بىلەن تېپىچەكلىدى: «ئاھ، خۇدا، سەن ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچى، ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچى، ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇرسەن ھەم مېھرىبانسەن! ئۆز قۇدرەت-كامالىڭ بىلەن ھېزىمغا كۈچ-قۇۋۋەت بەخش ئەت! ئۇ كۆزىنى ئاچسۇن، ‹مەن تىرىك، مەن تېخى تىرىك، دەپ ئورنىدىن تۇرسۇن!... سۇلايمان ئىشاننىڭ دىلىغا مېھرى-شەپقەت ئاتا قىلغىن!...»

ئىلتىجايىڭلار نۇرۇللا ئاقساقالنىڭ ۋاقىرىشى بىلەن ئۈزۈلۈپ قالدى:

- ئابدۇللا، كولا!

- كولىمايمەن!

نۇرۇللا ئاقساقال ئۇنىڭ گەدىنىگە شاپىلاق بىلەن بىرنى قويۇۋىدى، ئابدۇللا قۇملۇققا دۈم چۈشتى. ئۇنىڭ يىغىسى قۇمۇشلۇقنىڭ شار-شۇرلىرىغا ئارلىشىپ كەتتى.

- ئابلىكىم، سەن كولا!

- ياق!

ئۇمۇ بىر مۇشت بىلەن قۇملۇققا پېتىپ كەتتى، يىغىسىنى سەھەر سەلكىنلىرى يىراق- يىراقلارغا ئەكەتتى.

نۆۋەت ساڭا كەلگەنىدى.

- ھەي، تاغلىق، سەن كولا!

سېنىڭ غەزىپىڭ تومۇر-تومۇرلىرىڭنى كۆيدۈرىۋەتتى، شۇڭا:

- ئۆزۈڭ كولا!- دېدىڭ ئۇنى تۇنجى قېتىم «سەن»لەپ.

بۇنى ئاڭلاپ، سېرىق چېھرى تاتىرىپلا كەتكەن نۇرۇللا ئاقساقال بۇرنۇڭغا بىر مۇشت سېلىۋىدى، سەن ئوڭدىسىغا چۈشتۈڭ، ئاغزى -

بۇرنۇڭدىن ئاققان قېنىنى ئېڭەكلىرىگە، كۆكسۈڭگە، يۇرۇكىگە، يۈرىكىڭ ئارقىلىق قۇياشنى خامۇشانە ئۇزىتىپ قالغان نۇرانە ئۇيغۇرقا سىڭىپ كەتتى!

ئەمما، سەن يىغلىمىدىڭ، نېمىشقا؟

چۈنكى، داداڭنىڭ «مەن بار» رادىئىلىق مۇڭەششەھىدىكى ئۇمۇد-ئىستەكلىرى سېنى يىغلاشقا يول قويمىغانىدى: «رەھىمسىزدۇر پەلەك-تەقدىر، ياشا ھىجرانىيدەك قەيسەر، بۈيۈك پەزىلىگە پەزىلىمنى ئۆمۈرلۈك چاتقىلى مەن بار.»

مۇڭۇششەھنىڭ ئاخىرقى مىسرالىرى يۈرىكىڭدىن شۇرراپ ئېقىپ ئۆتۈپ كېتىشى بىلەنلا، سەن قەددىڭنى رۇسلاپ بولغانىدىڭ. سېنىڭ يىغلىمىغىنىڭنى، ئەكسىچە ئۇلارنىڭ ئالدىدا مەردانە قىياپەتتە تىك تۇرغىنىڭنى كۆرۈپ، ئىككىسىمۇ يىغىدىن شىپپىدە توختاپ، ئۇرنىدىن تۇرۇپ ياشلىرىنى سۈرتتى، توپلىرىنى قاقتى.

نۇرۇللا ئاقساقال كاتمەننى ئېلىپ، ھېزىمغا يەرلىك كورلاپ، سىلەرنى سۇلايمان ئىشانغا يالۋۇرۇشقا مەجبۇر قىلدى:

- ئوبدان ئىشانىم، ئۇ تېخى تىرىك، تۇمۇرلىرى سوقۇپ تۇرىدۇ ئەينا، ئۇنى كۆمۈۋەتمەيلى!

- لېۋى مىدىرلاۋاتىدۇ ئەينا! ئۇنى تىرىك كۆمۈۋەتسەك، يامان بولىدۇ، قىساسى كېلىدۇ!

- سىلىگە ئۆمۈر بۇيى ھەقسىز ئىشلەيلى، سىلىگە ئۆمۈر بويى قۇل بولىلى، ئۇنى كۆمۈۋەتمىسىلە!

سىلەر سۇلايمان ئىشاننىڭ پۇتىنى قۇللارچە قۇچاقلاپ يالۋۇرۇڭلار. كۆز يېشىڭلار قۇياش بەرگىگە سىڭىپ كەتتى. سىلەر بۇ قېتىم يىگەن تايىاق ئەمەس، ھېزىم ئۇچۇن، ھېزىمنىڭ سەبىي ھايىاتى ئۇچۇن يىغلاتاتتىڭلار.

- ھۇ بەچچىغەرلەر!

سۇلايمان ئىشان شايى بەلۋېغىغا قىستۇرىۋالغان مۇڭگۇ دەستىلىك قامچىسىنى شارتتىدە سۇغۇردى-دە، قولىنى ئېگىز كۆتۈردى. سىلەر بۇنى كۆرۈپ يىغىدىن، يالۋۇرۇشتىن توختاپ، ئورنۇڭلادىن تۇردۇڭلا. قامچىدىن قورقۇپ ئەمەس، ئۇنىڭغا يالۋۇرۇشنىڭ ھېچقانداق پايدىسى يوقلىغىنى ھىس قىلغانىدىكلار.

نۇرۇللا ئاقساقال ھەدەپ ھېزىم ئۇچۇن يەرلىك كولاۋاتاتتى.

- ئەمىسە،- دىدىڭ سەن،- سېلىمىخاچامغا خەۋەر قىلىلى، بالىسىنىڭ يۇزىنى كۆرىۋالسۇن.

- ياق، ئۇلگۇرمەيدۇ.

- نىمىگە ئۇلگۇرمەيدۇ؟ جەسىدى سېسىپ كىتەمدۇ؟-دىدىڭ ھەيرانلىق بىلەن.

- ھەئە، يا...ياق، ياق...- سۇلايمان ئىشان گېپىنى ئوڭشۇۋېلىپ، ساڭا ئالىيىپ قويۇپ داۋام ئەتتى،- ئۇ جەننەتۇل- مەئۋاغا ئالدىراۋاتىدۇ، جەننەتۇل-رىزۋاننى سېغىنىۋاتىدۇ! قاراڭلار، ئۇنىڭ لەۋلىرىدىكى كۇلكىگە، ئۇ جەننەت ساداسىنى ئاڭلاۋاتىدۇ، جەننەت ساداسىدىن ھوزۇرلىنىۋاتىدۇ!

گەرچە سىلەر سۇلايمان ئىشانىنىڭ گېپىگە ئىشەنمىسەڭلارمۇ، يەنىلا ھېزىمغا قارىدىڭلار؛ گەرچە سىلەر ھېزىمنىڭ جەننەت ساداسىنى ئاڭلاۋاتقانلىقىغا ئىشەنسەڭلارمۇ، لېكىن جەننەت ساداسىدىن ھوزۇرلىنىۋاتقانلىقىغا ئىشەنمىدىڭلار. چۇنكى، چېھرىدىدە چەكسىز ئازاب-ھەسرەت قېتىپ قالغانىدى؛ بىلەر-بىلىنمەس لىپىلداپ تۇرغان يىرىك لەۋلىرىدە چوڭقۇر ئۆچمەنلىك ۋە غەزەپ-نەپرەت قېتىپ قالغانىدى؛ چىڭ تۇڭۇلگەن مۇشتلىرىدا قىساسكارانە ئىلتىجا قېتىپ قالغانىدى؛

يەرلىك ئېلىنىپ بولدى، سۇلايمان ئىشان ئۇزاق دۇئا قىلدى. يۇزۇڭلارنى مەھكەم قورغان باماقلىرىڭلارنىڭ ئارىسىدىن ئازابلىق كۆز يېشىڭلار بۇلدۇقلاپ چىقاتتى، خۇددى بۇلاق سۇيىدەك. سۇلايمان

ئىشاننىڭ «ئامىن!» دېگەن «تەسىرلىك» ئاۋازىنى ئېنىق ئاڭلاپ تۇرۇپمۇ، يەنىلا ھېچقايسىڭلار دۇئادىن قولۇڭلارنى چۈشۈرمىدىڭلار، مەڭگۈ چۈشەرگۈڭلار يوق ئىدى. ئەگەر نۇرۇللا ئاقساقالنىڭ «ئۇنى كۆتۈرۈڭلار!» دېگەن ئازابلىق بۇيرۇقى ئاڭلانمىغان بولسا، قولۇڭلاردىن دۇئادىن مەڭگۈ چۈشمەسلىكى مۇمكىن ئىدى.

لېكىن سىلەر ھېزىمنى قۇچاقلاپ يېتىۋالدىڭلار. ئۇلار سىلەرنى ھەرقانچە قىلىپمۇ ھېزىمدىن ئاجرىتالمىدى. چۈنكى، سىلەر ھېزىم بىلەن بىر گەۋدىگە ئايلىنىپ كەتكەنسىدىڭلار.

بۇ دېگەن ئاللاھنىڭ ئىرادىسى، تەقدىرگە بوي ئېگىش ھەر بىر مۇسۇلماننىڭ پەرزى ۋە بۇرۇچىدۇر. شېھىتكە بۇنداق چاپلىشىۋاساڭلار، گۇناھكار، ئاسىي بەندە بولۇپ قالسىلەر، جايىڭلار دوزاق بولىدۇ. تەقدىرگە بويسۇنمىغانلىق ئاللاھقا قارشىلىق كۆرسەتكەنلىكتۇر. ئۇنداق قىلماي قويۇڭلار،-دېدى سۇلايمان ئىشان.

سىلەر يەنىلا تۇرمىدىڭلار. چۈنكى، سىلەر ئاللاھقا ئەمەس، سۇلايمان ئىشانغا قارشىلىق كۆرسىتىۋاتاتتىڭلار. شۇڭا، ئۇنىڭ سۆزلىرى سىلەرگە قىلچىلىكمۇ تەسىر قىلمىغانىدى، ئاخىر نۇرۇللا ئاقساقال ئېغىز ئاچتى:

- بالىلىرىم، ئىشانىمنى بۇنداق خاپا قىلماڭلار،دوزاخ ئوتىدىن قورقۇڭلار. ئىشانىمنى خاپا قىلغان ئادەم بېھىش يۈزى كۆرمەيدۇ، سىلەر «پېرىڭ رازى-خۇدا رازى» دېگەن ئاڭلىمىغانمۇ؟ بۇ «ئايەت»نىڭ تەپسىرىنى سىلەر بىلمىسەڭلار، مەن سىلەرگە تەپسىر قىلىپ بېرەي...

نۇرۇللا ئاقساقال ناھايىتى ئۇزۇن بىر «ئايەت»نى ئوقۇدى. سىلەر ئۇنىڭ «ئايەت»ئىكەنلىكىگە ئىشەنسەڭلارمۇ (ئەمىلىيەتتە ئۇنىڭ ئوقۇغىنىنىڭ ئايەت ئەمەس، ئەرەبچە پەلىپەتىش سۆز ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتىڭلار)، لېكىن ھەر ھالدا مەنىسىنىڭ ئۇنداق ئەمەسلىكىنى بىلىپ تۇراتتىڭلار. چۈنكى، سىلەر ھازىرغىچە ھېچكىمنىڭ، ھېچقانداق بىر موللىنىڭ ئاغزىدىن «قۇرئان»دا «تىرىك ئادەمنى كۆمۈۋېتىش، تىرىك

تۇرۇپ شېھىتلىك مەقامىغا يېتىش...» توغرۇلۇق ئايەت بارلىقىنى ئاڭلاپ باقمىغانىدىڭلار.

نۇرۇللا ئاقساقالنىڭ سۆزلىرى قۇلاق تۇۋۈكلىرىدا غۇڭغۇلدايتتى:

- پىرىڭلار رازى بولسلا، ھەر قانچە ئېغىر گۇناھ ئۆتكۈزسەڭلارمۇ، يەنىلا بەھىشكە كىرىسىلەر. ناۋادا پىرىڭلار رازى بولمىسا، تىزىڭلارنى، پېشانىلىرىڭلارنى يېغىر قىلىپ، مىڭ يىل ئىبادەت قىلساڭلارمۇ بەرىبىر دوزاخقا كىرىسىلەر، ئۇقتۇڭلارمۇ؟! ئىشان پىرىمنى رازى قىلىپ، بەھىشكە كىرىلىي دېيىشسەڭ، بېشىڭلارنى كۆتۈرۈپ، شېھىتنى «يەرلىك»كە قويۇش، ھېلى بىكار ئىشانىم سىلەرنى قاغۇەتمىسۇن!

تاقىتىڭلار توشقانىدى، ئىسيان كۆتۈردۈڭلار:

- مەيلى قاغۇەتسە!

- ئۇ بىزنىڭ پىرىمىز ئەمەس!

- بىزنىڭ پىرىمىز- خۇدا!

سۇلايمان ئىشانىڭمۇ تاقىتى توشقانىدى. ئۇ سىلەرنى قامچىسى بىلەن ئۇرۇشقا باشلىدى. قامچا جان-جېنىڭلارغا ئۆتۈپ كەتتى. قامچا تەگكەن يەردىن قان چۇۋۇلۇپ چىقتى. سىلەر ئۈچۈن قۇمۇشلۇق يىغلاۋاتاتتى؛ سىلەر ئۈچۈن زېمىن يىغلاۋاتاتتى؛ سىلەر ئۈچۈن قۇمۇشلۇقتىكى ھاشارەتلەر، قۇرت-قوڭغۇز، يىلان-چايانلار يىغلاۋاتاتتى!

سۇلايمان ئىشان بىلەن نۇرۇللا ئاقساقال ھېزىمنى پۇت-قولىدىن كۆتۈرۈپ، «يەرلىك»كە پوككىدى تاشلىدى. سەن قانغا بويالغان كۆڭلىكىڭنى سېلىپ، ھېزىمنىڭ يۈزىگە يېپىپ قويۇپ، ئۇنىڭغا رازىلىق بەردىڭ:

- بىزدىن رازى بول، ئاداش، بىزدەك بىچارە دوستلىرىڭدىن رازى بول!

ئاخىرقى گەپلىرىڭنى يۇرۇكىڭدە شۇنىلىدىڭ: «سەن ئۈچۈن چوقۇم قىساس ئالىمەن!...»

ھېزىم تېخى تىرىك ئىدى. گەرچە ئۇنىڭ كۆزىنى ئاچقۇدەك ماغدۇرى بولمىسىمۇ، لىكىن سەبىي يۈرىكى ھاياتقا بولغان تەشنالىقىنىڭ تۇرتكىسىدە سوقۇپ تۇراتتى. ئەمما، ئۇ تىرىك پېتى كۆمۈۋېتىلدى!

- ھېزىم شېھىتلىك مەرتىۋىسىگە يېتىپ، جەننەتتىن ئۇرۇن ئالدى! خىلمۇ-خىل گۈللەر ئېچىلىپ تۇرغان، سۈپسۈزۈك سۇلار ئېقىپ تۇرغان، ھۆر-پەرىلەر خىزمەتتە بولىدىغان جەننەتۇل-مەئۋادىن مەڭگۈلۈك ئورۇن ئالدى. بۇ دۇنيانىڭ مەئىشەتلىرىدىن قول ئۈزۈپ، ھۆر-پەرىلەر بىلەن دىدارلاشتى، ئۇنىڭ ھاياتى جەننەت ساداسى ئىچىدە مەڭگۈ داۋاملىشىدۇ!... دېدى سۇلايمان ئىشان يىلانىدەك تولغىنىپ تۇرغان قامچىسىنى بىلىگە قىستۇرۇپ، قېنى، باللىرىم، ماڭا ئەگىشىپ ئوقۇڭلار ھېزىم ئۇچۇن دۇئا قىلىلى!

دۇئا قىلماي بولمايتتى. شۇڭا، ھەممىڭلار ئۇنىڭغا ئەگىشىپ، قايسىبىر ئۇزۇن «سۈرە»نى ئوقۇدۇڭلار...

ـــ ئامىن!

سىلەر: ئۇلۇغ پەرۋەردىگارىم، ھېزىمنىڭ ياتقان يېرىنى جەننەتتە قىلغايسەن!... دەپ ئىلتىجا بىلەن دۇئايىڭلارنى تۇگىتىپ، يۈزۈڭلارنى سىلاپ قولۇڭلارنى چۈشۈرۈشىڭلارغىلا سۇلايمان ئىشان يېنىدىن ئايرىمايدىغان كىچىككىنە «قۇرئان كەرىم»نى قوينىدىن چىقىرىپ:

ـــ قېنى باللىرىم: «قۇرئان كەرىم»گە قۇلۇڭلارنى قۇيۇپ تاۋاپ قىلىڭلار،ـــ دېدى.

سىلەر «قۇرئان كەرىم»نىڭ ھۆرمىتى ۋە ھېزىم ئۇچۇن، «قۇرئان كەرىم»نى چەكسىز ئېتىقاد، ھۆرمەت بىلەن تاۋاپ قىلىۋېدىڭلار سۇلايمان ئىشان سىلەرنى تېخىمۇ ھەيران قالدۇرىۋەتتى ۋە يىرگەندۈرۈەتتى. چۈنكى، سىلەر يەنە ئالدانغانىدىڭلار ئەمىسە، ھازىر ھەممىڭىز «قۇرئان كەرىم »نى تۇتۇپ: «بۇ ئىشلارنى بىر كىمگە دەپ سالسام ئۇشبۇ كاللام شېرىپ باغرىمنى ئۇرسۇن، دوزىخىي بولۇپ كېتەي» دەپ قەسەم

قىلىشتىكىز دوزاخ ئوتىدىن قورقۇشمىسىكىز، دەرسىز بىر كىمگە جۇمۇشاك؟!

بۇنى ئاڭلاپ، سىلەر بىر-بىرىڭلارغا قاراپ قېلىشتىڭلار. ئاندىن كۆز ئالدىڭلاردىكى بۇ ئىككى ئادەمسىياق ئازازۇلغا چوڭقۇر ئۆچمەنلىك ۋە نەپرەت بىلەن تىكىلدىڭلار. چۈنكى. سىلەر سۇلايمان ئىشانىنىڭ دېگىنىدەك قەسەم قىلغانلىقىڭلارغا ئىشەنگەنىدىڭلار، بۇنداق شارائىتتا سۇلايمان ئىشانىنىڭ سىلەرنى شۇنداق قەسەم قىلدۇرغانلىقى ئېنىق ئىدى. بۇنىڭدىن ھەرگىز گۇمانلىنىشقا بولمايتتى. شۇڭا، سەن سۇلايمان ئىشانىنىڭ شۇملۇق يېغىپ تۇرىدىغان كۆزلىرىدىن كۆز ئۈزمەي تۇرۇپ، قەلبىڭدە پىچىرلاپ ئۆز -ئۈزۈڭگە قەسەم بەردىڭ: مەڭگۈ بىر كىمگە دېمەيمەن، ئەمما ھېزىم ئۇچۇن سەندىن چوقۇم ھېساپ ئالىمەن !...

سەن قەسىمىڭدە تۇرۇپ، بۇ ئىشلارنى ھازىرغىچە ھېچكىمگە دېمىگەن، ھەتتا داداڭغىمۇ تىنمىغانىدىڭ . چۈنكى، سەن جەنىنەت ساداسىدىن مەھرۇم قېلىشتىن قورقانىدىڭ. ئەمما سەن ھېزىمنىڭ قىساسنى ئېلىش تۇڭۇل، ئۇنى ئۇنتۇپلا كەتكەنىدىڭ.

سەن مۇشۇ مىنۇتقىچە تېخى قىساسنى ئۇنتۇغان، غورۇرسىز ئادەم ئىدىڭ، ئەگەر سەن ھېزىمنىڭ، ئۆزەڭنىڭ قىساسنى ئۇنتۇپ قالمىغان بولساڭ، يېرىم يولدا غايە- ئىتقادىڭدىن يېنىۋېلىپ، غورورسىز ئادەمگە ئايلىنىپ قالمىغان بولاتتىڭ.

«باشقىلار ئون يىللىق ئەمەس، يۈز يىللىق، ھەتتا نەچچە مىڭ يىللىق قىساسنى ئۇنتۇپ قالمايدۇ يۇ- مەن ئەجەپ ئون يىللىق قىساسىمنى ئۇنتۇپ دوستۇم ھېزىم مىنى كەچۈرگىن، قىساسنى ئۇنتۇغان مەندەك غورورسىز دوستۇڭنى كەچۈرگىن!...قىساسىڭنى چۇقۇم ئالىمەن!.

مەن گويا مۇشۇ يىلان چايان ئۇۋىسىدىن ساق- سالامەت چىقىپ كېتەلەيدىغانىدەك، يەنە- ئۆز-ئۈزۈڭگە قەسەم بەردىڭ: «مەڭگۈ بىر كىمگە دېمەيسەن، ئەمما ھېزىم ئۇچۇن سەندىن چوقۇم قىقاس

ئالىمەن!..»

سەن قەسىمىڭدە تۇرۇپ، بۇ ئىشلارنى ھازىرغىچە ھېچكىمگە دېمىگەن، ھەتتا داداڭغىمۇ تىنمىغانسىدىك، چۈنكى، سەن ھېزىمنىڭ قىساسنى ئېلىش تۈگۈل، ئۇنى ئۇنتۇپلا كەتكەنسىدىك.

سەن مۇشۇ مىنۇتقىچە تېخى قىساسنى ئۇنتۇغان، غۇرۇرسىز ئادەم ئىدىڭ، ئەگەر ھېزىمنىڭ، ئۆزۈڭنىڭ قىساسنى ئۇنتۇپ قالمىغان بولساڭ يېرىم يولدا غايە-ئېتىقادىڭدىن يېنىۋېلىپ، غۇرۇرسىز ئادەمگە ئايلىنىپ قالمىغان بولاتتىڭ. «باشقىلار ئون يىللىق ئەمەس، يۈز يىللىق ھەتتا ناچچە مىڭ يىللىق قىساسىنى ئۇنتۇپ قاپتىمەنيا؟! دوستۇم ھېزىم مېنى كەچۈرگىن قىساسىنى ئۇنتىغان مەندەك غۇرۇرسىز دوستۇڭنى كەچۈرگىن!... قىساسىڭنى چۈقۇم ئالىمەن!» سەن گويا مۇشۇ يىلان-چايان ئۇۋىسىدىن ساق-سالامەت چىقىپ كېتەلەيدىغاندەك يەنە ئۆز-ئۆزۈڭگە ھېزىمغا ناھايىتى ئىشەنچىلىك ۋەدە-قەسەم بەردىڭ لېكىن، ئۆزۈڭنىڭ شۇ كۈندىكى تەقدىرىڭنى ئويلاپ لاسسىدە بولۇپ قالدىڭ-دە ئىلتىجاغا جارى قىلدىڭ.

ئەي شەپقەتلىك پەرىشتە، ئاكامنىڭ قىساسنى ئېلىشىم، ئۆزۈمنىڭ قۇرغۇي ئەمەسلىكىمنى باھاسىنىڭ ساتقۇن ئەمەسلىكىنى ئىسپاتلىۋېلىشىم ئۈچۈن، بىر ئامال قىلىپ بىزنى قۇتقۇزۇڭ!...» ھەممىگە قادىر ئىگەم پەرىشتە ساق ئىشلىرىغا نۇسرەت ئاتا قىل ماڭا دادامنىڭ جەرەن قەھرىمانلارنىڭ قىساسنى ئېلىشنى نېسىپ ئەت.

ئىنتىقاملىرىنىڭ قايغۇ-ھەسرەتلىك، تەشۋىش-ئىزتىراپلىق ئۈمىد-ئىستەكلىك يۈرىكىڭدىن ئۇرغۇپ چىقىپ، يەنە يۈرىكىڭگە سىڭىپ كېتەتتى.

ۋاقىت خۇددى توڭدا قالغان پىتىلەك ناھايىتى ئاستا ئۆرلەپ، سىلەرنى ئاجايىپ بىزار قىلىۋەتكەچكە، تۇننى ناھايىتى مۇشەققەتتە تاڭ ئاتقۇزۇپ كۈننى يەنە ناھايىتى مۇشەققەتتە كەچ قىلدىڭلار. يىرىڭداشقا باشلىغان جاراھەتلىرىڭ پىرىلداپ ئېچىشىشى، ھايات تەشنالىقىنىڭ يۇقىرى پەللىگە چىقىپ، قەلبىڭلارنى تەكلىماكان قۇملىقىدەك چاڭقىشىنى قىساس ئېلىش ۋە ئۆزۈڭنىڭ «قۇرغۇي» ئەمەسلىكىنى تاغاڭنىڭ «ساقتۇن» ئەمەسلىكىنى ئىسپاتلاش ئىستىكى قۇرغۇينىڭ پەي-قاناتلىرىنى ئۆز قولۇڭ بىلەن يۇڭداشقا بولغان تەقەززالىق يۈرىكىڭنى غاجايىتتى، خۇددى سۆڭەككە دۈم چۈشكەن ئىتتەك شۇڭا، تەڭرىدىن بولكىرنىڭ ئومۇمي ھۇجۇمىغا ئۆتۈپ، سىلەرنى قۇتقۇزئېلىشنى تىلەيتىڭ، تەڭرىدىن «پەرىشتە»گە نۇسرەت ئاتا قىلىشنى تىلەيتىڭ. كۆك بۆرە پولكوۋنكىمىزغا خەۋەر بېرەلىگەنمىدۇ؟ خەۋەر بەرگەن بىلەن، پولكونىكىمىز ھۇجۇمغا ئۆتەرمۇ؟ خەۋەر بېرەلىگەنلا بولسا، بىزنىڭ ئەتە يا ئۆگۈن ھامنى ئۆلتۈردىغىنىمىزنى ئۇقۇپ، چوقۇم ھۇجۇمغا ئۆتىدۇ. ئەگەر دۈشمەن بىزنى يەنە سەپنىڭ ئالدىغا چىقىرىپ، قالقان قىلىۋالسىچۇ؟ «پەرىشتە»بىزنى قۇتقۇزالارمۇ؟

سىلەر پولكىڭلارنىڭ ھۇجۇمغا ئۈتۈشىنى كۈتتۈڭلار...

پەرىشتىنى كۈتتۈڭلار...

ئەلياتقۇغىچە كۈتتۈڭلار...

تەڭ كېچىگىچە كۈتتۈڭلار...

ئۇيقۇنىڭ ئەڭ شېرىن باسقۇچىغا كۆتۈرۈلدىغان پەيت باش توخۇ چىللۇغۇچە كۈتتۈڭلار...

ھېچقانداق تۈنۈش بولمىدى. پولكىمىز نىمىشقا ھۇجۇمغا ئۆتمەيدىغاندۇ؟

تىت-تىت بولاتتىڭ. چۈنكى، سەن پولكىلارنىڭ تاڭ سەھەردىلا ھۇجۇم قىلىش ئۈچۈن، ھازىر يولدا كېلىۋاتقانلىقىنى ئۇقمايتتىڭ.

«پەرىشتە»نىمىشقا ھەركىتىنى باشلىمايدىغاندۇ؟

ئەممىا، بۇ سېنىڭ پولكىدىن، «پەرىشتە»دىن ئاغرىنىۋاتقانلىقىدىن دېرەك بەرمەيتى ھەم ئاغرىنىش ھۇقۇقۇڭمۇ يوق ئىدى.

سىلەرنى ساقلاۋاتقان چىگىرلەرنىڭ يۆلىنىشلىرى، قاراۋۇللارنىڭ ئالماشقاندا ئۆز-ئارا قىلىشقان گەپلىرى، ئاياغ تىۋىشلىرىمۇ بېسىققانىدى، ھاياتلىقنىڭ غەپلەتلىك شېرىن باسقۇچى ئاخىرلىشاي دەۋاتاتتى.

سەنمۇ ئاستا-ئاستا مۈگدەشكە باشلىدىڭ غەمسىزغىنە بىر ئۇيقۇ كەلكۈنىگە غەرق بولدۇڭ.

بىر چاغدا پولكوۋنىكنىڭ ئوقۇشى بىلەن چۆچۆپ كۆزۈڭنى ئېچىپ، بېشىڭنى كۆتۈردۈڭ-دە، مەڭدىگەندەك سورىدىڭ؛

-نېمە بولدى؟

«پەرىشتە»كەلدى، تەييار بول.

سەن شۇ چاغدىلا «پەرىشتە»نى ئېسىڭگە ئېلىپ، ئورنىڭدىن يەڭدەپ-يەڭدەپ يۈردۈڭ، گويىاكى ناشتىسىز قالغان كېيىكتەك سىلەر ئىشكىنىڭ قېشىغا كىلىپ جەڭگىۋار ھالەتتە تۇرۇڭلار چېرىكنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

پارول؟!

پولكوۋنىك شۇنرلىدى:

ھىم. چاتاق بولدى، چېرىك پارولنى يەنە سورىدى، پولكوۋنىكنىڭ بۇ پىچىرلاشلىرىدىن سەن چېرىكنىڭ بىرىنچى قېتىم سورىغان پارولنى ئاڭلىماي قالغانلىقىڭنى بىلدىڭ. شۇڭا، سەنمۇ تەشۋىشكە چۆمدۈڭ. ئەگەر ئۈچىنچى قېتىممۇ پارولغا جاۋاپ بېرەلمىسە، ئوق چىقىرىلاتتى، ئوق چىقىرىلىدىغانلا بولسا...

كېلىۋاتقىنى راستىنلا «پەرىشتە»مىدۇ؟ قانداق بولار؟ جاۋاب بېرەلەرمۇ ؟

بىلمەيتتىڭ.

راستىنى ئېيتقاندا، سەن «پەرىشتە»نىڭ پارولىغا جاۋاب بېرەلىشىگە ئىشەنمەيتتىڭ.

چۈنكى پارولنىڭ جاۋابىنى قاراۋۇللارلا بىلەتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە پارولنىڭ جاۋابى ھەركۈنى ئالماشتۇرۇلۇپ تۇرۇلاتتى. شۇڭا، ھېچكىم گازارمىدىن خالىغانچە ئايرىلالمايتتى ۋە گازارمىغا خالىغانچە كىرەلمەيتتى. سىرتقا ۋەزىپە ئۆتەشكە كەتكەنلەرگە پارولنىڭ جاۋابى ۋەزىپە ئۆتەشكە مېڭىشتىن بۇرۇن ئەسكەرتىپ قۇيۇلاتتى. ئەگەر «كۆك بۆرە»نىڭ كىملىكىنى، ئۇنىڭ ھازىرقى سالاھىيىتىنىڭ نېمىلىكىنى ئۇققان بولساڭ، بۇنداق تەشۋىشكە چۈشمىگەن بولاتتىڭ.

«پەرىشتە»نىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

ــ پارول ئاناڭنىڭ بېشى، سەت تاز!

ــ ۋاي، لالىگۈلمىدىڭىز؟

ــ ھە، مەن، خان ئاچاڭنى تۇنۇمىدىڭما، ھوي سەت پاخشەك؟!

بۇسۇزلەر بىرخىل نازلىنىش، ئەركىلەش تەلەپپۇزىدا ئېيتىلىۋاتاتتى.

ــ تونۇدۇم، تۇنۇماي ئۇ! ــ دېدى چېرىك،ــ ھە، كېلىپ قاپسىز، بىر گەپ بارمىدىيا؟

ــ بار بولماي، بىر گەپ ئەمەس، جىقلا گەپ بار، غوجام.

ئاڭلىغۇڭ بارمۇيا؟

ــ بار... بار... بولماي ئەمىسە، نېمە گەپ؟

ــ مۇڭداشقۇم كېلىپ... ئۇيقۇم كەلمەي... سېنى سېغىنىپ خۇدى!

«پەرىشتە»نىڭ بۇ گەپلىرىدىن «نازۇ كەرەشمە»، «پىراق»، «سېغىنىش» ئۇقچۇيتتى.

«پەرىشتە» راستىنلا ئۇنى سېغىنىپ چىققانمىدۇ؟ ئۇ بىزنى قانداق قۇتقۇزماقچى بولغىيدى؟

ــ سېغىنىپ؟ ۋاي، قاچانىڭىزى سېغىنىدىغان بولۇپ قالدىڭىز

مېنى؟

ـــ بىلمەي يۈرەمسەن؟ خېلى كۆنلەر بولدى، سېنى كۆرگەن كۈنۈمدىن باشلاپ ئارقاڭدىن كېيىك قوزىسىدەك تەلمۈرۈپ يۈرگىنىمنى سەزمىدىڭما؟

ـــ سەز... سەزمەپتىمەن. مەن تېخى...

ـــ شۇ، سەزمەيسەن زادى، مۆڭ بولغاندىكىن، خۇدايىم سەندەك ... مۆڭ، سۈيى يوق مازغىمۇ شۇنچىلىك چىرايىنى بېرىپ نېمە قىلتتىكى؟!

ـــ مەن راستىنلا چىرايلىقما؟ نەرىم چىرايلىق؟

ئىچىڭ پۇشۇپ قالدى. بىراق، چىدىماي بولمايتتى.

ـــ چىرايلىق بولماي! بولۇپمۇ كۆزۈڭ، ئوت خۇدى! چىرايلىق بولمىساڭ، ساڭا كۈيۈپ قالامتىم بىكارغا!؟

ـــ راست ماڭا... ماڭا كۆيۈپ قالدىڭمۇ؟

ـــ...

«پەرىشتە» جاۋاب بەرمىدى. ئارىنى سۈكۈت قاپلىدى.

ـــ بۈگۈنكى پارول نېمىدى؟ ـــ دەپ سورىدى «پەرىشتە».

ـــ «ئەجدىھا»

ـــ ۋىيەي پارولىڭنىڭ كاتتىلىقىدىن ئۆرگىلەي! بۇنىڭدىن كېيىن مۇشۇنداق كاتتا پاروللىرىڭنى دەپ بەر ماڭا. بولمىسا چىققىلى بولمايدىكەن قېشىڭغا... مەن كىرىپ كېتەيمىكى ئەمدى.

ـــ ئولتۇرۇڭ بىردەم، نېمىگە ئالدىرايسىز؟

ـــ توڭلاپ كەتتىم، غوجام.

ـــ مەن... مەن ئىسسىتىپ قويىمەن.

ـــ ماڭە، قېلىن تاز!... سەن ئىسسىتالمايسەن مېنى.

ـــ ئىسسىتالماي ئۇ، بىردەمدە چوغ قىلىۋېتىمەن سىزنى!

ـــ ھىم تېخى!

ـــ ئىسسىتىپ قويايمۇ ئەمسە؟

تىپىرلىغان، نازلانغان، ھاسىرىغان ئاۋازلار ئاڭلاندى.

ئۇنى قۇچاقلىۋالدى بولغاي، كاساپەت!

توغرا قىياس قىلدىڭ. سەن «پەرىشتە»نىڭ سىلەرنى قۇتقۇزغىلى چىققانلىقىنى ياكى چېرىك بىلەن مۇھەببەتلەشكىلى چىققانلىقىنى ئۇقالمايلا قالدىڭ.

ــ قۇيۇپ بەر، ھېلى... ھېلى بىكار ۋاقىرايمەن جۇما!

«پەرىشتە»نىڭ ئاۋازى بۇغۇلۇپ قالدى.

پىچىرلىدىڭ: «سۆيۈشە، كاساپەتلەر!...»

پولكوۋنىك ناسىر ئاخۇن بۇلارنى ئاڭلاپ، جەينىكى بىلەن سېنى نۇقۇپ سورىدى:

ــ سەنمۇ چىقىپ سۆيۈشۈپ بېرەمسەنيا؟

سەن ئىنكاس قايتۇرۇشنىڭ ئورنىغا مىيقىدا كۈلۈپ قويۇپ، كۆڭلۈڭدە پىچىرلىدىڭ:

«پەرىشتە» راستىنلا قاراۋۇلغا ئاشىق بولۇپ قالغان بولغىيمىدى؟... نېمە كارىم!... ئۇ بىزنى قانداق قۇتقازماقچى بولغىيدى؟ مۇشۇنداقما؟ مۇشۇنداق قىلىپ، قاراۋۇلنى ئېرىتىپ، بىزنى قاچۇرۇۋېتىشنى ئۆتۈنمەكچىمدۇ ياكى ئۇنى مەستخۇشلاپ... ‹پەرىشتە› بىزنى ئۇنتۇپ قالمىغاندۇ؟ ئۇنتۇپ قالمىغان تەقدىردىمۇ خەتەردىن قورقۇپ، قۇتقۇزۇۋېلىشتىن يالتىيۋالدىمۇيا؟»

يەنە شۇ ئاشقانە نازلىنىش، ئەركىلەش، سۆيۈشۈش.

ئۇلارنىڭ «ئاشقانە» ھېسسىيات بىلەن سۆيۈشۈۋاتقاندىكى «بەختىيار» سېيماسىنى كۆز ئالدىڭغا كەلتۈردۈڭ.

سەنمۇ بىر چاغدا مەرھۇم خوتۇنۇڭ بىلەن مۇشۇنداق ئاشقانە ھېسسىياتتا سۆيۈشكەنىدىڭ. كېيىن ئۇنىڭ سىڭلىسى بىلەن سۆيۈشمەكچى بولدۇڭ، «سۆيۈشەي» دەپ بولغۇچە...

«لەنىتى ئۇرۇش!»

ئەمما، بۇ سېنىڭ زۇمرەتنىڭ سۆزىنى بەرگەنلىكىگە پۇشايمان قىلغانلىقىڭدىن دېرەك بەرمەيتتى. شۇڭا، ئۇنى قاراۋۇل «پەرىشتە»نى سۆيگەندەك سۆيەلمىگەنلىكىڭدىن قىلچە ئۆكۈنمىدىڭ. ئەكسىچە، ئۇنى سۆيۈشتىن ئىستېپا بېرىپ، ئۆز-ئۆزۈڭدىن قىساس ئالالىغىنىڭ ئۈچۈن، ئۆز-ئۆزۈڭدىن پەخىرلەندىڭ؛ ئۇنى سۆيۈش هۇقۇقىدىن ۋاز كېچەلىگەن قەيسەرلىكىڭ ئۈچۈن، ئۆز-ئۆزۈڭدىن سۆيۈندۈڭ؛ چوڭقۇر رازىمەنلىك بىلەن ئەڭ گۈزەل، ئەڭ نازۇك هېس-تۇيغۇلىرىڭنى خارۇ خەس ئەيلەپ، ئەڭ قەدىرلىك، سادىق، ۋاپادار، جانجىگەر، بەختسىز دوستۇڭ ـــ مەتسالىنى، بەختسىز سىڭلىڭ زۇمرەتنى بەختلىك بولۇش پۇرسىتىگە ئېرىشتۈرەلىگىنىڭ ئۈچۈن ئۆز-ئۆزۈڭدىن غۇرۇرلاندىڭ!

مەتسالى بىلەن زۇمرەت مۇراد-مەقسىتىگە يېتەلەرمىكىن؟ بەختلىك بولالارمىكىن؟

بىلمەيتتىڭ.

چۈنكى، ئۇرۇش...

ئەمما، ئۇرۇش ئاخىرلىشىپ، ئىككىسىنىڭ مۇراد-مەقسىتىگە يېتىشىنى، بەختلىك بولۇشىنى تىلەيتتىڭ. هازىرمۇ قەلبىڭنى ئاختۇرىدىغان بولسا، شۇنداق تىلەكتىن مىڭ قۇچاق تېپىلاتتى.

قەلبىڭ شۇنداق خەيرلىك تىلەكلەر بىلەن تولغان پەيتتە بىرىنىڭ بوشقىنە ئىنجىقلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ئاندىن ئازابلىق ئىگىراش ئاڭلاندى. بۇنىڭدىن سەن قاراۋۇلنىڭ ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى قىياس قىلدىڭ. ئالغان ئەركىن نەپەسىڭ ئۇزۇلمەي تۇرۇپلا ئىشىك ئېچىلىپ، قەلبىڭگە «پەرىشتە» كىرىپ كەلدى. يۈرىكىڭدە ئۈمىد جۇش ئۇرۇپ، كۆز ئالدىڭدا نۇرانە بىر دۇنيا زاهىر بولدى.

ـــ قېنى، تېز چىقىڭلار!

قاماقخانىدىن چىقتىڭلار. كۆز ئالدىڭلاردا ئاددىيغىنە كىيىنگەن «پەرىشتە» تۇراتتى. ئۇ شۇ تۇرقىدا راستىلا پەرىشتىگە ئوخشاپ

قالغانىدى. دېمىسىمۇ ئۇ پەرىشتە ئىدى!

چەكسىز قاراڭغۇلۇق ئىلكىدە بىرى خارقىراپ ياتاتتى.

ــ رەھمەت سىزگە، «پەرىشتە»!

سىلەر ئۇنىڭغا چىن يۈرىكىڭلاردىن رەھمەت ئېيتىپ، ئەتراپقا چاققانغىنا نەزەر سېلىپ چىقتىڭلار. «پەرىشتە»دىن باشقا ھېچكىم كۆرۈنمەيتتى.

«بىز سىلەرنى قۇتقۇزۇۋالىمىز» دەيتتىڭلارمۇ؟ «بىز» دېگىنى كىملەر بولغىيتتى؟ «كۆك بۆرە»؟ ئۇ قېنى؟

بىلمەيتتىڭ؛ بۇگۈن ــ دەل مۇشۇ پەيتتە ئۇ قاراۋۇللۇقتا تۇرۇۋاتقاچقا، بۇ ۋەزىپىنى «پەرىشتە»نىڭ يالغۇز ئۇرۇندىشىغا توغرا كېلىپ قالغىنىنى بىلمەيتتىڭ.

كەڭرى باغ قاراڭغۇلۇق، جىمجىتلىق ئىلكىدە مىجىلىپ ياتاتتى. «پەرىشتە» سىلەرنى باشلاپ ماڭدى. سەن قاراۋۇلنىڭ مىلتىقىنى ئېلىپ، ئادى ـ ئارقاڭغا قاراپ ئۇلارنى قوغداپ كېتىۋاتاتتىڭ. ئۇ سىلەرنى بىر ھويلىغا باشلاپ كىرىپ:

ــ ئۆگزىگە چىقىڭلار، ــ دېدى شۇرلاپ.

سەن بۇ شەپقەت پەرىشتىسىگە سىنچلاپ قارىدىڭ. لېكىن، ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇنىڭ چىرايىنى ئېنىق كۆرەلمىدىڭ. ساڭا ئىككى قېتىم ھاياتلىق بەخش ئەتكەن بۇ سۆيۈملۈك «پەرىشتە»نى شۇنداق بىر كۆرگۈڭ بار ئىدى.

سىلەر تۇتاش كەتكەن ئۆگزىزارغا چىقىپ، ناھايىتى پەم بىلەن ئۆمىلەپ يەنە بىر باشقا باردىڭلار. تام ئېگىز ئىدى. سەن پولكوۋنىكنى قولىدىن تۇتۇپ پەسكە سىيرىلدۇردۇڭ. ئاندىن «پەرىشتە» سېنىڭ قولۇڭنى ماموقتەك يۇمشاق قوللىرى بىلەن تۇتۇپ سىيرىلدۇردى. ئۇنىڭ قوللىرى شۇنداق يۇمشاق ۋە ئىللىق ئىدى، خۇددى پەرىشتىنىڭ قوللىرىدەك.

ــ مۇشۇ تامنى ياقىلاپ مېڭىۋېرىڭلار، «كۆك بۆره» سىلەرنى ساقلاپ تۇرىدۇ،ــ دېدى «پەرىشته» گويياكى پەرىشتىدەك پىچىرلاپ.

ــ رەھمەت سىزگە!

ــ سىزنى مەڭگۈ ئۇنتۇمايمىز!

ــــ بىزمۇ سىلەرنى مەڭگۈ ئۇنتۇمايمىز! ئازادلىق ئۈچۈن كۈرەشكۈچىلەرنى ئەل ئەبەدىلئەبەد ئۇنتۇمايدۇ!

ياز شامىلى ئۇنىڭ تىنىقلىرىنى، خۇش هىدلىرىنى دىمىغىڭغا ئۇرۇۋۈدى، تۈمۈر-تۈمۈرلىرىڭدا بىر خىل ھۆرمىتانە قايناق ئېقىم كۆۋرەپ، پۈتكۈل ۋۇجۇدۇڭ كۈچ-قۇۋۋىتى، ئۈمىدۋارانە ھېسسىيات بىلەن لىق تولدى.

ــ مېڭىڭ، بۇ يىلان-چايان ئۇۋۇسىدىن بىللە كېتىلى،ــ دېدىڭ سەن ئىلتىجالىق تەلەپپۇزدا.

ــ مېنىڭ شۇنداق كەتكۈم بار. بىراق مەن كەتسەم، ئانام بالاغا قالىدۇ،ــ دېدى ئۇ چوڭقۇر ئەپسۇسلۇق ئىلكىده،ــ مانى ئېلىپ قويۇڭ، ئەتتىگەن ئوغرىلىۋاپتىم.

«پەرىشته»نىڭ قولىدىن بىر دانە گرانىتنى ئېلىپ، پولكوۋنىكقا بەردىڭ. سىلەر «پەرىشته» بىلەن چوڭقۇر ھۆرمەت، تەشەككۈر ئىلكىده خوشلىشىپ، تام ياقىلاپ مېڭىپ، قاراۋۇلنىڭ قېشىغا كەلدىڭلار. ئۇ سېنى باغرىغا مەھكەم بېسىپ، شۇ ئارقىلىق ئۆزىنىڭ چەكسىز سېغىنىش ھېسسىياتىنى ئىپادىلىدى. شۇ چاغدىلا سەن ئۇنىڭ بالىلىق دەۋرىڭدىكى دوستۇڭ ئابدۇللا ئىكەنلىكىنى ئۇقتۇڭ. كۆزۈڭگە مۆللىده ياش كەلدى. شادلىق يېشىڭلار قوشۇلۇپ كەتتى...

ئۇ سىلەرنى ئاخىرقى قاراۋۇلدىن بىخەتەر ئۆتكۈزۈپ قويۇپ، ئۆزىنىڭ تېخى ئۆتەشكە تېگىشلىك نۇرغۇن ۋەزىپىلىرىنىڭ بارلىقىنى ئېيتىپ، سىلەر بىلەن بىللە قايتالمىغانلىقىدىن ئۆكۈنگەن ھالدا خوشلىشىپ، قاراڭغۇلۇق قوينىغا سىڭىپ كەتتى.

ئەمما، سىلەر ئانچە ئۇزاق ماڭمايلا، بىر توقايلىقتىن توساتتىنلا بەش-ئالتە ئادەم ھۇدۇڭلاشقىنىچە چىقىپ قالدى. مۇكۈنگۈدەك دالدا بولمىغاچقا، تۇرۇپلا قالدىڭلار.

ئۇلارمۇ سىلەرنى كۆرۈپ: «پارول؟!» دەپ ۋارقىرىدى. بۇنىڭدىن سىلەر ئۇلارنىڭ چارلاشقا چىققان چېرىكلەر ئىكەنلىكىنى ئۇقۇپ، جەڭگىۋار ھالەتكە ئۆتتۈڭلار. چېرىكلەرنىڭ ملىتقلىرىنىڭ زاتۇورلىرى «شاراق-شۇرۇق» قىلىۋاتقاندا، پولكوۋنىك: «مېنىڭ ئاۋازىمنى تونۇپ قالدۇ، سەن جاۋاب بەر» دەپ پىچىرلىدى. سەن «پەرىشتە» ئۆلتۈرۈۋەتكەن چېرىكنىڭ ئاغزىدىن ئاڭلىۋالغىنىڭغا ئاساسەن تېزلا جاۋاب بەردىڭ :

ــ ئەجدىھا!

چېرىكلەر ملىتقلىرىنى يىغىشتۇرۇپ، يەنە سورىدى:

ــ كىم سەن؟

دەماللىقا نېمە دەپ جاۋاب بېرىشىڭنى بىلەلمىدىڭ. «ئى-مى» دەپ بولغۇچە سوئال يەنە سورىلىۋىدى، سىلەرنى ساقلاۋاتقان قاراۋۇللار ئالماشقاندا، بىرىنى «ياسىن» دەپ چاقىرغانلىقى دۈككىدە ئېسىڭگە چۈشتى - دە:

ــ ياسىن،ــ دەپ جاۋاب بەردىڭ.

يەنە سورىدى:

ــ قورۇقما، چورۇقما؟

يەنە «ئى-مى» دەپ قالدىڭ.

«ياسىن قورۇق، ياسىن چورۇق دەپ ئىككىسى بار ئوخشىمامدۇ؟»

بىمەيتتىڭ. چۈنكى، سەن ئۇلارنىڭ سوئالىدىن ھەر ئىككىلىسى ياسىنىڭ ھازىر ئۇلارنىڭ قېشىدا يوقلۇقىنى ئاڭقىرالماي قالغانىدىڭ. شۇڭا، پولكوۋنىك: «نېمە دېسەڭ بولۇۋېرىدۇ» دەپ پىچىرلىۋىدى، ئاندىن ئېسىڭنى يىغىپ جاۋاب بەردىڭ:

ــ قورۇق!

ئۇلار يەنە پاراڭنى باشلاپ، سىلەر تەرەپكە خاتىرجەم كېلىشكە باشلىدى. ئەگەر ئۇلار قېشىڭلارغا كېلىپلا قالسا، سىلەرنى بىر قاراپلا تونۇپ قالاتتى. شۇڭا، سەن چېرىكلەرنىڭ بىرىنى قارىغا ئېلىپ، كۇرجۇكنى بېسىشىڭغىلا، پولكوۋنىكمۇ گرانىتنى تاشلاپ بولدى. سىلەر مۇككىدە يېتىۋالدىڭلار، گرانات «گۈممىدە» قىلىپ پارتلاش بىلەن تەڭ كېچە جىمجىتلىقى تىرىپىرەن بولۇپ كەتتى. سىلەر بېشىڭلارنى كۆتۈرگەندە، ئۇلار ئاللىبۇرۇن جىمغىپ بولغان، ئەمما گازارمىدىن ئوق ئاۋازى ئاڭلىنىپ، پاتپاراق كۆتۈرۈلگەنىدى.

سىلەر بار كۈچۈڭلارنى يىغىپ قاچتىڭلار. ئابدۇللانىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە پولكوۋنىك توختاپ سايرىدى:

ــ ھوۇق !...ھوۇق !...

ھوۇقۇش قاپلىغان بۇ سۈيۈملۈك ماكانىدا ھوۇقۇشنى دوراپ سايرىمساڭلار بولمايتتى. دېمەكچىلىك، ئالدىڭلاردا ئىككى ئاتلىق ئادەم پەيدا بولۇپ، ئاتتىن چۈشتى.

ــ تېز ئاتقا مىنىڭلار!

ئۇلارنىڭ بىرى سېنى لىككىدە كۆتۈرۈپ ئاتقا مىندۈرۈپ قويدى، خۇددى ئۆزۈڭ مىنەلمەيدىغاندەك.

ــ خوش، خۇداغا ئامانەت!

ــ ئاللا سىلەرگە نۇسرەت ئاتا قىلغاي!

ئېتىڭلار بۇ دېھقان يىگىتلىرىنىڭ ئېزگۈ تىلەكلىرىنى مىنگەشتۈرۈپ چېپىپ كەتتى، خۇددى دۇلدۇلدەك. ئۇگە-ئۇگىلىرىڭدىن ھاياتىي كۈچ، ئۈمىدۋارلىق ئۇرغۇيتتى. چۈنكى، خەلق ئويغانغانىدى؛ خەلق ھۆرلۈك-ئازادلىق، باراۋەرلىكنىڭ نېمىلىكىنى ئاخىر چۈشەنگەنىدى! مانا، مۇشۇنىڭ ئۆزى ــ ئۈمىد؛ مانا، مۇشۇنىڭ ئۆزى ــ غەلبە!

ئاتلىق چېرىكلەر سىلەرنى قوغلاپ كېلىۋاتاتتى...

ئەمما، ئۇيۇق خۇددى بېلىقنىڭ قورسىقىدەك ئاقارغانىدا، سىلەر

دۇشمەننى قوغلاشقا باشلىدىگلار. چۈنكى، پولكىگلار ئۇمۇمىي ھۇجۇمغا ئۆتكەنىدى...

قۇياش تاغ زۇلپىسىدىن يۈزىنى ئاچقانىدا، دۇشمەنلەر قېچىشقا، قېچىشقا ئۇلگۈرەلمىگەنلىرى تەسلىم بولۇشقا باشلىدى. سەن توساتتىن سۇلايمان ئىشانىنىڭ ئات بىلەن قېچىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدىڭ - ده، ئاپتوماتىگىدىن ئۇنىگىغا قارىتىپ ئوق ئۇزدۇڭ. سۇلايمان ئىشان ئات بىلەن بىللە يىقىلدى. يۈگۈرۈپلا كەلدىڭ، ئۇ توپىغا مىلىنىپ ياتاتتى، خۇددى قازانداك سەللىسىگە ئوخشاش. ۋارقىرىدىڭ:

ـ قوپە ئورنۇڭدىن!

ئۇ قولى بىلەن يەرنى تىرەجەپ ناھايىتى تەستە ئورنىدىن تۇرۇپ ساڭا قارىدى. ئاپئاق ساقاللىرى، ئاپئاق شايى يەكتىكى توپىغا مىلەنگەن، قورقۇنىدىن لاغلداپ تىترەپ، كۆزلىرى چاچراپ چىقىپ كېتەيلا دەپ قالغانىدى. ئەگەر ئاپتوماتىگىنى ئۇنىڭ كۆسىگە توغرىلايدىغان بولساڭ، لەسسىدە ئولتۇرۇپ قېلىشى، ھەتتا جېنى چىقىپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى. ئەمما، سەن ئۇنىڭ مۇشۇ يۇسۇندا ئۆلۈپ كېتىشىنى خالىمايتتىڭ. شۇڭا، ئاپتوماتىنى ئۇنىگىغا توغرىلىماي تۇرۇپ سورىدىڭ:

ـــ سۇلايمان ئىشان، مېنى تونۇدۇڭما؟

سۇلايمان ئىشان نىمجان كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ، ئۇستۇبشىگىغا سىنچلاپ قاراپ:

ـــ تو... تونۇدۇم... سىز... يىگىت،ـــ دېدى.

ئۇ تونىيالمىغانىدى. شۇڭا، ئۆزۈڭ تونۇشلۇق بەردىڭ:

تونۇيالمىغان بولساڭ، تونۇۋال، مەن ـــ بۇنىگىدىن ئون يىل بۇرۇن سەن تىرىك كۆمۈۋەتكەن ھېزىمنىڭ دوستى سەمەندەر، ھېلىقى تاغلىق سەمەندەر! ئەمدىغۇ تونۇغانسەن؟!

ئۇ ساڭا باشقىدىن قاراپ چىقتى - ده، لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى. چۈنكى، ئۇ ئەمدى سېنى ھەقىقىي تونۇغانىدى. شۇڭا، ساڭا يالۋۇرۇشقا

باشلىدى:

ــ مەن گۇناھكار... مەن گۇناھكار... گۇناھىمنى ئەپۇ قىل، بالام. بىر قوشۇق قېنىمدىن كەچكىن!

سۇلايمان ئىشاننىڭ نۇرسىز كۆزلىرىدىن ياشلار تارىلاپ تۆكۈلەتتى.

سېنىمۇ تىرىك كۆمۈپ باقايما؟

ــ ئۇ... ئۇنداق قىلما، مەن... مەن خىزىر سۈپەت ئادەم...

ــ خىزىر سۈپەت ئادەم؟ سەن خىزىر سۈپەت ئادەممۇ؟ ھا !... ھا!... ھا!... خىزىر سۈپەت ئادەممىش! خىزىر سۈپەت ئادەممۇ سەندەك بولامدۇ؟!ــ سەن ئاپتوماتىكنى ئۇنىڭ كۆكسىگە توغرىلىدىڭ،ــ تۇرە ئورنۇڭدىن!

سۇلايمان ئىشان تىرەجەپ تۇرۇۋاتقانىدا، بۇ يەرگە «پەرىشتە» كېلىپ قالدى. سەن ئۇنى بىر قاراپلا تونۇۋالدىڭ. ئون يىللىق جاپا-مۇشەققەتلىك، موھتاجلىق تۇرمۇش ئۇنىڭغا گۈزەللىك ئاتا قىلغانىدى. قارىمۇتۇقراق، يۇپيۇمىلاق يۈزى، بۇلاق سۈيىدەك تىنىق كۆزلىرى شۇنداق جەلپكار! تولا يۇيۇلۇپ ئۆڭۈپ، تىتىلىپ كەتكەن بۆز ياغلىقى، تولا يىرتىلىپ، ياماق ئۈستىگە ياماق چۈشكەن چىت كۆڭلىكى، تېشىلىپ پۈتىنىڭ باش بارمىقى «مانا، مەن بۇ يەردە » دەپ قاراپ تۇرىدىغان ئەبجەق بەتىنكسى ئۇنى راستىنلا پەرىشتىلىك مەرتىۋىسىگە يەتكۈزۈپ تۇراتتى. سەن «پەرىشتە»دىن نەزىرىڭنى ئاغدۇرۇپ، سۇلايمان ئىشانغا قارىدىڭ. ئۇ سەندىن پۈتكۈل ۋۇجۇدى بىلەن شەپقەت تىلەۋاتاتتى.

ئەمما، ئۇنىڭغا شەپقەت قىلمىدىڭ، شەپقەت قىلىش قولۇڭدىنمۇ كەلمەيتتى. شۇڭا، بارمىقىڭنى كۇرجۇكقا ئېلىپ:

ــ دەيدىغان گېپىڭ بارما؟ــ دەپ ۋارقىرىدىڭ،ــ بولسا ئىتتىكرەك دېۋال!

ـــ ئى-مى... ئەسلىي... ھېزىم... مەن خىزىر... سۇ... سۇ...مەن...مەن... خۇدايىمنىڭ مۆمىن... بەندىسى...

يۈرىكىڭدە قىساس ئوتى يالقۇنجايتتى، قەلبىڭ ھاياجان بىلەن تولغاندى؛

ــ تىلىڭنى تارت، مۇناپىق! ئۇ سېنىڭ خۇدايىڭ ئەمەس! ئۇ ئۆز قوۋمىغا مەڭگۈ ۋاپا قىلغۇچىلارنىڭ خۇداسى؛ ۋىجدان-غورۇرىنى، غايە-ئېتىقادىنى مەڭگۈ ساقلاپ قالغۇچىلارنىڭ خۇداسى؛ پۈتكۈل مەۋجۇداتنى ئىپتىخار ۋە مۇھەببەت بىلەن سۆيگۈچىلەرنىڭ خۇداسى؛ پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ تىنچلىقى، باراۋەرلىكى، ئازادلىقنى سەمىمي ئىتقاد، سەمىمي مۇھەببەت بىلەن سۆيگۈچىلەرنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ باراۋەرلىكى، تىنچلىقى، ئازادلىقى ئۈچۈن تەمەسىز كۆرەشچىلەرنىڭ خۇداسى!

كۈيباغلىقلار،يىگىتلەر،سەبىي قۇياش، زەرەپشان قۇشلىرى سىلەر تەرەپكە بىر-بىرلەپ كىلىشكە باشلىغانىدى. شۇڭا، سەن ئۇنىڭ شەرمەندە ھالىتىنى زەرەپشان ۋادىسىغا، زەرەپشان ۋادىسى ئارقىلىق پۈتكۈل جاھانغا كۆرسىتىپ قويماقچى بولدۇڭ-دە:

-قولۇڭنى كۆتۈر !- دەپ ۋارقىرىدىڭ.

ئۇ قولىنى كۆتۈرۈپ، ساڭا يىلىندى:

- سەللەم... سەللەمنى... كىيىۋالاي...

- سېنىڭ سەللە كىيىش سالاھىيىتىڭ يوق، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەمدى ساڭا سەللە لازىم بولمايدۇ! سەن كۇرجۇكنى باستىڭ،- بۇ ھىزىم ئۈچۈن!... بۇ مىنىڭ يىگەن تاياقلىرىم ئۈچۈن!...

بۇ ئابدۇللانىڭ!... بۇ ئابلىكمنىڭ!...بۇ لالىگۈل بىلەن سىلىمخاچامنىڭ تارتقان دەرت-ئەلەملىرى ئۈچۈن!... بۇ پىرقىگە بولغان ساداقىتىڭ، كۆرسەتكەن خىزمىتىڭنىڭ مۇكاپاتى ئۈچۈن!... بۇ ئۇلۇشكۇن بىغىڭدا قۇربان بولغان سازەندىلەر ۋە تاشئاخۇن، ئەدھەملەر ئۈچۈن!

سەن ھەربىر «ئۈچۈن»دىن كىيىن كۇرجۇكنى باساتتىڭ! ئەگەر بىر دىسكا ئوقۇڭ تۈگەپ قالمىغان بولسا، بۇ «ئۈچۈن»لىرىڭ قاچانغىچە

داۋاملىشاتتىكەن؟ بىلمەيتتىڭ. قۇياش تەنتەنە بىلەن كۆلەتتى؛ كاككۇك، سوپىسوپىياگلار، تورۇلغىلار، تومۇچۇقلار- زەرەپشانىنىڭ بارلىق چوڭ-كىچىك قۇشلىرى تەنتەنە بىلەن سايرايتتى. كۆزۈڭگە شۇڭغۇپلا قەلبىڭگە كىرىۋالغان «پەرىشتە» قەلبىڭدىكى گۈزەل كۆيلەر-جەننەت ساداسىنى ئاڭلاپ ئولتۇراتتى. «پەرىشتە»نىڭ ئوتلۇق كۆزلىرىگە نۇر تالالىرىدەك يېيىلىپ كەتكەن ۋۇجۇدۇڭ ئۇنىڭ يۈرەك تۈشلىرىدىن مەتخشلانغانىدى...

31

«پەرىشتە» سىنىڭ چىن يۈرۈكۈڭدىن ئۇرغۇپ چىققان رەھمەت-تەشەككۈرۈڭنى خۇددى شەپەقتەك قىزىرىپ تۇرۇپ قوبۇل قىلىپ، ئون يىللىق كەچرمۇشلىرىنى سۆزلەشكە باشلىدى. سەن جىمجىت ئولتۇرۇپ ئاڭلىدىڭ. «پەرىشتە»نىڭ تەسىرلىك كەچۈرمۇشلىرىدىن مۇجۇلغان يۈرۈكۈڭنىڭ ئاغرىقى ئۇنىڭ مېھىر-مۇھەببەتلىك سۆزلىرى، شېپالىق نىگاهلىرى بىلەن تەسكىن تاپتى:

ئاكامنىڭ، ئانام بىلەن ئىككىمىزنىڭ تارتقان كۆلپەتلىرىمىزنىڭ ئەنتىنى ئىلىپ بەردىڭىز، رەھمەت سىزگە!

رەھمەتنى ماڭا ئەمەس، مۇشۇ بىزنىڭ ئۇلۇغ ئىنقىلابىمىزغا، مىنىڭ ئۇلۇغ دادامغا ئېيتىڭ،- دىدىڭ سەن سەمىمىيەتكە تولغان كەمتەرلىك بىلەن.

چۈنكى، خەلقنىڭ مۇشۇ ھەققانىي ئىنقىلابى بولمىغان بولسا، سەن داداڭنىڭ، ھىكمىئاخۇن تۇڭپىنىڭ، «كۆك بۆرە»نىڭ، ئىسكەندەرنىڭ... قىساسىنى ئالالمايتتىڭ؛ بالىلىق دەۋرىڭدىكى دوستۇڭ ھىزىمنىڭ ئۇنتۇلغان قىساسىنى ئالالمايتتىڭ؛ داداڭ بولمىغان بولسا، داداڭنىڭ شۇ ئۇلۇغۋار روھى سىنى قۇتقۇزۇالمىغان بولسا، سەن ئۆزۈڭدىن

داداڭنىڭ ھەم ئۆزۈڭنىڭ قىساسىنى ئالالمايتتىڭ.

ئىشقىلىپ مەن سىزگە رەھمەت ئېيتىمەن، سىز بولمىغان بولسىڭىز، سۇلايمان ئىشان قىچىپ كېتىتتى.

سەن گەپ قىلمىدىڭ، گەپ قىلىشنىڭ ئورنىغا باغلاردىن ئۈچۈپ كەلگەن كاككۇك، تورۇلغا، سوپىسوپىياڭ، تومۇچۇق، قارا قۇشقاچ... لارنىڭ شادىيانە كۈيلىرىگە قۇلاق سالدىڭ. چۈنكى، سەن تەبىئەت قوينىغا سىڭىپ كېتىۋاتاتتىڭ.

ھە راست،- دېدى «پەرىشتە» بىردىنلا،- دادىڭىزغا نىمە ئۈچۈن رەھمەت ئېيتىمەن؟

سەن تەبىئەت قوينىدىن قىيمىغان ھالدا سۇغۇرلۇپ چىقىپ، «پەرىشتە» گە داداڭ ھەم ئۆزۈڭ ھەققىدە قىسقىچە سۆزلەپ بەردىڭ. ئۇ كەچۈرمۈشلۈرۈڭنى خۇددى سەندەك جىممىدە ئولتۇرۇپ ئاڭلاپ بولۇپ، ئاخىردا:

سىزمۇ خۇددى داداڭىزدەكلا شۇنداق ئۇلۇغكەنسىز ! دېدى چەكسىز ھاياجان بىلەن،- مەنمۇ سىزدىن پەخىرلىنىمەن، خۇددى سىزمۇ داداڭىزدىن پەخىرلەنگەندەك!

ئىچ-ئىچىڭدىن غۇرۇر، پەخىرمەنلىك، سۆيۈنۈش ھېسىياتى قاينىاپ تاشاتتى. كۆككە قاردىڭ. دەل شۇ چاغدا كۆز ئالدىڭدىن بىر لاچىن بىر قۇرغۇينى قوغلاپ ئۆتۈپ كېتىپ قالدى. بۇنى كۆرۈپ، قەلبىڭدىكى سۆيۈنۈش، شادلىق - ھاياجانلىرى بىردىنلا غايىپ بولدى. خۇددى لاچىن بىلەن قۇرغۇيدەك. چۈنكى، لاچىنىڭ ئالدىغا كىرىپ شەرمەندىلەرچە قىچىپ كېتىۋاتقان قۇرغۇي ساڭا ئۆزۈڭنىڭ تىخى «قۇرغۇي» ئىكەنلىكىڭنى سەمىگە سىلىپ قويغانىدى.

شۇنداق، سەن تىخى «قۇرغۇي» ئىدىڭ. شۇڭا، چىشلىرىڭنىڭ گۇچۇرلاپ كەتكەنلىكىنى، مۇشتلىرىڭنىڭ شۇنداق چىڭ تۈگۈلۈپ، بارماقلىرىڭنىڭ قاراسلاپ كەتكەنلىكىنى، چىھرىڭنىڭ قەھرلىك تۈس

ئىلىپ، يىنىڭدىكى «پەرىشتە»نى قۇرقۇتۇۋەتكەنلىكىنى تۇيماي قالدىڭ.

نېمە بولدى، سەمەندەر؟ دەپ سورىدى «پەرىشتە» ھەيرانلىق بىلەن. سەن ئىسىڭنى يىغىپ ئۇنىڭغا قارىدىڭ. قانداق؟چىرايىڭىز بىردەمدىلا تاتىرىپ كەتتىيا؟ مۇشتلىرىڭىز تۈگۈلۈپ، چىشلىرىڭىز گۇچۇرلاپ...

سەن مىيىققىدە كۈلۈپ قويدۇڭ.

ئۆزىڭىزگە ئۆزىڭىز گەپ قىلىپ... كىسىلىڭىز بارمۇ يا؟

ئادەمنى قورقۇتۇپ خۇددى!

بايا لاچىن قوغلاپ كىتىۋاتقان قۇرغۇينى كۆرۈپ، «قۇرغۇي» يادىمغا كىلىپ قالدى،- تومتاقلا قىلىپ.

نېمە؟ «كۆك بۆرە»گىپىنى قىلغان «قۇرغۇي»؟

سىنىڭ تومتاق گىپىڭدىن «پەرىشتە» قانداق ھەيران قالغان بولسا، سەنمۇ ئۇنىڭ سۆزىدىن شۇنداق ھەيران قالدىڭ -دە،ئۇنىڭ قوگۇر، ئەمما دىڭىزدەك چوڭقۇر، ئاھۇنىڭكىدەك ئويچان ۋە نۇرلۇق كۆزلىرىگە بىلىقتەك شۇڭغۇپ كىرىپ كىرىۋاتقاچ سورىدىڭ:

- «كۆك بۆرە»؟... سىز«كۆك بۆرە»نى بىلەمسىز؟

- ھەئە، بىلمەن،- دېدى ئۇ،- بىر كۈنى كىچىدە سۇلايمان ئىشاننىڭ ھويلىسىنى «گارا-گۇرۇڭ» ، «كالدۇر-كۇلدۇر» قاپلاپ كەتتى، ئارقىدىنلا نۇرۇللا ئاقساقالنىڭ: «ھەي سىلىمەك، لالەك، ئۆيگە مېھمان كەلدى، قوپۇش!»دىگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. بۇ چاغدا ئانام بىلەن ئىككىمىز ئەندىلا تەككىگە باش قويغانىدۇق. نائىلاج ئورنىمىزدىن تۇرۇپ، ھويلىغا چىقتۇق. ھويلا-سارايلار چىرىكلەر بىلەن توشۇپ كىتىپتۇ. كىچىچە ئۇخلىماي چىرىكلەرگە تاماق ئەتتۇق، گۆش پىشۇردۇق. قاچا-قۇمۇشلارنى يىغىشتۇرۇپ بولغۇچە تاڭ ئاتتى. تاڭ ئىتىپ بولغىچە يەنە تاماق ئەتتۇق. ئەتىكەن تامىقىمىزنىڭ يىرىمى ئىشىپ قالىدىغان

بولدى، دەپ تۇرسام، نەدىكىنى، بارمۇ، يوق بولۇپ كەتتى. «تـوۋا، بـۇ خەقنىڭ ئاشقازىنى ئىككىمۇ، نىمە؟» دەپ ھەيران قالدىم.

شـۇ كـۈنى چـىرىكلەر بـىر يىگىتنـى ھويلـىدىكى ئـۈجمىگە بـاغلاپ: « ‹كۆك بۆرە› دىگەن سەنمۇ؟ شىرىكىڭ كىم؟ تـاغ ئـوغرىلىرىنى قانـداق ئـاخىپىراتلا بـىلەن تەمىنلـىدىڭ؟» دەپ سـوراق قىلىشـقا باشـلىدى. ئـۇ ھىچنىمىنـى ئىقـرار قىلمـىدى، قورسـاقلىرى پىچـاق بـىلەن تىلىنـدى، كۆكسىگە قىپقىزىل قىزىتىلغان لاخشىگىر يىقىلدى، ئاخىر ئىككى قـۇلىقى چۈرتلا كېسىۋىتىلدى!

چىرىكلەر ئۇنى سىلەر سولانغان ھىلىقى ئەسـكى سـامانلىققا سـولاپ قويۇشتى. مەن يىرىم كىچە بولغانـدا، ئـۆگزىگە پەم بـىلەن چىقـتىم- دە، ئۇنىڭ ئىسمىنى بىلمىگەچكە:

- «كۆك بۆرە »، ھوي «كۆك بۆرە » !- دەپ پىچىرلىدىم.

ئۇ شۇ زامىتىلا جاۋاپ بىرىپ:

- سىز كىم؟- دەپ سورىدى.

- مەن مۇشۇ ھويلىنىڭ ئىگىسى سـۇلايمان ئىشـانىنىڭ ئىشلەمچىسـى، ئىسمىم «پەرىشتە».

- «پەرىشتە»؟

- ھەئە.

- «پەرىشتە» قۇربان بولغانغۇ؟

راسىت، «پەرىشـتە» بـىر ئـاي بـۇرۇن قۇربـان بولغانـدى. ئۇنـىڭ ئىسمى ھاشىخان بولۇپ، سامان قۇرساق بىر چىرىكنىڭ خوتۇنى ئىدى. ئۇ سـۇلايمان ئىشـانىنىڭ ھويلىسـىدا تۇرىۋاتقـان كـۈنلەردە ماڭـا ھىلىقـى چىرىكنـىڭ بـىر كىچـىدە ئـۆزىگە باشـقۇنچىلىق قىلغـانلىقىنى، كېـيىن مەجبۇرلاپ خوتۇنلىققا ئالغانلىقىنى... سۆزلەپ بەرگەنىدى. بىر كۈنى ئۇمۇ خـۇددى «كـۆك بـۆرە»گە ئوخشاشـلا سـوراق قىلىنـىپ، قىينـاپ ئۆلتۈرۈتىلدى. ئابدۇللاكامدىن نىمە ئىشلىقىنى سورىسام، ئۇ «پەرىشتە»

دىگەن ئىسىم بىلەن يېگىتلەرگە، سىلەرگە خەۋەر يەتكۈزۈپ بېرىپتىكەن.

مەنمۇ شۇ «پەرىشتە» نىڭ ئىزىنى باسماقچى بولۇپ، «كۆك بۆرە»گە ئىسىمىنى «پەرىشتە» دىگەنىدىم. شۇڭا «كۆك بۆرە» بۇنى ئاڭلاپ هەيران قالغانىدى.

مەن ئۇنىڭغا ئىككى زاغرا تاشلاپ بەردىم. ئۇمۇ پەرىشتىلەرچە شۇڭىلاپ تۇرۇپ سورىدى:

- «پەرىشتە»سىزگە ئىشەنسەم بولامدۇ؟
- ئىشىنىڭ «پەرىشتە» دىگەن ئىنسانلارغا يامانلىق قىلمايدۇ.
- قەسەم قىلىڭ.

مەن ئاللانىڭ نامى بىلەن قەسەن قىلدىم...

مەن ئاخىراتنى تۈگمەن ئىرىقى بويىدىكى هىلىقى پور تېرەكنىڭ كاۋىكىغا تىقىپ قويياتتىم. يېگىتلەر كىلىپ شۇ يەردىن ئەكىتەتتى. لىكىن، تۇنۇگۈن تېرەك كاۋىكىغا ئاخىرات تىقىپ قويۇش ئۈچۈن كىتىۋىتىپ كەينىمگە پايلاقچى چۈشلەنلىكىنى سىزىپ قالدىم. مىنى «قۇرغۇي» پاش قىلىپ قويغان ئوخشايدۇ، ئۇ مەندىن چاپسان چىقىپ قاپتۇ، مەن سەل كېچىكىپ قاپتىمەن. شۇڭا، مەن «قۇرغۇي» هەققىدىكى ئاخىراتنى تۆگە تاشنىڭ ئاستىغا تىقىپ قويدۇم. ئاخىرات چېگىلگەن قولياغلىقنىڭ بىر ئۇچىغا بىر دانە گىراناتنىڭ يىپىنى چېگىپ قويدۇم. سىز ئەتە كېچە تۈگمەن ئىرىقى بويىدا ماراپ يېتىپ يېگىتلەر كەلسە، ئاخىراتنىڭ تۆگە تاشنىڭ ئاستىدا ئىكەنلىكىنى دەپ قويۇڭ. ئەگەر... ناۋادا...بىرەر ئىش يۈز بېرىپ قالسا، ئىسكىزده چىڭ تۇتىۋىلىڭ، «قۇرغۇي»...

ئۇنىڭ گېپى ئۇزۇلۇپ قالدى. چۈنكى، سامانلىققا چىرىكلەر كىرىپ قالغانىدى. مەن جىممىده يىتىۋالدىم. چىرىكلەر ئۇنى يەنە سۆرەپ ئاچىقىپ كەتىشتى.

ئەمما، شۇنىڭدىن كېيىن يوقاپلا كەتتى، هىچبىر ئىزدىرىكى بولمىدى. كېيىن ئابدۇللاكامنىڭ تىڭ-تىڭلىشچە، ئۇ مەخپى ئۆلتۈرلۈپتۇ.

ئىسىت، ئۇ «قۇرغۇي»نىڭ كىملىكىنى دېيىشكە ئۇلگۈرمەيلا ئۆلۈپ كەتتى!

«پەرىشىتە» پەرىشىتىلەرچە بۇقۇلداپ يىغلىدى، خۇددى يۇرىكىگىدەك. كاككۇكلار، توموچۇقلار، سوپىسوپىياگلار...تىلىقىپ-تىلىقىپ يىغلىدى. گويا كى «پەرىشتە»دەك. ياشلىرىگلار زەپشان دەريا سىغا قوشۇلۇپ يىراق-يىراقلار ئۇزاپ كەتتى...

ئەمما تۆگە تاشنىڭ ئاستىدىن ئاخبارات چىقمىدىغۇ ؟

- چىقمىدى؟

«پەرىشتە» هەيران قالدى.

- هەئە، مەتسالى شۇ كۈنى كىچىدە بىرىپ تاپالماي كەلدى.

- ئەمىسە، پايلاقچىلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ كەتلەن ئوخشايدۇ.

- گىرانات نىمىشقا پارتىلىمىغاندۇ؟

- تاڭەي!... بەلكىم، ئۇلارمۇ ئىهتىيات قىلغاندۇ.

ئىككىلىگلار ئۇلۇغ كىچىك تىنىپ قويۇپ، قايغۇ-هەسرەت ئىلىكىدە ئورنۇگلاردىن تۇردۇگلار...

ۋاي ئىستەي، شۇ ئاخپارات قولىمىزغا چۈشكەن بولسا، «قۇرغۇي»نى هىلىغچە تۇتۇپ، پەي-قاناتلىرىنى يۇگداپ!...

شۇ كۈنى سىلەر دۈشمەنگە ئۆزىنى ئوگشۇنلىش پۇرسىتى بەرمەيلا ئاقتام، قوزىمال، ئىككىسۇ، سەيلە، ئايكۆللەرگە ئارقا - ئارقىدىن هۇجۇم قىلىپ، ئۇلارنى پوسكام ناهىيە بازىرىغا قاماپ قويدۇگلار.

پولك دوختۇرخانىسى خانلەگگەرگە كۆچۈرۈپ كىلىندى. لىكىن، دۈشمەن دۆڭ چاقار ئارقىلىق ئايلىنىپ كىلىپ، دوختۇرخانا تۇرۇشلۇق هويلىغا تۈيۇقسىز هۇجۇم قىلىپ، دوختۇر، دورا - دەرمەك ۋە ئۇسكۈنىلەرنى ئىلىپ قىچىشتى. سىلەر دەل ۋاقتىدا قوغلاپ، دۆگچاقاردا ئىككى سائەتلىك قاتتىق جەڭ قىلىپ، دوختۇرلارنى قۇتقۇزىۋالغان بولساگلارمۇ، بىراق روتا كوماندىرىگلارنى دوختۇر ئابدۇكىرىم ئىتىۋىتىپ

قىچىپ كەتتى.

ئابدۇكېرىمنىڭ قىچىشى بىلەن سىنىڭ «قۇرغۇي» ئىكەنلىكىڭ توغرىسىدىكى تالاش-تارتىشلار شىپپىدە بىسىقىپ قالدى.

32

شۇنىڭدىن كېيىن غەلبە سىلەرگە قۇچاق ئېچىۋەردى: 1-ئاينىڭ 29-كۈنى دۇشمەن سىلەرنى قاغىلىقتىن قوشراپقا قانداق سۇر-توقاي قىلىپ ئەكىلىپ قويغان بولسا، سىلەرمۇ دۇشمەننى شۇنداق سۇر-توقاي قىلىپ، يەكەن بىلەن قاغىلىققا (بازار ئېچىگە)قاماپلا قويغانىدىڭلار. دەل مۇشۇ پەيىتلەردە ئابدۇكېرىمنىڭ قەشقەر ساقچى ئىدارىسىنىڭ ئاراڭلارغا سۇقۇندۇرۇپ كىرگۈزگەن ئىشپىيونى ئىكەنلىكى ئېنىقلىنىۋىدى، سىنىڭ «قۇرغۇي »ئەمەسلىكىڭ رەسمى ئېتىراپ قىلىندى، گەرچە تولۇق ئىسپات بولمىسىمۇ؛ سەن يەڭگىللەپلا قالدىڭ، خۇددى پەرىشتە قانىتىدەك، گەرچە مەرسالى «قۇرغۇي ئەمەسلىكىگە ئىشەنمىگەن بولسىمۇ.

ئەپسۇسكى، سىنىڭ «قۇرغۇي» ئەمەسلىكىڭ پۈتۈن جەڭچىلەر ئوتتۇرىسىدا جاكارلىنىش پەيتىدە- ئۇيغۇر ئون بەشىنچى پولكى قاغىلىققا، قىرغىز پولكى، تاجىك پولكى ۋە ھەسەن ھاجىم پولكى يەكەنگە ھۇجۇم قىلىش ئۈچۈن، جىددى تەييارلىق قىلىۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە سىلەر زەرەپشان دەريا‌سى بويىغا تۇيۇقسىز يېغىلدىڭلار. بارلىق پولكتىكى ھەممە جەڭچى، ئوفىسىرلار تولۇق يىغىلغانىدى. كۆز يەتكۈسىز ياپيېشىل چىملىق ئادەم دېڭىزىغا ئايلانغان، يېڭى ھايات تەشنەلىقىدا قىزىغان قانلار تومۇرلاردا ئۆركەشلەپ ئاقاتتى، خۇددى زەرەپشان دەريا‌سىدەك. كۆكتە بايراقلار لەپىلدەيتتى، گويا‌كى تاشئاخۇننىڭ يۈرۈكىدىكى بايرىقىدەك. ئالغا تەلپۈنۈپ تۇرغان يۈرۈكلەرنىڭ دۈك - دۈكلىرى چاپچىپ تۇرغان ئاتلارنىڭ كىشنەشلىرى قوشۇلۇپ، زەرەپشان ۋادىسىدا

مىسلى كۆرۈلمىگەن ئاجايىپ جۇشقۇن، ئاجايىپ پەخرلىك، ئاجايىپ كەيپىيات ھاسىل قىلغانىدى.

مىنىڭ «قۇرغۇي» ئەمەسلىكىم مۇشۇ كاتتا يىغىلىشتا جاكارلىنىدىغان بولدى - دە!

نىمەدىگەن ئۇلۇغ ئىش - ھە!

خىياللىرىڭنى يىگىتلەرنىڭ غۇلغۇلا - مۇلاھىزىلىرى بۇزۇۋەتتى،

پاراتتىن ئۆتىدىكەنمىز، - دىدى ئاراڭلاردىن بىرى.

پارات؟ نىمە پارات ئۇ؟

بىلمەيتتىڭ

قىنى، جەڭچىلىرىڭىزگە كومانىدا بىرىڭ، - دىدى سەن كۆرۈپمۇ باقمىغان يۇقىرى دەرىجىلىك بىر ئۆزبېك ئوفىتسىر روتا كوماندىرىڭلارغا.

دىققەت! سىلەر جەڭگىۋار ھالەتتە تۇرىدۇڭلار. قىنى، سىزمۇ سەپكە كىرىڭ،- دىدى ھىلىقى ئوفىتسىر. كوماندىرىڭلار سەپكە كىردى. ھىلىقى ئوفىتسىر كومانىدا بەردى. تەرەپ-تەرەپتە مۇشۇنداق كومانىدا بىرىلىۋاتاتتى.

قۇرالنى قوي!

ھەممىڭلار قۇراللىرىڭلارنى يەرگە رەتلىك قويدۇڭلار.

سىزمۇ قويۇڭ!

روتا كوماندىرىڭلار قويمىغانىكەن، ئۇمۇ قويدى.

ئارقىغا بۇرۇل!

بۇرۇلدۇڭلار.

قەدەملەپ مارش!

ماڭدىڭلار؛ ناھايىتى ئۇزاق ماڭدىڭلار؛ ھەتتا بىر ئۆمۈر ماڭدىڭلار. بىر چاغ بولغانىدا، ئاندىن توختاش بۇيرۇقى بىرىلدى، توختىدىڭلار. ئويلىدىڭ: ئەجەپ ئۇزاق مىڭىپ كەتتۇق، كۇھىقاپقا كىتىپ قالدۇقمۇ، نىمە؟

سەن ئۆزۈڭنى خۇددى كۇھىقاپقا كىرىپ قالغاندەك ھىس قىلىپ قالغانسەن. چۈنكى، قۇرالنىڭ كەينىگىدە قالغانىدى.

قۇرالدىن ئايرىلىپ قالسام قانداق بولىدۇ؟ قۇرالدىن ئايرىلىپ قالغاندىن جاندىن ئايرىلىپ قالغان ياخشى ئەمەسمۇ؟ قۇرالدىن ئايرىلىپ قىلىش - ھەممىدىن ئايرىلىپ قىلىش دېگەن گەپ! شۇلارنى ئويلاپ يۈرۈكۈڭ چىممىدە قىلىپ كەتتى. شۇڭا، ئارقاڭغا قاراشقا شۇنچە تەقەززا بولۇپ كەتتىڭ. بىراق، كومانىدا بىرىلمىدى. كومانىدىنى كۈتتۈڭ؛ كومانىدىنى زارىقىپ كۈتتۈڭ. يەنىلا بىرىلمىدى، ھەيران قالدىڭ: «نىمىشقا؟»

بىلمەيتتىڭ.

كومانىدىنى بىرسائەت كۈتتۈڭلار...

بىر ئۆمۈر، ھەتتا بىر زامان كۈتتۈڭلار...

بىراق يەنىلا بىرىلمىدى. يۈرۈكىڭ سەۋەپسىزلا تەشۋىشلىك سوقۇپ كەتتى. يۈرۈكىڭ قۇلقىڭغا تەشۋىشلىك پىچىرلاپ كەتتى. ئەمما، نىمە دەپ پىچىرلىغانلىقىنى ئۇقالمىدىڭ. نىمىشقا يۈرۈكىڭ تەشۋىشلىك سوقۇپ، تەشۋىشلىك پىچىرلاپ كىتىدۇ؟

بىلمەيتتىڭ.

بىلگۈڭ كىلىپ ھەربىي ئۇستابقا تۇنجى قىتىم خىلاپلىق قىلىپ، ئارقاڭغا ئۆرۈلىدۇڭ. ئۆرۈلىدۇڭيۇ، بايىاتىن بىرى تەشۋىشلىك سوقۇپ تەشۋىشلىك پىچىرلاپ تۇرغان يۈرۈكىڭ قارتتىدە قىلىپ، پارە-پارە بولۇپ كەتتى ئۇستىخانلىرىڭ قاراسلاپ سۇنۇپ، نىرۋىلىرىڭ ئوتلۇق ھۇجەيرىلىرىگە گۈپپىدە يىقىلىپ، مۇزدەك قىتتىپ قالدى. چۈنكى، ناھايىتى يۇز قەدەمچە يىراقلىقتا قالغان قۇراللىرىڭلار، ئەدىياللارغا ئورىلىپ، ئات، قىچىر، تۆگىلەرگە ئارتىلىپ بولغانىدى. سەن بىقىنىڭدىكى يىگىتنى ۋىژىلداپ تۇرغان يۈرۈكىڭ بىلەن نوقۇدۇڭ. شۇنىڭ بىلەن بىر - بىرىنى نوقۇش باشلىنىپ ھەممىگىلار كومانىدىسىزلا

ئارقىلارغا بۇرۇلۇپ بولدۇڭلار.

-ۋاي قۇراللىرىمىزنى يىغىۋاپتىغۇ؟

-نىمە گەپ بۇ!

-مايلاپ، بۇزۇلغان يەرلىرىنى ئوڭلاپ بىرەمتىكىيا؟

-بۇنى بىلگەن بولسام، پاينىكىگە ئىتتىمنى ئويۇپ قويىدىكەنمەن !

-ھەر نىمە بولسا، مەن ئىسمىمنى پاينىكىگە ئويۇپ قويۇپتىكەنمەن.

ئەستاخ...مىلىتىقىم ئازغاش بولۇپ كىتەرمۇ ئەمدى؟ ئەجەپ نوچى مىلتىقتى!

- مېنىڭمۇ شۇ، دەل جايىغا تېگىتتى كاساپەت، ۋاي ئىسىت!

- سەمەندەر، سەن قانداق قىلغان؟

- مەنغۇ ئىسمىمنى ئويۇپ قويغان، لېكىن....

كوماندا بېرىلدى، يىغىلدىڭلار، يىغىن ئېچىلدى، يىغىندا سىلەرنىڭ ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلابىغا قوشقان تۆھپىڭلار دەبدەبىلىك سۆزلەر بىلەن ماختالدى، قەھرىمانە كۈرەش روھىڭلار مەدھىيىلەندى، خەلق نامىدىن سىلەرگە چوڭقۇر رەھمەت-تەشەككۈرلەر ئېيتىلدى.

سىلەر بۇنى ئاڭلاپ ئۆز-ئۆزۈڭلاردىن غۇرۇرلاندىڭلار، پەخىرلەندىڭلار. كۆزۈڭلارغا ئىسسىق ياش كىلىپ، روھىڭلار زەرەپسان دەريا سىدەك ئۇرغۇپ تېشىپ، زەرەپشان ۋادىسىنى لەرزىگە سالدىڭلار؛

-ھۇررا!....ھۇررا!....ھۇررا!...

ئەمما، ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلابىي ھۆكۈمىتى بىلەن گومىنداڭ ھۆكۈمىتى ئوتتۇرىسىدا ‹ئون بىر مادىدىلىق تىنچلىق بىتىمى› ئىمزالانغانلىقى، بىرلەشمە ھۆكۈمەت تەسىس قىلىنىپ.... ئۇرۇش ئاخىرلىشىپ، شىنجاڭدا تىنچلىق ئورنىتىلغانلىقى.... تەنتەنە بىلەن جاكارلىنىۋىدى، ھەممىڭلار لاسسىدە بولۇپ قالدىڭلار. ئۇرغۇپ تۇرغان قىران روھىڭلار ۋۇجۇدۇڭلاردىن كۆككە قاڭقىپ چىقىپ، خۇددى ئوق تەگكەن كەپتەردەك يەرگە پوك-پوك تۆكۈلۈپ، سىلەر قۇرۇق ئۇستىخانغا ئايلىنىپ قالدىڭلار.

- بۇ يىلانلىق قۇيرۇقىنى كېسىپ، بېشىنى ساق قويغان بىلەن ئوخشاش ئەمەسمۇ؟ بىر ئىش قىلساق، ھەمىشەم شۇنداق چالا قىلىدىكەنمىز خۇددى!

تىنچلىق ئورنىتىلىپتۇمىش تېخى! قاراپ تۇرۇڭلار، گومىنداڭ بار يەردە تىنچلىق بولمايدۇ!

بىزنىڭ قورالىمىزنى يىغۋالغان بىلەن، گومىنداڭچىلارنىڭ قورالىنى كىم يىغۋالىدىكەن قېنى؟

ئىسىت، بېھۇدە تۆكۈلگەن قانلار!

بۇنداق ئىنقىلابنىڭ ئانىسىنى خۇددى!...

يىگىتلەر مۇشۇنداق غۇدۇراشقىنىچە بىر-بىرى بىلەن قۇچاقلىشىپ خوشلىشىپ، تەرەپ-تەرەپكە پۇرىدە توزۇپ كېتىشتى، خۇددى بورانىدا قالغان توزغاقتەك.

سەنمۇ سەپداشلىرىڭ بىلەن خوشلىشىپ بولۇپ، ئۆزۈڭنى چىملىققا دۇم تاشلاپ، ئەلەم بىلەن يىغلىدىڭ؛ پىغان بىلەن يىغلىدىڭ؛ ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ ھەسرەت بىلەن يىغلىدىڭ!

چۈنكى، سەن تېخى ئەدھەمچە روھ بىلەن ئۆز-ئۆزۈڭدىن قىساس ئېلىپ بولالمىغانىدىڭ؛ سەن تېخى تاشئاخۇنچە روھ بىلەن داداڭنىڭ، ئىسكەندەرنىڭ، تاشئاخۇننىڭ، ئەدھەمنىڭ، ھېلىقى ئۇچ نەپەر سازەندىنىڭ، يىگىنچىنىڭ، ئۇستازىڭ راشىدىن مۇپتى ھاجىمنىڭ، ئەل-يۇرتنىڭ قىساسىنى ئېلىپ بولالمىغانىدىڭ؛

سەن تېخى مەتسالى بىلەن زۇمرەتچە روھ بىلەن «قۇرغۇي» نى تۇتۇپ، پەي-قاناتلىرىنى يۇڭداپ، يارلىقتا قۇربان بولغان يۈزنەچچە جەڭچىنىڭ، ھېكمىئاخۇن تېۋىپنىڭ، «كۆك بۆرە» نىڭ قىساسىنى ئېلىپ بولالمىغانىدىڭ؛ سەن تېخى سەمەندەرچە روھ بىلەن ئۆزۈڭنىڭ «قۇرغۇي» ئەمەسلىكىنى، تاغاڭنىڭ «ساتقۇن»، «غالچا» ئەمەسلىكىنى تولۇق ئىسپاتلاپ، ئۇنى مۇشۇنداق كاتتا بىر يىغلىشتا

جاكارلىتىپ بولالمىغانىدىك؛ سەن تېخى ئۆزۈڭنىڭ دەرد-ئەلەملىرىڭنى تەڭرىگە ھەر ھالدا يەتكۈزەلىگىنىڭ بىلەن، ئەلنىڭ دەرد-ئەلەملىرىنى يەتكۈزۈپ بولالمىغانىدىك؛ ئەڭ مۇھىمى، سەن-سىلەرنى تېخى ئوغۇزخانچە روھ بىلەن كۆرەش قىلىپ، رەقىبىڭلارنى تەلتۈكۈس يوقىتىپ، گۈزەل، ھۆر دۇنيا بەرپا قىلىپ، مۇشۇ مەقسەتتە جان بەرگەن ئىنقىلابىي قۇربانلارنىڭ بۇيۇك روھىنى خۇش قىلىپ بولالمىغانىدىڭلار!

شۇڭا، ھىلالىددىننىڭ ناخشىسى قەلبىڭدە تېخىچە ئەكىش سادا قايتۇرۇپ تۇراتتى؛

تەڭرىگە يازغان خېتىم تەگكەنمىدۇ؟

دەردلىرىم دىل تارىنى چەككەنمىدۇ؟

ئاھ خۇدا، بۇ نېمە ئۇچۇن؟ زادى نېمە ئۇچۇن؟ نېمە ئۇچۇن بىز، بىزلا دەرد-ئەلەملىرىمىزنى ساڭا يەتكۈزەلمەيمىز؟ نېمە ئۇچۇن سېنى بىزلا تەسىرلەندۈرەلمەيمىز؟

ئېيىتقىنە ئۇلۇغ تەڭرىم، دۇنيادا ئازادلىققا ئېرىشمىگەن پەقەتلا بىزلا قالدۇق، باشقىلارغا ئازادلىق ئاتا قىلىپ بولدۇڭ. بۇ زادى نېمە ئۇچۇن؟ بىز سىنى قاچان، قانداق رەنجىتىپ قويغانىدۇق؟

«تەقدىر؟ تەقدىر دېگەن نېمە؟»

بىلمەيتتىڭ.

ئەگەر بىلگەن بولساڭ، قەلبىڭدىن توساتتىنلا كۆتۈرۈلۈپ قالغان «تەقدىر دېگەن نېمە؟» دېگەن سۇئالغا ئىنجىقلاپ تۇرماي، چوقۇم؛ «تەقدىر دېگەن-ئادەم!» دەپ جاۋاپ بەرگەن بولاتتىڭ؛ تەڭرىدىن ئاغرىنىپ، ھەسرەت بىلەن بۇقۇلداپ يىغلاشنىڭ ئورنىغا سېنى-سىلەرنى مۇشۇنداق تەقدىرگە دۇچار قىلغان ۋە قىلىۋاتقان ئادەملەردىن ئاغرىنغان، شۇ ئادەملەر بىلەن كۆرەش قىلىش ئۇچۇن، ئوغۇزخاننى نۇرانە مەنزىلگە باشلاپ چىققان كۆك بۆرىنىڭ ۋۇجۇدىدىن تامغان ياۋايىلەرچە روھىڭنى چوڭقۇر ئۇمىد بىلەن مەھكەم قۇچاقلاپ قالغان بولاتتىڭ، خۇددى

ۋىجدانىڭنى قوچاقلاپ قالغاندەك!

ئورنۇڭدىن تۇردۇڭ، قۇياش يەنىلا غەمسىز ھىڭگىيىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ بايىاتىنقى گۈزەل لاتاپىتىدىن قىلچىمۇ ئەسەر قالمىغانىدى. ئۇ شۇنچىلىك سەت، شۇنچىلىك خۇنۇك!

زەرەپشان قۇشلىرى-تورۇلغا، تۇمۇچۇق، سوپىسوپىياك، كاككۇكلار... سېنى ھەسرەتلىك كۈيلىرى بىلەن ئۇزىتىپ قويماق بولۇۋاتاتتى.

زەرەپشان ۋادىسى بىردەمدىلا چۆلدەرەپ قالغانىدى، خۇددى مۇناپىقنىڭ كۆڭلىدەك. كۆكۈلگە يارىشا، ھۇررا سادالىرىنى ياڭرىتىپ ئاتاكىغا ئۆتكەندە كۆتۈرۈپ ماڭىدىغان بايرىقىڭلارنىڭ بىرى بولسىمۇ لەپىلدەپ تۇرغان بولسا كاشكى!

ئەمما، يۈرىكىڭدە تاشئاخۇن ئۆز قولى بىلەن قادىغان بايراق لەپىلدەپ تۇراتتى. سەن پولك كوماندىرى تۇردىقاربي بەگنى ناھايىتى تەستە تاپتىڭ، ئۇنى كۆرۈپ بولغۇچە يەنە ئىچ-ئىچىڭدىن يىغا قاينىاپ چىقتى. ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۆزۈڭنى تۇتالمىدىڭ.

-نېمە بولدى؟نېمىگە يىغلايسەن؟

.....-

سەن گەپ قىلمىدىڭ. چۈنكى، نېمە دېيىشىڭنى ئۇقالماي قالغانىدىڭ.

-قورالدىن ئايرىلىپ قالغانغا؟

....-

جاۋاپ بىرىشىڭنى ئورنىغا بېشىڭنى كۆتۈردۈڭ. ئەمما، پولكوۋنىڭنىڭ سۇئالىغا كۆزۈڭ، ھەسرەتلىك كۆز ياشلىرىڭ «ھەئە» دەپ جاۋاب بەردى.

-قورالدىن ئايرىلىپ قېلىش شۇنچىلىك قوقۇنچلۇقما؟-دەپ سورىدى پولكوۋنىك تۇردىقاربي بەگ،- مەن ساڭا دەپ قويماي، يىگىت. ئېسىڭدە چىڭ تۇت، ئەڭ قورقۇنچلۇقى قورالدىن ئايرىلىپ قېلىش، غايە-ئېتىقادنىڭ ئۆزى-قورال، ئەمما قورال-ئېتىقاد ئەمەس!

ئۇنىڭ سۆزلىرىگە ئىچ-ئىچىدىن قايىل بولۇپ، ئۇنىڭغا ھۆرمەت بىلەن قارىدىك.

قەددىڭنى رۇسلا، مەردانە ياشا!

يىغاڭنى توختىتىپ، جەڭگىۋار ھالەتتە تۇردۇڭ.

مېنى ئىزدەپ ناھايىتى ئوبدان قىپسەن،- دېدى پولكوۋنىك نەرسە-كېرەكلىرىنى جىددىي يىغىشتۇرۇۋېتىپ،-زۇمرەت «قۇرغۇي» نىڭ كىملىكىنى ئېنىقلاپتۇ....

سەن پولكوۋنىكنىڭ سۆزىنى چەكسىز ھاياجان ئىلكىدە بولدۇڭ؛

-ئابدۇكېرىمىمكەن؟

-ياق، ئۇ ئەمەسكەن. زۇمرەتنىڭ دېيىشىچە، ئابدۇكېرىم «قۇرغۇي» نىڭ شېرىكى ئوخشايدۇ. زۇمرەت «قۇرغۇي» نىڭ كىملىكىنى «دەي» دەپ بولغۇچە ئىشخانىغا ھاشىم خۇيجاڭلار كىرىپ قېلىپ، دوكلاتىنى ئاڭلىيالمىدىم. ئۇ چاچقۇمغا كەتكەن، ھەپتە بولدى، قايتىپ كەلمىدى، بۈگۈن-ئەتە كېلىپ قالار. ئۇ كەلسە، ئۇنىڭدىن «قۇرغۇي» نىڭ كىملىكىنى سورىۋېلىپ، ئۇنى («قۇرغۇي» نى) مەخپىي ھەلدە جەھەننەمگە يوللاپ، ئىنقىلابىي قۇربانلارنىڭ قىساسىنى ئال! بۇ-بۇيرۇق، ساڭا بىرىلگەن ئاخىرقى بۇيرۇق!

پولكوۋنىكنىڭ سۆزلىرىنى، ئاخىرقى بۇيرۇقىنى ئاڭلاپ، تومۇر-تومۇرلىرىڭدا بىرخىل كۈچلۈك ھاياجان مەۋج ئۇردى؛ پولكوۋنىكتىن ئاخىرقى بۇيرۇق تاپشۇرۇۋېلىپ، ۋۇجۇدۇڭ قايتىدىن ھاياتىي كۈچكە تولۇپ، قانلىرىڭ كۆۋرەپ ئاقتى، خۇددى زەرەپشان دەريا-سىدەك. چۈنكى، ساڭا ئۆزۈڭنىڭ «قۇرغۇي» ئەمەسلىكىنى ئىسپاتلاش پۇرسىتى ئاخىرى يېتىپ كەلگەنىدى، گەرچە كېچىكىپ بولسىمۇ. شۇڭا، ئىككى پۇتۇڭنى تاقىقىدە جۈپلەپ چاس بېرىپ:

-بۇيرۇقنى قەتئىي ئورۇندايمەن، پولكوۋنىك!- دېدىڭ جەڭگىۋار تەلەپپۇزدا.

-ياخشى!

ئاقپىشماق چېھرىدە چوڭقۇر رازىمەنلىك ئەكس ئەتكە پولكوۋنىك سېنى مەھكەم قۇچاقلاپ، خەيرلىك تىلەكلىرى بىلەن ئۇزىتىپ قويدى.

سەن خۇددى قۇش پېيىدەك يەڭگىل قەدەملەر بىلەن ياپيېشىل چىملىقتا تاقلاپ-تاقلاپ يۈگۈردۈڭ، خۇددى كېيىكتەك. چۈنكى، سېنىڭ «قۇرغۇي» ئەمەسلىكىڭ ئىسپاتلىنىپ، روھىي بېسىم، روھىي ھاقارەتتىن قۇتۇلۇش ئالدىدا تۇراتتىڭ. شۇڭا، سەن يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ بار ئاۋازىڭ بىلەن ۋارقىرىدىڭ:

«مەن ‹قۇرغـــــۇي› ئەمەس!... مەن ‹قۇرغـــــۇي› ئەمەس!...»

جاكارىڭنى ئاڭلايدىغان بىرمۇ ئادەم يوق ئىدى.

زۇمرەت ئىتتىكرەك كەلسە، يۈرتداشلىرىمنىڭ ئالدىدا مېنىڭ «قۇرغۇي» ئەمەسلىكىمنى ئىتتىكرەك ئىسپاتلىسا، ئەل-جامائەت ئالدىدا يۈزۈم ئىتتىكرەك يورۇق بولسا، نېمىدېگەن ئۇلۇغ ئىش بولاتتى-ھە!

«مەتسالى، مەن ‹قۇرغۇي› ئەمەس!»

سەن زۇمرەتتىنمۇ بەكرەك مەتسالى بىلەن ئۇچرىشىشقا شۇنچىلىك تەقەززا بولۇپ كەتتىڭ. چۈنكى، مەتسالى ئۆزىنىڭ گۇمانلىق كۆز قاراشلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، سېنىڭ «قۇرغۇي» ئىكەنلىكىڭدە ئەڭ چىڭ تۇرۇۋالغان جانجىگەر دوستلىرىڭنىڭ بىرى ئىدى. شۇڭا، سەن مەتسالىنىڭ ئالدىدا يەرگە قاراپ قېلىشتى، مۇشۇ سەۋەبتىن سادىق بىر دوستۇڭدىن ئايرىلىپ قېلىشنى خالمايتتىڭ.

ئەپسۇسكى، زۇمرەتنى كاچۇڭدا ئۇچ كۈن، كۈيباغدا «پەرىشتە» بىلەن ئىككى كۈن ساقلىدىڭ، كەلمىدى. ئاخىر: «چوپانغا كېتىپ بولغان ئوخشايدۇ» دەپ ئويلاپ، بەشىنچى كۈنى «پەرىشتە» نى ئېلىپ چوپانغا كەلدىڭ. ئۆيگە كىرىپ بولغۇچە ئاناڭ سېنى باغرىغا بېسىپ تۇرۇپ قاغىلىق بازىرىغا قېچىپ كىرىۋالغان يۈسۈپ بەگنىڭ قاغىلىقتىن ئا لىيەنجاڭ ئىسىملىك بىر ئوفىتسېرنىڭ باشچىلىقىدا يۈز نەچچە چېرىكنى

باشلاپ كېلىپ، ئىنقىلابقا قاتناشقان يىگىتلەرنى تۇتقۇن قىلىشقا باشلىغانلىقىنى، شۇڭا ئۇلارنىڭ تەڭدىن تولىسىنىڭ قېچىپ كەتكەنلىكىنى، قايسىبىر تۇل خوتۇننى «مېنىڭ بىر پاقلىنىمنى ئۆلتۈرۈپ يېۋاپسەن» دەپ چېچىدىن ئۇجمىگە ئېسىپ قويغانلىقىنى، شۇنىڭ بىلەن يۈسۈپ بەگنىڭ بىرەر باقىسىنى، بىرەر-يېرىم تال ياغاچ-تېسىنى.... ئېلىپ سالغان كىشىلەر ئېلىۋالغان تەرسىلىرىنى بىر-بىرلەپ ئەكېلىپ بەرگەنلىكىنى، چوپان ئازاد بولغان بەش-ئالتە ئاينىڭياقى چوپانغا بەگ بولۇپ تۇرغان سىدىق بەگنى «سەن تاغ ئوغرىلىرىغا يالاقچىلىق قىلدىڭ، ئىنانە توپلاپ، ئۇلارغا ياردەم قىلدىڭ، مال-مۈلۈكلىرىمنى تاغ ئوغرىلىرىغا ئۇلەشتۇرۇپ بەردىڭ...» دەپ تىرىك تۇرغۇزۇپ كۆزىنى ئويۇپ، پۇت-قوللىرىنىڭ پېيىنى كېسىپ تاشلىۋەتكەچكە، جېنىنىڭ ئۇچ كۈنىدە چىققانلىقىنى....سۆزلەپ بەردى-دە:

-بالام، سەنمۇ تېز قاچ...سېنى ئاللاغا تاپشۇردۇم!-دەپ چوڭقۇر ئانىلىق مېھرى بىلەن يېنىش-يېنىشلاپ سۆيۈپ «خوش!» دېدى. «پەرىشتە» مۇ سېنى ھەسرەتلىك ئۆكسۈشلىرى ئارقىلىق ئۇزىتىپ قويدى....

سەن شۇ قاچقانچە قاراچۆل يايلىقىغا بېرىپ، مالچىلارنىڭ ئارىسىدا بىر-ئىككى ئاينى ئۆتكۈزدۇڭ. يۇرتتىن ئالەم-جاھانىنىڭ بىر ئاز تىنچىغانلىقى توغرىسىدا خەۋەر كەلدى. قايتىپ كېلىپ، سېنى زارىقىپ كۈتۈپ تۇرغان «پەرىشتە» بىلەن توي قىلدىڭ.

قۇلىقىڭدا پولكوۋنىك تۇردىقاربي بەگنىڭ ئاخىرقى بۇيرۇقى جاراڭلايتتى. شۇڭا، سەن زۇمرەتنىڭ ئىز-دېرىكىنى قىلدىڭ. ئەمما، ئۇنىڭ خەۋىرىنى ئالالمىدىڭ، ھەرقانچە قىلىپمۇ ھايات ياكى ھايات ئەمەسلىكىنى، ھايات بولسا، ئۇ زادى نەدە؟ ھايات بولمىسا، قەيەردە قانداق ئۆلۈپ كەتتى؟ زادىلا ئۇقالمىدىڭ. ئابدۇكېرىمنىڭ جەستى تۈمەن دەريا سىي بويىدىن كۆكسىگە پىچاق سانجىلغان ھالدا تېپىلغانلىقى

توغرىسىدا ئۇچۇرغا ئىگە بولدۇڭ. شۇنىڭ بىلەن يەنىلا «قۇرغۇي» بولۇپ قېلىۋەردىڭ. چۈنكى، سەن پولكوۋنىك تۇردىقاربي بەگنىڭ زۇمرەتتىن ئاڭلىۋالغان سۆزلىرى بىلەنلا ئۆزۈڭنىڭ «قۇرغۇي» ئەمەسلىكىنى ئىسپاتلىيالمايتتىڭ. يازما ياكى ئاغزاكى ئىسپاتقا، ئەڭ موھىمى تىرىك شاھىتقا ئىگە بولۇش ئۈچۈن، چوقۇم زۇمرەتنى تاپماي بولمايتتى. بىراق، ئۇمىدسىزلەنمىدىڭ.

« ‹قۇرغۇي› نى چوقۇم تۇتىمەن! تۇتۇپ، پولكوۋنىكنىڭ ئاخىرقى بۇيرۇقىنى چوقۇم ئورۇنداپ، ئىنقىلابىي قۇربانلارنىڭ قىساسىنى ئېلىپ، روھىنى خۇش قىلىمەن!»

ئاخىرقى بۇيرۇق قۇلاق تۈۋىگە جاراڭلايتتى. يۈرىكىگە تاشئاخۇننىڭ ئۆز قولى بىلەن قادىغان بايرىقى لەپىلدەيتتى. خىيال بۇركۈتلىرىڭ «قۇرغۇي» نىلا شىكار قىلاتتى.

ئەمما، «پەرىشتە»گىنىڭ تۇغۇت كۈنلىرى يېقىنلىشىپ قالغان ياز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە سەن تۇيۇقسىزلا تۇتقۇن قىلىندىڭ. لېكىن، بىر دوستۇڭ بىلەن سىلەرنى يالاپ ماڭغان چېرىكنى بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىپ، قېچىپ كەتتىڭلار. سىلەر قاچار-قاچار جەنۇب تەرىپى تاشقۇرغان بىلەن، غەرب تەرىپى كەشمىر ۋە ئافغانىستان بىلەن، شەرق تەرىپى گۇما ناھىيىسى بىلەن چېگرىلىنىدىغان بەشكەنتتاغقا يېتىپ كەلدىڭلار. چۆپ، پاخپۇ، بولۇڭ، بولۇڭ، قۇلانئالغۇدىن ئىبارەت بەش كەنتتىن تەركىب تاپقان بۇ تاغلىق يېزىدىكى ئىنقىلابىي سەبداشلىرىڭلار ۋە ئاق كۆڭۈل تاغلىقلار سىلەرنى ئىللىق باغرىغا باستى.

بەشكەنتتاغنىڭ تېرىلغۇ تۇپرىقى ئاز بولغاچقا، بۇ يەردىن چىققان ئاشلىق چارۋىچىلارنىڭ تۇرمۇشىنى قامداشقا يەتمەيتتى. شۇڭا، قاغىلىق بازىرىدىن ئاشلىق يۆتكەشكە توغرا كېلەتتى. چېرىكلەر كۆكيار يىزىسىنىڭ ئاقمەسچىت كەنتىدە چازا قۇرۇپ، يولنى قاتتىق قامال قىلىۋالغاچقا، بەشكەنتتاغدىكى چارۋىچىلار ساتىدىغان مال-چارۋىلىرىنى، يۇڭ-تېرە،

سېرىقماي، قۇرت قاتارلىق يەرلىك مەھسۇلاتلىرىنى يا قاغلىق بازىرىغا ئەكىرەلمەي، يا بازاردىن ئاش-ياغ سېتىۋېلىپ بەشكەنتتاغقا ئاچقالماي، تۇرمۇشتا ئىنتايىن قىينىلىپ، كىچىك بالىلار، كېسەلمەن قېرى-چاللار ئاچ-زارلىقتىن بىر-بىرلەپ قىرىلىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە گومىنداڭچىلار ئۆچ ئېلىشنى تېخىمۇ كۈچەيتىپ، باج-سېلىقنى ھەسسىلەپ ئاشۇرۇپ، بۇلاڭ-تالاڭنى كۆپەيتىۋەتكەنىدى. دەسلەپكى قەدەمدە ھەسەن بەگ قاتارلىق قىرىق نەچچە ئىنقىلابچى تۇتقۇن قىلىنغانىدى.

ئاخىر بەشكەنتتاغ خەلقى ئەمەس، گومىنداڭنىڭ ۋەھشىي چېرىكلىرى سېنى بەشكەنتتاغ باغرىدىن سقىپ چىقاردى.

سەن ئۈچ قىزى بىلەن ئىنقىلابقا قاتناشقان ھاپىز بەگ ئىسمىلىك بىر قىرغىز ئادەم بىلەن كەشمىرگە قاراپ قاچتىڭلار. ئەمما، چېرىكلەر قوغلاپ كېلىپ، ھاپىز بەگنىڭ ئۈچ قىزىنى تۇتۇۋالدى. ھاپىز بەگ قىزلىرىغا تارتىشىپ كەينىگە يېنىپ كەتتى. سەن يەنە ئالتە ھەمراھىڭ بىلەن كەشمىرگە قاراپ مېڭىۋەردىڭ. پۇتۇڭ تولىمۇ ئېغىر ئىدى. ھايات تەشنالىقى سېنى ئالدىڭغا ئىتتىرەتتى؛ پولكوۋنىك تۇردىقارىي بەگنىڭ ئاخىرقى بۇيرۇقى قۇلاق تۈۋىڭدا جاراڭلاپ، سىنى كەينىڭگە تارتاتتى؛ تاشئاخۇننىڭ ئۆز قولى بىلەن قادىغان بايرىقى يۇرىكىڭدە لەپىلدەپ، ساڭا:«كەينىڭگە يان»دەپ بۇيرۇق بېرىپ تۇراتتى؛ تاغلاردىكى «كۆك بۆرە» لەر ھوۋلاپ، سېنى ئۆز توپىغا چىللايتتى.

ئەمما، سەن بۇلارغا پەرۋا قىلماي مېڭىۋېرەتتىڭ.

«بىتىم»دىن كېيىن مەن جاھانىنىڭ بۇنداق بولۇپ كېتىشىنى ئويلىمىغان.....

سەن مۇشۇنداق ئويلاپ، مۇشۇنداق باھانە-سەۋەبلەرنى كۆرسىتىپ مېڭىۋەردىڭ. مۇشۇنداق مېڭىپ كەشمىرگە، پاكىستانغا، تۈركىيىگە، سەئۇدى ئەرەبىستانىغا، زەيىنىددىن ۋە قايسىبىر ئۆزبېك ئوفىتسېر تولا گېپىنى قىلىدىغان ئامېرىكىغا، ئىشقىلىپ قەيەر ھۆر بولسا، شۇ يەرگە

كەتمەكچى بولغانىدىك.

كۆكتە توپ-توپ كۈل رەڭ بۇلۇتلار تەلۈە شامالالرنىڭ قوغلىشى بىلەن ھېلى شىمالدىن جەنۇبقا، ھېلى جەنۇبتىن شىمالغا، ھېلى شەرقتىن غەربكە، ھېلى غەربتىن شەرىقكە سۈرۈلۈپ، مۇساپىرنىڭ كۆزىدىن ئاقىدىغان ياشتەك ھەسرەتلىك ياش تۆكۈشكە تەمشىلىپ تۇراتتى.

شۇنداق، سەنمۇ شامال قايىقتىن سوقسا، شۇنىڭ قارشىسىغا سۈرۈلۈپ، سەرسان-سەرگەردان بولىدىغان ۋەتەنسىز بۇلۇتلارغا ئوخشاپ قېلىش ئالدىدا تۇراتتىڭ.

يۈرىكىڭ پۈرۈلدە ئېچىشىپ قالدى، ئەمما چىدىدىڭ.

يول باشلىغۇچى يىگىت قەدىمكى كارۋان يوللىرى بىلەن ئاخىر سىلەرنى كەشمىر تۇپرىقىغا دەسسەتتى. كۆز ئالدىڭدا چەكسىز كەتكەن زېمىن يېيىلىپ ياتاتتى. ئەمدى ئەينىكلاردىن قوغلاپ كېلىدىغان ھېچكىم يوق ئىدى. چېرىكلەرنىڭ زۇلمىدىن تامامەن قۇتۇلغانىدىڭلار.

ئەمما، يۈرىكىڭ، قەلبىڭ، بارلىق نېرۋا-ھۈجەيرىلىرىڭ ۋىجدانىڭنى قورشاۋىدا قالغانىدى. سەن بۇ قورشاۋدىن بۆسۈپ چىقىپ كېتەلەمسەنكىن؟

بىلمەيتتىڭ.

شۇڭا، داۋاملىق مېڭىۋەردىڭ. ئەمەلىيەتتىكى چاۋار-چاتقاللىق، يىلان-چايانلىق، ئازغان-تىكەنلىك يولغا كىرىپ قالدىڭ. يىلان-چايانلار كۈشۈلداپ، ساڭا ھەملە قىلاتتى. سەن بار كۈچۈڭنى يىغىپ قاچاتتىڭ. ئازغان-تىكەنلەر يۈرىكىڭنى، قەلبىڭنى تىلىپ قان ئالاتتى. يىلان-چايانلار، ئەجدىھالار، دىۋە-پېرىلەر، توڭگۇز-قاۋانلار....ھەملە بىلەن قوغلاپ كېلەتتى. سەن قېچىپ كېتىۋېتىپ بار ئاۋازىڭنى يىغىپ، ئىلتىجالىق بىلەن ۋارقىرىدىڭ:

- خىزىر، سەن نەدە؟!...

ئەمما، خىزىر تۇرماق، ئۇنىڭ سايىسىمۇ كۆرۈنمىدى، ھەتتا شەپىسىمۇ ئاڭلانمىدى. سەن چەكسىز ئۈمىدسىزلەندىڭ. سەن بۇ قېتىم خىزىرغا ئەمەس، بىۋاستە تەڭرىگە ئىلتىجا قىلدىڭ:

ئاھ خۇدا، نېمىشقا مېنىڭ قېشىمغا خىزىرنى ئەۋەتمەيسەن؟ خىزىرنى ئەۋەتىپ، نېمىشقا بۇ مۇشكۈلۈمنى ئاسان قىلمايسەن؟ نېمىشقا مېنى ھالاكەتتىن قۇتقۇزمايسەن؟!.....

غەزەپلىك بىر نىدا كەلدى:

ـ چۈنكى سەن قۇتقۇزىۋېلىشقا لايىق ئەمەس!

ـ نېمىشقا؟

ـ بۇنى ئۆزۈڭدىن سورا!

ـ نېمىشقا؟

قەلبىڭدىن شۇنداق بىر سادا كۆتۈرۈلدى:

ـ سەن، تەڭرىنىڭ قىساسىنى ئۇنتۇغان گۇمراھ ئادەمنى ھالاكەتتىن قۇتقۇزۇپ قالمايدىغانلىقىنى بىلەمسەن؟

بىلمەيتتىڭ.

ـ سەن تەڭرىنىڭ قەلبىدىكى گۈزەل كۈيلەر ــ جەننەت ساداسىدىن مەھرۇم قالغان ئادەمنىڭ ئىلتىجاسىنى قوبۇل قىلمايدىغانلىقىنى بىلەمتىڭ؟

بىلمەيتتىڭ.

ـ سەن تەڭرىنىڭ ئەلنىڭ ھۆرلۈكى ئۈچۈن بارلىقىنى ئاتىغان بىر بايراقدارنىڭ بەرگەن بۇيرۇقىنىڭ شەخسىي بۇيرۇق ئەمەس، بەلكى ئەلنىڭ بۇيرۇقى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلالمىغان ئادەمنىڭ ھايات-ماماتى بىلەن كارى بولمايدىغانلىقىنى بىلەمتىڭ؟

بىلمەيتتىڭ.

ـ سەن تەڭرىنىڭ دۇنيادا ۋەتەنسىز ھۆر ئادەمدىنمۇ بىچارە، پاسىق ئادەم بولمايدىغانلىقىنى بىلمەيدىغان، ھۆرلۈك ئىزدەپ، ھۆرسىز-

ئەركىنسىز خەلقنى تاشلاپ قاچىدىغان سەندەك ئاسىي بەندىدىن نەپرەتلىنىدىغانلىقىنى بىلەمتىك؟

بىلمەيتتىك.

ياق، بىلەتتىك، ئەمما، ساختا بىتىم ئاتا قىلغان قېيداش، چۈشكۈنلۈك، ئۈمىدسىزلىك قاتارلىق روھي زەئىپلىكلەر سېنى ئۇلارنى بىلمەس قىلىۋەتكەنىدى!

يۇقىرقىلارنى تولۇق بىلگەن، بىلىپ تۇرۇپ بىلمەسلەر قاتارىغا كىرىۋالمىغان ئادەملەرلا ئەڭ مۇكەممەل ئادەم بولالايتى.

ئەگەر شۇلارنى بىلگەن بولساڭ، بىلگەن تەقدىردىمۇ بىلمەسلەر قاتارىغا كىرىۋالمىغان بولساڭ، سەنمۇ ئەڭ مۇكەممەل ئادەم بولالايتىڭ. بولالارسەنمىكەن؟

ــ هوي سەمەندەر، نېمە ھاڭۋېقىپ تۇرىسەن؟ ئىتتىك ماڭ!

يول باشلىغۇچى دوستۇڭنىڭ توۋلىشى بىلەن ئېسىڭنى تاپتىڭ. دوستلىرىڭ داغدام يولدا سەندىن خېلىلا ئۇزاپ كەتكەنىدى. سەن تېخى بايىقى جايىڭدىلا تۇراتتىڭ. چۈنكى، بايىاتىن بېرى ماڭغىنىڭ دەل ئۆزۈڭنىڭ قەلبى ئىدى!

شۇڭا، ھەيران قالدىڭ. چۈنكى، قەلبىڭدە گۈزەل كۆيلەر-جەننەت ساداسىدىن قىلچىمۇ ئەسەر قالمىغانىدى!

يۈركىڭدىكى تاشئاخۇننىڭ بايرىقى قەيەلەرگىدۇر غايىپ بولغانىدى!

ئەمما، پولكوۋنىك تۇردىقاري بەگنىڭ ئاخىرقى بۇيرۇقى قۇلاق تۈۋىڭدە جاراڭلاپ تۇراتتى، گەرچە ئۇنىڭغا قۇلاق سالماي، ئىجرا قىلىشتىن يالتىيۋالغان بولساڭمۇ.

ئويلىدىڭ:

مەن بۇ جەننەت ساداسىغا مىڭ مۇشەققەتتە ئېرىشكەنىدىمغۇ؟ مەن تاشئاخۇننىڭ بايرىقىنى مەڭگۈ لەپىلدەتمەكچى بولغانىدىمغۇ؟ مەن پولكوۋنىك تۇردىقاري بەگكە «قۇرغۇي»نى تۇتۇپ، ئىنقىلابىي

قۇربانلارنىڭ قىساسىنى ئېلىپ، ئۇلارنىڭ روھىنى خۇش قىلىش توغرىسىدا ۋەدە بەرگەنمىدىڭمۇ؟

مەنمۇ چىقىپ كەتسەم، ئۇمۇ چىقىپ كەتسە، ھەممىمىز چىقىپ كېتىۋەرسەك، ئاتا-بوۋىمىزدىن قالغان بۇ ئانا يۇرت، ئانا ماكان چېرىكلەرگە مۇشۇنداقلا قالامدۇ؟! ئەجدادلارنىڭ، بىزنىڭ كىندىك قېنىمىز تۆكۈلگەن، ئەۋلادلىرىمىزنىڭمۇ كىندىك قېنى تۆكۈلۈدىغان بۇ سۆيۈملۈك يۇرتىمىزنى چېرىكلەرگە مۇشۇنداقلا تاشلاپ بېرىمىزما؟!

بۇ سۇئالىڭغا يۈرىكىڭ كەسكىن جاۋاب قايتۇردى:

«ياق! ئۇنداق ئاسان ئىش يوق!... كەتسەڭ كەت، مەن كەتمەيمەن! ئۆلسەممۇ ئۆز ۋەتىنىم تۇپرىقىدا ئۆلىمەن! گۆرۈمدە ئانا يۇرتۇم تۇپرىقىنى قۇچاقلاپ، رەقىبلىرىمنىڭ يۈرىكىگە يەنىلا غالىبانە روھىم بىلەن نەشتەردەك سانجىلىپ مەغرۇرانە ياتىمەن!»

سەن يۈرىكىڭنىڭ قارارىغا كەسكىن قوشۇلدۇڭ:

«مەنمۇ!»

سەن شۇنداق قارارغا كېلىپ، ھەمراھلىرىڭ بىلەن خوشلىشىش ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ كېلىپ:

ــ مەن يېنىپ كېتىمەن! ــ دېدىڭ.

ھەممىسى ھەيران قالدى:

ــ نېمىشقا؟

ــ ساراڭمۇ سەن؟

ــ...

سەن بارلىق ئوي-خىياللىرىڭنى سۆزلەپ، ئۇلار بىلەن قۇچاقلىشىپ خوشلاشتىڭ.

قەلبىڭ يەنە گۈزەل كۆيلەر ــ جەننەت ساداسى بىلەن تولغانىدى! يۈرىكىڭدە تاشئاخۇننىڭ بايرىقى لەپىلدەيتتى! قۇلاق تۈۋىڭدە پولكوۋنىك تۇردىقارىي بەگنىڭ ئاخىرقى بۇيرۇقى جاراڭلايتتى!

سىلەر (ھەمراھلىرىڭىنىڭ ھەممىسى قايتقاندى) ئەتراپىدا رەڭمۇ رەڭ گۈللەر ئېچىلغان، بۇلبۇل، كاككۇك قاتارلىق تۈرلۈك-تۈمەن قۇشلار خۇش زۇۋانلىرى بىلەن سايرىشىپ تۇرغان، ئىككى ياقىسىدا سۈپسۈزۈك سۇلار شىرىلداپ ئېقىۋاتقان نۇرانە يول بىلەن سۆيۈملۈك، ئۇلۇغ ئانا ۋەتىنىڭلارغا قاراپ مېڭىپ كەتتىڭلار.

33

ئەمدى بەشكەنتتاغقا بېرىشقا بولمايتتى. شۇڭا، سەن دوستلىرىڭ بىلەن خوشلىشىپ، كۆكيارنىڭ مومۇق كەنتىدىكى جايلا مەتنىياز قازىنىڭ ئۆيىگە كەلدىڭ. گەرچە سەن بۇ ئادەم بىلەن تونۇشمىساڭمۇ، لېكىن نامىنى كۆپ ئاڭلىغاندىڭ. ئۇ مۇشۇ يۇرتنىڭ قازىسى بولۇپ، ئەسكەر قۇبۇل قىلىش، ئوزۇق-تۈلۈك ھەل قىلىش قاتارلىق جەھەتلەردە ئىنقىلابقا ناھايىتى كۆپ تۆھپىلەرنى قوشقانىدى.

گەۋدىلىك، قىرىق بەش ياشلاردىكى، قىرقىم ساقاللىرى يۇپيۇمىلاق قىزىرىپلا تۇرىدىغان يۈزىگە خويمۇ ياراشقان بۇ ئادەم سېنى ئىززەت-ئىكرام بىلەن قارشى ئالدى.

ئەمما، بىر ئاي بولار-بولمايلا مەتنىياز قازى بىلەن سەن يەنە تۇتقۇن قىلىنىپ، قاغىلىق بازىرىنىڭ شەرقىي جەبۇبىغا جايلاشقان گومىنتۇەن تۈرمىسىگە قامالدىڭلار. مۇشۇ تۈرمىگە ئۇچ يۈز نەچچە مەھبۇس قامالغانىدىڭلار.

سىلەر بىر-بىرلەپ سوراق قىلىناتتىڭلار. گومىنداڭچىلارنىڭ سورايدىغان گېپىنىڭ تاينى يوق، ھەدەپ قامچىلايتتى، تېقىمىڭلارغا خىش قىستۇرۇپ كالتەككە باساتتى... ئۇلارنىڭ مەقسىتى سىلەرنى سوراق قىلىش ئەمەس، ئۆچ ئېلىش ئىدى. بولمىسا سىلەردىن سورىغۇدەك نېمە بار؟

بىر كۈنى سەن يەنە مەتنىياز قازى بىلەن سوراققا بىللە ئاچقىلدىڭ. مەتنىياز قازىنى كالتەككە بېسىشقا باشلىۋىدى، ئۇ قارشى چىقتى. بۇ ئىككى ئايدىن بۇيانقى تۇنجى قېتىملىق قارشى چىقىش ئىدى ھەم تۇنجى قارشى چىققۇچى ئىدى.

ــ ھۇ ھايۋانلار، نېمە ئادەمنى قىيناۋېرىسەن؟ ئاناڭنىڭ ھەققى بارمىدى بىزدە؟ سەنلەر نېمىنى بىلمەكچى؟ سورا، نېمىنى سورساڭ سورا، مەن جاۋاب بېرەي!

قارىمۇتۇق چېھرى تېخىمۇ قارىداپ كەتكەن سوراقچى لى لىيەنجاڭ ئۆزىنى بېسىۋېلىپ سورىدى:

ــ سەن تاغ ئوغرىلىرىغا ياردەم بەرگەنمۇ؟

ــ بەرگەن.

ــ نېمىشقا؟

ــ مۇشۇنىمۇ بىلىشمىدىڭما؟ بىلەلمىگەن بولۇشساڭ، مەن دەپ بېرەي، بىلىشۋال. ئەلۋەتتە سەندەك شەھەر سوراپ، ئەل باشقۇرۇپ باقمىغان، شۇ سەۋەبتىن شەھەر سوراشنى، ئەل باشقۇرۇشنى بىلمەيدىغان، ئىنسان-دىيانەتنى بىلمەيدىغان، ئىنسانى خىسلەت يوق، ئادەمسياق مەخلۇقلارنى يوقىتىش ئۈچۈن!

بۇ سۆزلەرگە چىدىمىغان لى لىيەنجاڭ مەتنىياز قازىنىڭ ئاغزىغا مۇشت بىلەن بىرنى قويدى. مەتنىياز قازىمۇ سوراقچىنىڭ يۈزىگە غەزەپ بىلەن تۈكۈردى. قان ئارلاش تۈكۈرۈك لى لىيەنجاڭنىڭ يۈز-كۆزىگە چاپلىشىپ قالدى.

ــ ياخشى!... ياخشى!

لى لىيەنجاڭ قولياغلىقى بىلەن يۈز-كۆزىدىكى تۈكۈرۈكنى ئېيتىۋېتىپ شۇنداق دېدى- دە، پۇشتەك چالدى. تۇرمە ھويلىسىنى چېرىكلەر قاپلاپ كەتتى. مەھبۇسلار سەيناغا توپلاندىلار.

كۆك قاپقارا بۇلۇتلار بىلەن قاپلانغانىدى، خۇددى سىلەرنى سوراق

قىلىشقا تەقەززا بولۇپ، گەلەپى شىمىنىڭ يانچۇقىغا قولىنى سېلىپ، مەيداننىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۇياق-بۇياققا مېڭىپ يۈرگەن ئاۋۇ خىپ تۇەنجاڭنىڭ كۆڭلىدەك. ئاسمان گۈلدۈرلەيتتى، گويا كى مەھبۇسلارنى ڭ غەزەپ-نەپرىتىدەك. چاقماق چاقاتتى، مىسالى مەتنىياز قازىنىڭ قارشىلىق كۆرسىتىش روھىدەك.

سوراق باشلاندى:

...—

...—

ـ سەن نېمىشقا تاغ ئوغرىلىرىغا يانتاياق بولىسەن؟

ـ ئوغرى ئۇلار ئەمەس، سىلەر!

ـ سەن ئۆزۈڭنىڭ قازىلىقىڭنى قىلىپ، دەۋاگەرلەر بەرگەن زەللەڭنى يەپ، ئۆز ئىشىڭنى قىلىپ يۈرسەڭ بولمامدۇ؟

ـــ زەللە سەنلەردەك بالىخانىلىق ئاشقازىنى بار ئاجۇلاردىن ئاشمايۋاتسا، مەن قايسى زەللەنى يەيمەن؟

ـ تاغ ئوغرىلىرىغا يالاقچىلىق قىلىشىڭدىكى مەقسىتىڭ نېمە ئىدى؟

ـ سەنلەرنى يوقىتىشتى!

ـ يوقىتالمىدىڭمۇ قېنى؟

ـ ياق، يوقىتالمىدىم. يوقاتقىلى ئازلا قالغاندا، سەنلەرنىڭ تەلىيىڭ ئوڭدىن كېلىپ قالدى. بىراق، ھامان يوقىتىمەن!

ـ ئەگەر ھازىرلا جادۇغا بېسىپ ئۆلتۈرۈلسەڭچۇ؟

ـــ مەن ئۆلسەم، ھايات قالغانلار يوقىتىدۇ، ئۇلار يوقىتالمىسا ئەۋلادلىرىم چوقۇم يوقىتىدۇ!

ـ ئەگەر جىنايىتىڭگە توۋا قىلساڭ...

مەتنىياز قازىم خېي تۇەنجاڭنىڭ سۆزىنى بۆلدى:

ـ توۋىنى سەنلەردەك خەلقنىڭ ھۆرلۈك-ئازادلىقىنى بوغۇپ، ئۇلارنى قۇل قىلىشقا ئۇرۇنغانلار قىلمايزە، مەندەك ۋەتەن، خەلقنىڭ ئازادلىقى

ئۇچۇن كۈرەش قىلغۇچىلار توۋا قىلامدا؟ ھىم!

خېي تۇەنجاڭ باياتىن دېيەلمىگەن گېپىنى قايتا تەكرارلىدى:

ـ گۇناھىڭدىن كېچەي، «ياشىسۇن پىرقە» دەپ توۋلا.

مەتنىياز قازى مەردانىلىك بىلەن توۋلىدى:

ـ يوقالسۇن پىرقە!

ـ تامامدى! ـــ تاقىتى توشقان خېي تۇەنجاڭ ئەسەبىيلىك بىلەن بۇيرۇق قىلدى، ـــ ئۇر،قاتتىق ئۇر!

لى لىيەنجاڭ قوللىرىغا تۈكۈرۈپ، زەيى قامچا بىلەن مەتنىياز قازىنى ئۇرۇشقا باشلىدى. ئۇ ئۇرغاچ سورايتتى، سوراۋېتىپ ئۇراتتى:

ـ «ياشىسۇن» پىرقە دە!

مەتنىياز قازىمۇ تولغىنۇېتىپ، ۋارقىراۋېتىپ جاۋاب بېرەتتى، جاۋاب بېرىۋېتىپ تولغىناتتى، ۋارقىرايتتى:

ـ يوقالسۇن... تۈپ يىلتىزىدىن مەڭگۈ يوقالسۇن!

يۈركىڭلار چىرقىرايتتى؛ يۈركىڭلار تولغىناتتى؛ يۈركىڭلار چاقماق چاقاتتى؛ يۈركىڭلار يامغۇر تۆكەتتى، خۇددى كۆكتەك!

ـــ سەن چەنتۈلارنى ئادەم دېگىلى بولمايدۇ، سەن ياۋايى مەخلۇقلارغا ئەزەلدىن ياخشىلىق ياراشمايدۇ! ـــ دېدى خېي تۇەنجاڭ يامغۇرلۇق ئاستىدا تۇرۇپ زەخمناك يۈرىكىڭلارغا نەشتەر سانجىپ، ـــ پىرقە سەن خەقنى تۇمشۇقلۇقتا چوقۇتماي، قاناتلىققا سوقتۇرماي، خۇددى ياغنىڭ ئىچىدىكى بۆرەكتەك ئاسراپ، خىزىردەك بېشىڭلارنى سىلاپ، بەختلىك تۇرمۇشقا ئېرىشتۈرۈۋاتسا، يەنە تۇزكورلۇق قىلىپ، تاغ ئوغرىلىرىنىڭ يالىقىنى يالىشىپ، ئۇلۇغ، تۇغرا، شەرەپلىك پىرقىمىزگە ۋاپاسىزلىق قىلىپ، كەچۈرگىسىز جىنايەت ئۆتكۈزۈشتۈڭ! ماۋۇ ياخشىلىق ياراشمايدىغان، ـــ خېي تۇەنجاڭ قولى بىلەن مەتنىياز قازىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ داۋام قىلدى، ـــ تاغلىق قازى ھۆرمەتكە سازاۋەر كومانداىرىمىز لى لىيەنجاڭنىڭ يۈزىگە تۈكۈرۈپتۇ. ئۇ تېخى ئۆلۈمدىن

قورقمايمىش! قېنى، ئۇنىڭ ھالىنى ھازىر كۆرىمىز. سەنلەرمۇ ياۋاش بولۇشمىساڭ، بىر-بىرلەپ!...

خې تۇەنجاڭنىڭ بۇيرۇقى بىلەن ئەمدىلا ھوشىغا كەلگەن مەتنىياز قازى چەمبەرچاس باغلاندى.

ـ قېنى، لى لىيەنجاڭ، ئۆچىگىزنى ئېلىۋېلىڭ!

ـ رەھمەت، خې تۇەنجاڭ، شەپقىتىگىزگە ھەشقاللا! ـــ دېدى لى لىيەنجاڭ ھاياجانلانغان ھالدا، ـــ قېنى، جادۇنى ئەكېلىڭلار!

جادۇ ئەكېلىنىپ، مەتنىياز قازىنىڭ ئوشۇقى جادۇنىڭ بىسىغا توغرىلاندى. سىلەر چۇقان كۆتۈردىڭلار:

ـ ھايۋانلار، ئۇنى قويۇۋېتىش!

ـ توڭگۇزلار!

ـ رەھىمسىز مەلئۇنلار!

ئىسيان-چۇقانلىرىڭلار گۈلدۈرلەيتتى، گويىاكى زېمىننى لەرزىگە سېلىۋاتقان گۈلدۈرمامىدەك. سانجاق-سانجاق چېرىكلەر سىلەرنىڭ مەيدەڭلەردىن ئىتتىرىپ توسۇپ تۇراتتى. سىلەر ھەدەپ يولقۇناتتىڭلار، خۇددى ئارىسلاندەك.

ـ «ياشىسۇن پىرقە» دە!

ـ يوقالسۇن!

لى لىيەنجاڭ جادۇنى گاچچىدە بېسۋېدى، مەتنىياز قازىنىڭ ئىككى پۇتى ئۇزۇلۇپ چۈشتى. ئۇنىڭ تىزى، يوتىسى، زەكىرى، قولى، بىلىكى، بېشى، ئارقا-ئارقىدىن كېسىپ تاشلاندى.

شارقىراپ يېغىۋاتقان يامغۇر ئەمەس، سىلەرنىڭ كۆز يېشىڭلار ئىدى؛ كۆز يېشىڭلار بىلەن قوشۇلۇپ يەرگە سىڭىپ كېتىۋاتقىنى مەتنىياز قازىنىڭ قېنىلا ئەمەس، سىلەرنىڭ ئانا يۇرتقا بولغان مۇھەببىتىڭلار ئىدى؛ گۈلدۈرلىگىنى كۆك ئەمەس، غەزەپ-ئىسيانىڭلار ئىدى؛ ۋال ۋۇل قىلىپ چېقىلغان چاقماق ئەمەس مەتنىياز قازىنىڭ قارشىلىق كۆرسىتىش

روھى ئىدى!

سىلەر مەتنىياز قازىچە روھ بىلەن قارشىلىق كۆرسىتىپ، ئۇچ كۈن ئاچلىق ئېلان قىلدىڭلار. شۇنىڭ بىلەن سۇئال-سوراق ۋەھشىيانە قىيناشلار ئاخىرلىشىپ، سىلەر يەكەن تۈرمىسىگە يۆتكەپ كېتىلدىڭلار. بۇ ناھايىتى چوڭ تۈرمە بولۇپ، كامېرلاردا پۈت سىققۇدەكمۇ يەر قالمىغانىدى. سېسىقچىلىقتا ئەركىن نەپەس ئالغىلىمۇ بولمايتتى. پىت، بۇرگە، چۇسلارنىڭ كۆپلۈكىدىن كېچىلىرى تۈزۈكرەكمۇ ئۇخلىغىلى بولمايتتى. ئاستىڭلاردىن ئۆرلەپ تۇرغان زەي زەئىپ تېنىڭلارنى تېخىمۇ زەئىپلەشتۈرۈۋاتاتتى. ئاغرىق-سىلاق، ئۆلۈم-يىتىم كۈندە-كۈنىسى بولۇپ تۇراتتى. ئەگەر مۇشۇنداق كېتىۋېرىدىغان بولسا، بىر-ئىككى ئايغا قالماي، ھەممىڭلار قىرىلىپ كېتىشىڭلار مۇمكىن ئىدى. سىلەر مەتنىياز قازىچە روھ بىلەن قارشىلىق كۆرسەتتىڭلار، تۇرمۇش شارائىتىڭلار بىر قەدەر ياخشىلىنىپ، ھايات قالغىنىڭلار 1948- يىلىنىڭ باھار پەسلىنى مىڭ مۇشەققەتتە كۈتۈۋېلىشتىڭلار. سىلەر يەكەن دەرياسى بويىغا يالاپ كېلىنىپ، ئېغىر ئەمگەككە سېلىندىڭلار: چۈشكىچە شاللىقتا ئىشلەيتتىڭلار، چۈشتىن كېيىن يەكەن دەرياسى كۆۋرۈكىنى ياساش ئەمگىكىگە سېلىناتتىڭلار. گەرچە كۈننىڭ سېرىقىنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتقان بولساڭلارمۇ، ئېغىر ئەمگەك، ناچار تاماق تۈپەيلىدىن ئاغرىق - سىلاق، ئۆلۈم - يېتىم يەنىلا كۆپ بولۇۋاتاتتى. ئۆلگەنلەر يۈيۈپ - تاراقسىز، نەزىر - چىراغسىز ھالدا دەريانا تاشلىۋېتىلەتتى. ئۆزىنى دەريانا تاشلاپ ئۆلۈۋالغانلارمۇ كۈندە - كۈنىسى چىقىپ تۇراتتى. ئەگەر قەلبىڭدىكى گۈزەل كۈيلەر - جەنىنەت ساداسى روھىڭنى ئەملەپ تۇرمىغان بولسا؛ تاشئاخۇنىڭ ئۆز قولى بىلەن قادىغان بايرىقى يۈرىكىڭدە لەپىلدەپ، سېنى ياشاشقا رىغبەتلەندۈرۈپ تۇرمىغان بولسا؛ پولكوۋنىك تۇردىقاري بەگنىڭ ئاخىرقى بۈيرۇقى قۇلاق تۈۋىڭدە جاراڭلاپ، سېنى ئىنقىلابىي قۇربانلارنىڭ روھىنى خۇش قىلىشقا دەۋەت قىلىپ تۇرمىغان بولسا،

بەلكىم سەنمۇ زەرەپشان دەريا سىغا ئاللىبۇرۇن سىڭىپ كەتكەن بولاتتىڭ.

ئىش - ئەمگەككە يارىمايۋاتقان بىر قىسىم قېرى - چاللار، كېسەلمەنلەر قويۇۋېتىلدى. بۇلارنىڭ ئارىسىدا ھاپىز بەگنىڭ ئۇچ قىزىمۇ بار ئىدى. لېكىن، ئاردىدىن بىر ئاي ئۆتكەندە، ھاپىز بەگنىڭ چوڭ قىزى پاتمىخان لاگېردا يەنە پەيدا بولۇپ قالدى. ئۇ بەشكەنتتاغقا بېرىپ، سىلەرگە ئەل - يۇرتنىڭ ئوتلۇق سالمى بىلەن قوشۇپ ئاش - ئوزۇق، سېرىقماي، ئۆلتۈرۈپ بېرىش ئۈچۈن ئىككى يۈز نەچچە تۈيا قوي - كالا، چېرىكلەرگە پارا بېرىش ئۈچۈن ئالتۇن - كۆمۈش ئەكەلگەنىدى.

1949- يىلى 8- ئايلاردا قاغىلىقتىن ئېلىپ بېرىلغان ئۇچ يۈز نەچچە مەھبۇستىن ئاران بىر يۈز ئەللىك نەپەرىكلار تۈرمىدىن ساق چىقىپ، يۇرتۇڭلارغا قايتتىڭلار. سەن ئاناڭ، سىڭلىڭ، «پەرشتە»ڭ بىلەن يەنە جەم بولۇپ، زۇمرەتنىڭ ئىز - دېرىكىنى قىلدىڭ. ئاخىر ھازىر ئۇنىڭ ئۆز بېكىستاندا ئىكەنلىكىنى ئۇقۇپ، قاسىمجان قەمبىرى ئېيتىپ بەرگەن ئادرېس بويىچە ئۆزبېكىستانلىق بىر ئوفىتسېرغا خەت يازدىڭ. ئەمما، ئۇ ئوفىتسېردىن زۇمرەتنىڭ بۇنىڭدىن ئىككى - ئۇچ يىل بۇرۇن تۈركىيىگە كۆچۈپ كەتكەنلىكى، ئادرېسنى بىلەيدىغانلىقى ھە بىلىش ئىمكانىيىتىمۇ يوقلۇقى توغرىسىدا جاۋاب خەت كەلدى. دەل مۇشۇ خەت تۇپەيلى، 1958- يىلى «يەرلىك مىللەتچىلىككە قارشى ھەرىكەت» تە «يەرلىك مىللەتچى» ، «چەت ئەلگە باغلانغان ئۇنسۇر» ، مەتسالىنىڭ مەلۇم قىلىشى ۋە گۇۋاھلىقتىن ئۆتۈشى بىلەن «گومىنداڭنىڭ ئىشپىيونى - ‹قۇرغۇي› دېگەن نام بىلەن دۇشمەنگە ئاخبارات يوللاپ، ئۇرۇش مەخپىيەتلىكىنى ئاشكارىلاپ، ئىنقىلابنى نۇرغۇن قېتىم ناھايىتى زور زىيانغا ئۇچراتقان، يۈز نەچچە جەڭچىنىڭ ۋە دۇشمەن سېپىدە مەخپىي كۇرەش قىلىۋاتقان ‹كۆك بۆرە› نىڭ بىھۇدە قۇربان بولۇشىغا سەۋەبچى بولغان...» دېگەندەك «جىنايەت»لەر بىلەن قارىلىنىپ، يەنە قولغا ئېلىنىدىڭ.

بىر كۈنى ساقچىلار سىلەرنى جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسىنىڭ

قەدىمكى سېپىلىنىڭ تۈۋىدىن ھاجەتخان كولىغىلى سالدى. بىر چاغدا كولىغان جايدىن تولۇق سېسىپ بولالمىغاچقا، ئۇگە - ئۇگىلىرى تېخى ئاجراپ كەتمىگەن، خېلى مۇكەممەل ساقلىنىپ قالغان، پۇت - قوللىرىغا كويزا - كىشەن سېلىنغان، گەرچە كىيىم - كېچەكلىرىنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى سېسىپ كەتكەن بولسىمۇ، ئەمما سەللىسىنىڭ ئازراق قىسمى بىلەن تەسۋىي، مەسە - كالىچى ساپساق قالغان، سول قولىنىڭ چىمچىلاق بارمىقىنىڭ يېرىمى يوق بىر جەسەت چىقتى. سەن شۇ تەسۋىي ۋە مەسە - كالاچتىن، بولۇپمۇ كېسىۋېتىلگەن چىمچىلاق بارمىقىدىن ئۇنىڭ كىملىكىنى تونۇۋالدىڭ. ئۇ ئون ئىككى يىل بۇرۇن گومىنداڭچىلار تەرىپىدىن تىرىك كۆمۈۋېتىلگەن ئۇستازىڭ ئۇستازىڭ راشىددىن مۇپتى ھاجىم ئىدى. سەن چىرىپ كەتكەن جەسەتنى قۇچاقلاپ ئەلەم - ھەسرەت بىلەن بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتىڭ. زەھەرسىمان ئاچچىق ياشلىرىڭ ئۇستازىڭنىڭ باغرىغا سىڭىپ كەتتى، گويا كى تەكلىماكان قۇملۇقىغا تۆكۈلگەن يامغۇردەك؛ غەزەپلىك كۆز ياشلىرىڭ خۇددى ھەسەتخورنىڭ كۆڭلىدەك دات بېسىپ كەتكەن كويزا - كىشەنگە نەپرەت بىلەن تۆكۈلەتتى!

ـ نېمە بولدى، سەمەندەر؟

سەن كامېرداشلىرىڭغا، ساقچىلارغا ئون ئىككى يىل بۇرۇنقى ئىشلارنى تىلىڭ ئارقىلىق ئەمەس، ئازابلىق كۆز يېشىڭ ئارقىلىق سۆزلەپ بەردىڭ...

ئاردىدىن ئۇزاق ئۆتمەي، داغدۇغىلىق ماتەم مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلۈپ، ئۇستازىڭ راشىددىن مۇپتى ھاجىمغا «ئىنقىلابىي قۇربان» دەپ شەرەپلىك نام بېرىلدى.

ئەپسۇسكى، سەن بۇ ماتەم مۇراسىمىغا قاتنىشالمىدىڭ. ئەمما، ئون يەتتە يىللىق تۇرمە ھاياتىڭنى پۈتۈنلەي ماتەم ئىلكىدە ئۆتكۈزدۈڭ!

شۇنداق، سەن تۇرمىدە ھەر خىل قىيىن - قىستاقلارغا بەرداشلىق

بېرىپ، توپتوغرا ئون يەتتە يىل ياتتىك. 1975- يىلى يەنىلا تولۇق ئاقلىنالماي، كېپىللىككە قويۇپ بېرىلدىك.

ئەمما، راشىددىن مۇپتى ھاجىمنىك چوڭ ئوغلى ئابدۇلھەمىد مەخسۇم قويۇپ بېرىلمىدى. 1950- يىلى ئۈچ يېرىم مىڭ مودىن ئارتۇق تېرىلغۇ يېرىنى خەلق ئازادلىق ئارمىيىسىگە تەقدىم قىلغان، ئىجارە كېمەيتىش، يەر ئىسلاھاتى مەزگىللىرىدە خەلق ئۈچۈن جان پىدالىق بىلەن نۇرغۇن ئەمەلىي، ئىجابىي خىزمەتلەرنى ئىشلىگەن، ناھىيىلىك سىياسىي مەسلىھەت كېڭىشىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى بولۇپ، پارتىيە - ھۆكۈمەتنىڭ مىللەت، دىن، بىرلىك سەپ خىزمىتى ئۈچۈن ساداقەت بىلەن كۆرۈنەرلىك تۆھپىلەرنى قوشقان ئۇستاز سۈپەت بۇ دوستۇڭمۇ 1958-يىلى بىر ئوچۇم «تىرىك جەسەت» لەرنىڭ غەيۋەت - شىكايىتى، تۆھمەت - بەتنامىلىرى بىلەن «پارتىيىگە قارشى ئۇنسۇر، يەرلىك مىللەتچى، ئەكسىيەتچىل تەشكىلات قۇرغان...» دېگەندەك «جىنايەت»لەر بىلەن قارىلىنىپ قولغا ئېلىنغاندى. ئۇ سەندىن بەش يىل كېيىن، يەنى 1980- يىلى قويۇپ بېرىلگەن بولسىمۇ، لېكىن ئاردىدىن سەككىز ئاي ئۆتۈپلا مەڭگۈلۈك كۆز يۇمدى.

بارلىقىنى يېڭى دەۋرگە بېغىشلاپ، ئاخىر خۇددى سەندەكلا قارىلىنىپ، قولغا ئېلىنغان دوستلىرىڭنىڭ، سەپداشلىرىڭنىڭ، زىيالىيلارنىڭ، ۋەتەنپەرۋەر دىنىي زاتلارنىڭ پاجىئەلىك ئۆلۈمى روھىڭنى ھارماي بازغانلىغان بولسىمۇ،لېكىن سېنىڭ پولاتسىمان روھىڭنى ھارماي بازغانلىغان بولسىمۇ، لېكىن سېنىڭ پولاتسىمان ئىرادەڭنى تەۋرىتەلمىگەن؛ ئۈمىد شامىڭنى، ئېتىقاد مەشئىلىڭنى ئۆچۈرەلمىگەنىدى. شۇڭا، سەن قويۇپ بېرىلگەندىن كېيىنمۇ يەنە داۋاملىق مەخپىي ھالدا «قۇرغۇي»نىڭ ئىز - دېرىكىنى قىلدىڭ؛ توپتوغرا ئەللىك يىل ئىز - دېرىكىنى قىلدىڭ. پولكوۋنىكنىڭ ئاخىرقى بۇيرۇقىمۇ قۇلاق تۇۋىڭدەك توپتوغرا ئەللىك يىل جاراڭلىدى.

قەلبىڭ ئازابلىق سوئاللار بىلەن تولغانىدى:

«زەيىنىددىن، ھېلىقى چۈشۈڭ يادىڭدىمۇ؟ باھاردا - خىزىرنىڭ قەلبىدەك ئاپئاق سەھەردە كۆرۈپ، بىزگە ئۇرۇپ بەرگەن، دادام تەبىر بېرىپ، ئاخىرىنى يۇتۇۋەتكەن ھېلىقى چۈشۈڭ يادىڭدىمۇ، جېنىم دوستۇم؟»

ئۇنىڭدىن نىدا كەلمەيتتى. بۇنىڭ بىلەن كارىڭ يوق ھالدا سەن ئۇنىڭ بىلەن غايىبانە مۇڭدىشۇبرەتتىڭ:

«مېنىڭ يادىمدا؛ ھازىرقىدەك ئېنىق يادىمدا! داداڭ چۈشۈڭنى ئاڭلاپ: ‹ئىنسانلارغا رىزىق تارقىتىپ بەرگۈچى پادىشاھ بولىدىغان ئوخشايسىز، بىراق...› دەپ تەبىرىنىڭ ئاخىرىنى يۇتۇۋەتكەنىدى. بىز بۇنى ئاڭلاپ چوڭقۇر ھەسرەت ۋە ئەپسۇسلۇق ئىلكىدە جىمىپ كەتكەنىدۇق، شۇنداقمۇ؟»

...–

ئاخىر چۈشۈڭ رېئاللىققا ئايلىنىپ، سەن كاتتا ئەمەلدار بولدۇڭ. لېكىن ئەمەلدارلىقنى ئوبدان قىلالمىدىڭ: خەلقنى رازى قىلالمىدىڭ... نامراتلىقنى تۈگىتەلمىدىڭ... بولۇپمۇ ئاشۇ ئاپەتلىك يىللاردا - «ئۇلۇغ مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دا ئېغىر خاتالىقلارنى سادىر قىلدىڭ: ئوقۇمۇشلۇق زىيالىيلارنى قوغداپ قېلىشنىڭ ئورنىغا ئۇلارغا زىيانكەشلىك قىلدىڭ... شۇڭا سېنى ئەيىبلەشتۇق، تىللاشتۇق، ھەتتا قارغاشتۇق. ئەمما، ھېچقايسىمىز ئۆزىمىزدىن: «ئۇنىڭ ئورنىدا مەن بولغان بولسام، قانداق قىلاتتىم؟» دەپ سوراپ باقمىدۇق. شۇڭا، سېنى خاتا چۈشىنىپ، غەپلەت ئۇيقۇسىدا ئۇخلاۋەردۇق. سېنى چۈشىنىش پۇرسىتىنى قولدىن بېرىپ قويغىنىمىز ئۈچۈنلا، نۇرغۇنلىغان تەرەققىيات پۇرسەتلىرىنى قولىمىزدىن بېرىپ قويدۇق...

سەن زەيىنىددىن زايىتوفنى چۈشىنەتتىڭ، چۈشەنگەنلىكىڭ ئۈچۈن، ئۇنىڭ بىلەن ئەنە شۇنداق غايىبانە مۇڭدىشالايتتىڭ، ئۇنىڭغا دەردىڭنى

تۆكەلەيتتىك، ئۇنىڭ دەردىنى ئاڭلىيالايتتىك. دەل شۇنداق بولغاچقىلا، گەرچە كۈنلىرىڭ تەڭلىك، ئاچ - زارلىق، جەبىر - جاپا، مەنسۈى موھتاجلىق ئىلكىدە ئۆتۈۋاتسىمۇ، يەنىلا ئۇنى دوستانە مېھرىڭ بىلەن سېغىناتتىك؛ قەلبىڭ مەنسۈى موھتاجلىق ئىلكىدە چاڭقاپ تۇرسىمۇ، يەنىلا ئۇنىڭدىن - بىر ئەمەلدار دوستۇڭ ئەمەس، بىلىمدار دوستۇڭنىڭ بارلىقىدىن پەخىرلىنەتتىڭ؛ گەرچە ئۇنىڭغا غايىبانە سېغىنىشلىرىڭنى ئىزھار قىلىپ يازغان خەتلىرىڭ جاۋابسىز قېلىۋەرگەن، كۆڭلۈڭگە ياڭرىشا كىمدۇر بىرىدىن بىرەر قېتىم دۇئايىسالام ئەۋەتىپ قويمىغان بولسىمۇ، يەنىلا ئۇنىڭ بىلەن خۇددى ھەسەن بەگكە ئوخشاش غۇلىچىڭنى سادەك ئېچىپ، قېرىنداشلارچە باغرىلىششىنى كۈتەتتىڭ، ئارزۇ قىلاتتىڭ!

ئەمما، شۇنچە يىل كۈتۈپمۇ، شۇنچىلىك ئارزۇ قىلىپمۇ، ساڭا ئۇنىڭ بىلەن دىدارلىشىش، باغرىلىشىش، مۇڭدىشىش نېسىپ بولمىدى.

ئارىدىن ئوتتۇز بىر يىل ئۆتكەندە 1976- يىلى 11- ئاينىڭ 16- كۈنى ساڭا ئۇنىڭ بىلەن قايتا دىدارلىشىش نېسىپ بولدى.

بىر كۈنى ئىشىك ئالدىڭدا ماش رەڭ سىرلىق بىر پىكاپ توختىدى. ناھىيىنىڭ بىر رەھبىرى زەينىددىن زايىتوفنىڭ قاغىلىقنىڭ داجەيچە ناھىيە بولغانلىقىنى ئېلان قىلىشقا كەلگەنلىكىنى، سېنى سۈرۈشتە قىلىپ، دەرھال تېپىپ كېلىشكە ئۆزىنى ئەۋەتكەنلىكىنى ئېيتىۋىدى، يۈرەكلىرىڭ دۈپۈلدەپ سوقۇپ، ئىچ - ئىچىڭدىن ھاياجان، خوشاللىق، ئىپتىخار قاينىاپ چىقتى. سەن ئۇنىڭ سەندەك بىر ئاددىي دوستىنى ئۇنتۇپ قالمىغانلىقى ئۈچۈن ھاياجانلىناتتىڭ، خۇشاللىناتتىڭ؛ ئۇنىڭ بىلەن دىدارلىشىش، خۇددى ھەسەن بەگكە ئوخشاش باغرىلىشىش پۈرسىتىنىڭ ئاخىر يېتىپ كەلگەنلىكىدىن ئىچتىخارلىناتتىڭ!

ئەمما، باغرىلىشىش نېسىپ بولمىدى؛ «زەينىددىن، بارمۇ سەن، ئاداش!؟» دەپ ۋارقىراپ، غۇلىچىڭنى سا قانىتىدەك ئېچىپ يۈگۈرۈپ بېرىپ، ئۇنىڭ بىلەن قەدىناسلارچە باغرىلىشىش ئەسلا نېسىپ بولمىدى؛

قېنىپ - قېنىپ مۇڭدىشىش نېسىپ بولمىدى! ماشىنا بۇزۇلۇپ قېلىپ، چۆلدە بىر كىچە قونۇپ قالمىغان بولساڭ، بەلكىم نېسىپ بولۇشى مۇمكىن بولغىيتتى.

سەن ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتى قورۇسىغا كىرىپ كەلگەندە، ئۇ مېڭىشقا تەمشىلىپ تۇرغانىكەن. ئەتراپى ھەربىي، مەمۇرىي ئەمەلدارلار، مۇخبىرلار بىلەن ئورالغاچقا، «زەينىددىن، بارمۇ سەن ھوي!؟...» دەپ ۋارقىيالمىدىڭ؛ ئۇنىڭ بىلەن ھەسەن بەگدەك غۇلىچىگنى سا قانىتىدەك ئېچىپ، بۇركۈتتەك ئۇچۇپ كېلىپ باغرىلىشالمىدىڭ. پەقەت قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈپ، «سىلى - ئۆزلىرى... تىنچلىق - ئامانلىقمۇ؟ بالىۋاقىلىرى ساقمۇ؟...» دېگەنلەرنىلا دېيەلىدىڭ.

ئۇ سېنى ئالاھىدە جابدۇلغان بىر ياتاقتا ئەكىردى. بىر چىقسا، يەنە بىرى كىرىپ، بىر بىرنېمە دەپ سورىسا، يەنە بىرى يەنە بىرنېمە دەپ سوراپ، ئالدىڭغا ھەر خىل نازۇ نېمەتلەرنى تىزىپ، سېنى تارتىنماي يېيىشكە زورلاپ، زادىلا مۇڭدىشىش پۇرسىتى بېرىشمىدى، خۇددى سەن بۇ يەرگە يەپ - ئىچكىلى كەلگەندەك. ئاخىر زەينىددىن زايىتوفنىڭ سەل ئاچچىقى كەلدى بولغاي:

ـ سىلەر بىردەم چىقىپ تۇرۇڭلار، كۆرۈشمىگىلى ئوتتۇز يىل بولغان بۇ دوستۇم بىلەن مۇڭدىشىۋالاي!... دېدى قوپاللىق بىلەن.

ھەممىسى پاييپاسلاپ چىقىپ كېتىشتى.

ـ ئەھۋالىڭ قانداقراق؟- دەپ سورىدى ئۇ سېنىڭ قورۇق باسقان ئاقسېرىق يۈزۈڭگە، خىيال دەرياسى ئېقىپ تۇرغان تەگسىز قوڭۇر كۆزلىرىڭگە سىنچىلاپ قارىپ.

سەن ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ قويۇپ جاۋاب بەردىڭ:

ـ ياخشى ئەمەس، سەن ئويلىغاندىمۇ ناچار!

ئۇ خىجىللىق ئوقچۇغان كۆزلىرىنى سەندىن ئېلىپ قاچتى.

ـ سەندەك بىر قەھرىمانىنى مۇشۇ كۈنگە قالغىنىدىن ئادەمنىڭ ئىچى

سىيرىلىدۇ... خاپا بولمىغىن، ساڭائىقتىسادىي جەھەتتىن ياردەم قىلالمىدىم.

ـ مەن سېنىڭ ئىقتىسادىي ياردىمىڭگە مۇھتاج ئەمەس! ـ دېدىك سەن گەپنى ئوچۇق قىلىپ.

سىلەر ئۆتكەن كۈنلەر ھەققىدە قىسقا ـ قىسقا سۆزلەشتىڭلار. ئەمما، تاغاڭ ماموت ئەپەندى ھەققىدە تەپسىلىي، تەسىرلىك قىلىپ سۆزلەپ بەردىڭ. ئۇنىڭ ھېھرىنى قايغۇ ئەلەم قاپلىدى.

ـ خېتىڭدىمۇ يېزىپتىكەنسەن... دەپ ئۇ ھەسرەتلىك تىنىپ قويۇپ جىمىپ كەتتى.

ـ زەيىنىددىن، ھېلىقى چۈشۈڭ يادىڭدا بارمۇ؟

ئۇ كۆزۈڭنىڭ ئەڭ چوڭقۇر تەكتىگە شۇڭغۇدى. سەنمۇ ئۇنىڭغا تىكىلدىڭ. ئۇنىڭ قاپقارا، ئويچان كۆزلىرىدە بىردەمدىلا ھەسرەتلىك ياشلار لىغىرلاپ قالدى. نېپىز لەۋلىرى تىترەپ كەتتى، بەئەينى كەچ كۈز ياپراقچىسىدەك. كۆزلىرىڭگە كەلگەن ئىسسىق ياشلارنى ئۇ ئۇلۇغ - كىچىك تىنىۋاتقان پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ، قارىچۇقۇڭغا سىڭدۈرۈۋەتتىڭ.

ـ يادىمدا، - دېدى ئۇ ھەسرەت ـ ئادامەت ۋە خىجالەت بىلەن، - بۇ چۈشىنى كۆرمىسەم بوپتىكەن، كۆرگەندىمۇ، ئاخىرىنى كۆرمەيدىغان گەپكەن.

ـ بۇ سېنىڭ قولۇڭدىن كېلىدىغان ئىش ئەمەس!

ـ شۇنداق، مەن ئەقلىمنى تېپىپ، گۇناھ پاتقىقىدىن سۈغۇرۇلۇپ چىقىپ، بۇ چۈشىنىڭ ئاخىرىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن، جىق تىرىشچانلىق كۆرسىتىشكە باشلىغىنىمدا، ئاللىبۇرۇن كېچىككەنىدىم. شۇڭا، ھەر قانچە قىلىپمۇ چۈشۈمنىڭ ئاخىرىنى ئۆزگەرتەلمەي، ئۇۋالچىلىققا ئۇچرىغان زىيالىيلارنىڭ ـ خەلقنىڭ كەچۈرۈمگە ئېرىشەلمىدىم!...

ـ قىسمەت، قىسمەت دېگەن شۇ. قىسمەت تەتۈر كېلىپ قالدى

ئەمەسمۇ! بۇنىڭ هەممىنى سەندىنلا كۆرۈشكە بولمايدۇ، بۇنىڭدا «سول» لۇشيەننىڭ مەسئۇلىيىتى بار!

ـــ ئەسلىي بۇ مېنىڭلا ئەمەس، پۈتكۈل مىللەتنىڭ، پۈتكۈل ئەمەلدارلارنىڭ ئورتاق كۆرگەن چۈشىكەن!

ـــ شۇڭا، خەلق سېنى هامان تۇغرا چۈشىنىدۇ، سېنى هامان كەچۈرىدۇ، سېنى پاك، كاتتا ئەمەلدار سۈپىتىدە ئۇلۇغلىمىسىمۇ، لېكىن ئۇلۇغ شائىر، يازغۇچى سۈپىتىدە ئۇلۇغلايدۇ!

ـ رەهمەت ساڭا! مەنمۇ شۇنداق ئۈمىدتەمەن هەم شۇنداق بولۇشىغا ئىشىنىمەن!

ـ شۇڭا، ئۆزۈڭنى بۇنچىۋالا يىتىم، بىچارە، ئەيىبكار هېس قىلما...

سۆزۈڭنىڭ داۋامى ئۇزۇلۇپ قالدى. چۈنكى، ياتاقتا ئۇنىڭ كانۇيى كىرىپ قالغانىدى.

ـ ماڭ، سەمەندەر، خاتىرە ئۈچۈن سۈرەتكە چۈشۈپ قويايلى.

سىلەر قورۇغا چىقتىڭلار. كۆك قاپقارا تۇمان بىلەن قاپلانغانىدى. ۋىژ ـ ۋىژ سوغۇق ئادەمنىڭ يۈزىگە نەشتەردەك سانجىلاتتى.

سىلەر بىر پارچە سۈرەتكە چۈشتۈڭلار.

ئۇ ماشىنىغا چىقىش ئالدىدا سېنى چوڭقۇر مېھىر بىلەن قۇچاقلاپ تۇرۇپ:

ـ سەن بىلەن كۆرۈشكەنلىكىم ئۈچۈن، ئىنتايىن خوش بولدۇم!- دېدى.

ـ مەنمۇ!

ـ خوش، كۆرۈشكىچە ئامان بول!

سىلەر چوڭقۇر مۇھەببەت ۋە جۇدالىق ئىلكىدە خوشلاشتىڭلار. ياشلىرىڭنىڭ مەڭزىڭ بويلاپ ئاققىنىنى تۇيماي قالدىڭ.

ئۇزاق ئۆتمەي، ئۇنىڭ ئەمىلى تېخىمۇ ئۆستى.

سەن ئۇنى كۈتتۈڭ؛ سېغىنىش ئىلكىدە ئۆزۈڭنى يەنە يوقلاپ

كېلىشنى تەقەززالىق بىلەن كۈتتۈك؛ ھازىرغىچە توپتوغرا يىگىرمە ئالتە يىل زارىقىپ كۈتتۈك، كەلمىدى!

ئەمما، ئۆزى كەلمىگىنى بىلەن، كىتابخانىغا ئۇنىڭ رومانلىرى، ئەسلىمىلىرى، شېئىر توپلاملىرى، سەھنە ئەسەرلىرى ئارقا - ئارقىدىن كېلىپ تۇردى. ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدە تەڭلىك - باراۋەرلىك، ئازادلىق... ئۇلۇغلانغاندى؛ ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدا تەڭلىك - باراۋەرلىك، ئازادلىق چاقىرىقى ئەكىس سادا قايتۇرۇپ تۇراتتى؛ ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدە پۈتكۈلئىنقىلابچىلار، بولۇپمۇ داداڭ، مامۇت ئەپەندى ۋە سەن چوڭقۇر مۇھەببەت، ئىلاھىي تەسۈرلەر بىلەن مەدھىيىلەنگەنىدىكىلار.

سەن زەيىنىددىن زايىتوفنىڭ شۇ ئەسەرلىرى ئارقىلىق ئۇنىڭ بىلەن مۇڭدىشاتتىڭ، سىردىشاتتىڭ. 1976- يىلى ئۇنىڭ بىلەن ئاران بىر كۆرۈشكەندە، ئۇنىڭغا دېيەلمىگەن، دېيىشكە ئۇلگۈرەلمىگەن گەپلىرىڭنى دېۋىلاتتىڭ، سوراشقا پېتىنالمىغان، سوراشقا ئۇلگۈرەلمىمە سوئاللىرىڭنى سورىۋالاتتىڭ. ھەممە سوئاللارنىڭ جاۋابى ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدىن تېپىلاتتى. ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى ئوقۇغانسېرى ئۇنى شۇقەدەر چوڭقۇر چۈشىنىۋاتاتتىڭ. سەن ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ئارقىلىق ئۇنى چوڭقۇر چۈشەنگەنلىكىڭ ئۈچۈن، ئۇنىڭغا شۇ قەدەر ھېسداشلىق قىلاتتىڭ!

ئەمما، سېنىڭ ھېسداشلىقىڭ ئۇنى خىجالەت، ھەسرەت- نادامەتتىن خالاس قىلىپ، ھەرگىزمۇ بەختلىك قىلالمايتتى. چۈنكى، ھېسداشلىق قىلىش ئارقىلىق باشقىلارنى بەختلىك قىلغىلى بولامدۇ؟

بولمايدۇ! باشقىلارنىڭ ھېسداشلىقى بىلەن بەختلىك بولغىلى بولىدىغان بولسا، دۇنيادا بەختسىز ئادەم مەۋجۇت بولمايتتى.

شۇڭا، سەن ئۇنى ھېسداشلىقىڭ ئارقىلىق بەختسىزلىكتىن قۇتقۇزۇپ قالالمايتتىڭ. سېنىڭ ھېسداشلىقىڭ سېھرىي كۈچ - قۇدرەتكە ئىگە بولغان بولسىدى، ئەڭ ئاۋۋال ئۇنى بەتسىزلىكتىن قۇتقۇزۇپ قالغان

بولاتتىڭ! چۈنكى، ئۇ خەلقنىڭ نەپرىتىگە قالغان بەخت قوينىدىكى بەختسىز ئادەم ئىدى!

ئۇنى ئالداشنى خالىمايتتىڭ:

ـ كەچۈر، سېنى ھازىر مەن قۇتقۇزالمايمەن!...

ـ ئۇنداقتا قاچان قۇتقۇزۇۋالسەن؟

ـ سېنى مەن ئەمەس، خەلق ئۆزى قۇتقۇزىدۇ - خەلق سېنى قاچان كەچۈرسە، شۇ چاغدا بىچارىلىك، مۇساپىرلىق، غەمكىنلىك، مىسكىنلىك، ھەسرەت - نادامەت، خىجالەتتىن خالاس بولۇپ، بەختسىزلىكتىن مەڭگۈ قۇتۇلسەن! بىراق، بۇنىڭغا ئۇزاق بىر جەريان كېتىشى مۇمكىن. شۇڭا، مەڭگۈ سەۋچان بولۇشۇڭ كېرەك!...

كۆزلىرىڭدىن ياشلار تارىلاپ ئاقاتتى. سۈرەتنى خاتىرىنىڭ ئارىسىغا قىستۇرۇپ قويۇپ، يېشىڭنى تارىشىدەك قېتىپ كەتكەن قولۇڭ بىلەن سۈرتتۈڭ.

* * *

سەن خىيالىڭنى مۇشۇ يەرگە - قولۇڭدىكى ئوقۇپ ئازلا قالغان كىتابنىڭ «ئاي ھامان چىقىدۇ» دېگەن قىسمىغا قاتاشتۇردۇڭ - دە، ئوقۇشقا باشلىدىڭ.

34

ئاي ھامان چىقىدۇ

زەرەپشان، قاراقۇرۇم ۋادىسى غەلىبە تەنتەنىسىگە چۆمگەنىدى. قۇشلار يازنىڭ جۇشقۇن ھايات سىمفونىيىلىرىنى ئورۇنداياتتى. قۇياش نۇرانە سەتھىدە گۈزەل، ھۆر دۇنيايىڭلارنى زايىر قىلىپ كۈلەتتى.

قەلبلەرنىڭ يارقىن ئۈپۈقلىرىغا لەۋ تەگكەلەپ تۇرىدىغان تولۇن ئاي سۈمۈرىغدەك مەزمۇت قانات قېقىپ كېلىۋاتقان ۋىسال، بەخت ھەققىدە سىلەرگە زېرىكمەي پىچىرلاپ، ئىلاھىي تەبەسسۇم ھەدىيە قىلاتتى. شېرىن ئىستەكلەرنىڭ باغرىلىشى بىلەن مەستخۇشلانغان ياقۇت يۇلتۇزلار ساڭا مەتسالىنىڭ باغرىدا مەستخۇشلۇق ئىلكىدە ئۆتكۈزگەن قىسقا، ئەمما بەختىيار مىنۇتلىرىڭنى ئەسلىتىپ، سېنى ۋىسالغا، بەختكە، ھۆر ھاياتقا تەقەززا قىلاتتى، تەلپۈندۈرەتتى.

بۇ ئىش دەل مەتسالى بىلەن ئۆتكۈزگەن شۇ شېرىن مىنۇتلاردىن ھۇزۇرلىنىپ، يېقىن كەلگۈسىدىكى بەختىيار كۈنلەرگە ئوتتەك تەلپۈنۈپ تۇرغان شېرىن، گۈزەل ھەم تەقەززالىق مىنۇتلاردا يۈز بەردى؛

سەن دەريا بويىدا - مەخمەلدەك يېيىلغان ياپيېشىل چىملىق ئۈستىدە كۆپكۆك ئاسمانغا كۆز تىكىپ، شېرىن تەسەۋۋۇرلىرىڭ غەربىي ئۇپۇققا باش قويۇشقا تەمشىلىپ تۇرغان زور قۇياشنى مەستخۇشلاۋاتاتتىڭ.

ـ سېنى تېخى مەتسالىنى ماڭدىمىكى دېسەم، بۇ يەردە ياتسەنيا، خېنىم؟

بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، چۆچۈپ بېشىڭنى كۆتۈردۈڭ، دوستۇڭ بۈۋىپاتەم ساڭا قاراپ كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى.

ـ مەتسالى؟... نەگە كېتىۋاتىدۇ مەتسالى!؟ — يۈرىكىڭ ئىنتىزارلىق ئىلكىدە دۈپۈلدەپ سوقۇپ كەتتى،— ئىشىڭنى قىل، خېنىم، ماڭ!

ـ راست شۇ، دەريا ياقىلاپ كېتىۋاتىدۇ، پۈتمىسەڭ، كەينىدىن بېرىپ باق ئەمسە.

ئۇ كەتتى، سەن ئاھۇدەك لىككىدە ئورنۇڭدىن تۇرۇپ، دەريانىڭ قارشىسىغا قاراپ تاقلاپ-تاقلاپ يۈگۈردۈڭ...

سەن روتىغا قايتىپ كەلگەچكە، مەتسالى بىلەن كۆرۈشمىگىلى ئون نەچچە كۈن بولغانىدى. شۇڭا، ئۇنى شۇ قەدەر سېغىنىپ كەتكەنىدىڭ،

سېغىنىش ھېسسىياتلىرىڭ خۇددى زەرەپشان دەريا سىدەك كۆۋرەيتتى، يۈرىكىڭ سۆيگۈ تەشنالىقى بىلەن لەرزان-لەرزان تىترەيتتى، قىپقىزىل لەۋلىرىڭ قۇيىاش مېھرىدە بەرىق ئۇرۇۋاتقان ئەتىرگۈل بەرگىدەك تەبەسسۇم بىلەن پىچىرلايتتى: «بوينۇڭغا چىڭگىلىكىتەك ئېسىلىۋېلىپ چۈشمىسەم، سەت تازا!...»

سەن يۇلغۇنلۇق ئىچىدىن چىقىپ شىپىدە توختاپ قالدىڭ، خۇددى ئۇۋۇچىنىڭ ھىدىنى پۇراپ قالغان كېيىكتەك. چۈنكى، مەتسالى بىر قورام تاشنىڭ ئۈستىدە خەت يېزىۋاتاتتى. سەن دەررۇ ئۆزۈڭنى دالدىغا ئالدىڭ.

بىچارە گېپىنى دېيەلمەي، ماڭا خەت يېزىۋاتقان گەپ، ياۋاش، تارتىنچاق ئادەم دېگەنزە...

قەلبىڭدە مۇھەببەت مەۋج ئۇردى، سۆيۈنۈش مەۋج ئۇردى، پەخرلىنىش تۇيغۇسى مەۋج ئۇردى.

سەن مەتسالىدىن، ئۇنىڭ ساڭا بولغان مۇھەببىتىدىن، ئېتىقاد ۋە ئىنقىلابقا بولغان چەكسىز ساداقىتىدىن پەخرلىنىۋاتاتتىڭ.

«ئەي شەپقەتلىك، ئۇلۇغ تەڭرىم، ئۇنى، ئۆز پاناھىڭدا ساقلىغايسەن! بۇ دۇنيادا ئۇنىڭدىن باشقا تارتىشقۇدەك، تۇتىنغۇدەك، يۆلەنگۈدەك كۆڭلۈمنى ئاۋۇندۇرۇپ، يۈرىكىمنى كۈلدۈرگىدەك ھېچنېمەم يوق!»

ئىلتىجادىن تىلىگىنى يىغىپ، قولۇڭغا كىچىككىنە بىر تاشنى ئالدىڭ-دە، ئۇنىڭغا ئاتماقچى بولدۇڭ. بىراق، ئاتقۇڭ كەلمىدى.

ياق، ئۇنى ئۈركۈتمەي، ماڭا دەيدىغان گەپلىرىنىڭ ھەممىسىنى يېزىۋالسۇن. خەتنى بەكمۇ تاتلىق يازدۇ ئۇ ئوماق تاز!

يۈرىكىڭ شېرىنغىنە ئەللەيلەندى.

مەتسالى خېتىنى يېزىپ بولۇپ، ئەتراپقا ئالدىرىماي نەزەر سالدى.

ئەجەب، شۇنچە خالىي جايغا كېلىپ يازمىسىمۇ، چىملىقتا يېتىپ راھەتلەنگەچ يازسىمۇ بولتتىيا؟

سەن ئورنۇڭدىن تۇرماقچى بولۇپ، يەنىلا يالتىيىپ قالدىڭ.

ئالدىمدىن ئۆتكەندە، «ھاۋ!» دەپلا بىر قورقۇتىۋېتەي تازا!

دەل شۇ چاغدا سەن كۈتمىگەن، تەسەۋۋۇر قىلىپمۇ باقمىغان ھەم تەسەۋۋۇر قىلىپ بېقىش خىيالىڭغىمۇ كەلمەيدىغان، تەسەۋۋۇرمۇ قىلالمايدىغان بىر مۆجىزە يۈز بېرىپ، سېنى يۇلغۇن تۈۋىگە تېخىمۇ بەك مۆكۈندۈرۈپ قويدى، خۇددى ئوۋچىنى ماراپ ياتقان توشقاندەك. چۈنكى، ئۇ خەتنى يانچۇقىغا سالماي، ھېلىقى قورام تاشنىڭ يېرىقىغا تىقىپ قويىدۇ؟

نۇرانە قەلب ئەينىكىدە بىر مۇدھىش گۇماننىڭ قاپقارا كۆلەڭگىسى پەيدا بولدى.

ياق، ياق! مەتسالى ھەرگىز...

ئۇ ئالدىڭدىنلا ئۆتۈپ كەتتى. ئۇنىڭ قارىسى يوقالغاندىن كېيىن، ئاستا ئورنۇڭدىن تۇرۇپ، ھېلىقى قورام تاشنىڭ قېشىغا كەلدىڭ، خەتنى ئېلىشتىن قورقاتتىڭ، ئەمما ئالماي بولمايتتى. ئالاي، دېسەڭ، يۈرىكىڭ جىغىلداپ، پۈت-قولۇڭ سىرقىرايتتى.

ياق، ياق!... خۇدا، ئۇنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلا! ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قالسام، بۇ دۇنيادا تارتىشقۇدەك، تۇنغۇدەك، يۆلەنگۈدەك، كۆڭلۈمنى ئاۋۇندۇرۇپ، ھاياتىمنى قۇياشتەك چاقنىتىپ تۇرغۇدەك ھېچ نەرسەم قالمايدۇ!

دىلىڭنىڭ ئەڭ بۈيۈك قاتلاملىرىدىنمۇ شۇنداق ئىلتىجالارنى ئوقچۇتۇپ تۇرۇپ خەتنى ئالدىڭ. خەتكە بىر قاراپلا ئۇنىڭ مەتسالىنىڭ خېتى ئەمەسلىكىنى جەزم قىلدىڭ. چۈنكى، مەتسالىنىڭ خېتى ساڭا شۇنداق تونۇش، ئۇ ھەرگىز بۇنداق ئۆمۈچۈك پاچىقىدەك خەت يازمايتتى.

بۇ قانداق گەپ؟ بۇ خەتنى راستىنلا مەتسالى يازغاندەك تۇرسا؟

بىردىنلا بۇ خەتنىڭ ئۇنىڭ سول قولىدا يېزىلىۋاتقانلىقىنى كۆز ئالدىڭغا كەلتۈرۈپ، جىددىي ئوقۇشقا باشلىدىڭ:

«ئىچكى جەھەتتىن ماسلىشىش ئۈچۈن، ئەتە جۈمە نامىزىدىن بۇرۇن قورال-ياراغلار جىنازىغا سېلىنىپ، قاغىلىق بىلەن يەكەن بازىرىغا كىرگۈزۈلىدۇ. قاغىلىقتىكى قورال-ياراغلار ئۆمەر ھاجى دامولللىنىڭ ئۆيىدە، يەكەندىكى قورال-ياراغلار غادىگەرلىكتىكى ئەكرەم ساتىراشنىڭ ئۆيىدە، يېرىم كېچىدە پارتىزانلارغا تارقىتىلىپ بېرىلىدۇ. تاڭ سەھەردە قاغىلىق بىلەن يەكەنگە تەڭلا ھۇجۇم قىلىنىدۇ.

– قۇرغۇي»

يۈرىكىڭ ھەرىكەتتىن توختاپ، سىيرىلىپ ئولتۇرۇپلا قالدىڭ. يىغلىدىڭ، يىغلىدىڭ، بىر ئۆمۈر يىغلىدىڭ! پۈتكۈل ۋۇجۇدۇڭ ئېرىپ، كۆزۈڭ ئارقىلىق سمابتەك ئېقىپ، زەرەپشان دەريا سىغا قوشۇلۇپ كەتتى!

بىر چاغدا كۆزۈڭنى ئېچىپ، ئەتراپىڭغا ئالاق-جالاق قاراپ كەتتىڭ. ئۆزۈڭگە قاراپ تېخىمۇ ھەيران قالدىڭ. چۈنكى، سەن ياپياشلا تۇراتتىڭ؛ ئەتراپىڭدىكى ھەممە نەرسە ياپياش تۇراتتى؛ ھەتتا ئۇپۇقتا قېتىپ قالغان قۇياشمۇ ياپياشلا تۇراتتى. سەنچە، ئەتراپىڭدىكى ھەممە نەرسە قېرىپ، قايتىدىن ياشىناپ، باشقا بىر دۇنيا ھاسىل بولۇشى كېرەك ئىدى؛ سەنچە ئۆزۈڭمۇ قېرىپ، ھەتتا چېرىپ، مەڭگۈلۈك ھايات سەھىپەڭنى ئاللىبۇرۇن ئېچىپ بولغان بولۇشىڭ كېرەك ئىدى. چۈنكى، سەن بىر ئۆمۈر يىغلىغانىدىڭ؛ ناھايىتى ئۇزاق زامانلار يىغلىغانىدىڭ!

نېمىشقا ئۇنداق بولمايدۇ؟ زادى نېمىشقا؟

بىلمەيتتىڭ.

كەچكى قۇياش غەربىي ئۇپۇقتا جىلۋىلىنىپ تۇراتتى. زەرەپشان دەريا سى شاۋقۇنلايتتى. سەلكىن شامال ياشلىرىڭنى قۇرۇتۇشقا تىرىشاتتى.

ھەي مەتسالى، مەتسالى! بۇ سېنىڭ نېمە ئىش قىلغىنىڭ؟ نېمەڭگە نېمە يەتمەي شۇنداق قىلغىنىڭ؟ سېنى شۇنداق قىلىشقا نېمە مەجبۇر قىلدى؟ پۇلما؟ ئالتۇن-كۈمۈشما؟ زادى نېمە؟ پۇل، ئالتۇن-كۈمۈش،!... شۇنداقما؟

توغرا قىياس قىلدىڭ.

مەتسالى، سەن ئىنقىلاپتىن بىكارغا ئۈمىدسىزلىنىپ يۈرمەپتىكەنسەن-دە؟ بىكارغا «قېچىپ كىتىلى، ۋاي قېچىپ كىتىلى» دەۋەرمەپتىكەنسەن-دە؟

مەتسالى، سەن نېمىشقا مېنى ئويلاپ قويمىدىڭ؟ مېنى چۈشىنەتتىڭمۇ؟ ئىككىمىز بىر-بىرىمىزنىڭ جېنى، بەختى، يۈرەك-باغرى، ئۈمىد يۇلتۇزى، يۆلەنچۈگى، ھەمە-ھەممىسى ئىدىقۇ؟

ئېيتقىنە، مەتسالى، پۇل شۇنچىلىك قەدىرلىك نەرسىمۇ-ھە؟ ئاشىق-مەشۇقلار ئۈچۈن پۇل، مال-دۇنيانىڭ نېمە كېرىكى؟ ئازادلىق-ھۆرلۈك، تىنچلىق-ناراۋەرلىك ۋەپاك مۇھەببەت بار يەردە ئالتۇن-كۈمۈشنىڭ نېمە كېرىكى؟ تاغدەك ئالتۇن-كۈمۈشنى بېسىپ ياتقان قۇلدىن، تەقسىپ ئاستىدا قالغان شاھ-خاقانىدىن ھۆر-ئەركىن دىۋانە ئۇلۇغ ۋە بەختىيار ئەمەسمۇ؟!

سەن ئورنىڭدىن تۇرۇپ، دەريا بويىغا كېلىپ يۈز-قولۇڭنى قايتا-قايتا يۇيدۇڭ. ئۈرۈك، ئۈجمە... ھىدى پۇراپ تۇرغان چاڭسىز ھاۋادىن كۆكسىڭنى تولدۇرۇپ- تولدۇرۇپ سۈمۈردۈڭ. سۈپسۈزۈك سۇ سەتھىدىكى ئۆز ئەكسىڭگە ـ ئاۋۇ كەچكى شەپەقتەك قىزىرىپ كەتكەن قوي كۆزۈڭگە قاراپ، گەرچە مەتسالىنىڭ ئابدۇكېرەمنىڭ ۋاستىسى ئارقىلىق گومىنداڭغا يۈز سەر كۈمۈش، ئەللىك سەر تىللاغا سېتىلغانلىقىنى قىياس قىلالمىساڭمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئاتۇن-كۈمۈشكە سېتىلغانلىقىنى قىياس قىلالىدىڭ؛ ئىسكەندەردىن پارۇلنى ئۇقۇپلىپ، ئاتاكىغا ئۆتكەندە، ئۇنى كەينىدىن ئېتىۋەتكەنلىكىنى قىياس قىلالىدىڭ؛ پارۇلغا ئاساسەن ھېكمىئاخۇن تېۋىپتىن ئاخىراتلارنى ئېلىۋىلىپ، ئۇنى يېڭى ئاخىرات بىلەن قوشۇپ، يەنە دۈشمەن قولىغا يەتكۈزۈپ بەرگەنلىكىنى قىياس قىلالىدىڭ؛ ھېلىقى كېچىسى داداڭ ئۇچىرۇەتكەن «قۇرغۇي»نىڭ دەل مەتسالى ئېكەنلىكىنى، چېرىكلەرگە «كۆك بۆرە» نىڭ غوجەخمەت

ئىكەنلىكى توغرىسىدا ئاخبارات بەرگەنمۇ دەل شۇ مەتسالى ئېكەنلىكىنى قىياس قىلالىدىڭ، ياق جەزىم قىلىدىڭ.! يەنە قايسىبىر كۈنى كېچىدە ئىككىگىلار بىللە ۋەزىپە ئۆتەشكە مېڭىپ يېرىم يولدا ئايرىلىشقا تۇغرا كەلگەچكە، سەن بىلەن خوشلىشىپ بولۇپ، ساڭا تۈيدۈرماي كەينىڭدىن ئاستا ماراپ بېرىپ، «كۆك بۆرە» ئاخبارات تىقىپ قويىدىغان پور تېرەكنى كۆرۈۋالغانلىقىنى قىياس قىلالمىساڭمۇ، لېكىن پور تېرەكنىڭ كاۋكىغا «سەمەندەر- (قۇرغۇي) » دېگەن ئاخپاراتنى تىقىپ قويۇپ، سەمەندەرگە سۈيىقەس قىلىپ (چۈنكى شۇ ئاخپاراتتىكى خەتنىڭ يېزىلىش شەكلى بىلەن قولۇڭدىكى بۇ ئاخپاراتنىڭ خەت شەكلى ئوپمۇ ئوخشاش ئىدى.)، ئۇنى «قۇرغۇي» قاتارىغا چىقىرىپ، «قىزلىقىڭنى ئېلىۋالغانلىقى» (ئەسلىيەتتە، سەن ھازىرمۇ قىز ئىدىڭ) ئۈچۈن ئۇنىڭدىن ئۆچ ئالماقچى بولغانلىقنى، كۆزىدىن يوقىتىپ، مەڭگۈ خاتىرجەم بولماقچى بولغانلىقىنى قىياس قىلدىڭ. بۇ «قىياس»، بۇ «جەزم» لىرىڭ ئۈگە -ئۈگلىرىڭنى لەرزىگە سېلىپ، يۈرىكىڭدە غەزەپ-نەپرەت بومبىسى پارتىلاتتى.

ئەمما، ئىككىلىنىپ قالدىڭ.

قانداق قىلسام بولار؟... دوكلات قىلسام تېخى... دوكلات قىلمىسام تېخى...

قەلبىڭدە شىددەتلىك كۈرەش باشلاندى...

كۆز ئالدىڭدا ۋۇجۇدىدىن ھاياتى كۈچ، سۆيگۈ-مۇھەببەت ئۇرغۇپ تۇردىغان ئاشىقىڭ مەتسالىنىڭ سۆيۈملۈك سىيماسى زاھىر بولدى؛ كۆز ئالدىڭدا بىر چاغلاردا قاناتلىرىنى يۇڭداپ -يۇڭدۇپ تەكچى، بوينىنى تولغاپ-تولغاپ ئۇزۇپ، «قۇرغۇي» بولۇپ قالغىنىغا تويغۇزۇپ تەكچى بولغان، تەييار قولۇڭغا چۈشكەندە، داداڭ قاچۇرۇپ تەكەن «قۇرغۇي» زاھىر بولدى؛ كۆز ئالدىڭدا ئىسكەندەر، ھېكمىئاخۇن تېپىپ، يارلىقىتا قۇربان بولغان يۈز نەچچە جەڭچى ۋە «كۆك بۆرە»... زاھىر بولدى؛ كۆز

ئالدىڭدا ناھەق ئۇۋالچىلىققا ئۇچراپ، جېنىڭدىن ئايرىلغىلى تاسلا قالغان سابىق ئېرىڭ ـ دوستى ئۇچۇن ئۆز بەخت - تەلىيىڭدىن كېچەلەيدىغان، مەرد، ئاق كۆڭۈل، قەيسەر ئاكاڭ ـ سەمەندەر زاھىر بولدى!

قەلبىڭدىكى كۆرەشتە ئاخىر مۇھەببەت شەرمەندىلەرچە مەغلۇپ بولدى. شۇڭا، ئۇرنىڭدىن دەس تۇرۇپ، پولك شتابىغا قاراپ ماڭدىڭ.

ـ چاقىرتاي دەپ تۇرۇپتىم تېخى،- دېدى پولكوۋنىك تۇردىقارى بەگ،ـ سىز ھازىرلا چاچقۇمغا بېرىپ ھېلىقى نەرسىلەرنى ئەكىلىڭ.

ئۇ بىر پارچە خەتنى قولۇڭغا تۇتقۇزدى.

ـ پولكوۋنىك، -دېدىڭ سەن ئورنىڭدىن تۇرۇپ. ـ دوكلات قىلىدىغان مۇھىم ئىش بار ئىدى.

ـ كەلگەندە دوكلات قىلىڭ، بۇ ھەممىدىن مۇھىم!

ـ بۇمۇ بەك مۇھىم ئېدى.

پولكوۋنىك ساڭا قاراشقىمۇ چولىسى تەگمىگەن ھالدا نېمىنىدۇر ئىزدەۋاتاتتى، شۇڭا، ئۇ بىشىنىمۇ كۆتۈرمەستىن سورىدى:

ـ ھە؟...

ـ مەن «قۇرغۇي»نى تاپتىم...!

ـ پولكوۋنىك بېشىنى شارتلا كۆتۈرۈپ، ھەيرانلىق ھەم خۇشاللىق بىلەن سۆزۈڭنى بۆلۈپ سورىدى:

ـ ھە، ئابدۇكېرەمما ؟ياكى سە...

ـ سەنمۇ پولكوۋنىكنىڭ سۆزىنى بۆلدۈڭ:

ـ ياق، ئابدۇكېرەممۇ ئەمەسكەن، بىراق ئۇ «قۇرغۇي»نىڭ شېرىكى بولۇشى مۇمكىن.

ـ سەمەندەر؟!

ـ ياق، سەمەندەرمۇ ئەمەس!

ـ «قۇرغۇي» ئەمسە كىمكەن؟

ـ باياتىن...

سۆزۈڭ مۇشۇ يەردىلا ئۈزۈلۈپ قالدى. چۈنكى شىتاپ ئىشخانىسىغا بىرىگاد كومانىدىرى ھەم ئون ئالتىنچى ئۇيغۇر پولكىنىڭ كومانىدىرى ھاشىم خۇيجاڭ قاتارلىق بەش-ئالتە ئوفىتسىر كىرىپ قالدى. سەن بىر چەتتە ئايرىلىپ قالدىڭ. ئۇلار بەكمۇ ئالدىراشتەك كۆرىنەتتى. پولكوۋنىك تۇردىقارى بەگ ساڭا قاراپ:

ـ ئەتە، دېدى-دە، ئۇلارنى باشلاپ ئىچكىركى ئىشخانىغا كىرىپ كەتتى.

ئەتە دوكلات قىلسامۇ قىلاي، «قۇرغۇي» ئەمدى ھەرگىز ئۇچۇپ كىتەلمەيدۇ.

سەن شۇنداق ئويلاپ، توقۇپ تەييار قىلىپ قويۇلغان ئاتقا مىنىپ، قاغىلىقنىڭ شەرقى شىمالىدىكى ـ تەكلىماكان قۇملىقىنىڭ گىرۋىكىگە جايلاشقان چاچقۇم يېزىسىغا قاراپ ماڭدىڭ. سىلەر قاغىلىقتىن چېكىنىپ چىققاندا، سەن پولكوۋنىك تۇردىقارى بەگنىڭ ھاۋالە خېتى بىلەن بىر بۆلەك مەخپى ھۆججەت، ھەربى ئاخپىراتلارنى چاچقۇمدىكى بارات دېگەن كىشىگە ئامانەتكە بېرىپ قويغانتىڭ (بۇ نەرسىلەرنى پولكوۋنىكنىڭ نېمە ئۈچۈن بۇ ئادەمنىڭ ساقلاپ قويۇشىغا بەرگەنلىكىنى ئۇقمايتىڭ). مانا ھازىر يەنە ئۇنىڭ ھاۋالە خېتى بىلەن شۇ نەرسىلەرنى ئەكېلىش ئۈچۈن، چاچقۇمغا قاراپ كېتىۋاتاتتىڭ.

بىراق ۋەزىپىنى ۋاقتىدا ئورۇندىيالمىدىڭ. بارات زاڭ كۆكيارغا كېتىپ قالغاچقا، بۈگۈن كېلەر، ئەتە كېلەر دەپ، چاچقۇمدا بىر ھەپتە تۇرۇپ قالدىڭ.

يەتتىنچى كۈنى كاچۇڭغا كېلىپ ھەيرانلا قالدىڭ، چۈنكى ھەممە يەرنى چېرىكلەر قاپلاپ، تېرورلۇق، قىرغىنچىلىق باشلىنىپ كەتكەنىدى.

«كۆك بۆرە» بىلەن ئالاقىلىشىپ، ئۇنىڭدىن ئۇرۇمچىدە بىرلەشمە ھۆكمەت قۇرۇلغانلىقىنى، «ئون بىر مادداىلىق تىنچلىق بىتىمى» تۈزۈلۈپ، ئۇرۇش توختىغانلىقىنى، يىگىتلەرنىڭ قۇراللىرى يىغىۋېلىنىپ،

قايتۇرۇلغانلىقىنى، ئەتە-ئۆگۈن ئېچىدىلا زور تۇتقۇن، زور قىرغىنچىلىق بولىدىغانلىقىنى ئۇختۇك. ئۇقۇپ ساراسىمە ئىچىدە گاڭگىراپ قالدىك.

ـ مېنىك ئەمدى بۇ مۇناپىقلارنىك ئارىسىدا بىر مىنۇتمۇ تۇرغۇم يوق، ـ دېدى «كۆك بۆرە»سۆزىنىك ئاخىرىدا.

ـ نېمە ئىش قىلاي دەيسىز؟

ـ شىمالغا ـ يىگىتلەرنىك قىشىغا كېتىمەن!ـ دېدى ئۇ قەتئى قىلىپ، ـ بىز بىللە كىتەيلى، ماقۇلما؟ مەن سىزنى يول بويى قوغدايمەن! تەييارلىقمۇ قىلىپ قويدۇم.

شۇنداق كەتكۈك كەلدى، بىراق...

ـ بىراق... مەن... مېنىك...

ـ ئەمدى كېچىكسەك، بەك كېچىكىپ قالىمىز، تىزرەك بىر قارارغا كېلىك، سىز كەتمىسىڭىز مەن كېتىمەن!

سەن «كۆك بۆرە»گە «قۇرغۇي»نىك مەتسالى ئىكەنلىكىنى، شۇڭا ئۇنىڭدىن ئىنقىلابىي قۇربانلارنىك قىساسىنى ئالمىغىچە ھېچ يەرگە كەتمەيدىغانلىقىڭنى ئېيتىپ بولۇپ مۇنداق دېدىك:

ـ ئەتە قاش قارايغاندا، مەن سىزنى ئۆيۈمدە ساقلاي، بىللە كېتىلى، ئۇنىڭغىچە مەن ئىشنى تۈگىتىپ تۇراي.

ـ گومىنداڭ «بىتىم»گە خىلاپلىق قىلدى. بىز يەنە قايتىپ كېلىمىز، شۇ چاغدا جاجىسنى بېرىمىز «قۇرغۇي»نىك!

بىراق سەن ئۇنىمىدىك.

ـ ماقۇل، ئەمسە شۇنداق بولسۇن، ـ ئۇ ساڭا يەنە ئەسكەرتىپ قويدى، ـ يوللار قامال قىلىنىشتىن بۇرۇن كېتىۋالمساق بولمايدۇ، ئەتىيات بىلەن ئىش قىلىك...

ئاچاڭنىك ئۆيىگە يېرىم كېچىلەر بىلەن يېتىپ كەلدىك. شۇنچە ھېرىپ-چارچاپ كەتكىنىگە ياريىشا زادىلا ئۇخلىيامىدىك...

* * *

پوۋېستنىڭ ئاساسى ۋەقەلىكى شۇ يەردە تۈگىگەنىدى، سەن كۆزۈڭنىڭ ياشاڭغىراپ، ئىمىر -چىمىر بولۇۋاتقىنىغا قارىماي، پوۋېستنى ئوقۇپ تۈگىتىۋېتىپ، ئاندىن مەتسالى ھەققىدە خىيال سۈرمەكچى بولۇپ، پوۋېستنىڭ خاتىمىسىنى ناھايىتى جىددىي ئوقۇشقا باشلىدىڭ.

خاتىمە

ئېتىلىڭ كىشىنەپ، خىيال قۇشلىرىڭنى ئۇركۈتۈۋەتتى. سەن ئورنۇڭدىن تۇرۇپ، ئىشىك ئالدىغا چىقىپ، تۈگمەن تەرەپكە قارىدىڭ. ئەمما مەتسالىنىڭ، يا ئاچاڭنىڭ قىزى رابىيەنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتى.

مەتسالى تۈگمەنىدە بولمىسا، ئۇنى ئىزدەپ ئۆيگە كەتكەن ئوخشايدۇ.

قۇياش ئولتۇرغاندى. شەپەق تاۋلىنىپ تۇراتتى.

سەن ئىشىك ئالدىدىكى ئېرىقتا شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقان كەھرىۋادەك سۈپسۈزۈك سۇدا يۈز-قولۇڭنى پاك-پاكىز يۇيۇپ، چاچلىرىڭنى تۈزەشتۈرگەچ مەتسالى بىلەن ئېلىپ بېرىلىدىغان رەھىمسىز ئۇرۇشنى تەسەۋۋۇر قىلىشقا باشلىدىڭ:

مەتسالى كەلدى. سەن زورۇقۇپ كۈلۈمسىرەپ، ئۇنى قىزغىن كۈتىۋالدىڭ. سورىدى:

ـ قاچان كەلدىڭ؟

ـ ئاخشام كەپتىم... ـ سەن ھۆججەت، ئاخباراتلار ھەققىدە سۆزلەپ بولغاندىن كېيىن، ـ بىر تېلگىراف ئاپپاراتىمۇ بار تېخى، ـــ دەپ يالغان ئېيتىپ، داۋام قىلدىڭ، ـ بۇ نەرسىلەرنى بىر يەرگە تىقىپ قويايلىمىكى دەپ، سېنى قىچقىرتىپتىم. سەنچە، نەگە تىقىپ قويساق بولار؟

ئۇ بىردەم ئويلاندى. ئۇ بارماقتەك تۇم، ئۆسكىلەڭ قاشلىرى ئاستىدىكى يوغان، ئويچان كۆزلىرىنى ساڭا تىكىپ:

ـ بىزنىڭ تۇغمەنگە تىقىپ قويىمىزمۇ يا؟ ـ دېدى.

ـ ياق، تۇغمەن بەك زەي، سايمانلىرى داتلىشىپ، بۇزۇلۇپ قالسا...

ئۇ گىپىڭنى بۆلدى:

ـ مەيلى بۇزۇلۇپ قالسا، ئۇنىڭ نېمە لازىمى ئەمدى؟

ـ كېيىن ئادەم ئەۋەتىپ قالسا... ئامانەتنى ساق تاپشۇرىلى. دۇشمەنلەر ۋەدىسىدە ھېلىتىن تۇرمايۇاتىدۇ. ئۇرۇش يەنە باشلىنىپ قالسا، لازىمى بولىدۇ!

سەن تىنىچلىق، باراۋەرلىك ئۈچۈن يەنە ئۇرۇش باشلىنىشىنى شۇنداق ئارزۇ قىلاتتىڭ. شۇڭا، مەتسالى ساڭا قاراپلا قالدى.

ـ قانداق دېدىم، مەتسالى؟

ـ شۇ... ئۇمۇ توغرا بولدى ئەمدى.

ـ سەن كىرىپ سامانلىقنى كولىغىن، مەن ئۇنى كونا كىگىزدەك بىر نەرسىگە يۆگەپ چىقاي.

ئۇ كەتمەننى ئېلىپ سامانلىققا كىرىپ كەتتى. سەن بىردەمدىن كېيىن ئۇنىڭ ئارقىسىدىن كىردىڭ. سامانلىق دىمىق، قاراڭغۇ، ئۇستىدىكى كىچىككىنە تۆڭلۈكتىن كەچكى شەپەق جىلۋىسى تۆكۈلۈپ تۇراتتى.

ـ كولاپ بولدۇڭما، «قۇرغۇي»ۇم؟

سەن ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قارىدىڭ. ئۇ دىررىدە چۆچۈپ، تىپىرلاپ كەتكەن ئاشقانە كۆزلىرىنى ساڭا تىكتى. قارىمۇتۇقراق كەلگەن سېپسىلىق يۈزى بىر قارىداپ، يەنە ناھايىتى تېزلا ئەسلىگە كەلدى. ئۇ ۋىسال خەۋىرىنى ئاڭلىغان ئاشىقتەك چېھرىگە ۋىللىدە كۈلكە يۈگۈرتۈپ، قىرلىق بۇرنى ۋە يارىشىملىق بۇرۇتلىرىدا مەرۋايىتتەك يالتىراپ تۇرغان تەر تامچىلىرىنى قولىنىڭ كەينى بىلەن سۈرتۈۋېتىپ:

ـ گەپلىرىڭ بەكمۇ تاتلىقيا، بۇگۈن؟! ـ دېدى ئۇ ئاشقانە هاياجان بىلەن، ـ قانداق، قولۇڭغا قونىمەنمۇ يا؟

ـ بەك قونغۇڭ كىلىۋاتامدۇ؟

ـ قونغۇم كەلمەي ئۇ! قونغۇم كىلىپ خۇددى!...

ـ بىراق ئەمدى قونالماسسەنمىكى؟

ـ ني..نېمىشقا؟ ئۇرۇش تۈگىدى، ئەمدى...

ـ ياق، تۈگىمىدى، ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئۇرۇش تېخى تۈگىمىدى. بۇ ئۇرۇش مەڭگۈ داۋاملىشىدۇ!

سەن شۇنداق دەپ، شارتلا قىلىپ تاپانچاڭنى چىقىرىپ، ئۇنىڭ كۆكسىگە تەڭلىدىڭ. ئۇ گاڭگىرىغىنىدىن تۇرۇپلا قالدى.

ـ بۇ...بۇ...زۇمرەت...چاقچاق...

ـ كىم ساڭا چاقچاق قىپتۇ؟ كۆتۈرە قولۇڭنى!

ـ سەن... سەن... سارالڭ بولۇپ قالدىڭمۇ، نېمە؟

ـ مەن سارالڭ ئەمەس، سارالڭ بولۇپ قالغىنى سەن!

گۇگۈم قىستاپ كىلىۋاتاتتى، ئالدىرىمسالڭ بولمايتتى.

ـ ماۋۇ نېمە؟!

سەن مەتسالى تاشنىڭ يېرىقىغا تىقىپ قويغان ئاخباراتنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدۇڭ. ئۇ ئاخباراتنى ئۇيان چۆرۈپ، بۇيان چۆرۈپ ئوقۇشقا باشلىدى، بىراق قاراڭغۇدا ئوقۇيالمىدى.

ـ سەن ئوقۇيالمىغان بولساڭ، ئۆزۈم ئوقۇپ بېرەي.

سەن بۇ ئاخباراتنى قانداق قىلىپ قولغا چۈشۈرگەنلىكىڭنى سۆزلەپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ قولىدىن ئالماي تۇرۇپ يادقا ئوقۇدۇڭ.

بۇنى ئاڭلاپ، ئۇ ساڭا يالۋۇرۇشقا باشلىدى.

ـ يالۋۇرۇپ ئاۋارە بولما، كۆتۈرە قولۇڭنى!

ئۇ قولىنى كۆتۈردى. ئۇنىڭ بۇرۇنقى قەھرىمانە روھىدىن قىلچىمۇ ئەسەر قالمىغانىدى. ئۇنى شۇ تاپتىكى شەرمەندە هالىتىنى خەلقئالەم

ئالدىدا سازايى قىلغۇڭ بار ئىدى. بىراق...

ـ بۇ... ئەسلى...مەن... مەن چۈشەندۈرەي...

ئۇنىڭ چۈشەندۈرۈشلىرىنى ئاڭلىغۇڭ يوق ئىدى. ئاڭلاشنىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى ئەمدى؟

گۇگۇم يېيىلغان، شەپەق جىلۋىسىدىن ئەسەرمۇ قالمىغانىدى.

ـــ شۇنداق، مەن...مەن «قۇرغۇي»، سېنى دەپ...ئىككىمىزنىڭ تۇرمۇشىنى دەپ...

هازىر ساڭا ئۇنىڭ ئىقرارىنىڭ لازىمى يوق ئىدى. ئىقرار قىلمىسىمۇ، قولىدىكى ئاخبارات ئۇنىڭ بارلىق جىنايى قىلمىشلىرىنى ئىسپاتلاپ تۇراتتى.

ـ مېنى... مېنى ئۆلتۈرگىنىڭ بىلەن، بۇ...بۇنىڭ ساڭا نېمە پايدىسى ئەمدى؟...چېرىكلەرنى ئۆلتۈرۈپ بولالامسەن؟

ـ بۇ قېيىن ئەمەس، ئەڭ قېيىنى سەندەك «قۇرغۇي»، «قارغا»، «قۇزغۇن» لارنى ئۆلتۈرۈش!

ـ مۇ... مۇھەببىتىمزنىڭ يۈز-خاتىرىسىنى قىلىپ، مېنى...

ـ قۇرۇپ كەتسۇن ئۇنداق مۇھەببىتىمز!

گۇگۇم شىددەت بىلەن باستۇرۇپ كەلگەنىدى. سىرتتا «كۆك بۆرە» هۇۋلاپ سېنى چاقىرىۋاتاتتى. پۈتكۈل ۋۇجۇدۇڭ تىترەپ كەتتى، گويا كەچ كۈزدىكى نەرگىس ياپراقچىسىدەك. كۇرجۇكنى باستىڭ. ئۇ ئوڭدىسىغا چۈشتى. سول كۆكسىدىن قارامتۇل قان يامراپ چىقىپ، بايا ئۆزى كولىغان ئورىغا ئېقىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئوچۇق هالدا تەبەسسۇمسىز قېتىپ قالغانىدى. يۈرىكىڭ پۈتۈنلەي قىلىپ، ئۈگە-ئۇگىلىرىڭدىن يىغا پارتلاپ چىقتى. دوڭغىيىپ ئۇنىڭ قولىدىكى ئاخباراتنى ئېلىپ يانچۇقۇڭغا سالغاچ ئوچۇق قالغان كۆزلىرىنى يۇمدۇرۇپ قويدۇڭ. هەسرەتلىك كۆز ياشلىرىڭ ئۇنىڭ مەڭزىگە تورۇكلاپ چۈشۈپ قېتىپلا قالدى.

«مېنى... مېنى كەچۈرگىن، بۇنىڭدىن باشقا ئامال يوق. چۈنكى، ئاللاھ مۇناپىق ۋە چېقىمچىسى جىق قەۋمنىڭ ئىلتىجاسىنى قوبۇل قىلمايدۇ!»

سەن سامانلىقنىڭ ئىشىكىنى زەنجىرلەۋېتىپ تىلىڭنى، دىلىڭنى ئىلتىجاغا مەجبۇر قىلدىڭ:

«مېنى كەچۈرگىن، مەتسالى، سېنى كەچۈرۈش قولۇمدىن كەلمەيدۇ، سېنى كەچۈرۈش ھوقۇقۇم يوق!

ئاھ خۇدا، ئۇنىڭ ياتقان يېرىنى جەننەتتە قىلغىن!»

سەن مۇناپىقنىڭ جەننەتكە كىرەلمەيدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپمۇ، ئۇنىڭغا يەنە ئاللاھتىن جەننەت تىلىدىڭ. شۇ ئارقىلىق سەن ئۇنى ھەققانىيەت مەيدانىغا قايتۇرۇپ كەلمەكچى بولغانىدىڭ...

سەن بۇ ئازاپلىق تەسەۋۋۇرۇڭدىن چەكسىز قانائەت ھاسىل قىلىپ، تۇڭمەن تەرەپكە تەلمۈرۈپ قارىدىڭ. مەتسالىنىڭ يەنىلا قارىسى كۆرۈنمەيتتى. لاسسىدە بولۇپ قالدىڭ. يۈرىكىڭدە پىژغىدە ئېچىشىپ، ھەسرەت ئىلكىدە تولغىنىپ كەتتىڭ.

سەن «كۆك بۆرە»نى كۈتەتتىڭ...

مەتسالىنى زارىقىپ كۈتەتتىڭ....

ئىزتىراپلىرىڭنى بېسىقتۇرۇش ئۈچۈن، شاخلىرىنى ئېگىپ تۇرۇشقان خانباغلىق ئۆرۈكتىن بىر نەچچە دانە يېۋەتتىڭ.

بەلكىم، ئەمدى سىلەرنى يېيىش قايتا نېسىپ بولماس...

دەل شۇنداق پەيتتە «كۆك بۆرە» ئالدىڭدىلا پەيدا بولدى. ئۇ ئاتتىن چۈشۈپلا سورىدى:

ـ قانداق بولدى؟

سەن ھەسرەت بىلەن جاۋاب بەردىڭ:

ـ ئەتتىگەننىڭياقى ھېچ يەردىن تاپالمىدىم!

ـ بولدى، بىز مېڭىۋېرەيلى!

ــ ياق، مەن ماڭمايمەن، «قۇرغۇي»نىڭ قانىتىنى يۇڭداپ، بويىنىنى تولغاپ ئۇزۇۋەتمىگۈچە ھېچ يەرگە بارمايمەن!

ـ بىلەمسىز؟ تۇتقۇن قىلىش، قىرغىنچىلىق باشلىنىپ كەتتى. سىز «قۇرغۇي»نىڭ بويىنىنى تولغاپ ئۇزۇپ بولغۇچە چېرىكلەر بىزنىڭ بويىنىمزنى تولغاپ ئۇزۇپ بولىدۇ. «قىساس ئون يىلدىمۇ كېچىكمەس» دېگەن گەپ بار. پاكىتنى چىڭ ساقلاڭ، «قۇرغۇي» نىڭ بويىنىنى ھامىنى تولغاپ ئۇزۇپ، ئىنقىلابىي قۇربانلارنىڭ قىساسىنى چوقۇم ئالىمىز! گومىنداڭچىلار ۋەدىسىدە تۇرمىدىمۇ، بولدى. بىز يەنە قولىمىزغا قورال ئېلىپ، تىنىچلىق ئۈچۈن يەنە تىنىچسىزلىق تۇغدۇرىمىز ــ يەنە ئۇرۇش باشلايمىز!...

ئۇنىڭ سۆزىنى تاقەتسىزلىك بىلەن بۆلدۈڭ:

ـ ئۇنداق دېگىنىڭىز بىلەن، كىم بىلەن ئۇرۇش قىلىسىز؟ جەڭچىلەر پاختەك تۇكىدەك توزۇپ كېتىپ بولدى. ئۇلارنى ئەمدى قانداق جۇغلاپ بولغىلى بولىدۇ؟!

ـ ئېتىقادسىز ئەلنى بىر بايراق ئاستىغا توپلاش بەسى مۇشكۇل. ئېتىقادى مۇستەھكەم ئەلنى بىر چاقىرىق بىلەنلا بىر بايراق ئاستىغا جەم قىلغىلى بولىدۇ. سىز شۇنىڭغا ئىشىنىڭكى، خەلقىمىز ھەرگىز ئېتىقادىنى يوقىتىپ قويمايدۇ!

ـ ئەگەر يوقىتىپ قويسچۇ؟

ـ يوقىتىپ قويسا...يوقىتىپ قويسا، بۇ مىللەتنىڭ تۇگىشكىنى شۇ، مەڭگۈ ئازادلىققا ئېرىشەلمەيدۇ!... بىراق، مەن خەلقىمىزنىڭ ئېتىقادىنى يوقىتىپ قويىشىغا ھەرگىز ئىشەنمەيمەن!

ئۇنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ قايىللا بولۇپ كەتتىڭ!

ـ مەنمۇ شۇ!

بىراق، سېنىڭ چىن كۆڭلۈڭدىن قايىل بولغىنىڭنى بىلمەي قالغان «كۆك بۆرە» سېنى قايىل قىلىش ئۈچۈن، سۆزىنى داۋام قىلدى:

ـ ئەگەر گومنداڭچىلار داۋاملىق ۋەدىسىدە تۇرمىسا، قاراپ تۇرۇڭ، بىز يەنە بىر بايراق ئاستىغا جەم بولۇپ، كۈرەش قىلىمىز! «قۇرغۇي» دىن شۇ چاغدا ھېساب ئالىمىز! پاكىتنى چىڭ ساقلىسىڭىزلا، «قۇرغۇي» ھېچ يەرگە ئۇچۇپ كېتەلمەيدۇ. بىلەمسىز، قىساس خالىغان چاغدا ئالسا بولىۋېرىدىغان نەرسە ئەمەس، ئۇنىڭ ۋاقتى-سائىتى، پەيت-مۇرىتى بولىدۇ!

ـ ئەمىسە «قۇرغۇي» نىڭ مەتسالى ئىكەنلىكىنى بىرسىگە دەپ قويۇپ، ئاندىن كىتەيلىمكىن؟

ـ ئەمىسە سەمەندەرگە دەپ قويۇڭ.

ـ ئۇ قېچىپ كىتىپتۇ.

ـ شۇنداق گەپ ئەينا، ھەممىسى دەككە-دۈككىدە قېچىپ يۈرسە. بولۇڭ چاپسان!

سەن بايىقى ھەم ئازاپلىق ھەم شېرىن تەسەۋۋۇرلىرىڭنى ئۆز پېتىچىلا قالدۇرۇپ، «قۇرغۇي»غا «قىيمىغان» ھالدا ئاتقا مىنىڭ. ئېتىڭلار سىلەرنى چوپان دەرياسىنى بويلاپ ئېلىپ ماڭدى. كېچە بارغانسېرى قاراڭغۇلىشىپ كېتىۋاتاتتى. ئېتىڭلار پات-پات مۈدۈرۈپ كىشنىشەتتى، تۈياقلىرى ئوت چاچرىتاتتى. ئۇپۇق خۇددى بېلىقنىڭ قۇرسىقىدەك ئاقىرىپ، تولۇن ئاينىڭ يېقىنلاپ كېلىۋاتقانلىقىدىن بېشارەت بېرىپ تۇراتتى.

چوپان دەرياسى شاۋقۇنلايتتى!

چوپان تاغلىرىدا «كۆك بۆرە» لەر ھۇۋلىشاتتى!

ـ ئاي نېمانداق چىقمايدىغاندۇ؟ ـ دېدىڭ سەن تەقەززالىق ئىلكىدە، ـ ئابدۇللاھ، توختاپ ئاي چىققاندا ماڭمىزمۇ يا؟

ـ توختاپ قالغاندىن ئاستا بولسىمۇ مېڭىپ تۇرغان ياخشى، زۇمرەت. ئاينىڭ چىقىشىنى كۈتۈپ تۇرماي، ماڭغاچ تۇرىلى. ئاي ھامان چىقىدۇ!

ئۇنىڭ سۆزلىرى قەلبىڭنىڭ چوڭقۇر تەكتىدىن ئەكس سادا

قايتۇردى:

«شۇنداق، ئاي هامان چىقىدۇ!».

خاتىمە

پوۋېست ئۈمىدۋارلىق ئىلكىده ئەنه شۇنداق ئاخىرلاشقانىدى. «كۆك بۆرە» نىڭ سۆزلىرى سېنىڭ قەلبىڭده ئەكس سادا قايتۇرۇپ تۇراتتى. ئەممىا، قەلبىڭ چەكسىز غەزەپ-نەپرەتكە تولغانىدى؛ يۈرىكىڭ تەئەججۇپلۈك سۇئاللار بىلەن تولغانىدى:

«تۇۋا، مەتسالى، سەن... راستتىنلا شۇنداق قىلدىڭمۇ؟ سەن راستىنلا ‹قۇرغۇي› مۇ؟»

ئىشەنگۈڭ كەلمەيتتى.

كۆز ئالدىڭدا ئىسكەندەر، هېكمىئاخۇن تېۋىپ زاهىر بولدى؛ كۆز ئالدىڭدا يارلىقتا قۇربان بولغان يۈز نەچچە جەڭچى ۋە «كۆك بۆرە» — غوجەخمەت زاهىر بولدى؛ كۆز ئالدىڭدا ئىسكەندەرنىڭ: «مە... مە... مە...» دەپ جان ئۈزىۋاتقان ئازاپلىق سىيماسى زاهىر بولدى؛ كۆز ئالدىڭدا مەتسالىنىڭ پولك شتابىدا ئابدۇكېرىم بىلەن كۇسۇرلىشۋاتقان كۆرۈنۈشى زاهىر بولدى؛ كۆز ئالدىڭدا مەتسالىنىڭ كۈيباغدا — تۆگه تاشىنىڭ ئاستىدىن گرانات چېچىلگەن ئاخباراتنى پەم بىلەن ئېلىۋاتقان ۋە ئۇنىڭ ئۆزى هەققىدىكى ئاخبارات ئىكەنلىكىنى بىلىپ، يىرتىپ پارە-پارە قىلىۋەتكەن سېيماسى زاهىر بولدى؛ كۆز ئالدىڭدا مەتسالىنىڭ «بېتىم» دىن كېيىن خاتىرجەم يۈرۈۋاتقانلىقى زاهىر بولدى؛ كۆز ئالدىڭدا مەتسالى ئۈچۈن تۆلىگەن روهىي بەدەللىرىڭ ۋە روهىي هاقارەتلىرىڭ زاهىر بولدى!

شۇنىڭ بىلەن قانلىرىڭ قىزىپ، غەزەپ-نەپرىتىڭ قاينىاپ تاشتى. بارماقلىرىڭنىڭ قارسىلداشلىرىدىن، چىشلىرىڭنىڭ غۇچۇرلاشلىرىدىن

زېمىن لەرزىگە كەلدى.

قۇلاق تۈۋۈكىدە پولكوۋنىك تۇردىقارى بەگنىڭ ئاخرقى بۇيرۇقى جاراڭلىدى: « ‹قۇرغۇي› نى جەھەننەمگە يوللاپ، ئىنقىلابىي قۇربانلارنىڭ قىساسىنى ئال! بۇ ساڭا بېرىلگەن ئاخرقى بۇيرۇق!».

پىچىرلىدىڭ: «خەپ، ‹قۇرغۇي› !...

ـ نېمە بوللا؟

«پەرىشتە»گىنىڭ بۇ سۆزى بىلەن كۆزۈڭنى ئاچتىڭ. ئۇ ساڭا پەرىشتىلەرچە مېھرىبانلىق بىلەن قاراپ تۇراتتى.

ـ نېمە ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى گەپ قىلىلا؟ جىن چاپلىشۋالدىمۇ يا؟

...ـ

ـ نېمە بولدى دېدىم...

ئەمدى جاۋاب بەرمىسەڭ بولمايتتى.

ـ ھېچ... ھېچنىمە.

ـ چىرايلىرى تاتىرىپ كىتىپتۇ يا ئەمىسە؟

ـ تاڭ...

سەن «پەرىشتە»گىگە كەينىگنى قىلىپ، جىممىدە يېتىۋالدىڭ. كۆز ئالدىڭدىن جەڭگىۋار ھاياتىڭ بىر-بىرلەپ ئۆتۈشكە باشلىدى. قۇلاق تۈۋۈكىدە «ھۇررا» سادالىرى جاراڭلايتتى؛ قۇلاق تۈۋۈكىدە پولكوۋنىكنىڭ ئاخىرقى بۇيرۇقى ياڭرايتتى...

قارارىڭنىڭ پۈتۈپ چىقىشى بىلەن تەڭ خۇپتەنگە ئەزان ئېيتىلدى: «ئاللاھۇ ئەكبەر! ئاللاھۇ ئەكبەر!...»

سەن ئورنۇڭدىن تۇرۇپ مەسچىتكە قاراپ ماڭدىڭ...

ـ كەچۈر، دوستۇم مەتسالى، بۇنىڭدىن باشقا ئامالىم يوق!.... ـ دېدىڭ سەن يەنە زۇمرەتنىڭ تەسەۋۋۇرىنى تەكرارلاپ، ـ ئاللاھ مۇناپىقى ۋە چېقىمچىسى كۆپ قەۋمنى ئىلتىجاسىنى قوبۇل قىلمايدۇ!

ـ مېنى كەچۈرگىن، جېنىم دوستۇم سەمەندەر، دوستلۇقىمىزنىڭ

يۈز-خاتىرىسى ئۈچۈن...

ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ، زۇمرەتنىڭ تەسەۋۋۇرىدىكى سۆزىنى تەكرارلىدىك:

ـ قۇرۇپ كەتسۇن ئۇنداق دوستلۇقىمىز!

ـ ئۇنداق قىلما....

ـ مېنى تەڭلىكتە قويما، مەن پولكوۋنىكنىڭ ئاخىرقى بۇيرۇقىنى ئىجرا قىلمىسام بولمايدۇ!...

ـ ئۇلۇغ تەڭرىم،مېنى كەچۈرگىن، مەن ئاخىرقى بۇيرۇقنى ئىجرا قىلمىسام بولمايدۇ !...

....

شۇ كېچە ناھايىتى شېرىن ئۇخلىدىڭ. ئەللىك يىلدىن بېرى بۇنچىلىك شېرىن ئۇخلىغىنىڭنى ئەسلىيەلمەيتتىڭ. ئۆزۈڭنى شۇنچىلىك بەختىيار سەزدىڭ. بۇ سېنىڭ ئەللىك يىلدىن بۇيان ئۆزۈڭنى تۇنجى قېتىم بەختىيار سېزىشىڭ، بەختىيار ھېسابلىشىڭ ئىدى. سەن خىلمۇ-خىل گۈللەر ئېچىلغان، خۇش ھىدلىرى قەلبلەرنى مەستخۇشلايدىغان، ئېرىقلىرىدا سۈپسۈزۈك سۇلار شىرىلداپ ئېقىپ تۇرغان، تۈرلۈك-تۈمەن قۇشلار خۇش زۇۋان بىلەن سايرىشىپ تۇرغان گۈزەل بىر باغدا ئۆز بەختىڭدىن ھوزۇرلىنىپ ياتاتتىڭ. ياتقىنىڭ دەل ئۆزۈڭنىڭ قەلبى ئىدى.

سەن بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ بىغىڭنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ، يىراقلارغا نەزەر سالدىڭ. مەيىن شامال ئاپئاق ساقاللىرىڭنى تاراشقا ئالدىرايتتى. باھار پەيزىگە چۆمگەن بۇ قەدىمىي يېزاڭنىڭ كۆجۈم-كۆجۈم باغلىرى كاككۇك، تومۇچۇق، سوپسوپىياڭ... لارنىڭ شادىيانە كۈلكىسى، شادىيانە تەنتەنىسى بىلەن تولغانىدى، قەلبىڭ ئاجايىپ گۈزەل، ئېزگۈ، سېھىرلىك كۈيلەر ـ جەننەت ساداسى بىلەن تولغانىدى!

سەن ئېگىز قاش ئۈستىگە چىقىپ، چوپان دەرياسىنى چاقنىتىپ تۇرغان قۇياشقا باقتىڭ. قۇياشنىڭ ئىللىق نۇرى جەننەت ساداسى بىلەن

بىرلىشىپ، ۋۇجۇدۇڭنى سىمابتەك ئېرىتمەك بولاتتى. سەن ئاخىر سىمابتەك ئېرىپ چوپان دەرياسىغا قوشۇلۇپ كەتتىڭ. ئىللىق قۇياش تەپتىدە ئېقىپ-ئېقىپ نۇرغا، نۇردەك ئېقىپ-ئېقىپ مەڭگۈلۈك باھارغا ئايلىنىپ، سەپداشلىرىڭغا قوشۇلۇپ كەتتىڭ !

2003- يىلى 21- ئىيۇل،قاغىلىق

پايدىلانغان ماتېرىياللار:

«قاغىلىق تارىخى ماتېرىياللىرى» نىڭ 1-،2- توپلاملىرى.

سەمەندەر (تارىخى رومان)

ئاپتورى: مۇھەممەد ئەھمەد چوپانى

ئىزاھاتلار:

35-بەت

①ھەسەن ۋالى قان قەرىزگە بوغۇلغان زومىگەر بولۇپ زومگەرلەرگە قارشى تۇرۇش ھەركىتىدە باستۇرۇلغان؛ۋالى—ئۇنىڭ لەقىمى

63-بەت

①ئاپتۇرنىڭ «ياغاچ مېدال» ناملىق رومانىغا قارالا.

75-بەت

①تىغدا ـ قىلىچدا ؛ ② ئال (ھال) ـــ زىرائەتلەرگە چۈشىدىغان بىر خىل كېسەللىك.

106-بەت

①بۇ يەردىكى خەلق ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابى جەڭچىلىرىنى «يىگىت» دەپ ئاتايىتتى.

221-بەت

①ئۇمۇد ـــ قەدىمكى جەڭ قورالى.